

مطالعات آمایش استان خوزستان

فصل ششم

تبیین چشم‌انداز

و طراحی سناریوی توسعه فضایی استان

گزارش اصلی - جلد چهارم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سازمان برنامه و بودجه

استان خوزستان

مطالعات آمایش استان خوزستان

فصل ششم

تبیین چشم‌انداز

و طراحی سناریوی توسعه فضایی استان

گزارش اصلی - جلد چهارم

تاریخ آخرین ویرایش: پاییز ۱۳۹۳

مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران

مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران

مطالعات آمایش استان خوزستان

ویرایش اول: بهار ۱۳۹۲

ویرایش نهایی: تابستان ۱۳۹۳

بازبینی نهایی: پاییز ۱۳۹۳

مدیر طرح: مرتضی ثابت قدم حقیقی

تهیه کننده: مرتضی ثابت قدم حقیقی

تنظیم: پرستو جلالی

پیشگفتار

مطالعات آمایش استان خوزستان از اواخر سال ۱۳۹۰ با کارفرمایی معاونت برنامه‌ریزی استانداری خوزستان، توسط مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، به عنوان مجری، آغاز شد.

گزارش حاضر شامل مطالب فصل ششم مطالعات آمایش استان می‌باشد. گزارش این فصل از مطالعات به همراه دریافت‌های این مشاور از نتایج فصل‌های ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ مطالعات آمایش استان در دو جلسه مورخ ۱۳۹۱/۱۱/۲ و ۱۳۹۲/۲/۱۷ به شورای آمایش استان خوزستان ارائه شد و بر اساس نظرات مطرح شده در آن جلسه‌ها و نظرات نمایندگان دستگاه‌های عضو شورای آمایش و سایر دستگاه‌های مرتبط و نظرات بعدی ناظران محترم طرح، اصلاح و تکمیل شده است.

مطالب ارائه شده در جلسه‌های یاد شده شامل موارد زیر بود:

- ۱) چکیده‌ای از دریافت‌های این مشاور از فصل‌های ۱ تا ۵ مطالعات،
- ۲) تحلیل روندهای شکل‌گیری توسعه فضایی استان،
- ۳) بررسی نقاط قوت و ضعف و همچنین فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی توسعه استان،
- ۴) شناسایی و تحلیل اهداف بنیادین،
- ۵) تبیین چشم‌انداز کلان و مأموریت‌های استان،
- ۶) سناریو نگاری و تدوین راهبردهای توسعه استان،
- ۷) نتیجه‌گیری و ارائه نقشه تصویری "سند چشم‌انداز مقدماتی توسعه فضایی استان خوزستان"

از نظر موضوعی نتیجه‌گیری در مورد نقاط قوت و ضعف و همچنین فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی توسعه استان، بخش پایانی فصل پنجم مطالعات آمایش استان را تشکیل می‌دهد. مباحث بندهای [۴ تا ۶] بالا بر اساس شرح خدمات، بخش‌هایی از مطالعات فصل ششم آمایش استان خوزستان را تشکیل می‌دهد که طبق نمودار ۶-۱ با شکل‌بندی کلان نظام فضایی استان تکمیل می‌شود و در این مجلد، طبق شرح خدمات این مطالعه به کارفرمای محترم تحویل می‌گردد.

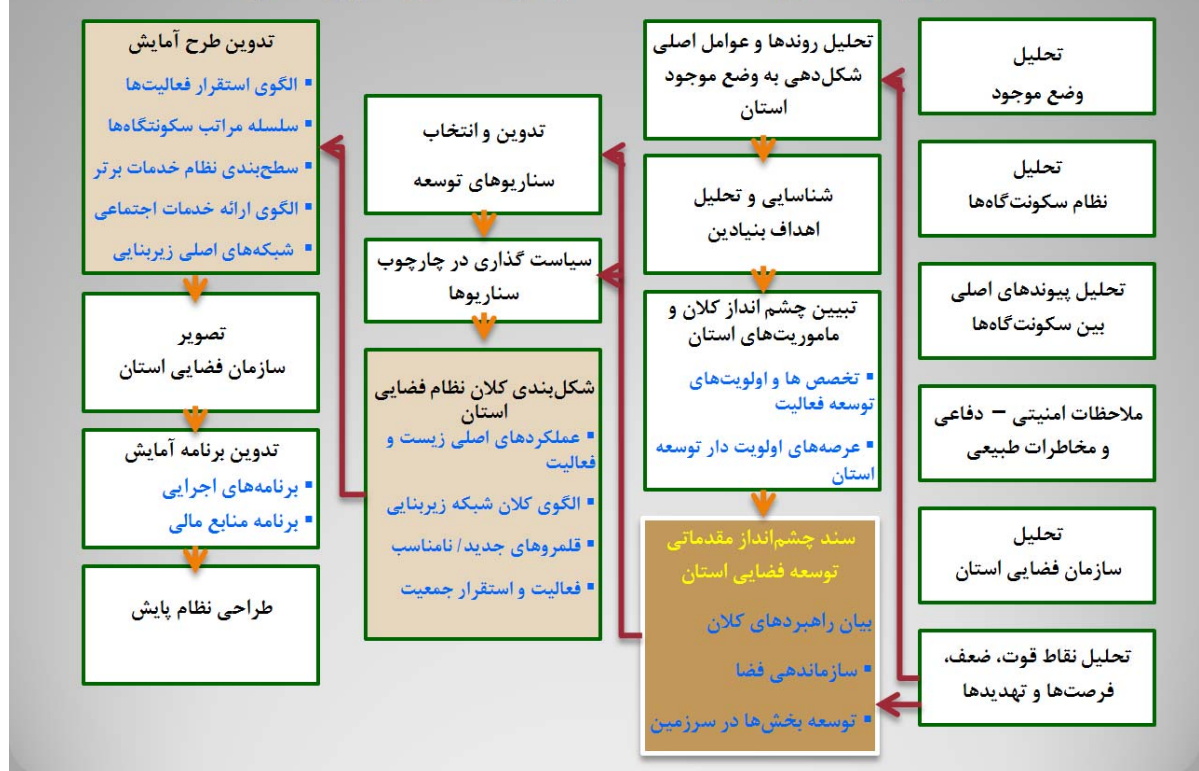
در اینجا از جناب آقای حجازی استاندار محترم سابق و به ویژه از جناب آقای مهندس عامری گلستان معاون محترم وقت برنامه‌ریزی استانداری خوزستان که کارفرمایی و مدیریت اجرایی این مطالعه را به عهده داشته‌اند، جناب آقای نیازی مدیرکل محترم سابق برنامه‌ریزی و

بودجه، سرکار خانم فردی پور معاون محترم مدیرکل برنامه ریزی و بودجه، جناب آقای هاشمی مدیرکل محترم آمار و سایر همکاران استانداری خوزستان که با پشتیبانی ایشان این مطالعه امکان پذیر شد و از همکاری مدیران دستگاه های اجرایی، کارشناسان و اعضای محترم شرکت کننده در جلسات شورای آمایش استان و کارگروه های تخصصی تشکر می نماید.

جناب آقای دکتر نیکو مدیرکل محترم برنامه ریزی و بودجه و ناظر محترم طرح در تکمیل این مطالعه سعی فراوان نمودند که از ایشان قدردانی می شود. بدون تردید حمایت جناب آقای مقتدایی استاندار محترم خوزستان و جناب آقای حاجتی معاون محترم برنامه ریزی استانداری خوزستان در هدایت فرآیند بررسی و تصویب این مطالعه در شورای آمایش استان و تلفیق نتایج در برنامه های سالانه و نظارت بر اجرای آن، گام نهایی در به ثمر رسیدن نتیجه این مطالعه خواهد بود که مورد قدردانی است.

در خاتمه از مدیریت و همکاران آتلیه مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران که تهیه و پردازش نقشه ها و اطلاعات جغرافیایی این مطالعه را با صبر و دقت بسیار پذیرا شدند تشکر می نماید.

فرآیند کلی مطالعات آمایش استان خوزستان

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۲۱	پیش‌درآمدی بر ارتباط محتوای فصل با شرح خدمات
۲۲	مقدمه‌ای بر تبیین چشم‌انداز و طراحی سناریوی توسعه فضایی استان
۲۹	۱-۶- شناسایی و تحلیل اهداف بنیادین
۳۲	۱-۶-۱- شناسایی مجموعه اهداف
۳۲	۱-۶-۲- شناسایی اهداف بنیادین
۳۴	۱-۶-۳- تبیین سلسله مراتب اهداف بنیادین و شبکه اهداف مقطعی- نهایی
۳۴	۱-۶-۱-۳- از اهداف بنیادین تا اهداف ابزاری
۳۷	۱-۶-۳-۲- پیش‌درآمدی بر استراتژی‌های کلان توسعه
۳۸	۱-۶-۳-۱- توسعه ظرفیت و بهره‌برداری متناسب با ظرفیت محیط و حفظ میراث طبیعی و فرهنگی
۳۹	۱-۶-۳-۲- حمایت از توسعه شهرها و کانون‌های توسعه شهری
۴۱	۱-۶-۳-۳- توسعه زیربنای ارتباطی، حمل و نقل، آب و انرژی با تأکید بر انرژی‌های پاک
۴۱	۱-۶-۳-۴- حمایت از توسعه فضایی بخش کشاورزی و بهبود سیستم‌های آبرسانی، همراه با افزایش راندمان
۴۲	۱-۶-۳-۵- حمایت از توسعه شهرک‌ها و نواحی صنعتی
۴۴	۱-۶-۳-۶- گسترش بازارها
۴۶	۱-۶-۳-۷- توزیع متعادل تأسیسات و خدمات فرهنگی و اجتماعی
۴۶	۱-۶-۳-۸- مدیریت توسعه استان و مدیریت اقتصادی استان
۴۷	۲-۶- تبیین چشم‌انداز کلان استان و مأموریت‌های استان
۴۷	۲-۶-۱- نقش استان خوزستان در تقسیم کار ملی
۴۹	۲-۶-۱-۱- سهم تولید ناخالص داخلی و بخش‌های کلیدی آن در تولید ناخالص داخلی کشور
۵۰	۲-۶-۱-۲- روند رشد تولید ناخالص داخلی استان و فعالیت‌های آن در دوره ۸۹-۱۳۷۹
۶۵	۲-۶-۱-۳- بعضی از روندهای موردی مهم استان
۶۵	الف) روند تغییرات سهم بندرهای استان در تجارت خارجی کشور
۷۰	ب) روند تغییرات جایگاه بندر خرمشهر و آبادان در استان خوزستان
۷۶	پ) آینده حمل و نقل هوایی
۷۷	ت) آینده تجارت خارجی با کشور عراق
۷۹	ث) روند تغییرات تولید خرمای کشور و استان
۸۶	ج) روند پرورش دام
۹۰	چ) روند آبی‌پروری در استان
۹۵	د) خلاصه و نتیجه‌گیری از بند ۶-۲-۱ (نقش استان خوزستان در تقسیم کار ملی)
۹۸	۲-۶-۱-۳- نقش استان خوزستان در تقسیم کار منطقه‌ای
۹۸	۲-۶-۱-۳-۱- مقایسه ساختار اقتصادی استان خوزستان و کهگیلویه و بویراحمد
۱۰۶	۲-۶-۱-۳-۲- نقش استان خوزستان در تقسیم کار منطقه

۱۱۱.....	۲-۲-۶- تخصص‌ها و اولویت‌های توسعه استان
۱۱۱.....	۱-۲-۲-۶- تخصص استان بر اساس ضریب تمرکز مکانی تولید
۱۱۸.....	۲-۲-۲-۶- تخصص‌های نواحی استان در تقسیم کار درونی استان
۱۱۸.....	۱-۲-۲-۲-۶- تخصص نواحی استان بر اساس اشتغال
۱۲۵.....	۲-۲-۲-۲-۶- تخصص نواحی استان بر اساس گروه‌های برگزیده اشتغال
۱۲۷.....	۳-۲-۲-۲-۶- ترسیم تخصص شهرستان‌های استان در فضای سه بعدی
۱۲۸.....	۴-۲-۲-۲-۶- دسته‌بندی شهرستان‌های استان بر پایه تخصص
۱۳۴.....	۳-۲-۶- عرصه‌های (قلمروهای) اولویت‌دار توسعه استان
۱۴۲.....	۴-۲-۶- تدوین سند چشم‌انداز توسعه استان و اجزای آن
۱۴۲.....	۱-۴-۲-۶- چشم‌انداز توسعه استان
۱۵۰.....	۲-۴-۲-۶- تحلیل نقاط قوت و فرصت، ضعف و تهدید در ارتباط با مأموریت‌های استان و استنتاج راهبردها
۱۵۲.....	

۳-۶- سناریو نگاری: شناسایی سناریوهای توسعه فضایی استان..... ۱۸۶

۱۸۶.....	۱-۳-۶- تحلیل روندها و عوامل اصلی شکل‌دهی به وضع موجود استان
۱۸۶.....	۱-۱-۳-۶- ساختار جمعیت و مهاجرت
۱۸۷.....	۲-۱-۳-۶- ساختار تولید (اقتصاد کلان)
۱۸۷.....	۳-۱-۳-۶- ساختار و الگوی حمل و نقل و ارتباطات
۱۸۸.....	۴-۱-۳-۶- ساختار تولید و مصرف انرژی
۱۸۸.....	۵-۱-۳-۶- ساختار و الگوی نظام سکونت‌گاهی (شهری - روستایی)
۱۹۵.....	۶-۱-۳-۶- ساختار و الگوی تحولات اجتماعی - فرهنگی
۲۰۱.....	۷-۱-۳-۶- ساختار نظام تصمیم‌گیری
۲۰۲.....	۸-۱-۳-۶- ساختار طبیعی، اقلیمی و چالش‌های محیط زیستی
۲۰۳.....	۲-۳-۶- شناسایی پیش‌ران‌ها در هر یک از موضوعات محوری
۲۰۳.....	۱-۲-۳-۶- احصاء سیاست‌های کلان ملی در هر یک از موضوعات محوری
۲۰۴.....	۱-۱-۲-۳-۶- نظریه پایه توسعه استان خوزستان
۲۰۵.....	۲-۱-۲-۳-۶- سند ملی توسعه استان خوزستان
۲۲۱.....	۳-۱-۲-۳-۶- شمول قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه
۲۲۱.....	۴-۱-۲-۳-۶- بررسی قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه
۲۳۳.....	۲-۲-۳-۶- شناسایی و احصاء پیش‌ران‌های اصلی در هر یک از موضوعات محوری
۲۴۰.....	۳-۲-۳-۶- شناسایی الگوی تغییرات، اهمیت و احتمال وقوع پیش‌ران‌های توسعه
۲۴۴.....	۴-۲-۳-۶- تحلیل اثرات متقابل پیش‌ران‌ها بر یکدیگر
۲۴۴.....	۱-۴-۲-۳-۶- تحلیل اثرات متقابل موضوعی
۲۴۵.....	۲-۴-۲-۳-۶- استنتاج اثرات فضایی پیش‌ران‌ها بر یکدیگر
۲۴۶.....	۳-۳-۶- جمع‌بندی پویایی‌های توسعه و نیروهای پیش‌ران توسعه فضایی استان
۲۴۶.....	۱-۳-۳-۶- در محور ساختار تولید
۲۴۸.....	۲-۳-۳-۶- در محور حمل و نقل و ارتباطات
۲۴۸.....	۳-۳-۳-۶- در محور تولید و مصرف انرژی
۲۴۸.....	۴-۳-۳-۶- در محور ساختار نظام سکونت‌گاهی

۲۴۹.....	۵-۳-۳-۶- در محور ساختار طبیعی، اقلیمی و زیست محیطی.....
۲۵۰.....	۶-۳-۳-۶- در محور ساختار جمعیت و مهاجرت.....
۲۵۱.....	۷-۳-۳-۶- در محور تحولات اجتماعی - فرهنگی.....
۲۵۲.....	۸-۳-۳-۶- در محور ساختار نظام تصمیم گیری.....
۲۵۲.....	۴-۳-۶- استنتاج الگوهای سازمان یابی فضا.....
۲۵۷.....	۵-۳-۶- تبیین منطق (فضای) سناریوهای شکل بندی سازمان فضایی استان.....
۲۵۷.....	۱-۵-۳-۶- تبیین چالش ها و عدم قطعیت های توسعه فضایی استان.....
۲۶۲.....	۲-۵-۳-۶- تبیین اولویت های توسعه فضایی استان.....
۲۶۶.....	۳-۵-۳-۶- ترسیم فضای سناریو.....
۲۶۹.....	۶-۳-۶- تعریف سناریوهای توسعه فضایی استان.....
۲۶۹.....	۱-۶-۳-۶- تبیین پیش فرض های حاکم بر هر یک از سناریوها.....
۲۷۴.....	۲-۶-۳-۶- تبیین الگوهای شکل بندی سازمان فضایی استان در هر یک از سناریوها.....
۲۷۵.....	۳-۶-۳-۶- تبیین گونه شناسی عناصر سازمان فضایی.....
۲۷۵.....	۱-۳-۶-۳-۶- مکان های مرکزی.....
۲۷۷.....	۲-۳-۶-۳-۶- محورهای توسعه.....
۲۷۸.....	۳-۳-۶-۳-۶- الگوهای چند مرکزی.....
۲۷۹.....	۴-۳-۶-۳-۶- مراکز دارای توان بالقوه جذب و قطبی شدن.....
۲۷۹.....	۵-۳-۶-۳-۶- گونه شناسی مراکز سکونت گاهی (فراملی/ استانی/ محلی).....
۲۷۹.....	۴-۶-۳-۶- تبیین پهنه بندی عناصر سازمان فضایی.....
۲۸۰.....	۱-۴-۶-۳-۶- پهنه بندی الگوی کشت.....
۲۸۳.....	۲-۴-۶-۳-۶- پهنه بندی کلان کاربری اراضی.....
۲۸۳.....	۳-۴-۶-۳-۶- پهنه بندی ذخیره گاه های زیست محیطی و میراث طبیعی.....
۲۸۹.....	۴-۴-۶-۳-۶- پهنه بندی خطرات طبیعی.....
۲۹۲.....	۵-۴-۶-۳-۶- پهنه بندی خطر حاشیه ای شدن نواحی روستایی.....
۲۹۶.....	۶-۴-۶-۳-۶- پهنه بندی خطر افول فعالیت های تولیدی در نواحی صنعتی.....
۲۹۸.....	۷-۴-۶-۳-۶- پهنه بندی نواحی تمرکز جریان ها و فعالیت های تولیدی.....
۲۹۸.....	۸-۴-۶-۳-۶- پهنه بندی محدوده های گردشگری و گذران اوقات فراغت.....
۳۰۲.....	۹-۴-۶-۳-۶- پهنه بندی تقسیمات سیاسی.....
۳۰۳.....	۵-۶-۳-۶- تبیین سطح بندی عناصر سازمان فضایی استان.....
۳۰۳.....	۱-۵-۶-۳-۶- سطح کلان.....
۳۰۶.....	۲-۵-۶-۳-۶- سطح میانی.....
۳۰۶.....	۳-۵-۶-۳-۶- سطح خرد.....
۳۰۶.....	۶-۶-۳-۶- گسترش روایی سناریو.....
۳۰۶.....	۷-۳-۶- تصویرسازی سناریو.....

۴-۶- تدوین راهبردهای توسعه استان..... ۳۰۷

۳۰۷.....	۱-۴-۶- تبیین جهت گیری ها و راهبردهای کلی توزیع جمعیت و فعالیت در استان.....
۳۰۷.....	۱-۱-۴-۶- تدوین راهبردهای سازماندهی فضا.....
۳۰۷.....	۱-۱-۴-۶- راهبردهای منتج از تحلیل SWOT وضع موجود سازمان فضایی استان.....

۲-۱-۱-۴-۶- راهبردهای رفع تعارضات سناریوهای شکل بندی سازمان فضایی با اصول آمایش سرزمین و ارزش‌های بنیادین	۳۲۵
۲-۱-۴-۶- تدوین سیاست‌های سرزمینی توسعه بخش‌ها در استان (بر اساس تحلیل SWOT تحلیل وضع موجود طبیعی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، امنیتی - دفاعی و پیوندها)	۳۲۸
۲-۴-۶- آزمون پابرجایی راهبردها با توجه به سناریوهای شکل‌بندی سازمان فضایی استان	۳۴۶
۳-۴-۶- طراحی شکل‌بندی کلان سازمان فضایی استان (تصویر چشم‌انداز توسعه استان)	۳۴۸
۱-۳-۴-۶- تعیین قلمروهای اصلی و مراکز عمده زیست و فعالیت در استان	۳۴۹
۲-۳-۴-۶- طراحی الگوی کلان شبکه‌های اصلی زیربنایی و کریدورهای ارتباطی (ملی و استانی)	۳۵۶
۳-۳-۴-۶- تعیین قلمروهای اولویت‌دار توسعه فعالیت و استقرار جمعیت	۳۵۶
۱-۳-۳-۴-۶- قلمروهای اولویت‌دار توسعه فعالیت	۳۵۶
۲-۳-۳-۴-۶- قلمروهای اولویت‌دار استقرار جمعیت	۳۵۸
۴-۳-۴-۶- قلمروهای نامناسب توسعه فعالیت و استقرار جمعیت	۳۵۸
۱-۴-۳-۴-۶- شناسایی قلمروهای نامناسب توسعه فعالیت	۳۵۸
۲-۴-۳-۴-۶- شناسایی قلمروهای نامناسب استقرار جمعیت	۳۵۹
ضمیمه یکم: آزمون پابرجایی راهبردهای توسعه استان خوزستان - حاوی نتایج نظرخواهی از اعضای کارگروه‌های مطالعات آمایش استان در زمینه اهداف توسعه، اجزای SWOT، راهبردهای سازمان دهی توسعه بخش‌ها و تهدیدها و راهبردهای مقابله با آن	۳۶۰
الف) روش جمع‌آوری اطلاعات و نتایج استخراج پرسشنامه‌ها	۳۶۰
ب) آزمون پابرجایی راهبردها	۳۶۹

نقاط قوت ۳۹۲

نقاط قوت ۳۹۴

ضمیمه سوم : راهنمای عنوان خلاصه شده فعالیت‌ها و جدول‌های مرجع	۳۹۷
جدول‌های مرجع	۴۰۱
ضمیمه چهارم: گزیده‌هایی از برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	۴۲۳

قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴ - ۱۳۹۰) ۴۲۳

ضمیمه پنجم: سیر تحولات نظری و تجربی در زمینه نقش و وظیفه دولت در اقتصاد	۴۵۰

فهرست جدول‌ها و جعبه‌ها

صفحه

عنوان

جدول‌ها:

جدول ۱-۶	نقاط قوت، فرصت، ضعف و تهدید در توسعه اقتصادی- اجتماعی استان خوزستان.....	۲۵
جدول ۲-۶	تولید ناخالص داخلی و رتبه ۱۵ استان برتر کشور در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ (با احتساب ارزش افزوده نفت و گاز) - هزار میلیارد ریال قیمت جاری.....	۵۰
جدول ۳-۶	تولید ناخالص داخلی و رتبه ۱۵ استان برتر کشور در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ (بدون احتساب ارزش افزوده نفت و گاز) - هزار میلیارد ریال قیمت جاری.....	۵۱
جدول ۴-۶	تغییر رتبه استان خوزستان بین پنج استان نخست کشور.....	۵۱
جدول ۵-۶	تغییر سهم استان خوزستان از فعالیت نظیر در کشور و مقایسه نرخ رشد سالانه استان و کشور در دوره ۸۹-۱۳۷۹ بر پایه قیمت جاری - درصد.....	۵۴
جدول ۶-۶	روند بلند مدت تغییرات تخلیه بار در بنادر جنوب کشور با توجه ویژه به چند بندر ، هزار تن - درصد.....	۶۷
جدول ۷-۶	وزن تخلیه و بارگیری بندرهای استان خوزستان با تمرکز بر بندرهای خرمشهر و آبادان - هزار تن.....	۷۱
جدول ۸-۶	سهم وزن تخلیه و بارگیری بندرهای خرمشهر و آبادان از کل بندرهای استان خوزستان - هزار تن.....	۷۱
جدول ۹-۶	تغییرات وزن واردات و صادرات بندرهای آبادان و خرمشهر - هزار تن.....	۷۲
جدول ۱۰-۶	تغییرات ارزش واردات و صادرات بندرهای آبادان و خرمشهر - میلیارد ریال.....	۷۳
جدول ۱۱-۶	متوسط ارزش صادرات و واردات بندر خرمشهر در سال‌های ۹۰-۱۳۸۵ - میلیون ریال.....	۷۴
جدول ۱۲-۶	متوسط ارزش صادرات و واردات بندر آبادان در سال‌های ۹۰-۱۳۸۵ - میلیون ریال.....	۷۵
جدول ۱۳-۶	متوسط ارزش واردات و صادرات کشور در سال ۱۳۸۰ - میلیون دلار.....	۷۸
جدول ۱۴-۶	متوسط ارزش واردات و صادرات کشور در سال ۱۳۸۸ - میلیون دلار.....	۷۹
جدول ۱۵-۶	تولید جهانی خرما و جایگاه ایران.....	۸۰
جدول ۱۶-۶	روند بلند مدت سطح زیرکشت، تولید و عملکرد در هکتار کشت خرما در ایران.....	۸۲
جدول ۱۷-۶	سطح زیر کشت و توزیع تولید خرما در ایران.....	۸۳
جدول ۱۸-۶	تعداد بهره‌برداري و مقدار تولید خرما در استان خوزستان در سال ۱۳۸۲ - تن.....	۸۵
جدول ۱۹-۶	مقایسه تعداد دام‌های استان خوزستان و کشور در چند مقطع- هزار رأس.....	۸۶
جدول ۲۰-۶	توزیع دام‌های استان خوزستان به تفکیک شهرستان در سال ۱۳۹۱- رأس.....	۸۸
جدول ۲۱-۶	توزیع دام‌های استان خوزستان به تفکیک شهرستان در سال ۱۳۸۲- رأس.....	۸۹
جدول ۲۲-۶	نسبت تغییر تعداد دام‌های استان خوزستان در فاصله ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱ - بر پایه سال ۱۳۸۲.....	۹۰
جدول ۲۳-۶	روند صید و پرورش آبزیان در استان خوزستان در دوره ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۲.....	۹۲
جدول ۲۴-۶	قلمرو های اصلی صید و پرورش آبزیان در استان خوزستان در سال ۱۳۹۲.....	۹۳
جدول ۲۵-۶	روند تغییر متغیرهای مهم شیلات در استان خوزستان در دوره ۹۲-۱۳۸۲.....	۹۴
جدول ۲۶-۶	مقایسه سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های اقتصادی کشور و استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد در اقتصاد همان منطقه در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ بر پایه قیمت جاری - بدون احتساب ارزش افزوده فعالیت نفت و گاز - درصد.....	۹۹
جدول ۲۷-۶	مقایسه سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های اقتصادی کشور و استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد در اقتصاد همان منطقه در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ بر پایه قیمت جاری - با احتساب ارزش افزوده فعالیت نفت و گاز - درصد.....	۱۰۳

جدول ۶-۲۸- توزیع ارزش افزوده استان خوزستان در سال ۱۳۸۹ و مقایسه آن با استان کهگیلویه و بویراحمد، منطقه و کشور.....	۱۰۷
جدول ۶-۲۹- مقایسه ارزش افزوده فعالیت های اقتصادی استان های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد و سهم ارزش افزوده استان خوزستان در سال های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ - قیمت جاری.....	۱۰۸
جدول ۶-۳۰- سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت های اقتصادی در تولید ناخالص داخلی کشور و استان خوزستان، در سال های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ و ضریب تمرکز مکانی هر یک از فعالیت ها برای استان خوزستان- بر اساس قیمت جاری.....	۱۱۳
جدول ۶-۳۱- تعداد شاغلان در شهرستان های استان خوزستان برحسب گروه های عمده فعالیت در سال ۱۳۸۵ - نفر.....	۱۱۹
جدول ۶-۳۲- توزیع شاغلان هر گروه عمده فعالیت بین شهرستان های استان خوزستان در سال ۱۳۸۵ - درصد.....	۱۲۲
جدول ۶-۳۳- توزیع اشتغال گروه های عمده فعالیت در هر شهرستان استان خوزستان در سال ۱۳۸۵ - درصد.....	۱۲۳
جدول ۶-۳۴- توزیع اشتغال گروه های برگزیده فعالیت در هر شهرستان استان خوزستان در سال ۱۳۸۵ - درصد.....	۱۲۷
جدول ۶-۳۵- ماتریس فاصله، یا مشابهت ساختاری، شهرستان های استان خوزستان بر پایه اشتغال سال ۱۳۸۵.....	۱۳۰
جدول ۶-۳۶- وابستگی هر یک از شهرستان های استان خوزستان به خوشه ها.....	۱۳۳
جدول ۶-۳۷- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۱): حفظ جایگاه ممتاز استان خوزستان در استخراج نفت و گاز و تولید فرآورده های نفت.....	۱۵۴
جدول ۶-۳۸- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۲): حفظ جایگاه و بازیابی سهم ممتاز استان خوزستان در صنایع شیمیایی و پتروشیمی کشور و توسعه صنایع پایین دست نفت و گاز و پتروشیمی.....	۱۵۸
جدول ۶-۳۹- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۳): ارتقای جایگاه استان خوزستان در صنایع فلزات اساسی.....	۱۶۱
جدول ۶-۴۰- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۴): ارتقای نقش و جایگاه استان خوزستان در تجارت خارجی کشور با توجه ویژه به بنادر تجارتي آن و پیش نیاز ارتقای شبکه های حمل و نقل زمینی.....	۱۶۵
جدول ۶-۴۱- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۵): ارتقای جایگاه استان در بخش آب، برق و گاز طبیعی با توجه ویژه به آبرسانی.....	۱۷۰
جدول ۶-۴۲- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۶): ارتقا جایگاه و توسعه تولیدات بخش کشاورزی و شیلات استان.....	۱۷۴
جدول ۶-۴۳- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۷): توسعه تولید و ارتقا جایگاه صنایع غذایی استان.....	۱۷۸
جدول ۶-۴۴- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۸): احراز جایگاه ویژه در تکنولوژی های جدید، ارتباطات و توریسم درمانی.....	۱۸۱
جدول ۶-۴۵- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۹): پیشرفت در صنایع ساخت وسایل نقلیه، ماشین آلات، قطعات و ادوات.....	۱۸۴
جدول ۶-۴۶- وابستگی قلمروهای عشایر کوچنده در استان خوزستان به تفکیک شهرستان.....	۱۹۴
جدول ۶-۴۷- تعداد دانشجویان دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی بر حسب دوره های مختلف تحصیلی در استان خوزستان ۱۳۸۹-۹۰.....	۱۹۶
جدول ۶-۴۸- دانشجویان دانشگاه ها بر حسب دوره های مختلف تحصیلی در استان خوزستان ۱۳۸۹-۹۰ - درصد.....	۱۹۷
جدول ۶-۴۹- دانشجویان دانشگاه ها بر حسب دوره های مختلف تحصیلی در استان خوزستان ۱۳۸۹-۹۰ - درصد.....	۱۹۷
جدول ۶-۵۰- نرخ رشد تعداد دانشجویان دانشگاه ها بر حسب دوره های مختلف تحصیلی در استان خوزستان ۱۳۸۹-۹۰ - درصد.....	۱۹۷
جدول ۶-۵۱- نرخ رشد زیرساخت های بهداشت و درمان در استان خوزستان در فاصله ۸۸-۱۳۸۴ - درصد.....	۱۹۸
جدول ۶-۵۲- تغییرات رشد جمعیت روستایی استان خوزستان به تفکیک شهرستان - نفر.....	۲۹۳

جدول ۵۳-۶- تغییرات تقسیم شهرستان‌های استان خوزستان طی حدود چهل سال اخیر.....	۳۰۳
جدول ۵۴-۶- راهبردهای سازماندهی فضا از طریق حمایت از کانون‌های توسعه شهری و گسترش آن در پهنه استان.....	۳۱۸
جدول ۵۵-۶- راهبردهای سازماندهی فضا در ارتباط با کاهش آلودگی منابع آب و خاک.....	۳۲۰
جدول ۵۶-۶- راهبردهای سازماندهی فضا در ارتباط با تهدید آلودگی زیست محیطی با منشا برون مرزی.....	۳۲۱
جدول ۵۷-۶- راهبردهای سازماندهی فضا در ارتباط با تهدید منابع آب.....	۳۲۲
جدول ۵۸-۶- راهبردهای سازماندهی فضا در ارتباط با تهدید افت اقتصادی استان.....	۳۲۳
جدول ۵۹-۶- راهبردهای سازماندهی فضا در ارتباط با مسایل فرهنگی و قومی استان.....	۳۲۵
جدول ۶۰-۶- اظهار نظر در مورد اهداف توسعه استان.....	۳۶۱
جدول ۶۱-۶- اظهار نظر در مورد نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی توسعه استان.....	۳۶۲
جدول ۶۲-۶- اظهار نظر در مورد راهبردهای اصلی سازماندهی توسعه بخش‌ها در فضا و توسعه فضایی.....	۳۶۶
جدول ۶۳-۶- ضرایب و امتیازات راهبردها.....	۳۷۱
جدول ۶۴-۶- نتایج آزمون پابرجایی راهبردها.....	۳۷۴
جدول ۶۵-۶- فهرست بخشی از جلسات کارگروه‌های آمایش و محیط زیست استان خوزستان.....	۳۷۷
جدول ۶۶-۶- نقاط قوت، فرصت، ضعف و تهدید فضایی فراروی توسعه استان خوزستان.....	۳۹۲
جدول ۶۷-۶- نقاط قوت، فرصت، ضعف و تهدید بخشی فراروی توسعه استان خوزستان.....	۳۹۴
جدول ۶۸-۶- راهنمای عنوان خلاصه شده فعالیت‌ها.....	۳۹۷
جدول ۶۹-۶- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی کشور به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال.....	۴۰۱
جدول ۷۰-۶- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی استان خوزستان به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال.....	۴۰۷
جدول ۷۱-۶- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی استان کهگیلویه و بویراحمد به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال.....	۴۱۳
جدول ۷۲-۶- مقایسه ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی کشور و استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویراحمد در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ - میلیارد ریال - قیمت جاری.....	۴۱۹

جعبه‌ها:

جعبه ۱-۶- نظریه پایه توسعه استان خوزستان.....	۲۰۴
جعبه ۲-۶- سند ملی توسعه استان خوزستان.....	۲۲۰
جعبه ۳-۶- سابقه نظریه تعادل عمومی و ورود دولت‌ها در مدیریت اقتصاد.....	۴۵۲

فهرست نقشه‌ها

عنوان	صفحه
نقشه ۱-۶- گروه‌بندی شهرستان‌ها بر حسب شاخص توانمندی.....	۲۴
نقشه ۲-۶- پهنه‌بندی الگوی جغرافیایی کشت به تفکیک زراعت و باغداری در استان خوزستان.....	۲۸۲
نقشه ۳-۶- پهنه‌بندی کلان کاربری اراضی در استان خوزستان.....	۲۸۴
نقشه ۴-۶- پهنه‌بندی کلان ذخیره‌گاه‌های زیستی استان خوزستان.....	۲۸۸
نقشه ۵-۶- پهنه‌بندی مخاطرات طبیعی در استان خوزستان.....	۲۹۱
نقشه ۶-۶- روستاهای با نرخ رشد منفی جمعیت و نواحی در خطر حاشیه‌ای شدن.....	۲۹۵
نقشه ۷-۶- نرخ بیکاری روستاهای استان و نواحی با خطر حاشیه‌ای شدن.....	۲۹۷
نقشه ۸-۶- پهنه‌بندی جریان‌های متمرکز در سطح استان خوزستان.....	۲۹۹
نقشه ۹-۶- مسیرهای اصلی گردشگری در استان خوزستان.....	۳۰۱
نقشه ۱۰-۶- تقسیمات اداری - سیاسی استان خوزستان در سال ۱۳۹۲.....	۳۰۴
نقشه ۱۱-۶- بخشی از تصویر چشم‌انداز توسعه فضایی استان.....	۳۵۰
نقشه ۱۲-۶- موقعیت شهرک‌ها و نواحی صنعتی، سال ۱۳۹۲.....	۳۵۱
نقشه ۱۳-۶- تناسب زمین‌ها به اعتبار مطالعات کشاورزی، محیط‌زیست و شیب و ارتفاع.....	۳۵۲
نقشه ۱۴-۶- زمین‌های مجاز برای توسعه سکونت و فعالیت - سال ۱۳۹۲.....	۳۵۳
نقشه ۱۵-۶- پراکندگی نقاط جمعیتی روستایی، شبکه ریلی و شبکه جاده‌ای در سال ۱۳۹۲.....	۳۵۵
نقشه ۱۶-۶- الگوی کلان شبکه‌های اصلی زیربنایی و کریدورهای ارتباطی (ملی و استانی) در افق آمایش.....	۳۵۷

فهرست نمودارها و تصاویر

عنوان	صفحه
نمودارها:	
نمودار ۱-۶- فرآیند کلی مطالعات آمایش خوزستان.....	۹
نمودار ۲-۶- سلسله مراتب اهداف توسعه استان.....	۳۳
نمودار ۳-۶- استراتژی‌های کلان توسعه برای دستیابی به اهداف بنیادین.....	۴۰
نمودار ۴-۶- تغییرات سهم تولید ناخالص داخلی استان خوزستان در تولید ناخالص داخلی کشور - به قیمت جاری.....	۵۷
نمودار ۵-۶- تغییرات سهم کشاورزی و ماهیگیری استان خوزستان در ارزش افزوده بخش های نظیر در کشور - به قیمت جاری.....	۵۸
نمودار ۶-۶- تغییرات سهم نفت خام و گاز طبیعی استان خوزستان در ارزش افزوده بخش نظیر در کشور - به قیمت جاری.....	۵۸
نمودار ۷-۶- تغییرات سهم ارزش افزوده استان خوزستان در فعالیت‌های صنعتی و سایر معادن کشور به قیمت جاری.....	۵۹
نمودار ۸-۶- تغییرات سهم ارزش افزوده استان خوزستان در فعالیت‌های صنعتی برگزیده کشور به قیمت جاری.....	۶۰
نمودار ۹-۶- تغییرات سهم ارزش افزوده استان خوزستان در فعالیت‌های ساختمان و تسهیلات عمومی کشور به قیمت جاری.....	۶۲
نمودار ۱۰-۶- تغییرات سهم عمده فروشی، ... و هتل و رستوران استان خوزستان در ارزش افزوده بخش های نظیر در کشور - به قیمت جاری.....	۶۲
نمودار ۱۱-۶- تغییرات سهم ارزش افزوده استان خوزستان در فعالیت خدمات حمل و نقل و خدمات مالی - اقتصادی کشور به قیمت جاری.....	۶۳
نمودار ۱۲-۶- تغییرات سهم ارزش افزوده استان خوزستان در فعالیت امور عمومی به قیمت جاری.....	۶۴
نمودار ۱۳-۶- تغییرات سهم ارزش افزوده استان خوزستان در فعالیت نفت خام و گاز طبیعی کشور به قیمت جاری.....	۶۵
نمودار ۱۴-۶- روند بلند مدت تغییرات تخلیه بار در بنادر جنوب کشور با توجه ویژه به چند بندر ، هزار تن.....	۶۹
نمودار ۱۵-۶- آینده نگری میزان تخلیه بار در بنادر جنوب کشور با توجه ویژه به چند بندر ، میلیون تن.....	۷۰
نمودار ۱۶-۶- تغییرات جمع وزن واردات و صادرات بندرهای آبادان و خرمشهر.....	۷۲
نمودار ۱۷-۶- تغییرات جمع ارزش واردات و صادرات بندرهای آبادان و خرمشهر.....	۷۳
نمودار ۱۸-۶- آینده نگری اوج ترافیک فرودگاه اهواز.....	۷۷
نمودار ۱۹-۶- روند بلند مدت سطح زیرکشت، تولید و عملکرد در هکتار کشت خرما در ایران.....	۸۱
نمودار ۲۰-۶- توزیع سهم اشتغال شهرستان‌های استان در سال ۱۳۸۵ در گروه‌های برگزیده فعالیت.....	۱۲۹
نمودار ۲۱-۶- درخت سلسله مراتب مشابهت ساختاری شهرستان‌های استان خوزستان بر پایه اشتغال سال ۱۳۸۵.....	۱۳۲
نمودار ۲۲-۶- الگوی ارتباط پیش‌ران‌ها در بخش عمومی و خصوصی و اثرگذاری آن‌ها بر موضوعات محوری.....	۲۴۳
نمودار ۲۳-۶- الگوی آینده‌نگری در برنامه‌ریزی منطقه‌ای.....	۲۵۵
نمودار ۲۴-۶- فضای سناریو در ۵ حالت عدم قطعیت.....	۲۶۹
تصاویر:	
تصویر ۱-۶- ارتفاع سدها و زمین‌های کشاورزی شمال شرق استان از سطح دریا - ۱۳۹۲.....	۱۳۸
تصویر ۲-۶- منطقه‌بندی سازمان صنعت، معدن و تجارت استان خوزستان برای توسعه صنایع تا افق طرح آمایش استان.....	۳۳۹

پیش‌درآمدی بر ارتباط محتوای فصل با شرح خدمات

به نقل از شرح خدمات مطالعه: ["هدف این فصل ترسیم چشم‌انداز کلان توسعه استان مبتنی بر گام‌هایی نظیر تحلیل اهداف بنیادین، تبیین نقش استان در تقسیم کار ملی و منطقه‌ای، تعیین تخصص‌ها و اولویت‌های توسعه استان و تعیین مأموریت‌های اصلی استان می‌باشد. در ادامه در این فصل تلاش می‌شود تا با استفاده از شیوه سناریونگاری و تحلیل روندهای پیش‌ران‌های توسعه فضایی استان به سناریوهای شکل‌بندی سازمان فضایی استان دست یابیم. هدف نهایی این فصل ترسیم چشم‌انداز کلان توسعه فضایی استان (طرح پایه آمایش استان) و تدوین سیاست‌ها و راهبردهای پابرجای توسعه در یک فرآیند سیاست‌گذاری فضایی است"].

در ارتباط با بحث SWOT در شرح خدمات فصل ششم مطالعات چند توضیح ضروری است:

(۱) بر اساس مبانی نظری و شرح خدمات مطالعه آمایش استان، شناسایی و تحلیل مجموعه SWOT یکی از پایه‌های اصلی تدوین چشم‌انداز توسعه استان می‌باشد که این مجموعه به همراه تحلیل مقدماتی آن، طبق شرح خدمات، در بخش پایانی مطالعات فصل پنجم ارائه شده است.

(۲) از سوی دیگر مجموعه SWOT باید در قبال مأموریت‌های استان تحلیل شود،

(۳) همچنین طبق شرح خدمات مطالعه، در فصل حاضر باید مجموعه SWOT مورد تحلیل قرار گیرد و بر این اساس، (۱) راهبردهای توسعه فضایی و (۲) راهبردهای توسعه بخشی استخراج شوند (بند ۶-۴-۱ و اجزای آن)،

(۴) به علاوه طبق شرح خدمات، بررسی روندها، شناسایی و تحلیل SWOT، تشخیص چشم‌انداز و مأموریت‌های استان پایه‌گذار تدوین سناریوها می‌باشند. به بیان دقیق‌تر تحلیل تهدیدها و عدم قطعیت‌ها در SWOT، مبنای تدوین سناریوها است.

لذا برای خواننده‌ای که گزارش حاضر را مطالعه می‌نماید، اطلاع از فهرست SWOT ضروری است و به این دلیل این مجموعه، به نقل از گزارش فصل پنجم این مطالعات در جدول ۶-۱ ارائه شده است.

لازم به توضیح است که مجموعه یاد شده به همراه اهداف بنیادین، میانی و ابزاری، استراتژی‌های کلان و کلی توسعه استان، عدم قطعیت‌ها و راهبردهای توسعه بخشی و فضایی به صورت‌های مختلف مصاحبه، طرح در جلسات کارگروه و پرسش‌نامه به نظرخواهی اعضای محترم شورای آمایش و کارگروه‌های تخصصی گذاشته شده است و نتایج این نظرخواهی در مبحث آزمون پابرجایی راهبردها در ضمیمه یکم این مجلد آمده است.^۱

در ارتباط با شرح خدمات فصل ششم مطالعات آمایش چند توضیح دیگر نیز ضروری است:

نخست آن که به نظر می‌رسد بررسی روندها باید مقدم بر تشخیص مأموریت‌ها باشد، حال آنکه در شرح خدمات این تقدم و تأخر جابجا شده‌اند.

دوم آنکه در شرح خدمات بین تشخیص چشم‌انداز و مأموریت‌های استان خلط موضوع شده است. به این صورت که عنوان بخش ۶-۲، "تبیین چشم‌انداز کلان و مأموریت‌های استان" و نتیجه‌گیری از این بخش که در بند ۶-۲-۴ منعکس می‌شود در شرح خدمات با عنوان "تدوین سند چشم‌انداز توسعه استان و مأموریت‌های آن" می‌باشد که در آن، بین موضوع "چشم‌انداز" و "مأموریت" تفکیک لازم صورت نگرفته و از آن مهم‌تر آنکه "تشخیص مأموریت‌های استان" هیچگاه به عنوان یک بند مشخص، مطرح نشده است.

سوم آنکه بعضی از بندهای شرح خدمات فصل ششم و هفتم بسیار تفصیلی و تکراری است که تکرار مطالب را به خواننده القا می‌نماید.

این مشاور پیشنهاد می‌نماید شرح خدمات این مطالعه در آینده مورد بازنگری قرار گرفته و ساده‌تر شود. یک الگوی مناسب برای ساده‌سازی شرح خدمات این مطالعه و به ویژه فصل حاضر الگوی رات - کلیف است که در گزارش فصل حاضر نیز ارائه شده است.

مقدمه‌ای بر تبیین چشم‌انداز و طراحی سناریوی توسعه فضایی استان

ضمن توجه به جمع‌بندی و تحلیل SWOT به شرح بند ۵-۶-۲ گزارش فصل پنجم، و در ادامه باید گفت که که نقاط قوت و فرصت‌های فراوی توسعه استان بسیار زیاد و متنوع‌اند. هرچند در بعضی موارد مانند برخورداری از تخصص صنعتی و نیروی متخصص و کارآمد، استان‌های دیگری همپای استان

۲- به علاوه چند مورد نیز با نظر ناظر محترم این مطالعات به این مجموعه اضافه شده که در ویرایش حاضر ارائه شده است.

خوزستان وجود دارند، اما مجموعه مهم‌ترین نقاط قوت و فرصت‌های استان، شامل موقعیت ممتاز استان، برخورداری از بندر امام خمینی در تجارت خارجی کشور، منابع طبیعی سرشار نفت و گاز و آب و خاک، جایگاه ممتاز صنایع نفت و گاز، شیمیایی، پتروشیمی و فلزی، جایگاه علمی - تخصصی استان در زمینه مهندسی و پزشکی و امکان بالقوه توسعه تبادل کالا و خدمات مهندسی - پزشکی با بازار کشورهای همسایه، مجموعه بی‌بدیلی را در سطح کشور تشکیل می‌دهد که تقریباً همگی از ویژگی پابرجایی برخوردار هستند، به این معنی که در بعضی موارد امکان ندارد و در بعضی موارد دیگر انتظار نمی‌رود استان دیگری در کشور از این موقعیت و منابع و از این جایگاه بهره‌مند شود.

از سوی دیگر ملاحظه می‌شود با وجود این مجموعه امکانات و نقاط قوت و فرصت‌های بی‌نظیر توسعه استان، نقاط ضعف قابل توجهی نیز به صورت دیرپا فراروی توسعه استان وجود دارد که مهم‌ترین آن‌ها را می‌توان در بهینه نبودن سطح اشتغال عوامل تولید و فعالیت‌ها، عدم تعادل‌های منطقه‌ای و محیط زیستی خلاصه کرد. به علاوه تهدیدهای بیرونی چندی وجود دارد که باید در قبال آن‌ها چاره‌جویی کرد.

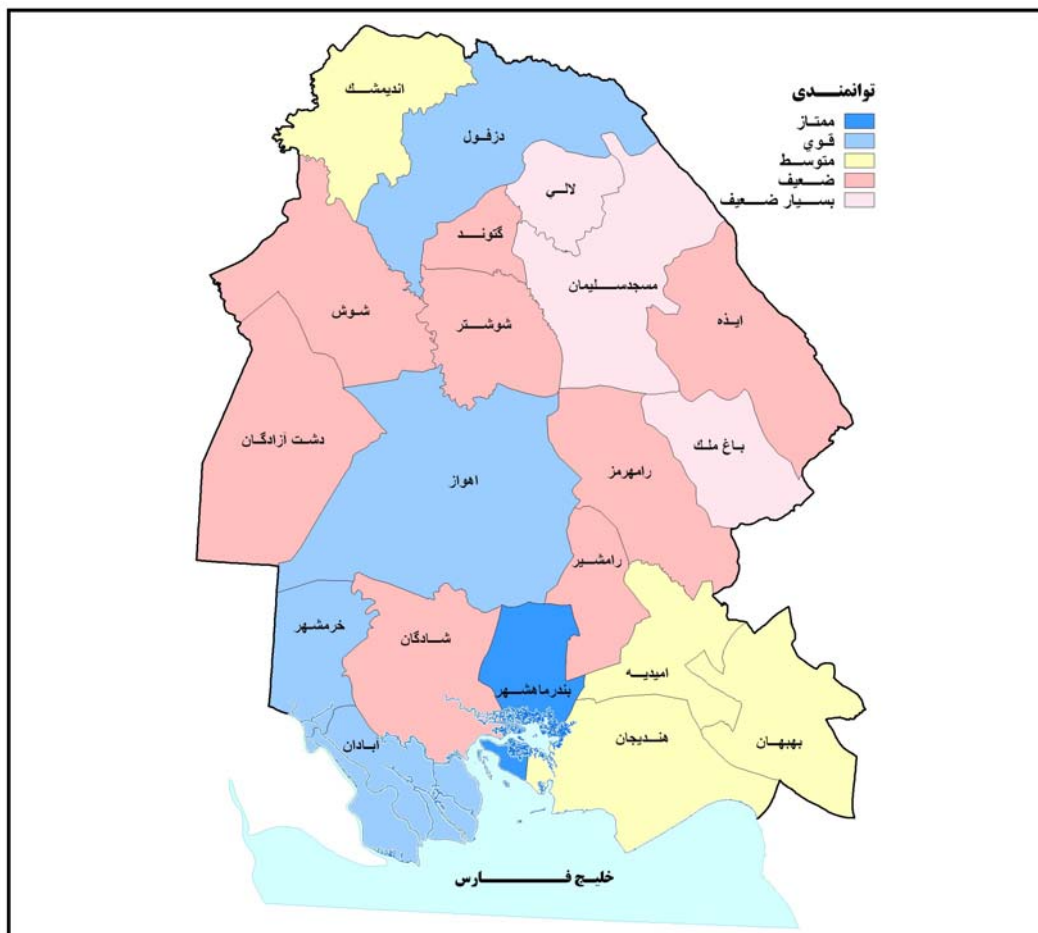
در گزارش‌های فصل دوم، سوم و پنجم مطالعات آمایش استان و همچنین در گزارش حاضر به تفصیل بررسی و نتیجه‌گیری شده است که عوامل طبیعی، در طول چند هزار سال تمدن این منطقه، پایه اصلی رشد و توسعه بخش‌های سنتی استان بوده است و در یکصد سال اخیر اکتشاف نفت و سرمایه‌گذاری در صنایع و زیربنایها، زمینه‌ساز توسعه صنعتی استان در چند بخش کلیدی و پهنه مهمی از استان و به ویژه در مناطق جنوبی استان شده است، اما مناطق شرقی و به خصوص مناطق شمال شرق و همچنین بخشی از منطقه غرب استان (نوار مرزی) و بخشی از شهرستان‌های میانه شرق استان هم از منابع طبیعی کمتر برخوردار هستند و هم از دستاوردهای توسعه صنعتی شامل سرمایه‌گذاری، تولید و اشتغال، کمتر بهره‌مند شده‌اند. همچنین مشاهده شد که عدم تعادل در برخورداری‌های یادشده با عدم تعادل در توانمندی حفظ جمعیت همبستگی بالایی دارد و نتیجه منطقی آنکه اگر حفظ توازن جمعیتی مورد نظر است، عدم تعادل‌ها باید کاهش یابد.

سطح‌بندی شهرستان‌ها براساس شاخص‌های توانمندی در گزارش فصل سوم آمده است و نتیجه آن در این گزارش به عنوان مرجع در نقشه ۶-۱ نشان داده شده است.

همچنین در این مقدمه ضرورت دارد به دو موضوع دیگر نیز اشاره شود: نخست آنکه در جریان توسعه استان خوزستان، رویکرد ناخواسته تخریب هشدار برانگیز محیط زیست نیز به وقوع پیوسته است که در شوری و آلودگی منابع آب و خاک و آلودگی هوا بروز کرده است. دیگر آنکه که سطح عمومی توسعه اقتصادی استان بر اساس شاخص‌های رشد اقتصادی و نرخ بیکاری و جایگاه استان در سطح کشور، درخور امکانات، موقعیت و منابع آن نیست.

بر این اساس مهم‌ترین ملاحظات که به نظر می‌رسد در تهیه سند مقدماتی چشم‌انداز توسعه فضایی استان باید مورد توجه قرار گیرند عبارت هستند از:

- ✓ بهره‌برداری مناسب‌تر از منابع و امکانات موجود: کارآیی و توسعه اقتصادی
 - ✓ تنظیم و بهبود رشد و توسعه بخش‌های اقتصادی و اجتماعی در مناطق: کاهش عدم تعادل‌ها
 - ✓ حفظ و توسعه منابع طبیعی همراه با کاهش اثرات تهدیدها و ضعف‌های محیط زیست: توسعه پایدار
- این گزارش طبق شرح خدمات، بر اساس نتیجه‌گیری از مهم‌ترین نقاط ضعف و تهدیدها و نقاط قوت و فرصت‌ها (ارائه شده در فصل پنجم) به شناسایی و تحلیل اهداف بنیادین توسعه و استراتژی‌ها و سیاست‌های توسعه می‌پردازد و بر اساس جایگاه استان در کشور و مأموریت‌های آن، شناسایی نیروهای پیش‌ران و مؤثر در توسعه و تخصص نواحی درونی استان، چشم‌انداز کلان توسعه فضایی و بخشی استان و طرح پایه آمایش استان را به دست می‌دهد.

نقشه ۶-۱- گروه‌بندی شهرستان‌ها بر حسب شاخص توانمندی

جدول ۶-۱- نقاط قوت، فرصت، ضعف و تهدید در توسعه اقتصادی- اجتماعی استان خوزستان

نقاط قوت
۱) برخورداری از توپوگرافی و شیب مناسب برای فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی در بیش از ۶۰ درصد مساحت استان
۲) برخورداری از منابع سرشار آب سطحی و دشت‌های آبرفتی مناسب فعالیت‌های کشاورزی و ایجاد بسترهای مناسب سایر فعالیت‌های اقتصادی، سکونتی و کالبدی- فضایی،
۳) برخورداری از اقلیم گرم جنب استوایی و موقعیت ویژه برای تولید محصولات کشاورزی غیر فصلی،
۴) امکانات گسترده کشاورزی، باغداری (از جمله نخلستان‌ها)، دامداری و صید و پرورش آبزیان،
۵) بالا بودن وسعت بهره‌برداری‌های کشاورزی استان نسبت به میانگین کشور،
۶) قابلیت توسعه بیشتر منابع آب و خاک برای توسعه کشاورزی و سایر فعالیت‌های اقتصادی،
۷) برخورداری از منابع عظیم نفت و گاز و برخورداری از بخشی از ارزش افزوده حاصل از فعالیت‌های استخراج، پالایش، انتقال و تولید فرآورده‌های نفت و گاز و تأثیر مثبت آن بر توسعه سایر فعالیت‌های اقتصادی و توسعه بخش و شبکه‌های حمل و نقل،
۸) حضور با سابقه استخراج نفت و بزرگترین مجتمع‌های صنایع شیمیایی و پتروشیمی، پالایشگاهی و صنایع بزرگ فولاد، به خصوص در بندر ماهشهر، آبادان و اهواز و برخورداری از رتبه‌های بالا در این بخش‌ها در سطح کشور،
۹) برخورداری از شهرک‌های صنعتی عمومی و تخصصی، با دسترسی به شبکه‌های حمل و نقل،
۱۰) برخورداری از سطح دانش بالای تخصصی - علمی - تکنولوژی مهندسی نفت، پتروشیمی، فولاد و پزشکی به دلیل حضور صنایع مهم و با سابقه و پیشینه دانشگاه‌های پزشکی، فنی و مهندسی استان،
۱۱) برخورداری از یکی از دو مبادی مهم ورودی و خروجی کالا در کشور در بندر امام خمینی و برخورداری از فرودگاه‌های داخلی و بین‌المللی و برخورداری از گستردگی نسبی خطوط راه‌آهن،
۱۲) برخورداری از مناطق ویژه اقتصادی، با دسترسی به شبکه‌های حمل و نقل جاده‌ای و شبکه انرژی،
۱۳) برخورداری از شکل مناسب نزدیک به دایره استان و واقع شدن مرکز اداری استان (شهر اهواز) در مرکز مکانی - جغرافیایی (از نظر فاصله دسترسی به مرکزیت اداری و خدماتی به مناطق مختلف استان)،
۱۴) برخورداری از کلان شهر اهواز با جمعیت بیش از یک میلیون و یکصد و دوازده هزار نفر در سال ۱۳۹۰ به عنوان یک ظرفیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در مقیاس ملی و فراملی،
۱۵) برخورداری از انواع مختلف جاذبه‌های گردشگری برای توسعه توریسم داخلی،
۱۶) برخورداری از سابقه چهل ساله نهاد برنامه‌ریزی استانی و "مدیریت توسعه استان" و نهادهای بسیار توانمند اجرایی استانی

ادامه جدول ۶-۱- نقاط قوت، فرصت، ضعف، و تهدید در توسعه اقتصادی- اجتماعی استان خوزستان

فرصت‌ها
۱) دسترسی به سواحل و آب‌های بین‌المللی در تمام سواحل جنوبی استان، همراه با برخورداری از بندرگاه امام خمینی (یکی از دو بندرگاه بزرگ کشور با سطح یک مبادی ورودی و خروجی) و بندرهای با سابقه آبادان و خرمشهر و فرودگاه‌های بین‌المللی،
۲) نزدیکی به بازار بزرگ فراملی در سواحل جنوبی خلیج فارس و برخورداری از همجواری و مرز زمینی برای توسعه صادرات کشور و استان و به ویژه تولیدات کشاورزی، صنعتی و ارائه خدمات به کشورهای همسایه جنوبی و دور و نزدیک،
۳) برخورداری استان از کوتاهترین فاصله بین بندرهای جنوب کشور با پایتخت و تمرکز جمعیتی در غرب کشور برای توسعه بازرگانی و حمل‌واردات و صادرات کشور،
۴) شناخته شدن شهرهای مهم اهواز، آبادان، خرمشهر و بندر امام خمینی در سطح جهان به لحاظ کارکردهای بین‌المللی و فراملی استان در تولید و استخراج و صدور نفت و گاز و تجارت بین‌المللی،
۵) وجود مشابهت‌های فرهنگی، دینی و مذهبی با کشورهای همسایه در جنوب کشور (به خصوص در مناطق جنوبی کشور عراق) به عنوان فرصت مناسب برای توسعه روابط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی،
۶) امکان عظیم بالقوه مبادله توافقنامه‌های همکاری‌های فنی - مهندسی و تشکیل کنسرسیوم‌های فنی - مهندسی برای ارائه خدمات مهندسی نفت و گاز و شیمیایی و پتروشیمی با کشورهای همسایه،
۷) امکان عظیم بالقوه مبادله توافقنامه‌های همکاری‌های فنی - مهندسی برای ارائه خدمات مهندسی در زمینه سایر صنایع از جمله ماشین‌سازی، تولید قطعات، صنایع کانی غیر فلزی و ارائه خدمات مهندسی و اجرایی در فعالیت ساختمان (پل، تونل، ساختمان‌های دولتی و مسکونی) در کشورهای همسایه،
۸) پتانسیل ارائه خدمات پزشکی- بیمارستانی فرامرزی،
۹) امکان گسترش جذب توریست خارجی،
ضعف‌ها
۱) گرمای زیاد و طولانی، مانعی در فعالیت‌های اقتصادی و عمرانی و افزایش مصارف انرژی برای سرمایش،
۲) تفاوت‌های ساختاری درون استان در بهره‌مندی از توزیع جغرافیایی منابع آب و خاک،
۳) تمرکز نسبی زیاد فعالیت و سکونت در نیمه غربی نسبت به نیمه شرقی و حاشیه غرب استان و عدم تعادل حاصل در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی و سازمان فضایی استان، و در نتیجه ضعف اقتصادی و مهاجر فرستی مناطق حاشیه‌ای شرق و غرب استان،
۴) وابستگی شدید و بسیار زیاد به منابع آب‌های سطحی و پایین بودن سهم برداشت آب زیر زمینی به دلیل شوری این منابع (در عین حال فقدان دشت‌های ممنوعه)،
۵) سهم بالای آب‌های سطحی در تأمین مصارف بخش‌های کشاورزی، شرب و صنعت و خطر آلودگی و شوری بیشتر این منابع در مناطق جنوبی استان،

ادامه جدول ۶-۱- نقاط قوت، فرصت، ضعف، و تهدید در توسعه اقتصادی - اجتماعی استان خوزستان

(۶) تمرکز بیش از اندازه جمعیت شهری در اهواز و ایجاد یک نخست شهری شدید در شبکه شهری استان (جمعیت بیش از پنج برابری شهر اهواز نسبت به شهر دوم استان در سال ۱۳۹۰)،
(۷) گرایش تاریخی به تمرکز درون استانی و ایجاد عدم تعادل‌ها در قلمرو گوناگون اقتصادی، اجتماعی و کالبدی،
(۸) کامل نبودن اختیارات "مدیریت توسعه استان" برای ایجاد هماهنگی و پیشبرد امر توسعه استان به دلیل کامل نبودن عدم تمرکز ملی - استانی در برنامه‌ریزی و اجرا در مسایل توسعه استان، که در نقاط ضعف زیر نمود می‌یابد: مسایل مرتبط با مقامات مرکز: - ضرر و زیان ملی و استانی انتقال آب از سرچشمه منابع آب استان به سایر استان‌ها، - مقابله با تهدیدهای خارجی فرا روی توسعه استان (مانند ریزگردها و ...) و کاهش اثرات مخرب آن‌ها، - جذب و انتقال تکنولوژی‌های نوین نانو و بیو فن‌آوری، IT و انرژی خورشیدی به استان، - پایین بودن سهم سرمایه‌گذاری ملی در بخش‌های پیشرو اقتصاد استان که سبب افت سهم و جایگاه استانی ارزش افزوده آن‌ها در مقیاس ملی شده است، مسایل بین بخشی درون استانی - تکمیل نشدن شبکه‌های آب، انرژی و ارتباطات برای شهرک‌ها و به خصوص نواحی صنعتی استان، - پوشش ناکافی شبکه‌های آبرسانی و آبیاری نسبت به وسعت اراضی قابل آبیاری فعلی و قابل توسعه، - آلوده شدن منابع آب، خاک، هوا، برخی از مناطق ساحلی و در مخاطره قرار گرفتن تالاب‌ها و سایر مناطق حفاظتی در اثر فعالیت‌های انسان، همچنین شوری خاک و عدم تأمین حق آب این مناطق، - بهره‌برداری ناکافی از امکانات بالقوه توسعه صنایع و خوشه‌های صنعتی تولید کننده ماشین‌آلات و قطعات مورد نیاز بخش‌های پیشرو استان مانند نفت و گاز، صنایع فولاد، - بهره‌برداری ناکافی از امکانات بالقوه توسعه صنایع تولید کننده ماشین‌آلات، قطعات و ادوات مورد نیاز بخش کشاورزی استان، و توسعه ناکافی صنایع فرآوری محصولات زراعی، باغی، دامی و شیلات در مقایسه با تولیدات کشاورزی استان، - بهره‌برداری ناکافی از امکانات بالقوه برقراری ارتباطات گسترده تجاری - خدماتی با بازارهای فرامرزی در منطقه، - بهره‌برداری ناکافی از امکانات تاریخی و فرهنگی در گسترش توریسم، مسایل بخشی درون استانی - عدم تفکیک آب‌های سطحی برای مصرف کشاورزی، صنعتی و شرب از بالادست، - پایین بودن میزان بهره‌وری منابع آب به ویژه در بخش کشاورزی، - پایین بودن بازدهی عمومی بخش کشاورزی در مقایسه با منابع این بخش، - تک‌کریدور بودن محور حمل و نقل جاده‌ای جنوب - شمال استان و ظهور تدریجی تراکم ترافیک در بعضی از قسمت‌های آن، - ضعف شبکه‌های حمل و نقل در نیمه شرقی و ضعف این شبکه‌ها در ارتباط با استان‌های همجوار که سهم مهمی در جذب تولیدات کشاورزی استان خوزستان را دارند، - ضعف شبکه و سهم پایین کارکرد شبکه حمل ریلی در سیستم حمل و نقل استان در حمل بار و جابجایی مسافر،

ادامه جدول ۶-۱- نقاط قوت، فرصت، ضعف، و تهدید در توسعه اقتصادی- اجتماعی استان خوزستان

مسایل کلان
- پایین بودن نرخ مشارکت اقتصادی و نرخ اشتغال استان نسبت به میانگین کشور (= بالابودن نرخ جمعیت غیر فعال اقتصادی و بالابودن نرخ بیکاری استان نسبت به میانگین کشور)، - پایین بودن بازدهی کلی اقتصاد استان (نرخ رشد پایین تولید ناخالص داخلی استان)، - مهاجر فرستی استان، - تمرکز امور برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌های اجرایی در مرکز استان و پایین بودن سطح عدم تمرکز اختیارات و مسولیت‌های برنامه‌ریزی و اجرا در شهرستان‌های استان، - وجود برخی مسائل فرهنگی و اجتماعی در جهت کاهش همبستگی در استان،
تهدیدها
(۱) تهدیدهای آلودگی زیست محیطی با منشأ برون مرزی - قرارگیری استان در پیشانی آلودگی‌های زیست محیطی فراتر از مرزهای استان به ویژه آلودگی ناشی از ریزگردها، - سواحل طولانی در آب‌های بین‌المللی و خطر آلودگی ناشی از استخراج نفت و گاز و فعالیت‌های مرتبط با آن در آب‌های بین‌المللی،
(۲) تهدید منابع آب استان - تغییرات اقلیمی، کاهش بارش برف و تبدیل آن به باران و در نتیجه کاهش ماندگاری و احتمال کاهش نزولات جوی، - وابستگی شدید مصرف آب استان به منابع آب‌های سطحی که از استان‌های بالا دست سرچشمه می‌گیرد و امکان برداشت آب بیشتر در این استان‌ها،
(۳) افت اقتصادی استان - تهدید ناشی از تحریم‌های خارجی و اثر آن بر افت سرمایه‌گذاری در استان از محل منابع عمومی و افت فعالیت‌های اقتصادی به ویژه حمل و نقل و اثر آن بر سایر بخش‌ها، - افت سهم و یا جایگاه استان در بعضی تولیدات کشاورزی و صنعتی که استان به طور تاریخی در آن زمینه‌ها پیشرو بوده است، مانند دامداری، صنایع فلزات اساسی و حتی صنایع شیمیایی و پتروشیمی، (رجوع کنید به بند (ب) جایگاه فعالیت‌های اقتصادی استان خوزستان در سطح کشور از قسمت ۶-۲-۱-۲ همین گزارش) - افت سهم و جایگاه بندر امام خمینی در سطح کشور و به ویژه در مقایسه با بندر شهید رجایی به علت گسترش نیافتن تأسیسات و تجهیزات تخلیه و بارگیری کانتینری - کاهش نیروهای کارآمد استان به دلیل مهاجرت، (رجوع کنید به فصل ۳ و فصل ۵ مطالعات آمایش استان) - عدم تعیین نقش و جایگاه درخور برای استان خوزستان در سطح ملی برای پیشرفت در تکنولوژی‌های پیشرفته بایو و نانو فن‌آوری، انرژی خورشیدی، تکنولوژی ارتباطات و توریسم درمانی، علیرغم برخورداری از زمینه‌های لازم، که به تدریج موجب عقب ماندگی استان می‌شود. - شرایط عمومی اقتصاد کلان،
(۴) قرارگیری استان در نواحی مرزی با سابقه خطر پذیری و تنش‌های سیاسی، قومی و مذهبی و وجود برخی زمینه‌های قومی- فرهنگی برای ایجاد اختلافات قومی و طایفه‌ای از طریق محرک‌های بیرونی و در حالت عدم التیام کامل شرایط اقتصادی، کالبدی و اجتماعی ناشی از وقوع جنگ تحمیلی و شرایط اقتصاد کلان کشور و استان،

۶-۱- شناسایی و تحلیل اهداف بنیادین

شرح خدمات مطالعه، پس از شناسایی و تحلیل نقاط قوت و فرصت‌ها، ضعف‌ها و تهدیدها به بررسی اهداف توسعه فضایی/ بخشی استان می‌پردازد. آشکار است که در تعیین هدف‌های توسعه استان اعم از بخشی و فضایی، مجموعه بسیار وسیع یا پایان‌ناپذیری از هدف‌ها را می‌توان برای افق توسعه استان برشمرد. این اهداف می‌تواند از زیرمجموعه‌هایی مانند اهداف توسعه اقتصاد کلان، توسعه فضایی، بخشی، بین بخشی و منطقه‌ای، کاهش عدم تعادل‌ها، حفظ محیط زیست و بسیاری دیگر و اجزای آن‌ها تشکیل شود. برای تعیین اهداف بنیادین باید کلی‌ترین و کلان‌ترین هدف‌ها که در برگیرنده سایر هدف‌ها باشد را شناسایی و به عنوان اهداف بنیادین معرفی نمود.

امروزه فراهم کردن زمینه‌های رشد مداوم اقتصادی همراه با تنظیم بازار اشتغال برای دستیابی به حداکثر اشتغال، هدف‌های اصلی اقتصاد کلان کشورها را تشکیل می‌دهد. این اهداف را می‌توان در به کارگیری مناسب همه منابع کشور برای دستیابی به سطح بهینه توسعه اقتصادی همراه با ثبات اقتصادی خلاصه کرد.

علاوه بر هدف‌های توسعه اقتصاد کلان، زمینه‌سازی برای حصول هدف توسعه پایدار شامل حفاظت از محیط زیست و استفاده از منابع محیطی متناسب با ظرفیت آن‌ها و حفظ و توسعه ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی همگی در زمره وظایف اصلی دولت‌ها قرار گرفته‌اند.

هنگامی که از "زمینه‌سازی" در مقابل "اقدام مستقیم" دولت، صحبت می‌شود اشاره به رویکردها و تحولات نظری و تجربی در زمینه نقش و وظیفه دولت در اقتصاد است که حاصل تکوین چند سده تفکر اقتصادی و تجربه نظام‌های گوناگون اقتصادی (از کلاسیک به اقتصاد کینزین و نئوکینزین تا اقتصاد مدرن، مکتب کمریج و مکتب شیکاگو و مکتب پولی و مکاتب جدیدتر) است.^۱ این تکوین به طور بسیار خلاصه مراحل زیر را گذرانده است: نخست در طول چندین سده، پس از ظهور نخستین نظریات مدون اقتصادی کلاسیک، دخالت دولت‌ها بر اساس این نظریات در اقتصاد منع می‌شد، سپس با انتشار نظریات کینز و پس از آن تا چند دهه پس، دخالت دولت در اقتصاد برای خروج از رکود اقتصادی ترویج یافت و پس از آن در چند دهه اخیر بر اساس پیشرفت‌های نظری و تجربی، از یک طرف دخالت دولت‌ها در اقتصاد به دلیل پایین بودن کارایی دولت‌ها مجدداً منع می‌شود و از طرف دیگر در همان حال در بعضی موارد، به دلیل "شکست بازار" این دخالت در بعضی موارد خاص توصیه می‌شود. پیشرفت‌های تجربی، به

۱ - سیر تحولات نظری و تجربی در زمینه نقش و وظیفه دولت در اقتصاد، به اختصار در ضمیمه پنجم در انتهای این گزارش درج شده است.

خصوص در چند دهه اخیر، به توصیه‌هایی منجر شده که در سطح جهانی کم و بیش فراگیر شده است. مهم‌ترین این توصیه‌ها شامل محدود کردن نقش تصدی‌گری دولت‌ها در اقتصاد و در طرف دیگر ترغیب دولت‌ها به ایفای نقش جدی‌تر در سیاست‌گذاری و بسترسازی برای رشد و توسعه اقتصادی و جلوگیری از بروز بحران‌های اقتصادی و چاره‌سازی برای خروج از بحران می‌باشد.

موضوع حفاظت از محیط زیست و تعارض کوتاه مدت آن با رشد اقتصادی و بر عکس همسویی آن در دراز مدت با رشد و توسعه، در چندین دهه اخیر اهمیت بسیار یافته است و موضوع توزیع مواهب اقتصادی، از جمله توزیع ثروت و درآمد، که به اقتصاد رفاه برمی‌گردد و سابقه دیرین‌تری دارد، از مواردی هستند که دخالت دولت‌ها را مجاز و لازم می‌نماید. موضوع دیگر برکنار ماندن و بهره‌مند نشدن برخی از مناطق و گروه‌هایی از مردم از روند و مواهب توسعه اقتصادی است که گاه به دو یا چند قطبی شدن اقتصاد کشورها می‌انجامد. به این ترتیب کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای، کاهش فاصله‌های درآمدی و حفاظت از محیط زیست در کنار هدف اولیه توسعه و کارآیی اقتصادی قرار می‌گیرد.

بی‌تردید کارآیی اقتصادی، کاهش عدم تعادل‌ها و توسعه پایدار سه هدف اصلی و نهادی توسعه در جوامع امروزی هستند.

در ایران در دهه نخست پس از انقلاب، به علت شرایط انقلاب و جنگ، دخالت دولت در اقتصاد به شدت افزایش یافت. اما درست پس از یک دهه و با پایان جنگ تحمیلی و آغاز تهیه و اجرای برنامه نخست توسعه اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، تغییر نگرش‌ها آغاز شد. کارآیی اقتصادی، کاهش عدم تعادل‌ها و حفاظت محیط زیست، کم و بیش از دیدگاه نظری در برنامه نخست توسعه و برنامه‌های پس از آن مورد توجه قرار گرفت و راهبردهای کلان آزادسازی اقتصادی، رفع انحصارها، بازکردن فضای فعالیت بخش خصوصی، تک‌نرخ کردن نرخ ارز و حذف سوبسیدها مورد توجه و تأکید بسیار قرار گرفت، هرچند در اجرا، پافشاری در بعضی موارد کم‌تر و در بعضی بیشتر بود.

بنابراین در کشور ما نیز سه هدف اصلی یاد شده مورد وفاق سیاست‌گذاران قرار گرفته است.

کارآیی اقتصادی به مفهوم حصول بهینه رشد و توسعه اقتصادی با به کارگیری همه منابع است. کارآیی اقتصادی خود در حالت حداقل، مؤلفه‌های توسعه اقتصادی و حفظ نرخ تورم و نرخ بیکاری در آستانه‌های پایین و قابل قبول را در بر می‌گیرد، نیروی انسانی یکی از مهمترین این منابع در هر جامعه است و از آنجا که نیروی کار قابل ذخیره کردن نیست، وجود بیکاری به معنای اتلاف این منبع می‌باشد. بنابراین دستیابی به توسعه اقتصادی همراه با سطح بیکاری پایین به مفهوم استفاده مناسب‌تر از منابع موجود

می‌باشد. به عبارت دیگر به نقل از جوزف استیگلیتز^۱، "در حال حاضر هنر و وظیفه هر جامعه و حکومت، به کار گرفتن همه منابع موجود برای دستیابی به رشد اقتصادی (به مفهوم استفاده مطلوب از منابع) و بهبود کیفیت زندگی و رفاه و عدالت اقتصادی" می‌باشد.

توسعه پایدار نیز مؤلفه‌های زیادی را شامل می‌شود که مهم‌ترین آن‌ها شامل بهره‌برداری متناسب با ظرفیت منابع طبیعی، بهبود شاخص‌های محیط زیست طبیعی، فرهنگی و اجتماعی است.

موضوع کاهش عدم تعادل‌ها نیز ابعاد بین منطقه‌ای، بین جوامع شهری و روستایی و ایجاد توان رقابتی متوازن در قلمروها را در بر می‌گیرد.

بدیهی است کشیدن مرز قطعی بین این اهداف امکان‌پذیر نیست و حصول بعضی از اهداف می‌تواند دستیابی به بعضی اهداف دیگر را تسهیل نماید، به عنوان مثال کارآیی اقتصادی و کاهش سطح بیکاری در بلندمدت به طور معمول به ایجاد یکپارچگی اقتصادی و کاهش عدم تعادل‌ها منجر می‌شود. همچنین رفاه اقتصادی و باز شدن حیطه انتخاب مصرف‌کنندگان هم معلول رشد اقتصادی است و هم از کاهش عدم تعادل‌ها نتیجه می‌شود.

در مطالعات آمایش استان خوزستان سه دسته اهداف، به ترتیب اهداف بنیادی، میانی و ابزاری مجموعه اهداف توسعه استان را تشکیل می‌دهند. قبل از ورود به این مبحث به نظر می‌رسد یادآوری این نکته ضروری است که این اهداف از یک طرف با توجه به شناخت استان حاصل از مطالعه روندها، منابع و محدودیت‌ها، نقاط قوت و ضعف استان، شناخت بخش‌های پیشرو و مهم، شناخت نقش استان در اقتصاد ملی، شناخت عدم تعادل‌های درونی استان و بر اساس نظرات اولیه همکاران ارجمند استانی در جلسات کارگروه‌های مطالعات آمایش استان و از طرف دیگر با توجه به مبانی نظری و بررسی تجربه کشورهای پیشرو و اقتصادهای مشابه و نوشته‌های بارز در برنامه‌ریزی منطقه‌ای و از جمله مصوبه "چشم‌انداز توسعه فضایی اروپا، به سوی توسعه متوازن و پایدار قلمرو اتحادیه اروپا"^۲ حاصل شده است. این اهداف بر اساس شرح خدمات این مطالعه برای تدوین چشم‌انداز مقدماتی توسعه فضایی استان پیشنهاد شده و در جلسات کارگروه‌های استانی مطالعات آمایش استان مورد تجدید نظر و تکمیل قرار گرفته است، هرچند امکان تغییرات جزئی در آن در مرحله برنامه‌ریزی هنوز هم محتمل می‌باشد.

۱- جوزف استیگلیتز (برنده جایزه نوبل اقتصاد سال ۲۰۰۱)

۲- **ESDP: European Spatial Development Perspective**, Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union, Agreed at the Informal Council of Ministers responsible for Spatial Planning in Potsdam, May ۱۹۹۹

۶-۱-۱- شناسایی مجموعه اهداف

همان‌طور که بیان شد مجموعه بسیار وسیع یا پایان‌ناپذیری از هدف‌ها را می‌توان برای افق توسعه استان برشمرد. این اهداف به طور عام و دسته‌بندی نشده شامل هدف‌های توسعه اقتصاد کلان، هدف‌های توسعه بخش‌ها، هدف‌های توسعه فضایی، هدف‌های توسعه بخش‌ها در فضاها، مختلف استان، کاهش عدم تعادل‌ها، حفظ و توسعه محیط زیست، حفظ میراث فرهنگی، کاهش فقر، افزایش راندمان تولید و موارد بسیار متعدد دیگری در این زمینه خواهد بود.

به طور طبیعی این اهداف از یک طرف دارای هم‌پوشی خواهند بود و از طرف دیگر بعضی از آنها می‌توانند در رقابت با یکدیگر قرار گرفته و در موارد دیگری با یکدیگر متضاد باشند. به عنوان مثال هدف کاهش عدم تعادل‌ها در بعضی از موارد حداقل در کوتاه مدت می‌تواند با هدف حداکثر سازی رشد اقتصادی در تضاد قرار گیرد، یا هدف حداکثر ساختن اشتغال می‌تواند با کمینه‌سازی نرخ تورم در تعارض قرار گیرد. به هر حال برای ادامه بررسی، تشخیص اهداف اساسی‌تر از اهداف فرعی‌تر و تشخیص ارتباط بین هدف‌ها و ارائه یک دسته‌بندی منطقی از هدف‌ها کاملاً ضروری خواهد بود. این مهم در ادامه ارائه شده است.

۶-۱-۲- شناسایی اهداف بنیادین

بر اساس مبانی نظری و مباحثاتی که در کار گروه‌های مطالعات آمایش استان صورت گرفت و براساس نظرخواهی از مدیران و کارشناسان، اعضای شورای آمایش استان و کار گروه‌های مطالعاتی^۱، و جمع‌بندی این نظرات، در سلسله مراتب اهداف بنیادین و شبکه اهداف مقطعی استان، سه هدف زیر به عنوان هدف‌های بنیادین برای توسعه استان خوزستان شناسایی و انتخاب شده‌اند:

۱) کارآیی اقتصادی

۲) کاهش عدم تعادل‌ها

۳) توسعه پایدار

نمودار ۶-۲ سه هدف بنیادین یاد شده را در بالاترین سطح معرفی می‌نماید. سطح بعدی این نمودار هدف‌های میانی (کیفی) و سطح سوم، هدف‌های ابزاری یا به عبارت دیگر استراتژی‌های کلان توسعه استان را مطرح می‌نماید.

۱- جمع‌بندی نظرخواهی در ضمیمه یکم در انتهای این گزارش ارائه شده است.

نمودار ۶-۲- سلسله مراتب اهداف توسعه استان

۶-۱-۳- تبیین سلسله مراتب اهداف بنیادین و شبکه اهداف مقطعی - نهایی

۶-۱-۳-۱- از اهداف بنیادین تا اهداف ابزاری

تحقق اهداف بنیادی نیازمند دستیابی به اهداف میانی و اهداف ابزاری است.

قبل از ادامه، ذکر این نکته ضروری است که در ادبیات موضوعی برنامه‌ریزی اقتصادی، برای دستیابی به هر هدف حداقل یک راهبرد ضرورت دارد. بنابراین اهداف ابزاری در واقع راهبردهای کلی بخشی و فضایی برای دستیابی به اهداف میانی را تشکیل می‌دهند و اهداف میانی چنانکه قبلاً گفته شده در خدمت دستیابی به اهداف بنیادین هستند، که در شرایط مشابه برای هر منطقه دیگر اعم از استان یا کشور صدق می‌نماید. این بحث کلاسیک مانع از ارائه راهبردهای بخشی / فضایی خاص استان خوزستان نیست. آنچه راهبردها را دقیق‌تر می‌نماید توجه به شرایط ویژه هر بخش و هر منطقه است که طبق شرح خدمات، در بخش ۶-۴ ذیل بند ۱ و ۲ مورد بررسی قرار گرفته و بین موضوعات بخشی و فضایی آن تفکیک به عمل آمده است.

در ادامه، با توجه به نمودار ۶-۲، ارتباط کیفی اهداف میانی و ابزاری با هر یک از اهداف بنیادین توضیح داده می‌شود:

الف) کارآیی اقتصادی

هدف بنیادی نخست یعنی کارآیی اقتصادی نیازمند دستیابی به هدف‌های میانی (۱) رشد اقتصادی (افزایش تولید و درآمد سرانه)، (۲) ثبات اقتصادی (به مفهوم رشد مداوم و دور از نوسان‌های شدید متغیرهای کلان اقتصادی، همراه با ثبات در استراتژی‌ها و سیاست‌های اقتصادی) و همراه با آستانه‌های پایین برای نرخ بیکاری و تورم و (۳) باز کردن دایره انتخاب در تولید، بازاریابی و مصرف یک هدف میانی دیگر برای دستیابی به کارآیی اقتصادی را شکل می‌دهد.

در سطح بعدی، اهداف ابزاری قرار می‌گیرند. بدیهی است با ثابت فرض کردن سایر شرایط و از جمله قوانین و مقررات و سیاست‌ها و استراتژی‌ها که فضای حاکم بر اقتصاد را تشکیل می‌دهد، رشد اقتصادی تابعی از سرمایه‌گذاری است. سرمایه‌گذاری به تولید و اشتغال بیشتر منجر می‌شود. اما حصول کارآیی اقتصادی یعنی دستیابی به حداکثر اشتغال همه منابع تولید با هر الگوی دلخواهی از سرمایه‌گذاری حاصل نمی‌شود. تأکید بر واژه "بهینه" در عبارت "تخصیص بهینه سرمایه‌گذاری و تولید و اشتغال" از همین روی و به این معنی است که منابع محدود سرمایه‌گذاری به مناسب‌ترین فعالیت و به مناسب‌ترین مکان تخصیص داده شود. با این نگرش "تخصیص بهینه سرمایه‌گذاری، تولید و اشتغال بین

بخش‌ها و در قلمرو استان"، بیانگر یک استراتژی اقتصادی خواهد بود.

مفهوم استراتژی در متون اقتصادی عبارت است از: "تدوین چارچوب تخصیص منابع به اهداف". با این نگرش "تخصیص بهینه سرمایه‌گذاری، تولید و اشتغال بین بخش‌ها و در قلمرو استان" یک استراتژی تعیین کننده به شمار می‌آید، به این معنی که تأکید می‌ورزد سرمایه‌گذاری باید به مناسب‌ترین فعالیت و به مناسب‌ترین فضا برای حصول مناسب‌ترین بازده تخصیص یابد.

مهمترین بخش‌های تولیدی استان بخش‌های صنعت و کشاورزی هستند. در بخش صنعت به جز صنایع پایه و اساسی که به طور مستقل با سرمایه‌گذاری بخش عمومی ایجاد و توسعه می‌یابد، سایر صنایع به طور معمول با سرمایه‌گذاری بخش غیر دولتی توسعه می‌یابند. در مورد صنایع اخیر نقش بخش عمومی "حمایتی" است. این حمایت از طریق توسعه شبکه‌های حمل و نقل، شبکه‌های انرژی و مخابرات، احداث سایت‌های صنعتی، حمایت از تخصیص منابع مالی و مانند آن در راستای حمایت از تولید بخش صنعت صورت می‌گیرد. بدون توجه به "مکان"، این حمایت تنها به توسعه تولید منجر می‌شود، اما هرگاه "جهت‌گیری‌های مکانی این حمایت‌ها" در راستای کاهش عدم تعادل‌ها و با رعایت حریم‌های منابع طبیعی و محیط زیست طراحی شود، به تامین دو هدف بنیادی دیگر آمایش یعنی هدف کاهش عدم تعادل‌ها و توسعه پایدار نیز کمک خواهد کرد. در بخش کشاورزی نیز نقش بخش عمومی بیشتر در جنبه‌های حمایتی گسترش شبکه‌ها به خصوص حمل و نقل و آبرسانی و حمایت از تامین منابع مالی و عملیات تخصصی پشتیبانی از تولید این بخش مانند مبارزه با آفات و بیماری‌ها، خدمات پشتیبانی بذر و نهال و عملیات آب و خاک ظاهر می‌شود. در این بخش نیز این حمایت‌ها علاوه بر پشتیبانی از هدف بنیادی کارآیی اقتصادی می‌تواند با جهت‌گیری‌های ویژه در خدمت دو هدف بنیادی دیگر آمایش یعنی هدف کاهش عدم تعادل‌ها و توسعه پایدار قرار گیرد.

چنان‌که گفته شد هدف میانی سوم "باز کردن دایره انتخاب" است. به بیان "پروفسور آمارتیا سن" برنده جایزه نوبل اقتصاد "باز کردن دایره انتخاب، همان توسعه است". ابزار دسترسی به این هدف از تجاری‌سازی تولید، متنوع ساختن تولید و گسترش بازارها تشکیل می‌شود. باز کردن دایره انتخاب در تولید به مفهوم متنوع‌سازی تولید، استفاده از تکنولوژی‌های برتر، تولید کالاهای متنوع‌تر و با کیفیت و کارآیی بیشتر می‌باشد.

تأمین این هدف در طرف دیگر به باز کردن دایره انتخاب برای مصرف کننده منجر می‌شود. در این صورت مصرف کننده به جای اجبار در انتخاب یک یا چند کالای با کیفیت پایین، اختیار انتخاب بین چندین کالای با کیفیت متنوع‌تر و کارآیی بیشتر را خواهد داشت.

علاوه بر بازار تولید و مصرف، رقابتی کردن بخش بازرگانی (رابط بین تولید و مصرف) نیز مطرح است. باز کردن دایره انتخاب در بخش بازرگانی به مفهوم کاهش انحصارها، کاهش فروش انحصاری (مونوپولی

(monopoly) و کاهش خرید انحصاری (monopsony) می‌باشد. بر این اساس با گسترش بازارها، تولیدکنندگان بخش کشاورزی به عنوان مثال تنها با یک خریدار انحصاری، (معمولاً سلف‌خر) روبرو نخواهند بود و امکان عرضه به خریداران متعدد برایشان فراهم می‌شود. از سوی دیگر در بازار رقابتی دیگر واسطه‌ها توان تعیین انحصاری قیمت (price setting) را نخواهند داشت و در نتیجه مصرف‌کنندگان با قیمت‌های تعیین شده توسط این گروه روبرو نخواهند بود، بلکه قیمت‌های رقابتی برای مصرف‌کنندگان هم مناسب‌تر خواهد بود. به این ترتیب با گسترش بازارها و رقابتی شدن آن‌ها هر دو گروه تولیدکننده و مصرف‌کننده منتفع خواهند شد، زیرا بخشی از عوایدی که قبلاً به واسطه‌ها برمی‌گشت حال بین تولیدکننده و مصرف‌کننده نهایی توزیع خواهد شد.

بدیهی است این هدف یعنی رقابتی کردن بازار تولید، توزیع و مصرف طبق اصول اثبات شده اقتصادی به کارآیی تولید و تخصیص بهینه منابع می‌انجامد.

توسعه متناسب زیربناها (شامل حمل و نقل، ارتباطات، آب و انرژی) در راستای هدف‌های پیش گفته یکی دیگر از اهداف ابزاری یا زمینه‌سازهای دستیابی به هدف بنیادین این بخش را تشکیل می‌دهد.

(ب) کاهش عدم تعادل‌ها

برای دستیابی به هدف بنیادی کاهش عدم تعادل‌ها، تأمین سه هدف میانی (۱) کاهش عدم تعادل بین مناطق، (۲) بین جوامع شهری- روستایی و (۳) حفظ جمعیت مناطق از طریق ایجاد توان رقابتی متوازن در قلمروها، ضروری است. مهم‌ترین ابزار برای رسیدن به این هدف، تخصیص سرمایه‌گذاری مناسب به همه مناطق و از جمله به مناطق کمتر توسعه یافته در جهت کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای است.

بدیهی است به طور معمول بازدهی سرمایه‌گذاری در مناطق کمتر توسعه یافته، کم‌تر از بازدهی در مناطق بهره‌مندتر (توسعه یافته‌تر) می‌باشد، زیرا در غیر این صورت حداقل از دیدگاه بخش خصوصی به همان نسبت مناطق بهره‌مندتر در این مناطق سرمایه‌گذاری می‌شد. در نتیجه تخصیص سرمایه به این مناطق، حداقل در کوتاه مدت ممکن است کل بازدهی سرمایه‌گذاری را کاهش دهد، به این معنی که حداقل در کوتاه مدت، هدف کارآیی اقتصادی با هدف کاهش عدم تعادل‌ها در تضاد قرار می‌گیرد. بنابراین بخش‌ها و برش‌هایی از مناطق کمتر بهره‌مند باید مورد توجه قرار گیرند که به طور نسبی از بازدهی قابل قبولی برخوردار باشند. در این مجموعه، کانون‌های توسعه شهری (شامل شهرهای منفرد، مجموعه‌های شهری) به عنوان موتور توسعه و برای کمک به توسعه مناطق پیرامونی عمل می‌نمایند و بر این اساس حمایت از کانون‌های توسعه شهری برای گسترش بازارهای مناطق پیرامونی و ارائه خدمات اقتصادی و بازرگانی به این مناطق، به عنوان یک هدف ابزاری در نظر گرفته شده است. حمایت از توسعه شهرها و مجموعه‌های شهری به طور عمده از طریق حمایت از گسترش

شبکه‌های زیربنایی، حمایت از بخش‌های تولیدی (به ویژه صنایع و کشاورزی) و ترویج و حمایت از گسترش بازارها صورت می‌گیرد. بنابراین گسترش زیربناهای آب، انرژی و شبکه‌های حمل و نقل و ارتباطات و حمایت از توسعه تولید صنعتی و کشاورزی و خدمات اقتصادی و بازرگانی و کمک به توسعه خدمات قابل ارائه به مناطق پیرامونی از طریق توسعه توان مجموعه‌های شهری مورد نیاز در این مناطق به عنوان یک پیش نیاز برای شکوفایی اقتصادی به طور عام و در صورت "جهت‌گیری مکانی مناسب"، ابزاری برای دستیابی به هدف کاهش عدم تعادل‌ها و توسعه پایدار تلقی می‌شوند.

پ) توسعه پایدار

در راستای دستیابی به هدف توسعه پایدار، اهداف میانی شامل توسعه ظرفیت و بهره‌برداری متناسب با ظرفیت منابع طبیعی در قلمروها، بهبود شاخص‌های محیط زیست طبیعی و بهبود شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی می‌باشد. در اینجا نیز سرمایه‌گذاری متناسب و منطبق بر ویژگی‌های محیط طبیعی و فرهنگی مهم‌ترین ابزار است، اما از طرف دیگر تدوین چارچوب‌های هدایتی برای توسعه ظرفیت‌ها و همچنین برای کنترل و تصحیح بهره‌برداری‌ها و فعالیت‌های نامناسب و بیش از ظرفیت طبیعی که به تخریب موضعی بعضی از منابع در بعضی از مناطق می‌انجامد ضروری است. توسعه متناسب زیربناها برای کمک به توسعه منابع فرهنگی و اجتماعی و برای تسهیل دسترسی و برای نظارت بر نحوه بهره‌برداری از منابع محیطی، فرهنگی و اجتماعی نیز ضروری و یکی دیگر از ارکان اهداف ابزاری در این زمینه را تشکیل می‌دهد.

۶-۱-۳-۲- پیش‌درآمدی بر استراتژی‌های کلان توسعه

• توضیح ضروری

راهبردهای توسعه فضایی و بخشی استان طبق شرح خدمات، در بخش ۶-۴-۱ بر اساس بررسی بندهای مقابل (شناسایی روندها، چشم‌انداز و مأموریت، موضوعات محوری، پیش‌ران‌ها و تهدیدها) تدوین می‌شوند. بدیهی است در بند یادشده استراتژی‌های خاص توسعه فضایی و بخشی استان خوزستان با توجه به مسایل خاص این استان مطرح خواهند شد.

آنچه در این بخش و فراتر از شرح خدمات، مطرح شده است شامل پیش‌درآمدی بر تدوین استراتژی‌های کلی و کلان توسعه بر مبنای تحلیل نقاط ضعف، تهدید، فرصت و قوت استان است که در شرایط استان خوزستان مصداق دارد. اما ز آنجا که راهبردهای ارائه شده در این بخش کلی و کلان هستند، می‌توانند آشکارا در مورد هر استان دیگر با شرایط کم و بیش مشابه نیز مصداق داشته باشند. به عنوان مثال در حالی که سازمان فضایی استان خوزستان بر اساس تحلیل SWOT، بسیار غیر متعادل

است، فراهم کردن زمینه توسعه شهرهای میانی و حمایت از آن از طریق گسترش شبکه‌های زیربنایی و توسعه صنعت و کشاورزی یک استراتژی کلی، کلان و منطقی است که در شرایط مشابه در هر استان و یا حتی در هر کشور دیگر می‌تواند صدق نماید. اما این که مکان، محتوا و جهت‌گیری خاص این راهبردها در توسعه فضایی و بخشی استان خوزستان و مناطق مختلف آن چه باشد (کدام شهر، کدام نوع صنعت)، طبق شرح خدمات در بخش ۶-۴-۱ و متعاقب آن ارائه شده است.

چنانکه گفته شد، مفهوم استراتژی در متون اقتصادی عبارت است از: "تدوین چارچوب تخصیص منابع به اهداف". بنابراین یکی از مهم‌ترین ابزار دستیابی به اهداف، تعیین استراتژی‌های کلان یا به عبارت دیگر تخصیص مناسب منابع به اهداف است. ابزار مهم دیگر تعیین سیاست‌ها، یا سیاست‌گذاری مناسب است که در جای خود مورد بحث قرار خواهد گرفت. بدیهی است استراتژی‌های توسعه فضایی و بخشی برای دستیابی به چشم‌انداز، در جایگاه خود در شرح خدمات این فصل (فصل ششم) مورد بررسی قرار خواهند گرفت. اما در اینجا استراتژی‌های کلان، مناسب برای دستیابی به سه دسته اهداف بنیادین، میانی و ابزاری که بر اساس تبادُل نظر در کارگروه‌های آمایش استان انتخاب شده‌اند، معرفی و با توجه به نمودار ۶-۳، به شرح زیر تبیین می‌شوند:

۶-۱-۳-۲-۱- توسعه ظرفیت و بهره‌برداری متناسب با ظرفیت محیط و حفظ میراث طبیعی و فرهنگی

این استراتژی به طور خلاصه چند جنبه را در بر می‌گیرد: نخست آنکه با اختصاص سرمایه‌گذاری مناسب قصد دارد ظرفیت منابع طبیعی را توسعه بخشد. دوم آنکه میزان بهره‌برداری از منابع طبیعی را با ظرفیت آن متناسب نماید تا برداشت و بهره‌برداری از منابع طبیعی به قیمت تخریب آن تمام نشود. بهره‌برداری متناسب با ظرفیت منابع طبیعی، ظرفیت خود پالایی و تجدید منابع را در نظر می‌گیرد (مثال‌های چرای متناسب دام با ظرفیت مراتع، برداشت چوب و سرشاخه از جنگل‌ها و موارد نظیر)، سوم هدایت فعالیت‌های متناسب برای جایگزینی در عرصه منابع طبیعی (مانند مکان‌یابی و کنترل نوع فعالیت‌هایی که در هر یک از قلمروهای منابع طبیعی می‌توانند استقرار یابند)، چهارم کنترل آلودگی‌هایی که به محیط طبیعی هوا، آب، خاک وارد می‌شود. بدیهی است هر اندازه وجه سوم یعنی مکان‌یابی استقرار فعالیت‌ها با دقت زیادتر انجام شود، هزینه‌های اجتماعی ناشی از ضرر و زیان به منابع طبیعی و یا هزینه‌های لازم برای کاهش این ضرر و زیان کم‌تر خواهد بود. پنجم آنکه با اعطای مجوز در راستای بهره‌برداری مناسب از این منابع، تولید ناخالص داخلی افزایش می‌یابد و این استراتژی در مناطق کمتر بهره‌مند فرصت‌های سرمایه‌گذاری و اشتغال متناسب با ظرفیت‌ها را معرفی و توسعه می‌بخشد و از این طریق باعث بهبود وضعیت اقتصادی این مناطق شده و کاهش عدم تعادل‌ها را به دنبال خواهد داشت.

به این ترتیب بدیهی است هرگونه توسعه بهره‌برداری متناسب با محیط زیست به رشد اقتصادی کمک

می‌نماید و در نتیجه از دیدگاه کارآیی اقتصادی به دلیل گشایش فرصت‌های جدید در کاربرد و استفاده از منابع، به کارآیی اقتصادی کمک خواهد کرد.

۶-۱-۳-۲- حمایت از توسعه شهرها و کانون‌های توسعه شهری

با توجه به این که ارائه خدمات برتر و پشتیبان تولید و تجاری‌سازی به تک تک سکونتگاه‌ها امکان‌پذیر نیست، حمایت از کانون‌های توسعه شهری (اعم از شهرهای منفرد، یا مجموعه‌های شهری) برای اصلاح سلسله مراتب شهری در جهت ارائه این خدمات به مناطق پیرامونی یک استراتژی تعادل‌بخش است.

به علاوه با توجه به عملکرد بسیاری از شهرها و به خصوص شهرهای سنتی به عنوان مرکز بازار برای مناطق پیرامونی در خرید محصولات این مناطق و عرضه مایحتاج آنان، توسعه و متنوع‌سازی بازارهای شهری اعم از توسعه بازارهای عرضه و تقاضای محصولات و ارائه خدمات اقتصادی و بازرگانی مانند ارائه خدمات مالی، بانکی و بیمه‌ای و عرضه نهاده‌ها و ابزار تولید موجب رشد اقتصادی مناطق پیرامونی می‌شود. از این دیدگاه، این استراتژی در راستای کارآیی اقتصادی است.

به علاوه توسعه مجموعه‌های شهری به خصوص در مناطق ضعیف‌تر که از هر دو نظر توسعه شهری و توسعه اقتصادی ضعیف‌تر هستند تمرکز تصمیم‌گیری، سرمایه، سرمایه‌گذاری، تولید و اشتغال را که هم‌اکنون در مرکز استان و چند پهنه پیشرفته استان متمرکز است کاهش می‌دهد و آن را در تعداد بیشتری از این کانون‌های توسعه شهری توزیع می‌نماید. این فرآیند با دو وجه توأم: از یک طرف در تمرکز برای افزایش توان مجموعه‌های شهری در این مناطق و از طرف دیگر همزمان و همراه با آن، عدم تمرکز از مرکز استان و پهنه‌های پیشرفته به سایر مجموعه‌های شهری که نسبت به مرکز استان حاشیه‌ای‌تر هستند، موجب خواهد شد که برای مناطق کمتر بهره‌مند فعلی، خدمات برتر در فاصله جغرافیایی کمتر و با سهولت بیشتر ارائه شود. در نتیجه هم هزینه‌های اجتماعی شامل سوخت وسایل نقلیه، استهلاک، وقت تلف شده، ترافیک و مانند آن، (صرف نظر از آنکه چه کسی یا چه گروهی این هزینه‌ها را متحمل می‌شود) کاهش می‌یابد و هم هزینه مستقیم ساکنان این مناطق کاهش خواهد یافت. در نتیجه این استراتژی به تعادل‌بخشی بین مناطق کمک می‌نماید.

همچنین از آنجا که این استراتژی به پخشایش مناسب‌تر جمعیت و خدمات و کاهش هزینه‌های اجتماعی مانند هزینه‌های دسترسی و حمل و نقل می‌انجامد، در راستای رشد پایدار خواهد بود.

وظیفه آمایش در حمایت از کانون‌های توسعه شهری شامل حمایت از توسعه بخش صنعت و کشاورزی همراه با گسترش زیرساخت‌های مناسب (به عنوان مثال سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های راه و راه‌آهن، آب، برق، گاز و فاضلاب و توسعه زیرساخت‌های صنعتی مانند احداث شهرک‌ها و نواحی صنعتی) متناسب و مورد نیاز هر منطقه می‌باشد.

توسعه پایدار	کاهش عدم تعادل‌ها	کارآیی اقتصادی	استراتژی‌های کلان
حفظ منابع طبیعی و فرهنگی	توسعه فعالیت‌های تولیدی و توریسم در مناطق	رشد اقتصادی ناشی از توسعه فعالیت‌ها	توسعه ظرفیت و بهره‌برداری متناسب با ظرفیت محیط و حفظ میراث طبیعی و فرهنگی
بخشایش مناسب‌تر جمعیت و خدمات و کاهش هزینه‌های اجتماعی	تعادل بخشی - عدم تمرکز	توسعه بازارها، حمایت از مناطق پیرامونی، کاهش هزینه تولید،...	حمایت از توسعه شهرها، کانون‌ها و مجموعه‌های شهری
کاهش شلوغی و آلودگی و آلاینده‌ها	تعادل بخشی در ارائه زیربنای و خدمات	افزایش راندمان تولید و کاهش هزینه‌های اجتماعی	توسعه زیربنای ارتباطی، حمل و نقل، آب و انرژی با تأکید بر انرژی‌های پاک
بهره‌برداری مناسب‌تر از منابع در جهت توسعه پایدار	توسعه توان رقابتی در بخش کشاورزی مناطق کمتر بهره‌مند	افزایش راندمان و سطح تولید و درآمد، کاهش هزینه تولید	حمایت از توسعه فضایی کشاورزی و بهبود سیستم‌های آبرسانی، همراه با افزایش راندمان
جانمایی مناسب صنایع به ویژه صنایع آلاینده جدید	توسعه متعادل فضایی شهرک‌ها و نواحی صنعتی و اشتغال	توسعه صنایع دارای بازار تولید و مصرف محلی و صادراتی	حمایت از الگوی توسعه شهرها، شهرک‌ها و نواحی صنعتی
ملاحظات توسعه فعالیت‌های سازگار با محیط	حمایت از مناطق و فعالیت‌های کمتر توسعه یافته	افزایش بهره‌وری تولید، تجارت و مصرف	گسترش بازارها
کاهش آلودگی‌های محیط و حمل و نقل	ارائه فرصت‌های برابر	کاهش هزینه‌های دسترسی و اجتماعی	توزیع متعادل تاسیسات و خدمات فرهنگی و اجتماعی
کاهش هزینه‌های اجتماعی	کمک به کاهش عدم تعادل‌ها	کاهش هزینه‌ها افزایش بازدهی	مدیریت اقتصادی و توسعه استان

۶-۱-۳-۲-۳- توسعه زیربناهای ارتباطی، حمل و نقل، آب و انرژی با تأکید بر انرژی‌های پاک

اثر توسعه زیربناهای ارتباطی، حمل و نقل، آب و انرژی بر هر سه هدف بنیادین توسعه اقتصادی، کاهش عدم تعادل‌ها و توسعه پایدار بديهی است و نیازمند توضیح زیادی نمی‌باشد.

در اینجا تنها اشاره می‌شود که نقش گسترش شبکه‌های حمل و نقل در بهبود دسترسی‌ها خود به صرفه‌جویی و کاهش هزینه زمان سفر، هزینه سوخت و استهلاک، هزینه اتلاف محصولات، کاهش ترافیک (شلوغی)، کاهش آلودگی‌های محیطی، کاهش تصادفات و خسارات مادی و معنوی و تسهیل دسترسی به خدمات برتر آموزشی، درمانی و بهداشتی کمک می‌نماید. بنابراین توسعه زیربناهای حمل و نقل از طریق کاهش هزینه‌های حمل و نقل مواد و محصولات و گسترش بازارها در خدمت کارآیی اقتصادی قرار می‌گیرد و بهبود دسترسی‌ها در مناطق کمتر بهره‌مند به کاهش عدم تعادل‌ها کمک می‌نماید و کاهش استهلاک، سوخت، ترافیک و آلودگی‌های محیطی در خدمت هدف توسعه پایدار قرار می‌گیرد.

به همین قیاس توسعه زیربناهای شبکه‌های برق، گاز و تأمین آب و آبرسانی اعم از آبرسانی برای بخش کشاورزی، صنعت و جوامع شهری و روستایی به دلیل بالا بردن راندمان سبب کارآیی اقتصادی، در وجه تأمین این زیربناهای در مناطق کمتر بهره‌مند، در خدمت کاهش عدم تعادل‌ها و به دلیل بهره‌برداری مناسب‌تر از منابع (و به کارگیری سوخت پاک‌تر و ایمن‌تر و کاهش فشار بر استفاده از منابع جنگل و مرتع برای تأمین سوخت در محیط‌های روستایی) در خدمت هدف توسعه پایدار قرار می‌گیرد.

به علاوه با توجه به شرایط اقلیمی استان، استراتژی‌های توسعه تولید انرژی مبتنی بر استفاده از انرژی خورشیدی، هم در سطح متمرکز نیروگاه‌های خورشیدی و هم در سطح غیر متمرکز واحدهای خانگی و کارگاهی بسیار مورد تأکید خواهد بود، اما در انرژی باد، پتانسیل استان چندان بالا نیست.

۶-۱-۳-۲-۴- حمایت از توسعه فضایی بخش کشاورزی و بهبود سیستم‌های آبرسانی، همراه با افزایش راندمان

این استراتژی در جهت تقویت نقاط قوت کشاورزی استان (بهره‌مندی از منابع آب و خاک)، کاهش نقطه ضعف پایین بودن راندمان بخش کشاورزی استان و کاهش اثرات تهدیدهای بیرونی، از جمله قرار داشتن سرچشمه‌های رودخانه‌های استان در خارج از مرز استان و احتمال کاهش میزان آب ورودی به استان بر اثر برداشت بیشتر در بالادست و همچنین به دلیل احتمال خشکسالی‌های ناشی از تغییرات اقلیمی، اتخاذ شده است.

به طور طبیعی بهبود سیستم‌های آبرسانی، همراه با افزایش راندمان آبیاری به افزایش بازدهی زمین‌های زیر کشت و رشد تولید می‌انجامد بنابراین در خدمت هدف کارآیی اقتصادی خواهد بود و در صورت

به کارگیری این استراتژی در مناطق کمتر بهره‌مند، شاهد توسعه توان رقابتی در بخش کشاورزی در این مناطق و کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای خواهیم بود.

از طرف دیگر این استراتژی با افزایش راندمان آبیاری و در نتیجه با افزایش بازدهی زمین‌های زیر کشت فعلی، انگیزه تبدیل مراتع به زمین زیر کشت را کاهش می‌دهد و همراه با اعمال نظارت‌های لازم، به حفظ منابع طبیعی (مراتع) کمک می‌نماید، بنابراین در خدمت توسعه پایدار نیز قرار می‌گیرد.

۶-۱-۳-۲-۵- حمایت از توسعه شهرک‌ها و نواحی صنعتی

این استراتژی بر مبنای توسعه بخش صنعت، افزایش اشتغال و تولید صنعتی و سازماندهی الگوی فضایی توزیع صنایع و همچنین در ارتباط با محیط زیست مطرح می‌شود.

توجه ویژه این استراتژی به صنایع غیر ملی است و در راستای تکمیل زنجیره‌های تولید در همه بخش‌های تولیدی استان اعم از بخش کشاورزی، ماهیگیری و صنعت و معدن می‌باشد.

در ارتباط با بخش کشاورزی، یک وجه این استراتژی حمایت از تولید ادوات و ماشین آلات مورد نیاز بخش کشاورزی است، وجه دیگر آن معطوف به توسعه صنایع فرآوری تولیدات کشاورزی برای حمایت از ارزش افزوده هر دو بخش صنعت و کشاورزی و توسعه صادرات فرآورده‌های بخش کشاورزی می‌باشد. از نظر فضایی تولید ادوات و قطعات مورد نیاز بخش کشاورزی در ارتباط با تکمیل زنجیره‌های تولید صورت خواهد گرفت. در مورد صنایع غذایی، بخش وابسته به ماهیگیری و پرورش آبزیان، به طور طبیعی در ارتباط مکانی با قلمروهای این فعالیت‌ها صورت خواهد گرفت، صنایع تبدیلی و بسته‌بندی خرما بیشتر در قلمروهای جنوبی استان و سایر صنایع غذایی در شهرستان‌های شمالی‌تر استان توصیه خواهند شد.

همچنین این استراتژی به گسترش زنجیره‌های تولید مرتبط با سه فعالیت عمده صنعتی استان (نفت و گاز، صنایع شیمیایی و صنایع فلزی) توجه خاصی دارد. از نظر توسعه فضایی، ایجاد صنایع جدید آلاینده شیمیایی، پتروشیمی و صنایع نفت و گاز به طور کلی برای شهرستان‌های جنوبی‌تر استان در سایت‌های مخصوص احداث صنایع آلاینده جدید و خارج از محدوده‌های کنترل ویژه آلودگی توصیه می‌شوند. همچنین با تاکید بسیار توصیه می‌شود از ایجاد صنایع جدید شیمیایی و پتروشیمی در شهرستان‌های شمالی استان، به خصوص در مراکز کشاورزی استان و در بالادست و گذر رودخانه‌های استان پیشگیری شود.

حمایت از گسترش صنایع تولید کننده ماشین‌آلات، قطعات یدکی، ادوات مورد نیاز صنایع فلزی و حمایت از گسترش صنایع پسین صنایع فلزی استان (تولید انواع محصولات فلزی) مورد توجه است و در همه مناطق استان می‌تواند توسعه یابد.

صنایع تولید کننده قطعات خودرو، صنایع برق و الکترونیک، صنایع اپتیک، در همه پهنه‌های استان قابل توسعه است و از آن حمایت خواهد شد.

بخش دیگری از توجه استراتژی توسعه صنعت در استان معطوف به صنایع دارای بازار مصرف محلی (به عنوان مثال مانند استخراج معادن و تولید انواع مصالح ساختمانی) است. توسعه صنایع دارای بازار محلی و مرتبط با ساختار اقتصادی در همه مناطق هم به دلیل کاستن از هزینه‌های اجتماعی حمل و نقل در کل استان و هم برای تقویت ساختار اقتصادی مناطق کمتر توسعه یافته پیشنهاد می‌شود.

به علاوه گسترش فضایی توسعه صنایع در هر منطقه با توجه به بخش‌های تولیدی آن منطقه و همچنین توزیع متعادل‌تر صنایع در پهنه استان (در جهت کاهش عدم تعادل‌ها) صورت می‌گیرد. در گسترش فضایی صنایع، استقرار آنها در شهرک‌ها و نواحی صنعتی مورد نظر است و از آنجا که این شهرک‌های صنعتی در خدمت رشد اقتصاد شهرهای پیرامونی نیز قرار می‌گیرند به استراتژی دیگر پیشنهادی که قبلاً بیان شد، یعنی حمایت از توسعه شهری، نیز کمک می‌کنند.

از آنجا که بخش صنعت در استان خوزستان از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و صنایع فلزی و شیمیایی به همراه بخش نفت و گاز آن در سطح کشور از تمرکز مکانی بسیار بالایی برخوردار هستند و در همین حال این صنایع فشار زیادی بر محیط زیست استان وارد کرده‌اند، استراتژی توسعه صنعت در استان خوزستان در ارتباط با محیط زیست چندگانه خواهد بود و ضروری خواهد بود که استراتژی‌های توسعه صنایع استان به طور کلی با همکاری نزدیک و مؤثر و همسو با استراتژی‌های حفاظت محیط زیست پیش برود. بعضی از نکات مهم در این زمینه عبارتند از:

- اعمال کنترل‌های بیشتر و جدی‌تر بر صنایع آلاینده فعلی،
- پیشگیری از ایجاد فعالیتهای آلاینده جدید در محدوده‌هایی که در حال حاضر با آلودگی زیاد مواجه هستند،
- جانمایی مناسب برای توسعه صنایع آلاینده محیط زیست، از طریق شناسایی و اختصاص یک یا چند پهنه مناسب در سطح استان برای استقرار اینگونه واحدهای آلاینده جدید. در تعیین اینگونه پهنه‌ها دسترسی به شبکه ارتباطی، امکان و هزینه دسترسی به آب مصرفی این صنایع، عدم قرارگیری این پهنه‌ها در بالا دست رودخانه‌های استان که به آلودگی مضاعف منابع آب جاری منجر می‌شود و در همین حال نزدیک بودن فاصله این پهنه‌ها با صنایع مرتبط در زنجیره تولید مورد توجه است.

با توجه به موارد بالا طراحی مجموعه‌ای از شهرها، شهرک‌ها و نواحی صنعتی و توجه ویژه به نوع صناعی که در هر یک مستقر خواهند شد از نظر انطباق با موارد بالا بسیار مورد تأکید خواهد بود. بدیهی است تعقیب استراتژی‌های بالا در خدمت دستیابی به هر سه هدف بنیادین توسعه استان قرار می‌گیرند.

۶-۱-۳-۲-۶- گسترش بازارها

ابعاد این استراتژی بسیار وسیع است و همه بازارهای تولید، بازرگانی و مصرف را در بر می‌گیرد. به طور خلاصه وظیفه این استراتژی حمایت از متنوع‌سازی تولید، کاهش انحصارها در خرید مواد اولیه و محصولات تولیدی استان و کاهش انحصار در عرضه محصولات و کالاها به مصرف‌کنندگان، رقابتی کردن تولید و عرضه محصول به بازار، تسهیل ورود سرمایه‌گذاران به بازار تولید، گسترش بازاریابی، و تنوع بخشی به محصولات مورد نیاز مصرف‌کنندگان است.

رقابتی کردن بازار تولید مهم‌ترین مجرای اثربخشی این استراتژی بر کارآیی اقتصادی است، زیرا به عنوان یک اصل اثبات شده اقتصادی تنها در شرایط رقابتی الگوی تخصیص منابع به تولید به بهینگی می‌رسد. مهم‌ترین نتیجه این استراتژی نیز گسترش دایره تولید تولیدکنندگان و دایره انتخاب و مصرف خانوارها و در نتیجه ایجاد رفاه اقتصادی برای جامعه است.

در این راستا حمایت از مناطق و فعالیت‌های کمتر توسعه یافته بیشتر مد نظر قرار می‌گیرد زیرا در مناطق توسعه یافته‌تر این تحول کم و بیش صورت گرفته است.

در بخش کشاورزی فراهم کردن زمینه‌ها برای عرضه مستقیم محصولات کشاورزی و روستایی در بازارهای شهری، ایجاد بازارهای ویژه محصولات از طریق نمایشگاه‌ها و کمک به جذب سرمایه‌گذاران و برقراری ارتباط بین سرمایه‌گذاران فرآوری محصولات کشاورزی با تولیدکنندگان، زمینه رقابتی کردن خرید محصولات کشاورزی و خروج از بازارهای انحصاری را فراهم می‌کند و بخش بیشتری از سهم ارزش افزوده حاصل از تولید را برای تولید کننده واقعی فراهم می‌کند و همچنین محصولات را به قیمت مناسب‌تری به مصرف کننده نهایی عرضه می‌نماید.

به عنوان یک مثال عینی می‌توان کمک یا حمایت از سازماندهی یک نظام متکی بر فعالیت بخش خصوصی را مثال زد که بدون تحمیل هرگونه هزینه اضافی به هزینه‌های بخش عمومی، به برگزاری نمایشگاه و بازار فصلی، ماهانه یا هفتگی به عنوان مثال برای محصول خرما پردازد و در آن محصول تولیدکنندگان به طور مستقیم هم به خریداران معمولی عرضه شود و هم با اعلام و تبلیغات عمومی قبلی زمینه برای تبادل بین سرمایه‌گذاران بخش صنعت اعم از فرآوری یا بسته‌بندی و بازاریابی و توسعه

صادرات این محصول را فراهم نماید. چنین الگویی به صورت سنتی و با ابعاد محدودتری در کشور ما تحت عنوان (چند) شنبه بازارها در سطوح محلی رواج داشته و دارد و با اندکی حمایت و هدایت در سازماندهی مناسب، می‌توان از آن بهره‌های بسیار بالاتری برای اقتصاد کشور و استان و رفاه عمومی فراهم کرد. ضمن آنکه همین بازارها در کنار برخی از چاشنی‌های دیگر مانند عرضه محصولات فرهنگی، عرضه صنایع دستی مناطق، ارائه بعضی از نمایش‌های مجاز و امثال آن، می‌تواند به صورت یک برنامه تفریحی - سرگرمی، اوقات فراغت در محیط‌های روستایی یا شهری کمتر بهره‌مند از این برنامه‌ها نقش آفرینی نماید.

علاوه بر جهتگیری عمومی توسعه اقتصادی - اجتماعی، بدیهی است کاربرد این استراتژی در مناطق کمتر بهره‌مند، علاوه بر اثر کلی آن بر کارایی اقتصادی، به کاهش عدم تعادل‌های درآمدی نیز کمک می‌کند. از آنجا که این استراتژی توسعه فعالیت‌های منطبق و سازگار با محیط را مورد توجه قرار می‌دهد، بر ملاحظات زیست محیطی بسیار اثرگذار خواهد بود.

این مثال تنها به خرما محدود نمی‌شود، جشنواره‌های خرما، مرکبات و محصولات جالیزی و در مناطق شمالی استان برای خشکبار، توسعه صنایع کارگاهی و ایجاد نمایشگاه‌های ابزار و ادوات کشاورزی، صنایع غذایی، ماشین‌های سبزی و پیاز خشک کنی با انرژی خورشیدی و بسته‌بندی محصولات آن، نمایشگاه دستاوردهای شرکت نفت، نمایشگاه قطعات مورد نیاز شرکت‌های بزرگ نفتی، شیمیایی، پتروشیمی و فولاد، سمینار شرکت‌های پیشروی فنی - مهندسی برای معرفی خدماتی که می‌توانند در سطح استان یا به آنسوی مرزها ارائه کنند، نمایشگاه‌های دانشگاه علوم پزشکی و بیمارستان‌های تخصصی برای معرفی روش‌ها و تعرفه‌های درمانی برای جذب توریسم پزشکی - درمانی همگی در زمره متنوع سازی و گسترش بازارها قرار می‌گیرند.

یکی دیگر از مهم‌ترین بازارهای اقتصادی که نیاز به گسترش دارد بازار مالی برای تسهیل سرمایه‌گذاری است. متأسفانه بازار مالی کشور ما در تجهیز منابع برای سرمایه‌گذاری در بخش‌های تولیدی از کارایی مناسبی برخوردار نیست. شاهد این مدعا دشواری اخذ وام و شرایط آن برای راه‌اندازی فعالیت‌های تولیدی است. به علاوه چنانکه در این گزارش مشاهده خواهد شد اصولاً سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در صنایع مختلف (به جز صنایع اساسی که با سرمایه‌گذاری بخش عمومی احداث شده‌اند) بسیار پایین است. لذا بالا بردن مشارکت بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری در تولید و در حالی که شاخص بیکاری در استان بسیار بالا است، یکی از نیازهای جدی توسعه استان را تشکیل می‌دهد.

بنابراین تجهیز منابع مالی بخش خصوصی از طریق بانک‌ها و شرکت‌های سرمایه‌گذاری یکی از استراتژی‌های مهم در گسترش بازار مالی می‌باشد. علاوه بر راهبردهای عمومی [مانند هدایت یا الزام بانک‌ها در

اعطای وام‌های تولیدی (هرچند که الزام بانک‌ها به اعطای وام بازار مالی را از تعادل خارج می‌نماید که بحث آن خارج از موضوع این مطالعات است)، گسترش بازار بورس سهام و فروش اوراق مشارکت عام یا ویژه و نظایر آن]، تأسیس شرکت‌های سرمایه‌گذاری - ساخت - راه‌اندازی - انتقال سهام که در این گزارش با عنوان اختصاری "سسرا" از آن یاد می‌شود و در گزارش فصل هفتم مطالعات آمایش نیز به آن پرداخته شده است یکی از استراتژی‌های مهم کاربردی پیشنهادی مطالعات آمایش استان می‌باشد.

۶-۱-۳-۲-۷- توزیع متعادل تأسیسات و خدمات فرهنگی و اجتماعی

بر خلاف استراتژی‌های پیشین که به طور عمده بر اساس استفاده از منابع محلی و یا تعدیل اثرات محیط زیستی یا کاهش عدم تعادل‌ها شکل می‌گیرند، این استراتژی بیشتر در راستای ارائه خدمات و فرصت‌های برابر، حقوق برابر انسانی، عدم تمرکز جغرافیایی در ارائه خدمات و کاهش هزینه‌های اجتماعی ناشی از نابرابری در برخورداری‌ها است. این استراتژی به دنبال کاهش نابرابری‌ها در برخورداری از خدمات اجتماعی و فرهنگی بر اساس تعمیم نرم‌های تا حد امکان یکنواخت در مناطق مختلف استان و بین جوامع شهری و روستایی است.

۶-۱-۳-۲-۸- مدیریت توسعه استان و مدیریت اقتصادی استان

یک وجه از این استراتژی، مدیریت منابع مالی بخش عمومی در جهت حداکثر نمودن بازدهی سرمایه‌گذاری عمومی است. این وجه شامل انواع بررسی‌های اقتصادی در سه مرحله برنامه‌ریزی، اجرا و بهره‌برداری می‌باشد. بررسی‌های لازم در مرحله برنامه‌ریزی با هدف انتخاب پروژه‌های مناسب از نظر بازدهی و از نظر انطباق با محیط زیست و در جهت کاهش عدم تعادل‌ها صورت می‌گیرد. اعمال نظارت‌های لازم بر پیشرفت فیزیکی و پیشرفت مالی و مراقبت در رعایت انضباط مالی در مرحله اجرا مورد نظر است و بررسی‌های ارزیابی اثربخشی در مرحله بهره‌برداری، پس از اجرا، انجام می‌شود. تقویت مبانی بالا در خدمت مدیریت صحیح منابع مالی استان است که در صورت انجام آن کارایی این منابع افزایش خواهد یافت و به هدف بنیادی کارایی اقتصادی کمک خواهد کرد.

وجه دیگر این استراتژی به موضوع مدیریت توسعه استان معطوف می‌شود. این وجه شامل دو بخش عمده ارتقای سطح عدم تمرکز از مرکز کشور به استان و همچنین ارتقای سطح عدم تمرکز از مرکز استان به شهرستان‌ها است که مورد نخست در خدمت کارایی اقتصادی و مورد دوم از طریق تقویت نهادهای برنامه‌ریزی و اجرا و ظرفیت‌های پیمانکاری در شهرستان‌ها، در خدمت هدف بنیادی کاهش عدم تعادل‌ها قرار می‌گیرد.

وجه دیگری از این استراتژی به تجهیز منابع مالی بخش خصوصی و هدایت آن در جهت

خدمت به توسعه استان است و در آن ارتقای سطح مشارکت جامعه ملحوظ می‌شود، بدیهی است این مجموعه به افزایش بازدهی منابع مالی، کمک به کاهش عدم تعادل‌ها و کاهش هزینه‌های اجتماعی مؤثر بر رشد و توسعه استان است و در آن ارتقای سطح مشارکت جامعه ملحوظ می‌شود، بدیهی است این مجموعه به افزایش بازدهی منابع مالی، کمک به کاهش عدم تعادل‌ها و کاهش هزینه‌های اجتماعی مؤثر بر رشد و توسعه پایدار کمک خواهد کرد.

۲-۶- تبیین چشم‌انداز کلان استان و مأموریت‌های استان

• توضیح ضروری و مقدماتی در ارتباط با شرح خدمات

قبل از ادامه ضرورت دارد موضوع ترتیب بندهای شرح خدمات این بخش به شرح پانویس از نظر خواننده ارجمند بگذرد.^۱

۲-۶-۱-۲- نقش استان خوزستان در تقسیم کار ملی

در این قسمت روند تغییرات دهساله ۸۹-۱۳۷۹ براساس آمار حساب‌های استانی مرکز آمار ایران بررسی شده است.

نتایج این بررسی در سه قسمت ارائه شده است:

۱ - طبق شرح خدمات بندهای این بخش عیناً مطابق نگارش و ترتیب عبارت هستند از:

۲-۶-۲- تبیین چشم‌انداز کلان و مأموریت‌های استان

۱-۲-۶- جهت‌گیری‌های توسعه استان

۱-۱-۲-۶- چشم‌انداز توسعه منطقه (منطقه‌ای که استان در آن واقع شده است).

منظور منطقه خوزستان شامل استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد می‌باشد. موضوع مصوبه مورخ ۱۳۸۹/۱۲/۷

هیئت وزیران، بر اساس ماده (۱) آیین‌نامه ماده (۷۷) قانون برنامه چهارم توسعه

۲-۶-۱-۲- نقش استان (خوزستان) در تقسیم کار ملی

۳-۶-۱-۲- نقش استان (خوزستان) در تقسیم کار منطقه‌ای (منطقه‌ای که استان در آن واقع شده است)

۲-۶-۲- تخصیص‌های نواحی استان در تقسیم کار درون استان

۱-۶-۲-۲- تخصیص استان بر اساس ضریب تمرکز مکانی

۳-۶-۲- عرصه‌های (قلمروهای) اولویت‌دار توسعه استان

۴-۶-۲- تدوین سند چشم‌انداز توسعه استان و مأموریت‌های آن

بر اساس ترتیبی که در شرح خدمات، به شرح بالا، آمده است بند ۴-۶-۲ و پس از طی مقدمات ۱-۶-۲، ۲-۶-۲ و ۳-۶-۲، به تدوین "سند چشم‌انداز توسعه استان" اختصاص یافته است. لذا این‌گونه استنباط می‌شود که بند ۱-۶-۲-۱ با عنوان "چشم‌انداز" نمی‌تواند هم‌تراز بند نتیجه‌گیری ۴-۶-۲ تلقی شود. به بیان دیگر در بند ۱-۶-۲-۱ قبل از بررسی‌های ضروری بعدی نمی‌توان راجع به چشم‌انداز توسعه منطقه و یا استان مطلبی را ادا کرد.

لذا دو راه برای برقراری سازش وجود دارد. یا در بند ۱-۶-۲ بر اساس استنباط از فصول پیشین این مطالعات کلیاتی را مطرح کرد و یا این بند را در بند ۴-۶-۲ مورد بررسی قرارداد. مطالب در ویرایش ماقبل آخر به شیوه نخست، مطابق ترتیب شرح خدمات، ارائه شده بود که ناظر محترم مطالعات نیز به درستی اظهار کرده‌اند که در تدوین چشم‌انداز روندها هم باید دیده شود. بنابراین در ویرایش حاضر گزینه دوم رعایت شده است، به این معنی که نتیجه‌گیری در مورد "چشم‌انداز"، به بند ۴-۶-۲ واگذار شده است.

در قسمت ۱-۲-۱-۲-۶ طبق شرح خدمات سهم تولید ناخالص داخلی و بخش‌های کلیدی آن در تولید ناخالص داخلی کشور را معرفی می‌شود.

در قسمت ۲-۲-۱-۲-۶ روند رشد تولید ناخالص داخلی استان و فعالیت‌های آن بیان شده که ضمن آن جایگاه تولید ناخالص داخلی استان خوزستان در سطح ملی مشخص شده و با ۱۵ استان برتر کشور در دو مقطع سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ در دو حالت، با احتساب ارزش افزوده بخش نفت و گاز و بدون آن، به ترتیب در جدول‌های ۲-۶ و ۳-۶ مقایسه شده‌اند. همچنین در مورد بخش‌های کلیدی استان چنین مقایسه‌ای با ۵ استان برتر کشور در آن زمینه صورت گرفته است که نتایج آن به صورت جدول ۴-۶ ارائه شده است. جدول ۵-۶، نیز در جزئیات بیشتر سهم ارزش افزوده استان خوزستان در هریک از فعالیت‌ها را از مقدار نظیر در کشور برای سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ مقایسه می‌نماید. به علاوه همین جدول متوسط نرخ رشد سالانه هر یک از فعالیت‌ها در دوره ۸۹-۱۳۷۹ در سطح استان را با همین نرخ در سطح ملی مقایسه می‌کند. این جدول علاوه بر آنکه اندازه نسبی هر یک از فعالیت‌های استان خوزستان در عرصه ملی (یعنی نقش استان خوزستان در تقسیم کار ملی) را به دست می‌دهد، مقایسه‌ای از روند تغییرات این دو را نیز مشخص می‌کند: در جایی که نرخ رشد یک فعالیت در سطح استان بیشتر از نرخ رشد همان فعالیت در سطح ملی باشد، سهم ارزش افزوده استان در کشور در آن فعالیت افزایش می‌یابد و بر عکس.

با مراجعه به این جدول‌ها و نمودارهایی که بر اساس تغییرات طول دوره فراهم شده است، جزئیات زیادی از جایگاه استان خوزستان در سطح ملی و تغییرات آن دریافت می‌شود که در اینجا مهم‌ترین آن‌ها مورد اشاره قرار می‌گیرند.

در قسمت ۳-۲-۱-۲-۶ بعضی از روندهای موردی اما دارای اهمیت ویژه برای استان خوزستان مانند روند تغییرات میزان تخلیه بار در بندر امام خمینی، روند تغییرات تجارت با کشور عراق، روند تغییرات تولید خرما، صید و آبی‌پروری و مانند آن ارائه و تحلیل شده است.

با توجه به این که عنوان رسمی فعالیت‌ها به صورت مندرج در حساب‌های استانی مرکز آمار ایران در بعضی موارد بسیار طولانی است و جدول‌ها را بسیار بزرگ می‌نماید، این عنوان‌ها در گزارش حاضر خلاصه شده‌اند. جدول ۶-۶۸، در ضمیمه سوم این گزارش عنوان رسمی فعالیت‌ها به صورت مندرج در حساب‌های استانی مرکز آمار ایران و عنوان‌های خلاصه شده مورد استفاده در جداول استفاده شده در بخش ۲-۶ را معرفی می‌نماید. همچنین تعدادی از جداول پایه مرجع به علت حجم زیاد به همان ضمیمه سوم در انتهای این گزارش منتقل شده‌اند (جدول‌های شماره ۶-۶۹ تا ۶-۷۲).

۶-۲-۱-۲-۱- سهم تولید ناخالص داخلی و بخش‌های کلیدی آن در تولید ناخالص داخلی کشور

■ با احتساب ارزش افزوده نفت و گاز، سهم استان خوزستان از تولید ناخالص داخلی سال ۱۳۸۹ کشور حدود ۱۳ درصد است و از این نظر در جایگاه دوم پس از استان تهران قرار دارد. در سال ۱۳۷۹ نیز استان خوزستان در همین جایگاه قرار داشته است (جدول ۶-۲).

■ بدون احتساب ارزش افزوده نفت و گاز، سهم استان خوزستان از تولید ناخالص داخلی سال ۱۳۸۹ کشور حدود ۵.۸ درصد است و از این نظر در جایگاه چهارم پس از استان‌های تهران، اصفهان و خراسان رضوی قرار دارد در سال ۱۳۷۹ نیز بدون احتساب نفت و گاز استان خوزستان در جایگاه چهارم بین استان‌های کشور قرار داشته است. (جدول ۶-۳).

در سال ۱۳۸۹ سهم بخش‌های کلیدی استان از ارزش افزوده نظیر در سطح کشور به شرح زیر بوده است:

- بخش کشاورزی ۶/۲ درصد، بخش ماهیگیری ۱۲/۳ درصد، بخش صنعت ۹/۹ درصد،
- در بخش صنعت، صنایع شیمیایی و پتروشیمی، کک و فراورده‌های نفت و صنایع فلزات اساسی،
- سهم بالایی در ارزش افزوده صنایع نظیر در کشور دارا هستند، به ترتیب ۳۰ درصد، ۱۸ درصد و ۱۲ درصد که سهم صنایع شیمیایی و فلزات اساسی استان خوزستان در دوره ۸۹-۱۳۷۹ به شدت کاهش یافته است.
- سهم ارزش افزوده بخش ساختمان استان نیز در این دوره از ۹/۳ به ۴/۳ درصد کاهش یافته است.
- همچنین سهم ارزش افزوده بخش حمل و نقل استان نیز در این دوره از ۸/۶ به ۶/۳ درصد کاهش یافته است.
- از فعالیت‌های دیگر استان که در سطح ملی دارای اهمیت بالایی است می‌توان به فعالیت تأمین آب، برق و گاز طبیعی اشاره کرد که در سال ۱۳۸۹ سهمی معادل ۱۱/۱ درصد از فعالیت نظیر در کشور را داشته است.

توجه می‌شود که کاهش سهم و یا افت جایگاه استان در ارزش افزوده یک فعالیت به شرح مندرج در جدول‌های ۶-۴ و ۶-۵ و نمودارهای مندرج در بند ۶-۲-۱-۲ مترادف با کاهش مطلق ارزش افزوده استان در آن فعالیت نمی‌باشد.

مقدار مطلق ارزش افزوده هر یک از فعالیت‌های استان در جدول‌های مرجع در ضمیمه سوم این گزارش درج شده‌اند که به طور معمول افزایشی می‌باشند.

علت کاهش سهم نسبی استان نیز به طور معمول سرمایه‌گذاری بیشتر و سریع‌تر در استان‌های رقیب می‌باشد که در متن گزارش دلایل آن توضیح داده شده است.

به طوری که ملاحظه شد استان خوزستان در سطح کشور در تعدادی از بخش‌ها نقش کلیدی و اساسی دارد و یا به عبارت دیگر دارای تمرکز مکانی بسیار بالا است و این فعالیت‌ها را از دیدگاه ملی می‌توان به منزله مأموریت‌های استان تلقی کرد. به علاوه همان‌طور که در بند ۶-۲-۴-۲ بیان شده است،

۵۰.۶ ■ تبیین چشم‌انداز و طراحی سناریوی توسعه فضایی استان

بر اساس شایستگی‌های استان، توسعه تکنولوژی‌های جدید، گسترش فن‌آوری ارتباطات و توریسم درمانی و صنایع غذایی را نیز می‌توان به عنوان مأموریت جدید استان تلقی کرد. تفصیل مأموریت‌های استان و تحلیل آن در قبال SWOT نیز در همان بند ۶-۲-۴-۲ ارائه شده است.

۶-۲-۱-۲-۲- روند رشد تولید ناخالص داخلی استان و فعالیت‌های آن در دوره ۸۹-۱۳۷۹

■ تولید ناخالص داخلی استان به قیمت جاری در طول این دوره به طور متوسط سالانه ۲۱.۱ درصد رشد کرده است، اما سهم آن در تولید ناخالص داخلی کشور روند کاهشی خفیفی را طی کرده است به طوری که نمودار ۴-۶ نشان می‌دهد به طور متوسط (با در نظر گرفتن نوسانات این سهم در دوره ده ساله) حدود یک واحد درصد از سهم آن در تولید ناخالص داخلی کشور کاسته شده است. چنانچه نوسانات طول دوره در نظر گرفته نشود این مقدار از ۱۴.۴ درصد در ابتدای این دوره به ۱۲.۹ درصد در انتهای دوره کاهش یافته است که مقدار کاهش برابر با ۱.۵ واحد درصد می‌باشد.

جدول ۶-۲- تولید ناخالص داخلی و رتبه ۱۵ استان برتر کشور در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹

(با احتساب ارزش افزوده نفت و گاز) - هزار میلیارد ریال قیمت جاری

۱۳۸۹				۱۳۷۹			
رتبه	نام استان	تولید ناخالص داخلی	سهم استان (درصد)	رتبه	نام استان	تولید ناخالص داخلی	سهم استان (درصد)
۱	تهران	۱۵۳,۷۲۸	۲۴.۴	۱	تهران	۱,۳۳۹,۹۶۹	۲۸.۲
۲	خوزستان	۹۰,۸۵۱	۱۴.۴	۲	خوزستان	۶۱۴,۷۲۵	۱۲.۹
۳	خراسان رضوی	۳۹,۱۳۰	۶.۲	۳	اصفهان	۲۹۵,۶۲۷	۶.۲
۴	اصفهان	۳۸,۸۲۱	۶.۲	۴	خراسان رضوی	۲۴۵,۲۴۳	۵.۲
۵	کهگیلویه و بویراحمد	۳۲,۶۶۰	۵.۲	۵	فارس	۱۹۱,۲۶۷	۴.۰
۶	فارس	۲۵,۹۳۹	۴.۱	۶	مازندران	۱۶۷,۵۰۶	۳.۵
۷	آذربایجان شرقی	۲۴,۹۲۱	۴.۰	۷	آذربایجان شرقی	۱۶۳,۶۸۴	۳.۴
۸	مازندران	۲۱,۹۸۴	۳.۵	۸	کرمان	۱۲۶,۶۹۱	۲.۷
۹	کرمان	۲۰,۱۴۰	۳.۲	۹	بوشهر	۱۱۹,۵۵۰	۲.۵
۱۰	گیلان	۱۵,۶۸۶	۲.۵	۱۰	کهگیلویه و بویراحمد	۱۱۱,۴۳۶	۲.۳
۱۱	آذربایجان غربی	۱۳,۹۶۱	۲.۲	۱۱	گیلان	۱۰۲,۷۴۴	۲.۲
۱۲	مرکزی	۱۳,۸۱۸	۲.۲	۱۲	آذربایجان غربی	۸۸,۸۴۲	۱.۹
۱۳	هرمزگان	۱۱,۹۶۷	۱.۹	۱۳	مرکزی	۸۷,۹۴۹	۱.۹
۱۴	قزوین	۱۰,۰۵۰	۱.۶	۱۴	هرمزگان	۸۳,۹۹۸	۱.۸
۱۵	گلستان	۹,۰۵۸	۱.۴	۱۵	کرمانشاه	۷۷,۸۱۳	۱.۶
	کل کشور	۶۳۰,۰۳۹	۸۳.۰		کل کشور	۴,۷۵۲,۱۲۲	۸۰.۳

مأخذ: حساب‌های استانی مرکز آمار ایران، ۱۳۷۹-۸۹ و محاسبات گزارش حاضر

جدول ۳-۶- تولید ناخالص داخلی و رتبه ۱۵ استان برتر کشور در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹

(بدون احتساب ارزش افزوده نفت و گاز) - هزار میلیارد ریال قیمت جاری

۱۳۸۹				۱۳۷۹			
رتبه	نام استان	تولید ناخالص داخلی	سهم استان (درصد)	رتبه	نام استان	تولید ناخالص داخلی	سهم استان (درصد)
۱	تهران	۱۵۳,۵۷۰	۲۹.۶	۱	تهران	۱,۳۳۷,۷۵۵	۳۳.۵
۲	خراسان رضوی	۳۹,۰۷۸	۷.۵	۲	اصفهان	۲۹۵,۶۲۷	۷.۴
۳	اصفهان	۳۸,۸۲۱	۷.۵	۳	خراسان رضوی	۲۴۴,۸۰۶	۶.۱
۴	خوزستان	۳۶,۴۴۱	۷.۰	۴	خوزستان	۲۳۲,۴۸۶	۵.۸
۵	فارس	۲۵,۸۷۲	۵.۰	۵	فارس	۱۸۵,۲۸۲	۴.۶
۶	آذربایجان شرقی	۲۴,۹۲۱	۴.۸	۶	مازندران	۱۶۷,۵۰۶	۴.۲
۷	مازندران	۲۱,۹۸۴	۴.۲	۷	آذربایجان شرقی	۱۶۳,۶۸۴	۴.۱
۸	کرمان	۲۰,۱۴۰	۳.۹	۸	کرمان	۱۲۶,۶۹۱	۳.۲
۹	گیلان	۱۵,۶۸۶	۳.۰	۹	گیلان	۱۰۲,۷۴۴	۲.۶
۱۰	آذربایجان غربی	۱۳,۹۶۱	۲.۷	۱۰	آذربایجان غربی	۸۸,۸۴۲	۲.۲
۱۱	مرکزی	۱۳,۸۱۸	۲.۷	۱۱	مرکزی	۸۷,۹۴۹	۲.۲
۱۲	هرمزگان	۱۱,۹۲۸	۲.۳	۱۲	بوشهر	۸۶,۵۲۹	۲.۲
۱۳	قزوین	۱۰,۰۵۰	۱.۹	۱۳	هرمزگان	۸۳,۰۹۱	۲.۱
۱۴	گلستان	۹,۰۵۸	۱.۷	۱۴	کرمانشاه	۷۷,۷۲۳	۱.۹
۱۵	همدان	۹,۰۴۰	۱.۷	۱۵	یزد	۶۷,۷۱۶	۱.۷
کل کشور	۵۱۹,۲۵۰	۱۰۰.۰	کل کشور	۳,۹۹۰,۳۹۴	۱۰۰.۰		

مأخذ: حساب‌های استانی مرکز آمار ایران، ۱۳۷۹-۸۹ و محاسبات گزارش حاضر

جدول ۴-۶- تغییر رتبه استان خوزستان بین پنج استان نخست کشور

رتبه	کشاورزی		زراعت و باغداری		دامداری		جنگلداری	
	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹
۱	کرمان	مازندران	کرمان	فارس	خراسان رضوی	مازندران	مازندران	مازندران
۲	خراسان رضوی	فارس	فارس	کرمان	مازندران	اصفهان	گیلان	گیلان
۳	فارس	کرمان	خراسان رضوی	مازندران	اصفهان	خراسان رضوی	فارس	فارس
۴	مازندران	خراسان رضوی	مازندران	خراسان رضوی	تهران	تهران	خراسان رضوی	کرمان
۵	خوزستان	خوزستان	آذربایجان شرقی	خوزستان	خوزستان	آذربایجان شرقی	گلستان	سیستان و بلوچستان

ادامه جدول ۴-۶- تغییر رتبه استان خوزستان بین پنج استان نخست کشور

رتبه	ماهیگیری		نفت و گاز		سایر معادن		صنعت	
	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹
۱	هرمزگان	سیستان و بلوچستان	خوزستان	خوزستان	کرمان	کرمان	تهران	تهران
۲	بوشهر	هرمزگان	کهگیلویه	کهگیلویه	یزد	یزد	اصفهان	اصفهان
۳	گیلان	خوزستان	ایلام	بوشهر	فارس	فارس	خوزستان	خوزستان
۴	مازندران	مازندران	بوشهر	ایلام	خراسان رضوی	آذربایجان شرقی	مرکزی	آذربایجان شرقی
۵	خوزستان	گیلان	تهران	فارس	اصفهان	اصفهان	آذربایجان شرقی	بوشهر

ادامه جدول ۴-۶- تغییر رتبه استان خوزستان بین پنج استان نخست کشور

رتبه	غذایی		کک، فراورده‌های نفت		شیمیایی		فلزات اساسی	
	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹
۱	تهران	تهران	اصفهان	اصفهان	خوزستان	خوزستان	اصفهان	اصفهان
۲	خراسان رضوی	فارس	تهران	خوزستان	تهران	بوشهر	خوزستان	کرمان
۳	آذربایجان شرقی	خراسان رضوی	مرکزی	تهران	اصفهان	تهران	کرمان	خوزستان
۴	آذربایجان غربی	مازندران	خوزستان	هرمزگان	مرکزی	کرمانشاه	مرکزی	یزد
۵	مازندران	آذربایجان شرقی	هرمزگان	آذربایجان شرقی	آذربایجان شرقی	اصفهان	تهران	تهران

ادامه جدول ۴-۶- تغییر رتبه استان خوزستان بین پنج استان نخست کشور

رتبه	برق		توزیع گاز طبیعی		آب		ساختمان	
	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹
۱	تهران	خوزستان	تهران	بوشهر	تهران	تهران	تهران	تهران
۲	خوزستان	تهران	اصفهان	اصفهان	خوزستان	فارس	خوزستان	خراسان رضوی
۳	اصفهان	کرمانشاه	خراسان رضوی	تهران	خراسان رضوی	کرمان	خراسان رضوی	اصفهان
۴	مرکزی	اصفهان	بوشهر	خوزستان	فارس	خوزستان	اصفهان	فارس
۵	مازندران	خراسان رضوی	خوزستان	فارس	اصفهان	اصفهان	فارس	خوزستان

ادامه جدول ۴-۶- تغییر رتبه استان خوزستان بین پنج استان نخست کشور

رتبه	عمده و خرده فروشی، تعمیر		هتل و رستوران		حمل و نقل و ارتباطات		واسطه‌گری مالی	
	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹
۱	تهران	تهران	تهران	تهران	تهران	تهران	تهران	تهران
۲	خوزستان	اصفهان	خراسان رضوی	خراسان رضوی	خوزستان	خوزستان	اصفهان	اصفهان
۳	خراسان رضوی	خراسان رضوی	اصفهان	اصفهان	هرمزگان	اصفهان	خراسان رضوی	مازندران
۴	اصفهان	خوزستان	مازندران	مازندران	خراسان رضوی	هرمزگان	فارس	خراسان رضوی
۵	فارس	آذربایجان شرقی	گیلان	گیلان	اصفهان	خراسان رضوی	خوزستان	فارس

ادامه جدول ۴-۶- تغییر رتبه استان خوزستان بین پنج استان نخست کشور

رتبه	مستغلات و کرایه		امور عمومی و شهری		آموزش		بهداشت و مددکاری	
	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹	۷۹	۸۹
۱	تهران	تهران	تهران	تهران	تهران	تهران	تهران	تهران
۲	خراسان رضوی	خراسان رضوی	خراسان رضوی	خراسان رضوی	خراسان رضوی	خراسان رضوی	خراسان رضوی	فارس
۳	اصفهان	اصفهان	اصفهان	خوزستان	اصفهان	فارس	اصفهان	خراسان رضوی
۴	فارس	فارس	خوزستان	اصفهان	فارس	اصفهان	خوزستان	اصفهان
۵	خوزستان	مازندران	فارس	فارس	خوزستان	خوزستان	فارس	خوزستان

مأخذ: حساب‌های استانی مرکز آمار ایران، ۸۹-۱۳۷۹ و محاسبات گزارش حاضر

جدول ۵-۶- تغییر سهم استان خوزستان از فعالیت نظیر در کشور و مقایسه نرخ رشد سالانه استان و کشور
در دوره ۸۹-۱۳۷۹ بر پایه قیمت جاری - درصد

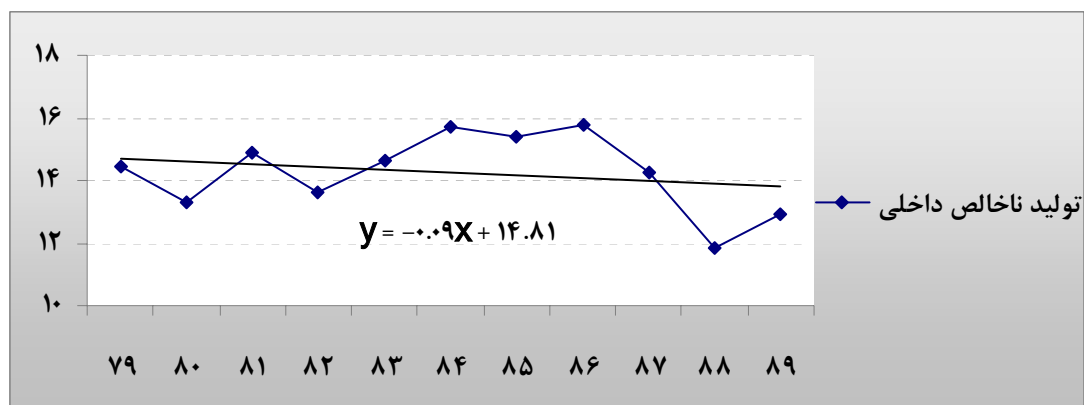
کشور	استان	متوسط نرخ رشد سالانه		سهم استان خوزستان از فعالیت نظیر در کشور
		۱۳۸۹	۱۳۷۹	
کشاورزی	۱۸.۵	۱۹.۴	۶.۲	۵.۸
زراعت و باغداری	۱۸.۰	۲۰.۰	۶.۵	۵.۵
دامداری	۱۹.۷	۱۷.۸	۵.۷	۶.۶
جنگلداری	۱۵.۰	۱۸.۷	۴.۴	۳.۲
ماهیگیری	۱۹.۳	۲۰.۷	۱۲.۳	۱۰.۹
ماهیگیری	۱۹.۳	۲۰.۷	۱۲.۳	۱۰.۹
معدن	۲۱.۵	۲۱.۵	۴۷.۸	۴۷.۸
نفت و گاز	۲۱.۳	۲۱.۵	۵۰.۲	۴۹.۱
سایر معادن	۲۸.۸	۲۳.۱	۱.۲	۱.۹
صنعت	۲۰.۸	۱۸.۲	۹.۹	۱۲.۳
غذایی	۱۸.۳	۲۱.۴	۶.۰	۴.۶
توتون و تنباکو			۰.۰	۰.۰
منسوجات	۱۰.۱	۸.۶	۰.۶	۰.۶
پوشاک	۹.۲	۱۱.۹	۲.۶	۲.۰
چرم	۱۲.۱		۰.۵	۰.۹
چوب	۲۳.۹	۲۳.۱	۳.۵	۳.۸
کاغذ	۱۲.۴	۵.۴	۴.۳	۸.۱
انتشار	۱۵.۳	۱۴.۰	۰.۹	۱.۰
کک و فراورده نفت	۲۸.۰	۲۸.۹	۱۷.۹	۱۶.۷
شیمیایی	۲۱.۰	۱۵.۱	۳۰.۰	۴۹.۳
لاستیک و پلاستیک	۲۰.۰	۲۱.۵	۲.۳	۲.۰
کانی غیر فلزی	۲۲.۶	۲۲.۳	۴.۸	۴.۹
فلزات اساسی	۲۰.۲	۱۴.۳	۱۲.۰	۱۹.۹
فلزی فابریکی	۲۱.۵	۲۴.۸	۴.۱	۳.۱
سایر ماشین آلات	۱۸.۱	۲۴.۰	۱.۲	۰.۷
ماشین آلات دفتری	۲۶.۹		۰.۰	۰.۰
سایر ماشین آلات برقی	۲۳.۱	۲۹.۱	۱.۵	۰.۹
رادیو و تلویزیون	۳.۵		۱.۴	۰.۰
ابزار پزشکی	۲۵.۱	۲۴.۹	۱.۱	۱.۱
نقلیه موتوری	۲۴.۲	۳۴.۹	۰.۲	۰.۱
سایر تجهیزات حمل و نقل	۲۱.۸	۱۵.۲	۱.۹	۳.۳
مبلمان	۲۷.۴	۲۹.۳	۲.۵	۲.۱
باز یافت	۵۱.۲	۵۲.۰	۴.۱	۳.۹

ادامه جدول ۵-۶- تغییر سهم استان خوزستان از فعالیت نظیر در کشور و مقایسه نرخ رشد سالانه استان و کشور در دوره ۸۹-۱۳۷۹ بر پایه قیمت جاری - درصد

متوسط نرخ رشد سالانه		سهم استان خوزستان از فعالیت نظیر در کشور		
کشور	استان	۱۳۸۹	۱۳۷۹	
۲۶.۸	۲۵.۶	۱۱.۱	۱۲.۳	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
۲۱.۰	۲۰.۶	۱۳.۸	۱۴.۳	برق
۳۸.۸	۴۱.۳	۹.۶	۸.۰	توزیع گاز طبیعی
۱۵.۱	۱۲.۵	۸.۸	۱۰.۹	آب
۲۶.۱	۱۶.۹	۴.۳	۹.۳	ساختمان
۲۸.۲	۲۸.۵	۳.۹	۳.۸	ساختمان مسکونی
۲۴.۷	۱۲.۸	۴.۷	۱۲.۷	سایر ساختمان‌ها
۲۱.۵	۲۲.۰	۵.۴	۵.۲	عمده و خرده فروشی، تعمیر
۲۱.۵	۲۲.۰	۵.۴	۵.۲	عمده و خرده فروشی، تعمیر
۲۲.۵	۲۲.۶	۳.۶	۳.۵	هتل و رستوران
۲۶.۴	۳۳.۹	۲.۸	۱.۶	هتل
۲۱.۶	۲۱.۳	۳.۸	۳.۹	رستوران
۲۳.۰	۱۹.۱	۶.۳	۸.۶	حمل و نقل و ارتباطات
۲۱.۷	۱۹.۱	۷.۷	۹.۵	حمل و نقل
۲۲.۱	۱۸.۵	۶.۳	۸.۴	حمل و نقل زمینی
۱۹.۶	۱۵.۴	۷.۵	۱۰.۷	راه آهن
۲۲.۰	۱۸.۳	۶.۱	۸.۳	جاده‌ای
۳۲.۸	۳۳.۹	۱۶.۶	۱۵.۴	حمل و نقل لوله‌ای
۱۲.۳	۱۳.۱	۲۸.۰	۲۶.۰	آبی
۱۷.۸	۲۰.۸	۶.۰	۴.۷	هوایی
۲۲.۹	۲۵.۶	۱۵.۶	۱۲.۵	پشتیبانی و انبارداری
۲۹.۳	۱۸.۴	۱.۳	۳.۰	پست و مخابرات
۲۸.۹	۲۱.۳	۱.۷	۳.۱	واسطه‌گری مالی
۲۷.۸	۲۰.۰	۱.۹	۳.۷	بانک
۳۳.۶	۲۶.۴	۰.۲	۰.۳	سایر واسطه‌گری مالی
۲۸.۹	۲۹.۳	۲.۷	۲.۶	بیمه
۲۳.۸	۱۸.۶	۲.۷	۴.۱	مستغلات
۲۳.۸	۱۷.۹	۲.۷	۴.۴	مستغلات
۲۳.۸	۱۹.۳	۲.۷	۳.۹	خدمات مسکونی
۲۲.۹	۱۷.۹	۲.۶	۴.۰	خدمات مسکونی شخصی
۲۷.۳	۲۵.۱	۳.۱	۳.۸	خدمات مسکونی اجاری
۲۲.۱	۱.۵	۲.۲	۱۴.۱	خدمات غیر مسکونی
۳۰.۷	۲۷.۶	۳.۹	۵.۰	خدمات دلالتان مستغلات
۲۳.۷	۲۶.۰	۲.۳	۱.۹	کرایه و خدمات کسب و کار

ادامه جدول ۵-۶- تغییر سهم استان خوزستان از فعالیت نظیر در کشور و مقایسه نرخ رشد سالانه استان و کشور در دوره ۸۹-۱۳۷۹ بر پایه قیمت جاری - درصد

متوسط نرخ رشد سالانه		سهم استان خوزستان از فعالیت نظیر در کشور		
کشور	استان	۱۳۸۹	۱۳۷۹	
۲۰.۲	۲۰.۹	۵.۹	۵.۶	اداره امور عمومی و شهری
۲۰.۸	۲۲.۶	۴.۸	۴.۱	امور عمومی و شهری
۱۸.۵	۲۰.۶	۳.۶	۳.۰	امور عمومی
۲۴.۸	۲۴.۵	۶.۳	۶.۴	خدمات شهری
۱۹.۵	۱۹.۱	۶.۹	۷.۱	امور دفاعی و انتظامی
۱۸.۰	۱۸.۰	۷.۹	۷.۹	امور دفاعی
۲۳.۵	۲۳.۸	۴.۷	۴.۶	امور انتظامی
۲۱.۳	۴۶.۱	۸.۴	۱.۳	تأمین اجتماعی اجباری
۲۲.۹	۲۳.۲	۵.۵	۵.۳	آموزش
۲۱.۲	۲۰.۵	۵.۹	۶.۳	ابتدائی
۲۱.۱	۲۰.۶	۶.۰	۶.۲	ابتدائی دولتی
۲۴.۰	۱۴.۵	۳.۵	۷.۸	ابتدائی خصوصی
۲۲.۶	۲۴.۱	۵.۹	۵.۲	متوسطه
۲۲.۷	۲۴.۴	۵.۹	۵.۱	متوسطه عمومی دولتی
۲۰.۸	۲۰.۵	۵.۳	۵.۴	متوسطه عمومی خصوصی
۲۶.۲	۲۶.۴	۴.۳	۴.۳	عالی
۲۳.۹	۱۷.۷	۲.۶	۴.۳	عالی دولتی
۳۱.۰	۳۸.۱	۷.۰	۴.۱	عالی خصوصی
۱۹.۸	۲۴.۱	۶.۲	۴.۳	بزرگسالان
۱۶.۳	۱۹.۸	۷.۰	۵.۲	بزرگسالان دولتی
۲۴.۰	۳۲.۱	۵.۵	۲.۹	بزرگسالان خصوصی
۲۵.۶	۲۶.۱	۵.۹	۵.۷	بهداشت و مددکاری
۲۵.۵	۲۶.۲	۶.۰	۵.۷	بهداشت و درمان
۲۸.۲	۲۷.۱	۵.۵	۵.۹	بهداشت و درمان دولتی
۲۳.۴	۲۵.۵	۶.۶	۵.۶	بهداشت و درمان خصوصی
۱۹.۴	۲۱.۱	۵.۰	۴.۳	دامپزشکی
۲۸.۶	۲۵.۷	۴.۳	۵.۴	مددکاری
۲۷.۶	۲۸.۰	۴.۰	۳.۹	سایر خدمات عمومی
۳۰.۳	۲۸.۲	۳.۴	۴.۰	تفریحی، فرهنگی
۱۹.۴	۲۲.۰	۳.۳	۲.۶	مذهبی، سیاسی
۲۶.۴	۲۹.۲	۵.۳	۴.۳	سایر خدمات
۲۲.۲	۲۱.۰	۱۳.۰	۱۴.۴	جمع (با احتساب نفت و گاز)
۲۲.۴	۲۰.۱	۵.۸	۷.۰	جمع (بدون احتساب نفت و گاز)

نمودار ۴-۶- تغییرات سهم تولید ناخالص داخلی استان خوزستان در تولید ناخالص داخلی کشور - به قیمت جاری

■ به طوری که در ادامه مشاهده خواهد شد بیشتر بخش‌های اقتصادی استان نیز همین روند را نشان می‌دهند به این معنی که سهم هریک در ارزش افزوده بخش نظیر در سطح کشور، یا یک روند خفیف کاهشی را نشان می‌دهد یا از یک روند خفیف افزایشی برخوردار بوده است.

■ ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در سال ۱۳۸۹ در جایگاه پنجم پس از استان‌های مازندران، فارس، کرمان و خراسان رضوی قرار دارد. با توجه به منابع بی‌نظیر آب و خاک استان خوزستان در سطح کشور و در مقایسه با چهار استان یاد شده، سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در کشور و جایگاه پنجم برای استان خوزستان مناسب نیست. چنانکه پیش‌تر نیز بیان شد، برخورداری از منابع آب و خاک یکی از نقاط قوت استان به حساب می‌آید و بر این پایه، افزایش تولیدات کشاورزی استان همراه با افزایش راندمان آبیاری و بهره‌وری کشاورزی از اهداف میانی توسعه استان در نظر گرفته شده است.

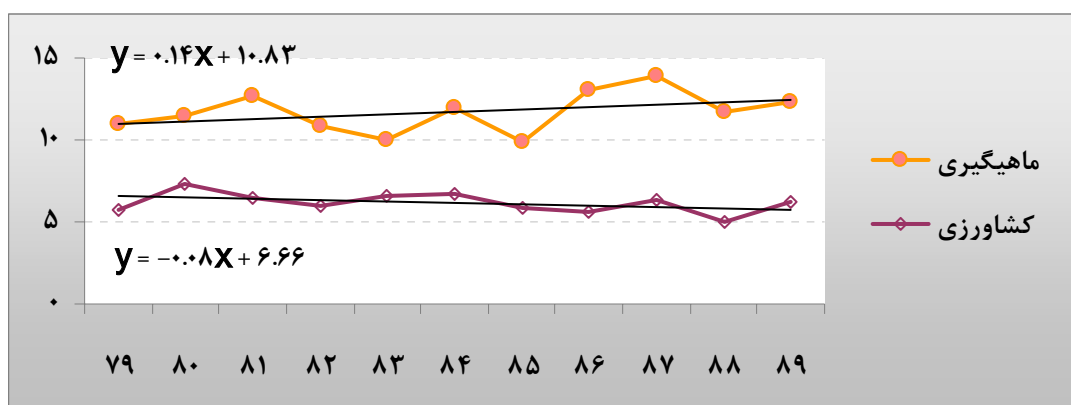
■ سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی استان از فعالیت نظیر در سطح کشور، در سال ۱۳۸۹ نسبت به سال ۱۳۷۹ اندکی افزایش یافته است (افزایش از ۵.۸ درصد در ابتدای دوره به ۶.۲ درصد در انتهای دوره)، اما با توجه به تغییرات سال به سال (روند رگرسیونی)، کاهش خفیفی در این سهم مشاهده می‌شود و نمودار ۵-۶ نشان می‌دهد با توجه به این نوسانات، در طول دوره جمعاً نزدیک یک واحد درصد از سهم آن در سطح کشور کاسته شده است.

■ بخش ماهیگیری از بخش‌های معدودی در استان است که سهم ارزش افزوده آن در سطح کشور مقداری افزایش را نشان می‌دهد. روند رگرسیونی تغییر سهم این بخش (با در نظر گرفتن

۵۸.۶ ■ تبیین چشم‌انداز و طراحی سناریوی توسعه فضایی استان

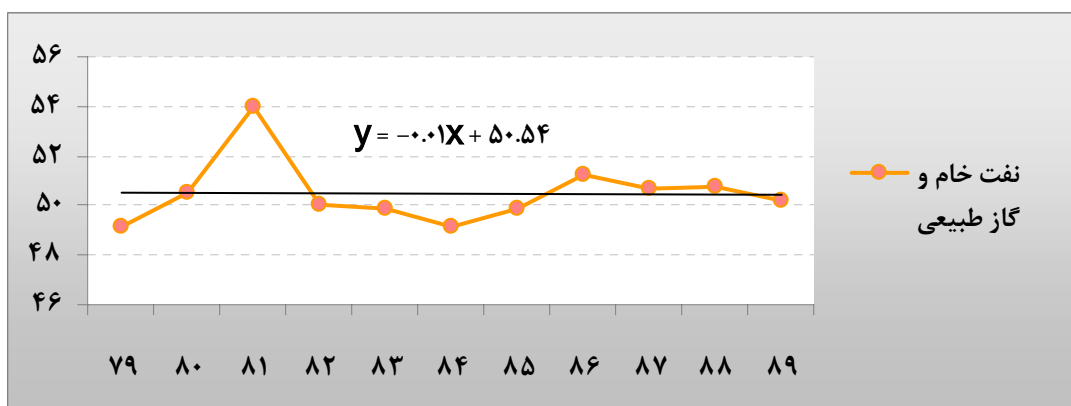
نوسانات سالانه) در نمودار ۵-۶، نشان می‌دهد سهم این بخش در کشور در دوره ده‌ساله حدود ۱.۵ واحد درصد افزایش یافته است. در همین حال استان خوزستان در سال ۱۳۸۹ در این بخش در جایگاه سوم کشور پس از استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان قرار دارد.

همچنین مشاهده می‌شود سهم ارزش افزوده زیر بخش‌های زراعت و باغداری و جنگلداری افزایش یافته‌اند و سهم زیر بخش دامداری حدود ۱.۱ واحد درصد افت کرده است (جدول ۵-۶).

نمودار ۵-۶- تغییرات سهم کشاورزی و ماهیگیری استان خوزستان در ارزش افزوده بخش‌های نظیر در کشور - به قیمت جاری

بخش نفت و گاز استان خوزستان ۵۰.۲ درصد از ارزش افزوده سال ۱۳۸۹ کشور در این بخش را ایجاد می‌کند و از این نظر در جایگاه یکم در سطح کشور قرار دارد و نمودار ۶-۶ نشان دهنده ثبات نسبی متوسط این سهم در دوره ده‌ساله می‌باشد.

نمودار ۶-۶- تغییرات سهم نفت خام و گاز طبیعی استان خوزستان در ارزش افزوده بخش نظیر در کشور - به قیمت جاری

• سایر معادن

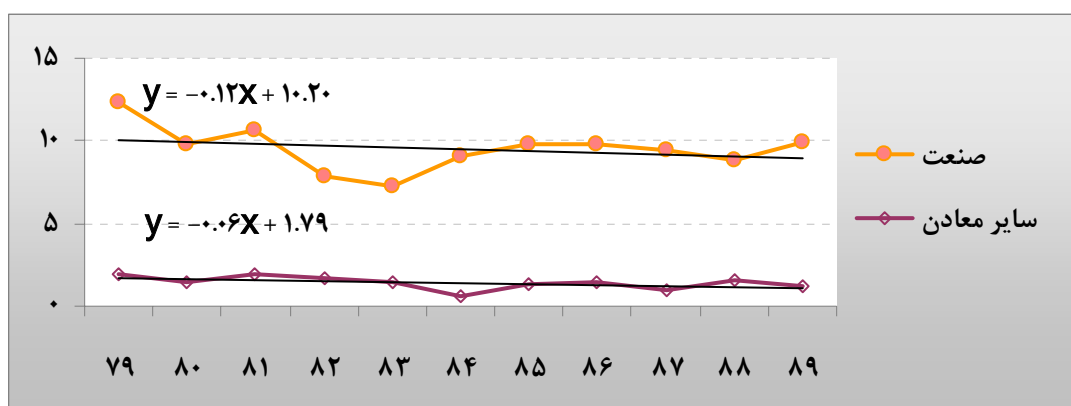
■ ارزش افزوده سایر معادن استان خوزستان (بجز نفت و گاز) در سال ۱۳۸۹ تنها نزدیک به ۱.۲ درصد ارزش افزوده نظیر در سطح کشور را دارد و در همین حال از جایگاه قابل توجهی بین سایر استان‌ها برخوردار نیست، رتبه ۱۲ بین استان‌های کشور. به علاوه نرخ رشد ارزش افزوده بخش سایر معدن، از نرخ نظیر در کشور اندکی کم‌تر است و روند رگرسیونی سهم ارزش افزوده این فعالیت در کشور نیز نشان می‌دهد در دوره ده‌ساله مورد بررسی به طور متوسط حدود ۰.۶ درصد از سهم این بخش در کشور کاسته شده است. نمودار ۶-۷.

• صنعت

■ بخش صنعت استان در سال ۱۳۷۹ حدود ۱۲.۳ درصد ارزش افزوده این بخش در کشور را تولید کرده و این سهم در طول این دوره به نحو قابل ملاحظه‌ای کاهشی بوده است به طوری که در سال ۱۳۸۹ به ۹.۹ درصد رسیده است، (نمودار ۶-۷). این تغییر نشان‌دهنده آن است که روند رشد این بخش در سایر استان‌ها به طور متوسط سریع‌تر از رشد این بخش در استان خوزستان بوده است.

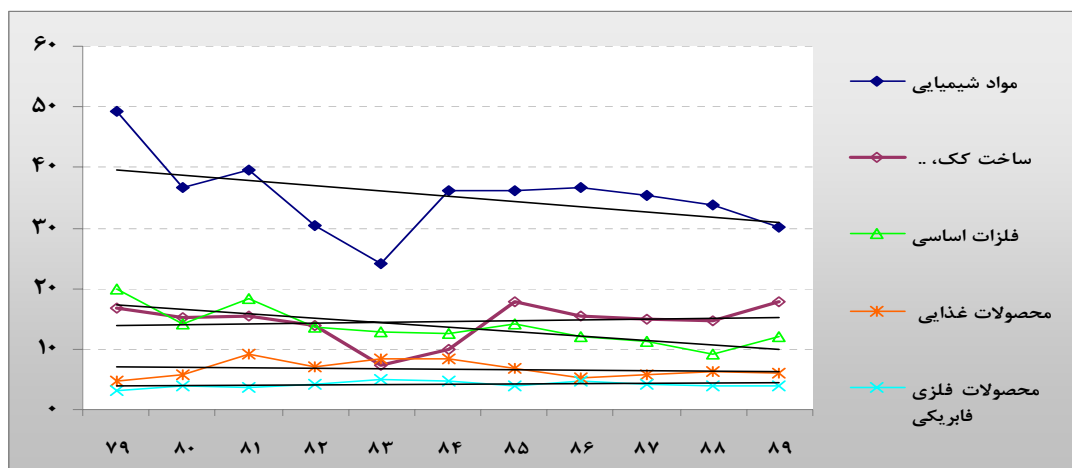
■ استان خوزستان از نظر رتبه ارزش افزوده در هر دو سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ در رتبه سوم، پس از تهران و اصفهان قرار دارد.

■ در نمودار ۶-۸ مشاهده می‌شود که در هر سه رشته صنعتی مهم استان، صنایع شیمیایی و پتروشیمی، صنایع فلزی، صنایع غذایی سهم ارزش افزوده استان در فعالیت‌های نظیر در سطح کشور کاهش یافته است. تنها در صنایع ساخت کک، این روند افزایشی بوده است.

نمودار ۶-۷- تغییرات سهم ارزش افزوده استان خوزستان در فعالیت‌های صنعتی و سایر معادن کشور به قیمت جاری

■ صنعت غذایی استان خوزستان در سال ۱۳۸۹ تأمین کننده ۶ درصد ارزش افزوده این رشته در سطح ملی می‌باشد، (نمودار ۶-۸). هرچند این سهم قابل توجه است، اما با توجه به منابع آب و خاک، و کشاورزی گسترده، انتظار عقلایی سهم بیشتری را طلب می‌کند. چند دلیل توسعه نیافتن صنعت غذایی در استان خوزستان عبارت هستند از (۱) غلبه کشت گندم، (۲) موضوع تازه فروشی محصولات کشاورزی به دلیل ارزش نوبرانه آن، (۳) سهم بالای سبزیجات و صیفی جات در تولید کشاورزی استان می‌باشد که به فرآوری صنعتی نیاز چندانی ندارند و (۴) پایین بودن سطح باغ‌های میوه (بجز خرما). اما در هر صورت در برنامه آمایش استان توسعه فرآوری صنایع آرد و ماکارونی، شیلات، خرما، میوه‌جات و لبنیات و همچنین فرآوری سبزیجات خشک با استفاده از انرژی خورشیدی توصیه شده است.

نمودار ۶-۸- تغییرات سهم ارزش افزوده استان خوزستان در فعالیت‌های صنعتی برگزیده کشور به قیمت جاری

■ زیر بخش صنعت شیمیایی- پتروشیمی یکی از مهم‌ترین رشته‌های صنعتی استان است که در سطح کشور نیز جایگاه بسیار مهمی دارد. ارزش افزوده این بخش صنعتی در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ با کاهش شدید از ۴۹.۳ به حدود ۳۰ درصد ارزش افزوده کشور در این بخش تنزل یافته است. با وجود این کاهش شدید، هنوز استان خوزستان در طول این دوره ده ساله در رتبه نخست کشور قرار دارد.

■ کاهش سهم استان از ارزش افزوده این فعالیت در سطح ملی به دلیل رشد سریع‌تر سرمایه‌گذاری و تولید در سایر استان‌ها است. با توجه به فراهم بودن منابع نفت و گاز هم به عنوان سوخت و هم به عنوان خوراک پتروشیمی و مواد اولیه صنایع شیمیایی در استان و بهره ناشی از وجود صنایع مرتبط و امکان ایجاد خوشه‌های صنعتی، سرمایه‌گذاری بیشتر در این

زمینه در استان خوزستان موجه و مورد نیاز است و به همین دلیل چنانکه در این گزارش مشاهده خواهد شد توسعه خوشه‌های صنعت شیمیایی و پتروشیمی و همچنین ایجاد واحدهای جدید در برنامه شرکت شهرک‌های صنعتی استان قرار دارد.

■ زیربخش فلزات اساسی نیز یکی از مهم‌ترین رشته‌های صنعتی استان است که در سطح ملی نیز از جایگاه بسیار مهمی برخوردار می‌باشد. این زیربخش در سال ۱۳۸۹، حدود ۱۲ درصد ارزش افزوده این رشته در سطح کشور را ایجاد کرده و در جایگاه سوم در سطح ملی قرار دارد. روند تغییرات نشان‌دهنده کاهش شدید سهم ارزش افزوده این زیر بخش صنعتی استان خوزستان از حدود ۲۰ درصد به ۱۲ درصد ارزش افزوده در سطح ملی کاهش یافته است. به این ترتیب جایگاه استان خوزستان از رتبه دوم پس از اصفهان، با پیشی گرفتن استان کرمان در این زمینه به رتبه سوم پس از استان‌های اصفهان و کرمان کاهش یافته است.

■ ارزش افزوده زیربخش کک و فرآورده‌های حاصل از تصفیه نفت خام استان خوزستان نیز در سطح ملی بسیار اهمیت دارد. سهم این زیر بخش استان در ارزش افزوده نظیر در کشور در سال ۱۳۸۹ نزدیک به ۱۸ درصد و در مقام دوم کشور پس از اصفهان قرار دارد. روند تحولات این بخش نشان می‌دهد که جایگاه این زیر بخش در دوره ده‌ساله با سبقت گرفتن از استان‌های تهران و مرکزی از رتبه ۴ به رتبه ۲ افزایش یافته است.

■ با وجود دسترسی استان به منابع اولیه صنعت تولید محصولات لاستیک و پلاستیک، سهم استان در ارزش افزوده ملی این صنعت به طور غیر قابل انتظاری پایین و در حد ۲.۳ درصد قرار دارد.

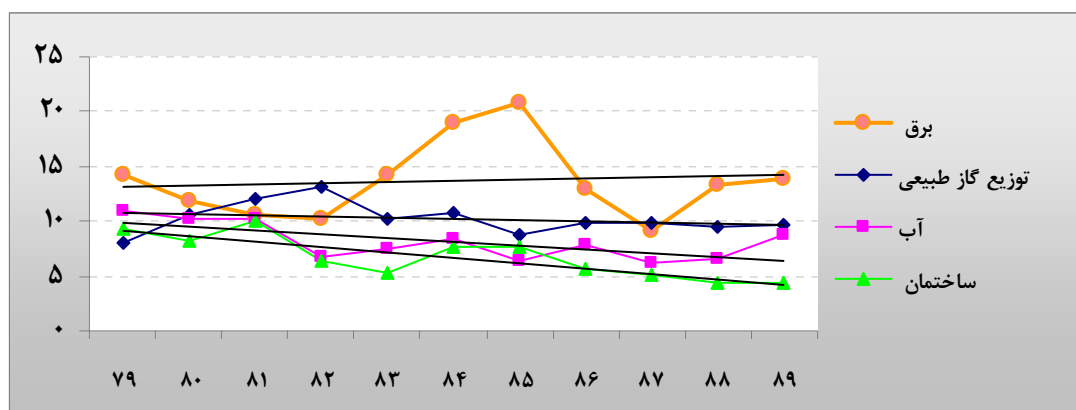
■ هرچند سهم ارزش افزوده زیربخش‌های صنعت فلزی فابریکی و ماشین آلات برقی استان از کشور بالا نیست، اما رشد این دو در دوره مورد بررسی، روند افزایشی قابل توجهی داشته است: در صنعت فلزی فابریکی از ۳.۱ به ۴.۱ و در صنعت تولید ماشین آلات برقی از ۰.۹ به ۱.۵ درصد،

• تسهیلات عمومی

■ سهم ارزش افزوده بخش تسهیلات عمومی (شامل آب، برق و توزیع گاز طبیعی) به طور سرجمع در کشور به طور خفیف کاهشی بوده است. تنها زیربخش برق یک روند افزایشی خفیف را نشان می‌دهد. سهم بخش ساختمان نیز کاهشی بوده است. (نمودار ۶-۹)

■ در بخش تسهیلات عمومی (شامل آب، برق و توزیع گاز طبیعی)، سهم ارزش افزوده این بخش در سطح ملی در این دوره از ۱۲.۳ به ۱۱.۱ تنزل یافته است و در زیر بخش برق، در سال ۱۳۸۹ سهم ارزش افزوده استان در رتبه نخست و در زیربخش توزیع گاز و آب در رتبه چهار کشور قرار دارد.

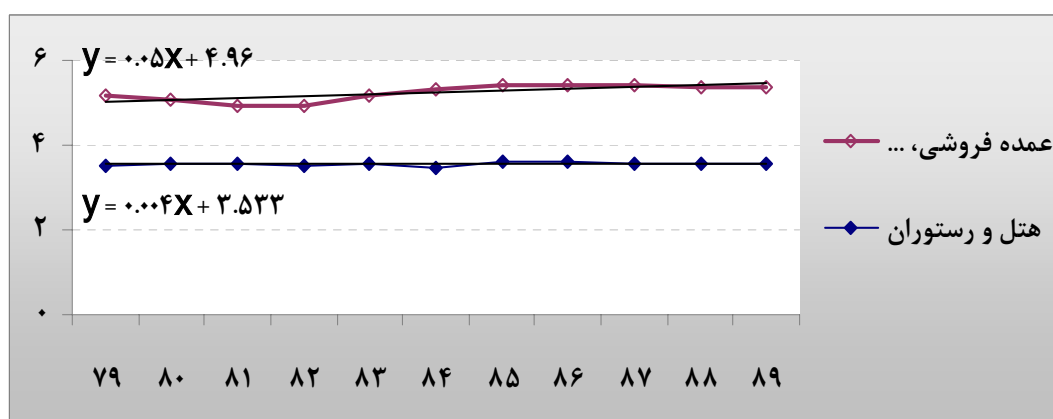
■ در بخش ساختمان شاهد کاهش قابل توجه سهم ارزش افزوده استان از ۹.۳ به ۴.۳ درصد در این دوره ده‌ساله هستیم، (نمودار ۶-۹). در همین حال استان خوزستان در سال ۱۳۷۹ جایگاه دوم کشور پس از تهران قرار داشته که در سال ۱۳۸۹ به رتبه پنجم تنزل پیدا کرده و پس از استان‌های تهران، خراسان رضوی، اصفهان و فارس قرار گرفته است. این کاهش قابل توجه سهم ارزش افزوده استان در بخش ساختمان بیشتر ناشی از کاهش سهم ارزش افزوده استان در زیر بخش سایر ساختمان‌ها (غیر از ساختمان‌های مسکونی و شامل ساختمان‌های دولتی و راهسازی)، می‌باشد که از ۱۲.۷ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۴.۷ درصد در سال ۱۳۸۹ کاهش یافته است.

نمودار ۶-۹- تغییرات سهم ارزش افزوده استان خوزستان در فعالیت‌های ساختمان و تسهیلات عمومی کشور به قیمت جاری

• خدمات اقتصادی عمده فروشی، خرده فروشی، ... و هتل و رستوران

سهم ارزش افزوده خدمات اقتصادی عمده فروشی، خرده فروشی، ... و هتل و رستوران در فعالیت نظیر در سطح کشور به صورت بسیار خفیف افزایش داشته است، (نمودار ۶-۱۰).

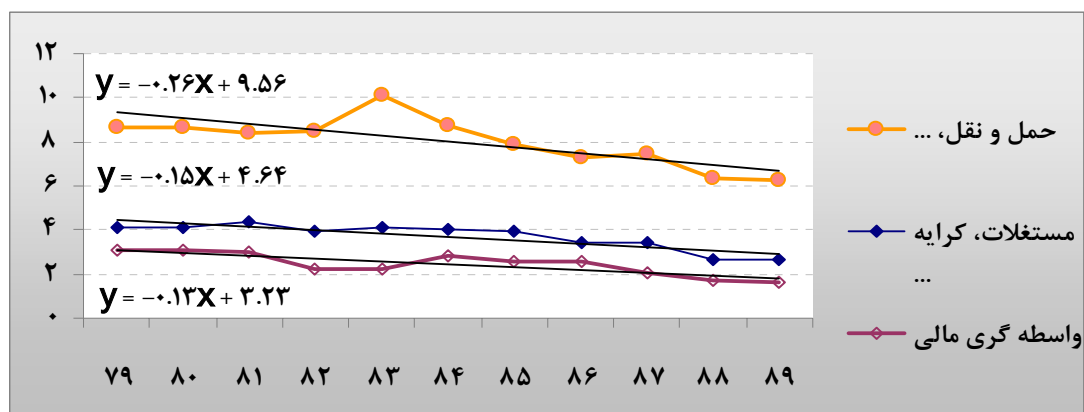

نمودار ۶-۱۰- تغییرات سهم عمده فروشی، ... و هتل و رستوران استان خوزستان در ارزش افزوده بخش‌های نظیر در کشور - به قیمت جاری

• خدمات اقتصادی حمل و نقل و ارتباطات واسطه‌گری مالی مستغلات

■ نمودار ۱۱-۶ نشان می‌دهد سهم خدمات اقتصادی حمل و نقل و ارتباطات، واسطه‌گری مالی و مستغلات استان در ارزش افزوده بخش‌های نظیر در کشور کاهش یافته است.

■ در بخش حمل و نقل و ارتباطات، استان در فاصله سال‌های ۸۹-۱۳۷۹ جایگاه خود را در رتبه دوم پس از استان تهران حفظ کرده، اما با این حال سهم ارزش افزوده استان در کشور از ۸.۶ به ۶.۳ کاهش پیدا کرده است، (نمودار ۱۱-۶). در هردو زیر بخش حمل و نقل زمینی، جاده‌ای و ریلی، شاهد کاهش سهم ارزش افزوده استان در طول این دوره هستیم که ناشی از کاهش قابل توجه سهم ارزش افزوده زیر بخش راه‌آهن از ۱۰.۷ به ۷.۵ و زیر بخش حمل و نقل جاده‌ای از ۸.۳ به ۶.۱ می‌باشد. اما در زیر بخش‌های حمل و نقل آبی و هوایی شاهد رشد سهم حدود دو واحد درصد هستیم.

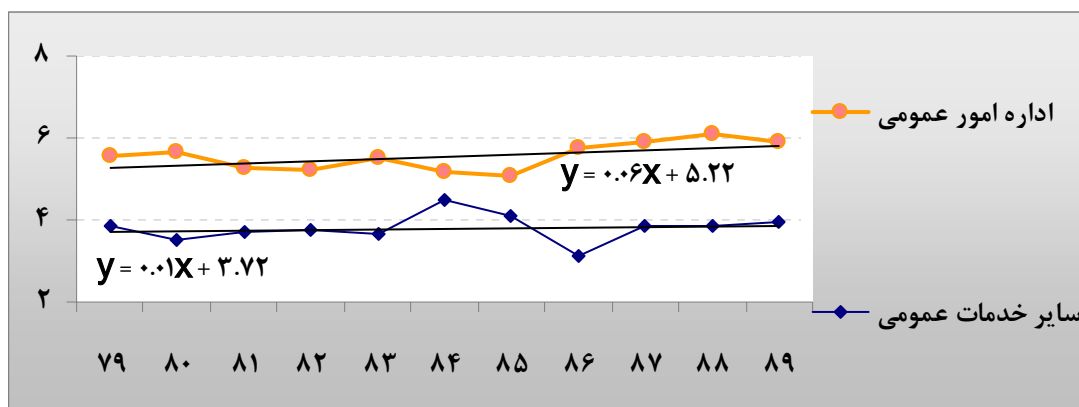
نمودار ۱۱-۶- تغییرات سهم ارزش افزوده استان خوزستان در فعالیت خدمات حمل و نقل و خدمات مالی - اقتصادی کشور به قیمت جاری

■ در بخش واسطه‌گری مالی هرچند استان خوزستان سهم قابل توجهی در سطح کشور ندارد اما در همین حال کاهش سهم ارزش افزوده استان از ۳.۱ در سال ۱۳۷۹ به ۱.۷ در سال ۱۳۸۹ نیز روی داده است، (نمودار ۱۱-۶). به این ترتیب استان خوزستان در رتبه ششم کشور در سال ۱۳۸۹ پس از استان‌های تهران، اصفهان، مازندران، خراسان رضوی و فارس قرار گرفته است.

■ در بخش مستغلات نیز شاهد کاهش سهم ارزش افزوده استان از ۴.۱ به ۲.۷ در طول این دوره ده‌ساله می‌باشیم، (نمودار ۱۱-۶). در این بخش جایگاه استان از پنجم در سال ۱۳۷۹ به هفتم در سال ۱۳۸۹ تنزل پیدا کرده است و پس از استان‌های تهران، خراسان رضوی، اصفهان، فارس، مازندران و آذربایجان شرقی قرار گرفته است.

• خدمات امور عمومی

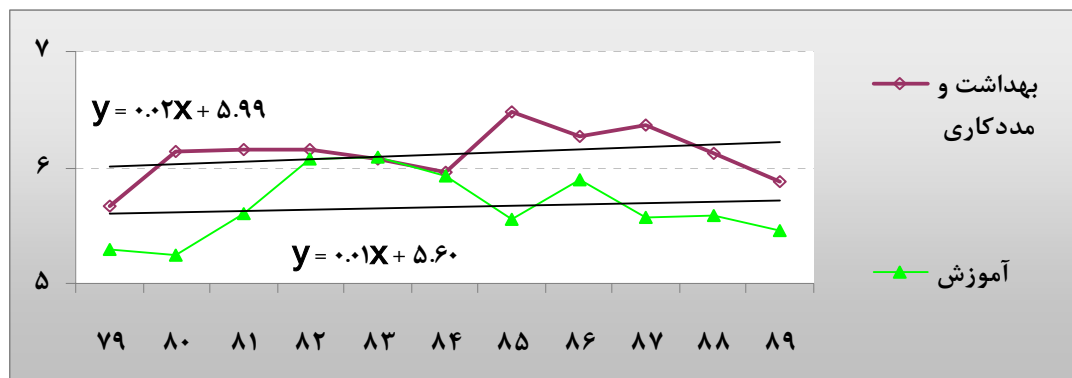
- سهم ارزش افزوده خدمات عمومی شامل اداره امور عمومی و سایر خدمات عمومی در این دوره به ارزش افزوده این فعالیت‌ها در سطح کشور اندکی افزایش پیدا کرده است، (نمودار ۶-۱۲).
- در امور عمومی و خدمات شهری سهم ارزش افزوده استان تقریباً متناسب با سهم جمعیتی است، اما سهم ارزش افزوده زیربخش امور دفاعی به نسبت بیشتر است و در مقابل امور عمومی (خدمات بخش دولتی)، از سهم مناسبی برخوردار نیست.

نمودار ۶-۱۲- تغییرات سهم ارزش افزوده استان خوزستان در فعالیت امور عمومی به قیمت جاری

• خدمات امور اجتماعی

- در امور اجتماعی (شامل آموزش و بهداشت و مددکاری) سهم ارزش افزوده استان تقریباً متناسب با سهم جمعیتی است.
- در سایر خدمات عمومی ارزش افزوده استان در زیر بخش تفریحی- فرهنگی- ورزش و مذهبی - سیاسی، در مقایسه با جمعیت استان از سهم مناسبی برخوردار نیست.
- به طور کلی در این دوره سهم ارزش افزوده خدمات اجتماعی استان شامل بهداشت و مددکاری و آموزش نیز در سطح کشور افزایش نامحسوسی داشته است، (نمودار ۶-۱۳). با توجه به نوسان‌ها این افزایش برای فعالیت‌های یاد شده به ترتیب به طور متوسط ۰.۲ و ۰.۱ واحد درصد در کل دوره ده‌ساله بوده است.

نمودار ۶-۱۳- تغییرات سهم ارزش افزوده استان خوزستان در فعالیت نفت خام و گاز طبیعی کشور به قیمت جاری

۶-۲-۱-۲-۳- بعضی از روندهای موردی مهم استان

الف) روند تغییرات سهم بندرهای استان در تجارت خارجی کشور

سهم بندر امام خمینی در تجارت خارجی کشور در یک روند بلند مدت تغییرات زیادی را پشت سر گذاشته است. در جدول ۶-۶ و نمودار ۶-۱۴ روند بلند مدت تخلیه بار در دوره سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۹۰ منعکس شده است. توجه ویژه این بررسی به دو موضوع معطوف است: نخست جایگاه بندر خرمشهر در استان خوزستان، و دوم مقایسه جایگاه بندر امام خمینی و بندر عباس. بر این اساس ملاحظه می‌شود:

ابتدای دوره

■ در ابتدای این دوره و به ویژه در دوره سال‌های ۱۳۲۸ تا ۱۳۵۰، بندر خرمشهر مهم‌ترین بندر وارداتی در جنوب کشور بوده است. در این سال‌ها به طور عموم سهم این بندر از بندر امام خمینی (شاهپور وقت) و از بندر عباس بیشتر بوده است.

■ در همین دوره سهم بندر عباس در واردات در مقایسه با بندر خرمشهر و حتی بندر امام خمینی بسیار ناچیز بوده است. سهم واردات بندر خرمشهر از کل بنادر جنوب (در این بررسی شامل بندر آبادان، خرمشهر، بندر امام خمینی، بندر عباس و بندر بوشهر)، در بیشتر سال‌ها بین ۴۰، ۵۰ و ۶۰ درصد بوده است.

■ در همین دوره سهم بندر امام خمینی کمتر و در حدود ۳۰ تا ۴۰ درصد بوده است.

■ سهم بندر عباس در این دوره بسیار کم و در حول و حوش ۲ درصد بوده است.

■ در دوره ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۷ میزان تخلیه بار در بندر عباس رو به افزایش نهاد (به نظر می‌رسد مهم‌ترین عامل در این رابطه، ظرفیت سازی بنادر به دنبال افزایش واردات ناشی از جهش درآمد نفتی کشور و محدودیت ظرفیت بندر خرمشهر و امام خمینی بوده است). ضمن آنکه واردات از

طریق هر سه بندر یاد شده به سرعت رو به افزایش نهاد، سهم بندر عباس به حدود ۲۰ درصد افزایش یافت و سهم بندر خرمشهر به حدود ۲۵ درصد تنزل کرد و سهم بندر امام خمینی پس از افزایش تا حدود ۵۰ درصد به تدریج تا اواخر این دوره به حدود ۴۰ درصد کاهش یافت.

دوران جنگ

- در دوران جنگ و در دهه ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۶ واردات بندر خرمشهر به صفر رسید و هیچگاه پس از جنگ نیز شکوفایی آن تجدید نشد.
- در این دوران واردات بندر امام خمینی نیز از حداکثر ۵/۸ میلیون تن در سال ۱۳۵۷ به صفر و در سال ۱۳۶۶ به ۰/۶ میلیون تن رسید.
- در مقابل این دوره واردات از بندرعباس از ۲/۳ میلیون تن به ۱۰/۷ میلیون تن افزایش یافت.
- در این دوران سهم بندر خرمشهر در بنادر جنوب کشور عملاً به صفر رسید و سهم بندر امام تا آستانه‌های ۲۲ درصد کاهش یافت.
- در مقابل سهم بندرعباس به ۶۳ درصد افزایش یافت.

پس از جنگ

- پس از جنگ، بلافاصله از ظرفیت موجود بندر امام خمینی استفاده شد و واردات این بندر متدرجاً از ۰/۶ میلیون تن تا ۱۶ میلیون تن در سال ۱۳۸۸ افزایش یافت اما با توجه به روند سریع‌تر رشد ظرفیت بندر عباس سهم بندر امام خمینی از ۵۲ درصد در سال ۱۳۸۱ به تدریج تا ۳۵ درصد در سال ۱۳۸۸ تنزل یافته است.
- در این دوره واردات بندرعباس بسیار سریع‌تر رشد کرده و به ۲۱ میلیون تن و سهم آن نیز به تدریج از ۴۶ درصد تا ۶۰ درصد افزایش یافته است.

نتیجه

در یک مقایسه ساده حجم تخلیه بار در بندر امام خمینی در سال ۱۳۸۸ نسبت به سال ۱۳۵۶ (حداکثر دوران اخیر نسبت به حداکثر قبل از انقلاب)، حدود ۲/۸ برابر و در مورد بندر عباس به ۷ برابر افزایش یافته است و سهم این دو از نسبت ۴۲ به ۲۱ درصد جای خود را به نسبت ۴۰ به ۵۷ داده است. این روند در نمودار ۶-۱۴ به خوبی مشهود است و مشاهده می‌شود ادامه این روند تهدیدی برای اقتصاد استان و کشور می‌باشد.

کاهش مطلق میزان تخلیه بار در هر دو بندر در دوره ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۲ نتیجه بحران اقتصادی کشور است که در کاهش واردات ظاهر شده است.

جدول ۶-۶- روند بلند مدت تغییرات تخلیه بار در بنادر جنوب کشور با توجه ویژه به چند بندر ،

هزار تن - درصد

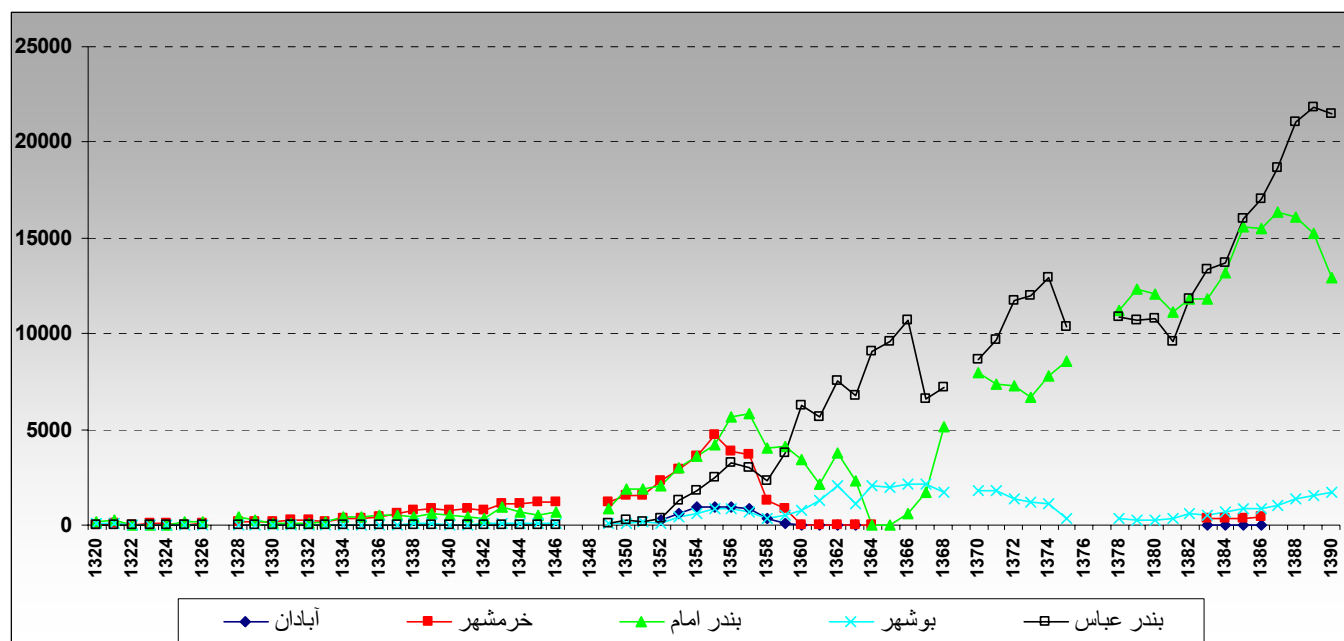
سهم بندر عباس از جنوب	سهم بندر امام از جنوب	سهم خرمشهر از استان	جمع کشور	جمع جنوب	بندر عباس	بوشهر	بندر امام خمینی	خرمشهر	
۳.۱	۶۵.۶	۱۳.۸	۲۹۴	۲۵۶	۸	۵۳	۱۶۸	۲۷	۱۳۲۰
۳.۲	۶۳.۰	۱۶.۸	۴۲۴	۴۰.۸	۱۳	۸۶	۲۵۷	۵۲	۱۳۲۱
			۱۲۲	۵۲	۱۱	۱۶	۰	۲۵	۱۳۲۲
			۱۰۷	۸۸	۱	۲	۰	۸۵	۱۳۲۳
			۸۱	۵۳	۱	۱	۰	۵۱	۱۳۲۴
۲.۰	۷۵.۱	۲۰.۶	۲۳۳	۲۰.۵	۴	۷	۱۵۴	۴۰	۱۳۲۵
۳.۹	۶۵.۷	۲۹.۲	۲۷۷	۲۵۴	۱۰	۸	۱۶۷	۶۹	۱۳۲۶
۴.۱	۶۰.۴	۳۳.۷	۷۴۱	۶۷۹	۲۸	۳۳	۴۱۰	۲۰.۸	۱۳۲۸
۲.۳	۵۳.۷	۴۲.۹	۴۹۴	۴۷۱	۱۱	۱۷	۲۵۳	۱۹۰	۱۳۲۹
۲.۱	۴۱.۳	۵۵.۷	۳۴۲	۲۸۳	۶	۱۳	۱۱۷	۱۴۷	۱۳۳۰
۲.۳	۲۰.۳	۷۸.۴	۳۸۶	۳۵۴	۸	۱۳	۷۲	۲۶۱	۱۳۳۱
۷.۳	۱۹.۲	۷۷.۰	۴۴۶	۳۸۵	۲۸	۳۵	۷۴	۲۴۸	۱۳۳۲
۴.۶	۴۱.۸	۵۳.۹	۴۹۶	۴۱۴	۱۹	۲۰	۱۷۳	۲۰.۲	۱۳۳۳
۲.۱	۵۳.۶	۴۳.۴	۸۵۶	۷۷۰	۱۶	۲۴	۴۱۳	۳۱۷	۱۳۳۴
۱.۲	۵۲.۹	۴۵.۲	۹۳۹	۸۵۹	۱۰	۲۱	۴۵۴	۳۷۴	۱۳۳۵
۱.۳	۵۱.۵	۴۶.۹	۱,۰۵۸	۹۵۸	۱۲	۱۸	۴۹۳	۴۳۵	۱۳۳۶
۰.۹	۴۳.۸	۵۴.۹	۱,۳۰۰	۱,۱۹۱	۱۱	۲۲	۵۲۲	۶۳۶	۱۳۳۷
۱.۵	۳۳.۳	۶۴.۹	۱,۳۰۰	۱,۲۲۹	۱۸	۴۵	۴۰.۹	۷۵۷	۱۳۳۸
۰.۸	۳۶.۹	۶۰.۳	۱,۶۷۳	۱,۵۹۰	۱۳	۹۹	۵۸۷	۸۹۱	۱۳۳۹
۰.۷	۴۰.۳	۵۸.۴	۱,۴۰۸	۱,۳۴۴	۱۰	۳۲	۵۴۱	۷۶۱	۱۳۴۰
۱.۴	۳۲.۹	۶۵.۷	۱,۴۴۰	۱,۳۲۴	۱۹	۳۸	۴۳۵	۸۳۲	۱۳۴۱
۲.۷	۳۰.۷	۶۶.۹	۱,۳۱۵	۱,۲۲۰	۳۳	۵۶	۳۷۴	۷۵۷	۱۳۴۲
۱.۶	۴۳.۴	۵۴.۳	۲,۲۰۲	۲,۱۲۷	۳۵	۷۱	۹۲۳	۱,۰۹۸	۱۳۴۳
۰.۹	۳۷.۸	۶۰.۷	۲,۰۷۰	۱,۹۱۴	۱۷	۵۹	۷۲۳	۱,۱۱۵	۱۳۴۴
۱.۷	۲۷.۰	۷۱.۵	۲,۰۰۳	۱,۷۷۲	۳۱	۵۸	۴۷۹	۱,۲۰۴	۱۳۴۵
۱.۳	۳۶.۳	۶۲.۳	۲,۲۵۸	۱,۹۵۵	۲۵	۵۰	۷۰.۹	۱,۱۷۱	۱۳۴۶
۵.۵	۳۶.۹	۶۰.۱	۲,۵۰۰	۲,۲۰۶	۱۲۱	۴۳	۸۱۴	۱,۲۲۸	۱۳۴۹
۷.۱	۴۹.۵	۴۵.۷	۴,۱۱۲	۳,۷۶۰	۲۶۶	۶۰	۱,۸۶۳	۱,۵۷۱	۱۳۵۰
۳.۸	۴۹.۹	۴۵.۹	۴,۱۴۴	۳,۷۴۱	۱۴۴	۱۵۰	۱,۸۶۵	۱,۵۸۲	۱۳۵۱
۷.۵	۴۰.۵	۴۹.۷	۵,۵۱۶	۵,۱۰۵	۳۸۴	۹۶	۲,۰۶۷	۲,۲۹۹	۱۳۵۲
۱۶.۱	۳۶.۶	۴۵.۰	۸,۲۶۸	۸,۰۷۳	۱,۳۰۰	۳۸۹	۲,۹۵۵	۲,۸۷۲	۱۳۵۳
۱۷.۰	۳۳.۸	۴۴.۷	۱۰,۹۶۴	۱۰,۵۴۳	۱,۷۹۶	۶۱۴	۳,۵۶۳	۳,۶۳۸	۱۳۵۴
۱۹.۰	۳۱.۸	۴۷.۷	۱۳,۶۴۲	۱۳,۱۸۶	۲,۵۰۸	۸۴۴	۴,۱۹۴	۴,۶۹۴	۱۳۵۵

۶۸.۶ ■ تبیین چشم‌انداز و طراحی سناریوی توسعه فضایی استان

ادامه جدول ۶-۶- روند بلند مدت تغییرات تخلیه بار در بنادر جنوب کشور با توجه ویژه به چند بندر،

هزار تن - درصد

سهم بندر عباس از جنوب	سهم بندر امام از جنوب	سهم خرمشهر از استان	جمع کشور	جمع جنوب	بندر عباس	بوشهر	بندر امام خمینی	خرمشهر	
۲۲.۲	۳۸.۹	۳۷.۰	۱۵,۰۴۶	۱۴,۵۳۲	۳,۲۲۸	۸۶۴	۵,۶۴۸	۳,۸۶۶	۱۳۵۶
۲۱.۳	۴۱.۶	۳۵.۲	۱۴,۵۳۶	۱۴,۰۳۴	۲,۹۸۳	۶۹۶	۵,۸۳۳	۳,۶۴۱	۱۳۵۷
۲۸.۲	۴۸.۵	۲۲.۸	۸,۷۷۳	۸,۲۸۷	۲,۳۳۵	۳۵۴	۴,۰۱۹	۱,۲۷۸	۱۳۵۸
۴۰.۲	۴۴.۲	۱۷.۳	۱۰,۰۲۲	۹,۲۹۵	۳,۷۳۴	۵۲۴	۴,۱۰۶	۸۵۶	۱۳۵۹
۵۹.۷	۳۳.۱	۰.۰	۱۱,۱۸۸	۱۰,۴۶۲	۶,۲۴۸	۷۴۸	۳,۴۶۶	۰	۱۳۶۰
۶۲.۷	۲۳.۶	۰.۰	۱۰,۰۵۱	۹,۰۷۱	۵,۶۸۴	۱,۲۵۰	۲,۱۳۷	۰	۱۳۶۱
۵۶.۵	۲۸.۴	۰.۰	۱۴,۹۷۲	۱۳,۴۰۲	۷,۵۷۵	۲,۰۲۴	۳,۸۰۳	۰	۱۳۶۲
۶۶.۶	۲۲.۶	۰.۰	۱۱,۲۹۴	۱۰,۱۱۴	۶,۷۳۵	۱,۰۹۵	۲,۲۸۴	۰	۱۳۶۳
			۱۲,۶۶۰	۱۱,۰۸۵	۹,۰۶۲	۲,۰۲۳	۰	۰	۱۳۶۴
			۱۲,۶۱۷	۱۱,۵۰۱	۹,۵۵۸	۱,۹۴۳	۰		۱۳۶۵
۷۹.۶	۴.۳	۰.۰	۱۵,۵۲۳	۱۳,۳۹۷	۱۰,۶۷۰	۲,۱۵۶	۵۷۱		۱۳۶۶
۶۳.۱	۱۶.۱	۰.۰	۱۲,۴۴۷	۱۰,۴۶۰	۶,۶۰۵	۲,۱۶۷	۱,۶۸۸		۱۳۶۷
۵۱.۲	۳۶.۵	۰.۰	۱۶,۲۷۷	۱۴,۱۲۱	۷,۲۳۱	۱,۷۲۹	۵,۱۶۱		۱۳۶۸
۴۷.۰	۴۳.۲	۰.۰	۲۱,۲۶۱	۱۸,۳۶۱	۸,۶۳۴	۱,۷۹۶	۷,۹۳۱		۱۳۷۰
۵۱.۵	۳۹.۱	۰.۰	۲۱,۷۴۸	۱۸,۸۴۰	۹,۶۹۸	۱,۷۷۴	۷,۳۶۸		۱۳۷۱
۵۷.۵	۳۵.۶	۰.۰	۲۲,۶۵۱	۲۰,۴۱۱	۱۱,۷۴۰	۱,۴۱۲	۷,۲۵۹		۱۳۷۲
۶۰.۳	۳۳.۸	۰.۰	۲۲,۹۴۶	۱۹,۸۸۸	۱۱,۹۸۴	۱,۱۹۰	۶,۷۱۴		۱۳۷۳
۵۹.۲	۳۵.۶	۰.۰	۲۵,۱۵۷	۲۱,۸۰۷	۱۲,۸۹۹	۱,۱۳۹	۷,۷۶۹		۱۳۷۴
۵۳.۸	۴۴.۳	۰.۰	۲۲,۴۰۸	۱۹,۳۰۶	۱۰,۳۸۹	۳۷۲	۸,۵۴۵		۱۳۷۵
۴۸.۴	۵۰.۱	۰.۰	۲۲,۹۱۴	۲۲,۴۱۵	۱۰,۸۵۲	۳۴۰	۱۱,۲۲۳		۱۳۷۸
۴۵.۹	۵۲.۹	۰.۰	۲۳,۶۶۵	۲۳,۲۴۹	۱۰,۶۶۰	۲۹۱	۱۲,۲۹۸		۱۳۷۹
۴۶.۷	۵۲.۰	۰.۰	۲۷,۷۳۸	۲۳,۱۶۳	۱۰,۸۲۷	۲۸۸	۱۲,۰۴۸		۱۳۸۰
۴۵.۶	۵۲.۸	۰.۰	۲۱,۴۱۹	۲۱,۰۹۱	۹,۶۲۷	۳۲۳	۱۱,۱۴۱		۱۳۸۱
۴۸.۸	۴۸.۸	۰.۰	۲۴,۴۳۵	۲۴,۲۱۶	۱۱,۸۱۴	۵۹۶	۱۱,۸۰۶		۱۳۸۲
۵۱.۳	۴۵.۴	۳.۰	۲۶,۳۸۱	۲۶,۰۰۱	۱۳,۳۳۵	۵۱۲	۱۱,۷۹۴	۳۶۰	۱۳۸۳
۴۹.۱	۴۷.۴	۲.۳	۲۸,۲۵۲	۲۷,۸۹۴	۱۳,۶۹۱	۶۸۴	۱۳,۲۱۳	۳۰۶	۱۳۸۴
۴۸.۸	۴۷.۶	۲.۰	۳۸,۵۲۱	۳۲,۷۲۷	۱۵,۹۸۲	۸۴۰	۱۵,۵۸۸	۳۱۷	۱۳۸۵
۵۰.۳	۴۵.۹	۲.۶	۴۰,۵۳۲	۳۳,۸۲۵	۱۷,۰۱۲	۸۸۹	۱۵,۵۱۶	۴۰۸	۱۳۸۶
۵۱.۹	۴۵.۴	۰.۰	۴۳,۰۹۰	۳۵,۹۵۸	۱۸,۶۵۳	۹۸۹	۱۶,۳۱۶		۱۳۸۷
۵۴.۶	۴۱.۸	۰.۰	۴۷,۷۴۷	۳۸,۵۴۲	۲۱,۰۵۵	۱,۳۷۰	۱۶,۱۱۷		۱۳۸۸
۵۶.۵	۳۹.۵	۰.۰	۴۸,۰۵۷	۳۸,۶۵۵	۲۱,۸۳۰	۱,۵۶۱	۱۵,۲۶۴		۱۳۸۹
۵۹.۴	۳۵.۸	۰.۰	۴۳,۸۶۶	۳۶,۱۵۸	۲۱,۴۶۸	۱,۷۵۰	۱۲,۹۴۰		۱۳۹۰

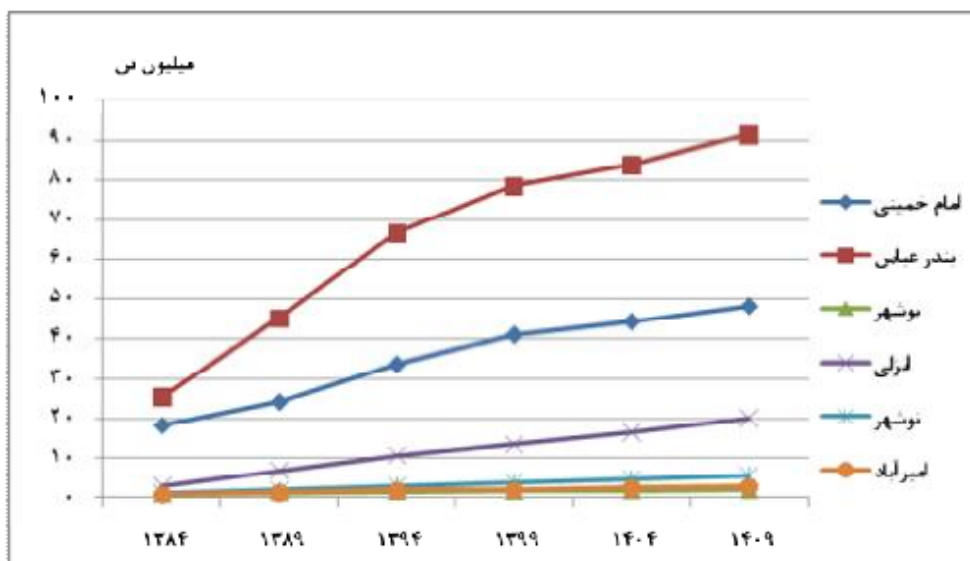

نمودار ۶-۱۴- روند بلند مدت تغییرات تخلیه بار در بنادر جنوب کشور با توجه ویژه به چند بندر ، هزار تن

ادامه روند

متأسفانه در طرح جامع حمل و نقل کشور، در تعیین سهم بنادر از پیش‌بینی بار ورودی به کشور، روند افزایش بار ورودی به هر بندر ملاک قرار گرفته است. به عبارت دیگر همان روند افزایش سریع‌تر ظرفیت بندر عباس و نرخ‌کندتر گسترش در بندر امام خمینی به آینده تسری داده شده است، بدون آن‌که توجه نمایند که این روند به چه دلیلی در کشور رخ داده است و بدون آن‌که صرفه اقتصادی کشور در این تسهیم بررسی شود.

با این شرح پیش‌بینی بار ورودی به بنادر اصلی کشور و سهم هر یک در نمودار ۶-۱۵ منعکس شده است. هرچند مطالعات طرح جامع حمل و نقل از سال ۱۳۸۴ آغاز شده است و ارقام مندرج در این نمودار برای سال‌های بعد از سال ۱۳۸۴، مقادیر پیش‌بینی است اما دو نکته از آن دریافت می‌شود. نخست آن‌که مقادیر پیش‌بینی ظرفیت سال‌های ۱۳۸۴، تا ۱۳۹۰ از اطلاعات عملکرد واقعی آن که هم اکنون در دسترس است، بیشتر می‌باشد. به نظر می‌رسد علت آن، کاهش نرخ رشد اقتصاد کشور در نزدیک به یک دهه کشور بوده است. دوم آن‌که، به هر حال، گسترش ظرفیت بندر عباس برای افق این طرح، یعنی سال ۱۴۰۹، حدود ۹۰ میلیون تن، در مقابل ظرفیت پیش‌بینی شده نزدیک به ۵۰ میلیون تن برای بندر امام خمینی می‌باشد، که شکاف بین این دو بندر را به زیان بندر امام خمینی بیشتر می‌نماید.

نمودار ۶-۱۵- آینده نگری میزان تخلیه بار در بنادر جنوب کشور با توجه ویژه به چند بندر ، میلیون تن
 مأخذ: وزارت راه و شهرسازی (وزارت راه و ترابری سابق)، مطالعات طرح جامع حمل و نقل کشور، گزارش خلاصه مدیریتی فاز ۴ ، تهیه شده در سال ۱۳۸۸

ب) روند تغییرات جایگاه بندر خرمشهر و آبادان در استان خوزستان

• تغییرات نقش و جایگاه بندر خرمشهر و بندر آبادان

در بند (پ و ت) ۶-۲-۱ در مورد تغییرات نقش بندر امام خمینی و در کنار آن نقش بندر خرمشهر مطالبی مطرح شد. در این بند با تمرکز بر بندر خرمشهر و بندر آبادان موضوع را ادامه می‌دهیم. اطلاعات میزان تخلیه و بارگیری در گزارش فصل سوم مطالعات آمایش استان از سازمان بنادر و کشتیرانی استان خوزستان دریافت شده بود و برای بررسی روند تغییرات بلند مدت عملکرد بنادر از سالنامه‌های آماری کشور (مرکز آمار ایران) و همچنین از آمارهای رسمی سایت گمرک کشور استفاده شده است که اطلاعات این سه منبع آماری تا حدودی با یکدیگر متفاوت هستند، اما به هر حال مجموعه آن‌ها روند تغییرات را که مورد نظر این بند است به خوبی نشان می‌دهند.

مقدار وزن تخلیه و بارگیری

در جدول ۶-۷ و ۸-۶ مقدار کل وزن و سهم تخلیه و بارگیری بندرهای خرمشهر و آبادان در دو مقطع سال ۱۳۵۵ و سال ۱۳۸۵ با یکدیگر مقایسه شده‌اند. بر این اساس مشاهده می‌شود:

- در سال ۱۳۵۵ حدود ۴/۷ میلیون تن بار در بندر خرمشهر تخلیه شده است که حدود ۴۸ درصد از کل مقدار تخلیه بار در استان خوزستان را تشکیل می‌داده است. هرچند میزان بارگیری این بندر بسیار کم بوده است، با این حال سهم بندر خرمشهر از بارگیری در بنادر استان نیز حدود ۴۷ درصد بوده است.

- در همین سال سهم بندر آبادان از تخلیه بار در بندرهای استان ۹/۶ درصد و از بارگیری ۴/۳ درصد می‌باشد.
- به این ترتیب بندر خرمشهر در این سال نقش ممتازی در استان خوزستان داشته است و چنانکه گفته شد با شروع جنگ تحمیلی سهم بنادر خرمشهر و آبادان به صفر رسید.
- در سال ۱۳۸۵ جمع وزن تخلیه و بارگیری در بندر خرمشهر به جمعاً حدود ۱/۳ میلیون تن بوده که حدود ۲۷ درصد عملکرد سال ۱۳۵۵ می‌باشد.
- همچنین در سال ۱۳۵۵، جمع وزن تخلیه و بارگیری بار در بندر آبادان حدود ۹۶۴ هزار تن بوده است که پس از راکد شدن آن در دوران جنگ تحمیلی، تا سال ۱۳۸۵ این مقدار به ۸۲ هزارتن رسیده است که کمتر از ۹ درصد رقم سال ۱۳۵۵ می‌باشد.

جدول ۶-۷- وزن تخلیه و بارگیری بندرهای استان خوزستان با تمرکز بر بندرهای خرمشهر و آبادان - هزار تن

	۱۳۵۵			۱۳۸۵		
	تخلیه	بارگیری	جمع	تخلیه	بارگیری	جمع
بندر خرمشهر	۴,۶۹۴	۱۹۷	۴,۸۹۱	۷۳۰	۶۰۷	۱,۳۳۷
بندر آبادان	۹۴۶	۱۸	۹۶۴	۴۸	۳۵	۸۲
استان خوزستان	۹,۸۳۴	۴۱۹	۱۰,۲۵۳	۱۵,۶۵۰	۱۰,۴۱۰	۲۶,۰۶۰

مأخذ: سالنامه آماری کشور

جدول ۶-۸- سهم وزن تخلیه و بارگیری بندرهای خرمشهر و آبادان از کل بندرهای استان خوزستان - هزار تن

	۱۳۵۵			۱۳۸۵		
	تخلیه	بارگیری	جمع	تخلیه	بارگیری	جمع
بندر خرمشهر	۴۷.۷	۴۷.۰	۴۷.۷	۴.۷	۵.۸	۵.۱
بندر آبادان	۹.۶	۴.۳	۹.۴	۰.۳	۰.۳	۰.۳
استان خوزستان	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰

مأخذ: سالنامه آماری کشور، محاسبه طرح مطالعات آمایش استان خوزستان

صادرات و واردات

• وزن

در جدول ۶-۹ روند وزن صادرات و واردات این دو بندر در دوره ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ ارائه شده‌اند. در نمودار ۱۶-۶ نیز همین اطلاعات به تصویر در آمده است. بین وزن تخلیه و بارگیری از سالنامه آماری کشور با آمار

۷۲.۶ ■ تبیین چشم‌انداز و طراحی سناریوی توسعه فضایی استان

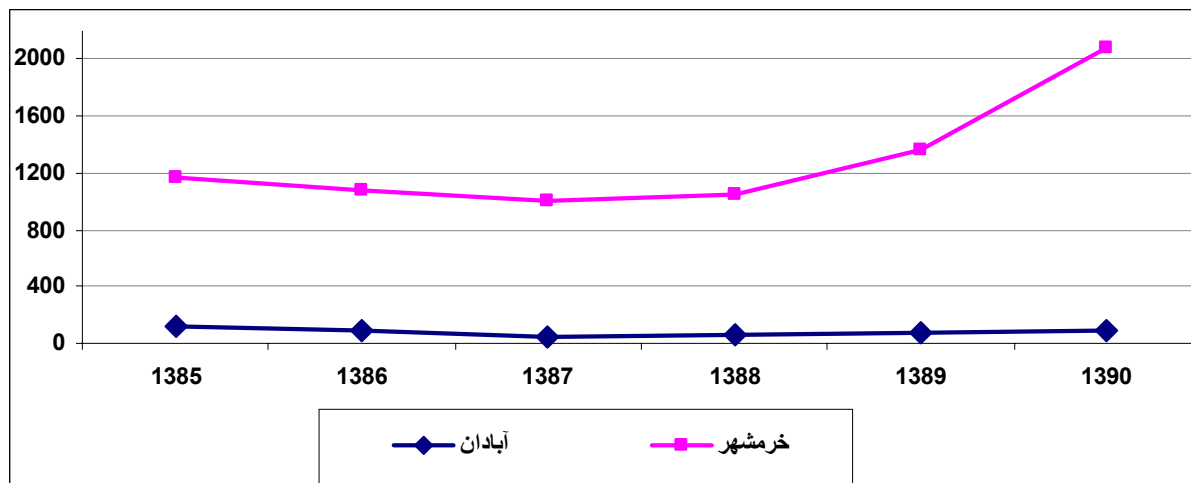
گمرک تفاوت و جود دارد، در همین حال روند تغییرات که مورد نظر است به این شرح است:

- روند نزولی خفیف جمع صادرات و واردات از دو بندر خرمشهر و آبادان تا سال ۱۳۸۷ ادامه یافته است.
- از سال ۱۳۸۷ به بعد وزن صادرات و واردات هر دو بندر بهبود یافته است.

جدول ۹-۶- تغییرات وزن واردات و صادرات بندرهای آبادان و خرمشهر - هزار تن

۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	
۳۷	۳۶	۲۲	۲۱	۲۲	۲۳	واردات بندر آبادان
۶۰	۳۷	۳۲	۲۸	۶۵	۱۰۳	صادرات بندر آبادان
۹۷	۷۳	۵۴	۴۸	۸۷	۱۲۶	جمع
۵۰۶	۵۵۱	۴۵۹	۴۶۴	۴۵۴	۴۴۳	واردات بندر خرمشهر
۱۵۷۶	۸۱۰	۵۹۲	۵۳۹	۶۳۰	۷۲۱	صادرات بندر خرمشهر
۲۰۸۲	۱۳۶۱	۱۰۵۲	۱۰۰۲	۱۰۸۴	۱۱۶۵	جمع

ماخذ: گمرکات استان خوزستان

نمودار ۱۶-۶- تغییرات جمع وزن واردات و صادرات بندرهای آبادان و خرمشهر

ماخذ: گمرکات استان خوزستان

• ارزش

در جدول ۱۰-۶ ارزش واردات و صادرات این دو بندر در دوره ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ مقایسه شده‌اند. در نمودار ۱۷-۶ نیز همین اطلاعات به تصویر در آمده است و مشاهده می‌شود:

- به طور کلی بین روند جمع ارزش صادرات و واردات با جمع وزن صادرات و واردات مشابهت کامل برقرار است.
- روند نزولی خفیف جمع ارزش صادرات و واردات از دو بندر خرمشهر و آبادان تا سال ۱۳۸۷

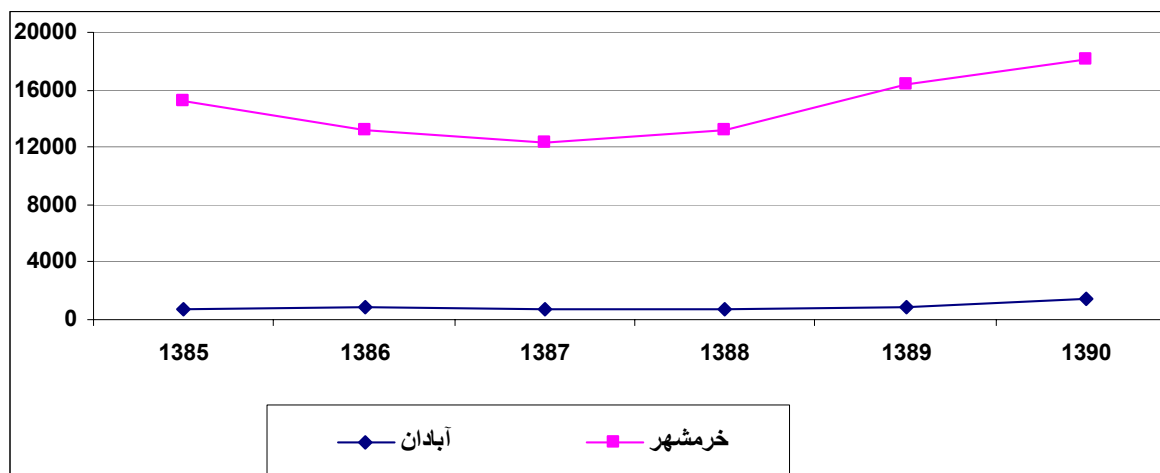
ادامه یافته است.

- از سال ۱۳۸۷ به بعد جمع ارزش صادرات و واردات هر دو بندر بهبود یافته است.

جدول ۶-۱۰- تغییرات ارزش واردات و صادرات بندرهای آبادان و خرمشهر - میلیارد ریال

۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	
۸۵۹	۶۱۴	۴۷۷	۴۱۲	۴۱۵	۴۵۲	واردات بندر آبادان
۵۳۷	۱۹۹	۲۸۱	۳۰۲	۴۶۹	۳۲۱	صادرات بندر آبادان
۱,۳۹۶	۸۱۳	۷۵۸	۷۱۴	۸۸۴	۷۷۳	جمع
۱۲,۱۱۷	۱۰,۷۹۰	۹,۵۴۶	۱۰,۹۱۹	۱۰,۸۴۰	۱۳,۱۱۹	واردات بندر خرمشهر
۵,۹۵۶	۵,۵۳۸	۳,۵۹۴	۱,۳۳۵	۲,۳۶۲	۲,۱۵۹	صادرات بندر خرمشهر
۱۸,۰۷۳	۱۶,۳۲۸	۱۳,۱۳۹	۱۲,۲۵۴	۱۳,۲۰۳	۱۵,۲۷۷	جمع

ماخذ : گمرکات استان خوزستان

نمودار ۶-۱۷- تغییرات جمع ارزش واردات و صادرات بندرهای آبادان و خرمشهر

ماخذ : گمرکات استان خوزستان

• نوع کالا

نوع کالای صادراتی و وارداتی این دو بندر بین سال‌های مختلف متفاوت است. به این علت متوسط صادرات و واردات دوره شش ساله ۹۰-۱۳۸۵، از آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران برای انعکاس تصویر متوسطی از نوع کالای وارداتی و صادراتی این دو بندر مورد نظر قرار گرفته است که در جدول‌های ۶-۱۱ و ۶-۱۲ نشان داده شده‌اند.

بر این اساس، عمده صادرات هر دو بندر از سه گروه حیوانات زنده محصولات گیاهی و محصولات صنایع

غذایی تشکیل می‌شود. سهم این سه گروه کالا در صادرات بندر خرمشهر نزدیک ۶۴ درصد و برای بندر آبادان ۷۳ درصد است.

در مورد واردات، ضمن آنکه حدود ۵۵ درصد واردات بندر خرمشهر و ۷۴ درصد واردات بندر آبادان در گروه "کالاهای گوناگون" طبقه‌بندی شده‌اند، بین سایر کالاهای وارداتی، ماشین‌آلات و وسایل نقلیه زمینی سهم قابل توجهی دارند. این سهم برای بندر خرمشهر حدود ۳۲ درصد و برای بندر آبادان حدود ۱۷ درصد است.

جدول ۶-۱۱- متوسط ارزش صادرات و واردات بندر خرمشهر در سال‌های ۹۰-۱۳۸۵ - میلیون ریال

نوع کالا	صادرات	سهم از صادرات (درصد)	واردات	سهم از واردات (درصد)
قسمت اول - حیوانات زنده و	۴۰,۴۷۵	۱.۱	۰	۰.۰
قسمت دوم - محصولات نباتی	۱,۶۳۰,۸۸۳	۴۳.۹	۳۶۰,۲۲۱	۳.۲
قسمت سوم - چربی‌ها و	۰	۰.۰	۲,۵۶۲	۰.۰
قسمت چهارم - محصولات صنایع غذایی و	۶۹۰,۶۳۶	۱۸.۶	۵,۴۹۴	۰.۰
قسمت پنجم - محصولات معدنی	۴۵۶,۴۱۰	۱۲.۳	۰	۰.۰
قسمت ششم - محصولات صنایع شیمیایی و	۷۴,۰۵۴	۲.۰	۸۲,۷۷۹	۰.۷
قسمت هفتم - مواد پلاستیکی و	۷۵,۲۷۲	۲.۰	۵۷۸,۷۶۰	۵.۱
قسمت هشتم - پوست و	۴۹	۰.۰	۰	۰.۰
قسمت نهم - چوب و	۷,۰۵۹	۰.۲	۶۰,۵۵۰	۰.۵
قسمت دهم - خمیر چوب و	۰	۰.۰	۱۸,۵۷۰	۰.۲
قسمت یازدهم - مواد نسجی و	۸,۹۶۰	۰.۲	۳۷,۹۹۳	۰.۳
قسمت دوازدهم - کفش، کلاه و	۵,۰۷۷	۰.۱	۰	۰.۰
قسمت سیزدهم - مصنوعات از سنگ و	۶۰,۸۳۶	۱.۶	۰	۰.۰
قسمت چهاردهم - مروارید طبیعی و	۰	۰.۰	۰	۰.۰
قسمت پانزدهم - فلزات معمولی و	۱۷۷,۰۵۵	۴.۸	۲۴۴,۶۴۶	۲.۲
قسمت شانزدهم - ماشین‌آلات و	۲۳,۹۵۷	۰.۶	۲,۵۰۷,۸۷۶	۲۲.۲
قسمت هفدهم - وسایل نقلیه زمینی و	۱۱,۷۱۰	۰.۳	۱,۱۳۷,۸۰۶	۱۰.۱
قسمت هجدهم - آلات و دستگاههای اپتیک و	۰	۰.۰	۰	۰.۰
قسمت نوزدهم - اسلحه و مهمات و	۰	۰.۰	۰	۰.۰
قسمت بیستم - کالاهای و مصنوعات گوناگون	۴۵۳,۶۵۰	۱۲.۲	۶,۲۶۰,۷۵۳	۵۵.۴
قسمت بیست و یکم - اشیای هنری و	۰	۰.۰	۰	۰.۰
نامشخص و اظهار نشده	۰	۰.۰	۰	۰.۰
جمع	۳,۷۱۶,۰۸۲	۱۰۰.۰	۱۱,۲۹۸,۰۱۱	۱۰۰.۰

جدول ۶-۱۲- متوسط ارزش صادرات و واردات بندر آبادان در سال‌های ۹۰-۱۳۸۵ - میلیون ریال

نوع کالا	صادرات	سهم از صادرات (درصد)	واردات	سهم از واردات (درصد)
قسمت اول - حیوانات زنده و	۱۵۴,۲۱۴	۴۷.۰	۰	۰.۰
قسمت دوم - محصولات نباتی	۳۷,۹۰۰	۱۱.۶	۶,۱۴۸	۱.۱
قسمت سوم - چربی‌ها و	۲۳	۰.۰	۰	۰.۰
قسمت چهارم - محصولات صنایع غذایی و	۴۷,۲۵۷	۱۴.۴	۳۸۷	۰.۱
قسمت پنجم - محصولات معدنی	۷,۷۵۹	۲.۴	۰	۰.۰
قسمت ششم - محصولات صنایع شیمیایی و	۲۹,۴۷۰	۹.۰	۴,۵۶۳	۰.۸
قسمت هفتم - مواد پلاستیکی و	۷,۹۰۹	۲.۴	۲۵,۸۷۶	۴.۶
قسمت هشتم - پوست و	۰	۰.۰	۰	۰.۰
قسمت نهم - چوب و	۷۹۱	۰.۲	۱,۵۱۴	۰.۳
قسمت دهم - خمیر چوب و	۰	۰.۰	۶,۷۴۷	۱.۲
قسمت یازدهم - مواد نسجی و	۱۰,۲۲۰	۳.۱	۵,۰۱۳	۰.۹
قسمت دوازدهم - کفش ، کلاه و	۱,۷۴۷	۰.۵	۰	۰.۰
قسمت سیزدهم - مصنوعات از سنگ و	۴,۲۳۶	۱.۳	۰	۰.۰
قسمت چهاردهم - مروارید طبیعی و	۰	۰.۰	۰	۰.۰
قسمت پانزدهم - فلزات معمولی و	۷,۹۶۴	۲.۴	۱۵۹	۰.۰
قسمت شانزدهم - ماشین آلات و	۱,۷۵۳	۰.۵	۵۸,۷۹۰	۱۰.۴
قسمت هفدهم - وسایل نقلیه زمینی و	۵۰۴	۰.۲	۳۷,۰۳۵	۶.۶
قسمت هجدهم - آلات و دستگاه‌های اپتیک و	۱	۰.۰	۰	۰.۰
قسمت نوزدهم - اسلحه و مهمات و	۰	۰.۰	۰	۰.۰
قسمت بیستم - کالاهای و مصنوعات گوناگون	۱۶,۱۰۵	۴.۹	۴۱۶,۶۷۰	۷۴.۰
قسمت بیست و یکم - اشیای هنری و	۱	۰.۰	۰	۰.۰
نامشخص و اظهار نشده	۰	۰.۰	۰	۰.۰
جمع	۳۲۷,۸۵۵	۱۰۰.۰	۵۶۲,۹۰۲	۰.۰

ماخذ : گمرکات استان خوزستان

• نتیجه

بندر خرمشهر در دوره سال‌های ۴۶-۱۳۳۰ مهم‌ترین بندر در جنوب کشور بوده و در دوره سال‌های ۵۵-۱۳۴۷ همراه با بندر امام مهم‌ترین بندر کشور بوده است. ظرفیت بندر امام خمینی و بندر عباس در دوره ۵۷-۱۳۵۰ به علت افزایش درآمدهای نفتی و واردات کشور افزایش یافت. با شروع جنگ تحمیلی تا سال ۱۳۶۴ ابتدا بندر خرمشهر و با فاصله چند سال بعد، بندر امام خمینی نقش خود را به کلی از دست دادند و بندر عباس در این دوره به سرعت رشد کرد. بعد از سال ۱۳۶۴ هر دو بندر امام خمینی و بندر عباس سریعاً رشد کردند، هرچند در این دوره همواره ظرفیت بندر عباس بیش از بندر امام خمینی بوده

است و جایگاه بندر امام خمینی به رتبه دوم پس از بندر عباس تنزل کرده است. اما بندرهای خرمشهر و بندر آبادان به کلی نقش خود را از دست داده‌اند. در سال‌های اخیر ظرفیت بندر خرمشهر بین یک سوم تا یک چهارم اوج ظرفیت خود قرار دارد و ظرفیت بندر آبادان در حد ۱۰ درصد سال اوج. از بررسی کالاهای وارداتی و صادراتی این دو بندر نیز نتیجه‌گیری می‌شود که جایگاه این دو در صادرات مواد غذایی و واردات محدود ماشین‌آلات با کشورهای همسایه متمرکز شده است.

(پ) آینده حمل و نقل هوایی

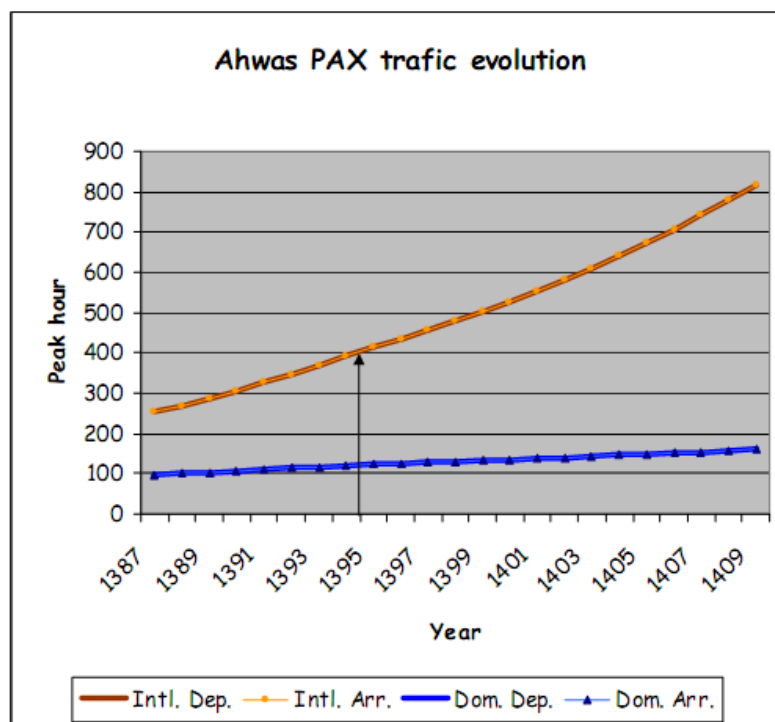
به نقل از گزارش خلاصه مدیریتی - فاز ۴ مطالعات طرح جامع حمل و نقل کشور تهیه شده در سال ۱۳۸۸ با افق سال ۱۴۰۹، [حجم ترافیک هوایی فرودگاه‌های بزرگ کشور بر مبنای پیش‌بینی‌های کلی و از مقایسه پیش‌بینی تردد مسافری ساعت اوج در مقایسه با ظرفیت فعلی تأسیسات موجود برآورد شده است و همچنین سالی که در آن ترافیک ساعت اوج به حداکثر می‌رسد مشخص شده و سرمایه‌گذاری برای توسعه بر آن اساس پیش‌بینی شده است. برای فرودگاه اهواز طبق نمودار ۶-۱۸ (گزارش مذکور که عیناً در ادامه ارائه شده است) تغییرات یا افزایش ترافیک، مشخص شده و برآن اساس ترافیک ساعت اوج در سال ۱۳۹۵ به حداکثر ظرفیت می‌رسد و لذا توسعه ظرفیت برای بعد از این دوره ضروری است]. همچنین به نقل از بند ۵-۱-۱ گزارش یادشده در بالا، نیاز توسعه فرودگاه اهواز بعد از سال ۱۳۹۵ به شرح زیر می‌باشد:

۱- محوطه هوایی: توسعه لازم نیست.

- محوطه تخلیه و بارگیری: توسعه در بازه ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۹ احتیاج است.

- ترمینال: توسعه در بازه فوق‌الذکر به میزان افزایش ۳,۰۰۰ متر مربع به ساختمان ترمینال ضرورت دارد]. طبق همین گزارش حجم ترافیک داخلی و خارجی ۶ فرودگاه اصلی کشور شامل اهواز، اصفهان، مشهد، مهرآباد، امام خمینی و شیراز با نرخ‌های متفاوت پیش‌بینی شده است. اهم دریافت‌ها از پیش‌بینی یاد شده به شرح زیر می‌باشد:

- جایگاه فرودگاه اهواز در افق ۱۴۰۹ - طرح مطالعات جامع حمل و نقل کشور
- نرخ متوسط رشد سالانه حجم ترافیک بین‌المللی کشور ۵/۴۳ و ترافیک داخلی ۳/۱۵ درصد برآورد شده است.
- نرخ متوسط رشد سالانه حجم ترافیک فرودگاه اهواز ۵/۳۶ و ترافیک داخلی ۲/۳ درصد برآورد شده است.
- سهم فرودگاه اهواز از کل حجم ترافیک هوایی کشور در این دوره تقریباً در حد ۶ درصد و جایگاه آن نیز بین شش فرودگاه یاد شده در رتبه ششم ثابت خواهد ماند.

نمودار ۶-۱۸- آینده نگری اوج ترافیک فرودگاه اهواز

ماخذ: وزارت راه و شهرسازی (وزارت راه و ترابری سابق)، مطالعات طرح جامع حمل و نقل کشور، گزارش خلاصه مدیریتی فاز ۴، تهیه شده در سال ۱۳۸۸

ت) آینده تجارت خارجی با کشور عراق

در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۸، کشور عراق از هشتمین کشور در فهرست صادرات ایران به نخستین مقصد صادرات کشور ایران ارتقا یافته است. در این بند به اختصار تغییرات مبدا واردات و مقصد صادرات کشور با عطف توجه به کشور عراق منعکس شده در جدول‌های ۶-۱۳ و ۶-۱۴ از نظر می‌گذرد.

- بر اساس آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران، در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۸ ارزش واردات کشور از ۱۸ میلیارد دلار به حدود سه برابر، معادل ۵۵ میلیارد دلار، افزایش یافته است.
- ارزش صادرات غیر نفتی نیز در همین دوره از ۴/۲ به ۵ برابر و نزدیک ۲۲ میلیارد دلار افزایش یافته است.
- کشور عراق در سال ۱۳۸۰ در ردیف ۵۱ کشورهایی است که ایران از آن کالا وارد کرده است. در سال ۱۳۸۸ این جایگاه به ردیف ۵۲ تغییر یافته و ارزش واردات کشور ایران از عراق در این دو سال به ترتیب ۲۳ و ۶۳ میلیون دلار بوده است.
- در این فاصله جایگاه کشورهای مقصد صادرات ایران تغییر اساسی کرده است. در سال ۱۳۸۰ کشورهای امارات، آذربایجان، آلمان، ژاپن و ایتالیا ۵ کشور نخست مقصد صادرات ایران بوده‌اند و پس از آن کشورهای هند، چین و عراق قرار داشته‌اند.
- اما در سال ۱۳۸۸، با احتمال زیاد به دلیل تحریم‌های خارجی ۵ کشور نخست در مقصد صادرات ایران جای خود را به ترتیب به عراق، چین، امارات، هند و افغانستان داده‌اند.

- به این ترتیب در سال ۱۳۸۰، صادرات کشور ایران به عراق از ۴۹۰ هزار تن و ارزش ۶۴۱ میلیون دلار تشکیل می‌شده است که،
- در سال ۱۳۸۸ به بیش از ۸ میلیون تن و ۴/۵ میلیارد دلار افزایش یافته است، که در این سال با سهمی برابر ۲۰ درصد، در جایگاه نخست مقصد صادرات کشور ایران قرار گرفته است.
- در سال ۱۳۹۱ به مقدار و ارزش صادرات کشور ایران به عراق بیشتر افزوده شده است و مقدار آن به ۱۴ میلیون تن و ارزش صادرات به ۶/۳۴ میلیارد دلار افزایش یافته است.
- بر عکس واردات ایران از کشور عراق چندان قابل توجه نیست و به مقدار ۶۴ هزار تن و ۸۲ میلیون دلار محدود است (در مقایسه با ۵۸ هزار تن و ۶۳ میلیون دلار در سال ۱۳۸۸).

جدول ۶-۱۳- متوسط ارزش واردات و صادرات کشور در سال ۱۳۸۰ - میلیون دلار

صادرات				واردات				
۱۵.۲	۶۴۱	۲,۶۰۴	امارات متحده عربی	۱	۱۰	۱,۸۰۷	۴۳۹	آلمان
۷.۴	۳۱۴	۷۸۶	آذربایجان	۲	۹.۰	۱,۶۳۳	۱,۲۹۹	امارات متحده عربی
۷.۴	۳۱۲	۸۱	آلمان	۳	۷.۱	۱,۲۸۰	۲۶۲	ژاپن
۵.۶	۲۳۹	۹۲۷	ژاپن	۴	۶.۱	۱,۱۰۹	۷۴۳	فرانسه
۴.۵	۱۹۲	۲۱۸	ایتالیا	۵	۵.۵	۹۹۶	۲۰۵	ایتالیا
۴.۴	۱۸۷	۱,۳۷۶	هند	۶	۵.۳	۹۵۸	۳۸۶	جمهوری کره
۴.۲	۱۷۷	۱,۲۶۱	چین	۷	۵.۰	۹۱۴	۲,۴۱۴	فدراسیون روسیه
۳.۴	۱۴۵	۴۹۰	عراق	۸	۴.۹	۸۹۶	۴,۰۰۴	برزیل
۳.۴	۱۴۲	۴۴۰	اوکراین	۹	۴.۹	۸۸۷	۷۶۲	چین
۲.۵	۱۰۸	۷	ایالات متحده آمریکا	۱۰	۳.۷	۶۶۶	۱۴۹	انگلستان
۲.۵	۱۰۶	۱,۷۸۲	کویت	۱۱	۳.۱	۵۶۱	۱,۹۰۰	هند
۲.۱	۸۷	۲۶۲	پاکستان	۱۲	۲.۵	۴۵۵	۳,۰۰۳	استرالیا
۲.۰	۸۳	۱۰۵	ازبکستان	۱۳	۲.۴	۴۴۰	۴۴۹	بلژیک
۱.۸	۷۸	۳۸۳	اسپانیا	۱۴	۲.۴	۴۳۵	۴۰۷	سوئیس
۱.۸	۷۶	۲۵۸	ترکمنستان	۱۵	۲.۱	۳۸۲	۱,۹۵۷	کانادا
۱.۷	۷۳	۴۰	هنگ کنگ	۱۶	۲.۱	۳۷۷	۱۳۰	سوئد
۱.۶	۶۸	۲۸۲	عربستان سعودی	۱۷	۱.۹	۳۴۶	۳۹۷	هلند
۱.۵	۶۳	۷۷۷	قطر	۱۸	۱.۸	۳۱۹	۱,۸۷۵	آرژانتین
۱.۴	۵۹	۱۱	فرانسه	۱۹	۱.۷	۳۰۸	۲۰۵	اسپانیا
۱.۴	۵۹	۷۶	فدراسیون روسیه	۲۰	۱.۶	۲۹۱	۲۴۸	ترکیه
۱.۴	۵۸	۲۰۸	ترکیه	۲۱	۱.۵	۲۷۰	۱,۰۹۱	قزاقستان
					۰.۱	۲۳	۳۱	عراق
۱۰۰	۴,۲۲۴	۱۶,۲۱۴	جمع صادرات کشور		۱۰۰	۱۸,۱۲۰	۲۷,۴۶۴	جمع واردات کشور

جدول ۶-۱۴- متوسط ارزش واردات و صادرات کشور در سال ۱۳۸۸ - میلیون دلار

صادرات				واردات			
۲۰.۸	۴,۵۶۰	۸,۴۱۸	عراق	۱	۲۹.۳	۱۶,۱۸۷	۱۷,۲۸۹
۱۴.۳	۳,۱۲۶	۱۶,۳۹۷	چین	۲	۸.۸	۴,۸۴۶	۲,۵۴۴
۱۳.۴	۲,۹۳۴	۵,۲۶۷	امارات متحده عربی	۳	۸.۵	۴,۶۸۸	۲,۸۵۴
۵.۸	۱,۲۶۴	۳,۳۳۹	هند	۴	۶.۳	۳,۴۶۸	۲,۳۰۶
۴.۸	۱,۰۴۷	۱,۱۱۹	افغانستان	۵	۳.۹	۲,۱۳۷	۳,۸۵۱
۲.۷	۵۹۳	۵۶۲	ترکیه	۶	۳.۷	۲,۰۲۵	۱,۳۷۱
۲.۵	۵۴۳	۱,۱۵۱	جمهوری کره	۷	۳.۴	۱,۸۹۸	۲۴۸
۲.۳	۵۰۹	۵۰۶	بلژیک	۸	۳.۲	۱,۷۹۳	۱,۹۶۱
۲.۰	۴۳۶	۳۷۴	ایتالیا	۹	۳.۱	۱,۶۸۸	۱۶۸
۲.۰	۴۳۵	۱,۰۲۰	پاکستان	۱۰	۳.۰	۱,۶۵۴	۲,۸۹۳
۱.۷	۳۷۹	۵۷	جمهوری عربی سوریه	۱۱	۲.۶	۱,۴۲۳	۳۳۴
۱.۷	۳۷۴	۸۵۹	آذربایجان	۱۲	۲.۰	۱,۰۹۲	۱,۳۶۳
۱.۷	۳۶۸	۶۶۹	اندونزی	۱۳	۱.۸	۱,۰۱۶	۱,۵۹۸
۱.۶	۳۶۰	۷۶۴	ژاپن	۱۴	۱.۸	۱,۰۱۵	۱,۴۷۱
۱.۶	۳۵۸	۱,۰۴۰	ترکمنستان	۱۵	۱.۳	۷۳۶	۱,۰۳۶
۱.۶	۳۴۹	۵۹	آلمان	۱۶	۱.۱	۶۱۴	۶۹۴
۱.۵	۳۳۳	۱۹۸	فدراسیون روسیه	۱۷	۱.۱	۶۰۰	۱۰۰
۱.۴	۲۹۸	۸۴۲	هلند	۱۸	۱.۰	۵۶۹	۲۲۳
۱.۰	۲۲۲	۳۴۰	فیلیپین	۱۹	۰.۸	۴۶۷	۲۶۵
۰.۹	۲۰۰	۴۱	هنگ کنگ	۲۰	۰.۸	۴۶۶	۳۹۹
					۰.۱	۶۳	۵۸
						۵۵,۲۸	
۱۰۰.۰	۲۱,۸۹۱	۴۷,۵۰۱	جمع صادرات کشور	۱۰۰	۷	۵۱,۹۲۱	جمع واردات کشور

مأخذ: سایت گمرک جمهوری اسلامی ایران

ث) روند تغییرات تولید خرمای کشور و استان

• تولید جهانی خرما و جایگاه ایران

بر اساس آمار سازمان بین‌المللی FAO، در سال ۲۰۱۱ (سال ۱۳۹۰) کشورهای مصر، ایران، عربستان به ترتیب مهمترین تولید کنندگان خرمای جهان هستند. میزان تولید کشور مصر ۱/۵ میلیون تن و میزان تولید ایران و عربستان به یکدیگر نزدیک و در هر دو کشور در حدود ۱/۱ میلیون تن می‌باشند، جدول ۶-۱۵.

راندمن تولید کشورهای ایران، عربستان، عراق، پاکستان و امارات متحده عربی که همگی پس از مصر قرار دارند در حول و حوش ۵۰ تا ۷۰ تن در هکتار می‌باشد. اما عملکرد در هکتار کشور مصر به نحو کاملاً متفاوتی بیش از این مقدار و در حدود ۳۵۰ تن در هکتار می‌باشد به این ترتیب کشور مصر با اختصاص حدود ۳۰ درصد سطح زیر کشت خرماي ایران حدود ۳۰ تا ۳۵ درصد محصول بیشتری حاصل می‌نماید.

خرما یک محصول صادراتی است و کشورهای عراق، امارات متحده عربی، پاکستان، تونس و ایران به ترتیب بیشترین سهم را در کل صادرات جهانی آن در سال ۱۳۸۰ دارند. صادرات ایران در این سال حدود ۱۹ درصد صادرات جهان را تشکیل می‌دهد.

در سال ۱۳۸۸ صادرات خرماي ایران حدود ۶۹ هزار تن می‌باشد که سهم آن از ۱۹ درصد به حدود ۹ درصد کل صادرات خرماي جهان (حدود ۷۷۶ هزارتن) افت کرده است.

قیمت صادرات خرماي ایران بین کشورهای صادر کننده این محصول به نحو قابل توجهی پایین است.

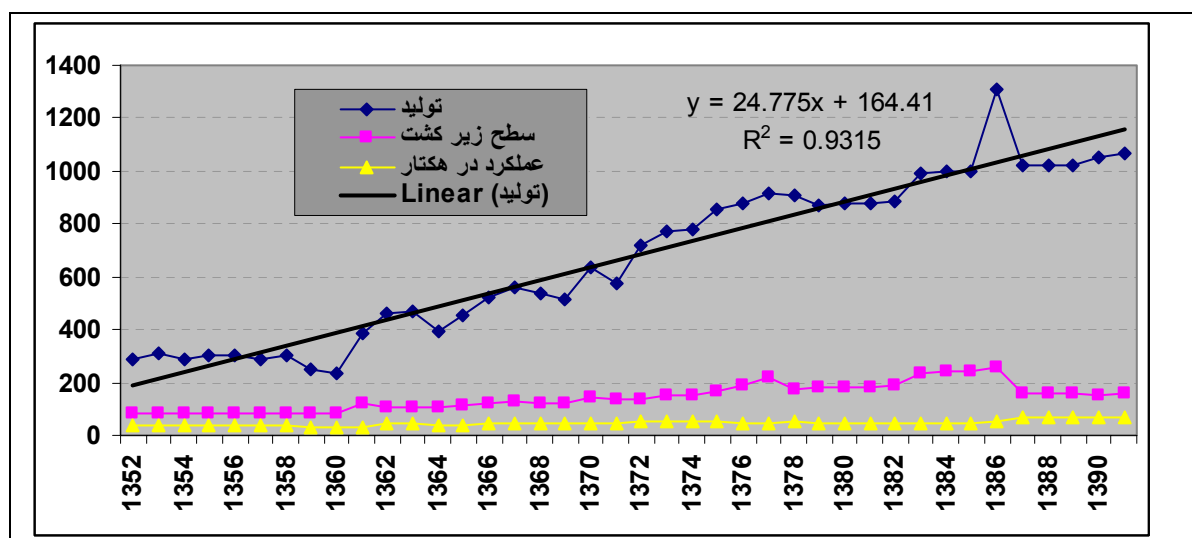
جدول ۶-۱۵- تولید جهانی خرما و جایگاه ایران

۲۰۱۲	۲۰۱۱	۲۰۱۰	۲۰۰۹	۲۰۰۸	۲۰۰۷			
۴۲,۵۰۰	۴۱,۶۵۲	۴۱,۹۴۵	۳۶,۹۲۴	۳۶,۸۲۸	۳۶,۴۵۰	هکتار	سطح زیر کشت	مصر
۳۴۵.۹	۳۲۹.۸	۳۲۲.۶	۳۴۴.۱	۳۶۰.۱	۳۶۰.۴	تن در هکتار	عملکرد	
۱.۵	۱.۴	۱.۴	۱.۳	۱.۳	۱.۳	میلیون تن	تولید	
۱۵۶,۰۰۰	۱۵۳,۳۰۰	۱۵۶,۶۱۸	۱۵۶,۶۱۸	۱۵۶,۶۱۸	۲۵۵,۴۱۵	هکتار	سطح زیر کشت	ایران
۶۸.۳	۶۸.۷	۶۵.۳	۶۵.۳	۶۵.۳	۵۱.۲	تن در هکتار	عملکرد	
۱.۰۷	۱.۰۵	۱.۰۲	۱.۰۲	۱.۰۲	۱.۳۱	میلیون تن	تولید	
۱۶۰,۰۰۰	۱۵۶,۰۲۳	۱۵۵,۱۱۸	۱۶۱,۹۷۵	۱۵۷,۰۷۴	۱۵۵,۷۳۴	هکتار	سطح زیر کشت	عربستان
۶۵.۶	۶۴.۶	۶۳.۹	۶۱.۲	۶۲.۸	۶۳.۱	تن در هکتار	عملکرد	
۱.۰۵	۱.۰۱	۰.۹۹	۰.۹۹	۰.۹۹	۰.۹۸	میلیون تن	تولید	
۱۲۴,۶۰۰	۱۲۳,۲۳۰	۱۲۳,۰۰۰	۱۰۱,۵۰۰	۱۱۰,۰۰۰	۱۰۵,۰۰۰	هکتار	سطح زیر کشت	عراق
۵۲.۲	۵۰.۲	۴۶.۲	۵۰.۰	۴۳.۳	۴۱.۰	تن در هکتار	عملکرد	
۰.۷	۰.۶	۰.۶	۰.۵	۰.۵	۰.۴	میلیون تن	تولید	
۹۵,۰۰۰	۹۳,۰۸۸	۹۰,۱۲۴	۹۰,۵۸۴	۹۰,۷۰۰	۹۰,۱۳۵	هکتار	سطح زیر کشت	پاکستان
۶۳.۲	۵۹.۹	۵۸.۱	۵۸.۶	۶۲.۴	۶۱.۹	تن در هکتار	عملکرد	
۰.۶	۰.۶	۰.۵	۰.۵	۰.۶	۰.۶	میلیون تن	تولید	
۵۰,۰۰۰	۴۱,۱۵۹	۱۹۷,۴۰۰	۱۸۶,۰۰۰	۱۸۵,۳۳۰	۱۸۵,۳۳۰	هکتار	سطح زیر کشت	امارات
۵۰.۰	۵۸.۱	۴۱.۸	۴۰.۸	۴۰.۹	۴۰.۹	تن در هکتار	عملکرد	
۰.۳	۰.۲	۰.۸	۰.۸	۰.۸	۰.۸	میلیون تن	تولید	

• سطح زیر کشت و تولید خرما در ایران

بر اساس آمار FAO، که در جدول ۶-۱۶ و نمودار ۶-۱۹ منعکس شده است، روند بلند مدت کل تولید و عملکرد در هکتار خرما در ایران در بیشتر سال‌ها افزایشی بوده و در همین حال نوساناتی را نیز پشت سر گذاشته است، از جمله در دهه جنگ تحمیلی نوسان مشخصی قابل مشاهده می‌باشد. از نظر آماری این روند بلند مدت از الگوی خطی با ضریب R^2 معادل ۹۳ درصد تبعیت می‌کند. بر اساس این روند سالانه به طور متوسط نزدیک به ۲۵ هزار تن به تولید خرما می‌شود.

سطح زیر کشت این محصول نیز در بیشتر سال‌ها افزایشی بوده است، اما بعد سال ۱۳۸۴ افت شدید در سطح زیر کشت این محصول از سطح ۲۵۰ هزار هکتار به سطح ۱۵۰ هزار هکتار مشاهده می‌شود.

نمودار ۶-۱۹- روند بلند مدت سطح زیر کشت، تولید و عملکرد در هکتار کشت خرما در ایران

ماخذ: سازمان بین‌المللی خواربار و کشاورزی

• توزیع سطح زیر کشت و تولید بین استان‌ها و جایگاه استان خوزستان

در سال ۱۳۷۷ استان خوزستان از نظر میزان تولید در جایگاه سوم کشور پس از استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان قرار داشته است.

در دهه ۸۸-۱۳۷۷ به دلیل توسعه بیشتر سطح زیر کشت خرما در استان بوشهر، این استان در سال ۱۳۸۸ از تولید بیشتری برخوردار شده و به این ترتیب در این سال استان‌های تولیدکننده عمده خرما به ترتیب بیشترین میزان تولید عبارتند از: کرمان (شامل منطقه جیرفت)، سیستان و بلوچستان، هرمزگان، بوشهر، خوزستان و فارس. جدول ۶-۱۷.

۸۲.۶ ■ تبیین چشم‌انداز و طراحی سناریوی توسعه فضایی استان

جدول ۶-۱۶- روند بلند مدت سطح زیر کشت، تولید و عملکرد در هکتار کشت خرما در ایران -

عملکرد در هکتار	سطح زیر کشت	تولید	
۳۶	۸۰	۲۸۵	۱۳۵۲
۳۹	۸۰	۳۱۰	۱۳۵۳
۳۶	۸۰	۲۹۰	۱۳۵۴
۳۷	۸۱	۳۰۰	۱۳۵۵
۳۷	۸۱	۳۰۰	۱۳۵۶
۳۶	۸۱	۲۹۰	۱۳۵۷
۳۷	۸۱	۳۰۰	۱۳۵۸
۳۰	۸۲	۲۵۰	۱۳۵۹
۲۸	۸۲	۲۳۲	۱۳۶۰
۳۲	۱۲۱	۳۸۶	۱۳۶۱
۴۴	۱۰۵	۴۵۹	۱۳۶۲
۴۴	۱۰۶	۴۶۷	۱۳۶۳
۳۹	۱۰۳	۳۹۷	۱۳۶۴
۴۰	۱۱۵	۴۵۶	۱۳۶۵
۴۳	۱۲۳	۵۲۴	۱۳۶۶
۴۴	۱۲۷	۵۵۹	۱۳۶۷
۴۵	۱۲۱	۵۳۹	۱۳۶۸
۴۳	۱۱۹	۵۱۶	۱۳۶۹
۴۵	۱۴۱	۶۳۴	۱۳۷۰
۴۲	۱۳۶	۵۷۸	۱۳۷۱
۵۲	۱۳۹	۷۱۶	۱۳۷۲
۵۱	۱۵۱	۷۷۴	۱۳۷۳
۵۲	۱۵۱	۷۸۰	۱۳۷۴
۵۱	۱۶۶	۸۵۵	۱۳۷۵
۴۶	۱۹۲	۸۷۷	۱۳۷۶
۴۲	۲۱۸	۹۱۸	۱۳۷۷
۵۱	۱۷۷	۹۰۸	۱۳۷۸
۴۷	۱۸۵	۸۷۰	۱۳۷۹
۴۸	۱۸۳	۸۷۵	۱۳۸۰
۴۸	۱۸۴	۸۷۹	۱۳۸۱
۴۶	۱۹۳	۸۸۵	۱۳۸۲
۴۲	۲۳۳	۹۹۰	۱۳۸۳
۴۲	۲۳۹	۹۹۷	۱۳۸۴
۴۲	۲۴۰	۱,۰۰۰	۱۳۸۵
۵۱	۲۵۵	۱,۳۰۸	۱۳۸۶
۶۵	۱۵۷	۱,۰۲۳	۱۳۸۷
۶۵	۱۵۷	۱,۰۲۳	۱۳۸۸
۶۵	۱۵۷	۱,۰۲۳	۱۳۸۹
۶۹	۱۵۳	۱,۰۵۴	۱۳۹۰
۶۸	۱۵۶	۱,۰۶۶	۱۳۹۱

ماخذ: سازمان بین‌المللی خواربار و کشاورزی

جدول ۶-۱۷- سطح زیر کشت و توزیع تولید خرما در ایران

عملکرد در هکتار کیلو گرم	تولید هزار تن	سهم از سطح زیر کشت درصد	سطح زیر کشت هکتار		
۵,۹۰۷	۲۰۹,۷۴۰	۲۱.۴	۳۵,۵۰۷	۱	۱۳۷۵
۴,۶۲۲	۱۵۹,۴۷۷	۲۰.۸	۳۴,۵۰۴	۲	
۳,۶۳۶	۱۱۱,۱۴۹	۱۸.۴	۳۰,۵۶۹	۳	
۵,۰۳۶	۱۰۸,۷۸۸	۱۳.۰	۲۱,۶۰۲	۴	
۶,۹۴۵	۱۴۴,۵۹۵	۱۲.۵	۲۰,۸۲۰	۵	
۵,۵۵۳	۱۱۲,۳۷۱	۱۲.۲	۲۰,۲۳۶	۶	
۵,۱۴۹	۸۵۵,۴۱۹	۱۰۰.۰	۱۶۶,۱۳۳		
۷,۰۳۸		۲۲.۵		۱	۱۳۷۷
۴,۴۷۵		۲۰.۶		۲	
۳,۵۷۹		۱۶.۷		۳	
۴,۶۴۶		۱۴.۳		۴	
۵,۳۸۷		۱۲.۰		۵	
۶,۲۱۹		۱۱.۷		۶	
۵,۱۹۰		۱۰۰.۰			
۷,۷۲۶		۲۲.۸		۱	۱۳۷۸
۳,۶۳۵		۱۷.۰		۲	
۴,۴۴۳		۱۶.۳		۳	
۴,۴۸۸		۱۵.۰		۴	
۵,۸۳۶		۱۴.۴		۵	
۵,۲۴۱		۱۲.۵		۶	
۵,۱۴۹	۸۵۵,۴۱۹	۱۰۰.۰	۱۶۶,۱۳۳		
۸,۳۳۳				۱	۱۳۸۰
۸,۰۷۹				۲	
۵,۸۵۴				۳	
۴,۵۱۴				۴	
۲,۹۴۷				۵	
۵,۲۰۴					
۴,۳۶۷	۱۶۰,۷۸۴		۳۶,۸۱۳	۱	۱۳۸۸
۴,۱۹۷	۱۴۰,۷۸۶		۳۳,۵۴۷	۲	
۵,۰۹۹	۱۶۹,۲۴۴		۳۳,۱۹۲	۳	
۶,۱۳۱	۲۰۱,۸۶۰		۳۲,۹۲۶	۴	
۵,۵۳۵	۱۵۰,۶۹۸		۲۷,۲۲۷	۵	
۴,۷۴۰	۱۲۷,۴۸۶		۲۶,۸۹۶	۶	
۵,۴۳۳	۱۳۸,۱۴۱		۲۵,۴۲۴	۷	
۵,۰۰۶	۱,۱۰۰,۱۸۰		۲۱۹,۷۸۲		
۵,۰۰۶	۱,۱۰۰,۱۸۰		۲۱۹,۷۸۲		

ماخذ: آمارنامه‌های کشور و استان خوزستان سال‌های مختلف

• سطح زیر کشت، تولید و توزیع شهرستانی تولید خرما در استان خوزستان

اطلاعات یک دست و منظم سالانه از توزیع سطح زیر کشت و تولید محصول خرما در سطح استان‌ها و شهرستان‌ها وجود ندارد. سرشماری‌های کشاورزی در مقاطع سال ۱۳۶۵، ۱۳۷۲ و ۱۳۸۲ انجام شده است که اطلاعات یک دستی را ارائه نمی‌نمایند. اطلاعات سالانه سطح زیر کشت و تولید کشور به طوری که در بالا گفته شد از آمار سازمان بین‌المللی FAO استخراج شد. در مورد توزیع استانی و شهرستانی علاوه بر اطلاعات سرشماری‌های یاد شده از آمارنامه‌های کشور و آمارنامه استان حاصل شده و سعی شده است یک روند منطقی از آن استخراج گردد.

سرشماری کشاورزی سال ۱۳۸۲ که هنوز آخرین مرجع آمارهای کشاورزی استان را تشکیل می‌دهد، تعداد بهره‌برداری و مقدار تولید خرما بر حسب شهرستان‌های استان را ارائه می‌نماید که در جدول ۶-۱۸ منعکس شده است. بر این اساس مهمترین شهرستان‌های تولید کننده خرما در استان به ترتیب اهمیت عبارت هستند از: شادگان، آبادان و اهواز که هریک به ترتیب سهمی حدود ۴۴، ۲۱ و ۱۹ درصد و روی هم حدود ۸۳ درصد تولید خرمای استان را در اختیار دارند. بندر ماهشهر، بهبهان و خرمشهر در جایگاه بعدی قرار دارند.

به طور کلی روند بلند مدت سطح زیر کشت خرما در استان خوزستان نشانه توسعه ملایم و تدریجی سطح زیر کشت و تولید می‌باشد. آخرین اطلاع از میزان تولید قبل از انقلاب اسلامی نزدیک به ۶۱ هزار تن در سال ۱۳۵۴ و نخستین اطلاع از میزان تولید بعد از خاتمه جنگ، میزان تولید حدود ۱۱۱ هزارتن برای سال ۱۳۷۵ را تأیید می‌کند. بنابراین روند کلی در این دوره افزایشی بوده است.

• خسارات جنگ و خسارات بعدی در شهرستان خرمشهر

بیشترین خسارات وارده به نخلستان‌ها در زمان جنگ تحمیلی متوجه شهرستان خرمشهر بوده است. ظاهراً به علت جنگ اطلاعات سطح زیر کشت و میزان تولید شهرستان خرمشهر از بین رفته است اما بر اساس شواهد و نظرات مدیر کشاورزی (وقت) شهرستان خرمشهر در مصاحبه‌های سه سال قبل، [۱]... به دلیل از بین رفتن اسناد جهاد کشاورزی در جنگ تحمیلی آمار دقیق و متقنی از نخیلات خرمشهر پیش از جنگ وجود ندارد...، این شهرستان پیش از جنگ تحمیلی از بزرگترین مراکز تولید نخل در کشور بود، در آن زمان حدود یک میلیون و ۵۰۰ هزار اصله نخل در دهستان‌های جزیره مینو و شلمچه و غرب کارون در این شهرستان پراکنده بوده است و پس از جنگ تحمیلی از این تعداد، تنها ۱۳۰ هزار اصله باقی مانده که آن هم آسیب‌دیده و ترکش خورده بودند. با احیای نخیلات خرمشهر هم‌اکنون ۴۵۰ هزار اصله نخل معادل ۳ هزار و ۷۲۰ هکتار نخیلات در این شهرستان وجود دارد [۲].

همچنین بر اساس شواهد و نظرات نمایندگان محترم استان در مجلس شورای اسلامی کاهش میزان آب و شوری آب اروند و بهمنشیر آسیب بسیار جدی تری به نخلستان‌های این شهرستان وارد کرده است.

راهکار حل این مشکل و احیای نخلستان‌های شهرستان خرمشهر و سایر شهرستان‌های جنوبی استان، در گرو چند اقدام جدی است: (۱) انتقال آب برای نخلستان‌ها از بالا دست توسط لوله برای اجتناب از شور شدن آن، (۲) توسعه آبیاری قطره‌ای در نخلستان‌ها برای استفاده حداکثر و مطلوب از منابع آب قابل دسترس که در عین حال علاوه بر افزایش راندمان آبیاری سبب افزایش راندمان تولید در هکتار نیز می‌شود. (۳) حمایت مالی از طریق بانک‌های عامل برای پرداخت وام به منظور توسعه شبکه‌های آبیاری قطره‌ای و (۴) اقدامات ترویجی سازمان جهاد کشاورزی برای آموزش و ترغیب بهره‌برداران به اجرای این شبکه‌ها. بی‌تردید هرگونه انتقال آب از سرشاخه‌های استان در وضعیت فعلی با کاهش منابع آب و شور شدن بیشتر آن نخلستان‌های جنوب استان را به مخاطره بیشتر خواهد افکند.

جدول ۶-۱۸- تعداد بهره‌برداری و مقدار تولید خرما در استان خوزستان در سال ۱۳۸۲ - تن

تعداد بهره‌برداری	مقدار تولید تن	سهم از تولید درصد	
آبادان	۵,۵۷۹	۱۷,۴۴۴	۲۱.۱
امیدیه	۸۶۴	۲۷۶	۰.۳
اندیمشک	۱۷۸	۴	۰.۰
اهواز	۷,۲۸۰	۱۵,۳۲۵	۱۸.۵
ایذه	۱۲		۰.۰
باغملک	۳۳	۱	۰.۰
بندر ماهشهر	۹۰۲	۴,۳۵۷	۵.۳
بهبهان	۳,۱۶۱	۲,۹۴۰	۳.۶
خرمشهر	۱,۳۵۴	۲,۴۷۶	۳.۰
دزفول	۱۲	۱۲	۰.۰
دشت آزادگان	۱,۲۹۵	۱,۰۲۱	۱.۲
رامهرمز	۳,۲۳۷	۱,۴۹۶	۱.۸
شادگان	۶,۱۴۵	۳۶,۰۰۹	۴۳.۶
شوش	۲,۰۰۵	۱۴۵	۰.۲
شوشتر	۳,۱۵۴	۶۹۶	۰.۸
لالی	۶۶		۰.۰
مسجد سلیمان	۱۹۷	۱	۰.۰
هندیجان	۹۳۹	۴۳۷	۰.۵
استان	۳۶,۴۱۳	۸۲,۶۴۱	۱۰۰.۰

ماخذ: سالنامه آماری استان خوزستان سال ۱۳۸۹ - بر پایه آمارگیری کشاورزی سال ۱۳۸۲ مرکز آمار ایران

ج) روند پرورش دام

روند پرورش دام در دو دوره بررسی شده است.

- روند پرورش دام در استان در مقایسه با کشور در دوره ۸۲-۱۳۶۷

۱) تغییرات سهم دام استان در کشور در چند مقطع زمانی

برای این منظور جدول ۶-۱۹ تهیه شده است. این جدول نشان می‌دهد تعداد دام‌های کوچک استان از دام‌های مشابه کشور سریع‌تر رشد کرده است و در نتیجه سهم تعداد گوسفند و بره از ۵/۴ درصد در سال ۱۳۶۷ به تدریج تا ۷/۱ درصد در سال ۱۳۸۲ افزایش یافته است. این سهم در مورد بز و بزغاله نیز افزایشی بوده و از ۵/۷ درصد در سال ۱۳۶۷ به تدریج تا ۸/۶ درصد در سال ۱۳۸۲ افزایش یافته است.

بین دام‌های بزرگ، سهم تعداد گاو و گوساله استان نیز رو به افزایش داشته و از ۶/۵ درصد در سال ۱۳۶۷ تا ۷/۲ درصد در سال ۱۳۸۲ افزایش یافته است.

در مورد تعداد گاو میش سهم استان علیرغم کاهش در فاصله سال ۱۳۷۲ تا ۱۳۸۲، هنوز بسیار بالا و در حد ۴۴ درصد تعداد گاو میش کل کشور است.

علیرغم آنکه سهم استان در موارد بالا افزایشی بوده است، در همین حال نرخ رشد پایینی در افزایش تعداد دام‌های کوچک و بزرگ در سطح کشور و استان خوزستان مشاهده می‌شود و نرخ رشد دام‌های استان بجز در مورد تعداد گاو میش از نرخ مشابه کشور بالاتر است (جدول ۶-۱۹).

جدول ۶-۱۹- مقایسه تعداد دام‌های استان خوزستان و کشور در چند مقطع - هزار رأس

شتر و بچه شتر	گاو میش و بچه گاو میش	گاو و گوساله	بز و بزغاله	گوسفند و بره		
-	-	۴۱۳	۱,۲۳۶	۲,۱۷۶	استان خوزستان	۱۳۶۷
-	-	۶,۳۶۸	۲۱,۷۵۹	۴۰,۶۶۵	کشور	
		۶.۵	۵.۷	۵.۴	سهم استان	
۱	۵۰	۳۷۳	۱,۵۷۰	۲,۶۰۲	استان خوزستان	۱۳۷۲
۲۱۸	۸۷	۵,۱۲۸	۱۸,۹۲۳	۳۷,۴۲۰	کشور	
۰.۵	۵۷.۵	۷.۳	۸.۳	۷.۰	سهم استان	
۵	۷۰	۴۳۳	۱,۷۳۲	۲,۶۳۶	استان خوزستان	۱۳۸۲
۱۳۹	۱۵۹	۶,۰۱۰	۲۰,۱۶۷	۳۷,۱۳۷	کشور	
۳.۶	۴۴.۰	۷.۲	۸.۶	۷.۱	سهم استان	
(*) ۱۱.۳۳	(*) ۲.۲۷	۰.۳۲	۲.۲۷	۱.۲۹	نرخ رشد سالانه استان ۸۲-۱۳۶۷	
(*) -۲.۹۶	(*) ۴.۱۰	-۰.۳۸	-۰.۵۱	-۰.۶۰	نرخ رشد سالانه کشور ۸۲-۱۳۶۷	

مأخذ: مرکز آمار ایران- مدیریت آمارهای کشاورزی، توضیح: در سال ۱۳۶۷ تعداد گاو میش و شتر در تعداد گاو منظور شده است.

(*) نرخ رشد سالانه مربوط به دوره ۸۲-۱۳۷۲ می‌باشد.

• روند پرورش دام در استان خوزستان و توزیع شهرستانی آن در دوره ۹۱-۱۳۸۲

برای بررسی روند اخیرتر پرورش دام در استان خوزستان و توزیع شهرستانی آن اطلاعات پرورش دام در استان در دو مقطع سال ۱۳۸۲ و ۱۳۹۱ مقایسه شده‌اند. اطلاعات سال ۱۳۸۲ مربوط به سرشماری کشاورزی این سال می‌باشد و اطلاعات سال ۱۳۹۱ را سازمان جهاد کشاورزی استان فراهم کرده‌اند. این اطلاعات در جدول‌های ۶-۲۰ و ۶-۲۱ به تفکیک انواع دام و شهرستان ارائه شده‌اند و به اندازه کافی گویا هستند.

اگر بپذیریم که سرشماری عمومی کشاورزی مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۲ و آمار جهاد کشاورزی استان در سال ۱۳۹۱ از یک متدولوژی برای جمع‌آوری آمار استفاده کرده و داده‌های این دو تولید کننده آمار با یکدیگر قابل مقایسه هستند، در آن صورت میزان رشد تعداد دام استان را در این فاصله زمانی ۹ ساله، حاصل از مقایسه دو جدول یاد شده که در جدول ۶-۲۲ استخراج شده است، . مهمترین دریافت‌ها را به شرح زیر که بازگو می‌نماید (برای توضیحات بیشتر به بند ۲-۱-۱-۳-۳ از گزارش فصل دوم مطالعات آمایش مراجعه کنید):

- تعداد گوسفند استان ۱/۲۶ برابر شده است. به این معنا که ۲۶ درصد رشد داشته است.
- به همین قیاس از تعداد بز ۱۳ درصد کاسته شده است.
- به تعداد گاوهای استان ۲۶ درصد اضافه شده است.
- تعداد گاومیش استان از رشد قابل توجهی برخوردار شده، تعداد آن ۲/۰۸ برابر شده، به این معنا که ۱۰۸ درصد افزایش یافته است.
- تعداد شتر نیز ۷۰ درصد افزایش یافته است.

متوسط نرخ رشد سالانه تعداد دام‌ها در دوره ۹۱-۱۳۸۲ به شرح زیر است که نرخ رشد بالاتری را نسبت به دوره ۸۲-۱۳۶۷ نشان می‌دهد:

برای گوسفند ۲/۵۶ درصد در سال،

برای تعداد بز منفی ۱/۵۱ درصد،

برای گاو و گاومیش به ترتیب ۲/۶۲ و ۸/۴۵ درصد،

برای شتر ۶/۰۸ درصد، تغییر کل تعداد دام،

بر اساس واحد دامی، بیانگر نرخ رشد متوسط ۱/۸ درصد در سال است.

جدول ۶-۲۰- توزیع دام‌های استان خوزستان به تفکیک شهرستان در سال ۱۳۹۱- رأس

واحد دام کوچک (سبک)						واحد دام بزرگ (سنگین)				
گوسفند	بز	جمع		گاو و گوساله	گاو میش و بچه گاو میش	شتر و بچه شتر	تک سمی	جمع		
		تعداد	درصد					تعداد	درصد	
آبادان	۲,۲۴۵	۴۴۷	۰.۱	۹,۲۹۶	۱,۲۹۸	۰	۰	۱۰,۵۹۴	۱.۴	
اندیمشک	۲۱۵,۷۵۴	۹۸,۵۲۶	۶.۵	۱۴,۸۸۹	۲,۳۶۵	۰	۸,۵۲۷	۲۵,۷۸۱	۳.۳	
اهواز	۳۹۴,۸۵۵	۴۱,۸۹۷	۹	۸۹,۲۳۴	۳۴,۷۰۷	۴۸۸	۷,۷۹۱	۱۳۲,۲۲۰	۱۷.۱	
ایذه	۳۵۰,۰۸۱	۳۹۵,۳۳۴	۱۵.۵	۴۵,۶۵۱	۱,۴۵۲	۰	۷,۶۷۵	۵۴,۷۷۸	۷.۱	
بندرماهشهر	۷۰,۳۵۳	۱۳,۶۹۷	۱.۷	۹,۹۱۷	۲۵۸	۰	۲۶۳	۱۰,۴۳۸	۱.۳	
بهبهان	۱۱۵,۱۵۵	۱۱۳,۳۴۵	۵	۳۸,۹۲۵	۵۸۷	۵۴۵	۵,۱۱۸	۴۵,۱۷۵	۵.۸	
خرمشهر	۱۳,۷۹۴	۱۰,۲۷۹	۰.۵	۱۱,۹۹۰	۳۸۶	۰	۲۰۶	۱۲,۵۸۲	۱.۶	
دزفول	۳۸۲,۶۸۹	۱۹۱,۴۱۲	۱۱.۹	۳۳,۱۷۲	۲۲,۵۶۰	۰	۸,۱۲۰	۶۳,۸۵۲	۸.۲	
دشت آزادگان	۲۵۹,۸۲۳	۳,۶۱۷	۵	۴۸,۶۴۹	۲۴,۸۸۹	۲,۹۰۱	۲,۲۰۱	۷۸,۶۴۰	۱۰.۱	
رامهرمز + رامشیر	۲۷۸,۴۱۹	۳۵,۲۴۷	۷	۴۵,۱۴۸	۳,۸۲۰	۴۰۱	۶,۰۳۷	۵۵,۴۰۶	۷.۱	
شادگان	۵۵,۰۲۴	۲,۱۲۹	۱.۲	۳۸,۶۹۱	۱۴,۰۰۲	۰	۹۸	۵۲,۷۹۱	۶.۸	
شوشتر	۲۱۹,۳۷۷	۴۲,۰۰۸	۶	۴۵,۶۱۸	۱۹,۶۳۳	۰	۶,۱۵۹	۷۱,۴۱۰	۹.۲	
مسجد سلیمان	۳۷۰,۷۹۳	۲۹۰,۳۶۹	۱۴	۳۱,۵۱۸	۱,۰۶۸	۰	۱۰,۵۳۰	۴۳,۱۱۶	۵.۶	
شوش	۳۰۵,۶۶۹	۲۳,۳۶۵	۶.۸	۴۷,۷۴۲	۱۵,۹۷۸	۲,۲۵۴	۴,۷۲۹	۷۰,۷۰۳	۹.۱	
باغملک	۹۱,۸۷۱	۱۲۶,۸۲۵	۴.۵	۱۵,۹۹۴	۳۰	۰	۵,۸۷۹	۲۱,۹۰۳	۲.۸	
امیدیه	۵۳,۱۰۷	۲۹,۴۰۲	۱.۷	۹,۷۳۵	۱۸۳	۳۹۷	۸۸۰	۱۱,۱۹۵	۱.۴	
لالی	۷۷,۴۸۸	۷۵,۲۴۷	۳.۲	۵,۰۰۸	۱۷	۰	۲,۲۱۰	۷,۲۳۵	۰.۹	
هندیجان	۵۲,۴۱۱	۱۶,۸۲۲	۱.۴	۵,۶۵۲	۰	۸۴۲	۶۶۰	۷,۱۵۴	۰.۹	
استان	۳,۳۰۸,۹۰۸	۱,۵۰۹,۹۶۸	۱۰۰	۵۴۶,۸۲۹	۱۴۳,۲۳۳	۷,۸۲۸	۷۷,۰۸۳	۷۷۴,۹۷۳	۱۰۰	

مأخذ: اطلاعات سال ۱۳۹۱ - سازمان جهاد کشاورزی استان خوزستان

طبق برنامه پیشنهادی سازمان جهاد کشاورزی استان، با اجرای همه برنامه‌های ترویجی و عملیات آب و خاک و سایر برنامه‌ها، رشد تولیدات دامی در فاصله ۱۳۸۹ تا افق ۱۴۰۴ بین ۴ تا ۵ درصد در سال خواهد بود (نک به گزارش فصل ۷ مطالعات آمایش استان). سوالی که مطرح شده است آن است که آیا استان می‌تواند این نرخ رشد را که بالاتر از روند دهسال قبل از آن است تأمین نماید یا خیر و آیا این نرخ مناسب است یا خیر.

در پاسخ باید بیان کرد که با توجه به روند دهساله گذشته، و با توجه به توسعه برنامه‌های آب و خاک تأمین چنین نرخ رشدی دور از امکان نیست، ضمن آنکه رشد تولید بخش کشاورزی کشور در برنامه

پنجم توسعه، برابر ۷ درصد در سال پیش بینی شده و به تصویب رسیده است (صرف نظر از آن که به دلایل عدیده این برنامه اجرایی نشد)، به علاوه با توجه به اینکه نرخ رشد جمعیت استان در دوره ۹۰-۱۳۸۵ معادل ۱/۲ درصد در سال محاسبه شده است، ادامه نرخ رشد پرورش دام با نرخ ۱/۸ درصد در سال به این معنی است که سرانه دام در اختیار جمعیت و رشد ارزش افزوده دامپروری (با فرض ثابت ماندن سایر متغیرها) تغییر قابل توجهی نخواهد کرد و توسعه‌ای نیز روی نخواهد داد. بنابراین اگر خواهان توسعه هستیم این نرخ رشد باید از نرخ رشد جمعیت بیشتر باشد.

جدول ۶-۲۱- توزیع دام‌های استان خوزستان به تفکیک شهرستان در سال ۱۳۸۲- رأس

شتر و بچه	گاو میش و بچه گاو میش	گاو و گوساله	بز و بزغاله	گوسفند و بره	
۳۰	۱,۳۲۵	۱۰,۷۵۸	۷,۲۶۰	۲,۷۵۲	آبادان
	۶۰۹	۱۰,۲۹۵	۲۱۵,۴۷۴	۲۵۳,۵۶۴	اندیمشک
۳۰۴	۲۰,۶۲۵	۷۸,۳۸۱	۱۸,۳۵۶	۴۶۹,۲۷۶	اهواز
	۴۴۷	۲۵,۵۰۰	۳۲۶,۶۴۲	۱۶۲,۳۷۳	ایذه
	۱۸۹	۱۰,۶۷۵	۵,۴۴۰	۷۵,۱۶۵	بندر ماهشهر
۸۴	۱۸۰	۳۳,۵۵۳	۱۰۵,۷۲۲	۷۱,۰۰۱	بهبهان
	۶۲۳	۷,۲۷۱	۳,۵۷۶	۱۰,۰۸۱	خرمشهر
۱۰۰	۱۶,۰۱۷	۲۱,۳۷۶	۲۹۲,۵۱۵	۳۷۰,۷۹۹	دزفول
۷۸۵	۵,۴۶۱	۲۵,۷۱۴	۳,۲۱۷	۱۲۸,۱۷۱	دشت آزادگان
۱۸۴	۷۴۷	۲۹,۳۸۴	۷۴,۵۷۱	۱۹۳,۰۸۳	رامهرمز
۳	۲,۸۸۶	۳۶,۷۵۱	۱۱,۰۴۴	۷۶,۹۰۰	شادگان
	۶,۸۳۸	۳۹,۶۶۴	۵۸,۵۱۳	۱۷۶,۳۶۴	شوشتر
	۴۳۸	۲۱,۲۴۳	۳۱۴,۴۴۳	۱۸۶,۵۰۹	مسجد سلیمان
۲,۴۱۶	۱۲,۲۹۱	۴۲,۸۵۹	۲۱,۴۶۵	۲۲۴,۱۶۱	شوش
	۲۳	۱۸,۰۰۳	۱۶۰,۸۱۱	۵۸,۵۳۳	باغ ملک
۳۶۲	۳۰۴	۹,۰۷۰	۳۱,۵۴۰	۴۸,۰۵۳	امیدیه
	۳	۶,۹۵۹	۷۱,۸۵۲	۶۵,۰۷۹	لالی
۳۳۵	۵	۵,۷۸۵	۹,۱۱۷	۶۴,۰۴۰	هندیجان
۴,۶۰۳	۶۹,۰۱۱	۴۳۳,۲۴۱	۱,۷۳۱,۵۵۸	۲,۶۳۵,۹۰۴	کل استان

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۶-۲۲- نسبت تغییر تعداد دام‌های استان خوزستان در فاصله ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱- بر پایه سال ۱۳۸۲

کل واحد دامی	شتر و بچه شتر	گاو میش و بچه گاو میش	گاو و گوساله	بز و بزغاله	گوسفند و بره	
۰.۷۴	۰.۰۰	۰.۹۸	۰.۸۶	۰.۰۶	۰.۸۲	آبادان
۰.۷۳		۳.۸۸	۱.۴۵	۰.۴۶	۰.۸۵	اندیمشک
۱.۰۳	۱.۶۱	۱.۶۸	۱.۱۴	۲.۲۸	۰.۸۴	اهواز
۱.۵۶		۳.۲۵	۱.۷۹	۱.۲۱	۲.۱۶	ایذه
۱.۰۱		۱.۳۷	۰.۹۳	۲.۵۲	۰.۹۴	بندر ماهشهر
۱.۲۶	۶.۴۹	۳.۲۶	۱.۱۶	۱.۰۷	۱.۶۲	بهبهان
۱.۶۴		۰.۶۲	۱.۶۵	۲.۸۷	۱.۳۷	خرمشهر
۰.۹۶	۰.۰۰	۱.۴۱	۱.۵۵	۰.۶۵	۱.۰۳	دزفول
۲.۱۷	۳.۷۰	۴.۵۶	۱.۸۹	۱.۱۲	۲.۰۳	دشت آزادگان
۱.۲۹	۲.۱۸	۵.۱۱	۱.۵۴	۰.۴۷	۱.۴۴	رامهرمز
۱.۰۴	۰.۰۰	۴.۸۵	۱.۰۵	۰.۱۹	۰.۷۲	شادگان
۱.۲۲		۲.۸۷	۱.۱۵	۰.۷۲	۱.۲۴	شوشتر
۱.۳۴		۲.۴۴	۱.۴۸	۰.۹۲	۱.۹۹	مسجد سلیمان
۱.۲۶	۰.۹۳	۱.۳۰	۱.۱۱	۱.۰۹	۱.۳۶	شوش
۰.۹۸		۱.۳۰	۰.۸۹	۰.۷۹	۱.۵۷	باغ ملک
۱.۰۴	۱.۱۰	۰.۶۰	۱.۰۷	۰.۹۳	۱.۱۱	امیدیه
۱.۰۶		۵.۶۷	۰.۷۲	۱.۰۵	۱.۱۹	لالی
۰.۹۷	۲.۵۱	۰.۰۰	۰.۹۸	۱.۸۵	۰.۸۲	هندیجان
۱.۱۷	۱.۷۰	۲.۰۸	۱.۲۶	۰.۸۷	۱.۲۶	کل استان
۱.۸۰	۶.۰۸	۸.۴۵	۲.۶۲	-۱.۵۱	۲.۵۶	متوسط نرخ رشد سالانه استان

مأخذ: اطلاعات سال ۱۳۹۱ - سازمان جهاد کشاورزی استان خوزستان، اطلاعات سال ۱۳۸۲ - مرکز آمار ایران، محاسبه طرح حاضر

چ) روند آبی‌پروری در استان

استان خوزستان با داشتن سواحل ۳۰۰ کیلومتری با آب‌های آزاد، خورهای متعدد و رودخانه‌های پرآب و دائمی زمینه‌های هر دو فعالیت صید و تولید و پرورش آبزیان را به نحو مناسبی فراهم کرده است. از این رو این استان از دیر باز به یکی از مهمترین مراکز صید و پرورش آبزیان کشور محسوب می‌شده است.

این استان با تولید ۱۲.۳ درصد ارزش افزوده بخش ماهیگیری (صید و آبی‌پروری) در سال ۱۳۸۹ در جایگاه سوم کشور پس از استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان قرار دارد. این جایگاه در دوره

۸۹-۱۳۷۹ با پشت سر نهادن استان مازندران حاصل شده است.

از نظر میزان تولید نیز بر اساس آمار سال ۱۳۹۱ حدود ۸۶ هزار تن از ۸۳۹ هزار تن صید و آبیان کشور به استان خوزستان اختصاص دارد که معادل ۱۰.۳ درصد کل تولید صید و پرورش آبیان کشور است.

به طور کلی بخش عمده فعالیت صید و پرورش آبیان با نظارت و هدایت اداره کل شیلات استان انجام می شود. صید و پرورش آبیان در استان به دو قلمرو جغرافیایی دریا و خشکی تقسیم می شود. اداره کل شیلات در قلمرو دریا با اعمال مدیریت صید و محدودیت های لازم و نظارت بر صید و توسعه بنادر و تأمین نهاده های مورد نیاز صیادان و شناوران آنان به وظایف خود عمل می کند. در قلمرو خشکی اما وظیفه این اداره کل بسترسازی برای توسعه و فعالیت پرورش ماهی و دیگر آبیان به صورت آموزش، هدایت احداث زیربناها، مطالعات زیربنایی، توسعه و پیشنهاد روش های نوین، شناخت سایت های پرورش آبیان و نظارت بر ظرفیت ها و غیره است.

بررسی روند توسعه شیلات در استان خوزستان بر اساس اطلاعات سال ۱۳۹۳ سازمان شیلات استان بیانگر روند نسبتاً سریع رشد آبی پروری همراه با ثبات میزان صید دریایی بوده است.

در جدول ۶-۲۳ روند تغییرات صید در دریا و پرورش آبیان در خشکی نمایانده شده است. چنان که پیداست صید در دریا در طول دوره ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۲ تغییر چندانی نداشته است لیکن پرورش آبیان از حدود ۱۲ هزار تن در سال ۱۳۸۲ به حدود ۴۷ هزار تن در سال ۱۳۹۲ رسیده است. به عبارت دیگر در طول ده سال پرورش آبیان چهار برابر شده است. بدین ترتیب بر طبق این آمار تولید و پرورش آبیان از صید در دریا بیشتر شده است.

در زمینه آبی پروری، در این دوره مساحت مزارع و تعداد شاغل به طور متوسط سالانه ۱۱/۲ درصد رشد داشته اند و میزان تولید نیز سالانه ۱۴/۳ درصد رشد داشته است. اما چنانکه گفته شد میزان صید دریایی در عمل رشد نداشته است.

در حالی که نسبت تولید به اشتغال و تولید به مساحت مزرعه در آبی پروری اندکی رشد نشان می دهد، در بخش صیادی علیرغم افزایش سالانه ۰.۴ درصد در تعداد شاغلان این بخش تولید عملاً افزایشی نداشته است.

اما تفاوت اصلی و بسیار مهم این دو بخش در نسبت بازدهی تولید به اشتغال است. در آبی پروری نسبت بازدهی به هر نفر شاغل در این دوره به طور متوسط ۱۰/۵ تن و بازدهی به هر هکتار نیز به طور متوسط حدود ۳/۵ تن می باشد که هر دو بسیار قابل توجه هستند. اما در بخش صیادی این نسبت برابر به طور متوسط برابر ۱/۱۵ تن می باشد.

بازدهی بسیار بالای آبی پروری نسبت به اشتغال و نسبت به مساحت، بازار وسیع محصولات و توجه به آنکه این فعالیت نیاز به سرمایه‌گذاری بالایی ندارد، توسعه این فعالیت پربازده و اشتغال‌زا را در حاشیه همه رودخانه‌های استان توجیه می‌نماید.

جدول ۶-۲۳- روند صید و پرورش آبزیان در استان خوزستان در دوره ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۲

سال	آبزی پروری			صید و صیادی	
	تعداد مزارع	مساحت مفید فعال هکتار	تولید تن	تعداد شاغل نفر	تولید تن
۱۳۸۲	۲۰۱	۴۲۴۸	۱۲۱۹۴	۱۴۱۶	۴۳۸۸۹
۱۳۸۳	۲۲۱	۴۸۷۲	۱۴۲۹۹	۱۶۲۴	۲۹۶۱۴
۱۳۸۴	۲۵۱	۵۷۱۰	۱۷۴۴۶	۱۹۰۳	۴۰۲۳۰
۱۳۸۵	۲۶۱	۵۹۲۵	۲۱۱۷۸	۱۹۷۵	۳۳۴۰۶
۱۳۸۶	۲۹۷	۶۴۰۰	۲۵۲۱۰	۲۱۳۳	۴۵۷۰۷
۱۳۸۷	۳۰۴	۶۲۷۰	۲۰۶۵۹	۲۰۹۰	۵۲۱۳۸
۱۳۸۸	۳۱۸	۶۴۵۳	۲۰۸۴۵	۲۱۵۰	۴۸۹۷۰
۱۳۸۹	۳۵۹	۷۴۶۲	۲۶۹۵۶	۲۴۸۷	۵۳۹۶۷
۱۳۹۰	۳۹۵	۸۳۵۰	۳۱۹۲۷	۲۷۸۳	۴۴۰۳۳
۱۳۹۱	۶۵۱	۱۰۴۲۷	۴۰۴۷۰	۳۴۷۵	۴۵۹۵۹
۱۳۹۲	۷۲۰	۱۲۲۵۶	نامشخص	۴۰۸۵	۴۳۶۱۵
نرخ رشد سالانه	۱۳.۶	۱۱.۲	۱۴.۳ (۱۳۸۲-۹۱)	۱۱.۲	-۰.۱

ماخذ: اداره کل شیلات استان خوزستان ۱۳۹۳

برای بررسی قلمروهای اصلی این فعالیت در سال ۱۳۹۲ جدول ۶-۲۴ تهیه شده است.

قلمروهای شیلات استان را می‌توان از سه نظر طبقه بندی کرد: نخست از نظر کل صید و تولید و پرورش آبزیان است که شهرستان آبادان در رتبه نخست قرار می‌گیرد. چنان که در جدول ۶-۲۴ پیداست شهرستان آبادان با ۲۳.۸ درصد از کل صید و پرورش آبزیان مهم‌ترین شهرستان استان است. بعد از شهرستان آبادان، شهرستان خرمشهر با کل صید و پرورش به مقدار ۱۳/۵ هزار تن (نزدیک به ۱۵ درصد تولید استان) قرار دارد. اهواز و هندیجان به ترتیب با ۱۳.۷ و ۱۲.۷ درصد کل صید و پرورش آبزیان، در جایگاه سوم و چهارم قرار دارند.

از نظر پرورش آبزیان، شهرستان اهواز با نزدیک به ۱۲/۵ هزارتن در مقام نخست بین شهرستان‌ها قرار می‌گیرد. شهرستان شوشتر و خرمشهر نیز هر یک تولیدی نزدیک به ۱۰ هزارتن دارند. در جایگاه بعدی شهرستان‌های شادگان و آبادان با حدود ۳/۳ و ۳ هزار تن قرار دارند.

به روشنی مشاهده می‌شود شهرستان‌های لالی، گتوند و مسجد سلیمان در شمال شرقی، رامشیر و رامهرمز در میانه شرقی و سوسنگرد در حاشیه غربی استان که جملگی در مسیر رودخانه‌های دائمی قرار دارند و بعضی دیگر مانند باغ‌ملک و ایزه که از جریان آب سطحی نیز چندان بی‌بهره نیستند در این جدول یا حضور ندارند یا حجم تولید آبیان آن چندان قابل توجه نیست. به این معنی که این شهرستان‌ها که در واقع از شهرستان‌های کمتر بهره‌مند از توسعه محسوب می‌شوند از پتانسیل کم‌هزینه، اشتغال‌زا و سودآور پرورش آبیان در حاشیه رودخانه‌ها بی‌بهره یا کم‌بهره مانده‌اند. چنانکه در گزارش فصول بعدی مطالعات مشاهده خواهد شد در طرح آمایش استان، توسعه آبی‌پروری در خشکی و در حاشیه رودخانه‌ها یکی از برنامه‌های مهم زمینه‌ساز توسعه برای این مناطق می‌باشد.

از منظر سوم یعنی صید تنها در دریا، تفاوت‌هایی پدیدار می‌شود. از این منظر صیادان شهرستان آبادان با صید بیش از ۱۸ هزارتن بسیار بالاتر از دیگر صیادان شهرستان‌های ساحلی استان صید در دریا انجام می‌دهند. پس از آن شهرستان هندیجان با بیش از ۱۱ هزارتن در سال ۱۳۹۲ دارد و صیادان شهرستان‌های ماهشهر، خرمشهر و شادگان به ترتیب با حدود ۶/۵، ۳/۸ و ۳ هزار تن قرار دارند. (جدول ۶-۲۵)

جدول ۶-۲۴- قلمروهای اصلی صید و پرورش آبیان در استان خوزستان در سال ۱۳۹۲

شهرستان	صید آبیان - تن	تولید آبیان در خشکی - تن	جمع صید و پرورش آبیان	سهم از کل استان - درصد
آبادان	۱۸۶۶۶	۲۹۹۸	۲۱۶۶۴	۲۳.۸
اهواز	-	۱۲۴۸۵	۱۲۴۸۵	۱۳.۷
ایزه	-	۲۱۰	۲۱۰	۰.۲
ماهشهر	۶۵۴۰	-	۶۵۴۰	۷.۲
بهبهان	--	۷۸	۷۸	۰.۱
خرمشهر	۳۷۹۹	۹۷۴۲	۱۳۵۴۱	۱۴.۹
دزفول	-	۱۱۰۱	۱۱۰۱	۱.۲
دشت آزادگان	-	۲۲۰۲	۲۲۰۲	۲.۴
شادگان	۳۰۴۰	۳۳۴۳	۶۳۸۳	۷
شوش	-	۱۴۸۷	۱۴۸۷	۱.۶
شوشتر	-	۱۰۰۹۰	۱۰۰۹۰	۱۱.۱
مسجد سلیمان	-	۸۵۰	۸۵۰	۰.۹
هندیجان	۱۱۵۶۱	-	۱۱۵۶۱	۱۲.۷
هویزه	-	۶۰۶	۶۰۶	۰.۷
حمیدیه	-	۲۲۵۶	۲۲۵۶	۲.۵
استان	۴۳۶۰۶	۴۷۴۴۸	۹۱۰۵۴	۱۰۰

ماخذ: اداره کل شیلات استان خوزستان ۱۳۹۳

جدول ۶-۲۵- روند تغییر متغیرهای مهم شیلات در استان خوزستان در دوره ۹۲-۱۳۸۲

تعداد شاغل صید و صیادی نفر		تعداد شاغل آبزی پروری نفر		مساحت استخر و حوضچه پرورش - هکتار		مقدار برداشت از آبزی پروری - تن		مقدار صید تن		نام شهرستان
۱۳۹۲	۱۳۸۲	۱۳۹۲	۱۳۸۲	۱۳۹۲	۱۳۸۲	۱۳۹۲	۱۳۸۲	۱۳۹۲	۱۳۸۲	
۱۹۳۰۰	۱۶۰۵۹	۶۳۸	۸۹	۶۳۸	۸۹	۲۹۹۸	۲۶۸	۱۸۶۶۶	۱۸۸۷۲	آبادان
		-	-	-	-	-	-			امیدیه
		-	-	-	-	-	-			اندیمشک
		۲۹۰۷	۱۰۴۹	۲۹۰۷	۱۰۴۹	۱۲۴۸۵	۳۱۷۷			اهواز
		۶۳	-	۱	-	۲۱۰	-			ایذه
۴۹۰۰	۵۶۰۲	-	-	-	-	-	-	۶۵۴۰	۶۵۸۳	ماهشهر
		۲۲	-	۲۲	-	۷۸	-			بهبهان
۲۲۰۰	۳۳۶۱	۲۷۰۴	۵۴۹	۲۷۰۴	۵۴۹	۹۷۴۲	۱۶۶۳	۳۷۹۹	۳۹۵۰	خرمشهر
		۳۱۳	۲۰۱	۳۱۳	۲۰۱	۱۱۰۱	۶۰۸			دزفول
		۶۲۵	۹۸	۶۲۵	۹۸	۲۲۰۲	۲۹۸			دشت آزادگان
			-		-		-			رامشیر
			-		-		-			رامهرمز
۱۱۱۰	۲۶۱۴	۹۴۹	-	۹۴۹	-	۳۳۴۳	-	۳۰۴۰	۳۰۷۲	شادگان
		۴۲۲	۱۲۹	۴۲۲	۱۲۹	۱۴۸۷	۳۹۱			شوش
		۲۸۶۴	۱۹۱۱	۲۸۶۴	۱۹۱۱	۱۰۰۹۰	۵۷۸۹			شوشتر
			-		-		-			گتوند
			-		-		-			لالی
		۲۵۵	-	۳۰۳	-	۸۵۰	-			مسجدسلیمان
۱۱۴۹۰	۹۷۱۱		-		-		-	۱۱۵۶۱	۱۱۴۱۲	هنديجان
		۱۷۲	-	۱۷۲	-	۶۰۶				هویزه
		۶۴۱	۲۲۰	۶۴۱	۲۲۰	۲۲۵۶	-			حمیدیه
۳۹۰۰۰	۳۷۳۴۷	۱۲۵۷۵	۴۲۴۶	۱۲۵۰۵		۴۷۴۴۸	۱۲۱۹۴	۴۳۶۰۶	۴۳۸۸۹	جمع

ماخذ: اداره کل شیلات استان خوزستان - ۱۳۹۳

(د) خلاصه و نتیجه‌گیری از بند ۶-۲-۱ (نقش استان خوزستان در تقسیم کار ملی)

با توجه به موضوع این بند نتیجه‌گیری می‌شود که:

(۱) استان خوزستان در فصل‌های کشاورزی، ماهیگیری، استخراج نفت خام و گاز، تولید فرآورده‌های نفتی، صنایع شیمیایی و پتروشیمی، صنایع فلزات اساسی، آب و برق، حمل و نقل و تجارت خارجی دارای سهم و جایگاه ممتاز یا بسیار بالا و دارای مزیت مکانی است. این بخش‌ها در حال حاضر ارکان اقتصاد استان و وظایف استان در سطح ملی را تشکیل می‌دهند و به دلیل پابرجایی نسبی شرایطی که موجب رونق این فعالیت‌ها در استان خوزستان شده است، حفظ این جایگاه و توسعه ضروری آن‌ها به دلیل منطق اقتصادی چه از جهت منافع اقتصادی - اجتماعی برای استان، و چه از نظر منافع ملی از وظایف همه دستگاه‌های اجرایی و به ویژه "مدیریت توسعه استان" می‌باشد.

(۲) همچنین از بررسی روند تغییرات فعالیت‌های اقتصادی مشاهده شد هر چند سهم استان در بخش‌های صنعت، تأمین آب و برق، ساختمان و حمل و نقل و ارتباطات نسبتاً بالا و در بعضی موارد ممتاز می‌باشد، اما در همین حال سهم استان در سطح ملی در همین بخش‌ها در دوره ۸۹-۱۳۷۹ کاهش یافته است.

(۳) نکته قابل تأمل دیگر پایین بودن نسبی سهم و رتبه همه خدمات اقتصادی (بجز عمده و خرده فروشی و حمل و نقل و ارتباطات)، شامل هتل و رستوران، واسطه‌گری‌های مالی و مستغلات نسبت به سهم و جایگاه بخش‌های تولیدی استان است.

(۴) همچنین در حالی که در بخش کشاورزی و صنایع اساسی شیمیایی، پتروشیمی و فلزات اساسی جایگاه استان خوزستان در کشور ممتاز یا بسیار بالا است، صنایع تولید ماشین‌آلات، ابزار و قطعات، خودروسازی، صنایع فلزی فابریکی، لاستیک و پلاستیک، تولید وسایل برقی و صنایع فرآوری محصولات غذایی در این استان یا وجود ندارد یا سهم آن در مقیاس ملی بسیار اندک است. بنابراین حمایت از توسعه این صنایع در استان خوزستان از نظر منطق اقتصادی موجه و قابل توصیه است.

(۵) از آنجا که صنایع اساسی با سرمایه‌گذاری ملی احداث و توسعه می‌یابند، روند بالا نشان‌دهنده آن است که روند سرمایه‌گذاری ملی در بخش‌های یادشده در استان خوزستان کندتر از روند سرمایه‌گذاری در استان‌های رقیب بوده است که در اینجا نقش

"مدیریت توسعه استان" در تلاش برای اصلاح این روند با استدلال منطقی بارزتر می‌شود.

۶) در سایر بخش‌های صنعتی، که به طور معمول با سرمایه‌گذاری بخش خصوصی ایجاد و توسعه می‌یابند ضعف سرمایه‌گذاری (که در پایین بودن ارزش افزوده این صنایع منعکس است) را باید در عوامل مختلف اقتصادی - اجتماعی جست و جو کرد. تدارک راهکارهای لازم برای فعال کردن سرمایه‌گذاری بخش خصوصی مهم‌ترین راهکار است که در گزارش تحت عنوان کلی گسترش بازارهای اقتصادی مورد بررسی قرار گرفته است.

۷) نکته بسیار قابل توجه و هشدار دهنده آن است که کاهش سهم ارزش افزوده استان خوزستان در سطح ملی، در بخش‌هایی رخ داده است که از بخش‌های بسیار مهم و پیشرو هستند که استان در آن‌ها دارای سهم و یا تمرکز مکانی بالا می‌باشد، مانند صنایع شیمیایی و پتروشیمی و فلزی و آب و برق، حمل و نقل زمینی و ریلی و یا رشته‌هایی که توسعه آن‌ها از ضرورت‌های توسعه استان است مانند ساختمان، واسطه‌گری مالی و مستغلات.

دلیل اصلی کاهش یا افزایش سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های استان نسبت به فعالیت نظیر در کشور، تفاوت نرخ رشد این دو در طول دهه مورد بررسی است. بدیهی است هرگاه نرخ رشد ارزش افزوده یک فعالیت در سطح استان از نرخ رشد فعالیت نظیر در سطح کشور کمتر باشد سهم ارزش افزوده این فعالیت در کشور کاهش می‌یابد و این دقیقاً همان است که در تعدادی از بخش‌ها و از جمله مهمترین آن‌ها در بخش‌های صنعت، تسهیلات عمومی، واسطه‌گری مالی و مستغلات رخ داده است.

ادامه نرخ رشد پایین این بخش‌ها در سطح استان به معنی عدم استفاده مناسب از مزیت‌های نسبی استان است و موجب می‌شود مزیت نسبی استان خوزستان در این زمینه‌ها در سطح ملی کاهش یابد.

به بیان ساده‌تر توسعه سرمایه‌گذاری و افزایش ارزش افزوده رشته‌هایی مانند صنعت شیمیایی و پتروشیمی، صنایع فلزی، آب و برق در استان خوزستان با توجه به دسترسی به منابع نفت و گاز و با توجه به زیربنای حمل و نقل، سهولت دسترسی به بازارهای ملی و فراملی و توسعه حمل و نقل زمینی و ریلی با توجه به وجود بندر امام و وجود زیرساخت‌های فعلی آن که تنها

نیاز به گسترش دارد، به طور طبیعی موجه تر از سرمایه گذاری در این زمینه ها در هر استان دیگری است.

اگر راه اندازی صنایع شیمیایی و پتروشیمی با انتقال خوراک از استان خوزستان و یا بوشهر به هر استان دیگری موجه و اقتصادی باشد، بهره برداری از این منابع در استان خوزستان به طریق اولی از دیدگاه اقتصادی موجه تر است، زیرا حداقل به سرمایه گذاری اضافی در خط لوله برای انتقال خوراک پتروشیمی نیاز ندارند.

عدم توجه به این مزیت ها موجب رشد سریع تر صنایع فولاد در استان های کرمان و اصفهان شده است و سهم استان خوزستان در ارزش افزوده این بخش در کشور از ۱۹.۹ درصد به ۱۲ درصد کاهش و رتبه آن نیز از دوم به سوم تنزل یافته است. در همین دوره جایگاه نخست ارزش افزوده صنایع شیمیایی و پتروشیمی سهم استان خوزستان حفظ شده است، اما سهم آن از ارزش افزوده این بخش در کشور از ۴۹.۳ درصد به ۳۰ درصد کاهش یافته است. در صورت ادامه این روند، جایگاه استان خوزستان در زمینه دو صنعت مهم یاد شده به رتبه های پایین تر تنزل خواهد یافت.

به همین قیاس رتبه پنجم استان خوزستان در تولید محصولات کشاورزی با توجه به منابع عظیم آب و خاک و امکان تولید محصولات نوبرانه و امکان دو بار کشت در سال به هیچ وجه مناسب نیست و رشد کند توسعه شبکه های آب در پشتیبانی از بخش کشاورزی نیز مزید بر علت است، همچنان که رشد کند ارزش افزوده دامداری استان موجب کاهش سهم آن در کشور و تنزل رتبه آن شده است.

از بررسی روند تجارت خارجی کشور ایران با عراق نیز مشاهده شد کشور عراق به یک بازار فرامرزی بسیار مهمی برای ایران تبدیل شده است، به طوری که در سال های ۱۳۸۸ و ۱۳۹۱ با سهمی معادل ۲۰ درصد، مهم ترین کشور مقصد صادرات ایران را تشکیل می دهد. هر چند برای دست یافتن به این بازار در شرایط تحریم خارجی، کشور ایران تلاش بسیار زیادی به عمل آمده است، حفظ این بازار اهمیت بیشتری دارد. به عنوان مثال، تجربه آزاد شدن کشورهای همسایه شمالی ایران پس از فروپاشی جماهیر شوروی و مشترک بودن سوابق فرهنگی ایران با این کشورها بازار وسیعی را به سرعت در اختیار ایران قرار داد. اما متأسفانه به دلیل سودجویی های آنی بخش خصوصی و مدیریت ناکافی بخش عمومی این بازارها به همان سرعت از دست ایران خارج شدند و ترکیه به عنوان یک رقیب جای ایران را گرفت. در ارتباط با بازار عراق، توسعه شبکه جاده ای استان خوزستان از سه طریق با کشور عراق پیش بینی شده است که در بخش

طراحی بیشتر توضیح داده خواهد شد. به علاوه در اینجا باید اشاره کرد که بخش مهمی از نیاز این بازار از محصولات صنایع غذایی تشکیل می‌شود. توسعه صنایع غذایی به دلیل نیاز داخلی کشور و امکان صادرات قبلاً در مطالعات آمایش استان مطرح شده بود. صادرات این محصولات به بازار عراق نیز یک دلیل دیگر بر لزوم توسعه صنایع غذایی در استان خوزستان است.

۶-۲-۱-۳- نقش استان خوزستان در تقسیم کار منطقه‌ای

۶-۲-۱-۳-۱- مقایسه ساختار اقتصادی استان خوزستان و کهگیلویه و بویراحمد

مقایسه ساختار اقتصادی استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویراحمد بدون احتساب ارزش افزوده فعالیت نفت و گاز در جدول ۶-۲۶ آمده است. در جدول ۶-۲۷ نیز همین مقایسه با احتساب ارزش افزوده فعالیت نفت و گاز ارائه شده است.

قبل از بیان نقش استان خوزستان در اقتصاد منطقه^۱، در زیر به صورت مختصر مهمترین شباهت‌ها و تفاوت‌های ساختاری اقتصاد این دو استان مرور می‌شود:

■ چنانکه مشاهده می‌شود در سال ۱۳۸۹ حدود ۶۲ درصد از تولید ناخالص داخلی استان خوزستان از زیر بخش نفت و گاز تأمین می‌شود. این سهم برای استان کهگیلویه و بویر احمد نزدیک به ۸۱ درصد است، جدول ۶-۲۷.

در ادامه با استفاده از جدول ۶-۲۶ به مهم‌ترین ویژگی‌های توزیع سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد در اقتصاد همان استان بدون احتساب ارزش افزوده فعالیت نفت و گاز در سال ۱۳۸۹ اشاره می‌شود.

■ سهم بخش کشاورزی این دو استان به ترتیب نزدیک به ۱۱ درصد و حدود ۱۸ درصد می‌باشد بنابراین اقتصاد استان کهگیلویه و بویر احمد اتکالی بیشتری به بخش کشاورزی دارد.

■ هرچند سهم سایر معادن در تولید ناخالص داخلی هر دو استان بسیار کم است اما به طور نسبی این سهم در استان کهگیلویه و بویراحمد ۶.۵ برابر استان خوزستان می‌باشد.

■ در حالی که استان خوزستان یک استان صنعتی پیشرو در سطح کشور به حساب می‌آید و سهم ارزش افزوده بخش صنعت حدود ۲۶ درصد تولید ناخالص داخلی آن است این سهم در استان کهگیلویه و بویراحمد تنها نزدیک به ۷ درصد است و مهمترین صنایع آن از نظر سهم در تولید ناخالص داخلی

۱ - طبق مصوبه جلسه ۱۳۸۹/۴/۲۳ هیئت وزیران این منطقه به عنوان منطقه چهار از استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد تشکیل می‌شود.

استان از صنعت کانی غیر فلزی و صنعت شیمیایی حاصل می‌شود.

■ سهم تسهیلات عمومی (آب، برق و توزیع گاز) در تولید ناخالص داخلی استان خوزستان ۳.۵ برابر سهم نظیر در استان کهگیلویه و بویراحمد است.

■ از بخش‌های اقتصادی مهم دیگر، در بخش عمده و خرده فروشی و حمل و نقل و ارتباطات سهم نسبی استان کهگیلویه و بویراحمد کمتر از استان خوزستان است.

■ در مقابل در بخش‌های ساختمان، مستغلات، خدمات امور عمومی و شهری، خدمات آموزش و خدمات بهداشت و مددکاری اجتماعی سهم استان کهگیلویه و بویراحمد بیشتر از استان خوزستان است.

■ بنابراین ساختار اقتصاد استان خوزستان در مقایسه با استان کهگیلویه و بویراحمد از نظر صنعت بسیار پیشرفته‌تر است و از نظر تسهیلات عمومی و خدمات اقتصادی نیز پیشرفته‌تر است. در مقابل ساختار اقتصاد استان کهگیلویه و بویراحمد بیشتر متکی به بخش کشاورزی و ارزش افزوده ناشی از فعالیت بخش‌های ساختمان، خدمات امور عمومی و اجتماعی می‌باشد که به طور عمده از منابع ملی تأمین می‌شود.

جدول ۶-۲۶- مقایسه سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های اقتصادی کشور و استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویراحمد در اقتصاد همان منطقه در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ بر پایه قیمت جاری - بدون احتساب ارزش افزوده فعالیت نفت و گاز - درصد

	کهگیلویه و بویراحمد		خوزستان		کشور	
	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹
کشاورزی	۱۸.۲	۲۱.۷	۱۰.۹	۱۱.۶	۱۰.۱	۱۴.۱
زراعت و باغداری	۱۲.۰	۱۱.۳	۷.۷	۷.۷	۶.۸	۹.۹
دامداری	۵.۵	۸.۹	۳.۱	۳.۸	۳.۲	۴.۰
جنگلداری	۰.۷	۱.۶	۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰.۲
ماهیگیری	۰.۹	۰.۱	۰.۶	۰.۶	۰.۳	۰.۴
ماهیگیری	۰.۹	۰.۱	۰.۶	۰.۶	۰.۳	۰.۴
معادن	۱.۳	۰.۳	۰.۲	۰.۲	۱.۰	۰.۶
نفت و گاز						
سایر معادن	۱.۳	۰.۳	۰.۲	۰.۲	۱.۰	۰.۶

ادامه جدول ۶-۲۶- مقایسه سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های اقتصادی کشور و استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد در اقتصاد همان منطقه در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ بر پایه قیمت جاری - بدون احتساب ارزش افزوده فعالیت نفت و گاز - درصد

کهگیلویه و بویر احمد		خوزستان		کشور		
۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	
۶.۹	۶.۴	۲۶.۱	۳۰.۵	۱۵.۳	۱۷.۴	صنعت
۲.۰	۳.۸	۲.۱	۱.۹	۲.۱	۲.۹	غذایی
۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۱	توتون و تنباکو
۰.۳	۰.۴	۰.۰	۰.۱	۰.۴	۱.۳	منسوجات
۰.۰	۰.۱	۰.۰	۰.۱	۰.۱	۰.۲	پوشاک
۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۱	چرم
۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۱	۰.۲	۰.۲	چوب
۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۲	۰.۱	۰.۲	کاغذ
۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۱	انتشار
۰.۰	۰.۰	۶.۳	۳.۱	۲.۰	۱.۳	کک و فرآورده نفت
۱.۶	۰.۱	۱۱.۵	۱۷.۵	۲.۲	۲.۵	شیمیایی
۰.۳	۰.۰	۰.۱	۰.۱	۰.۴	۰.۴	لاستیک و پلاستیک
۱.۹	۱.۱	۱.۳	۱.۱	۱.۵	۱.۵	کانی غیر فلزی
۰.۱	۰.۰	۳.۴	۵.۶	۱.۶	۲.۰	فلزات اساسی
۰.۳	۰.۴	۰.۵	۰.۴	۰.۸	۰.۸	فلزی فابریکی
۰.۱	۰.۲	۰.۲	۰.۱	۰.۷	۱.۱	سایر ماشین‌آلات
۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	ماشین آلات دفتری
۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۱	۰.۴	۰.۴	سایر ماشین آلات برقی
۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۲	رادیو و تلویزیون
۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۱	ابزار پزشکی
۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۰	۱.۸	۱.۵	نقلیه موتوری
۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۱	سایر تجهیزات حمل و نقل
۰.۲	۰.۱	۰.۲	۰.۱	۰.۴	۰.۳	مبلمان
۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	بازیافت
۲.۰	۱.۳	۷.۰	۴.۵	۳.۷	۲.۶	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
۰.۷	۰.۴	۳.۳	۳.۲	۱.۴	۱.۶	برق
۱.۰	۰.۴	۳.۴	۰.۷	۲.۱	۰.۶	توزیع گاز طبیعی
۰.۴	۰.۵	۰.۴	۰.۷	۰.۲	۰.۴	آب

ادامه جدول ۶-۲۶- مقایسه سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های اقتصادی کشور و استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد در اقتصاد همان منطقه در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ بر پایه قیمت جاری - بدون احتساب ارزش افزوده فعالیت نفت و گاز - درصد

	خوزستان		کشور		کهگیلویه و بویر احمد	
	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹
ساختمان	۵.۴	۷.۳	۷.۲	۵.۵	۹.۵	۱۲.۸
ساختمان مسکونی	۲.۱	۳.۳	۱.۱	۲.۳	۴.۰	۵.۵
سایر ساختمان‌ها	۳.۳	۴.۰	۶.۱	۳.۲	۵.۵	۷.۳
عمده و خرده فروشی، تعمیر	۱۷.۴	۱۶.۰	۱۲.۸	۱۴.۹	۱۵.۵	۹.۰
عمده و خرده فروشی، تعمیر	۱۷.۴	۱۶.۰	۱۲.۸	۱۴.۹	۱۵.۵	۹.۰
هتل و رستوران	۱.۲	۱.۲	۰.۶	۰.۷	۰.۷	۰.۷
هتل	۰.۲	۰.۲	۰.۰	۰.۱	۰.۱	۰.۱
رستوران	۱.۰	۰.۹	۰.۵	۰.۶	۰.۶	۰.۷
حمل و نقل و ارتباطات	۸.۶	۹.۰	۱۰.۶	۹.۷	۳.۶	۴.۲
حمل و نقل	۷.۴	۷.۰	۱۰.۱	۹.۳	۳.۰	۳.۸
حمل و نقل زمینی	۶.۲	۶.۰	۷.۴	۶.۵	۲.۹	۳.۷
راه‌آهن	۰.۲	۰.۲	۰.۳	۰.۲	۰.۰	۰.۰
جاده‌ای	۵.۹	۵.۷	۷.۰	۶.۰	۲.۹	۳.۶
حمل و نقل لوله‌ای	۰.۰	۰.۱	۰.۱	۰.۳	۰.۰	۰.۱
آبی	۰.۴	۰.۱	۱.۳	۰.۷	۰.۰	۰.۰
هوایی	۰.۳	۰.۲	۰.۲	۰.۲	۰.۰	۰.۰
پشتیبانی و انبارداری	۰.۷	۰.۷	۱.۲	۱.۹	۰.۱	۰.۱
پست و مخابرات	۱.۱	۲.۰	۰.۵	۰.۴	۰.۷	۰.۴
واسطه‌گری مالی	۲.۲	۳.۷	۰.۹	۱.۰	۱.۲	۱.۳
بانک	۱.۶	۲.۵	۰.۸	۰.۸	۱.۱	۱.۱
سایر واسطه‌گری مالی	۰.۳	۰.۷	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰
بیمه	۰.۲	۰.۴	۰.۱	۰.۲	۰.۱	۰.۳
مستغلات	۱۴.۰	۱۵.۶	۸.۲	۷.۲	۱۳.۶	۱۳.۳
مستغلات	۱۲.۱	۱۳.۵	۷.۷	۶.۴	۱۱.۹	۱۲.۱
خدمات مسکونی	۱۱.۴	۱۲.۶	۶.۴	۶.۰	۶.۳	۱۱.۵
خدمات مسکونی شخصی	۹.۵	۹.۸	۵.۴	۴.۵	۵.۳	۶.۸
خدمات مسکونی اجاری	۱.۹	۲.۸	۱.۰	۱.۵	۰.۹	۴.۷
خدمات غیر مسکونی	۰.۶	۰.۶	۱.۲	۰.۲	۵.۶	۰.۵
خدمات دلان مستغلات	۰.۱	۰.۳	۰.۱	۰.۲	۰.۱	۰.۱
کرایه و خدمات کسب و کار	۱.۹	۲.۱	۰.۵	۰.۹	۱.۷	۱.۲

ادامه جدول ۶-۲۶- مقایسه سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های اقتصادی کشور و استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد در اقتصاد همان منطقه در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ بر پایه قیمت جاری -

بدون احتساب ارزش افزوده فعالیت نفت و گاز - درصد

کهگیلویه و بویراحمد		خوزستان		کشور		
۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	
۷.۴	۸.۶	۵.۸	۵.۵	۵.۷	۶.۹	اداره امور عمومی و شهری
۳.۶	۴.۱	۲.۳	۱.۸	۲.۸	۳.۲	امور عمومی و شهری
۲.۷	۳.۶	۱.۰	۰.۹	۱.۶	۲.۲	امور عمومی
۰.۹	۰.۵	۱.۳	۰.۹	۱.۲	۱.۰	خدمات شهری
۳.۴	۴.۲	۳.۳	۳.۶	۲.۸	۳.۵	امور دفاعی و انتظامی
۱.۸	۲.۷	۲.۶	۳.۰	۱.۹	۲.۷	امور دفاعی
۱.۶	۱.۴	۰.۷	۰.۵	۰.۹	۰.۸	امور انتظامی
۰.۴	۰.۳	۰.۳	۰.۰	۰.۲	۰.۲	تأمین اجتماعی اجباری
۱۱.۰	۱۰.۴	۴.۲	۳.۳	۴.۵	۴.۳	آموزش
۳.۳	۴.۴	۱.۳	۱.۳	۱.۳	۱.۴	ابتدائی
۳.۲	۴.۳	۱.۳	۱.۲	۱.۳	۱.۴	ابتدائی دولتی
۰.۱	۰.۱	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	ابتدائی خصوصی
۵.۵	۴.۱	۱.۷	۱.۲	۱.۷	۱.۷	متوسطه
۵.۳	۳.۹	۱.۶	۱.۱	۱.۶	۱.۶	متوسطه عمومی دولتی
۰.۲	۰.۲	۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰.۱	متوسطه عمومی خصوصی
۱.۸	۱.۳	۰.۹	۰.۶	۱.۳	۰.۹	عالی
۰.۷	۰.۷	۰.۳	۰.۴	۰.۸	۰.۷	عالی دولتی
۱.۱	۰.۶	۰.۶	۰.۱	۰.۵	۰.۳	عالی خصوصی
۰.۴	۰.۶	۰.۲	۰.۲	۰.۲	۰.۳	بزرگسالان
۰.۳	۰.۶	۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰.۲	بزرگسالان دولتی
۰.۱	۰.۰	۰.۱	۰.۰	۰.۱	۰.۱	بزرگسالان خصوصی
۹.۳	۵.۶	۴.۴	۲.۷	۴.۳	۳.۳	بهداشت و مددکاری
۷.۷	۴.۴	۴.۱	۲.۵	۳.۹	۳.۱	بهداشت و درمان
۴.۳	۲.۱	۱.۸	۱.۰	۱.۹	۱.۲	بهداشت و درمان دولتی
۳.۳	۲.۴	۲.۳	۱.۵	۲.۰	۱.۹	بهداشت و درمان خصوصی
۰.۳	۰.۲	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۱	دامپزشکی
۱.۴	۰.۹	۰.۲	۰.۲	۰.۳	۰.۲	مددکاری
۱.۶	۱.۵	۱.۶	۰.۸	۲.۳	۱.۵	سایر خدمات عمومی
۰.۹	۰.۷	۰.۸	۰.۴	۱.۴	۰.۸	تفریحی، فرهنگی
۰.۳	۰.۲	۰.۱	۰.۱	۰.۲	۰.۳	مذهبی، سیاسی
۰.۵	۰.۶	۰.۶	۰.۳	۰.۷	۰.۵	سایر خدمات
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع

مأخذ: حساب‌های استانی مرکز آمار ایران، ۸۹-۱۳۷۹ و محاسبات گزارش حاضر

جدول ۶-۲۷- مقایسه سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های اقتصادی کشور و استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد در اقتصاد همان منطقه در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ بر پایه قیمت جاری -

با احتساب ارزش افزوده فعالیت نفت و گاز - درصد

	خوزستان		کشور		کهگیلویه و بویر احمد
	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	
کشاورزی	۱۱.۶	۸.۵	۴.۷	۴.۱	۳.۶
زراعت و باغداری	۸.۱	۵.۷	۳.۱	۲.۹	۲.۳
دامداری	۳.۳	۲.۷	۱.۵	۱.۲	۱.۱
جنگلداری	۰.۲	۰.۱	۰.۰	۰.۰	۰.۱
ماهیگیری	۰.۳	۰.۲	۰.۲	۰.۲	۰.۲
ماهیگیری	۰.۳	۰.۲	۰.۲	۰.۲	۰.۲
معادن	۱۸.۱	۱۷.۱	۶۰.۰	۶۲.۸	۸۰.۸
نفت و گاز	۱۷.۶	۱۶.۲	۵۹.۹	۶۲.۷	۸۰.۵
سایر معادن	۰.۵	۰.۸	۰.۱	۰.۱	۰.۳
صنعت	۱۴.۴	۱۲.۸	۱۲.۲	۹.۷	۱.۳
غذایی	۲.۴	۱.۷	۰.۸	۰.۸	۰.۴
توتون و تنباکو	۰.۱	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰
منسوجات	۱.۱	۰.۴	۰.۰	۰.۰	۰.۱
پوشاک	۰.۲	۰.۱	۰.۰	۰.۰	۰.۰
چرم	۰.۱	۰.۱	۰.۰	۰.۰	۰.۰
چوب	۰.۱	۰.۲	۰.۰	۰.۰	۰.۰
کاغذ	۰.۲	۰.۱	۰.۱	۰.۰	۰.۰
انتشار	۰.۱	۰.۱	۰.۰	۰.۰	۰.۰
کک و فرآورده نفت	۱.۱	۱.۷	۱.۲	۲.۳	۰.۰
شیمیایی	۲.۱	۱.۹	۷.۰	۴.۳	۰.۳
لاستیک و پلاستیک	۰.۴	۰.۳	۰.۰	۰.۱	۰.۱
کانی غیر فلزی	۱.۲	۱.۳	۰.۴	۰.۵	۰.۴
فلزات اساسی	۱.۶	۱.۴	۲.۲	۱.۳	۰.۰
فلزی فابریکی	۰.۷	۰.۶	۰.۱	۰.۲	۰.۱
سایر ماشین‌آلات	۰.۹	۰.۶	۰.۰	۰.۱	۰.۰
ماشین‌آلات دفتری	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰
سایر ماشین‌آلات برقی	۰.۳	۰.۴	۰.۰	۰.۰	۰.۰
رادیو و تلویزیون	۰.۱	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰
ابزار پزشکی	۰.۱	۰.۱	۰.۰	۰.۰	۰.۰
نقلیه موتوری	۱.۳	۱.۵	۰.۰	۰.۰	۰.۰
سایر تجهیزات حمل و نقل	۰.۱	۰.۱	۰.۰	۰.۰	۰.۰
مبلمان	۰.۲	۰.۳	۰.۰	۰.۱	۰.۰

ادامه جدول ۶-۲۷- مقایسه سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های اقتصادی کشور و استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد در اقتصاد همان منطقه در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ بر پایه قیمت جاری - با احتساب ارزش افزوده فعالیت نفت و گاز - درصد

کاهش‌دهنده و بوی‌احمد	خوزستان		کشور		
	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	
باز یافت	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰
تأمین آب، برق و گاز طبیعی	۲.۱	۳.۱	۱.۸	۲.۶	۰.۴
برق	۱.۳	۱.۲	۱.۳	۱.۲	۰.۱
توزیع گاز طبیعی	۰.۵	۱.۷	۰.۳	۱.۳	۰.۲
آب	۰.۴	۰.۲	۰.۳	۰.۱	۰.۱
ساختمان	۴.۵	۶.۱	۲.۹	۲.۱	۲.۵
ساختمان مسکونی	۱.۷	۲.۸	۰.۵	۰.۸	۱.۱
سایر ساختمان‌ها	۲.۸	۳.۴	۲.۴	۱.۲	۱.۴
عمده و خرده فروشی، تعمیر	۱۴.۳	۱۳.۴	۵.۱	۵.۶	۱.۷
عمده و خرده فروشی، تعمیر	۱۴.۳	۱۳.۴	۵.۱	۵.۶	۱.۷
هتل و رستوران	۱.۰	۱.۰	۰.۲	۰.۳	۰.۱
هتل	۰.۱	۰.۲	۰.۰	۰.۰	۰.۰
رستوران	۰.۸	۰.۸	۰.۲	۰.۲	۰.۱
حمل و نقل و ارتباطات	۷.۱	۷.۵	۴.۲	۳.۶	۰.۸
حمل و نقل	۶.۱	۵.۹	۴.۰	۳.۵	۰.۷
حمل و نقل زمینی	۵.۱	۵.۰	۳.۰	۲.۴	۰.۷
راه آهن	۰.۲	۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰.۰
جاده‌ای	۴.۹	۴.۸	۲.۸	۲.۲	۰.۷
حمل و نقل لوله‌ای	۰.۰	۰.۱	۰.۰	۰.۱	۰.۰
آبی	۰.۳	۰.۱	۰.۵	۰.۳	۰.۰
هوایی	۰.۲	۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰.۰
پشتیبانی و انبارداری	۰.۶	۰.۶	۰.۵	۰.۷	۰.۰
پست و مخابرات	۰.۹	۱.۷	۰.۲	۰.۲	۰.۱
واسطه‌گری مالی	۱.۸	۳.۱	۰.۴	۰.۴	۰.۳
بانک	۱.۳	۲.۱	۰.۳	۰.۳	۰.۲
سایر واسطه‌گری مالی	۰.۳	۰.۶	۰.۰	۰.۰	۰.۰
بیمه	۰.۲	۰.۳	۰.۰	۰.۱	۰.۱
مستغلات	۱۱.۶	۱۳.۱	۳.۳	۲.۷	۲.۶
مستغلات	۱۰.۰	۱۱.۳	۳.۱	۲.۴	۲.۳
خدمات مسکونی	۹.۴	۱۰.۶	۲.۶	۲.۲	۰.۵
خدمات مسکونی شخصی	۷.۸	۸.۲	۲.۱	۱.۷	۱.۳
خدمات مسکونی اجاری	۱.۶	۲.۳	۰.۴	۰.۶	۰.۹

ادامه جدول ۶-۲۷- مقایسه سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های اقتصادی کشور و استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد در اقتصاد همان منطقه در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ بر پایه قیمت جاری -

با احتساب ارزش افزوده فعالیت نفت و گاز - درصد

کهگیلویه و بویر احمد		خوزستان		کشور		
۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	
۰.۱	۰.۵	۰.۱	۰.۵	۰.۵	۰.۵	خدمات غیر مسکونی
۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۰	۰.۲	۰.۱	خدمات دلان مستغلات
۰.۲	۰.۱	۰.۳	۰.۲	۱.۸	۱.۶	کرایه و خدمات کسب و کار
۱.۴	۰.۷	۲.۲	۲.۲	۴.۸	۵.۷	اداره امور عمومی و شهری
۰.۷	۰.۳	۰.۸	۰.۷	۲.۳	۲.۶	امور عمومی و شهری
۰.۵	۰.۳	۰.۴	۰.۴	۱.۳	۱.۸	امور عمومی
۰.۲	۰.۰	۰.۵	۰.۴	۱.۰	۰.۸	خدمات شهری
۰.۷	۰.۳	۱.۲	۱.۴	۲.۳	۲.۹	امور دفاعی و انتظامی
۰.۴	۰.۲	۱.۰	۱.۲	۱.۶	۲.۲	امور دفاعی
۰.۳	۰.۱	۰.۳	۰.۲	۰.۸	۰.۷	امور انتظامی
۰.۱	۰.۰	۰.۱	۰.۰	۰.۲	۰.۲	تأمین اجتماعی اجباری
۲.۱	۰.۸	۱.۶	۱.۳	۳.۷	۳.۶	آموزش
۰.۶	۰.۴	۰.۵	۰.۵	۱.۱	۱.۲	ابتدائی
۰.۶	۰.۳	۰.۵	۰.۵	۱.۱	۱.۲	ابتدائی دولتی
۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	ابتدائی خصوصی
۱.۱	۰.۳	۰.۶	۰.۵	۱.۴	۱.۴	متوسطه
۱.۰	۰.۳	۰.۶	۰.۵	۱.۳	۱.۳	متوسطه عمومی دولتی
۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۱	متوسطه عمومی خصوصی
۰.۳	۰.۱	۰.۴	۰.۲	۱.۱	۰.۸	عالی
۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰.۲	۰.۶	۰.۶	عالی دولتی
۰.۲	۰.۰	۰.۲	۰.۱	۰.۴	۰.۲	عالی خصوصی
۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰.۲	۰.۲	بزرگسالان
۰.۱	۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۱	۰.۱	بزرگسالان دولتی
۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۱	بزرگسالان خصوصی
۱.۸	۰.۵	۱.۶	۱.۱	۳.۶	۲.۸	بهداشت و مددکاری
۱.۵	۰.۴	۱.۵	۱.۰	۳.۳	۲.۵	بهداشت و درمان
۰.۸	۰.۲	۰.۷	۰.۴	۱.۶	۱.۰	بهداشت و درمان دولتی
۰.۷	۰.۲	۰.۸	۰.۶	۱.۷	۱.۵	بهداشت و درمان خصوصی
۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۱	دامپزشکی
۰.۳	۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰.۳	۰.۲	مددکاری

ادامه جدول ۶-۲۷- مقایسه سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های اقتصادی کشور و استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد در اقتصاد همان منطقه در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ بر پایه قیمت جاری -

با احتساب ارزش افزوده فعالیت نفت و گاز - درصد

کهگیلویه و بویر احمد		خوزستان		کشور		
۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	
۰.۳	۰.۱	۰.۶	۰.۳	۱.۹	۱.۳	سایر خدمات عمومی
۰.۲	۰.۱	۰.۳	۰.۲	۱.۲	۰.۶	تفریحی، فرهنگی
۰.۱	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۲	۰.۲	مذهبی، سیاسی
۰.۱	۰.۰	۰.۲	۰.۱	۰.۶	۰.۴	سایر خدمات
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع

مأخذ: حساب‌های استانی مرکز آمار ایران، ۱۳۷۹-۸۹ و محاسبات گزارش حاضر

۶-۲-۱-۲-۳- نقش استان خوزستان در تقسیم کار منطقه

نقش استان خوزستان در اقتصاد این منطقه به شدت غالب است. در تعدادی از بخش‌ها استان خوزستان بیش از ۹۰ درصد و در تعدادی دیگر بین ۸۰ تا ۹۰ درصد ارزش افزوده این منطقه را تولید می‌نماید، (جدول ۶-۲۸).

- در بخش کشاورزی، ماهیگیری، ساختمان، واسطه‌گری مالی، مستغلات و خدمات عمومی و اجتماعی سهم استان استان خوزستان بین ۸۰ تا ۹۰ درصد می‌باشد.
- در بخش صنعت، تسهیلات عمومی، عمده و خرده فروشی، هتل و رستوران و حمل و نقل و ارتباطات سهم استان استان خوزستان بیش از ۹۰ درصد ارزش افزوده این منطقه را تشکیل می‌دهد.
- جزئیات بیشتر در جدول ۶-۲۹ قابل مشاهده است.

با توجه به موارد فوق استان خوزستان در این منطقه پیشرو است و استان کهگیلویه می‌تواند از امکانات استان خوزستان در صورت نیاز بهره‌مند شود. این امکانات در حوزه‌های تخصصی صنایع، بهداشت و درمان، آموزش عالی، دسترسی به بنادر استان خوزستان و همکاری‌های نفتی قرار دارد. در حال حاضر تبادل کالا بین دو استان به علت نارسایی راه‌های دسترسی قابل توجه نیست. در حمل کالا سهمی حدود ۰.۴ درصد از کالای حمل شده از استان خوزستان به مقصدهای برون استانی به استان کهگیلویه و بویر احمد اختصاص دارد و در مورد مسافر نیز سهمی کمتر از ۲ درصد (مراجعه شود به گزارش فصل سوم مطالعات آمایش استان خوزستان)، اما توسعه ارتباط استان خوزستان با استان کهگیلویه و بویر احمد در برنامه آمایش استان خوزستان پیش‌بینی شده است که در این صورت به تبادل بیشتر بین این دو استان خواهد انجامید و امکان دسترسی استان کهگیلویه و بویر احمد به خدمات تخصصی برتر را فراهم خواهد کرد.

ماجر حاشی کرمانشاه و ۱۳۸۹-۸۷ ایران. مرکز استادی حساس: مجله

[illegible]

کشور و منطقه، حملات، یو آر جی و کلاه ایمنه آبی با استایر، مقابله آبی و ۱۳۸۹ سال در استان خوزستان استاده افروشی ارزنج توزیع - ۲۸-۶ جدول

■ ۵۸۰۱ نیتس؟ جو نیتس؟ نیتس؟ نیتس؟

جدول ۶-۲۹- مقایسه ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد و سهم ارزش افزوده استان خوزستان در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ - قیمت جاری

سهم استان خوزستان از فعالیت نظیر در منطقه (درصد)		کهگیلویه و بویر احمد (میلیارد ریال)		خوزستان (میلیارد ریال)		
۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	
۸۶.۳	۸۸.۰	۳,۹۴۶	۵۷۷	۲۴,۸۵۷	۴,۲۳۶	کشاورزی
۸۷.۱	۹۰.۴	۲,۵۹۷	۲۹۹	۱۷,۵۳۹	۲,۸۲۲	زراعت و باغداری
۸۵.۷	۸۵.۴	۱,۱۹۲	۲۳۶	۷,۱۲۰	۱,۳۷۹	دامداری
۵۵.۷	۴۶.۲	۱۵۷	۴۲	۱۹۸	۳۶	جنگلداری
۸۷.۷	۹۸.۴	۱۹۵	۳	۱,۳۹۰	۲۱۱	ماهیگیری
۸۷.۷	۹۸.۴	۱۹۵	۳	۱,۳۹۰	۲۱۱	ماهیگیری
۸۱.۰	۶۴.۵	۸۹,۷۲۳	۳۰,۰۱۳	۳۸۲,۷۰۲	۵۴,۴۶۸	معادن
		۸۹,۴۴۳	۳۰,۰۰۶	۳۸۲,۲۳۹	۵۴,۴۱۰	نفت و گاز
۶۲.۴	۸۸.۹	۲۷۹	۷	۴۶۳	۵۸	سایر معادن
۹۷.۵	۹۸.۵	۱,۴۹۷	۱۷۰	۵۹,۳۳۷	۱۱,۱۲۰	صنعت
۹۱.۷	۸۷.۳	۴۳۷	۱۰۱	۴,۸۵۴	۶۹۷	غذایی
		۰	۰	۰	۰	توتون و تنباکو
۵۹.۷	۸۰.۰	۶۷	۱۱	۹۹	۴۳	منسوجات
۹۴.۳	۹۱.۲	۵	۳	۸۱	۲۶	پوشاک
۹۳.۲	۹۵.۳	۱	۰	۱۲	۷	چرم
۹۶.۰	۹۷.۰	۱۰	۱	۲۴۹	۳۱	چوب
۹۶.۵	۹۹.۳	۵	۱	۱۴۷	۸۷	کاغذ
۹۴.۴	۹۴.۰	۱	۰	۲۵	۷	انتشار
۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۰	۰	۱۴,۳۰۳	۱,۱۲۸	کک و فراورده نفت
۹۸.۷	۹۹.۹	۳۵۵	۴	۲۶,۱۰۸	۶,۳۸۵	شیمیایی
۸۳.۱	۹۹.۴	۶۵	۰	۳۱۷	۴۵	لاستیک و پلاستیک
۸۷.۶	۹۲.۷	۴۰۷	۳۰	۲,۸۷۹	۳۸۶	کانی غیر فلزی
۹۹.۷	۱۰۰.۰	۲۰	۰	۷,۷۳۴	۲,۰۲۴	فلزات اساسی
۹۴.۹	۹۳.۰	۶۵	۱۰	۱,۲۱۵	۱۳۳	فلزی فابریکی
۹۶.۴	۸۹.۲	۱۳	۵	۳۴۵	۴۰	سایر ماشین‌آلات
		۰	۰	۰	۰	ماشین‌آلات دفتری
۹۸.۰	۹۶.۰	۵	۱	۲۶۳	۲۰	سایر ماشین‌آلات برقی
۱۰۰.۰		۰	۰	۱۸	۰	رادیو و تلویزیون
۹۲.۸	۹۲.۵	۳	۰	۴۳	۵	ابزار پزشکی
۹۸.۸	۹۵.۷	۱	۰	۱۱۹	۶	نقلیه موتوری

ادامه جدول ۶-۲۹- مقایسه ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد و سهم ارزش افزوده استان خوزستان در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ - قیمت جاری

سهم استان خوزستان از فعالیت نظیر در منطقه (درصد)		کهگیلویه و بویر احمد (میلیارد ریال)		خوزستان (میلیارد ریال)		
۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	
۹۶.۶	۱۰۰.۰	۳	۰	۷۲	۱۸	سایر تجهیزات حمل و نقل
۹۲.۴	۹۳.۶	۳۳	۲	۴۰۱	۳۱	مبلمان
۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۰	۰	۵۲	۱	باز یافت
۹۷.۴	۹۷.۹	۴۳۶	۳۴	۱۶,۰۳۵	۱,۶۴۷	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
۹۸.۱	۹۹.۲	۱۴۷	۱۰	۷,۴۸۹	۱,۱۵۲	برق
۹۷.۴	۹۵.۶	۲۰۸	۱۱	۷,۷۲۷	۲۴۳	توزیع گاز طبیعی
۹۱.۰	۹۴.۸	۸۱	۱۴	۸۱۹	۲۵۱	آب
۸۱.۸	۹۱.۲	۲,۷۷۶	۲۵۳	۱۲,۵۰۵	۲,۶۳۲	ساختمان
۸۱.۱	۷۹.۶	۱,۱۹۴	۱۰۷	۵,۱۲۵	۴۱۸	ساختمان مسکونی
۸۲.۳	۹۳.۸	۱,۵۸۲	۱۴۶	۷,۳۷۹	۲,۲۱۴	سایر ساختمان‌ها
۹۴.۶	۹۱.۹	۱,۹۴۱	۴۱۱	۳۳,۸۷۷	۴,۶۴۶	عمده و خرده فروشی، تعمیر
۹۴.۶	۹۱.۹	۱,۹۴۱	۴۱۱	۳۳,۸۷۷	۴,۶۴۶	عمده و خرده فروشی، تعمیر
۹۱.۱	۹۲.۳	۱۵۹	۱۸	۱,۶۴۰	۲۱۴	هتل و رستوران
۹۵.۵	۸۸.۷	۱۲	۲	۲۶۵	۱۴	هتل
۹۰.۳	۹۲.۶	۱۴۷	۱۶	۱,۳۷۵	۲۰۰	رستوران
۹۶.۰	۹۷.۵	۹۱۶	۹۷	۲۲,۰۵۵	۳,۸۵۲	حمل و نقل و ارتباطات
۹۶.۲	۹۷.۹	۸۳۱	۷۹	۲۱,۰۸۵	۳,۶۷۲	حمل و نقل
۹۴.۸	۹۷.۲	۸۱۰	۷۸	۱۴,۷۲۵	۲,۶۹۳	حمل و نقل زمینی
۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۰	۰	۴۸۳	۱۱۵	راه آهن
۹۴.۵	۹۷.۱	۷۸۸	۷۷	۱۳,۶۵۸	۲,۵۴۶	جاده‌ای
۹۶.۴	۹۶.۸	۲۲	۱	۵۸۴	۳۲	حمل و نقل لوله‌ای
۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۰	۰	۱,۶۴۳	۴۷۹	آبی
۹۹.۰	۹۹.۹	۴	۰	۴۰۶	۶۱	هوایی
۹۹.۶	۹۹.۶	۱۷	۲	۴,۳۱۱	۴۴۰	پشتیبانی و انبارداری
۹۱.۹	۹۱.۲	۸۵	۱۷	۹۷۰	۱۸۰	پست و مخابرات
۸۹.۲	۹۱.۶	۲۸۸	۳۲	۲,۳۷۵	۳۴۶	واسطه‌گری مالی
۸۹.۳	۹۱.۴	۲۲۹	۲۹	۱,۹۰۷	۳۰۹	بانک
۹۸.۱	۹۳.۲	۱	۰	۵۰	۵	سایر واسطه‌گری مالی
۸۷.۸	۹۳.۴	۵۸	۲	۴۱۸	۳۲	بیمه

ادامه جدول ۶-۲۹- مقایسه ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد و سهم ارزش افزوده استان خوزستان در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ - قیمت جاری

سهم استان خوزستان از فعالیت نظیر در منطقه (درصد)		کهگیلویه و بویر احمد (میلیارد ریال)		خوزستان (میلیارد ریال)		
۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	
۸۵.۲	۸۹.۲	۲,۸۷۱	۳۶۰	۱۶,۴۷۰	۲,۹۸۵	مستغلات
۸۴.۸	۸۹.۸	۲,۶۱۱	۳۱۶	۱۴,۵۳۵	۲,۷۹۴	مستغلات
۸۴.۶	۹۳.۳	۲,۴۸۳	۱۶۷	۱۳,۵۹۷	۲,۳۲۱	خدمات مسکونی
۸۷.۴	۹۳.۲	۱,۴۶۳	۱۴۱	۱۰,۱۴۴	۱,۹۵۲	خدمات مسکونی شخصی
۷۷.۲	۹۳.۶	۱,۰۲۰	۲۵	۳,۴۵۴	۳۶۹	خدمات مسکونی اجاری
۸۲.۷	۷۴.۶	۱۰۶	۱۴۸	۵۰۵	۴۳۵	خدمات غیر مسکونی
۹۵.۱	۹۶.۶	۲۲	۱	۴۳۳	۳۸	خدمات دلالتان مستغلات
۸۸.۱	۸۱.۲	۲۶۱	۴۴	۱,۹۳۵	۱۹۲	کرایه و خدمات کسب و کار
۸۹.۲	۸۹.۸	۱,۶۰۷	۲۲۸	۱۳,۳۰۸	۱,۹۹۵	اداره امور عمومی و شهری
۸۶.۹	۸۶.۲	۷۸۰	۱۰۸	۵,۱۷۸	۶۷۳	امور عمومی و شهری
۷۹.۵	۷۸.۳	۵۷۷	۹۵	۲,۲۴۴	۳۴۴	امور عمومی
۹۳.۵	۹۶.۳	۲۰۳	۱۳	۲,۹۳۴	۳۲۹	خدمات شهری
۹۱.۰	۹۲.۲	۷۴۴	۱۱۱	۷,۵۰۴	۱,۳۰۸	امور دفاعی و انتظامی
۹۳.۶	۹۳.۹	۳۹۶	۷۳	۵,۸۳۳	۱,۱۱۰	امور دفاعی
۸۲.۷	۸۳.۸	۳۴۸	۳۸	۱,۶۷۲	۱۹۸	امور انتظامی
۸۸.۳	۶۲.۷	۸۳	۸	۶۲۵	۱۴	تأمین اجتماعی اجباری
۸۰.۲	۸۱.۱	۲,۳۷۶	۲۷۶	۹,۵۹۸	۱,۱۸۷	آموزش
۸۱.۰	۸۰.۱	۷۰۷	۱۱۶	۳,۰۱۹	۴۶۹	ابتدائی
۸۱.۰	۷۹.۹	۶۹۴	۱۱۴	۲,۹۶۰	۴۵۴	ابتدائی دولتی
۸۱.۲	۸۸.۳	۱۴	۲	۵۹	۱۵	ابتدائی خصوصی
۷۶.۶	۸۰.۴	۱,۱۹۳	۱۰۹	۳,۹۰۱	۴۵۰	متوسطه
۷۶.۱	۷۹.۹	۱,۱۵۳	۱۰۵	۳,۶۷۳	۴۱۵	متوسطه عمومی دولتی
۸۵.۰	۸۸.۱	۴۰	۵	۲۲۸	۳۵	متوسطه عمومی خصوصی
۸۴.۸	۸۶.۰	۳۸۳	۳۳	۲,۱۴۲	۲۰۶	عالی
۸۳.۹	۸۹.۰	۱۴۸	۱۹	۷۷۱	۱۵۲	عالی دولتی
۸۵.۴	۷۸.۷	۲۳۵	۱۵	۱,۳۷۰	۵۴	عالی خصوصی
۸۵.۲	۷۸.۵	۹۳	۱۷	۵۳۷	۶۲	بزرگسالان
۸۲.۰	۷۴.۶	۶۲	۱۶	۲۸۱	۴۶	بزرگسالان دولتی
۸۹.۱	۹۲.۷	۳۱	۱	۲۵۶	۱۶	بزرگسالان خصوصی

ادامه جدول ۶-۲۹- مقایسه ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویر احمد و سهم ارزش افزوده استان خوزستان در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ - قیمت جاری

سهم استان خوزستان از فعالیت نظیر در منطقه (درصد)		کهگیلویه و بویر احمد (میلیارد ریال)		خوزستان (میلیارد ریال)		
۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	
۸۳.۲	۸۶.۹	۲,۰۲۱	۱۴۸	۹,۹۹۲	۹۸۴	بهداشت و مددکاری
۸۴.۹	۸۸.۶	۱,۶۶۰	۱۱۸	۹,۳۳۸	۹۱۳	بهداشت و درمان
۸۱.۶	۸۷.۲	۹۳۷	۵۵	۴,۱۵۸	۳۷۷	بهداشت و درمان دولتی
۸۷.۷	۸۹.۵	۷۲۳	۶۳	۵,۱۸۰	۵۳۶	بهداشت و درمان خصوصی
۶۳.۶	۶۸.۴	۵۵	۶	۹۵	۱۴	دامپزشکی
۶۴.۶	۷۰.۸	۳۰۶	۲۳	۵۵۹	۵۷	مددکاری
۹۱.۰	۸۸.۶	۳۵۷	۳۹	۳,۶۲۲	۳۰۷	سایر خدمات عمومی
۹۰.۸	۸۹.۳	۱۸۹	۱۹	۱,۸۷۹	۱۵۶	تفریحی، فرهنگی
۸۱.۲	۸۹.۵	۶۲	۴	۲۶۸	۳۷	مذهبی، سیاسی
۹۳.۳	۸۷.۵	۱۰۶	۱۶	۱,۴۷۶	۱۱۴	سایر خدمات
۸۴.۶	۷۳.۶	۱۱۱,۱۰۹	۳۲,۶۵۹	۶۰۹,۷۶۴	۹۰,۸۳۱	جمع

مأخذ: حساب‌های استانی مرکز آمار ایران، ۱۳۷۹-۸۹ و محاسبات گزارش حاضر

۶-۲-۲- تخصّص‌ها و اولویتهای توسعه استان

۶-۲-۲-۱- تخصّص استان بر اساس ضریب تمرکز مکانی تولید

بر اساس اطلاعات ارزش افزوده استان و مقایسه آن با موارد نظیر در سطح کشور، تخصّص‌های استان به بهترین وجه با محاسبه ضریب تمرکز مکانی معرفی می‌شوند. بخش نفت و گاز استان در مقایسه با کشور دارای ضریب تمرکز ممتاز حدود ۳.۹ می‌باشد. در ادامه محاسبه ضریب تمرکز مکانی در جدول ۶-۳۰ ارائه شده است.

جزئیات زیادی در این جدول وجود دارد که بررسی آن برای خواننده مفید خواهد بود. اما مهم‌ترین آن‌ها بر اساس اطلاعات سال ۱۳۸۹ به‌خصوص برای بخش‌ها و زیربخش‌هایی که استان دارای ضریب تمرکز مکانی بالاتر از عدد ۱ می‌باشد به شرح زیر ارائه می‌شود:

- بخش کشاورزی یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی استان می‌باشد که سهم ارزش افزوده آن در استان ۱۰.۹ درصد است که از سهم نظیر در سطح کشور بیشتر و دارای ضریب تمرکز مکانی ۱۰.۸ می‌باشد.

- سهم ارزش افزوده بخش ماهیگیری در استان ۰.۶ درصد است که از سهم نظیر در سطح کشور بسیار بالاتر است و در نتیجه دارای ضریب تمرکز مکانی بسیار قوی در حد ۲۰۱۲ می‌باشد.
- بخش صنعت در استان خوزستان دارای سهم ارزش افزوده ۲۶.۱ می‌باشد و ضریب تمرکز مکانی آن ۱.۷۱ است.
- در زیربخش غذایی، استان خوزستان در مقایسه با کشور از ضریب تمرکز مکانی بالاتر از ۱ برخوردار است، اما شدت این ضریب بسیار کم و در اندازه ۱۰۰۴ قرار دارد.
- در زیربخش کک و فرآورده‌های نفت ضریب تمرکز مکانی استان بسیار بالا و در اندازه ۳۰۰۹ قرار دارد.
- سهم ارزش افزوده زیر بخش فلزات اساسی در استان خوزستان ۳.۴ درصد و در کشور ۱.۶ درصد است و از ضریب تمرکز مکانی بسیار قوی ۲۰۰۸ برخوردار است.
- زیربخش‌های آب و برق به علت وجود منابع فراوان آب و سدهای عظیم مخزنی و مولد برق در سطح کشور اهمیت زیادی دارد. در بخش تسهیلات عمومی شامل (برق، آب و توزیع گاز طبیعی) سهم ارزش افزوده استان خوزستان ۷ درصد است که نزدیک ۲ برابر سهم معادل آن در کشور می‌باشد و در نتیجه ضریب تمرکز مکانی آن نیز بسیار بالا و در اندازه ۱۰۹۲ می‌باشد.
- سهم زیربخش برق و گاز طبیعی در تولید ناخالص داخلی استان به ترتیب ۳.۳ و ۳.۴ درصد است که در هردو مورد دارای ضریب تمرکز مکانی بالا، به ترتیب برابر با ۲۰۳۸ و ۱۰۶۶ می‌باشد.
- سهم زیربخش آب بالا نیست، تنها معادل ۰.۴ درصد است اما در همین حال ضریب تمرکز مکانی آن ۱۰۵۱ است.
- بخش حمل و نقل استان به دلیل وجود بندر امام خمینی و کارکرد بین‌المللی آن در تجارت خارجی و سهم بسیار بالای آن در واردات و صادرات کشور با کارکرد فرا استانی و اثرات آن بر حمل و نقل ریلی و جاده‌ای یکی از بخش‌های مهم اقتصادی استان را تشکیل می‌دهد. به علاوه ساحلی بودن استان زمینه حمل و نقل دریایی را فراهم کرده است و همچنین نقل و انتقال نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی از طریق خط لوله ویژگی خاص برای استان فراهم کرده است. از سوی دیگر مشاهده می‌شود که بخش حمل و نقل نتوانسته است تمرکز مکانی ویژه و مناسبی را برای استان فراهم نماید. به این معنی که سهم ارزش افزوده این بخش در سطح استان و کشور به ترتیب ۹.۷ و ۹.۰ درصد می‌باشد که تفاوت چندانی با یکدیگر ندارند و در نتیجه ضریب تمرکز مکانی این بخش تنها در سطح ۱۰۰۸ قرار گرفته است.

- در این بخش تنها ضریب تمرکز مکانی دو زیربخش حمل و نقل آبی و لوله‌ای در سطح بسیار متفاوت و بالا و به ترتیب در اندازه ۴.۸۴ و ۲.۸۷ قرار گرفته‌اند.
- استان خوزستان در هیچیک از بخش‌های خدمات واسطه‌گری مالی، مستغلات، خدمات بهداشت-مددکاری اجتماعی، آموزش و خدمات عمومی دارای ضریب مکانی بالاتر از عدد یک نیست. این وضعیت معرف بسط نیافتن خدمات اقتصادی و اجتماعی بخش عمومی و خصوصی همپای نقش و جایگاه بالای بخش‌های پیشرو صنعت و کشاورزی استان است.

در رابطه با تخصص‌های استان به طور طبیعی اولویت‌های بخشی توسعه استان در چند گروه قرار می‌گیرد: گروه نخست بخش‌هایی که به علت برخورداری از منابع طبیعی (مانند بخش نفت و گاز و صنایع شیمیایی و پتروشیمی)، برخورداری از منابع انرژی مانند صنایع فلزی، یا موقعیت سرزمینی مانند حمل و نقل دارای ضریب تمرکز مکانی بالا هستند. دوم بخش‌هایی که از منابع طبیعی بسیار مناسب برخوردار هستند، اما به عللی بهره‌برداری مناسب از آن‌ها صورت نگرفته است مانند بخش کشاورزی و تامین شبکه‌های آبرسانی. سوم بخش‌هایی که زنجیره‌های تولید را تکمیل می‌نمایند مانند صنایع غذایی و صنایع تولید کننده قطعات مورد نیاز سایر صنایع و به‌خصوص صنایع کلیدی استان. همچنین در بخش خدمات، خدمات اقتصادی پشتیبان تولید مانند واسطه‌گری‌های مالی، خدمات مستغلات و حمل و نقل دارای اهمیت می‌باشند. به این موضوع باز خواهیم گشت.

جدول ۶-۳۰- سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های اقتصادی در تولید ناخالص داخلی کشور و استان خوزستان، در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ و ضریب تمرکز مکانی هر یک از فعالیت‌ها برای استان خوزستان - بر اساس قیمت جاری

سهم ارزش افزوده (درصد)				سهم ارزش افزوده (درصد)					
(بدون احتساب نفت و گاز)				(با احتساب نفت و گاز)					
استان خوزستان			کشور		استان خوزستان		کشور		
ضریب تمرکز مکانی	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	
۱۰۸	۱۰۹	۱۱۶	۱۰۱	۱۴۱	۴۱	۴۷	۸۵	۱۱۶	کشاورزی
۱۰۳	۷۷	۷۷	۶۸	۹۹	۲۹	۳۱	۵۷	۸۱	زراعت و باغداری
۰۹۸	۳۱	۳۸	۳۲	۴۰	۱۲	۱۵	۲۷	۳۳	دامداری
۰۷۶	۰۱	۰۱	۰۱	۰۲	۰۰	۰۰	۰۱	۰۲	جنگلداری
۲۱۲	۰۶	۰۶	۰۳	۰۴	۰۲	۰۲	۰۲	۰۳	ماهیگیری
۲۱۲	۰۶	۰۶	۰۳	۰۴	۰۲	۰۲	۰۲	۰۳	ماهیگیری
۰۲۱	۰۲	۰۲	۱۰	۰۶	۶۲۸	۶۰۰	۱۷۱	۱۸۱	معادن
					۶۲۷	۵۹۹	۱۶۲	۱۷۶	نفت و گاز

ادامه جدول ۶-۳۰- سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های اقتصادی در تولید ناخالص داخلی کشور و استان خوزستان، در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ و ضریب تمرکز مکانی هر یک از فعالیت‌ها برای استان خوزستان- بر اساس قیمت جاری

سهم ارزش افزوده (درصد) (بدون احتساب نفت و گاز)		سهم ارزش افزوده (درصد) (با احتساب نفت و گاز)			
استان خوزستان		کشور		استان خوزستان	
۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹
ضریب تمرکز مکانی					
۰.۲۱	۰.۲	۱.۰	۰.۶	۰.۱	۰.۱
۱.۷۱	۲۶.۱	۱۵.۳	۱۷.۴	۹.۷	۱۲.۲
۱.۰۴	۲.۱	۲.۱	۲.۹	۰.۸	۰.۸
۰.۰۰	۰.۰	۰.۱	۰.۱	۰.۰	۰.۰
۰.۱۰	۰.۰	۰.۴	۱.۳	۰.۰	۰.۰
۰.۴۵	۰.۰	۰.۱	۰.۲	۰.۰	۰.۰
۰.۰۹	۰.۰	۰.۱	۰.۱	۰.۰	۰.۰
۰.۶۱	۰.۱	۰.۲	۰.۲	۰.۰	۰.۰
۰.۷۴	۰.۱	۰.۱	۰.۲	۰.۰	۰.۱
۰.۱۶	۰.۰	۰.۱	۰.۱	۰.۰	۰.۰
۳.۰۹	۶.۳	۲.۰	۱.۳	۲.۳	۱.۲
۵.۱۹	۱۱.۵	۲.۲	۲.۵	۴.۳	۷.۰
۰.۴۰	۰.۱	۰.۴	۰.۴	۰.۱	۰.۰
۰.۸۲	۱.۳	۱.۵	۱.۵	۰.۵	۰.۴
۲.۰۸	۳.۴	۱.۶	۲.۰	۱.۳	۲.۲
۰.۷۰	۰.۵	۰.۸	۰.۸	۰.۲	۰.۱
۰.۲۰	۰.۲	۰.۷	۱.۱	۰.۱	۰.۰
۰.۰۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰
۰.۲۶	۰.۱	۰.۴	۰.۴	۰.۰	۰.۰
۰.۲۴	۰.۰	۰.۰	۰.۲	۰.۰	۰.۰
۰.۱۹	۰.۰	۰.۱	۰.۱	۰.۰	۰.۰
۰.۰۳	۰.۱	۱.۸	۱.۵	۰.۰	۰.۰
۰.۳۳	۰.۰	۰.۱	۰.۱	۰.۰	۰.۰
۰.۴۲	۰.۲	۰.۴	۰.۳	۰.۱	۰.۰
۰.۷۱	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰
۱.۹۲	۷.۰	۳.۷	۲.۶	۲.۶	۱.۸
۲.۳۸	۳.۳	۱.۴	۱.۶	۱.۲	۱.۳
۱.۶۶	۳.۴	۲.۱	۰.۶	۱.۳	۰.۳
۱.۵۱	۰.۴	۰.۲	۰.۴	۰.۱	۰.۳

طرح آمایش استان خوزستان ■ ۱۱۵.۶

۰.۷۵	۵.۵	۷.۲	۷.۳	۵.۴	۲.۱	۲.۹	۶.۱	۴.۵	ساختمان

ادامه جدول ۶-۳۰- سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های اقتصادی در تولید ناخالص داخلی کشور و استان خوزستان، در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ و ضریب تمرکز مکانی هر یک از فعالیت‌ها برای استان خوزستان- بر اساس قیمت جاری

سهم ارزش افزوده (درصد) (بدون احتساب نفت و گاز)		سهم ارزش افزوده (درصد) (با احتساب نفت و گاز)							
استان خوزستان		کشور		استان خوزستان		کشور			
ضریب تمرکز مکانی	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	
۰.۶۸	۲.۳	۱.۱	۳.۳	۲.۱	۰.۸	۰.۵	۲.۸	۱.۷	ساختمان مسکونی
۰.۸۱	۳.۲	۶.۱	۴.۰	۳.۳	۱.۲	۲.۴	۳.۴	۲.۸	سایر ساختمان‌ها
۰.۹۳	۱۴.۹	۱۲.۸	۱۶.۰	۱۷.۴	۵.۶	۵.۱	۱۳.۴	۱۴.۳	عمده و خرده فروشی، تعمیر
۰.۹۳	۱۴.۹	۱۲.۸	۱۶.۰	۱۷.۴	۵.۶	۵.۱	۱۳.۴	۱۴.۳	عمده و خرده فروشی، تعمیر
۰.۶۲	۰.۷	۰.۶	۱.۲	۱.۲	۰.۳	۰.۲	۱.۰	۱.۰	هتل و رستوران
۰.۴۹	۰.۱	۰.۰	۰.۲	۰.۲	۰.۰	۰.۰	۰.۲	۰.۱	هتل
۰.۶۵	۰.۶	۰.۵	۰.۹	۱.۰	۰.۲	۰.۲	۰.۸	۰.۸	رستوران
۱.۰۸	۹.۷	۱۰.۶	۹.۰	۸.۶	۳.۶	۴.۲	۷.۵	۷.۱	حمل و نقل و ارتباطات
۱.۳۲	۹.۳	۱۰.۱	۷.۰	۷.۴	۳.۵	۴.۰	۵.۹	۶.۱	حمل و نقل
۱.۰۸	۶.۵	۷.۴	۶.۰	۶.۲	۲.۴	۳.۰	۵.۰	۵.۱	حمل و نقل زمینی
۱.۳۰	۰.۲	۰.۳	۰.۲	۰.۲	۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰.۲	راه آهن
۱.۰۵	۶.۰	۷.۰	۵.۷	۵.۹	۲.۲	۲.۸	۴.۸	۴.۹	جاده‌ای
۲.۸۷	۰.۳	۰.۱	۰.۱	۰.۰	۰.۱	۰.۰	۰.۱	۰.۰	حمل و نقل لوله‌ای
۴.۸۴	۰.۷	۱.۳	۰.۱	۰.۴	۰.۳	۰.۵	۰.۱	۰.۳	آبی
۱.۰۳	۰.۲	۰.۲	۰.۲	۰.۳	۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰.۲	هوایی
۲.۷۰	۱.۹	۱.۲	۰.۷	۰.۷	۰.۷	۰.۵	۰.۶	۰.۶	پشتیبانی و انبارداری
۰.۲۲	۰.۴	۰.۵	۲.۰	۱.۱	۰.۲	۰.۲	۱.۷	۰.۹	پست و مخابرات
۰.۲۹	۱.۰	۰.۹	۳.۷	۲.۲	۰.۴	۰.۴	۳.۱	۱.۸	واسطه‌گری مالی
۰.۳۳	۰.۸	۰.۸	۲.۵	۱.۶	۰.۳	۰.۳	۲.۱	۱.۳	بانک
۰.۰۳	۰.۰	۰.۰	۰.۷	۰.۳	۰.۰	۰.۰	۰.۶	۰.۳	سایر واسطه‌گری مالی
۰.۴۶	۰.۲	۰.۱	۰.۴	۰.۲	۰.۱	۰.۰	۰.۳	۰.۲	بیمه
۰.۴۶	۷.۲	۸.۲	۱۵.۶	۱۴.۰	۲.۷	۳.۳	۱۳.۱	۱۱.۶	مستغلات
۰.۴۷	۶.۴	۷.۷	۱۳.۵	۱۲.۱	۲.۴	۳.۱	۱۱.۳	۱۰.۰	مستغلات
۰.۴۷	۶.۰	۶.۴	۱۲.۶	۱۱.۴	۲.۲	۲.۶	۱۰.۶	۹.۴	خدمات مسکونی
۰.۴۵	۴.۵	۵.۴	۹.۸	۹.۵	۱.۷	۲.۱	۸.۲	۷.۸	خدمات مسکونی شخصی
۰.۵۴	۱.۵	۱.۰	۲.۸	۱.۹	۰.۶	۰.۴	۲.۳	۱.۶	خدمات مسکونی اجاری
۰.۳۹	۰.۲	۱.۲	۰.۶	۰.۶	۰.۱	۰.۵	۰.۵	۰.۵	خدمات غیر مسکونی
۰.۶۷	۰.۲	۰.۱	۰.۳	۰.۱	۰.۱	۰.۰	۰.۲	۰.۱	خدمات دلالان مستغلات
۰.۴۰	۰.۹	۰.۵	۲.۱	۱.۹	۰.۳	۰.۲	۱.۸	۱.۶	کرایه و خدمات کسب و کار
۱.۰۲	۵.۸	۵.۵	۵.۷	۶.۹	۲.۲	۲.۲	۴.۸	۵.۷	اداره امور عمومی و شهری

ادامه جدول ۶-۳۰- سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های اقتصادی در تولید ناخالص داخلی کشور و استان خوزستان، در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ و ضریب تمرکز مکانی هر یک از فعالیت‌ها برای استان خوزستان- بر اساس قیمت جاری

سهم ارزش افزوده (درصد) (بدون احتساب نفت و گاز)		کشور		استان خوزستان		کشور		استان خوزستان		
۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	ضریب تمرکز مکانی
۰.۸۲	۲.۳	۱.۸	۲.۸	۳.۲	۰.۸	۰.۷	۲.۳	۲.۶	۰.۸۲	امور عمومی و شهری
۰.۶۳	۱.۰	۰.۹	۱.۶	۲.۲	۰.۴	۰.۴	۱.۳	۱.۸	۰.۶۳	امور عمومی
۱.۰۸	۱.۳	۰.۹	۱.۲	۱.۰	۰.۵	۰.۴	۱.۰	۰.۸	۱.۰۸	خدمات شهری
۱.۱۸	۳.۳	۳.۶	۲.۸	۳.۵	۱.۲	۱.۴	۲.۳	۲.۹	۱.۱۸	امور دفاعی و انتظامی
۱.۳۶	۲.۶	۳.۰	۱.۹	۲.۷	۱.۰	۱.۲	۱.۶	۲.۲	۱.۳۶	امور دفاعی
۰.۸۱	۰.۷	۰.۵	۰.۹	۰.۸	۰.۳	۰.۲	۰.۸	۰.۷	۰.۸۱	امور انتظامی
۱.۴۵	۰.۳	۰.۰	۰.۲	۰.۲	۰.۱	۰.۰	۰.۲	۰.۲	۱.۴۵	تأمین اجتماعی اجباری
۰.۹۴	۴.۲	۳.۳	۴.۵	۴.۳	۱.۶	۱.۳	۳.۷	۳.۶	۰.۹۴	آموزش
۱.۰۲	۱.۳	۱.۳	۱.۳	۱.۴	۰.۵	۰.۵	۱.۱	۱.۲	۱.۰۲	ابتدائی
۱.۰۳	۱.۳	۱.۲	۱.۳	۱.۴	۰.۵	۰.۵	۱.۱	۱.۲	۱.۰۳	ابتدائی دولتی
۰.۶۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۶۰	ابتدائی خصوصی
۱.۰۱	۱.۷	۱.۲	۱.۷	۱.۷	۰.۶	۰.۵	۱.۴	۱.۴	۱.۰۱	متوسطه
۱.۰۲	۱.۶	۱.۱	۱.۶	۱.۶	۰.۶	۰.۵	۱.۳	۱.۳	۱.۰۲	متوسطه عمومی دولتی
۰.۹۱	۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۱	۰.۹۱	متوسطه عمومی خصوصی
۰.۷۵	۰.۹	۰.۶	۱.۳	۰.۹	۰.۴	۰.۲	۱.۱	۰.۸	۰.۷۵	عالی
۰.۴۵	۰.۳	۰.۴	۰.۸	۰.۷	۰.۱	۰.۲	۰.۶	۰.۶	۰.۴۵	عالی دولتی
۱.۲۱	۰.۶	۰.۱	۰.۵	۰.۳	۰.۲	۰.۱	۰.۴	۰.۲	۱.۲۱	عالی خصوصی
۱.۰۷	۰.۲	۰.۲	۰.۲	۰.۳	۰.۱	۰.۱	۰.۲	۰.۲	۱.۰۷	بزرگسالان
۱.۲۱	۰.۱	۰.۱	۰.۱	۰.۲	۰.۰	۰.۱	۰.۱	۰.۱	۱.۲۱	بزرگسالان دولتی
۰.۹۵	۰.۱	۰.۰	۰.۱	۰.۱	۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۱	۰.۹۵	بزرگسالان خصوصی
۱.۰۲	۴.۴	۲.۷	۴.۳	۳.۳	۱.۶	۱.۱	۳.۶	۲.۸	۱.۰۲	بهداشت و مددکاری
۱.۰۴	۴.۱	۲.۵	۳.۹	۳.۱	۱.۵	۱.۰	۳.۳	۲.۵	۱.۰۴	بهداشت و درمان
۰.۹۴	۱.۸	۱.۰	۱.۹	۱.۲	۰.۷	۰.۴	۱.۶	۱.۰	۰.۹۴	بهداشت و درمان دولتی
۱.۱۴	۲.۳	۱.۵	۲.۰	۱.۹	۰.۸	۰.۶	۱.۷	۱.۵	۱.۱۴	بهداشت و درمان خصوصی
۰.۸۷	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۱	۰.۸۷	دامپزشکی
۰.۷۴	۰.۲	۰.۲	۰.۳	۰.۲	۰.۱	۰.۱	۰.۳	۰.۲	۰.۷۴	مددکاری
۰.۶۹	۱.۶	۰.۸	۲.۳	۱.۵	۰.۶	۰.۳	۱.۹	۱.۳	۰.۶۹	سایر خدمات عمومی
۰.۵۹	۰.۸	۰.۴	۱.۴	۰.۸	۰.۳	۰.۲	۱.۲	۰.۶	۰.۵۹	تفریحی، فرهنگی
۰.۵۶	۰.۱	۰.۱	۰.۲	۰.۳	۰.۰	۰.۰	۰.۲	۰.۲	۰.۵۶	مذهبی، سیاسی
۰.۹۲	۰.۶	۰.۳	۰.۷	۰.۵	۰.۲	۰.۱	۰.۶	۰.۴	۰.۹۲	سایر خدمات
۱	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱	جمع

مأخذ: حساب‌های استانی مرکز آمار ایران، ۸۹-۱۳۷۹ و محاسبات گزارش حاضر

۶-۲-۲-۲-۲- تخصیص‌های نواحی استان در تقسیم کار درونی استان

۶-۲-۲-۲-۱- تخصیص نواحی استان بر اساس اشتغال

تخصیص نواحی استان در این قسمت بر اساس تعداد و توزیع اشتغال در گروه‌های عمده شغلی در شهرستان‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. آشکار است که عوامل متعدد دیگری نیز می‌توانند تخصیص نواحی را نمایندگی کنند، مانند سهم ارزش افزوده بخشی / شهرستانی و یا میزان تولیدات صنعتی و کشاورزی که این عوامل در قسمت‌های دیگری از گزارش مطالعات آمایش استان و از جمله در گزارش فصل دوم (به عنوان مثال موضوع توزیع صنایع، شهرک‌های صنعتی و همچنین توزیع تعداد دام و واحدهای دامپروری و غیره) و در گزارش فصل سوم (موضوع برآورد حساب‌های شهرستانی) مورد بحث قرار گرفته‌اند. اما توزیع تعداد اشتغال هر گروه عمده فعالیت بین شهرستان‌ها ملاک جامع‌تری است که می‌تواند به عنوان نماینده تخصیص نواحی و ساختار اقتصادی نواحی استان برگزیده شود.

توزیع تعداد اشتغال هر گروه عمده فعالیت بین شهرستان‌ها نشان‌دهنده تمرکز آن فعالیت در شهرستان‌ها است. از طرف دیگر توزیع اشتغال هر شهرستان بین گروه‌های عمده فعالیت نشان‌دهنده ساختار اقتصادی آن شهرستان می‌باشد. به عنوان مثال ۳۲.۷ درصد از کل اشتغال گروه عمده فعالیت صنعت استان به شهرستان اهواز اختصاص دارد، (جدول ۶-۳۲) که نشان‌دهنده تمرکز زیاد فعالیت صنعتی در این شهرستان و نشان‌دهنده ضریب تمرکز مکانی اشتغال صنعتی در این شهرستان می‌باشد. از طرف دیگر مشاهده می‌شود تنها ۱۳.۷ درصد از کل اشتغال شهرستان اهواز در گروه عمده فعالیت صنعت مشغول به کار هستند، (جدول ۶-۳۳). این نکته بیانگر آن است که سایر گروه‌های عمده فعالیت این شهرستان نیز سهم بالایی در استان و در همین شهرستان دارا هستند. بر عکس، به عنوان مثالی دیگر شهرستان شوشتر تنها ۷ درصد از کل اشتغال گروه عمده فعالیت صنعت استان را در اختیار دارد اما سهم همین گروه عمده فعالیت در کل اشتغال این شهرستان ۲۲ درصد است.

با توجه به مطلب بالا، تعداد کل شاغلان استان برحسب شهرستان و گروه‌های عمده فعالیت در جدول ۶-۳۱، توزیع همین اشتغال برای هر گروه عمده فعالیت بین شهرستان‌ها در جدول ۶-۳۲ و توزیع اشتغال هر شهرستان بین گروه‌های عمده فعالیت در جدول ۶-۳۳ ارائه شده است.

جدول ۶-۳۱- تعداد شاغلان در شهرستان‌های استان خوزستان برحسب گروه‌های عمده فعالیت در سال ۱۳۸۵ -

نفر

کشاوری	آبادان	امیدیه	اندیمشک	اهواز	ایذه	باغ‌ملک	ماهشهر
کشاوری	۱,۰۷۹	۸۴۲	۵,۷۰۸	۲۲,۲۸۶	۱۰,۸۸۶	۶,۱۶۴	۱,۸۴۶
ماهگیری	۵,۳۰۶	۵۴	۰	۴۹۹	۰	۰	۶۷۴
معدن	۱,۱۸۳	۴,۴۷۲	۲۱۲	۲۵,۸۹۶	۲۸۶	۵۷۶	۴۴۶
صنعت	۱۰,۹۹۸	۱,۳۷۲	۳,۴۷۰	۴۳,۹۸۴	۲,۶۸۴	۱,۱۲۸	۲۰,۲۷۳
برق، گاز و آب	۸۱۳	۱,۵۳۱	۹۱۸	۱۱,۰۷۴	۵۳۹	۱۹۲	۱,۱۷۶
ساختمان	۵,۶۳۲	۳,۲۸۲	۴,۹۲۳	۳۲,۰۹۸	۱۱,۸۶۴	۳,۱۵۰	۶,۹۷۴
عمده و خرده فروشی	۹,۳۳۳	۱,۶۰۴	۴,۷۱۸	۴۷,۱۶۲	۳,۱۷۲	۱,۴۳۶	۷,۹۶۱
هتل و رستوران	۵۰۸	۱۵۹	۲۱۹	۱,۸۸۷	۷۷	۱۹۴	۸۳۶
حمل و نقل، ارتباطات	۷,۸۵۵	۱,۳۸۰	۳,۶۲۸	۳۹,۰۱۴	۳,۲۵۹	۱,۸۸۰	۸,۵۲۴
واسطه‌گری مالی	۵۹۴	۱۲۶	۲۹۹	۶,۱۱۷	۲۱۵	۸۷	۶۴۱
مستغلات	۸۰۶	۴۱۱	۴۷۰	۶,۶۷۳	۳۵۱	۱۴۰	۱,۷۳۳
امور عمومی	۷,۰۵۱	۱,۲۸۰	۵,۳۷۳	۳۶,۸۷۳	۲,۳۵۱	۱,۶۲۵	۶,۶۱۶
آموزش	۳,۷۱۸	۱,۵۸۰	۲,۹۶۰	۲۱,۱۵۲	۳,۱۷۹	۲,۱۶۸	۳,۰۸۳
بهداشت	۱,۸۸۶	۶۷۷	۶۰۵	۹,۵۹۳	۸۵۱	۵۱۶	۱,۴۹۹
سایر	۳,۸۹۵	۷۰۹	۱,۲۸۳	۱۷,۳۰۲	۱,۸۵۹	۴۷۱	۴,۲۹۹
جمع اشتغال	۶۰,۶۵۹	۱۹,۴۸۰	۳۴,۷۸۶	۳۲۱,۶۱۰	۴۱,۵۷۳	۱۹,۷۲۸	۶۶,۵۸۱
جمعیت فعال	۸۲,۷۴۹	۲۴,۴۳۹	۴۴,۴۲۷	۳۸۸,۹۴۰	۵۰,۹۵۱	۲۳,۳۰۲	۷۷,۸۱۹
جمعیت	۲۷۷,۲۶۱	۸۶,۲۰۱	۱۸۵,۱۶۱	۱,۳۳۸,۱۲۶	۱۹۵,۰۱۸	۱۰۴,۱۷۸	۲۵۲,۵۸۷
نرخ بیکاری - درصد	۲۶.۷	۲۰.۳	۲۱.۷	۱۷.۳	۱۸.۴	۱۵.۳	۱۴.۴

مأخذ: حساب‌های استانی مرکز آمار ایران، ۸۹-۱۳۷۹ و محاسبات گزارش حاضر

ادامه جدول ۶-۳۱- تعداد شاغلان در شهرستان‌های استان خوزستان برحسب گروه‌های عمده فعالیت
در سال ۱۳۸۵ - نفر

شوش	شادگان	رامهرمز	دشت آزادگان	دزفول	خرمشهر	بهبهان	
۱۶,۶۱۷	۵,۶۲۱	۶,۲۱۴	۹,۲۴۰	۲۵,۴۴۱	۱,۰۲۶	۷,۰۳۲	کشاورزی
۴۵	۳۷۷	۰	۱۴۴	۸۸	۲۲۰	۹۷	ماهیگیری
۱۹۶	۱۶۶	۱,۳۷۴	۱۶۲	۲۰۴	۳۷۹	۱,۳۴۸	معدن
۵,۸۴۳	۳,۰۸۸	۲,۹۹۴	۸۶۷	۱۲,۰۷۶	۵,۴۳۵	۴,۴۸۸	صنعت
۳۳۳	۳۷۴	۴۹۵	۳۶۷	۱,۴۰۰	۵۷۶	۹۲۴	برق، گاز و آب
۳,۴۰۴	۲,۹۸۱	۳,۵۷۴	۱,۷۳۶	۱۳,۶۵۰	۶,۱۲۰	۶,۶۹۴	ساختمان
۳,۹۰۷	۲,۴۵۵	۲,۹۷۶	۱,۷۶۸	۱۴,۶۵۸	۴,۶۶۸	۶,۰۹۰	عمده و خرده فروشی
۲۴۵	۱۴۲	۲۳۲	۸۴	۹۱۴	۳۰۳	۴۰۱	هتل و رستوران
۳,۰۵۶	۲,۹۰۰	۲,۱۴۴	۱,۳۱۲	۸,۱۳۴	۷,۱۸۵	۴,۵۱۸	حمل و نقل، ارتباطات
۲۶۹	۱۳۷	۳۲۴	۲۷۳	۱,۱۷۵	۳۲۵	۶۴۹	واسطه‌گری مالی
۳۵۵	۲۶۴	۳۲۸	۷۸	۱,۳۳۹	۵۵۴	۶۳۵	مستغلات
۲,۸۳۸	۱,۴۵۳	۲,۹۸۷	۴,۰۲۸	۱۵,۰۱۸	۴,۹۰۴	۴,۲۱۲	امور عمومی
۲,۵۲۸	۱,۱۵۹	۲,۵۳۹	۲,۱۴۴	۶,۶۴۶	۲,۳۸۸	۴,۷۶۱	آموزش
۶۹۲	۵۹۳	۷۷۲	۴۸۵	۲,۵۹۰	۹۷۰	۱,۶۲۰	بهداشت
۱,۴۹۵	۱,۴۹۷	۱,۰۲۹	۷۵۴	۴,۱۲۲	۱,۹۴۹	۱,۳۳۳	سایر
۴۱,۸۲۳	۲۳,۲۰۷	۲۷,۹۸۱	۲۳,۴۴۲	۱۰۷,۴۵۵	۳۷,۰۰۰	۴۴,۸۰۳	جمع اشتغال
۵۲,۰۵۴	۳۶,۹۴۶	۳۴,۵۲۴	۳۳,۱۹۴	۱۲۳,۶۱۵	۴۶,۵۷۹	۵۱,۱۷۳	جمعیت فعال
۱۹۲,۱۶۲	۱۳۸,۹۱۵	۱۲۳,۹۳۰	۱۲۸,۹۴۱	۴۰۱,۵۵۸	۱۵۷,۵۵۵	۱۷۵,۳۷۳	جمعیت
۱۹.۷	۳۷.۲	۱۹.۰	۲۹.۴	۱۳.۱	۲۰.۶	۱۲.۴	نرخ بیکاری - درصد

ادامه جدول ۳۱-۶ - تعداد شاغلان در شهرستان‌های استان خوزستان برحسب گروه‌های عمده فعالیت
در سال ۱۳۸۵ - نفر

کل استان	گتوند	رامشیر	هندیجان	لالی	مسجد سلیمان	شوشتر	
۱۴۹,۱۲۹	۳,۱۰۲	۲,۵۰۴	۲,۰۵۴	۲,۲۸۴	۸,۸۷۷	۱۰,۳۰۶	کشاورزی
۱۰,۲۸۶	۹	۲۴	۲,۴۴۰	۰	۰	۳۰۸	ماهگیری
۴۰,۲۰۷	۹۴	۶۵۱	۱۰۱	۶۱	۲,۱۱۵	۲۸۴	معدن
۱۳۴,۶۴۰	۱,۸۲۰	۱,۰۵۶	۵۳۶	۳۴۱	۲,۸۰۱	۹,۳۸۸	صنعت
۲۳,۰۰۲	۱۲۶	۱۷۴	۱۱۶	۴۷	۱,۲۲۶	۶۰۰	برق، گاز و آب
۱۲۲,۷۷۸	۲,۹۴۵	۱,۰۷۷	۶۸۸	۲,۱۸۶	۴,۹۳۵	۴,۸۶۵	ساختمان
۱۲۲,۲۹۸	۷۹۹	۹۷۳	۸۵۴	۴۶۹	۲,۸۳۷	۴,۴۵۸	عمده و خرده فروشی
۶,۸۳۱	۳۰	۶۲	۳۳	۳۳	۱۶۶	۳۰۷	هتل و رستوران
۱۰۴,۷۱۰	۹۵۳	۱,۴۸۷	۶۸۵	۵۵۵	۳,۳۱۱	۲,۹۳۲	حمل و نقل، ارتباطات
۱۲,۲۱۵	۸۷	۷۴	۵۱	۲۵	۳۳۵	۴۱۲	واسطه‌گری مالی
۱۵,۶۶۲	۵۴	۷۹	۱۵۲	۷۹	۶۷۳	۴۸۶	مستغلات
۱۱۰,۳۲۳	۵۶۱	۳,۴۸۷	۱,۲۲۰	۶۲۶	۴,۵۵۹	۳,۲۶۱	امور عمومی
۶۷,۸۱۵	۱,۰۳۴	۵۰۲	۱۰۶	۳۴۳	۲,۸۴۴	۲,۹۷۸	آموزش
۲۵,۸۴۲	۲۳۶	۱۰۲	۱۸۴	۲۱۲	۹۷۳	۷۸۷	بهداشت
۴۶,۲۹۳	۵۰۲	۴۲۳	۲۹۱	۲۷۸	۱,۵۲۳	۱,۲۷۷	سایر
۹۹۲,۰۳۱	۱۲,۳۵۲	۱۲,۶۷۵	۹,۵۱۲	۷,۵۳۷	۳۷,۱۷۶	۴۲,۶۵۱	جمع اشتغال
۱,۲۲۹,۳۴۴	۱۶۵۶۲	۱۴,۸۵۰	۱۰,۶۱۲	۹,۷۵۶	۵۵,۱۵۳	۵۱,۶۹۹	جمعیت فعال
۴,۲۷۴,۹۷۹	۵۹,۲۶۱	۵۱,۰۸۱	۳۶,۳۵۹	۳۶,۱۷۳	۱۷۱,۷۷۸	۱۸۷,۳۳۷	جمعیت
۱۹.۳	۲۵.۴	۱۴.۶	۱۰.۴	۲۲.۷	۳۲.۶	۱۷.۵	نرخ بیکاری - درصد

۱۲۲.۶ ■ تبیین چشم‌انداز و طراحی سناریوی توسعه فضایی استان

جدول ۶-۳۲- توزیع شاغلان هر گروه عمده فعالیت بین شهرستان‌های استان خوزستان در سال ۱۳۸۵ - درصد

ماهشهر	باغ‌ملک	ایذه	اهواز	اندیمشک	امیدیه	آبادان	
۱.۲۴	۴.۱۳	۷.۳۰	۱۴.۹۴	۳.۸۳	۰.۵۶	۰.۷۲	کشاورزی
۶.۵۵	۰.۰۰	۰.۰۰	۴.۸۵	۰.۰۰	۰.۵۲	۵۱.۵۸	ماهگیری
۱.۱۱	۱.۴۳	۰.۷۱	۶۴.۴۱	۰.۵۳	۱۱.۱۲	۲.۹۴	معدن
۱۵.۰۶	۰.۸۴	۱.۹۹	۳۲.۶۷	۲.۵۸	۱.۰۲	۸.۱۷	صنعت
۵.۱۱	۰.۸۳	۲.۳۴	۴۸.۱۴	۳.۹۹	۶.۶۶	۳.۵۳	برق، گاز و آب
۵.۶۸	۲.۵۷	۹.۶۶	۲۶.۱۴	۴.۰۱	۲.۶۷	۴.۵۹	ساختمان
۶.۵۱	۱.۱۷	۲.۵۹	۳۸.۵۶	۳.۸۶	۱.۳۱	۷.۶۳	عمده و خرده فروشی
۱۲.۲۴	۲.۸۴	۱.۱۳	۲۷.۶۲	۳.۲۱	۲.۳۳	۷.۴۴	هتل و رستوران
۸.۱۴	۱.۸۰	۳.۱۱	۳۷.۲۶	۳.۴۶	۱.۳۲	۷.۵۰	حمل و نقل، ارتباطات
۵.۲۵	۰.۷۱	۱.۷۶	۵۰.۰۸	۲.۴۵	۱.۰۳	۴.۸۶	واسطه‌گری مالی
۱۱.۰۶	۰.۸۹	۲.۲۴	۴۲.۶۱	۳.۰۰	۲.۶۲	۵.۱۵	مستغلات
۶.۰۰	۱.۴۷	۲.۱۳	۳۳.۴۲	۴.۸۷	۱.۱۶	۶.۳۹	امور عمومی
۴.۵۵	۳.۲۰	۴.۶۹	۳۱.۱۹	۴.۳۶	۲.۳۳	۵.۴۸	آموزش
۵.۸۰	۲.۰۰	۳.۲۹	۳۷.۱۲	۲.۳۴	۲.۶۲	۷.۳۰	بهداشت
۹.۲۹	۱.۰۲	۴.۰۲	۳۷.۳۷	۲.۷۷	۱.۵۳	۸.۴۱	سایر
۶.۷۱	۱.۹۹	۴.۱۹	۳۲.۴۲	۳.۵۱	۱.۹۶	۶.۱۱	جمع اشتغال

ادامه جدول ۶-۳۲- توزیع شاغلان هر گروه عمده فعالیت بین شهرستان‌های استان خوزستان - سال ۱۳۸۵ - درصد

شوش	شادگان	رامهرمز	دشت آزادگان	دزفول	خرمشهر	بهبهان	
۱۱.۱۴	۳.۷۷	۴.۱۷	۶.۲۰	۱۷.۰۶	۰.۶۹	۴.۷۲	کشاورزی
۰.۴۴	۳.۶۷	۰.۰۰	۱.۴۰	۰.۸۶	۲.۱۴	۰.۹۴	ماهگیری
۰.۴۹	۰.۴۱	۳.۴۲	۰.۴۰	۰.۵۱	۰.۹۴	۳.۳۵	معدن
۴.۳۴	۲.۲۹	۲.۲۲	۰.۶۴	۸.۹۷	۴.۰۴	۳.۳۳	صنعت
۱.۴۵	۱.۶۳	۲.۱۵	۱.۶۰	۶.۰۹	۲.۵۰	۴.۰۲	برق، گاز و آب
۲.۷۷	۲.۴۳	۲.۹۱	۱.۴۱	۱۱.۱۲	۴.۹۸	۵.۴۵	ساختمان
۳.۱۹	۲.۰۱	۲.۴۳	۱.۴۵	۱۱.۹۹	۳.۸۲	۴.۹۸	عمده و خرده فروشی
۳.۵۹	۲.۰۸	۳.۴۰	۱.۲۳	۱۳.۳۸	۴.۴۴	۵.۸۷	هتل و رستوران
۲.۹۲	۲.۷۷	۲.۰۵	۱.۲۵	۷.۷۷	۶.۸۶	۴.۳۱	حمل و نقل، ارتباطات
۲.۲۰	۱.۱۲	۲.۶۵	۲.۲۳	۹.۶۲	۲.۶۶	۵.۳۱	واسطه‌گری مالی
۲.۲۷	۱.۶۹	۲.۰۹	۰.۵۰	۸.۵۵	۳.۵۴	۴.۰۵	مستغلات
۲.۵۷	۱.۳۲	۲.۷۱	۳.۶۵	۱۳.۶۱	۴.۴۵	۳.۸۲	امور عمومی
۳.۷۳	۱.۷۱	۳.۷۴	۳.۱۶	۹.۸۰	۳.۵۲	۷.۰۲	آموزش
۲.۶۸	۲.۲۹	۲.۹۹	۱.۸۸	۱۰.۰۲	۳.۷۵	۶.۲۷	بهداشت
۳.۲۳	۳.۲۳	۲.۲۲	۱.۶۳	۸.۹۰	۴.۲۱	۲.۸۸	سایر
۴.۲۲	۲.۳۴	۲.۸۲	۲.۳۶	۱۰.۸۳	۳.۷۳	۴.۵۲	جمع اشتغال

ادامه جدول ۶-۳۳- توزیع اشتغال گروه‌های عمده فعالیت در هر شهرستان استان خوزستان در سال ۱۳۸۵ - درصد

شوش	شادگان	رامهرمز	دشت آزادگان	دزفول	خرمشهر	بهبهان	
۳۹.۷	۲۴.۲	۲۲.۲	۳۹.۴	۲۳.۷	۲.۸	۱۵.۷	کشاورزی
۰.۱	۱.۶	۰.۰	۰.۶	۰.۱	۰.۶	۰.۲	ماهیگیری
۰.۵	۰.۷	۴.۹	۰.۷	۰.۲	۱.۰	۳.۰	معدن
۱۴.۰	۱۳.۳	۱۰.۷	۳.۷	۱۱.۲	۱۴.۷	۱۰.۰	صنعت
۰.۸	۱.۶	۱.۸	۱.۶	۱.۳	۱.۶	۲.۱	برق، گاز و آب
۸.۱	۱۲.۸	۱۲.۸	۷.۴	۱۲.۷	۱۶.۵	۱۴.۹	ساختمان
۹.۳	۱۰.۶	۱۰.۶	۷.۵	۱۳.۶	۱۲.۶	۱۳.۶	عمده و خرده فروشی
۰.۶	۰.۶	۰.۸	۰.۴	۰.۹	۰.۸	۰.۹	هتل و رستوران
۷.۳	۱۲.۵	۷.۷	۵.۶	۷.۶	۱۹.۴	۱۰.۱	حمل و نقل، ارتباطات
۰.۶	۰.۶	۱.۲	۱.۲	۱.۱	۰.۹	۱.۴	واسطه‌گری مالی
۰.۸	۱.۱	۱.۲	۰.۳	۱.۲	۱.۵	۱.۴	مستغلات
۶.۸	۶.۳	۱۰.۷	۱۷.۲	۱۴.۰	۱۳.۳	۹.۴	امور عمومی
۶.۰	۵.۰	۹.۱	۹.۱	۶.۲	۶.۵	۱۰.۶	آموزش
۱.۷	۲.۶	۲.۸	۲.۱	۲.۴	۲.۶	۳.۶	بهداشت
۳.۶	۶.۵	۳.۷	۳.۲	۳.۸	۵.۳	۳.۰	سایر
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع اشتغال

ادامه جدول ۶-۳۳- توزیع اشتغال گروه‌های عمده فعالیت در هر شهرستان استان خوزستان در سال ۱۳۸۵ - درصد

کل استان	گتوند	رامشیر	هندیجان	لالی	مسجد سلیمان	شوشتر	
۱۵.۰	۲۵.۱	۱۹.۸	۲۱.۶	۳۰.۳	۲۳.۹	۲۴.۲	کشاورزی
۱.۰	۰.۱	۰.۲	۲۵.۷	۰.۰	۰.۰	۰.۷	ماهیگیری
۴.۱	۰.۸	۵.۱	۱.۱	۰.۸	۵.۷	۰.۷	معدن
۱۳.۶	۱۴.۷	۸.۳	۵.۶	۴.۵	۷.۵	۲۲.۰	صنعت
۲.۳	۱.۰	۱.۴	۱.۲	۰.۶	۳.۳	۱.۴	برق، گاز و آب
۱۲.۴	۲۳.۸	۸.۵	۷.۲	۲۹.۰	۱۳.۳	۱۱.۴	ساختمان
۱۲.۳	۶.۵	۷.۷	۹.۰	۶.۲	۷.۶	۱۰.۵	عمده و خرده فروشی
۰.۷	۰.۲	۰.۵	۰.۳	۰.۴	۰.۴	۰.۷	هتل و رستوران
۱۰.۶	۷.۷	۱۱.۷	۷.۲	۷.۴	۸.۹	۶.۹	حمل و نقل، ارتباطات
۱.۲	۰.۷	۰.۶	۰.۵	۰.۳	۰.۹	۱.۰	واسطه‌گری مالی
۱.۶	۰.۴	۰.۶	۱.۶	۱.۰	۱.۸	۱.۱	مستغلات
۱۱.۱	۴.۵	۲۷.۵	۱۲.۸	۸.۳	۱۲.۳	۷.۶	امور عمومی
۶.۸	۸.۴	۴.۰	۱.۱	۴.۶	۷.۷	۷.۰	آموزش
۲.۶	۱.۹	۰.۸	۱.۹	۲.۸	۲.۶	۱.۸	بهداشت
۴.۷	۴.۱	۳.۳	۳.۱	۳.۷	۴.۱	۳.۰	سایر
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع اشتغال

مأخذ: حساب‌های استانی مرکز آمار ایران، ۸۹-۱۳۷۹ و محاسبات گزارش حاضر

۶-۲-۲-۲-۲- تخصیص نواحی استان بر اساس گروه‌های برگزیده اشتغال

در ادامه تخصیص نواحی استان با استفاده از توزیع سهم اشتغال فعالیت‌ها در هر شهرستان، که بیانگر ساختار درونی اقتصاد هر شهرستان است، معرفی شده‌اند، (جدول ۶-۳۳). اما در ادامه بررسی، به منظور انعکاس بهتر نتایج، از سه گروه برگزیده و تجمیع شده از فعالیت‌ها به شرح زیر استفاده شده است:

- گروه تجمیع شده کشاورزی، شامل فعالیت‌های کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری،
- گروه تجمیع شده صنعت و معدن شامل فعالیت‌های استخراج معادن و صنعت ساخت،
- گروه تجمیع شده خدمات اقتصادی شامل فعالیت‌های عمده و خرده فروشی، هتل و رستوران، حمل و نقل و ارتباطات، واسطه‌گری مالی و مستغلات،

توجه می‌شود که سایر خدمات و از جمله خدمات عمومی و اجتماعی در این قسمت از مطالعه به دو دلیل در نظر گرفته نشده‌اند: نخست آن‌که اشتغال در این فعالیت‌ها زیاد با ساختار تخصصی اقتصاد نواحی مرتبط نمی‌باشند بلکه نوعاً خدماتی هستند که با جمعیت رابطه مستقیم دارند و سهم عمده آن نیز توسط بخش عمومی در ارتباط با جمعیت‌های مرتبط توزیع می‌شود. دلیل دوم آن است که سهم این خدمات در واقع به عنوان یک متغیر باقی‌مانده (residual) به حساب آمده است. به عنوان مثال اگر سهم اشتغال یک شهرستان در سه گروه تجمیع شده بالا ۷۳ درصد باشد، بدون آن‌که گروه چهارم به‌طور مستقیم به حساب آید به‌طور ضمنی مشخص است که سهم اشتغال باقی‌مانده گروه‌های فعالیت در این شهرستان ۲۷ درصد است.

بر اساس مطالب بالا در جدول ۶-۳۴ دسته‌بندی اولیه تخصیص شهرستان‌های استان ارائه شده است. در این جدول برای هر شهرستان مشخص شده است که کدامیک از گروه‌های تجمیع شده فعالیت‌ها دارای بیشترین سهم در اشتغال هر شهرستان می‌باشد. گروهی که دارای بیشترین سهم در اشتغال هر شهرستان می‌باشد با رنگ طوسی پررنگ و گروه دوم (دارای بیشترین سهم اشتغال پس از گروه اول) با رنگ طوسی کم‌رنگ مشخص شده است.

مهم‌ترین فعالیت هر شهرستان (با رنگ طوسی پررنگ) راهنمای مناسبی برای دسته‌بندی است. در این جدول مشاهده می‌شود در تعداد ۱۱ شهرستان، گروه برگزیده کشاورزی بالاترین سهم در اشتغال را دارد. در تعداد ۷ شهرستان نیز گروه برگزیده خدمات بالاترین سهم اشتغال را دارد و تنها در دو شهرستان ماهشهر و امیدیه گروه برگزیده صنعت بالاترین سهم اشتغال را دارد.

به علاوه مشاهده می‌شود در تعداد ۱۰ شهرستان از ۱۱ شهرستانی که گروه کشاورزی بالاترین سهم اشتغال را دارد، گروه خدمات دومین گروه اشتغال را تشکیل می‌دهد. به عبارت دیگر ۱۰ شهرستان

کشاورزی - خدماتی هستند و تنها یک شهرستان (شهرستان شوشتر) کشاورزی - صنعتی است.

در تعداد ۴ شهرستان از ۷ شهرستانی که گروه خدمات بالاترین سهم اشتغال را دارد، گروه کشاورزی دومین فعالیت اصلی را تشکیل می‌دهد و در ۳ شهرستان دیگر صنعت دومین گروه اشتغال را تشکیل می‌دهد. به این معنی که ۴ شهرستان خدماتی - کشاورزی و سه شهرستان (شهرستان‌های خرمشهر، آبادان و اهواز) کشاورزی - صنعتی هستند.

به این ترتیب بر اساس دو گروه عمده اشتغال هر شهرستان و صرف نظر از ترتیب این دو گروه، در یک دسته‌بندی کلی می‌توان شهرستان‌های استان را به شرح زیر طبقه‌بندی کرد:

■ پنج شهرستان ماهشهر، امیدیه، خرمشهر، آبادان و اهواز در گروه صنعتی - خدماتی قرار دارند. [که از این میان شهرستان‌های ماهشهر و امیدیه سهم بیشتری در صنعت نسبت به خدمات دارند و شهرستان‌های خرمشهر، آبادان و اهواز سهم بیشتری در گروه خدمات دارند]. در این دسته از شهرستان‌ها سهم گروه کشاورزی در مقایسه با دو گروه دیگر اندک است، در این پنج شهرستان سهم اشتغال گروه کشاورزی بسیار پایین است.

■ تعداد ۱۴ شهرستان بهبهان، اندیمشک، دزفول، رامشیر، هندیجان، دشت آزادگان، شوش، باغ‌ملک، لالی، ایذه، شادگان، گتوند، مسجد سلیمان، رامهرمز، در گروه کشاورزی - خدماتی قرار دارند [که از این میان شهرستان‌های بهبهان، اندیمشک، دزفول و رامشیر سهم بیشتری در خدمات نسبت به کشاورزی دارند. در ادامه مشاهده خواهد شد که دسته اخیر را می‌توان مرکز بازارهای خدمات کشاورزی تلقی کرد، و در بقیه شهرستان‌ها سهم کشاورزی بیشتر از خدمات است].

■ در گروه کشاورزی - خدماتی، سهم اشتغال بخش صنعت پایین‌تر از دو گروه برگزیده کشاورزی و خدمات است. اما قابل توجه است که در این گروه، شهرستان‌های دشت آزادگان، لالی، هندیجان، ایذه و باغ‌ملک قرار دارند که به ترتیب محروم‌ترین شهرستان‌های استان از نظر سهم اشتغال صنعت می‌باشند. مشاهده می‌شود این عدم برخورداری از اشتغال صنعتی با نتیجه رتبه‌بندی شهرستان‌ها بر اساس شاخص توانمندی^۱ نیز همسویی کلی دارد.

■ تنها یک شهرستان (شهرستان شوشتر) از ویژگی خاصی برخوردار است و آن این است که در این شهرستان دو گروه فعالیت کشاورزی - صنعت مهمترین بخش اشتغال را تشکیل می‌دهند به عبارت دیگر می‌توان این شهرستان را از نظر تخصص کشاورزی - صنعتی نامید.

۱ - شاخص‌های توانمندی در گزارش فصل سوم مطالعات آمایش استان ارائه شده‌اند. نقشه سطح‌بندی شهرستان‌ها بر این اساس در همان گزارش آمده و در مقدمه گزارش حاضر نیز در نقشه ۶-۱ تکرار شده است.

ترکیب تخصص شهرستان‌های استان بر این اساس در ستون آخر جدول ۶-۳۴ مشخص شده است.

جدول ۶-۳۴- توزیع اشتغال گروه‌های برگزیده فعالیت در هر شهرستان استان خوزستان در سال ۱۳۸۵ -

درصد

ردیف		صنعت و معدن	خدمات اقتصادی	کشاورزی	سایر فعالیت‌ها	جمع	تخصص شهرستان
۱	ماهشهر	۳۱.۱۲	۲۹.۵۸	۳.۸	۳۵.۵	۱۰۰	صنعتی - خدماتی
۲	امیدیه	۳۰.۰۰	۱۸.۸۹	۴.۶	۴۶.۵	۱۰۰	
۳	خرمشهر	۱۵.۷۱	۳۵.۲۳	۳.۴	۴۵.۷	۱۰۰	خدماتی - صنعتی
۴	آبادان	۲۰.۰۸	۳۱.۴۸	۱۰.۵	۳۷.۹	۱۰۰	
۵	اهواز	۲۱.۷۳	۳۱.۳۶	۷.۱	۳۹.۸	۱۰۰	
۶	بهبهان	۱۳.۰	۲۷.۴۴	۱۵.۹۱	۴۳.۶	۱۰۰	خدماتی - کشاورزی
۷	اندیمشک	۱۰.۶	۲۶.۸۳	۱۶.۴۱	۴۶.۲	۱۰۰	
۸	دزفول	۱۱.۴	۲۴.۴۰	۲۳.۷۶	۴۰.۴	۱۰۰	
۹	رامشیر	۱۳.۵	۲۱.۱۰	۱۹.۹۵	۴۵.۵	۱۰۰	
۱۰	هندیجان	۶.۷	۱۸.۶۶	۴۷.۲۵	۲۷.۴	۱۰۰	کشاورزی - خدماتی
۱۱	دشت آزادگان	۴.۴	۱۴.۹۹	۴۰.۰۳	۴۰.۶	۱۰۰	
۱۲	شوش	۱۴.۴	۱۸.۷۳	۳۹.۸۴	۲۷.۰	۱۰۰	
۱۳	باغ‌ملک	۸.۶	۱۸.۹۴	۳۱.۲۵	۴۱.۲	۱۰۰	
۱۴	لالی	۵.۳	۱۵.۴۰	۳۰.۳۰	۴۹.۰	۱۰۰	
۱۵	ایذه	۷.۱	۱۷.۰۲	۲۶.۱۹	۴۹.۷	۱۰۰	
۱۶	شادگان	۱۴.۰	۲۵.۴۱	۲۵.۸۵	۳۴.۷	۱۰۰	
۱۷	گتوند	۱۵.۵	۱۵.۵۷	۲۵.۱۹	۴۳.۸	۱۰۰	
۱۸	مسجد سلیمان	۱۳.۲	۱۹.۷۰	۲۳.۸۸	۴۳.۲	۱۰۰	
۱۹	رامهرمز	۱۵.۶	۲۱.۴۶	۲۲.۲۱	۴۰.۷	۱۰۰	
۲۰	شوشتر	۲۲.۶۸	۲۰.۲	۲۴.۸۹	۳۲.۳	۱۰۰	کشاورزی - صنعتی
کل استان		۱۶.۱	۱۷.۶	۲۶.۴	۳۹.۹	۱۰۰	کشاورزی - خدماتی - صنعتی

مأخذ: اشتغال در سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ و محاسبات مطالعه حاضر

۶-۲-۲-۲-۳- ترسیم تخصص شهرستان‌های استان در فضای سه بعدی

چنانکه مشاهده می‌شود موضوع بررسی، یک موضوع سه متغیره است و نرم‌افزارهای متعارف گزینه‌ای برای نمایش تصویری آن ندارند. در نتیجه این تصویر با کمک نرم‌افزار گرافیکی تهیه شده است که نتیجه در نمودار ۶-۲۰ نشان داده شده است. این نمودار موقعیت شهرستان‌ها را بر روی سه صفحه دوبعدی نمایش می‌دهد: صفحه صنعت - خدمات، صفحه کشاورزی - خدمات و صفحه صنعت - کشاورزی. دقت و تأمل در این نمودار تفاوت‌های ساختاری شهرستان‌های استان را به روشنی نشان می‌دهد.

در صفحه صنعت- خدمات، تنها شهرستان‌های صنعتی- خدماتی استان نمایش داده شده‌اند که شهرستان ماهشهر بر محور صنعت در حداکثر سهم بین شهرستان‌ها قرار دارد و در همین صفحه شهرستان خرمشهر بر محور خدمات در جایگاه برتر نشسته است.

بر صفحه صنعت- کشاورزی نیز شهرستان شوشتر قرار دارد که تنها شهرستان کشاورزی- صنعتی استان است.

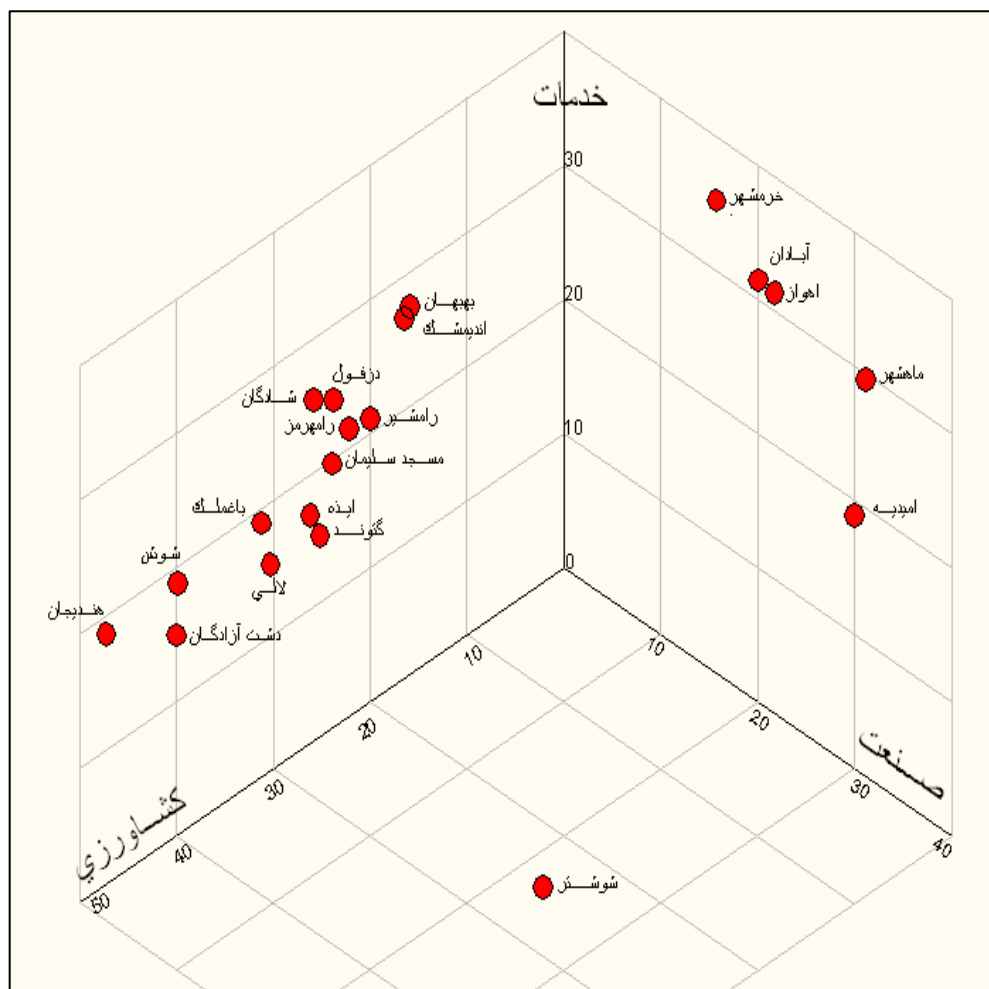
همچنین بر صفحه کشاورزی- خدمات، شهرستان‌های کشاورزی- خدماتی قرار دارند و به عنوان مثال جایگاه شهرستان‌های بهبهان و اندیمشک با بیشترین سهم خدمات و کمترین سهم کشاورزی، شهرستان هندیجان با بیشترین سهم کشاورزی و یک سطح متوسط خدمات مشخص هستند و شهرستان‌های بهبهان، اندیمشک، دزفول و شادگان دارای سهم خدماتی بالاتر از متوسط در فضای کشاورزی- خدماتی می‌باشند که بیانگر نقش خدماتی این شهرستان‌ها بیشتر در ارتباط با خدمت به بخش کشاورزی است. همچنین بر این صفحه شهرستان‌هایی نظیر گتوند، ایذه، لالی، و دشت‌آزادگان با سهم خدماتی نسبتاً پایین و سهم کشاورزی نسبتاً بالا قرار دارند که بیانگر توسعه نیافتن بخش خدمات در این شهرستان‌ها است. مشاهده عدم تعادل بین این دو بخش در این شهرستان‌ها، بلافاصله توصیه برای گسترش بازارها در این شهرستان‌ها (و گسترش صنایع مرتبط با کشاورزی به شرحی که قبلاً گذشت)، را متبادر می‌نماید. شهرستان‌هایی مانند شوش، باغ‌ملک، مسجد سلیمان، رامشیر و رامهرمز در میانه محور خدمات قرار دارند که بیانگر نقش توأم کشاورزی و خدمات در این مناطق می‌باشد و در همین حال سهم اشتغال صنعت نیز در این شهرستان‌ها بیشتر از شهرستان‌های پیش‌گفته (گتوند، ایذه، لالی و دشت‌آزادگان) می‌باشد.

۶-۲-۲-۴- دسته‌بندی شهرستان‌های استان بر پایه تخصص

با استفاده از اطلاعات جدول ۶-۳۴ و نرم افزار SPSS^۱ دسته‌بندی شهرستان‌های استان و سلسله مراتب آن به ترتیب در جدول ۶-۳۵ و نمودار ۶-۲۱ ارائه شده است. در جدول ۶-۳۵ مشابهت تخصص هر شهرستان با هر شهرستان دیگر استان به صورت فاصله برداری (فاصله اقلیدسی در فضای سه بعدی بر اساس سه متغیر سهم اشتغال گروه‌های برگزیده صنعت، خدمات و کشاورزی) نشان داده شده است. بدیهی است اعداد روی قطر (فاصله هر شهرستان با همان شهرستان) برابر عدد صفر می‌باشد.

کوچکترین عدد بر روی هر سطر معرف شبیه‌ترین شهرستان از نظر ساختار اشتغال به شهرستان روی سطر می‌باشد که با رنگ طوسی پر رنگ مشخص شده است (به عنوان مثال در سطر یکم، شهرستان ماهشهر قرار دارد و کوتاه‌ترین فاصله این شهرستان بین سایر شهرستان‌ها با شهرستان اهواز است،

بنابراین سلول محل تقاطع سطر ماهشهر با ستون اهواز طوسی پر رنگ شده است. به همین ترتیب فاصله هر شهرستان با دومین نزدیکترین (دومین مشابه از نظر ساختاری) با رنگ طوسی کم رنگ نشان داده شده است.

نمودار ۶-۲۰- توزیع سهم اشتغال شهرستان‌های استان در سال ۱۳۸۵ در گروه‌های برگزیده فعالیت

دسته‌بندی شهرستان‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS انجام شده و درخت سلسله مراتب مشابهت ساختاری شهرستان‌های استان خوزستان بر پایه اشتغال سال ۱۳۸۵ در نمودار ۶-۲۱ آمده است. دسته‌بندی در ۴ تا ۷ گروه نتیجه مناسبی را نشان می‌دهد، مهم‌ترین برداشت‌ها از این نمودار به شرح زیر است:

- شهرستان‌های ماهشهر و امیدیه به دلیل ساختار کاملاً متفاوت با سایر شهرستان‌ها هریک به تنهایی در یک گروه جداگانه قرار گرفته‌اند،
- گروه سوم از شهرستان‌های خرمشهر، اهواز و آبادان تشکیل می‌شود،

- شهرستان بهبهان و شهرستان اندیمشک در گروه چهارم قرار گرفته‌اند،
 - گروه پنجم از شهرستان‌های دزفول، رامشیر، شادگان، گتوند، مسجد سلیمان، رامهرمز و شوشتر تشکیل می‌شود،
 - در گروه ششم شهرستان‌های هندیجان و دشت آزادگان قرار دارند،
 - و در آخر نیز شهرستان‌های باغ‌ملک، لالی و ایزه گروه هفتم را تشکیل می‌دهند.
- دسته‌بندی شهرستان‌ها از نظر مشابهت ساختاری در حالت ۲ تا ۷ گروه در جدول ۶-۳۶ آمده است و خواننده علاقه‌مند می‌تواند برای جزئیات بیشتر به آن مراجعه نماید.

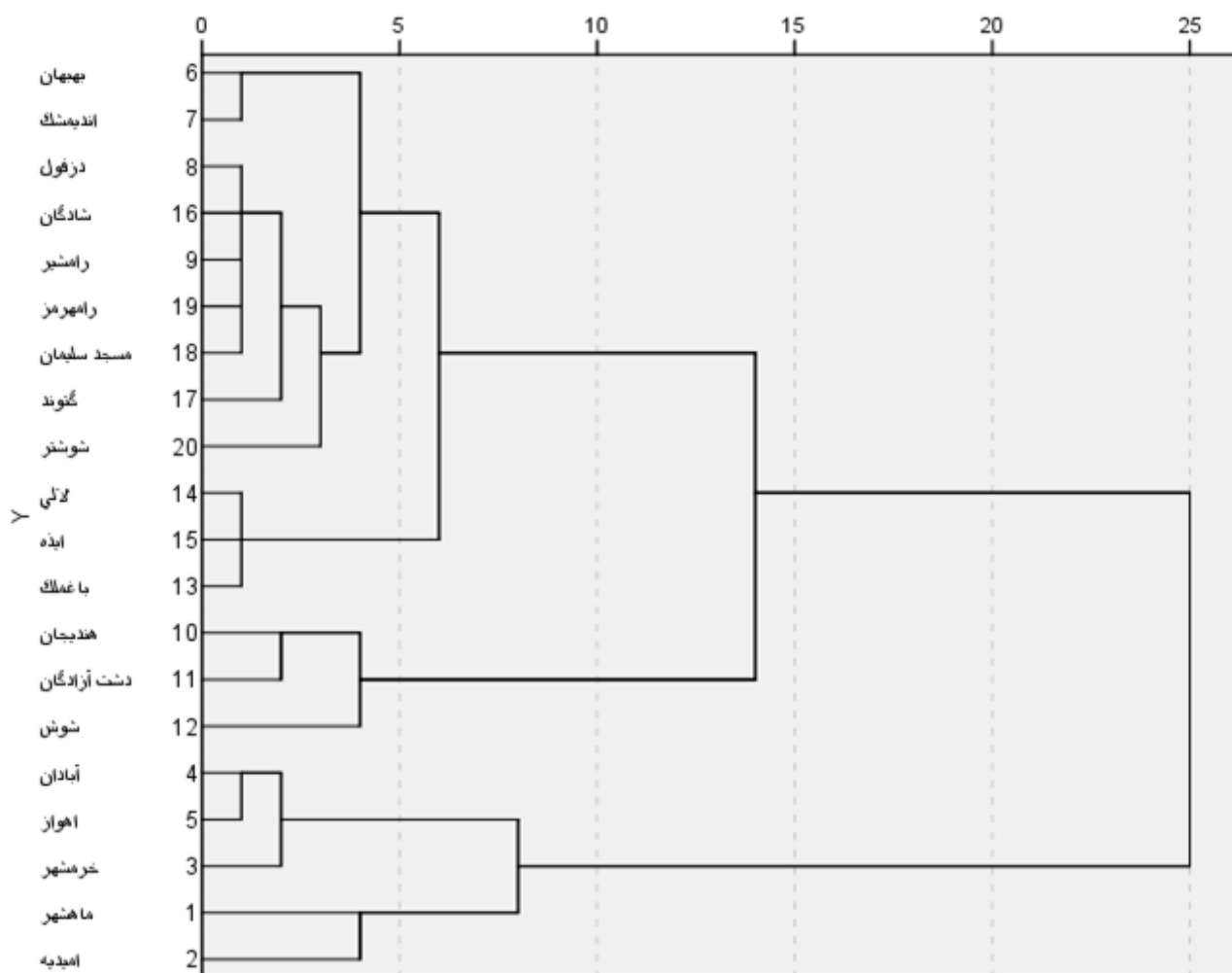
جدول ۶-۳۵- ماتریس فاصله، یا مشابهت ساختاری، شهرستان‌های استان خوزستان بر پایه اشتغال سال ۱۳۸۵

	ماهشهر	امیدیه	خرمشهر	آبادان	اهواز	بهبهان	اندیمشک	دزفول	رامشیر	هندیجان
ماهشهر	۰.۰	۱۱۶.۲	۲۶۹.۴	۱۷۰.۹	۱۰۲.۲	۴۷۹.۰	۵۸۸.۵	۸۱۳.۴	۶۴۴.۵	۲,۶۰۴.۵
امیدیه	۱۱۶.۲	۰.۰	۴۷۲.۶	۲۹۲.۰	۲۳۰.۱	۴۸۹.۱	۵۷۹.۵	۷۴۲.۳	۵۱۳.۷	۲,۳۶۱.۸
خرمشهر	۲۶۹.۴	۴۷۲.۶	۰.۰	۸۴.۴	۶۵.۰	۲۲۵.۳	۲۶۶.۹	۵۵۱.۴	۴۷۹.۴	۲,۲۸۱.۱
آبادان	۱۷۰.۹	۲۹۲.۰	۸۴.۴	۰.۰	۱۴.۶	۹۵.۱	۱۴۶.۴	۳۰۰.۱	۲۴۰.۱	۱,۶۹۱.۸
اهواز	۱۰۲.۲	۲۳۰.۱	۶۵.۰	۱۴.۶	۰.۰	۱۶۹.۰	۲۳۱.۶	۴۳۲.۵	۳۳۸.۸	۲,۰۰۰.۱
بهبهان	۴۷۹.۰	۴۸۹.۱	۲۲۵.۳	۹۵.۱	۱۶۹.۰	۰.۰	۶.۶	۷۳.۳	۵۶.۶	۱,۰۹۸.۹
اندیمشک	۵۸۸.۵	۵۷۹.۵	۲۶۶.۹	۱۴۶.۴	۲۳۱.۶	۶.۶	۰.۰	۶۰.۶	۵۳.۶	۱,۰۳۲.۸
دزفول	۸۱۳.۴	۷۴۲.۳	۵۵۱.۴	۳۰۰.۱	۴۳۲.۵	۷۳.۳	۶۰.۶	۰.۰	۲۹.۶	۶۰۷.۰
رامشیر	۶۴۴.۵	۵۱۳.۷	۴۷۹.۴	۲۴۰.۱	۳۳۸.۸	۵۶.۶	۵۳.۶	۲۹.۶	۰.۰	۷۹۷.۲
هندیجان	۲,۶۰۴.۵	۲,۳۶۱.۸	۲,۲۸۱.۱	۱,۶۹۱.۸	۲,۰۰۰.۱	۱,۰۹۸.۹	۱,۰۳۲.۸	۶۰۷.۰	۷۹۷.۲	۰.۰
دشت آزادگان	۲,۲۴۰.۹	۱,۹۲۶.۴	۱,۸۸۱.۹	۱,۳۸۸.۶	۱,۶۵۳.۹	۸۱۱.۲	۷۳۶.۵	۴۰۲.۸	۵۲۳.۲	۷۰.۸
شوش	۱,۶۹۵.۹	۱,۴۸۴.۰	۱,۶۰۴.۱	۱,۰۵۳.۷	۱,۲۸۵.۵	۶۵۰.۴	۶۲۹.۵	۲۹۹.۹	۴۰۲.۴	۱۱۴.۸
باغ‌ملک	۱,۳۷۲.۶	۱,۱۶۶.۳	۱,۰۹۲.۵	۷۱۷.۴	۹۰۹.۲	۳۲۶.۵	۲۸۶.۲	۹۳.۶	۱۵۵.۷	۲۵۹.۹
لالی	۱,۵۶۹.۱	۱,۲۸۱.۳	۱,۲۲۶.۴	۸۶۷.۱	۱,۰۶۲.۴	۴۱۱.۱	۳۵۱.۳	۱۶۰.۹	۲۰۶.۰	۲۹۹.۵
ایزه	۱,۲۳۴.۴	۹۹۱.۸	۹۲۵.۸	۶۲۱.۸	۷۸۳.۲	۲۴۸.۸	۲۰۳.۸	۷۸.۸	۹۵.۶	۴۴۶.۵
شادگان	۷۹۶.۳	۷۴۹.۳	۶۰۴.۵	۳۰۸.۲	۴۴۶.۷	۱۰۳.۸	۱۰۲.۹	۱۲.۱	۵۳.۷	۵۵۷.۲
گتوند	۸۹۸.۴	۶۴۵.۲	۸۶۲.۷	۴۸۹.۲	۶۱۵.۹	۲۳۳.۰	۲۲۸.۰	۹۶.۶	۶۲.۲	۵۷۳.۶
مسجد سلیمان	۸۲۱.۶	۶۵۳.۷	۶۶۸.۲	۳۶۴.۲	۴۹۰.۳	۱۲۳.۴	۱۱۳.۷	۲۵.۴	۱۷.۵	۵۸۹.۷
رامهرمز	۶۴۵.۹	۵۲۳.۷	۵۴۴.۷	۲۵۶.۹	۳۶۴.۲	۸۲.۱	۸۷.۸	۲۸.۶	۹.۸	۷۱۴.۲
شوشتر	۶۰۵.۴	۴۶۶.۷	۷۳۸.۹	۳۴۱.۳	۴۴۳.۴	۲۲۶.۸	۲۶۲.۷	۱۴۵.۹	۱۱۰.۱	۷۵۷.۶

ادامه جدول ۶-۳۵- ماتریس فاصله، یا مشابهت ساختاری، شهرستان‌های استان خوزستان بر پایه اشتغال سال ۱۳۸۵

	دشت آزادگان	شوش	باغ‌ملک	لالی	ایذه	شادگان	گتوند	مسجد سلیمان	رامهرمز	شوشتر
ماهشهر	۲,۲۴۰.۹	۱,۶۹۵.۹	۱,۳۷۲.۶	۱,۵۶۹.۱	۱,۲۳۴.۴	۷۹۶.۳	۸۹۸.۴	۸۲۱.۶	۶۴۵.۹	۶۰۵.۴
امیدیه	۱,۹۲۶.۴	۱,۴۸۴.۰	۱,۱۶۶.۳	۱,۲۸۱.۳	۹۹۱.۸	۷۴۹.۳	۶۴۵.۲	۶۵۳.۷	۵۲۳.۷	۴۶۶.۷
خرمشهر	۱,۸۸۱.۹	۱,۶۰۴.۱	۱,۰۹۲.۵	۱,۲۲۶.۴	۹۲۵.۸	۶۰۴.۵	۸۶۲.۷	۶۶۸.۲	۵۴۴.۷	۷۳۸.۹
آبادان	۱,۳۸۸.۶	۱,۰۵۳.۷	۷۱۷.۴	۸۶۷.۱	۶۲۱.۸	۳۰۸.۲	۴۸۹.۲	۳۶۴.۲	۲۵۶.۹	۳۴۱.۳
اهواز	۱,۶۵۳.۹	۱,۲۸۵.۵	۹۰۹.۲	۱,۰۶۲.۴	۷۸۳.۲	۴۴۶.۷	۶۱۵.۹	۴۹۰.۳	۳۶۴.۲	۴۴۳.۴
بهبهان	۸۱۱.۲	۶۵۰.۴	۳۲۶.۵	۴۱۱.۱	۲۴۸.۸	۱۰۳.۸	۲۳۳.۰	۱۲۳.۴	۸۲.۱	۲۲۶.۸
اندیمشک	۷۳۶.۵	۶۲۹.۵	۲۸۶.۲	۳۵۱.۳	۲۰۳.۸	۱۰۲.۹	۲۲۸.۰	۱۱۳.۷	۸۷.۸	۲۶۲.۷
دزفول	۴۰۲.۸	۲۹۹.۹	۹۳.۶	۱۶۰.۹	۷۸.۸	۱۲.۱	۹۶.۶	۲۵.۴	۲۸.۶	۱۴۵.۹
رامشیر	۵۲۳.۲	۴۰۲.۴	۱۵۵.۷	۲۰۶.۰	۹۵.۶	۵۳.۷	۶۲.۲	۱۷.۵	۹.۸	۱۱۰.۱
هندیجان	۷۰.۸	۱۱۴.۸	۲۵۹.۹	۲۹۹.۵	۴۴۶.۵	۵۵۷.۲	۵۷۳.۶	۵۸۹.۷	۷۱۴.۲	۷۵۷.۶
دشت آزادگان	۰.۰	۱۱۵.۰	۱۱۰.۸	۹۵.۷	۲۰۳.۴	۴۰۲.۶	۳۴۴.۰	۳۶۱.۱	۴۸۵.۳	۵۹۰.۴
شوش	۱۱۵.۰	۰.۰	۱۰۷.۶	۱۸۴.۹	۲۴۲.۶	۲۴۰.۷	۲۲۵.۸	۲۵۷.۲	۳۱۹.۷	۲۹۳.۵
باغ‌ملک	۱۱۰.۸	۱۰۷.۶	۰.۰	۲۴.۳	۳۱.۵	۱۰۰.۰	۹۵.۱	۷۵.۹	۱۳۶.۶	۲۳۹.۰
لالی	۹۵.۷	۱۸۴.۹	۲۴.۳	۰.۰	۲۲.۸	۱۹۵.۶	۱۲۹.۵	۱۲۲.۰	۲۰۷.۸	۳۵۲.۷
ایذه	۲۰۳.۴	۲۴۲.۶	۳۱.۵	۲۲.۸	۰.۰	۱۱۸.۰	۷۲.۸	۴۹.۵	۱۰۷.۲	۲۵۲.۸
شادگان	۴۰۲.۶	۲۴۰.۷	۱۰۰.۰	۱۹۵.۶	۱۱۸.۰	۰.۰	۹۹.۶	۳۷.۲	۳۱.۴	۱۰۳.۵
گتوند	۳۴۴.۰	۲۲۵.۸	۹۵.۱	۱۲۹.۵	۷۲.۸	۹۹.۶	۰.۰	۲۳.۹	۴۳.۶	۷۲.۷
مسجدسلیمان	۳۶۱.۱	۲۵۷.۲	۷۵.۹	۱۲۲.۰	۴۹.۵	۳۷.۲	۲۳.۹	۰.۰	۱۱.۶	۹۰.۶
رامهرمز	۴۸۵.۳	۳۱۹.۷	۱۳۶.۶	۲۰۷.۸	۱۰۷.۲	۳۱.۴	۴۳.۶	۱۱.۶	۰.۰	۵۸.۸
شوشتر	۵۹۰.۴	۲۹۳.۵	۲۳۹.۰	۳۵۲.۷	۲۵۲.۸	۱۰۳.۵	۷۲.۷	۹۰.۶	۵۸.۸	۰.۰

واحد جدول: فاصله اقلیدسی بین شهرستان‌ها در فضای سه بعدی بر اساس اعداد اشتغال بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات
مأخذ: مطالعه حاضر

نمودار ۶-۲۱- درخت سلسله مراتب مشابهت ساختاری شهرستان‌های استان خوزستان بر پایه اشتغال سال ۱۳۸۵

جدول ۶-۳۶- وابستگی هر یک از شهرستان‌های استان خوزستان به خوشه‌ها

شهرستان	تعداد خوشه					
	۷	۶	۵	۴	۳	۲
ماهشهر	۱	۱	۱	۱	۱	۱
امیدیه	۲	۱	۱	۱	۱	۱
خرمشهر	۳	۲	۲	۲	۱	۱
آبادان	۳	۲	۲	۲	۱	۱
اهواز	۳	۲	۲	۲	۱	۱
بهبهان	۴	۳	۳	۳	۲	۲
اندیمشک	۴	۳	۳	۳	۲	۲
دزفول	۵	۴	۳	۳	۲	۲
رامشیر	۵	۴	۳	۳	۲	۲
هندیجان	۶	۵	۴	۴	۳	۲
دشت آزادگان	۶	۵	۴	۴	۳	۲
شوش	۶	۵	۴	۴	۳	۲
باغ‌ملک	۷	۶	۵	۳	۲	۲
لالی	۷	۶	۵	۳	۲	۲
ایذه	۷	۶	۵	۳	۲	۲
شادگان	۵	۴	۳	۳	۲	۲
گتوند	۵	۴	۳	۳	۲	۲
مسجد سلیمان	۵	۴	۳	۳	۲	۲
رامهرمز	۵	۴	۳	۳	۲	۲
شوشتر	۵	۴	۳	۳	۲	۲

مأخذ: مطالعه حاضر

۶-۲-۳- عرصه‌های (قلمروهای) اولویت‌دار توسعه استان

عرصه‌های اولویت‌دار توسعه استان از چند دیدگاه قابل ارائه هستند:

(۱) مناطق اولویت‌دار برای توسعه،

(۲) فعالیت‌های اولویت‌دار برای توسعه،

(۳) فعالیت‌های اولویت‌دار برای توسعه در چارچوب فضا (چه فعالیتی در کجا)،

و البته در هر مورد باید دیدگاه با توجه به هدف ارائه شود. به این معنی که با توجه به اولویت هریک از سه هدف بنیادین پاسخ می‌تواند متفاوت باشد.

به هر حال از آنجا که شرح خدمات در مورد جزئیات بالا و اینکه کدام منظور را هدف قرار داده روشن نیست، سعی می‌شود در هر مورد توضیحات ضروری ارائه شود.

(۱) مناطق اولویت‌دار برای توسعه

الف - با توجه به هدف کاهش عدم تعادل‌ها، ضرورت دارد مناطق حاشیه‌ای (کمتر بهره‌مند از توسعه)، در شرق و غرب استان، شامل مناطق شمال شرق، شرق و جنوب شرقی استان، به همراه نوار مرزی غرب در نیمه جنوبی استان که مناطق کمتر توسعه یافته استان را تشکیل می‌دهند در مدار توسعه قرار گیرند،

ب - با توجه به هدف توسعه پایدار، با توجه به آلودگی شدید رودخانه کارون (و تا حدود کمتری رودخانه دز) و آلودگی شهرستان‌های اهواز، خرمشهر، آبادان و ماهشهر و تالاب‌های استان، ضرورت دارد از توسعه صنعتی و تمرکز بیشتر صنایع جدید آلاینده منابع آب و خاک در این مناطق به شدت پیشگیری شود.

پ - با توجه به هدف کارآیی اقتصادی، توسعه قلمروهای شمال غرب استان که با برخورداری از منابع آب و خاک مناسب، قطب کشاورزی فشرده استان را تشکیل می‌دهند در راستای توسعه صنایع پیشین و پسین کشاورزی وسیع شامل آبی‌پروری مناطق اولویت‌دار هستند. اما با توجه به کاهش عدم تعادل‌ها مناطق حاشیه‌ای استان در اولویت قرار دارند.

ت - با توجه به هدف کارآیی اقتصادی، توسعه صنعتی در نیمه جنوبی، جنوب مرکزی تا جنوب غربی استان (از ماهشهر تا خرمشهر و اهواز)، که از مزایای مثبت نزدیکی جغرافیایی به صنایع موجود و دسترسی به بندر و شبکه‌های حمل‌برخوردار هستند، توسعه صنعتی متمرکزتر صنایع را در این منطقه توجیه می‌نماید اما این توصیه موجب افزایش عدم تعادل‌های منطقه‌ای و آلودگی بیشتر محیط زیست خواهد شد و در نتیجه این اولویت توسعه فضایی با دو هدف کاهش عدم تعادل‌ها و توسعه پایدار در تضاد

قرار می‌گیرد که چاره کار برای رفع تضاد با هدف کاهش عدم تعادل‌ها در توسعه همزمان مناطق حاشیه‌ای استان و چاره رفع تضاد با هدف توسعه پایدار در گرو انتخاب نوع صنایع مناسب برای احداث در این منطقه است که کمترین آلاینده‌گی را در بر داشته باشند.

۲) فعالیت‌های اولویت‌دار برای توسعه

کشاورزی

الف - منابع آب و خاک استان جای توسعه فراوانی دارد. اراضی زیر کشت آبی استان، حدود یک میلیون هکتار است که امکان توسعه تا حدود ۱/۷ میلیون هکتار را دارد. این تبدیل تنها از طریق گسترش شبکه‌های آبرسانی و آبیاری همراه با افزایش راندمان آبیاری میسر است. بدون افزایش راندمان آبیاری توسعه شبکه آبرسانی گشایشی ایجاد نخواهد کرد.

ب - نوع فعالیت در بخش کشاورزی (بر عکس بخش صنعت که هر صنعتی را ولو به اشتباه در هر جا می‌توان احداث کرد)، بسیار وابسته به شرایط جغرافیایی - اقلیمی است که به تجربه در طول سالیان حاصل شده است. به عنوان مثال غلبه پرورش دام کوچک در نواحی کوهپایه‌ای شمال شرق استان و غلبه پرورش دام بزرگ در مناطق میانی و جنوبی استان بیانگر سازگاری این نوع فعالیت با شرایط طبیعی هر منطقه است.

پ - توسعه بخش کشاورزی در پهنه استان ایجاب می‌نماید که (۱) کشاورزی در شمال غرب استان به صورت فشرده‌تر درآمد تا حداکثر استفاده از منابع آب و خاک این منطقه حاصل شود. به علاوه به افزایش درآمد این بخش و بهره‌برداران آن بیانجامد. همزمان، توسعه شبکه آبرسانی و آبیاری همراه با افزایش راندمان آبیاری در این منطقه، امکان انتقال آب به مناطق شرقی‌تر استان را فراهم می‌نماید.

ت - با توجه به کوهپایه‌ای بودن منطقه شمال شرق استان، اراضی یکپارچه وسیع قابل تبدیل به اراضی کشت آبی بسیار کم است. اما برای بهره‌برداری هرچه بیشتر از همین منابع محدود و حفظ و گسترش آن و در جهت افزایش تولید و درآمد بهره‌برداران و حفظ بافت جمعیتی این مناطق که از مناطق کمتر توسعه یافته استان و مهاجر فرست هستند، انتقال آب و حمایت از توسعه کشت آبی و توسعه دامداری و باغداری ضرورت دارد که هر سه نیازمند آب بیشتر هستند.

در شمال شرق استان مانند ایزه و باغملک، گتوند و لالی، توسعه دامداری دام کوچک و در مناطق جنوب شرق مانند بهبهان توسعه دامداری دام بزرگ منطبق با شرایط طبیعی است و در شرق میانه نیز ترکیبی از این دو منطبق بر اقلیم و تجربه است.

همچنین با توجه به کوهپایه‌ای بودن منطقه شمال شرق استان و کمبود اراضی یکپارچه وسیع قابل تبدیل به اراضی کشت آبی، توسعه باغداری با تراس‌بندی این اراضی امکان مناسب‌تری نسبت به زراعت را در این مناطق پیش روی قرار می‌دهد که حمایت از توسعه آن به نفع اقتصاد منطقه است.

صنعت

الف - به طوری که در بندهای پیشین گفته شد صنایع اساسی استان (نفت و گاز، شیمیایی، پتروشیمی و فلزات اساسی) در سطح کشور از جایگاه ویژه‌ای برخوردار هستند و این صنایع به طور عمده از محل سرمایه‌گذاری از منابع عمومی کشور در استان خوزستان ایجاد شده‌اند. منطق انتخاب استان خوزستان برای احداث این صنایع بسیار عقلایی و بر پایه دسترسی به بندر، منابع نفت و گاز، انرژی و آب و نزدیکی نسبی به مناطق مرکزی و غربی کشور بوده است. بنابراین با همین منطق، توسعه این صنایع در استان خوزستان موجه و دارای اولویت است. اما در درون استان جایگزینی برخی از این صنایع در بالا دست، مانند احداث صنایع فلزات اساسی در اهواز و کشت و صنعت‌های فشرده در شوشتر و تمرکز صنایع شیمیایی و پتروشیمی و نفت و گاز به آلودگی شدید محیط، منابع آب و هوای شهرستان‌های اهواز، ماهشهر، آبادان و خرمشهر و تالاب‌های استان منجر شده است. در نتیجه در توسعه بیشتر این صنایع چنانکه در بالا گفته شد مکانیابی‌ها باید مورد تجدید نظر قرار گیرد.

ب - بر خلاف صنایع اساسی بالا، باز هم چنانکه در بخش‌های پیشین بیان شد، سایر صنایع [] که به طور معمول توسط سرمایه‌گذاری بخش خصوصی احداث می‌شوند []، در استان خوزستان پیشرفتی نداشته‌اند و سهم آن‌ها از سهم جمعیتی استان بسیار کمتر است و این در حالی است که از احداث صنایع اساسی استان بین یک سده تا چندین دهه می‌گذرد. به عبارت دیگر تبدیل استان خوزستان به یک قطب بزرگ توسعه صنایع اساسی تاثیر چندانی بر توسعه صنعتی در سایر بخش‌های صنعتی استان نداشته است. بنابراین یکی از اولویت‌های توسعه صنعت در استان خوزستان، علاوه بر شناسایی دلایل اجتماعی - فرهنگی پایین بودن سرمایه‌گذاری در صنعت توسط بخش خصوصی، فراهم کردن زیرساخت‌های صنعتی (شهرک‌ها و نواحی صنعتی و تسهیلات عمومی در این واحدها) و گسترش بازارها [] مراجعه شود به بند ۶-۱-۳-۲-۶ همین گزارش []، برای افزایش بازدهی سرمایه‌گذاری و کاهش ریسک سرمایه‌گذاری، افزایش تمایل به سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و ارتقای روحیه نوآوری است.

پ - بر اساس آنچه گفته شد توسعه صنایع تولید ماشین‌آلات، قطعات و ابزار برای صنایع اساسی استان و صنایع حامی بخش کشاورزی اعم از صنایع پیشین آن و صنایع تبدیلی محصولات کشاورزی و شیلات، همچنین صنایع عمومی مانند صنایع کانی غیر فلزی، صنایع فلزی فابریکی، صنایع ابزار دقیق، صنایع

لاستیک و پلاستیک، صنایع تولید محصولات خانگی و برقی، در کنار سایر صنایع (Hi-Technology) "های تک" مانند خودرو سازی، از اولویت‌های توسعه صنعت در استان خوزستان هستند.

خدمات اقتصادی

چنانکه در بخش‌های پیشین گفته شد در حیطه خدمات اقتصادی، بجز حمل و نقل، سایر بخش‌های خدمات اقتصادی مانند هتل و رستوران، خدمات مستغلات، خدمات بانکی و مانند آن از توسعه متناسب با بخش صنعت استان برخوردار نیستند. در نتیجه حمایت از توسعه این بخش‌ها نیز ضرورت دارد.

۳) فعالیت‌های اولویت‌دار برای توسعه در چارچوب فضا (چه فعالیتی در کجا)

کشاورزی

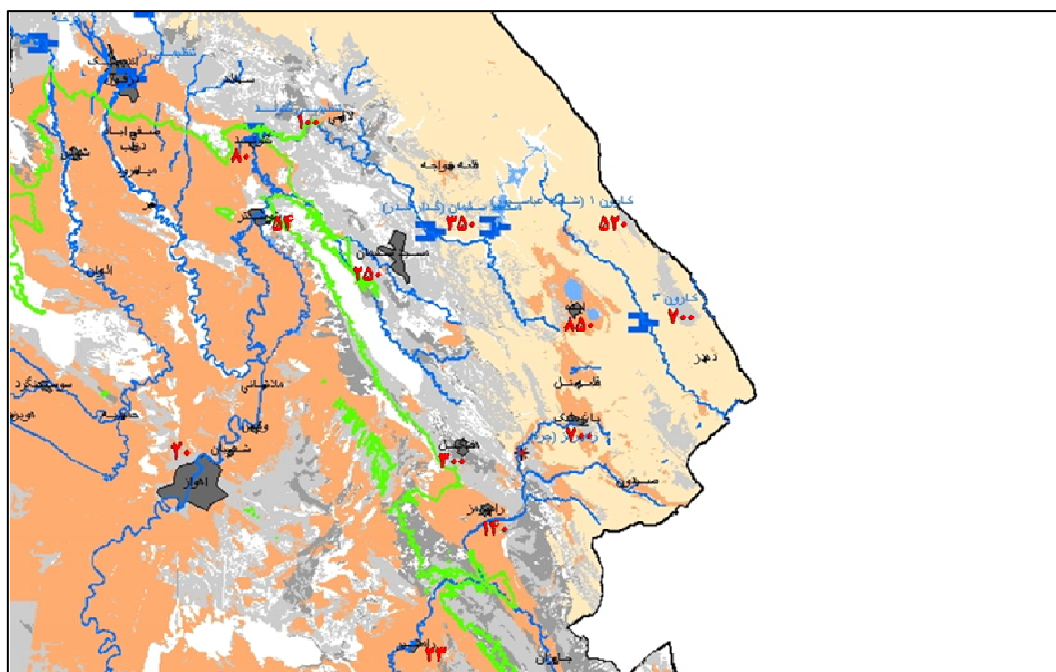
نیمه غربی استان از توانمندی از منابع خاک مناسب‌تری برخوردار است که در کنار برخورداری از منابع آب بازدهی بالاتری را در بخش کشاورزی نسبت به نیمه شرقی استان ارائه می‌نماید. در نتیجه بر اساس کارایی اقتصادی و بازدهی سرمایه‌گذاری، این منطقه دارای اولویت سرمایه‌گذاری برای فشرده‌تر کردن کشاورزی از طریق گسترش شبکه‌های آبرسانی و آبیاری دارد. به همین دلیل توسعه این شبکه‌ها و گسترش اراضی زیر کشت در برنامه آمایش استان بر همین منطقه غربی استان استوار است.

شهرستان‌های کوهستانی و کوهپایه‌ای در شمال شرق استان که در رتبه‌بندی شاخص توانمندی (به شرح نقشه ۶-۱) بسیار ضعیف تشخیص داده شده‌اند (شامل شهرستان‌های لالی، مسجدسلیمان و باغ‌ملک) از نظر کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای در اولویت بعدی توسعه قرار دارند. برای این مناطق توسعه دامداری و باغداری و توسعه اراضی زیر کشت آبی همراه با انتقال آب در اولویت قرار دارد.

به همین ترتیب شهرستان‌های ضعیف از نظر شاخص توانمندی نیز (شامل شهرستان ایذه و گتوند در شمال شرق استان و شهرستان‌های شوش و شوشتر در شمال استان، شهرستان‌های رامشیر و رامهرمز در شرق استان، شهرستان دشت آزادگان در غرب و شادگان در جنوب استان) در اولویت بعدی توسعه قرار دارند. اولویت توسعه شهرستان‌های ایذه و گتوند در بخش کشاورزی مانند لالی، باغ‌ملک و شمال شرق مسجد سلیمان (نواحی کوهپایه‌ای) توسعه دامداری و باغداری و توسعه اراضی زیر کشت آبی همراه با انتقال آب در اولویت قرار دارد.

کوهپایه‌های استان که در برگیرنده شهرستان‌های ضعیف استان از نظر شاخص توانمندی هستند، محل گذر چند سرشاخه رودخانه کارون هستند و سدهای کارون ۱، کارون ۳، سد دز و سد گتوند طبق تصویر ۶-۱، در این مناطق و از نظر ارتفاعی بالاتر از بخشی از این زمین‌ها قرار دارند. با این وجود به علت

شرایط توپوگرافی و کوچک بودن قطعات اراضی، شبکه‌های آبیاری در منطقه شمال شرق و شرق استان کمتر گسترش یافته است. در شمال شرق استان برخورداری از سطوح بالاتر هم‌باران سبب شده است که کشت دیم، نگهداری دام‌های کوچک (یا سبک) و تا حدودی باغداری در آن رواج یابد. بنابراین حمایت از توسعه فعالیت‌های دامداری و باغداری و اجرای طرح‌های آبرسانی از سدهای یادشده برای تبدیل بخشی از دیم زارها به کشت آبی و یا اجرای طرح‌های حمایت از کشت دیم مانند پخش آب‌ها، کنترل سیلاب‌ها و طرح‌های مشابه آن‌ها که هم به افزایش بازدهی کشت دیم کمک می‌نماید و هم عملیات آبخیزداری را پوشش می‌دهد از اولویت‌های توسعه بخش کشاورزی در این منطقه است. در شرق استان نیز گسترش شبکه‌های آبیاری می‌تواند از کشاورزی این مناطق که به علت کمتر بهره‌مند بودن از منابع و شبکه‌های آب، محدودتر از نیمه غربی است حمایت نماید. این گسترش برای کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای و حفظ بافت جمعیتی این مناطق، از عرصه‌های اولویت‌دار توسعه استان است.

تصویر ۶-۱- ارتفاع سدها و زمین‌های کشاورزی شمال شرق استان از سطح دریا - ۱۳۹۲

در بخش کشاورزی همچنین توسعه دامداری در مناطق شرقی مرکزی تا جنوب شرقی در بهبهان و مناطق مرکزی استان تا دامنه‌های جنوب مرکزی و جنوب غربی (اهواز، شادگان، دشت آزادگان، آبادان و خرمشهر) از عرصه‌های اولویت‌دار محسوب می‌شود.

امکانات و جایگاه بخش ماهیگیری و آبی‌پروری، از نظر قلمرو، الزاماً دو عرصه خاص دارای اولویت توسعه را در استان معرفی می‌نماید: نخست سواحل خلیج فارس هم برای ماهیگیری و هم برای آبی‌

پروری بر مبنای آب دریا، چه در خشکی‌های ساحلی و چه در قفس‌های دریایی، و توسعه آبی‌پروری در حاشیه بسیار گسترده رودخانه‌های استان. با توجه به اینکه در روند گذشته، توسعه آبی‌پروری بیشتر در شهرستان‌های جنوبی استان که به طور تاریخی با شیلات آشنایی بیشتری داشته‌اند صورت گرفته‌است، حمایت از توسعه آبی‌پروری در شهرستان‌های شمالی‌تر استان، در گذر رودخانه‌ها، که اکنون از این فعالیت نسبتاً محروم مانده‌اند از اولویت بسیار زیادی برخوردار است.

سایر معادن استان (بجز معادن نفت خام و گاز طبیعی) به طور عمده از شن و ماسه و معادن دارای کاربرد مصالح ساختمانی تشکیل می‌شوند که برداشت آن‌ها نقطه‌ای است و به علاوه سهم بسیار اندکی در ارزش افزوده استان دارند. این فعالیت عرصه وسیعی را برای اولویت توسعه معرفی نمی‌نماید. اما در بخش صنعت، حمایت از توسعه صنایع کانی غیر فلزی برای پاسخگویی به نیازهای محلی و منطقه‌ای (در حد شهرستان و بزرگتر از آن و کوچکتر از سطح استان) به منظور ایجاد اشتغال، افزایش تولید و درآمد استانی و کاهش هزینه‌های اجتماعی حمل و نقل واردات از سایر استان‌ها، از اولویت‌های توسعه بخشی در همه شهرستان‌های استان و به خصوص مناطق ضعیف‌تر استان است.

حمایت از توسعه صنایع غذایی نیز به مناسبت فضای تولیدات کشاورزی و بازار مصرف، مناطق ویژه‌ای را معرفی می‌نماید. حمایت از توسعه صنایع فرآوری لبنیات و فرآوری میوه‌جات در قلمروهای شمال شرق استان، صنایع فرآوری گوشت، شیر، لبنیات، صنایع آرد و ماکارونی و فرآوری سبزیجات در شمال و شمال غرب استان با توجه به بازار مصرف مرکز کشور، صنایع وابسته به خرما در جنوب استان از خرمشهر و آبادان تا بهبهان عرصه‌های اولویت‌دار توسعه را تشکیل می‌دهند و حمایت از توسعه صنایع غذایی در زمینه گوشت، شیر و لبنیات در همه قلمروهای دامپروری قابل توصیه است، اما با توجه به هدف کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای به ویژه در شرق استان از شمال شرقی تا جنوب شرقی استان، بهبهان، اولویت دارد.

حمایت از صنایع متکی بر ماهیگیری و آبی‌پروری شامل پاک کردن، شستشو، بسته‌بندی و انجماد و حمل محصول به بازار مصرف، در مناطق ساحلی جنوبی و به خصوص در جنوب شرقی استان (هندیجان)، و در مراکز آبی‌پروری در حاشیه رودخانه‌های استان با رعایت مسایل محیط زیست، عرصه‌های اولویت دار برای توسعه صنایع غذایی وابسته به این رشته را تشکیل می‌دهند.

شهرستان‌های خرمشهر، آبادان و ماهشهر، به دلیل تمرکز واحدهای صنایع شیمیایی، پتروشیمی و لاستیک و پلاستیک در این منطقه برای احداث این صنایع قابل توصیه هستند، اما از طرف دیگر قرار داشتن هر سه شهرستان یادشده در منطقه ویژه کنترل آلودگی، حمایت از استقرار صنایع جدید از این

نوع را در این مناطق سست می‌نماید، به ویژه آنکه برنامه دست اجرای افزایش ظرفیت صنایع پتروشیمی ماهشهر ظرفیت تولید را به ۲.۵ برابر تولید فعلی افزایش می‌دهد.

برای حفاظت از محیط زیست و حفظ منابع آب و خاک و پایداری توسعه سایر بخش‌های تولیدی و به وبه کشاورزی و حفظ سلامت جوامع، ضرورت دارد عرصه‌های پیشنهادی برای احداث صنایع جدید شیمیایی و پتروشیمی و سایر صنایع جدید داری بار آلاینده‌گی زیاد، حداقل از ویژگی‌های زیر برخوردار باشد:

- (۱) واقع نبودن بر مسیر رودخانه و در همین حال امکان دسترسی به منابع آب،
- (۲) واقع نبودن بر روی زمین‌های کشاورزی و یا اراضی قابل تبدیل به اراضی کشاورزی،
- (۳) واقع بودن بر اراضی بلامعارض کشاورزی و مناسب برای توسعه فعالیت‌های صنعتی، به شرح نقشه ۶-۱۴،
- (۴) واقع نبودن در حریم دریا، از نظر پیشگیری از آلوده‌سازی منابع آب دریا با توجه به اهمیت صید دریایی،
- (۵) برخوردار بودن از فاصله مناسب با مراکز شهری،
- (۶) دسترسی به شبکه حمل و نقل و نزدیک بودن به بندرهای تجاری،
- (۷) نزدیک بودن به قطب‌های صنعتی و مجتمع‌های فعلی صنایع شیمیایی و پتروشیمی برای استفاده از سینرژی حاصل از همجواری یا نزدیکی مکانی،
- (۸) نزدیک بودن به خط لوله خوراک این صنایع.

■ با توجه به ۸ ویژگی بالا، حاشیه شهرهای جنوبی استان به خصوص هندیجان و ماهشهر و سپس مسجد سلیمان، هفتگل، غرب امیدیه، غرب آغاچاری و غرب بهبهان عرصه‌های اولویت‌دار برای توسعه این صنایع در سطح استان هستند. بر اساس مطالعات حاضر این عرصه‌ها علاوه بر آنکه دارای ویژگی‌های بالا هستند، به طور کلی در نیمه شرقی استان قرار دارند که توسعه آن‌ها با هدف کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای مورد تأکید این مطالعه است. بر این اساس، این مطالعه در درجه نخست در شهرستان هندیجان، دو سایت پیشنهادی (در نقشه شماره ۶-۱۱)، نخست در شمال غرب شهر هندیجان، حد و سط شهر هندیجان و ماهشهر، و در درجه دوم در شرق هندیجان، که هر دو دارای خصوصیات بالا هستند و بر روی زمین‌های بلامعارض از نظر توسعه ساخت و ساز قرار دارند را به عنوان مناسب‌ترین عرصه‌های اولویت‌دار برای توسعه این صنایع در سطح استان معرفی می‌نماید و در درجه بعدی مناطق حاشیه شهرهای مسجد سلیمان، هفتگل، غرب امیدیه، غرب آغاچاری و غرب

بهبهان را در اراضی بلامعارض از نظر فعالیت کشاورزی، طبق نقشه شماره ۶-۱۴ برای این منظور مناسب می‌داند.

در احداث سایت صنعتی در شهرستان هندیجان برای صنایع جدید آلاینده، چند نکته مهم مورد توجه است:

۱- این سایت برای صنایع جدید پیش‌بینی شده است و به هیچ‌وجه انتقال صنایع موجود به آن مورد نظر نیست.

۲- فاصله کافی سایت پیشنهادی با دریا نگرانی آلوده‌سازی آب دریا به عنوان مخاطره‌ای برای ماهیگیری را منتفی می‌نماید. این موضوع مورد تأیید اداره کل شیلات استان قرار گرفته است.

۳- در هر صورت محل دقیق احداث این سایت باید توسط دستگاه‌های اجرایی مرتبط تعیین شود. از نظر مطالعات آمایش، غرب شهر هندیجان در حد وسط فاصله شهر هندیجان و شهر ماهشهر، از ۸ ویژگی لازم مطرح شده در متن گزارش برای این سایت برخوردار است.

از سوی دیگر با توجه به عبور خط لوله گاز زیلویی از بوشهر به شهرهای مسجد سلیمان، اندیمشک و دزفول و در ادامه به سمت استان‌های شمال خوزستان زمینه انواع فشار گروه‌های ذینفع برای احداث صنایع پتروشیمی در این مسیر افزایش خواهد یافت. این در حالی که احداث این صنایع در شهرستان‌های شمال غربی استان مانند اندیمشک، شوش، شوشتر، دزفول که مهم‌ترین قطب‌های کشاورزی استان را تشکیل می‌دهند و در بالاترین بخش عبور رودخانه‌های اصلی استان و در مرکز قطب کشاورزی فشرده استان قرار دارند و شهرستان‌های لالی و گتوند که آن‌ها نیز در بالادست رودخانه‌های استان قرار دارند به هیچ وجه منطقی و قابل توصیه نیست و از نظر مطالعات آمایش باید از آن پیشگیری کرد. بنابراین پس از مناطق جنوب شرقی استان (مرجاً هندیجان)، تنها مناطق حاشیه‌ای شهرهای مسجد سلیمان، هفتگل، غرب امیدیه، غرب آغاچاری برای احداث صنایع جدید آلاینده عرصه مناسب تشخیص داده می‌شود.

در صنایع فلزات اساسی، اهواز و امیدیه به دلیل مزیت همجواری با واحدهای موجود دارای اولویت هستند، اما با توجه به آلودگی شهر اهواز، شهرستان امیدیه و سایت‌های پیشنهادی بالا نیز قابل توصیه هستند. به علاوه صنایع فلزی فابریکی و سایر صنایع فلزی پایین دست صنایع فلزات اساسی با رعایت استانداردهای کنترل آلاینده‌گی در همه مناطق استان قابل توسعه هستند.

شهرستان‌های مسجد سلیمان، امیدیه، لالی و گتوند به علت قرار گرفتن در سایت‌های استخراج نفت در شرق استان و با هدف رونق بخشیدن به این شهرستان‌ها، به ویژه در مسجد سلیمان که با کاهش فعالیت‌های استخراج نفت مواجه با رکود اقتصادی، بیکاری و مهاجر فرستی شدید روبرو است، برای توسعه صنایع ماشین‌سازی، صنایع فلزی فابریکی، صنایع تأمین کننده نیازهای کشاورزی و صنایع

تأمین‌کننده قطعات مورد نیاز صنایع شیمیایی، پتروشیمی و صنعت نفت اولویت خواهند داشت. در همین حال مقابله با مسأله آلودگی ناشی از نشت گاز در شهرستان مسجد سلیمان از تهدیدهای توسعه در این شهرستان است.

- به طور کلی انطباق نوع صنایع در فضای استان با توجه به ارتباط موضوع و فعالیت‌های پیشین و پسین در بخش ۶-۴-۱-۲ ارائه شده است.

۶-۲-۴- تدوین سند چشم‌انداز توسعه استان و اجزای آن

چشم‌انداز توسعه استان، با توجه به مطالعات قبلی و موارد زیر تنظیم شده است:

- مطالعات فصول پیشین آمایش استان،
- تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای فرا روی توسعه استان،
- نقش استان در تقسیم کار ملی و منطقه‌ای، به شرح بند ۶-۲-۱-۲ و ۶-۲-۱-۳،
- تخصص‌ها و اولویت‌های توسعه استان به شرح بند ۶-۲-۲،
- عرصه‌های (قلمروهای) اولویت‌دار توسعه استان ۶-۲-۳،
- سند ملی توسعه استان خوزستان در افق ۱۴۰۴، به شرح بند ۶-۲-۳-۱-۲ (متعاقب)،
- بررسی جهت‌گیری‌های برنامه پنجم توسعه کشور، به شرح بند ۶-۲-۳-۱-۴ (متعاقب)،
- جهت‌گیری‌های توسعه استان از دیدگاه مسئولان و دستگاه‌های اجرایی استان،

در این بخش بر اساس موارد بالا ابتدا چشم‌انداز توسعه استان و سپس مأموریت‌های استان و دلایل توجیهی آن به همراه تحلیل SWOT در قبال هر یک از مأموریت‌ها ارائه می‌شود.

۶-۲-۴-۱- چشم‌انداز توسعه استان

الف) سمت و سوی توسعه استان

قبل از ارائه چشم‌انداز بی‌مناسبت نخواهد بود این سؤال مطرح شود که اگر تغییرات استراتژیک در سرمایه‌گذاری‌های ملی صورت نگیرد و سیاست‌گذاری‌ها بر همان منوال گذشته ادامه یابد سمت و سوی توسعه استان چه خواهد بود؟

در پاسخ می‌توان اظهار داشت که بخش‌های پیشرو و کلیدی استان خوزستان یعنی استخراج نفت و گاز، تجارت خارجی و حمل و نقل، آب و برق، صنایع شیمیایی، پتروشیمی، فولاد و کشاورزی، نقاط قوت بسیار دیرپای استان را تشکیل می‌دهند. توسعه این فعالیت‌ها، به طور عمده بر پایه (۱) منابع طبیعی

استان (به طور مشخص آب و خاک و نفت و گاز)، (۲) موقعیت سرزمینی (موقعیت بندری و موقعیت نسبت به مرکز کشور و غرب پرجمعیت کشور) و (۳) تصمیمات ارادی و عقلایی دولت‌ها در سرمایه‌گذاری سنگین در صنایع یاد شده و شبکه‌های زیربنایی حمل و نقل، آب، برق، گاز و ارتباطات) بر مبنای دو امتیاز قبلی، شکل گرفته و در نتیجه استان خوزستان به طور کلی در این رشته‌ها از ضریب تمرکز مکانی بالا یا بسیار بالا و جایگاه بسیار ممتاز برخوردار شده است. بنابر این انتظار می‌رود تا افق چند برنامه میان مدت اکثر آن‌ها که به منابع طبیعی و موقعیت قرارگیری استان متکی هستند پا برجا بمانند.

از سوی دیگر همچنان که در مطالعات فصول و بخش‌های پیشین مشاهده شد علی‌رغم رشد ارزش افزوده این بخش‌ها و برخورداری استان از جایگاه بالا در این زمینه‌ها، سهم و جایگاه نسبی استان خوزستان به علت سرمایه‌گذاری بیشتر در سایر استان‌ها به آرامی در حال نقصان می‌باشد.

بنابراین در صورت ادامه روندهای گذشته:

(۱) نقش بارز بندر امام خمینی در تجارت خارجی کشور (به دلیل موقعیت آن) ادامه خواهد یافت، اما در همین حال به دلیل جنگ تحمیلی و متنوع‌سازی بنادر جنوب، نقش این بندر در تجارت خارجی کاهش یافته است (برای یادآوری به بند ۶-۲-۱-۳ این گزارش مراجعه فرمایید). در نتیجه در صورتی که تصمیم‌گیری متمرکز ملی درباره نقش و سهم بنادر بر کاستن از هزینه‌های حمل و نقل در تجارت خارجی کشور قرار نگیرد و همچنان بندرهای تجاری استان هرمزگان از روند سرمایه‌گذاری بیشتر از استان خوزستان برخوردار باشند، نقش بندر امام خمینی بیشتر تضعیف خواهد شد. این روند با افزایش هزینه‌های حمل و نقل به زیان اقتصاد ملی و استان خوزستان خواهد بود و از آنجا که در شرایط فعلی تجارت خارجی و حمل و نقل داخلی اهمیت زیادی در اقتصاد استان دارد، کاهش این سهم در واقع تهدیدی برای اقتصاد استان خواهد بود.

(۲) نقش و جایگاه ملی استان، رتبه یکم از نظر ارزش افزوده در سطح کشور، در ماهیگیری و پرورش آبزیان، به علت امکانات بی‌رقیب استان خوزستان در برخورداری از آب‌های جاری و اراضی ساحلی حفظ و توسعه خواهد یافت. در این زمینه لازم به ذکر است که آبزیان هنوز سهم اندکی در برنامه غذایی کشور دارند و بازار مصرف آن در سطح کشور رو به گسترش است، بنابراین هرگونه افزایش عرضه این محصولات در داخل کشور بازار مصرف خواهد داشت. گسترش صنایع غذایی بر پایه صید و پرورش آبزیان نیز در برنامه آمایش استان پیش‌بینی شده است. در این روند فرصت استان در

همجوارى با کشورهای همسایه و گسترش بازارهای صادراتی نیز از توسعه این بخش در استان حمایت خواهد کرد.

۳) نقش و جایگاه استان در استخراج نفت و گاز، رتبه یکم در سطح ملی نیز در چشم‌انداز این مطالعات همچنان ادامه خواهد یافت زیرا استان خوزستان از نظر منابع نفت در جایگاه یکم در سطح کشور قرار دارد و بر اساس روندهای گذشته، اتکای کشور به منابع نفت و گاز و درآمد آن ادامه خواهد یافت. هرچند با توجه به منابع گاز استان بوشهر، استان خوزستان از نظر ارزش افزوده استخراج گاز در رتبه نخست قرار ندارد، اما ارزش افزوده منابع نفت و گاز استان خوزستان (نفت و گاز بر روی هم) در جایگاه یکم کشور قرار دارد و در سال ۱۳۸۹ حدود ۵۰.۲ درصد از ارزش افزوده کشور در این فعالیت در استان خوزستان تولید می‌شود، (جدول ۶-۵).

۴) نقش و جایگاه صنایع پیشرو و کلیدی استان (شامل صنایع شیمیایی، پتروشیمی و فلزات اساسی) در سطح کشور، با توجه به دسترسی استان خوزستان به منابع انرژی (نفت و گاز و برق) و دسترسی به خوراک کارخانه‌های شیمیایی و پتروشیمی، ادامه خواهد یافت اما سرعت رشد ارزش افزوده این صنایع در یکی دو استان دیگر کشور در دوره دهساله ۸۹-۱۳۷۹ سریع‌تر از استان خوزستان بوده و در نتیجه سهم استان خوزستان در این صنایع کاهش قابل توجهی یافته است. در همین حال انتظار عقلایی آن است که با تغییر در استراتژی‌های متمرکز ملی سهم استان افزایش یابد، زیرا استان خوزستان از منابع نفت و گاز و تنوع تولیدات شیمیایی و پتروشیمی برخوردار است و با توجه به این‌که در حال حاضر ۳۰ تا ۴۰ درصد از صادرات غیر نفتی کشور از محصولات پتروشیمی تشکیل می‌شود و با توجه به اینکه استان خوزستان دارای بندر صادراتی این محصولات است، توسعه این فعالیت در استان خوزستان با توجه به منافع ملی و منافع استان خوزستان، از نظر اقتصادی بسیار موجه خواهد بود.

۵) در حال حاضر نزدیک به ۲۱ درصد از ظرفیت کل نیروگاه‌های برق کشور و ۹۱ درصد از ظرفیت نیروگاه‌های آبی کشور نیز در این استان نصب شده است، (ترازنامه انرژی کشور سال ۱۳۸۹). از نظر ارزش افزوده، استان خوزستان در سال ۱۳۸۹ در بخش برق در رتبه یکم بین استان‌های کشور قرار دارد و در بخش آب در رتبه چهارم پس از استان‌های تهران، فارس و کرمان و از نظر توزیع گاز طبیعی در رتبه چهارم پس از استان‌های بوشهر، اصفهان و تهران قرار دارد.

با توجه به اینکه ایجاد ارزش افزوده در زیربخش‌های آب و برق در استان خوزستان متکی به منابع آب و نیروگاه‌های آبی است و این منابع به طور نسبی دیرپا هستند، سهم استان خوزستان در زمینه آب و برق نسبتاً پابرجا خواهد ماند و انتظار می‌رود نقش بسیار مهم استان در این زمینه‌ها ادامه یابد.

به این دلیل جایگاه استان خوزستان از نظر ارزش افزوده بخش آب در رتبه چهارم پس از استان‌های تهران، و به ویژه فارس و کرمان زیبنده منابع آن نیست. استان خوزستان از منابع سرشار آب و خاک قابل آبیاری برخوردار است و امکان توسعه هر دو منبع آب و خاک از طریق گسترش شبکه‌های آبیاری و انجام عملیات آب و خاک برای ارتقای جایگاه بخش کشاورزی استان و ارتقای نقش آن در تامین امنیت غذای استان و کشور وجود دارد. در جاهای مختلف این گزارش بحث شده است که انتقال آب از سرچشمه‌های آب استان به سایر استان‌ها برای توسعه صنعت و کشاورزی به زیان اقتصاد ملی و استان خوزستان است. زیرا در مورد کشاورزی هر دو منبع آب و خاک در استان خوزستان وجود دارند و با هزینه بسیار کمتری می‌توان هر دو را در استان خوزستان توسعه داد. در مورد صنعت نیز استان خوزستان با توجه به موقعیت بندری، برای صادرات محصولات، یا واردات مواد اولیه، دسترسی به منابع انرژی و دسترسی نزدیک به مناطق مرکزی و غرب کشور، پیشینه صنعتی و صنایع فلزات اساسی مناسب‌ترین استان برای توسعه صنعت است. بنابر این توسعه منابع آب و خاک و توسعه صنایع اساسی نفت و گاز، شیمیایی و پتروشیمی و صنایع فلزات اساسی بسیار ضروری می‌نماید. بنابراین با طرح استدلال‌های بالا می‌توان امیدوار بو استان خوزستان جایگاه خود را در این زمینه حفظ یا ارتقا دهد.

۶) همچنانکه در بالا گفته شد استان خوزستان از نظر منابع آب و خاک با برخورداری از یک سوم آب‌های جاری کشور و بیش از یک میلیون هکتار زمین زیر کشت، قابل توسعه تا ۱.۷ میلیون هکتار، در جایگاه یکم در کشور قرار دارد. بر اساس اطلاعات حساب‌های استانی دوره ۸۹-۱۳۷۹ مرکز آمار ایران، استان خوزستان در سال ۱۳۸۹ از نظر ارزش افزوده بخش کشاورزی (زراعت، باغداری، دامداری و جنگلداری) در جایگاه پنجم در سطح کشور، پس از استان‌های مازندران، فارس، کرمان و خراسان رضوی قرار دارد. ادامه روند گذشته و قرارگیری استان خوزستان در این جایگاه با توجه به منابع عظیم آب و خاک این استان برآورده نیست. توسعه بخش کشاورزی استان، با توجه به منابع آن و نیاز سطح ملی به محصولات کشاورزی، یکی از تأکیدات مهم مطالعات آمایش استان می‌باشد و با توجه به گسترش پیش‌بینی شده در شبکه‌های آبرسانی و آبیاری انتظار می‌رود در افق این مطالعات جایگاه این بخش در کشور ارتقاء یابد و در داخل استان نیز به همراه گسترش صنایع غذایی و همچنین گسترش صنایع پیشین بخش کشاورزی از اهمیت زیادتری برخوردار شود.

۷) تولید ناخالص داخلی استان، به علت ارزش افزوده بسیار بالای استخراج نفت و گاز و پس از آن به دلیل وجود صنایع اساسی در این استان، بسیار بالا است. در همین حال بررسی ارزش افزوده فعالیت‌ها در دوره ۸۹-۱۳۷۹ نشان داد بخش‌های خدمات اقتصادی استان از جایگاه مناسبی

برخوردار نیستند. همچنین با توجه به حجم بسیار بالای حمل و نقل استان و جایگاه آن به عنوان یکی از بندرگاه مهم سطح ملی، خدمات تبعی وابسته به حمل و نقل از جایگاه متناسبی در سطح ملی و در سطح استانی برخوردار نیستند. با توجه به اینکه جایگاه و موقعیت بندری، فعالیت استخراج نفت و گاز و حضور صنایع اساسی در استان دیرپا هستند و از طرف دیگر گسترش بازارها به عنوان یکی از ارکان آمایش استان پیش‌بینی شده است، انتظار می‌رود فعالیت‌های خدمات اقتصادی و خدمات تبعی حمل و نقل از جایگاه متناسب‌تری با سایر فعالیت‌های اقتصادی استان بهره‌مند شود.

در بررسی سمت و سوی توسعه استان در صورت ادامه روندها، مشاهده می‌شود نقاط ضعف و تهدیدهای بسیار دیرپایی نیز در مقابل توسعه استان قرار دارند و استراتژی‌های گذشته (به مفهوم چارچوب تخصیص منابع)، سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی در زمینه‌های بالا، که به طور عمده در سطح ملی تنظیم می‌شوند، به اندازه کافی در کاهش اثرات تهدیدهای بیرونی و از میان برداشتن نقاط ضعف استان موفق نبوده‌اند. بنابراین موفق شدن در این چالش‌ها به تعامل بیشتر با سطوح بسیار بالای تصمیم‌گیری در سطح ملی، و همسویی دستگاه‌های اجرایی، سرمایه‌گذاری و تلاش همه جانبه در سطح استان نیاز دارد، در غیر این صورت با تشدید تهدیدها و نقاط ضعف فعلی، هزینه رفع آن‌ها به مراتب برای جامعه سنگین‌تر خواهد شد. مهم‌ترین این چالش‌ها در زیر بیان می‌شود:

- تهدید ریزگردها که بیشتر منشأ خارج از استان دارد،
- تهدید کاهش منابع آب جاری استان به دلیل تغییرات اقلیمی و برداشت بیشتر در بالادست همراه با:
 - o آلودگی آب‌های سطحی و شوری آب‌های زیرزمینی،
 - o عدم تفکیک آب جاری به ویژه آب شرب برای ساکنان شهرها و روستاها از بالادست ،
 - o راندمان پایین کشاورزی و آبیاری،
 - o ادا نشدن حق‌آبه منابع طبیعی،
- آلودگی هوا به ویژه در شهرهای جنوبی استان و آلودگی سایر منابع محیطی شامل آب و خاک و تالاب‌های استان،
- کاهش سهم صنایع کلیدی استان در سطح ملی، به دلیل روند سریع‌تر سرمایه‌گذاری در این بخش‌ها در سایر استان‌ها،
- جدایی بخش‌های پیشرو و کلیدی صنعتی استان از بدنه اقتصاد استان،
- از دست رفتن فرصت‌های تجارت خارجی و همکاری‌های فنی بین‌المللی و منطقه‌ای،

- از دست رفتن فرصت‌های استفاده از نیروی انسانی در اثر بیکاری،
 - از دست رفتن فرصت اشتغال و تولید،
 - از دست رفتن فرصت‌های بهره‌برداری مناسب از منابع طبیعی و فرهنگی و تخریب بیشتر آن،
 - ادامه و یا تشدید ناهنجاری‌های اجتماعی،
 - زیاد شدن عدم تعادل‌های منطقه‌ای و جوامع شهری و روستایی،
- چشم‌انداز توسعه استان چنانکه بیان شده است از یک پروسه طولانی مطالعات بخش‌های پیشین حاصل شده است. در ادامه چشم‌انداز مطلوب برای استان شامل جایگاه و سهم فعالیت‌های اقتصادی استان در چشم‌انداز و سپس در زمینه‌های مدیریتی - اقتصادی - اجتماعی ارائه می‌شود.

ب) جایگاه و سهم فعالیت‌های اقتصادی در چشم‌انداز

- ۱) حفظ جایگاه رتبه نخست در استخراج و تولید فرآورده‌های نفت و گاز در سطح کشور،
- ۲) حفظ جایگاه رتبه دوم کشور در تجارت خارجی و حمل و نقل پس از استان تهران از طریق:
 - تلاش برای ارتقای جایگاه بندر امام خمینی در تجارت خارجی کشور به رتبه یکم،
 - احیای بندر آبادان و خرمشهر و توسعه نقش آن‌ها در تجارت خارجی منطقه‌ای،
 - تأمین پیش نیازهای توسعه شبکه‌های جاده‌ای و ریلی،
- ۳) حفظ جایگاه نخست در صنایع شیمیایی و پتروشیمی در سطح کشور،
- ۴) احراز رتبه دوم کشور در صنایع فلزات اساسی،
- ۵) احراز رتبه دوم در فصل آب و حفظ جایگاه تأمین برق و گاز طبیعی،
- ۶) احراز رتبه دوم کشور در ماهیگیری و آبی‌پروری: (ارتقاء از رتبه سوم)،
- ۷) احراز رتبه سوم در تولیدات بخش کشاورزی (شامل زراعت، باغداری، دامداری)، (ارتقاء از رتبه پنجم)،
- ۸) ارتقا به جایگاه پنجم در صنایع غذایی کشور،
- ۹) احراز رتبه ششم صنایع ساخت وسایل نقلیه موتوری، ماشین آلات، قطعات، ابزار، تجهیزات، صنایع فلزی فابریکی، صنایع برق و الکترونیک صنایع غذایی
- ۱۰) احراز جایگاه ویژه در تکنولوژی‌های نوین نانو و بیوفن‌آوری و انرژی‌های پاک،

پ) اجزای چشم‌انداز توسعه استان

بدیهی است فراهم کردن محیط و بستر مناسب اقتصادی - اجتماعی - مدیریتی - سیاست‌گذاری، لازمه دستیابی به اهداف بالا در چشم‌انداز است. ایجاد این محیط نیز از حصول یک درک، قبول و خواست همگانی مدیران توسعه استان و تلاش جمعی در دستیابی به آن نه تنها در عرصه استان بلکه در مذاکره و جلب نظر مقامات تصمیم‌گیری در مرکز کشور حاصل می‌شود. فراهم کردن این محیط همچنین به مدیریت و سیاست‌گذاری مناسب نیاز دارد، که این نیز در گرو تقویت "مدیریت توسعه استان" است.

ملزومات دستیابی به محیط اقتصادی - اجتماعی - مدیریتی استان در چشم‌انداز شامل یک مجموعه واقع‌نگر، امکان‌پذیر و در همین حال ضروری را به دست می‌دهد. ضروری از این نظر که در صورت دست نیافتن به این مجموعه تا افق ۱۴۰۴، هزینه‌های زیادتری به جامعه تحمیل خواهد شد. اجزای چشم‌انداز در این زمینه به شرح زیر ارائه می‌شود:

۱) برخوردار از "مدیریت توسعه استان" با ویژگی کارآیی بیشتر، با اختیارات وسیع‌تر برای هماهنگی دستگاه‌های اجرایی در هدایت توسعه استان، برخوردار از عدم تمرکز بیشتر در درون استان (ارتقای نقش شهرستان‌ها در برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت، با هماهنگی و مدیریت مرکز استان)، عدم تمرکز و انتقال بخشی از اختیارات و خدمات قابل ارائه و کاهش فاصله اداری (و فاصله فیزیکی) مرکز استان با نقاط مختلف از طریق ارتقای جایگاه و نقش کانون‌های توسعه شهری (ایجاد ۹ کانون خدمت رسانی سطوح برتر خدمات، در مقایسه با وضعیت فعلی که خدمات برتر تنها از طریق مرکز استان و در بعضی موارد از طریق دزفول و یا آبادان ارائه می‌شود)، تجهیز منابع مالی و انسانی داخلی استان، راه‌اندازی بورس‌ها و بانک‌های توسعه استان و استفاده بهینه از این منابع با بهبود مدیریت و نظارت بر برنامه‌ریزی، اجرا و ارزشیابی طرح‌های توسعه،

۲) موفق در به کار گیری بهینه منابع تولیدی در بخش کشاورزی: به طور اخص موفق در افزایش راندمان تولید در بخش کشاورزی و افزایش راندمان مصرف آب در این بخش، همراه با درآمد افزایش یافته کشاورزان استان بر اساس افزایش راندمان تولید و گسترش بازارها،

۳) برخوردار از شرکت‌های مهندسی پیشرفته در سطح ملی - منطقه‌ای و بین‌المللی در صنایع نفت، پتروشیمی و صنایع فلزی،

۴) برخوردار از روابط تجاری پیشرفته با کشورهای همسایه در صادرات و واردات کالا، با توجه به فاصله نزدیک زمینی و دریایی با کشورهای همسایه و برخورداری از بندر و راه‌های تجاری و پشته‌توانه تولید ملی و تولید استان، همراه با گسترش شبکه‌های حمل و نقل،

۵) برخوردار از مناطق ویژه پردازش و صادرات مجدد به معنای واقعی کلمه در خدمت به صادرات استان و کشور و کمک به توسعه اقتصادی استان،

۶) برخوردار از جامعه و دولت پیشرفته و کارآ در زمینه کاربرد تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات، خدمات برتر اقتصادی الکترونیک، تجارت الکترونیک، درگاه‌های پیشرفته و در عین حال ساده دستگاه‌های اجرایی و خدماتی برای ارائه خدمات عمومی به مردم به طور اعم و به صنعتگران، مبتکران و سرمایه‌گذاران به طور اخص،

۷) جامعه‌ای برخوردار از درآمد متناسب با هزینه‌ها و برخوردار از سطح قابل قبول اشتغال و ثبات اقتصادی مناسب همراه با سطوح کاهش یافته عدم تعادل‌های بین شهرستانی و بین جوامع شهری و روستایی،

محیط زیست

۸) برخوردار از محیط زیست طبیعی پاک‌تر در کنترل آلاینده‌های آب و خاک و هوا و کاهش آلودگی‌های زیست محیطی،

۹) موفق در مراقبت از منابع طبیعی و محیطی و بهره‌برداری منطقی از منابع طبیعی و فرهنگی،

بهداشت و درمان، آموزش و آموزش عالی، اوقات فراغت

۱۰) برخوردار از آب آشامیدنی سالم برای جوامع شهری و روستایی،

۱۱) برخوردار از سطح سواد و بهداشت و درمان با حداقل فاصله ارائه خدمات (با جایگزین کردن ۹ مرکز منطقه‌ای در شبکه بهداشتی درمانی شهری- روستایی و طرح ارجاع) و برخوردار از تخصص‌های لازم در سطوح مختلف این شبکه،

۱۲) برخوردار از مراکز بهداشتی درمانی پیشرفته در سطح ملی - منطقه‌ای و بین‌المللی برای ارائه خدمات داخلی و توریسم درمانی،

۱۳) متوازن از نظر هماهنگی بین آموزش عالی با نیازهای اجتماعی و فعالیت‌های اقتصادی استان و تأمین کننده نیروی متخصص صنایع نفت و پتروشیمی مورد نیاز کشور،

۱۴) موفق در استفاده شایسته از منابع گردشگری، اوقات فراغت و یادمان‌های جنگ،

محیط اجتماعی

۱۵) برخوردار از سلامت اجتماعی و دور از جرائم، جامعه‌ای با فرهنگ و متعالی،

رسانه و اطلاع‌رسانی

۱۶) برخوردار از پوشش مناسب شبکه‌های صدا و سیما، مخابرات، رسانه‌های عمومی، خدمات ارتباطات، فن‌آوری اطلاعات، درگاه‌های دولتی اطلاع‌رسانی به مردم، تولیدکنندگان و سرمایه‌گذاران،

حمل و نقل

۱۷) جامعه برخوردار از شبکه‌های زیربنایی و خدمات حمل و نقل مسافرتی ایمن و سریع برای مردم،

۱۸) برخوردار از شبکه‌های زیربنایی و خدمات حمل و نقل و انرژی در مناطق کشاورزی و شهرک‌های صنعتی

صنعت

۱۹) تکامل یافته در زنجیره‌های تولیدی صنایع اساسی استان، برخوردار از صنایع با تکنولوژی بالا، خودروسازی، قطعه‌سازی، برق و الکترونیک و صنایع ساختمانی، و تکنولوژی‌های نوین بایو و نانو فن‌آوری و انرژی‌های پاک و صنایع پسین بخش کشاورزی، صنایع غذایی،

۲۰) توسعه یافته در صنایع پیشین بخش کشاورزی (تولید ماشین آلات و ادوات مورد نیاز بخش کشاورزی، دامپروری و آبی‌پروری)، حداقل در حد نیاز استان،

۶-۲-۴-۲- تحلیل نقاط قوت و فرصت، ضعف و تهدید در ارتباط با مأموریت‌های استان و استنتاج راهبردها

الف) مأموریت‌های استان

در گزارش فصل ششم مطالعات آمایش استان مأموریت‌های استان [بر اساس مطالعات فصول پیشین و فصل حاضر، بررسی و شناخت روندهای گذشته، از جمله روند دهساله ارزش افزوده بخش‌های مختلف، بررسی سهم و جایگاه فعالیت‌های استان در سطح ملی و تغییرات آن طی یک دهه، غلبه سهم ارزش افزوده استان، یا به عبارت دیگر بر اساس ضریب تمرکز مکانی قابل توجه آن‌ها (بین استانی در مقیاس

ملی)، شناخت نقاط قوت و ضعف و فرصت و تهدید استان، شناخت پتانسیل‌های استان، جهت‌گیری‌های توسعه استان، تخصص استان در سطح ملی و منطقه‌ای و تخصص نواحی درونی استان]، تعیین شده‌اند.

به علاوه آن طور که در فصل دوم، سوم و گزارش حاضر از مطالعات آمایش استان بیان شده، در روند گذشته و تاریخی تقسیم کار ملی، تعدادی از نقش‌ها مانند استخراج نفت و گاز و کشاورزی، بر پایه منابع طبیعی و تعدادی دیگر مانند صنایع پتروشیمی و صنایع فلزات اساسی و حمل و نقل و تجارت خارجی به دلیل منطق مکان‌یابی عقلایی، به استان خوزستان واگذار شده است. خوشبختانه استان خوزستان در سطح کشور در این بخش‌ها نقش کلیدی و اساسی دارد و یا به عبارت دیگر دارای تمرکز مکانی بسیار بالا است و این فعالیت‌ها را از دیدگاه ملی می‌توان به منزله وظایف ملی یا مأموریت‌های استان تلقی کرد که شامل ۶ مورد زیر است:

استخراج نفت و گاز و تولید فرآورده‌های نفت - تجارت خارجی و حمل و نقل - کشاورزی، ماهیگیری و آبی‌پروری - صنایع شیمیایی و پتروشیمی - صنایع فلزات اساسی - فعالیت تأمین آب، برق و گاز طبیعی، همچنین بر اساس شایستگی‌های استان، توسعه صنایع غذایی - و توسعه تکنولوژی‌های جدید و گسترش فن‌آوری ارتباطات و توریسم درمانی را نیز می‌توان به عنوان مأموریت جدید استان تلقی کرد:

به علاوه برای احراز این مأموریت‌ها و توسعه زنجیره‌های تولید و پربار شدن این فعالیت‌ها و پشتیبانی از آن‌ها ضرورت دارد موارد دیگری به شرح زیر به فهرست بالا اضافه کرد:

- ایجاد و توسعه صنایع ساخت وسایل نقلیه، ماشین‌آلات، قطعات و ادوات مورد نیاز صنایع نفت و گاز و پتروشیمی، بخش کشاورزی و صنایع غذایی استان،

- توسعه صنایع پایین دست نفت و گاز و پتروشیمی که به لحاظ مشابهت شرایط، در جدول تحلیل SWOT با صنایع شیمیایی و پتروشیمی یکجا منظور شده است.

بر این اساس مأموریت‌های استان در ۹ موضوع به شرح زیر قابل ارائه هستند:

- ۱) حفظ جایگاه ممتاز استان خوزستان در استخراج نفت و گاز و تولید فرآورده‌های نفت
- ۲) حفظ جایگاه و بازیابی سهم ممتاز استان خوزستان در صنایع شیمیایی و پتروشیمی کشور و توسعه صنایع پایین دست نفت و گاز و پتروشیمی،
- ۳) ارتقای جایگاه استان در صنایع فلزات اساسی،
- ۴) ارتقای نقش و جایگاه استان خوزستان در تجارت خارجی کشور با توجه ویژه به بنادر تجارتي آن و پیش نیاز ارتقای شبکه‌های حمل و نقل زمینی،

- ۵) ارتقای جایگاه استان در بخش آب، برق و گاز طبیعی با توجه ویژه به آبرسانی،
- ۶) ارتقا جایگاه و توسعه تولیدات بخش کشاورزی و شیلات استان،
- ۷) توسعه تولید و ارتقا جایگاه صنایع غذایی استان،
- ۸) احراز جایگاه ویژه در تکنولوژی‌های جدید، ارتباطات و توریسم درمانی.
- ۹) پیشرفت در صنایع ساخت وسایل نقلیه، ماشین‌آلات، قطعات و ادوات مورد نیاز صنایع نفت و گاز و پتروشیمی، بخش کشاورزی و صنایع غذایی استان،

دلایل توجیهی در مورد هریک از این مأموریت‌ها در ادامه ارائه می‌شود. برای توضیح بیشتر مراجعه به بند ۶-۲-۱-۲ گزارش فصل ششم این مطالعات نیز توصیه می‌شود.

ب) دلایل توجیهی، تحلیل نقاط قوت و فرصت، ضعف و تهدید در ارتباط با مأموریت‌های استان و استنتاج راهبردها

در این بند به خصوص از مطالب بند ۶-۲-۱-۲ گزارش حاضر (فصل ششم مطالعات آمایش استان)، استفاده شده است و لذا خواننده محترم را برای ملاحظه جزئیات تغییرات ارزش افزوده، سهم و جایگاه استان، به آن بند ارجاع می‌نماید.

هر یک از نقاط قوت، فرصت، ضعف و تهدید، اثرات متفاوتی در پشتیبانی یا بازدارندگی از دستیابی به مأموریت‌های بالا را خواهند داشت. هرچند سمت و سوی این اثرات را می‌توان "از پیش" حدس زد، این ارتباط به صورت منظم‌تر برای هریک از مأموریت‌های اصلی و فرعی در ادامه و با کمک جدول‌های ۶-۳۷ تا ۶-۴۵ ارائه شده است.

مأموریت (۱): حفظ جایگاه ممتاز استان خوزستان در استخراج نفت و گاز و تولید فرآورده‌های نفت

هرچند بر اساس شواهد استان بوشهر از نظر منابع گاز غنی‌تر از استان خوزستان است و ارزش افزوده آن نیز از استان خوزستان بیشتر است، اما در مجموع این فعالیت (استخراج نفت و گاز و تولید فرآورده)، استان خوزستان در جایگاه یکم ارزش افزوده این فعالیت در کشور قرار دارد. استراتژی‌های توسعه این فعالیت کاملاً در سطح ملی متمرکز است.

در زیر بخش تولید فرآورده‌های حاصل از تصفیه نفت خام، سهم استان از ارزش افزوده این بخش در کشور در سال ۱۳۸۹ نزدیک به ۱۸ درصد و در مقام دوم کشور پس از اصفهان قرار داشته است. روند تحولات این بخش نشان می‌دهد که جایگاه این زیر بخش در دوره ده‌ساله ۸۹-۱۳۷۹ با سبقت گرفتن از استان‌های تهران و مرکزی از رتبه ۴ به رتبه ۲ بهبود یافته است.

چنانکه گفته شد تصمیم‌گیری در مورد مکان و ظرفیت و مقدار استخراج نفت و گاز پالایشگاه‌های نفت و گاز کشور بر اساس مسایل فنی استخراج و پالایش و نزدیکی منابع نفت و گاز و پالایشگاه‌ها به بازار مصرف، به صورت متمرکز در سطح ملی تعیین می‌شود. به هر حال پخشایش بیشتر واحدهای تولید فرآورده در سطح کشور در چندین دهه گذشته مد نظر تصمیم‌گیران سطح ملی بوده است و تجربه جنگ تحمیلی نیز سبب توزیع بیشتر این فعالیت در استان‌های متعددتر در سطح کشور شده است.

هرچند جایگاه استان در تولید نفت و گاز و تولید فرآورده‌های آن به ترتیب در رتبه اول و دوم کشور قرار دارد، حفظ این جایگاه در قبال رقابت سایر استان‌ها بسیار به سرمایه‌گذاری متمرکز ملی در استان خوزستان بستگی دارد.

همچنین به دلیل ناکافی بودن ظرفیت پالایشگاهی، کشور به واردات بنزین با صرف ارز خارجی نیازمند است. این نیاز از طریق گسترش ظرفیت پالایشگاهی باید رفع شود و استان خوزستان یکی از گزینه‌های منطقی برای این توسعه می‌باشد.

بنابراین توجه "مدیریت توسعه استان" به روندهای جاری بسیار اهمیت دارد و تلاش مدیریت توسعه استان برای حفظ و یا افزایش تخصیص سرمایه‌گذاری ملی به این صنایع در استان خوزستان، از طریق طرح مزیت‌های نسبی توسعه این صنعت در استان خوزستان با مقامات ملی تصمیم‌گیر در این مورد بسیار ضروری است.

مهم‌ترین مانع در احراز این مأموریت کمبود منابع مالی و محدودیت فضای مشارکت بخش خصوصی است. بنابراین راهکارهای اصلی عبارت هستند از:

- (۱) مذاکره "مدیریت توسعه استان" با مقامات مرکز برای افزایش سرمایه‌گذاری بیشتر در این بخش در استان خوزستان با طرح استدلال مزیت‌های نسبی این استان و
- (۲) بازکردن فضای مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی،

علاوه بر مسایل بالا چنانکه مشهود است ظرفیت استخراج نفت کشور در دوران اخیر به علت افت سرمایه‌گذاری خارجی و تحریم انتقال تکنولوژی‌های پیشرفته برای تولید و فرآوری، کاهش یافته است. بنابراین علاوه بر بحث سهم استان از سرمایه‌گذاری و ظرفیت تولید، افزایش کل تولید از طریق افزایش سرمایه‌گذاری و ارتقای سطح تکنولوژی تولید و فرآوری یک نیاز جدی است و ادامه و یا تشدید روندهای اخیر تهدید جدی برای اقتصاد کشور و استان است. مقابله با این تهدید از یک سو به

سرمایه‌گذاری داخلی در ارتقای تکنولوژی داخلی و از سوی دیگر به دیپلماسی سازنده با منابع سرمایه و تکنولوژی پیشرفته خارجی وابسته است که در جدول تحلیل SWOT مربوط به این مأموریت آمده است.

لذا آن‌طور که در جدول تحلیل SWOT مشاهده خواهد شد مهم‌ترین راهبردها برای موفقیت این مأموریت عبارت خواهد بود از:

- تلاش برای افزایش تخصیص سرمایه‌گذاری ملی به این صنایع،
- بازکردن فضای فعالیت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی،
- تلاش در جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی،
- توسعه بازارهای صادراتی فرآورده‌ها،
- اطمینان از کاهش اثر تهدید منابع آب و
- کاهش تهدید آلودگی منابع آب، خاک و هوا،
-

جدول ۶-۳۷- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۱): حفظ جایگاه ممتاز استان خوزستان در استخراج نفت و گاز و تولید فرآورده‌های نفت

حیطه این مأموریت شامل استخراج نفت و گاز و تولید فرآورده‌های نفت در استان می‌باشد. نتایج دستیابی به این مأموریت از دیدگاه‌های:	
اقتصادی: کمک به رشد ارزش افزوده، اشتغال عمومی و نیروهای علمی، تأمین نیاز داخل کشور و توسعه صادرات استان و کشور، اجتماعی: ارتقای سطح فرهنگ جامعه، کاهش مهاجرت برون استانی نیروی کارآمد،	فنی: بالا رفتن سطح علمی و تکنولوژی استان، سیاسی: تقویت همبستگی ملی در استان ناشی از ثبغات اقتصادی - اجتماعی، گسترش روابط اقتصادی منطقه‌ای و تحکیم روابط سیاسی خارجی،
مهم‌ترین نقاط قوت مرتبط با این مأموریت	مهم‌ترین نقاط ضعف مرتبط با این مأموریت
✓ برخورداری از جایگاه نخست در ارزش افزوده نفت و گاز و جایگاه دوم در تولید فرآورده‌های نفت و گاز در کشور، با سهم ارزش افزوده حدود ۵۰ درصد در کشور،	✓ ضعف مشارکت بخش خصوصی و تجهیز منابع مالی درون استان،
✓ پابرجایی سهم ارزش افزوده نفت و گاز و فرآورده‌های در سطح کشور در دوره ۸۹-۱۳۷۹،	✓ ضعف تکنولوژی داخلی و نیاز به توسعه سرمایه‌گذاری و استفاده از تکنولوژی خارجی که در حد یک تهدید جدی قرار گرفته است،
✓ برخورداری از منابع عظیم و آسان نفت و گاز، آب، انرژی،	✓ افزایش مصرف داخلی فرآورده‌های نفت که امکان صادرات را کاهش می‌دهد،
✓ حضور با سابقه استخراج، پالایش و صادرات نفت	✓ افزایش مصرف داخلی و نیاز به واردات فرآورده،
	✓ پایین بودن نقش "مدیریت توسعه استان" در مدیریت و هدایت این رشته به علت تصمیم‌گیری متمرکز ملی،

ادامه جدول ۶-۳۷- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۱): حفظ جایگاه ممتاز استان خوزستان در استخراج نفت و گاز و تولید فرآورده‌های نفت

✓ مهم‌ترین تهدیدهای مرتبط با این مأموریت ✓ کاسته شدن از سرمایه‌گذاری و تکنولوژی خارجی مورد نیاز برای توسعه ظرفیت تولید و صادرات به علت تحریم‌های خارجی، ✓ اثر توسعه صنایع نفت بر تشدید آلودگی منابع آب، خاک و هوا، ✓ کاهش احتمالی منابع آب، تهدید افت فعالیت استخراج نفت بر اقتصاد محلی و منطقه‌ای و ایجاد صدمات محیط زیستی، نظیر مسایل حادث در مسجد سلیمان،	✓ برخورداری از سطح دانش و تجربه بالای تخصصی - علمی - تکنولوژی مهندسی نفت، ✓ برخورداری از امکانات پزشکی و بیمارستانی، ✓ برخورداری از پایانه‌های صادرات نفت و فرآورده، مهم‌ترین فرصت‌های مرتبط با این مأموریت ✓ دسترسی به سواحل و آب‌های بین‌المللی و پایانه‌های صادراتی ✓ وجود مشابهت‌های فرهنگی، دینی و مذهبی با کشورهای همسایه در جنوب کشور، ✓ امکان بالقوه مبادله توافقنامه‌های همکاری‌های فنی - مهندسی ...	
تحلیل SWOT		
ضعف	قوت	فرصت
• کاستن از ضعف کمبود تخصیص اعتبارات ملی، از طریق ترغیب مقامات ملی به تخصیص بیشتر اعتبارات ملی در تولید فرآورده‌های نفت و گاز به استان با طرح نقاط قوت استان و مزیت اقتصادی توسعه این فعالیت در استان خوزستان و فرصت‌های صادراتی محصولات این صنایع و جایگزینی واردات فرآورده، • اعمال نقش فعال‌تر توسط "مدیریت توسعه استان" برای کاستن از ضعف کمبود سرمایه‌گذاری درون استان با استفاده از سیاست‌های گسترش بازار [با توجه به متن گزارش فصل ششم در مورد شرکت‌های سرمایه‌گذاری "سسر" و باز کردن فضای فعالیت بخش خصوصی] برای جلب مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در صنایع پایین دست (به خصوص ایجاد پالایشگاه‌ها)، برای کاهش اثرات کمبود سرمایه‌گذاری داخلی • اعمال موثرتر روش‌های مدیریت مصرف انرژی در سطح ملی برای کاستن از مصرف انرژی داخلی و باز کردن سهم صادرات نفت و فرآورده، • تهیه "الگو" یا "استراتژی" انرژی کشور برای تعیین سهم بهینه هر یک از حامل‌های انرژی در سبد تولید و مصرف انرژی کشور. انتظار می‌رود در این الگو سهم مناسبی برای انرژی خورشیدی و سایر انرژی‌های پاک منظور شود، • بازکردن فضای فعالیت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در تولید فرآورده‌های نفت،	• استفاده از دیپلماسی سازنده در تعامل با کشورهای منطقه برای جذب سرمایه‌گذاری برای افزایش توان تولید، • استفاده از دیپلماسی سازنده در تعامل با شرکت‌های نفتی بین‌المللی برای جذب سرمایه‌گذاری و تکنولوژی برای افزایش توان تولید، • استفاده از توانمندی‌های داخلی برای توسعه تکنولوژی تولید در جهت افزایش توان تولید و صادرات فرآورده، • استفاده هرچه بیشتر از نقاط قوت دانش تخصصی داخلی برای توسعه صادرات همکاری‌های فنی با کشورهای همسایه، • فراهم کردن تسهیلات لازم برای مشارکت هرچه بیشتر دانش تخصصی موجود و قابل توسعه در بخش خصوصی در توسعه تولید فرآورده‌های نفت، که به کاهش نیاز واردات فرآورده و انتقال ارز کمک می‌کند،	

ادامه جدول ۶-۳۷- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۱): حفظ جایگاه ممتاز استان

خوزستان در استخراج نفت و گاز و تولید فرآورده‌های نفت

تهدید	
- کاهش بخشی از اثرات تهدید افت سرمایه‌گذاری خارجی و محدودیت انتقال تکنولوژی از طریق سرمایه‌گذاری در ارتقای تکنولوژی داخلی در بخش استخراج و تولید و تبدیل تبدیل فرآورده‌های قابل صدور، - هدایت و نظارت "مدیریت توسعه استان" از طریق مکان‌گزینی مناسب برای سایت فعالیت‌های آلاینده و همچنین از طریق اعمال روش‌ها و تکنولوژی فیلترینگ (با توجه به برخورداری از سطح دانش بالای تخصصی - علمی - تکنولوژی مهندسی نفت، پتروشیمی) برای کاهش و تعدیل اثرات تهدید فعالیت استخراج و تولید فرآورده‌های نفت بر تشدید آلودگی منابع آب، خاک و هوا، - حمایت از سازمان محیط زیست استان برای اعمال وظایف قانونی در حفاظت از محیط زیست چه در مرحله صدور مجوز احداث واحدهای صنعتی و چه در نظارت مستمر بر عملکرد صنایع،	- کاستن از تهدید کاهش سرمایه‌گذاری خارجی با استفاده از فرصت‌های مشابهت فرهنگی ... و امکان توافقاتنامه‌های همکاری منطقه‌ای ...، با پیگیری در سطح ملی که به افزایش سرمایه‌گذاری خارجی منجر شود، - سرمایه‌گذاری هرچه بیشتر در حفاظت محیط زیست، و افزایش راندمان مصرف آب برای کاهش اثرات تهدید کاهش منابع آب و آلودگی محیط زیست، - برای کاستن از ضعف آلودگی محیط ناشی از فعالیت‌های نفت، مذاکره "مدیریت توسعه استان" در سطح ملی برای یافتن راه حل و اعمال آن همراه با تامین غرامت و پرداخت خسارت وارد به محیط زیست و اثرات زیانبار آن به عنوان مثال در منطقه مسجد سلیمان، - مذاکره "مدیریت توسعه استان" در سطح ملی برای جلب سرمایه‌گذاری ملی برای احداث صنایع جایگزین صنعت نفت در مناطقی که با افت فعالیت اقتصادی ناشی از افت فعالیت استخراج نفت مواجه هستند، مانند مسجد سلیمان، - سرمایه‌گذاری در افزایش راندمان مصرف آب در همه بخش‌ها برای مقابله با تهدید محدودیت و کاهش احتمالی منابع آب.

مأموریت (۲) حفظ جایگاه و بازیابی سهم ممتاز استان خوزستان در صنایع شیمیایی و پتروشیمی کشور و توسعه صنایع پایین دست نفت و گاز و پتروشیمی

جایگاه صنایع شیمیایی و پتروشیمی استان خوزستان در دهه ۸۹-۱۳۷۹ در رتبه یکم کشور قرار داشته است، اما سهم آن از ارزش افزوده این بخش در کشور در این دوره از ۵۰ درصد به حدود ۳۰ درصد کاهش یافته است و در صورت ادامه این روند، جایگاه آن نیز به رتبه دوم تنزل خواهد یافت.

اختصاص سرمایه‌گذاری ملی بیشتر به استان خوزستان در این زمینه اهمیت بسیار جدی دارد و نه تنها به نفع اقتصاد استان است، بلکه به دلیل مزیت‌های استان خوزستان در این فعالیت در مقایسه با سایر استان‌ها، به نفع اقتصاد کشور نیز می‌باشد. در حالی که در وضعیت کنونی کم و

بیش حدود ۲۵ درصد از ارزش صادرات غیر نفتی کشور از محصولات پتروشیمی است و با رفع تحریم‌ها این میزان بیشتر هم خواهد شد،

استان خوزستان با برخوردار بودن از سابقه این صنایع، برخورداری از منابع آب و انرژی، مواد اولیه این صنعت و برخورداری از بندر تخصصی صادراتی مناسب‌ترین مکان در کشور برای توسعه این صنایع است.

مهم‌ترین مانع در احراز این مأموریت نیز از کمبود منابع مالی و محدودیت فضای مشارکت بخش خصوصی تشکیل می‌شود. بنابراین راهکارهای اصلی عبارت هستند از:

(۱) مذاکره "مدیریت توسعه استان" با مقامات مرکز برای افزایش سرمایه‌گذاری بیشتر در این بخش در استان خوزستان با طرح استدلال مزیت‌های نسبی این استان و (۲) بازکردن فضای مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی،

بر این اساس چنان‌که در جدول تحلیل SWOT مشاهده خواهد شد مهم‌ترین راهبردها برای موفقیت این مأموریت عبارت خواهد بود از:

- تلاش مدیریت توسعه استان برای افزایش تخصیص سرمایه‌گذاری ملی به این صنایع، از طریق طرح مزیت‌های نسبی توسعه این صنعت در استان خوزستان با مقامات ملی تصمیم‌گیر در این مورد (وزارت نفت، معاونت راهبردی ریاست جمهوری، هیئت دولت و مجلس شورای اسلامی).

- بازکردن فضای فعالیت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی،

- تلاش در جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی،

- توسعه بازارهای صادراتی فرآورده‌ها،

- اطمینان از کاهش اثر تهدید منابع آب و

- کاهش تهدید آلودگی منابع آب، خاک و هوا،

بنابراین سزاوار است "مدیریت توسعه استان" به خصوص در دو مورد (۱) درخواست از مقامات مرکز برای اختصاص سهم بیشتری از سرمایه‌گذاری ملی در این رشته در استان خوزستان و (۲) گسترش فضای فعالیت بخش خصوصی در این زمینه در استان اقدام نمایند.

جدول ۶-۳۸- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۲): حفظ جایگاه و بازیابی سهم ممتاز استان خوزستان در صنایع شیمیایی و پتروشیمی کشور و توسعه صنایع پایین دست نفت و گاز و پتروشیمی

حیطه این مأموریت شامل صنایع شیمیایی و پتروشیمی و صنایع پایین دست نفت و گاز و پتروشیمی استان می‌باشد.	
نتایج دستیابی به این مأموریت از دیدگاه‌های:	
اقتصادی: کمک به رشد ارزش افزوده، اشتغال عمومی و نیروهای علمی، تأمین نیاز داخلی، توسعه صادرات استان و کشور، اجتماعی: ارتقای سطح فرهنگ جامعه، کاهش مهاجرت برون استانی نیروی کارآمد،	فنی: بالا رفتن سطح علمی و تکنولوژی استان، سیاسی: تقویت همبستگی ملی در استان ناشی از ثبات اقتصادی - اجتماعی، گسترش روابط اقتصادی منطقه‌ای و تحکیم روابط سیاسی خارجی،
مهم‌ترین نقاط قوت مرتبط با این مأموریت	مهم‌ترین نقاط ضعف مرتبط با این مأموریت
✓ برخورداری از جایگاه <u>نخست</u> در ارزش افزوده صنایع شیمیایی و پتروشیمی کشور در سال ۱۳۸۹ با سهمی حدود ۳۰ درصد در کشور،	✓ روند نزولی سهم ارزش افزوده صنایع شیمیایی و پتروشیمی استان از ۴۹.۳ به ۳۰ درصد در فاصله سال‌های ۸۹-۱۳۷۹ به علت سرمایه‌گذاری بیشتر در سایر استان‌ها،
✓ برخورداری از منابع عظیم و آسان نفت و گاز، آب، انرژی،	✓ ضعف بازار مالی در تجهیز منابع درون استان،
✓ حضور با سابقه پالایش نفت و بزرگترین مجتمع‌های صنایع شیمیایی و پتروشیمی و پایانه‌های صادراتی،	✓ پایین بودن نقش "مدیریت توسعه استان" در مدیریت و هدایت صنایع بزرگ شیمیایی و پتروشیمی به علت تصمیم‌گیری متمرکز ملی،
✓ برخورداری از سطح دانش بالای تخصصی - علمی - تکنولوژی مهندسی نفت، شیمیایی و پتروشیمی،	✓ ضعف سرمایه‌گذاری خارجی،
✓ برخورداری از مناطق ویژه اقتصادی،	✓ پایین بودن ملاک‌های محیط کسب و کار،
✓ حضور انواع فعالیت‌های کشاورزی، صنعتی و جامعه مصرف کننده تولیدات این صنایع	✓ پایین بودن راندمان مصرف آب و عدم تفکیک مصارف از بالا دست،
✓ سابقه قوی "مدیریت توسعه استان"	مهم‌ترین تهدیدهای مرتبط با این مأموریت
مهم‌ترین فرصت‌های مرتبط با این مأموریت	✓ اثر توسعه صنایع شیمیایی و پتروشیمی و صنایع پایین دست آن بر تشدید آلودگی منابع آب، خاک و هوا،
✓ دسترسی به سواحل و آب‌های بین‌المللی و بندر تخصصی،	✓ کاهش احتمالی منابع آب،
✓ نزدیکی به بازار بزرگ فراملی،	✓ از دست رفتن جایگاه استان در این صنایع در صورت ادامه روند کاهش سهم استان در ارزش افزوده کشور،
✓ وجود مشابهت‌های فرهنگی، دینی و مذهبی با کشورهای همسایه در جنوب کشور،	
✓ امکان بالقوه مبادله توافقنامه‌های همکاری‌های فنی - مهندسی ...	

ادامه جدول ۶-۳۸- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۲): حفظ جایگاه و بازبانی سهم ممتاز استان خوزستان در صنایع شیمیایی و پتروشیمی کشور و توسعه صنایع پایین دست نفت و گاز و

پتروشیمی

تحلیل SWOT		
فرصت	قوت	ضعف
	● استفاده هرچه بیشتر از نقاط قوت دسترسی به منابع آب، نفت و گاز و دانش تخصصی برای توسعه صنایع شیمیایی و پتروشیمی و استفاده از دسترسی به بازارهای برون مرزی برای توسعه تولید استان و توسعه صادرات این رشته، ● استفاده از دیپلماسی سازنده با کشورهای همسایه و جهان برای افزایش سرمایه‌گذاری خارجی در این صنایع، ● استفاده از دیپلماسی سازنده با کشورهای همسایه و جهان برای توسعه بازارهای صادراتی و افزایش امکان صادرات، با توجه به نقاط قوت استان در این صنایع،	● مذاکره "مدیریت توسعه استان" با مقامات ملی و طرح نقاط قوت و مزیت اقتصادی توسعه صنایع پتروشیمی در استان خوزستان و فرصت‌های صادراتی محصولات این صنایع و ترغیب این حوزه تصمیم‌گیری به تخصیص اعتبارات ملی بیشتر به استان برای کاستن از ضعف کمبود تخصیص اعتبارات ملی و از دست رفتن جایگاه استان، ● باز کردن فضای فعالیت بخش خصوصی برای کاستن از ضعف سرمایه‌گذاری درون استانی، به ویژه در صنایع پایین دست، ● کاستن از ضعف کمبود سرمایه‌گذاری داخلی با بهبود بخشیدن به ملاک‌های محیط کسب و کار توسط مدیریت توسعه استان با اعمال نقش جدی‌تر در مدیریت بین‌بخشی برای برداشتن موانع سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، ● تبلیغ فرصت‌های صادراتی محصولات این صنایع، برای افزایش انگیزه بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در استان را بهبود بخشید. ● راه‌اندازی شرکت‌های سرمایه‌گذاری، ساخت، راه‌اندازی و انتقال سهام در این صنایع برای جذب و فعال کردن سرمایه‌های کوچک و متوسط بخش خصوصی استان، ● کاستن از ضعف پایین بودن سرمایه‌گذاری خارجی با استفاده از فرصت‌های مشابهت فرهنگی... و امکان توافق‌نامه‌های همکاری منطقه‌ای...، با پیگیری در سطح ملی برای افزایش سرمایه‌گذاری خارجی، ● استفاده از امکانات "مدیریت توسعه استان" برای توسعه و تجهیز شهرک‌های صنعتی استان و رفع نیاز زیرساخت‌های آن‌ها برای افزایش ظرفیت پذیرش صنایع پایین دست،

ادامه جدول ۶-۳۸- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۲): حفظ جایگاه و بازیابی سهم ممتاز استان خوزستان در صنایع شیمیایی و پتروشیمی کشور و توسعه صنایع پایین دست نفت و گاز و

پتروشیمی

تهدید	
• اثرات تهدید توسعه صنایع شیمیایی و پتروشیمی بر تشدید آلودگی منابع آب، خاک و هوا را می‌توان با استفاده از امکانات قانونی "مدیریت توسعه استان" و سازمان محیط زیست، از طریق مکان‌گزینی مناسب برای سایت فعالیت‌های آلاینده در پایین دست رودخانه‌ها و اجتناب از احداث آن‌ها در بالا دست منابع آب، خاک و هوا کشاورزی، و همچنین از طریق اعمال روش‌ها و تکنولوژی فیلترینگ (با توجه به برخورداری از سطح دانش بالای تخصصی - علمی - تکنولوژی مهندسی نفت، پتروشیمی) تعدیل کرد، • کاهش اثرات تهدید کاهش منابع آب از طریق تخصیص سرمایه‌گذاری بیشتر از محل اعتبارات ملی و استانی در تفکیک و گسترش شبکه‌های آبرسانی و بهینه سازی مصرف آب، ضمن خدمت به حفاظت محیط زیست و افزایش راندمان تولید همه بخش‌ها، با توسعه فرصت‌های صادراتی می‌تواند بخشی از هزینه‌های بهبود تکنولوژی مصرف منابع آب را جبران نماید،	• اثرات تهدید محدودیت و کاهش احتمالی منابع آب، با توجه به نقطه ضعف پایین بودن راندمان مصرف آب و عدم تفکیک مصارف آب در بخش‌های تولیدی از بالا دست را می‌توان با سرمایه‌گذاری در گسترش شبکه‌های آبرسانی و افزایش راندمان مصرف آب کاهش داد، ضمن آنکه با در نظر گرفتن ارزش واقعی آب، بخشی از هزینه‌های اعمال مدیریت و بهینه سازی مصرف آب، در اقتصاد ملی ظاهر خواهد شد. • سرمایه‌گذاری هرچه بیشتر در حفاظت محیط زیست برای پایش آلودگی در تهدید منابع آب، خاک و هوا،

مأموریت (۳) ارتقای جایگاه استان در صنایع فلزات اساسی،

- جایگاه استان خوزستان در صنایع فلزات اساسی در سال ۱۳۷۹ رتبه دوم کشور با سهمی معادل ۲۰ درصد از تولید ناخالص داخلی پس از استان اصفهان قرار داشته است که با پیشی گرفتن استان کرمان در این زمینه در سال ۱۳۸۹ به رتبه سوم پس از استان‌های اصفهان و کرمان تنزل یافته و سهم آن نیز در تولید ناخالص داخلی این رشته در کشور به ۱۲ درصد کاهش یافته است.

مقایسه منابع آب و نزدیکی به بندرگاه‌ها و منابع انرژی استان خوزستان نشان می‌دهد استان خوزستان به درستی باید در جایگاه نخست این رشته در کشور قرار گیرد، اما سرمایه‌گذاری‌های به عمل آمده در استان اصفهان (بدون بهره‌مندی از منابع آب و انرژی) و استان کرمان (بدون بهره‌مندی از منابع آب) موجب عقب‌افتادگی نسبی استان خوزستان در این رشته شده است.

این عقب‌افتادگی ناشی از افت سرمایه‌گذاری در استان خوزستان در دوران جنگ تحمیلی و عدم کفایت سرمایه‌گذاری در این استان در سال‌های بعد بوده است.

در حال حاضر کاربرد راهبردهایی که در جدول تحلیل SWOT آمده و اهم آن در ادامه می‌آید ضروری است:

مهم‌ترین مانع در احراز این مأموریت نیز کمبود منابع مالی است. بنابراین راهکارهای اصلی عبارت هستند از:

- (۱) مذاکره "مدیریت توسعه استان" با مقامات مرکز برای افزایش سرمایه‌گذاری بیشتر در این بخش در استان خوزستان با طرح استدلال مزیت‌های نسبی این استان و
- (۲) بازکردن فضای مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی،

(۱) بازنگری استراتژی‌های توسعه صنعتی استان خوزستان توسط دولت به خصوص با توجه به رفع ملاحظات سیاسی بازدارنده در ارتباط با کشورهای همسایه، و

(۲) همچنین باز کردن فضای فعالیت بخش خصوصی در این زمینه ضروری می‌باشد.

(۳) مقابله با تهدید عمومی کاهش منابع آب از طریق بهبود راندمان آبرسانی و استفاده از آب در همه بخش‌ها و

(۴) مقابله با تهدید آلودگی محیط زیست از طریق مکان‌یابی مناسب و اعمال کنترل‌های محیط زیستی،

جدول ۶-۳۹- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۳): ارتقای جایگاه استان خوزستان

در صنایع فلزات اساسی

حیطه این مأموریت شامل صنایع فلزات اساسی استان است. نتایج دستیابی به این مأموریت از دیدگاه‌های:	
اقتصادی: کمک به رشد ارزش افزوده، اشتغال، تامین نیاز داخلی و امکان توسعه صادرات، فنی: بالا رفتن سطح علمی و تکنولوژی استان،	اجتماعی: ارتقای سطح فرهنگ جامعه، ارتقای اشتغال نیروهای علمی، کاهش مهاجرت برون استانی نیروی کارآمد، سیاسی: تقویت همبستگی ملی در استان ناشی از ثبات اقتصادی - اجتماعی،
مهم‌ترین نقاط قوت مرتبط با این مأموریت ✓ برخورداری از رتبه سوم ارزش افزوده این صنایع در کشور در سال ۱۳۸۹، ✓ برخورداری از منابع عظیم آب و انرژی (هزینه کم)، ✓ حضور با سابقه استخراج صنایع فولاد در استان، ✓ برخورداری از سطح دانش بالای تخصصی - علمی - تکنولوژی این رشته، ✓ دسترسی به پایانه‌های ورودی مواد اولیه، ✓ برخورداری از بازار بزرگ داخل کشور، ✓ برخورداری از مناطق ویژه اقتصادی، ✓ سابقه "مدیریت توسعه استان"	مهم‌ترین نقاط ضعف مرتبط با این مأموریت ✓ روند نزولی تدریجی سهم استان از ارزش افزوده کشور در این رشته از حدود ۲۰ درصد به حدود ۱۲ درصد در فاصله سال‌های ۸۹-۱۳۷۹ و تنزل جایگاه آن از رتبه دوم به سوم به دلیل سرمایه‌گذاری بیشتر در استان‌های رقیب (اصفهان و کرمان)، ✓ پایین بودن تخصیص اعتبارات ملی به استان و رقابت سایر استان‌ها در جذب این اعتبارات، ✓ محدودیت مشارکت بخش خصوصی ✓ ضعف در تجهیز منابع سرمایه‌گذاری درون استانی،

ادامه جدول ۶-۳۹- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۳): ارتقای جایگاه استان
خوزستان در صنایع فلزات اساسی

مهم‌ترین تهدیدهای مرتبط با این مأموریت	مهم‌ترین فرصت‌های مرتبط با این مأموریت
✓ اثر توسعه صنایع فلزات اساسی بر تشدید آلودگی منابع آب، خاک و هوا، ✓ کاهش احتمالی منابع آب، از دست رفتن سهم و جایگاه استان و عقب افتادگی آن به دلیل توسعه بیشتر این رشته در سایر استان‌ها،	✓ برخورداری از مبادی مهم ورودی و خروجی کالا در کشور در بندر امام خمینی (کم‌هزینه بودن دسترسی به مواد اولیه)، فرودگاه‌ها و برخورداری از گستردگی نسبی شبکه جاده‌ای و ریلی، ✓ وجود مشابهت‌های فرهنگی، دینی و مذهبی با کشورهای همسایه در جنوب کشور، امکان بالقوه مبادله توافقی‌های همکاری‌های فنی - مهندسی ...
تحلیل SWOT	
ضعف	قوت
• مذاکره "مدیریت توسعه استان" با حوزه‌های تصمیم‌گیری ملی با طرح نقاط قوت و فرصت‌ها و مزیت‌های استان خوزستان برای جذب اعتبارات ملی بیشتر برای توسعه این صنایع در استان خوزستان، • اعمال نقش فعال‌تر توسط "مدیریت توسعه استان" برای کاستن از ضعف کمبود سرمایه‌گذاری درون استان و کاهش اثر تهدید عقب ماندگی در این صنایع، با استفاده از سیاست‌های گسترش بازار و باز کردن فضای فعالیت بخش خصوصی، برای جلب مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی برای کاهش اثرات نقطه ضعف کمبود سرمایه‌گذاری درون استان،	فرصت • استفاده هرچه بیشتر از نقاط قوت دانش تخصصی داخلی برای توسعه تولید و صادرات، • استفاده از دانش تخصصی موجود و قابل توسعه در تولید فرآورده‌های قابل استفاده در صنایع پایین دست،
• اثرات توسعه صنایع فلزات اساسی بر تشدید آلودگی منابع آب، خاک و هوا را نیز می‌توان با مکان‌گزینی مناسب برای سایت این صنایع و نظارت بر اعمال روش‌ها و تکنولوژی فیلترینگ تعدیل کرد، • محدودیت و کاهش احتمالی منابع آب و رقابت بین بخشی در مصرف این منبع را می‌توان با افزایش راندمان مصرف آب در همه بخش‌ها جبران کرد.	تهدید • استفاده از دانش بالای تخصصی - علمی - تکنولوژی مهندسی استان برای کاهش و تعدیل اثرات تهدید فعالیت استخراج و تولید فرآورده‌های نفت بر تشدید آلودگی منابع آب، خاک و هوا، • حمایت از سازمان محیط زیست استان برای اعمال وظایف قانونی در حفاظت از محیط زیست چه در مرحله صدور مجوز احداث واحدهای صنعتی و چه در نظارت مستمر بر عملکرد این صنایع،

ماموریت (۴): ارتقای نقش و جایگاه استان خوزستان در تجارت خارجی کشور با توجه ویژه به بنادر تجارتي آن و پيش نیاز ارتقای شبکه‌های حمل و نقل زميني

استان خوزستان در فاصله سال‌های ۸۹-۱۳۷۹ جایگاه خود را در رتبه دوم در بخش حمل و نقل و ارتباطات، کشور پس از استان تهران حفظ کرده است.

اما در همین دوره سهم ارزش افزوده استان در کشور از ۸.۶ درصد به ۶.۳ درصد کاهش پیدا کرده است. در همین دوره ارزش افزوده زیر بخش حمل و نقل زميني در سطح کشور به دلیل کاهش قابل توجه سهم ارزش افزوده زیر بخش راه‌آهن از ۱۰.۷ به ۷.۵ درصد و زیر بخش حمل و نقل جاده‌ای از ۸.۳ به ۶.۱ درصد می‌باشد.

افت سهم ارزش افزوده حمل و نقل زميني را تا حدودی می‌توان به تحریم، کاهش واردات و رکود اقتصادی منتسب کرد. اما علاوه بر تحریم و اثرات آن، تمایل جهت تجارت خارجی به سمت بندر شهید رجایی عامل اصلی و مؤثرتری بوده است. [برای توضیح بیشتر به بند (الف) و (ب) از بند ۶-۲-۱-۲-۳ همین گزارش مراجعه شود].

مهم‌ترین مانع در احراز این ماموریت، جایگاه بندر امام خمینی در تجارت خارجی کشور از دیدگاه برنامه‌ریزی متمرکز ملی است که نقش اصلی را به توسعه بنادر استان هرمزگان داده‌اند. بنابراین راهکارهای اصلی عبارت هستند از:

(۱) مذاکره "مدیریت توسعه استان" با مقامات مرکز برای بازنگری در استراتژی تجارت خارجی کشور و افزایش سرمایه‌گذاری بیشتر در این بخش در استان خوزستان با طرح استدلال مزیت‌های نسبی این استان و

(۲) بازکردن فضای مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی،

موقعیت ویژه بندر امام در ارتباط با مرکز کشور و مراکز جمعیتی غرب کشور برای سال‌های طولانی این بندر را بین بندرهای کشور در رتبه یکم قرار داده بود. جنگ تحمیلی زمینه ساز توسعه بندر شهید رجایی شد. تجهیز بندر شهید رجایی با تاسیسات تخلیه و بارگیری کانتینری و ضعف آن در بندر امام خمینی و روند عمومی و تدریجی جایگزینی این نوع حمل به جای حمل فله‌ای سبب شده که بندر امام خمینی در مقام دوم پس از بندر شهید رجایی قرار گیرد.

اما مزیت اقتصادی ناشی از نزدیک‌تر بودن بندر امام خمینی به مرکز و غرب کشور و اقتصادی‌تر بودن حمل از این بندر ضرورت توسعه و تجهیز بندر امام

خمینی به تاسیسات کانتینری را واجب می‌نماید، هرچند که نوع کالاهای اصلی حمل شده به این بندر (شامل مواد خوراکی: گندم و ذرت و سنگ‌آهن و سایر فلزات) فله‌ای است و بندر شهید رجایی به طور طبیعی جایگزین آن نخواهد شد، اما این مأموریت در راستای جذب بخشی از کالای کانتینری به بندر امام به دلیل صرفه اقتصادی کشور (و تبعات آن برای استان) مطرح شده است. از آنجا که تعیین

سهم بنادر کشور از تجارت خارجی کشور به صورت متمرکز در سطح ملی صورت می‌گیرد، ضرورت دارد "مدیریت توسعه استان" با طرح استدلال کارآیی اقتصادی در سطح ملی و نیاز استان خوزستان به توسعه این بخش، پشتیبانی تصمیم‌گیری سطح ملی برای احراز این مأموریت را پیگیری نمایند.

بخش‌های دیگر این مأموریت شامل گسترش شبکه‌های ریلی و جاده‌ای برای پاسخگویی به نیاز حمل و نقل سرزمینی، بین استانی و درون استانی ارائه شده است.

نقش بندرهای آبادان و خرمشهر نیز به دلیل جنگ تحمیلی بسیار افت کرده است. مطابق آخرین آمار مورد بررسی، در سال ۱۳۸۸، حال حاضر سهم کل وزن بارگیری و تخلیه در بندرهای تجارتي امام خمینی، آبادان و خرمشهر به ترتیب ۹۵/۲، ۴/۶ و ۰/۲ درصد است. به این معنی که سهم دو بندر آبادان و خرمشهر بر روی هم کمتر از ۵ درصد می‌باشد. نقش این دو نیز تجارت محدود محلی و با کشورهای همسایه نزدیک با کل وزن بارگیری و تخلیه کمتر از ۱/۲ میلیون تن در سال می‌باشد (برای تفصیل بیشتر رجوع شود به گزارش فصل سوم مطالعات آمایش استان خوزستان و همچنین به بند (پ) روند تغییرات سهم بندر خرمشهر و امام خمینی در تجارت خارجی کشور از بخش ۶-۲-۱ از گزارش فصل ششم مطالعات آمایش استان خوزستان). با تعیین منطقه آبادان و خرمشهر به عنوان منطقه آزاد این نقش تقویت خواهد شد. هرچند تجربه مناطق آزاد کشور منتهی به گسترش واردات و نه صادرات شده است، اما توسعه این دو بندر به خصوص در ارتباط با التیام آثار روانی جنگ تحمیلی بسیار مناسب خواهد بود.

به طور کلی نقاط قوت و فرصت‌ها از موقعیت بندر امام خمینی در تجارت خاجی کشور و توسعه تجارت منطقه‌ای حاصل می‌شود. توسعه بندر خرمشهر و آبادان با هدف بازیابی نقش این دو بندر در تجارت دریایی نزدیک‌تر با کشورهای همسایه مطرح می‌گردد.

برای احراز این مأموریت راهبردهای ویژه در جدول تحلیل SWOT آمده است. مهم‌ترین این راهبردها عبارت هستند از:

- (۱) بازنگری در نقشی که در سطح ملی به تجارت خارجی از طریق استان خوزستان در مقایسه با سایر استان‌ها و به ویژه استان هرمزگان تفویض می‌شود و متعاقب آن
- (۲) تخصیص اعتبارات ملی بیشتر به استان خوزستان برای توسعه و تجهیز بندر امام خمینی، و بنادر خرمشهر و آبادان،
- (۳) توسعه شبکه‌های بزرگراهی و ریلی پیش‌نیاز و (۴) باز کردن فضای سرمایه‌گذاری و فعالیت بخش خصوصی در این رشته‌ها،

جدول ۶-۴۰- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۴): ارتقای نقش و جایگاه استان خوزستان در تجارت خارجی کشور با توجه ویژه به بنادر تجارتي آن و پیش نیاز ارتقای شبکه‌های حمل و نقل زمینی

حیطه این مأموریت شامل بنادر تجاری استان و شبکه‌های حمل و نقل زمینی اصلی مرتبط با آن‌ها است. نتایج دستیابی به این مأموریت از دیدگاه‌های:	
اقتصادی: کمک به رشد ارزش افزوده، اشتغال و کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای در برخورداری از شبکه حمل و نقل زمینی و ریلی، فنی: بالا رفتن سطح علمی و تکنولوژی استان،	اجتماعی: کاهش مهاجرت برون استانی جمعیت فعال، سیاسی: تقویت همبستگی ملی در استان ناشی از ثبات اقتصادی - اجتماعی،
مهم‌ترین نقاط قوت مرتبط با این مأموریت	مهم‌ترین نقاط ضعف مرتبط با این مأموریت
✓ برخورداری از رتبه دوم ارزش افزوده حمل و نقل در کشور و حفظ جایگاه رتبه دوم پس از تهران در دوره ۸۹-۱۳۷۹،	✓ روند نزولی تدریجی سهم استان از ارزش افزوده کشور در دوره ۸۹-۱۳۷۹ در: - حمل و نقل از ۹.۵ به ۷.۷ درصد، - پست و مخابرات از ۳.۰ به ۱.۳ درصد، به دلیل سرمایه‌گذاری بیشتر در استان‌های رقیب (هرمزگان و اصفهان)،
✓ سابقه ممتاز استان به عنوان مهم‌ترین بندر در تجارت خارجی کشور، مناطق ویژه اقتصادی دارای دسترسی به شبکه‌های حمل و نقل جاده‌ای و شبکه انرژی،	✓ توسعه ناکافی تاسیسات و تسهیلات بندری در استان خوزستان، علیرغم مزیت فاصله کوتاه‌تر بندر امام خمینی با مرکز کشور و مراکز جمعیت و فعالیت نیمه غربی کشور،
✓ برخورداری از کوتاه‌ترین فاصله بین بندرهای جنوب کشور با مرکز و نیمه غربی کشور و دسترسی نسبتاً مناسب به انواع شبکه‌های حمل و نقل،	✓ محدودیت ظرفیت شبکه ریلی جنوب - شمال،
✓ برخورداری از پشتوانه گسترده صنایع و دانش بالای تخصصی - علمی - تکنولوژی مهندسی در صنایع پیشرو همراه با برخورداری از منابع عظیم و آسان نفت و گاز، آب، انرژی برای توسعه صنایع دارای بازار صادراتی،	✓ ظهور تنگنا در ظرفیت محور اصلی جاده‌ای جنوب - شمال استان،
✓ برخورداری از پشتوانه گسترده کشاورزی برای صادرات این محصولات،	✓ پایین بودن تخصیص اعتبارات برای توسعه زیر ساخت‌های حمل و نقل بزرگراهی و ریلی نسبت به استان‌های مشابه،
✓ سابقه قوی "مدیریت توسعه استان" و تخصص سازمان‌های راه و شهرسازی و بنادر استان برای توسعه زیرساخت‌ها،	✓ ضعف تجهیز منابع مالی در بخش خصوصی، ضعف مشارکت بانک‌ها، راه نیفتادن شرکت‌های سرمایه‌گذاری استانی و ضعف برون‌سپاری و انتقال سرمایه‌گذاری و اجرا به بخش خصوصی،
مهم‌ترین فرصت‌های مرتبط با این مأموریت	مهم‌ترین تهدیدهای مرتبط با این مأموریت
✓ دسترسی به سواحل و آب‌های بین‌المللی،	✓ تحریم: رکود اقتصادی و ضعف سرمایه‌گذاری خارجی،
✓ نزدیکی به بازار بزرگ فراملی در سواحل جنوبی خلیج فارس،	✓ استراتژی نامناسب تخصیص تجارت خارجی به مبادی ورودی کشور در سطح کلان،
✓ وجود مشابهت‌های فرهنگی، دینی و مذهبی با کشورهای همسایه در جنوب کشور و برخورداری از همجواری و مرز زمینی برای دسترسی به بازار کشور عراق برای توسعه تجارت،	✓ استراتژی نامناسب تخصیص اعتبارات ملی به مبادی ورودی کشور در سطح کلان: اختصاص سهم نسبی کمتر به توسعه بندر امام در سطح ملی،

ادامه جدول ۶-۴۰- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۴): ارتقای نقش و جایگاه استان خوزستان در تجارت خارجی کشور با توجه ویژه به بنادر تجارتي آن و پیش نیاز ارتقای شبکه‌های حمل و نقل زمینی

✓ امکان بالقوه جلب سرمایه‌گذاری خارجی در توسعه بنادر و شبکه‌های حمل و نقل،	✓ ضعیف شدن نقش جایگاه بندرهای امام خمینی، خرمشهر و آبادان در تجارت خارجی، مشخص نکردن نقش دو بندر خرمشهر و آبادان و در نتیجه افت نسبی فعالیت‌های اقتصادی استان، ✓ ضرر و زیان ملی ناشی از هزینه اضافی در حمل کالاهای وارداتی و صادراتی از بنادر دوردست‌تر جنوب کشور نسبت به مرکز ثقل جمعیت و فعالیت کشور، تنزل جایگاه استان خوزستان در صورت ادامه روند سرمایه‌گذاری نسبی کمتر در این استان نسبت به استان‌های رقیب،
تحلیل SWOT	
فرصت	ضعف
• با توجه به سودآوری توسعه بندر و شبکه‌های پیش‌نیاز آن و با استفاده از نقطه قوت و فرصت بی‌نظیر آن، ضرورت دارد "مدیریت توسعه استان" با استفاده از سطح علمی - تخصصی و کارآمدی سازمان‌های راه و شهرسازی و بنادر و بسیج منابع مالی از ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری درون استان در توسعه بندرهای خرمشهر و آبادان استفاده نماید، • طرح فرصت‌های زمینه‌ساز توسعه صادرات انگیزه مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در طرح‌های لایروبی، پاکسازی و توسعه بندرهای خرمشهر و آبادان را افزایش می‌دهد، • با توجه به پشتوانه تولید داخلی برای صادرات، ضرورت دارد با هدایت "مدیریت توسعه استان" و تعامل سازنده با کشورهای همسایه، سازمان‌های صنعت، معدن و تجارت، سازمان کشاورزی و سازمان بنادر استان راهکارهای توسعه صادرات محصولات کشاورزی، صنعتی و معدنی استان با کشورهای همسایه از طریق بندرهای خرمشهر و آبادان را بررسی و اجرایی نمایند،	• با توجه به اینکه توسعه بنادر در سطح ملی برنامه‌ریزی شده و به اجرا در می‌آیند، ضرورت دارد "مدیریت توسعه استان" با طرح نقاط قوت و فرصت‌ها و مزیت نسبی توسعه تجارت خارجی بین‌المللی از طریق بندر امام و توسعه تجارت با کشورهای منطقه از طریق بندر خرمشهر و آبادان، نسبت به ارزیابی مجدد جایگاه استان خوزستان در تجارت خارجی کشور و تامین اعتبار برای توسعه بنادر استان خوزستان و توسعه شبکه‌های حمل و نقل بزرگراهی و ریلی این استان اقدام نمایند. • همراه با موارد بالا، از آن جهت که برنامه‌ریزی تخصیص بار وارداتی کلان کشور به صورت متمرکز صورت می‌گیرد، خواستار شدن سهم بیشتری از تخصیص واردات کشور به بندر امام خمینی ضرورت دارد، • برای توسعه تجارت با کشورهای همسایه ضرورت دارد با استفاده از توانمندی دستگاه‌های ذیربط در دو مورد (۱) بررسی و رفع تنگنای ظرفیت بندرهای خرمشهر و آبادان و (۲) بررسی و رفع موانع توسعه تجارت خارجی با کشورهای همسایه از طریق بندرهای خرمشهر و آبادان اقدام شود، • توسعه شبکه جاده‌ای و ریلی جنوب - شمال فعلی استان و ساخت و توسعه محور دوم جنوب - شمال (گزارش فصل ششم) از ضروریات اجرایی شدن توسعه بندر امام می‌باشد، زیرا از هم‌اکنون تراکم ترافیک در کریدور جنوب - شمال فعلی ظاهر شده است، این برنامه‌ها در طرح آمایش استان منظور شده‌اند،

ادامه جدول ۶-۴۰- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۴): ارتقای نقش و جایگاه استان خوزستان در تجارت خارجی کشور با توجه ویژه به بنادر تجارتي آن و پیش نیاز ارتقای شبکه‌های حمل و نقل

زمینی

• برای پوشش نقطه ضعف منابع داخلی برای سرمایه‌گذاری، و با توجه به اینکه امکان واگذاری و برون سپاری اجرای طرح‌های بزرگراهی به بخش خصوصی وجود دارد. لذا با توجه به سطح علمی - تخصصی و کارآمدی سازمان‌های راه و شهرسازی و بنادر امکان هدایت و نظارت توسط این سازمان‌ها و سرمایه‌گذاری و اجرا توسط بخش خصوصی با پیگیری "مدیریت توسعه استان" ضرورت دارد،	
• با توجه به توسعه تاسیسات حمل کانتینری در بنادر استان هرمزگان و نقطه ضعف محرومیت استان خوزستان از این تاسیسات و با توجه به اینکه روند حمل بار در تجارت خارجی به سمت حمل کانتینری رفته و می‌رود، ضرورت دارد "مدیریت توسعه استان" با استدلال در مورد مزیت اقتصادی حمل کالا به داخل کشور با توجه به نزدیکی آن به مرکز جمعیتی و سابقه بندری استان، تخصیص سهم بیشتری از منابع ملی برای توسعه و تجهیز بندر امام خمینی به تجهیزات تخلیه و بارگیری کانتینری را خواستار شود،	• با توجه به سودآوری توسعه هر سه بندر تجاری استان خوزستان، در مقابله با تهدید تحریم و رکود اقتصادی، از امکانات جذب سرمایه‌گذاری خارجی می‌توان استفاده کرد، لذا برای کاهش اثرات تهدید ناشی از تحریم، کمبود ارز خارجی و پایین بودن سرمایه‌گذاری خارجی، ضرورت دارد "مدیریت توسعه استان" راهکارهای تعامل با کشورهای دارای تجربه در توسعه بنادر، به عنوان مثال سنگاپور، برای سرمایه‌گذاری در بندرهای خرمشهر و آبادان را از طریق مقامات ملی تعقیب نماید،

تهدید

مأموریت (۵): ارتقای جایگاه استان در بخش آب، برق و گاز طبیعی با توجه ویژه به آبرسانی

ارزش افزوده استان خوزستان در بخش آب، برق و گاز طبیعی در دوره ۸۹-۱۳۷۹ از نرخ رشد متوسط معادل ۲۵/۶ درصد در سال برخوردار بوده است که از نرخ رشد متوسط کشور در این بخش، ۲۶/۸ درصد، اندکی کمتر بوده است. به علت این تفاوت در نرخ رشد، سهم استان خوزستان در این فعالیت در سطح کشور در این دوره از ۱۲/۳ درصد به ۱۱/۱ درصد کاهش یافته است.

استان خوزستان در سال ۱۳۸۹ از نظر ارزش افزوده زیربخش برق و برق‌رسانی در رتبه یکم کشور قرار داشته است و این جایگاه در دهه ۸۹-۱۳۷۹ از رتبه دوم، با پیشی گرفتن از استان تهران حاصل شده است.

همچنین استان خوزستان در زیربخش گاز با سبقت گرفتن از استان تهران به رتبه چهارم کشور نایل شده است و پس از استان‌های بوشهر، اصفهان و تهران قرار دارد.

زیربخش آب و آبرسانی از دیدگاه توسعه استان خوزستان از اهمیت بسیار بیشتری برخوردار است. این زیربخش با وجود برخورداری از نرخ رشد متوسط سالانه معادل ۱۲/۵ درصد در سال، با

کاهش سهم ارزش افزوده آن در کشور مواجه بوده است. در نتیجه سهم ارزش افزوده استان خوزستان در این زیربخش طی دوره دهساله مورد نظر از ۱۰/۹ درصد به ۸/۸ درصد کاهش یافته و جایگاه آن از رتبه دوم به چهارم تنزل کرده است. دلیل این کاهش سهم و تنزل جایگاه آن رشد سریع‌تر این بخش در سطح ملی، معادل ۱۵ درصد در سال، بوده است و در همین حال استان‌های

فارس و کرمان با برخورداری از رشد بیشتر در این دوره به جایگاهی بالاتر از استان خوزستان نائل شده‌اند.

با توجه به توسعه یافتگی برق‌رسانی و گازرسانی در سطح کشور و استان، و با توجه به اینکه تولید گاز و برق به طور معمول به شبکه‌های سراسری ملی انتقال می‌یابند، آنچه که در این بخش از دیدگاه توسعه و آمایش اهمیت بیشتری دارد موضوع تأمین آب و آبرسانی برای مصارف مختلف کشاورزی، صنعتی، شرب و مصارف عمومی می‌باشد. اهمیت منابع آب و آبرسانی در استان خوزستان به دلیل بالا بودن هر دو مقدار منابع و

مهم‌ترین مانع در احراز این مأموریت، تهدید انتقال آب از سرشاخه‌های منابع آب جاری استان به سایر استان‌ها می‌باشد. این تهدید به هر حال از تصمیم‌گیری‌های ملی و یا نامشخص بودن استراتژی ملی در این زمینه ناشی می‌شود بنابراین راهکارهای اصلی عبارت هستند از:

(۱) مذاکره "مدیریت توسعه استان" با مقامات مرکز برای بازنگری در استراتژی بهره‌برداری از منابع آب‌های جاری کشور با استدلال در باره فایده/هزینه‌های ملی انتقال آب و طرح مزیت‌های استان خوزستان در بهره‌برداری از این منابع در بخش‌های مختلف تولیدی این استان نسبت به استان‌های مرکزی

(۲) گسترش شبکه‌های آبرسانی و آبیاری و توسعه اراضی زیرکشت همراه با افزایش راندمان مصرف آب در راستای کارآیی اقتصادی (استفاده بهینه از منابع آب و خاک ارزشمند و پربازده استان) و کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای

مصارف آن در این استان می‌باشد. به دلیل این اهمیت گزارش جداگانه‌ای تحت عنوان "منابع آب استان خوزستان" از مجموعه گزارش‌های پشتیبان مطالعات آمایش استان خوزستان تهیه شده است.

اهمیت زیر بخش آب در تامین آب برای اراضی گسترده زیر کشت و همچنین در وجود دشت‌های قابل توسعه و تبدیل به اراضی زیر کشت آبی نهفته است. هم‌اکنون بیلان منابع آب استان دچار کمبود است، اراضی زیر کشت آبی استان از آب کافی برخوردار نیستند، حق‌آبه منابع طبیعی و مناطق حفاظت شده به درستی ادا نمی‌شود و در همین حال اراضی مستعد برای تبدیل به کشت آبی نیز وجود دارد. در این شرایط استان در معرض تهدید کاهش منابع آب به دلیل تقاضا برای انتقال آب بیشتر از سرچشمه‌های آب سطحی استان به سایر استان‌ها قرار دارد و همچنین تغییرات اقلیمی نیز این تهدید را بیشتر می‌نماید.

در این شرایط موثرترین و مهمترین راهکارها از یک سو راندمان مصرف آب را افزایش و از سوی دیگر شبکه‌های آبرسانی را گسترش می‌دهند. به عبارت دیگر توسعه شبکه‌های آبرسانی و تبدیل اراضی وسیع‌تری به سطح زیر کشت آبی نیاز توسعه استان در بخش کشاورزی را پاسخ می‌گوید. به علاوه، این راهبرد نیاز استان به منابع آب را توجیه می‌نماید و پایه استدلال برای حفظ این منابع در استان خوزستان و پیشگیری از انتقال آن به سایر استان‌ها را تقویت می‌نماید. از طرف دیگر بدون افزایش راندمان مصرف آب، توسعه شبکه آبرسانی امکان‌پذیر و مفید نخواهد بود زیرا آب مازادی برای استفاده در شبکه‌های گسترش یافته وجود ندارد. لذا افزایش راندمان آبیاری جزء لاینفک توسعه شبکه‌ها می‌باشد. همچنین افزایش راندمان مصرف آب در کنار اراضی مرغوب کشاورزی که به افزایش راندمان تولید منجر می‌شود، مزیت نسبی استان در بخش کشاورزی و در مصرف آب برای فعالیت کشاورزی را بالا می‌برد و پایه قوی‌تری برای بحث در سطح ملی و توجیه عدم انتقال آب به استان‌های دیگر را تقویت می‌نماید.

از دیدگاه توزیع فضایی، توسعه شبکه‌های آبرسانی علاوه بر تمرکز در قطب کشاورزی فشرده در مناطق شمال غربی، نگاهی به شرق استان نیز دارد. با توسعه شبکه آبرسانی در شرق استان و انتقال آب به اراضی قابل تبدیل به کشت آبی، فعالیت‌های کشاورزی اعم از زراعت و باغداری و دامپروری در مناطقی مانند لالی، گتوند، مسجد سلیمان، ایزده و باغ‌ملک و مناطق جنوب شرق استان مانند بهبهان قابلیت توسعه می‌یابند. چنانکه در گزارش‌های فصل شش و فصل هفت مطالعات آمایش استان مشاهده خواهد شد سهم توسعه شبکه‌های آبرسانی و آبیاری در مناطق شرقی استان چندان بالا نیست اما همین سهم نسبتاً کم در مقایسه با وضعیت فعلی، توسعه قابل توجهی در اندازه شبکه‌ها و سطح زیر کشت آبی این مناطق ایجاد خواهد کرد. با توجه به اینکه مناطق شرقی استان به طور کلی و عمومی از منابع آب و خاک کمتری در مقایسه با مناطق غرب استان برخوردار است و مناطق کمتر توسعه یافته استان را تشکیل می‌دهند، قرار دادن منابع خاک مناسب و هرچند محدود این مناطق در مدار توسعه، ضمن آنکه هدف تعادل‌بخشی و کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای را تعقیب می‌نماید، در راستای افزایش کارایی اقتصادی این مناطق و استان نیز می‌باشد.

بر این اساس مهمترین راهبردهای توسعه بخش آب عبارت هستند از:

- توسعه شبکه‌های آبرسانی،
- توسعه اراضی زیرکشت آبی،
- افزایش راندمان مصرف آب،
- توسعه منابع بانکی و تلاش برای مشارکت بیشتر بخش خصوصی در گسترش شبکه‌ها،
- مذاکره "مدیریت توسعه استان" با مقامات ملی برای پیشگیری از انتقال منابع استان.

جدول ۶-۴۱- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۵): ارتقای جایگاه استان در بخش آب، برق و

گاز طبیعی با توجه ویژه به آبرسانی

حیط این مأموریت شامل ارتقای جایگاه استان در بخش آب، برق و گاز طبیعی با توجه ویژه به آبرسانی می‌باشد. نتایج دستیابی به این مأموریت از دیدگاه‌های:	
اقتصادی: کمک به رشد ارزش افزوده، اشتغال، کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای در برخورداری از شبکه حمل و نقل زمینی و ریلی، فنی: بالا رفتن سطح علمی و تکنولوژی استان،	اجتماعی: کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای، کاهش مهاجرت برون استانی جمعیت فعال، سیاسی: تقویت همبستگی ملی در استان ناشی از ثبات اقتصادی - اجتماعی،
مهم‌ترین نقاط قوت مرتبط با این مأموریت ✓ بر خورداری از رتبه چهارم در ارزش افزوده فعالیت تامین آب کشور در سال ۱۳۸۹، ✓ برخورداری از رتبه نخست در ارزش افزوده فعالیت تولید برق و برق‌رسانی در کشور در سال ۱۳۸۹ و ارتقا به رتبه نخست با پیشی گرفتن از استان تهران در دوره ۸۹-۱۳۷۹، ✓ برخورداری از رتبه چهارم در توزیع گاز در ارزش افزوده فعالیت گازرسانی در کشور در سال ۱۳۷۹ و ارتقا به رتبه چهارم با پیشی گرفتن از استان تهران در دوره ۸۹-۱۳۷۹، ✓ سابقه ممتاز استان در زمینه توسعه آب و برق ✓ برخورداری از پشتوانه گسترده تخصصی - علمی - تکنولوژی مهندسی در زمینه آب، برق و گاز، ✓ دارای پتانسیل و تقاضای زیاد برای گسترش شبکه‌های آبرسانی و تبدیل اراضی زیر کشت آبی به سیستم‌های مدرن آبرسانی و آبیاری و تبدیل اراضی زیر کشت دیم به کشت آبی، ✓ سابقه قوی "مدیریت توسعه استان"	مهم‌ترین نقاط ضعف مرتبط با این مأموریت ✓ در همین حال افت ارزش افزوده کل فعالیت تامین آب، برق و گاز طبیعی از ۱۲.۳ به ۱۱.۱ درصد، بیشتر به علت افت سهم نسبی زیر بخش تامین آب از ۱۰.۹ به ۸.۸ درصد، با پیشی گرفتن استان‌های فارس و کرمان از استان خوزستان در این دوره، ناشی از سرمایه‌گذاری بیشتر سطح ملی در این استان‌ها، ✓ عدم تفکیک مصارف اصلی آب از بالا دست، ✓ مناسب نبودن شبکه آبرسانی شهرها و روستاها، ✓ منکی بودن بخش عمده مصارف آب به آب‌های سطحی و در همین حال اضافه شدن بر شوری و آلودگی آب‌های سطحی در مسیر شمال به جنوب، ✓ توسعه ناکافی شبکه‌های آبرسانی، ✓ ضعف تجهیز منابع مالی در بخش خصوصی، ✓ پایین بودن ملاک‌های محیط کسب و کار،
مهم‌ترین تهدیدهای مرتبط با این مأموریت ✓ استراتژی ملی تخصیص منابع آب مشترک در کشور و تخصیص ناکافی اعتبارات ملی برای گسترش شبکه‌های آبرسانی در استان خوزستان، ✓ انتقال آب به سایر استان‌ها از سرشاخه‌های تامین‌کننده آب‌های سطحی استان، ✓ کاهش منابع آب استان به دلیل تغییرات اقلیمی، ✓ ضرر و زیان ملی و استانی ناشی از هدر رفتن منابع آب و خاک استان خوزستان (به دلیل عدم بهره‌برداری مناسب از منابع آب و خاک استان) در اثر ناکافی بودن سهم سرمایه‌گذاری ملی در توسعه شبکه‌های آبرسانی استان با توجه به وسعت دشت‌ها و منابع آب این استان و پتانسیل‌های توسعه آن، ✓ ضرر و زیان ملی ناشی از هزینه اضافی در انتقال منابع آب استان خوزستان به سایر استان‌ها برای استفاده در تولید صنعتی و کشاورزی، زیرا همین منابع با توجه به اقلیم مناسب کشاورزی و منابع خاک در بخش کشاورزی استان خوزستان پربازده‌تر می‌باشد. در بخش صنعت نیز با توجه به مزیت‌های نسبی بالاتر دسترسی به مواد اولیه و انرژی تولید صنعتی در استان خوزستان پربازده‌تر می‌باشد. این تفاوت‌ها با احتساب هزینه‌های اضافی انتقال آب و منابع انرژی بیشتر نیز می‌شود. ✓ احتمال افت جایگاه استان در این فعالیت به علت رشد سریع‌تر استان‌های رقیب به دلیل سرمایه‌گذاری بیشتر در آن‌ها	مهم‌ترین فرصت‌های مرتبط با این مأموریت توسعه سیستم‌های آبرسانی و آبیاری موجب افزایش تولید در بخش‌های تولیدی و به ویژه در بخش کشاورزی می‌شود و در نتیجه از فرصت‌های زیر می‌توان برای گسترش بازار صادراتی بهره برد: ✓ نزدیکی به بازار بزرگ فراملی در سواحل جنوبی خلیج فارس، ✓ وجود مشابهت‌های فرهنگی، دینی و مذهبی با کشورهای همسایه در جنوب کشور و برخورداری از همجواری و مرز زمینی برای دسترسی به بازار کشور عراق برای توسعه تجارت،

ادامه جدول ۶-۴۱- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۵): ارتقای جایگاه استان در بخش آب، برق و گاز طبیعی با توجه ویژه به آبرسانی

تحلیل SWOT		
ضعف	قوت	
- توسعه شبکه‌های آبرسانی و آبیاری برای امکان‌پذیر ساختن توسعه فعالیت‌های مولد کاهش نقطه ضعف پایین بودن ارزش افزوده، در آمد و سطح اشتغال، - توسعه منابع بانکی در جهت گسترش سیستم‌های آبیاری با راندمان بالا برای کاهش نقطه ضعف پایین بودن راندمان آبیاری،	توسعه شبکه‌های آبرسانی با توجه به نقطه قوت سازمان‌های کشاورزی و صنعتی استان برای افزایش تولیدات این رشته‌ها و بهره گرفتن از امکانات صادرات	فرصت
- توسعه شبکه‌های آبرسانی و آبیاری برای کاهش نقطه ضعف پایین بودن راندمان مصرف آب در جهت مقابله با تهدید کاهش احتمالی منابع آب و انتقال آب به سایر استان‌ها، - مذاکره "مدیریت توسعه استان" و طرح مزیت‌های استان و همچنین تهدیدها و ضرر و زیان‌های ملی و استانی با مقامات ملی متولی تعیین استراتژی سرزمینی توسعه و بهره‌برداری از منابع آب کشور برای کاهش انتقال منابع آب استان و راهکارهای ملی مقابله با تغییرات اقلیمی و افزایش سهم سرمایه‌گذاری ملی در استان خوزستان،	- استفاده از نقاط قوت سازمان‌های آب منطقه‌ای و کشاورزی و سازمان‌های متولی توسعه صنعت استان برای افزایش راندمان مصرف آب و توجیه نیاز استان به منابع آب برای کاهش تهدید انتقال آب، - استفاده از نقاط قوت سازمان‌های آب منطقه‌ای و کشاورزی استان برای افزایش سطح زیر کشت برای توجیه نیاز استان به منابع آب برای کاهش تهدید انتقال آب،	تهدید

مأموریت (۶): ارتقا جایگاه و توسعه تولیدات بخش کشاورزی و شیلات استان

تفاوت‌های ساختاری در اقلیم و توزیع منابع آب و خاک با گشاده دستی در بخش‌هایی از استان و محدودیت‌هایی در بعضی دیگر از بخش‌ها، عدم تعادل‌های بهره‌مندی در سطح استان را ایجاد کرده و از طرف دیگر به تنوع تولید و تخصص تولید کشاورزی مناطق مختلف استان منجر شده است. کشت آبی، کشت دیم، باغداری، نخلستان‌ها، دامداری و صید و آبی‌پروری هر یک در بخشی از استان با فراخور منابع آب و خاک متنوع شده‌اند. با مدیریت بخشی و بین بخشی می‌توان اثر نقاط ضعف و تهدید را کاهش داده و از نقاط قوت و فرصت و امکانات بیشتر بهره برد.

ارزش افزوده بخش کشاورزی (شامل زراعت، باغداری، دامداری و جنگلداری) استان در سال ۱۳۸۹ در جایگاه پنجم پس از استان‌های مازندران، فارس، کرمان و خراسان رضوی قرار دارد. سهم این ارزش افزوده نیز از بخش کشاورزی کشور در دوره ۸۹-۱۳۷۹ از ۵.۸ درصد در ابتدای دوره به ۶.۲ درصد در انتهای دوره افزایش یافته است.

با توجه به منابع بی‌نظیر آب و خاک استان خوزستان در سطح کشور و در مقایسه با چهار استان یاد شده، سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در کشور و جایگاه پنجم برای استان خوزستان مناسب

نیست. چنانکه پیش‌تر نیز بیان شد، برخورداری از منابع آب و خاک یکی از نقاط قوت استان به حساب می‌آید و بر این پایه، افزایش تولیدات کشاورزی استان همراه با افزایش راندمان آبیاری و بهره‌وری کشاورزی از اهداف میانی توسعه استان در نظر گرفته شده است. بدیهی است نوع کشت در میزان ارزش افزوده موثر است، به عنوان مثال در حالیکه استان کرمان به کشت محصول سودآور پسته روی آورده است و بیش از ۸۰ درصد اراضی زراعی استان خوزستان به تولید غله اختصاص یافته است انتظار نمی‌رود ارزش افزوده بخش زراعت استان در واحد سطح معادل محصولات سودآوری نظیر پسته بازدهی داشته باشد. ضمن آنکه تولید غله یک نیاز ملی است و از طرف دیگر با توجه به راندمان پایین تولید در هکتار کشت غله و راندمان پایین آبیاری انتظار می‌رود در صورت افزایش هر دو راندمان یاد

مهم‌ترین مانع در احراز این مأموریت، کاهش منابع آب استان به علت تغییرات اقلیمی و تهدید انتقال آب از سرشاخه‌های منابع آب جاری استان به سایر استان‌ها می‌باشد.

بنابراین راهکارهای اصلی عبارت هستند از:

(۱) مذاکره "مدیریت توسعه استان" با مقامات مرکز، برای کاهش تهدید بالا

(۲) همان راهکار قبلی گسترش شبکه‌های آبرسانی و آبیاری و توسعه اراضی زیرکشت همراه با افزایش راندمان مصرف آب در راستای کارایی اقتصادی (استفاده بهینه از منابع آب و خاک ارزشمند و پربازده استان) و کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای

به علاوه برای پشتیبانی از احراز این مأموریت سایر راهبردهای اصلی عبارت هستند از:

(۱) حمایت از توسعه زراعت، شیلات، دامداری، باغداری و منابع طبیعی و توسعه صنایع غذایی و توسعه صنایع تأمین‌کننده نیازهای بخش کشاورزی،

(۲) گسترش بازارها با اهداف متنوع و از جمله تجهیز مشارکت بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری

شده ارزش افزوده بخش زراعت نیز افزایش یابد. در سایر زیربخش‌های کشاورزی مانند دامداری و جنگلداری نیز رتبه پنجم و کمتر از آن مشاهده می‌شود. یک ضعف دیگر بخش کشاورزی استان پایین بودن سطح باغات استان (به جز نخلستان‌ها) می‌باشد که در عرصه‌های محدودی بیشتر در مناطق شمال شرق استان توسعه یافته‌اند.

- ارزش افزوده بخش ماهیگیری استان نیز در سال ۱۳۸۹ در جایگاه سوم پس از استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان قرار دارد. این جایگاه نسبت به سال ۱۳۷۹ با پیشی گرفتن از استان‌های مازندران و گیلان و ارتقا از رتبه پنجم به رتبه سوم و افزایش سهم آن در ارزش افزوده کشور از ۱۰.۹ به ۱۲.۳ درصد حاصل شده است. هر چند جایگاه شیلات استان از یک طرف در مقایسه با دیگر استان‌های ساحلی شمال و جنوب کشور مناسب به نظر می‌رسد اما با توجه به منابع عظیم آب جاری استان خوزستان امکانات توسعه بسیار وسیعی را پیش‌روی قرار می‌دهد. در گزارش فصل دوم

مطالعات آمایش استان مشاهده شد هنوز فعالیت آبی‌پروری در استان خوزستان بیشتر در شهرستان‌های ساحلی رونق یافته است که به صورت تاریخی با صید و صیادی آشنایی داشته‌اند و شهرستان‌های درونی‌تر استان هرچند در عرصه جریان آب سطحی قرار دارند از این فعالیت یا کم بهره‌مانده‌اند و یا تعدادی دیگر کاملاً بی‌بهره که این پتانسیل‌های توسعه بسیار زیادی را پیش‌روی قرار می‌دهد [همچنین برای توضیح بیشتر در مورد دامپروری و شیلات به بند (ح) و (خ) از بند ۶-۲-۱-۲ همین گزارش مراجعه شود].

مهمترین راهبردهای توسعه بخش کشاورزی و شیلات به طور مفصل در جدول تحلیل SWOT متناظر آن آمده است و به طور کلی بر موارد زیر تاکید دارد:

- از آنجا که کاهش مداوم آورده آب استان یکی از تهدیدهای جدی برای بخش کشاورزی استان و توسعه آن می‌باشد، ضمن توجه به همپوشی‌های اجتناب ناپذیر، راهکارهای دستیابی به مأموریت (۵) ذیل همین بند و راهکارهای مقابله با تهدید منابع آب استان نیز که به طور جداگانه ذیل بند ۶-۳-۱-۶ همین گزارش آمده است نیز باید مورد توجه قرار گیرند،
- توسعه شبکه‌های آبیاری و توسعه اراضی زیرکشت آبی و در همان حال افزایش راندمان مصرف آب،
- بهره‌برداری بیشتر و مناسب‌تر از همه امکانات موجود و در همین حال توسعه این امکانات،
- ترویج روش‌ها و به کارگیری شیوه‌های جدید، علمی و موثر کاربردی در تمام زمینه‌های فعالیت کشاورزی اعم از زراعت، باغداری، دامپروری، شیلات و جنگلداری،
- گسترش بازارها، توسعه منابع بانکی و تلاش هرچه بیشتر برای مشارکت بیشتر بخش خصوصی در زمینه‌های مختلف فعالیت‌های این بخش شامل گسترش شبکه‌ها و کاربرد موارد ترویجی،

جدول ۶-۴۲- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۶): ارتقا جایگاه و توسعه تولیدات بخش کشاورزی و شیلات استان

حیطه مأموریت شامل بخش کشاورزی و شیلات استان می‌باشد. نتایج دستیابی به این مأموریت از دیدگاه‌های:	
اقتصادی: کمک به رشد تولیدات بخش کشاورزی، ارزش افزوده، اشتغال، کمک به تامین غذای استان و کشور، توسعه صادرات، بهبود محیط زیست، فنی: بالا رفتن سطح علمی و تکنولوژی استان،	اجتماعی: کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای، کاهش مهاجرت برون استانی جمعیت فعال، سیاسی: تقویت همبستگی ملی در استان ناشی از ثبات اقتصادی - اجتماعی،
مهم‌ترین نقاط قوت مرتبط با این مأموریت	مهم‌ترین نقاط ضعف مرتبط با این مأموریت
✓ برخورداری از رتبه پنجم در ارزش افزوده فعالیت بخش کشاورزی و حفظ این جایگاه در دوره ۸۹-۱۳۷۹ با سهمی حدود ۶.۲ درصد از ارزش افزوده کشور در این بخش در سال ۱۳۸۹. در حالی که سهم نسبی کل این بخش به دلیل افزایش سهم نسبی زیربخش‌های زراعت و باغداری و جنگلداری در کل از ۵.۸ به ۶.۲ درصد افزایش یافته، در همین حال ارزش افزوده زیربخش دامداری کاهش نسبی مختصری را نشان می‌دهد.	✓ تفاوت‌های ساختاری درون استان در بهره‌مندی از توزیع جغرافیایی منابع آب و خاک،
✓ برخورداری از توپوگرافی و شیب مناسب،	✓ وابستگی بسیار زیاد به منابع آب‌های سطحی،
✓ برخورداری از منابع سرشار آب سطحی و دشت‌های آبرفتی مناسب فعالیت‌های کشاورزی	✓ پوشش ناکافی شبکه‌های آبرسانی و آبیاری نسبت به وسعت اراضی قابل آبیاری فعلی و قابل توسعه،
✓ برخورداری از اقلیم گرم جنب استوایی و موقعیت ویژه برای تولید محصولات کشاورزی غیر فصلی،	✓ عدم تفکیک آب‌های سطحی برای مصرف کشاورزی، صنعتی و شرب از بالادست،
✓ گسترده وسیع زراعت، باغداری (از جمله نخلستان‌ها)، دامداری و صید و پرورش آبزیان،	✓ پایین بودن بازدهی عمومی بخش کشاورزی در مقایسه با منابع این بخش،
✓ قابلیت توسعه بیشتر منابع آب و خاک برای توسعه کشاورزی،	✓ آلوده شدن منابع آب، خاک، هوا، برخی از مناطق ساحلی و در مخاطره قرار گرفتن تالاب‌ها و سایر مناطق حفاظتی در اثر فعالیت‌های انسان،
✓ برخورداری از سطح دانش بالای تخصصی - علمی - تکنولوژی سازمان‌های ذیربط،	✓ همچنین شوری خاک و عدم تامین حق‌آبه این مناطق،
✓ برخورداری از مناطق ویژه اقتصادی،	✓ بهره‌برداری ناکافی از امکانات بالقوه توسعه صنایع تولید کننده ماشین‌آلات، قطعات و ادوات مورد نیاز بخش کشاورزی استان،
✓ برخورداری از کوتاهترین فاصله بین استان با بازار بزرگ پایتخت و میانه و غرب کشور،	✓ توسعه ناکافی صنایع غذایی برای فرآوری محصولات زراعی، باغی، دامی و شیلات در مقایسه با تولیدات کشاورزی و شیلات استان،
✓ سابقه "مدیریت توسعه استان"،	✓ ضعف شبکه‌های حمل و نقل در نیمه شرقی و ضعف این شبکه‌ها در ارتباط با استان‌های همجوار که سهم مهمی در جذب تولیدات کشاورزی استان خوزستان را دارند،
مهم‌ترین فرصت‌های مرتبط با این مأموریت	✓ ضعف بازار مالی و مشارکت بخش خصوصی، و تجهیز منابع مالی درون استان،
✓ دسترسی به سواحل و آب‌های بین‌المللی و بندرهای صادراتی،	مهم‌ترین تهدیدهای مرتبط با این مأموریت
✓ نزدیکی به بازار بزرگ فراملی منطقه‌ای و بازارهای بین‌المللی،	✓ ریزگردها،
✓ امکان بالقوه جلب سرمایه‌گذاری خارجی با توجه به بازار مواد غذایی و امنیت بین‌المللی غذا،	✓ کاهش احتمالی منابع آب،
	✓ تشدید آلودگی منابع آب و خاک در اثر شوری و فعالیت‌های انسانی،
	✓ خطر باران‌های اسیدی

ادامه جدول ۶-۴۲- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۶): ارتقا جایگاه و توسعه تولیدات بخش کشاورزی و شیلات استان

تحلیل SWOT		
فرصت	قوت	ضعف
	• استفاده از توان تخصصی و تجربی سازمان کشاورزی در بخش ترویج، برای اشاعه گونه‌های پر بازده و کم مصرف آب برای افزایش درآمد کشاورزان و توسعه تولید و توسعه صادرات، • با توجه به اهمیت بین‌المللی غذا و امنیت غذایی احتمالاً بسیاری از سرمایه‌گذاران خارجی مایل به سرمایه‌گذاری در استان خواهند بود و "مدیریت توسعه استان" می‌تواند از این فرصت حمایت نماید. بنابراین کاربرد دیپلماسی فعال و سازنده "مدیریت توسعه استان" برای استفاده از نقاط قوت استان در همجواری با کشورهای دارای وجوه مشترک، برای جذب سرمایه‌گذاری آن‌ها در بخش کشاورزی استان و برای توسعه بازارهای صادراتی محصولات کشاورزی استان که به توسعه این بخش می‌انجامد، • استفاده از نقاط قوت "مدیریت توسعه استان" در هماهنگ ساختن مسایل بین-بخشی توسعه کشاورزی با بخش صنعت - بخش ارتباطات جاده‌ای از جمله در توسعه شبکه‌های زیربنایی مورد نیاز بخش کشاورزی و توسعه جاده‌های بین استانی و جاده‌های ارتباطی مراکز روستایی با کانون‌های توسعه (فصل ششم) و همچنین در تسهیل توسعه صنایع پیشین بخش کشاورزی (ادوات و ماشین‌آلات) و صنایع پسین کشاورزی (مانند صنایع غذایی و صنایع بهره‌بردار از ضایعات و پسماند کشاورزی) برای افزایش سرمایه‌گذاری، تولید و درآمد و ارزش افزوده بخش کشاورزی، که انگیزه سرمایه‌گذاری و امکان صادرات محصولات بخش کشاورزی را افزایش می‌دهد،	• برای کاهش ضعف وابستگی شدید به آب سطحی و شور شدن آب که یک تهدید کیفی برای توسعه کشاورزی استان است، راهکار پیشنهادی توسعه شبکه‌های آبرسانی و آبیاری و استفاده از تکنولوژی‌های پیشرفته آبیاری و کشت می‌باشد. وجه نخست این راهکار نیازمند مدیریت مسایل بین-بخشی و وجه دیگر آن استفاده از نیروهای تخصصی بخش کشاورزی، در تحقیق و توسعه و کاربرد نتایج علمی آن است. این توسعه با جدیت "مدیریت توسعه استان" در هماهنگ ساختن بخش کشاورزی با بخش آب، مدیریت حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست، کنترل و کاهش آلودگی و شوری قابل تحصیل خواهد بود، • برای کاهش اثر نقطه ضعف آلودگی منابع آب و خاک که می‌تواند همراه با کاهش منابع آب به یک تهدید جدی تبدیل شود، و همچنین اثر آلودگی منابع آب بر سلامت مواد غذایی هماهنگی بین‌بخشی کشاورزی - محیط زیست و دانشگاه علوم پزشکی با هدایت مدیریت توسعه استان ضروری است. • برای کاهش اثر ضعف تفاوت‌های ساختاری در اقلیم و توزیع منابع آب و خاک، چند اقدام ضروری است: - انتقال آب به مناطق کمتر بهره‌مند و دارای منابع خاک کشاورزی، - انتخاب زمینه‌های مناسب برای توسعه کشاورزی در هر منطقه، فراخور منابع آب و خاک و اقلیم و حمایت از این توسعه، - گسترش بازارهای مالی و فرآورده، - اعمال مدیریت بین بخشی (بین سازمان‌های آب و کشاورزی)،

ادامه جدول ۶-۴۲- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۶): ارتقا جایگاه و توسعه تولیدات بخش کشاورزی و شیلات استان

تهدید	● با توجه به اینکه تهدید ریزگردها تا سال‌ها ادامه خواهد داشت، راهکارهای ملی، توسط "مدیریت توسعه استان" تعقیب خواهد شد. ● مدیریت توسعه استان با استفاده از توان تخصصی و علمی دانشگاه‌ها و سازمان‌های مسئول (به خصوص کشاورزی و محیط زیست) برای تعیین، انتخاب و نروچ گونه‌های محصولات کشاورزی که آسیب کمتری از ریزگردها بینند اقدام نمایند. ● با استفاده از توان تخصصی و علمی دانشگاه‌ها و سازمان‌های مسئول (به خصوص کشاورزی و محیط زیست) اثر توسعه فعالیت بخش کشاورزی بر آلودگی منابع آب و خاک همچنین اثر آلودگی منابع آب بر سلامت مواد غذایی نیز باید کنترل شود، ● هماهنگی بین بخشی کشاورزی - محیط زیست و دانشگاه علوم پزشکی با هدایت مدیریت توسعه استان ضروری است، ● برای کاهش اثر تهدید کاهش منابع آب باید در زمینه روش‌های علمی افزایش راندمان آبیاری سرمایه‌گذاری علمی کرد، ● برای کاهش اثر تهدید کاهش منابع آب همچنین ضرورت دارد "مدیریت توسعه استان" با تبادل اطلاعات با مقامات مرکز و طرح استدلال مزیت اقتصادی کشاورزی استان و به صرفه نبودن انتقال آب برای مصارف مشابه در سایر استان‌ها، از انتقال آب بیشتر پیشگیری نمایند. ● برای کاهش اثر تهدید کاهش منابع آب باید تسهیلات بانکی برای بهره‌برداران کشاورزی برای افزایش راندمان آبیاری (استفاده از شیوه‌های مدرن آبیاری) و همچنین افزایش راندمان تولید فراهم شود. این ضرورت باید توسط "مدیریت توسعه استان" نیز حمایت شود، ● سرمایه‌گذاری در توسعه تکنولوژی برای مقابله با اثر تحریم و رکود اقتصادی بر بخش کشاورزی. هرچند این اثر در بخش کشاورزی نسبت به بخش‌های صنعتی کمتر است، اما بعضی از جنبه‌های زیان‌بخش تحریم، مانند تامین بعضی تهادهای تخصصی را با توجه به سطح بالای علمی - تخصصی استان می‌توان تولید کرد.

ماموریت (۷) توسعه تولید و ارتقا جایگاه صنایع غذایی استان

- صنایع غذایی استان خوزستان در سال ۱۳۸۹ تأمین کننده ۶ درصد ارزش افزوده این رشته در سطح ملی می باشد. هرچند این سهم قابل توجه است، اما با توجه به منابع آب و خاک، انتظار عقلایی سهم بیشتری را طلب می کند. چند دلیل توسعه نیافتن صنعت غذایی در استان خوزستان عبارت هستند از (۱) غلبه کشت گندم، (۲) موضوع تازه فروشی محصولات کشاورزی به دلیل ارزش نوبرانه آن، (۳) سهم بالای سبزیجات و صیفی جات در تولید کشاورزی استان می باشد که به فرآوری صنعتی نیاز چندانی ندارند و (۴) پایین بودن سطح باغ های میوه (بجز خرما).

مهم ترین مانع در احراز این ماموریت ضعف سرمایه گذاری بخش خصوصی می باشد. و راهکارهای اصلی عبارت هستند از:

(۱) حمایت از توسعه صنعت از طریق احداث شهرک ها و نواحی صنعتی مجهز به زیرساخت ها و شبکه های حمل و نقل،

(۲) استفاده از سیاست های متنوع گسترش بازارها با اهداف متنوع و از جمله تجهیز مشارکت بخش خصوصی در سرمایه گذاری به شرح بند ۶-۱-۳-۲-۶

با توجه به اینکه امکانات توسعه بخش کشاورزی، چنانکه دیده شد، بسیار بالا می باشد، و با توجه به اینکه توسعه صنایع غذایی از یک طرف در خدمت تأمین بازار برای محصولات کشاورزی و از طرف دیگر پاسخ گوی تقاضای بازار بسیار گسترده داخلی است، توسعه صنایع غذایی به نفع اقتصاد استان و از بازار تضمین شده ای برخوردار خواهد بود.

با توجه به مسأله امنیت غذا و با توجه به

فرصت های ناشی از موقعیت و فرصت های استان در ارتباط با کشورهای همسایه، در صورت حمایت "مدیریت توسعه استان" در بسط روابط تجاری خارجی یک بازار بالقوه بسیار وسیع خارجی نیز برای محصولات صنایع غذایی استان نیز در اختیار خواهد بود.

در برنامه آمایش استان توسعه فرآوری صنایع آرد و ماکارونی، شیلات، خرما، میوه جات و لبنیات و همچنین فرآوری سبزیجات خشک با استفاده از انرژی خورشیدی توصیه شده است.

ارتقای جایگاه استان در بخش کشاورزی و صنایع غذایی علاوه بر کمک مستقیم به تأمین هدف کارآیی اقتصادی و افزایش اشتغال، ارزش افزوده، درآمد کشاورزان، امنیت غذایی استان و کشور، به دلیل گستردگی این فعالیت در سراسر استان به کاهش عدم تعادل های منطقه ای نیز کمک می کند.

با توجه به اینکه سرمایه گذاری در احداث واحدهای صنایع غذایی به طور معمول توسط بخش خصوصی (در مقابل بخش عمومی) صورت می گیرد، لذا بهترین راهبردها از آنهایی تشکیل می شود که انگیزه بخش خصوصی برای سرمایه گذاری را افزایش دهد. در این راستا تجهیز زیرساخت های شهرک های

صنعتی، تقویت بازار مالی، گسترش بازار فرآورده، فعالیت شرکت‌های "سسرا"، جلب مشارکت شرکت‌ها و موسسات مالی شامل شرکت‌های سرمایه‌گذاری، شرکت‌های بیمه، بانک‌ها، نوآوران و سرمایه‌گذاران سراسر کشور از طریق برگزاری نمایشگاه‌ها و سایر راهبردهای ارائه شده در گزارش فصل ششم مطالعات آمایش استان، مهم‌ترین راهبردها را تشکیل می‌دهند این راهکارها در جدول SWOT مربوط نیز ارائه شده‌اند.

جدول ۶-۴۳- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۷): توسعه تولید و ارتقا جایگاه

صنایع غذایی استان

حیطه مأموریت شامل صنایع غذایی استان می‌باشد. نتایج دستیابی به این مأموریت از دیدگاه‌های:	
اقتصادی: حمایت از توسعه تولیدات بخش کشاورزی، کمک به توسعه ارزش افزوده، اشتغال، کمک به تامین غذای استان و کشور، توسعه صادرات، بهبود محیط زیست، فنی: بالا رفتن سطح علمی و تکنولوژی استان،	اجتماعی: کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای، کاهش مهاجرت برون استانی جمعیت فعال، سیاسی: تقویت همبستگی ملی در استان ناشی از ثبات اقتصادی - اجتماعی،
مهم‌ترین نقاط قوت مرتبط با این مأموریت	مهم‌ترین نقاط ضعف مرتبط با این مأموریت
✓ بر خور داری از سهمی حدود ۶ درصد از ارزش افزوده کشور در صنایع غذایی در سال ۱۳۸۹، همراه با افزایش تدریجی این سهم در دوره ۸۹-۱۳۷۹ از ۴.۶ به ۶ درصد.	✓ این بخش در زمره ۵ استان برتر کشور قرار ندارد و این در حالی است که استان خوزستان با منابع ارزشمند آب و خاک خود در ردیف پنجم کشور از نظر ارزش افزوده بخش کشاورزی و در ردیف سوم کشور از نظر ارزش افزوده صید و آبی پروری قرار دارد،
✓ بر خور داری از پشتوانه قوی بخش کشاورزی و شیلات: - ردیف پنجم کشور از نظر ارزش افزوده بخش کشاورزی و در ردیف سوم کشور از نظر ارزش افزوده صید و آبی پروری که هردو قابل توسعه هستند	✓ غلبه نوع محصولات زراعی استان در زمینه‌هایی که نیاز چندانی به فرآوری ندارند و پایین بودن سطح باغ (بجز نخلستان‌ها)،
✓ بر خور داری از بازار وسیع داخلی،	✓ گسترش نیافتن صنایع غذایی در مقایسه با تولیدات کشاورزی و شیلات و عدم تعادل منطقه‌ای در توزیع این صنایع،
✓ بر خور دار از سازمان‌های کشاورزی - صنعت، معدن و تجارت - شرکت شهرک‌های صنعتی با بر خور داری از توانمندی‌های علمی، تکنولوژی و تجربه وسیع:	✓ گسترش نیافتن صنایع سازنده ماشین‌آلات مورد نیاز صنایع غذایی برای فرآوری محصولات زراعی، باغی، دامی و شیلات در مقایسه با تولیدات کشاورزی و شیلات استان،
✓ دارای سابقه ارزشمند "مدیریت توسعه استان"،	✓ ضعف شبکه‌های حمل و نقل در نیمه شرقی و ضعف این شبکه‌ها در ارتباط با استان‌های همجوار که سهم مهمی در جذب تولیدات کشاورزی و غذایی استان خوزستان را دارند،
مهم‌ترین فرصت‌های مرتبط با این مأموریت	✓ ضعف مشارکت بخش خصوصی، و تجهیز منابع مالی درون استان،
✓ دسترسی به بازارهای منطقه‌ای و بین‌المللی،	مهم‌ترین تهدیدهای مرتبط با این مأموریت
✓ امکان بالقوه جلب سرمایه‌گذاری خارجی،	✓ ریزگردها،
	✓ اثر توسعه صنایع غذایی بر تشدید آلودگی منابع آب و خاک و هوا،
	✓ کاهش احتمالی منابع آب،

ادامه جدول ۶-۴۳- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۷): توسعه تولید و ارتقا
جایگاه صنایع غذایی استان

تحلیل SWOT		
ضعف	قوت	
فرصت • استفاده از زمینه کشاورزی گسترده (زراعی، باغی، دامپروری) و صید و آبی پروری برای توسعه صنایع غذایی برای استفاده از فرصت دسترسی به بازارهای صادراتی، • استفاده از نقاط قوت "مدیریت توسعه استان" در جذب سرمایه‌گذاری خارجی در توسعه صنایع غذایی با توجه به اهمیت "امنیت غذایی" در سطح بین‌المللی، • استفاده از نقاط قوت "مدیریت توسعه استان" و سازمان‌های بخشی در هماهنگ ساختن مسایل بین- بخشی توسعه صنعت (در اینجا صنایع غذایی) و بهبود ملاک‌های محیط، کسب و کار، • استفاده از نقاط قوت "مدیریت توسعه استان" در هماهنگ ساختن مسایل بین- بخشی توسعه شبکه راه‌ها و شبکه‌های زیربنایی مورد نیاز بخش صنعت و شهرک‌ها و نواحی صنعتی،	تهدید • "مدیریت توسعه استان" با استفاده از توان تخصصی و علمی دانشگاه‌ها و سازمان‌های مسئول (به خصوص دانشگاه علوم پزشکی - کشاورزی - صنعت معدن و تجارت - شرکت شهرک‌های صنعتی و محیط زیست) حصول اطمینان از سلامت فرآورده‌های غذایی در قبال تهدید ریزگردها و تهدید آلودگی آب، خاک و هوا اطمینان یابد، • "مدیریت توسعه استان" با استفاده از توان تخصصی و علمی دانشگاه‌ها و سازمان‌های مسئول (به خصوص محیط زیست - صنعت، معدن و تجارت - شرکت شهرک‌های صنعتی و - کشاورزی)، تهدید اثر توسعه فعالیت صنایع غذایی بر آلودگی منابع آب، خاک و هوا را کنترل نماید، • هماهنگی بین‌بخشی کشاورزی - محیط زیست و دانشگاه علوم پزشکی و سازمان‌های متولی توسعه صنعت با هدایت "مدیریت توسعه استان" ضروری است،	فرصت • افزایش انگیزه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی از طریق: - گسترش بازارهای مالی (تامین تسهیلات) و فرآورده، - گسترش بازار فرآورده از طریق نمایشگاه‌ها، و سایر راهبردهای مشابه به شرح گزارش فصل ششم، - توسعه سرمایه‌گذاری در ایجاد واحدهای صنایع غذایی از طریق شرکت‌های "سسرا" و جلب سرمایه‌گذاران از سراسر کشور از طریق برگزاری نمایشگاه‌ها و سایر راهبردهای مشابه به شرح گزارش فصل ششم، • برای آن دسته از صنایع غذایی وابسته به مکان مانند صنایع شیلات که فرآوری آن برای جلوگیری از فساد و ضایعات باید در نزدیکی مکان صید باشد، هزینه کاهش دمای محیط واحدهای فرآوری افزایش خواهد یافت. لذا به دلیل و در مقابل سایر "فایده‌های اجتماعی" این فعالیت (مانند اشتغال و تامین غذا، جایگزینی واردات و امکان تحصیل درآمد ارزی از صادرات)، باید تسهیلات مناسب به این رشته‌ها پرداخت شود (هزینه اجتماعی در مقابل فایده‌های اجتماعی).
• تهدید ریزگردها ادامه خواهد داشت، اما نظارت در مکان‌یابی مناسب کمک خواهد کرد، • برای کاهش اثر تهدید آلودگی محیط زیست و منابع آب در اثر توسعه صنایع و در اینجا غذایی، حمایت جدی "مدیریت توسعه استان" از سازمان حفاظت محیط زیست در تحکیم و اعمال مبانی ارزیابی پروژه قبل از شروع و همچنین نظارت مستمر در حین بهره‌برداری و کاربرد انواع فیلترینگ فاضلاب، خروجی دود و پسماند خشک ضرورت دارد، • کاهش تهدید ناشی از توسعه بعضی از واحدهای صنعتی صنایع غذایی که اثر زیادی در آلودگی منابع آب، خاک و هوا تاثیر دارند باید با نظارت لازم از فیلترینگ مناسب استفاده به عمل آید، • برای کاهش اثر نقطه ضعف آلودگی منابع آب و هوا بر سلامت مواد غذایی حاصل از واحدهای صنایع غذایی: - هماهنگی بین‌بخشی کشاورزی - محیط زیست و دانشگاه علوم پزشکی با هدایت مدیریت توسعه استان ضروری است، - با استفاده از توان تخصصی و علمی دانشگاه‌ها و سازمان‌های صنعت، معدن و تجارت - و شرکت شهرک‌های صنعتی انواع فیلترینگ لازم برای آب و هوای مورد استفاده بررسی و کاربرد آن الزامی می‌شود،		

ماموریت (۸) احراز جایگاه ویژه در تکنولوژی‌های جدید، ارتباطات و توریسم درمانی

توسعه علمی نانوفن‌آوری، بایوفن‌آوری، انرژی خورشیدی و اطلاعات و ارتباطات و توسعه تکنولوژی‌های کاربردی آن در برنامه چهارم و پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران به شدت مورد توجه قرار گرفته‌اند. اما استان خوزستان تا کنون جایگاهی درخور امکانات و قابلیت‌های خود در این زمینه‌ها به دست نیاورده است. در حالی که با توجه به حضور با سابقه صنایع نفت و دانشکده‌های پزشکی و کشاورزی (برای توسعه تکنولوژی نانوفن‌آوری و بایوفن‌آوری) و اقلیم مناسب برای بهره‌برداری از انرژی خورشیدی سزاوار است این استان در این موارد از جایگاه مناسبی برخوردار شود.

در زمینه تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات نیز استان خوزستان به عنوان مرکز توسعه IT منطقه‌ای پیشنهاد شده است و این در حالی است که ارزش افزوده بخش پست و مخابرات استان با نرخ بسیار پایین‌تری از نرخ رشد قابل توجه کشور در این زمینه رشد می‌نماید (در دوره ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۹ نرخ رشد ارزش افزوده بخش پست و مخابرات به قیمت جاری در سطح کشور حدود ۲۸ درصد در سال و برای استان خوزستان حدود ۱۸ درصد در سال بوده است) و این تفاوت (رشد کندتر استان خوزستان) باعث شده است که سهم ارزش افزوده این بخش از حدود ۳ درصد در سال ۱۳۷۹ به حدود یک درصد ارزش افزوده کشور در این بخش در سال ۱۳۸۹ کاهش یابد.

سابقه دیرینه دانشکده‌های پزشکی استان و موقعیت همسایگی با کشورهای منطقه امکان بالقوه توسعه توریسم درمانی را فراهم کرده است. در زمینه توسعه تکنولوژی‌های جدید و مکان مناسب برای این توسعه، تصمیم‌گیری‌ها به صورت متمرکز ملی اتخاذ می‌شود با این حال استان خوزستان به دلیل برخورداری از پیش‌زمینه‌های مناسب سزاوار است سهم مناسبی از این توسعه را جذب نماید و تحقق این خواسته موکول به مذاکره، استدلال و پیگیری مدیریت توسعه استان در سطح ملی می‌باشد. برای گسترش توریسم درمانی نیز اقدامات متنوعی با هماهنگی مدیریت توسعه استان توسط دستگاه‌های ذیربط ضروری است.

مهم‌ترین راهکارها در جدول SWOT مربوط ارائه شده‌اند.

جدول ۶-۴۴- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۸): احراز جایگاه ویژه در تکنولوژی‌های جدید، ارتباطات و توریسم درمانی

دلایل توجیهی: توسعه علمی نانوفن‌آوری، بایوفن‌آوری، انرژی خورشیدی و اطلاعات و ارتباطات و توسعه تکنولوژی‌های کاربردی آن در برنامه چهارم و پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران به شدت مورد توجه قرار گرفته‌اند. اما استان خوزستان تا کنون جایگاهی درخور امکانات و قابلیت‌های خود در این زمینه‌ها به دست نیاورده است. در حالی که با توجه به حضور با سابقه صنایع نفت، دانشگاه‌ها و اقلیم سزاوار است این استان در زمینه تکنولوژی نانوفن‌آوری، بایوفن‌آوری، انرژی خورشیدی و تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات از جایگاه درخوری برخوردار شود. بر این اساس در ادامه مأموریت‌های جدید استان به شرح زیر خواهند بود: - استان سطح یک در کشور از نظر برخورداری از تکنولوژی نانوفن‌آوری و بایوفن‌آوری، به دلیل سابقه استان در فعالیت فراوری نفت و گاز و سطح بالای علمی - تخصصی در زمینه نفت و پالایش و سطح بالای علمی - تخصصی دانشگاه‌های مهندسی فنی، کشاورزی، پزشکی و زیست‌شناسی این استان، - برخوردار از انرژی خورشیدی به دلیل شرایط اقلیمی و سطح بالای علمی - تخصصی دانشگاه‌های آن، - برخوردار از تکنولوژی پیشرفته اطلاعات و ارتباطات به دلیل سطح بالای علمی - تخصصی استان، ملاحظه می‌شود این مأموریت به سبب نوین بودن این زمینه‌ها پیشنهاد نشده است بلکه دلیل این پیشنهاد فراهم بودن پیش‌زمینه‌های لازم می‌باشد. نتایج دستیابی به این مأموریت از دیدگاه‌های:	
اقتصادی: کمک به رشد ارزش افزوده، اشتغال و توسعه صادرات، فنی: بالا رفتن سطح تکنولوژی استان،	اجتماعی: کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای، کاهش مهاجرت جمعیت فعال، سیاسی: تقویت همبستگی ملی در استان ناشی از ثبات اقتصادی - اجتماعی،
مهم‌ترین نقاط قوت مرتبط با این مأموریت ✓ حضور با سابقه دانشگاه‌های فنی - مهندسی و دانش تخصصی - علمی - تکنولوژی مهندسی نفت، پتروشیمی، شیمیایی، پتروشیمی و پالایشگاهی، به عنوان پشتوانه توسعه تکنولوژی نانوفن‌آوری، ✓ حضور با سابقه دانشگاه‌های پزشکی و کشاورزی و دانش بالای تخصصی - علمی - تکنولوژی مهندسی کشاورزی و بیولوژی، به عنوان پشتوانه توسعه تکنولوژی بیوفن‌آوری، ✓ برخورداری از اقلیم (دما و تابش) مناسب برای بهره‌برداری موثر از انرژی خورشیدی، ✓ بهره‌مند از سابقه دانشگاهی، تخصص و زیرساخت‌های لازم برای ارائه خدمات پزشکی در راستای توریسم درمانی، ✓ انتخاب شهر اهواز به عنوان مرکز منطقه‌ای IT در اسناد بالادست	مهم‌ترین نقاط ضعف مرتبط با این مأموریت ✓ ضعف در تعیین نقش و تخصیص پروژه، طرح و اعتبار برای توسعه این فن‌آوری‌ها در خوزستان از طرف مقامات مرکزی، ✓ توریسم درمانی ✓ ضعف در برقراری ارتباط و تبلیغ برون مرزی برای ارائه خدمات توریسم درمانی، ✓ ضعف در تکمیل زنجیره‌های ارتباطی بین مراکز پزشکی - هتل و اقامتگاه - سرویس‌های جابجایی در شهر - میهمانداری و میمان‌دوستی - ارتباط کلامی، فرهنگ برخورد با توریست خارجی، ✓ توسعه IT ✓ ضعف دوره‌های آموزشی در زنجیره‌های بالا، ✓ نقطه ضعف‌های عمومی ✓ ضعف تجهیز منابع و مشارکت بخش خصوصی، ✓ مشکلات برقراری هماهنگی بین بخشی،
مهم‌ترین فرصت‌های مرتبط با این مأموریت ✓ وجود مشابهت‌های فرهنگی، دینی و مذهبی با کشورهای همسایه در جنوب کشور که به همراه برخورداری از مبادی مهم ورودی و خروجی بین‌المللی مسافرت توریست‌های درمانی از کشورهای منطقه برای برخورداری از خدمات تخصصی پزشکی را امکان‌پذیر می‌نماید،	مهم‌ترین تهدیدهای مرتبط با این مأموریت ✓ عقب ماندگی استان در زمینه‌هایی که دارای مزیت نسبی و برخوردار از شایستگی‌ها می‌باشد، ✓ ضرر و زیان ملی ناشی از به کار نگرفتن انرژی خورشیدی و از جمله در استان خوزستان،

ادامه جدول ۶-۴۴- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۸): احراز جایگاه ویژه در تکنولوژی‌های جدید، ارتباطات و توریسم درمانی

تحلیل SWOT		
ضعف	قوت	
• با توجه به وجود زمینه‌های لازم برای توسعه در این زمینه‌ها، ضرورت دارد "مدیریت توسعه استان" با طرح استدلال شایستگی‌های استان، نقش سزاوار را برای استان از مقامات ملی خواستار شوند، • با توجه به اینکه توسعه تکنولوژی‌های نانوفن‌آوری و بایوفن‌آوری در مراحل تحقیقاتی الزاماً سودآور نمی باشند، انتظار مشارکت بخش خصوصی نخواهد رفت، اما در کاربردهای صنعتی امکان بسیج سرمایه‌های داخلی وجود دارد لذا ضرورت دارد برای کاهش نقطه ضعف سرمایه‌گذاری، از طرق مختلفی که در طرح آمایش استان ارائه شده است در تجهیز منابع سرمایه گذاری و گسترش فضای فعالیت بخش خصوصی اقدام کرد،	• استفاده از دانش مهندسی موجود در استان برای ترویج بهره‌برداری موثر از انرژی خورشیدی در واحدهای مسکونی و کارگاه‌ها، صنایع و کشاورزی، با پیگیری "مدیریت توسعه استان" برای برقراری هماهنگی با دو سازمان اصلی مرتبط: (۱) سازمان بهینه‌سازی مصرف سوخت؟؟؟؟؟ وزارت نفت و (۲) معاونت انرژی‌های نو - وزارت نیرو با دستگاه‌های اجرایی استانی، برای تامین اهداف زیر: - کاهش آلودگی محیط - صرفه‌جویی در مصرف سوخت‌های فسیلی، - صرفه‌جویی در مصرف گاز و فرآورده‌های نفت، و امکان‌پذیر ساختن صادرات نفت خام و فرآورده بیشتر برای تحویل ارز در جهت کمک به اقتصاد ملی، • توسعه نانوفن‌آوری و بایوفن‌آوری در جهت تولید و صدور محصولات،	فرصت
• تعیین نکردن نقش درخور برای استان خوزستان در برخورداری از تکنولوژی بایو و نانو و انرژی خورشیدی، موجب عقب ماندگی استان در این زمینه‌ها می‌شود. ضرورت دارد "مدیریت توسعه استان" این تهدید با مقامات ملی مطرح نمایند و تعیین نقش بارزی برای استان را خواستار شوند، • در همین رابطه با توجه به آنکه استان خوزستان در این زمینه‌ها به طور عمومی از پیش‌نیازها برخوردار است هرگونه تاخیر در این زمینه موجب زیان ملی نیز می‌باشد زیرا منافع بالقوه حاصل از استان که در آن دارای مزیت نسبی است از دست می‌رود. • بارزترین نمونه در این زمینه ضرر و زیان استانی و ملی در به کار نگرفتن انرژی خورشیدی و از جمله در استان خوزستان است.	• پیشگیری از عقب‌ماندگی بیشتر با استفاده از نقاط قوت استان در بهره‌مندی از نیروهای متخصص و سابقه‌صنایع مرتبط	تهدید

ماموریت (۹) پیشرفت در صنایع ساخت وسایل نقلیه، ماشین‌آلات، قطعات و ادوات مورد نیاز صنایع نفت و گاز و پتروشیمی، بخش کشاورزی و صنایع غذایی استان

مهم‌ترین مانع در احراز این ماموریت در ضعف پیوند صنایع اساسی استان با بدنه اقتصادی آن و ضعف عمومی سرمایه‌گذاری و مشارکت بخش خصوصی، پایین بودن روحیه نوآوری و ریسک‌پذیری می‌باشد و راهکارهای اصلی عبارت هستند از:

(۱) حمایت مدیریت توسعه استان برای برقراری پیوند قوی‌تری بین صنایع اساسی و پیشرو استان با بدنه اقتصادی و صنایع استان

(۲) حمایت از توسعه صنعت از طریق احداث شهرک‌ها و نواحی صنعتی مجهز به زیرساخت‌ها و شبکه‌های حمل و نقل،

(۳) استفاده از سیاست‌های متنوع گسترش بازارها با اهداف متنوع و از جمله تجهیز مشارکت بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری

چنانکه در بند ۵-۲-۳ این گزارش در جمع‌بندی روندها و تحلیل SWOT در حوزه اقتصادی ذکر شد، یکی از نقاط ضعف بسیار مهم بخش صنعت استان، سرمایه‌گذاری بسیار پایین بخش خصوصی در صنایع غیر دولتی است. استان خوزستان چنانکه گفته شد در صنایع ملی مانند صنایع فلزات اساسی، پتروشیمی و صنایع نفت در سطح کشور پیشرو می‌باشد اما در صناعی مانند صنایع لاستیک و پلاستیک، ساخت ماشین‌آلات فلزی، برقی، وسایل نقلیه موتوری، ادوات و قطعات که نیازمند سرمایه‌گذاری و مشارکت بخش خصوصی است، به جز در یک مورد

سهمی ناچیز و در حدود ۱ تا ۲ درصد از ارزش افزوده کشور را دارد.

سهم ارزش افزوده زیربخش‌های صنعت فلزی فابریکی و ماشین‌آلات برقی استان خوزستان در کشور بالا نیست، اما رشد این دو در دوره مورد بررسی، روند افزایشی قابل توجهی داشته است به این ترتیب که در دوره ۸۹-۱۳۷۹ این سهم در صنعت فلزی فابریکی از ۳/۱ به ۴/۱ درصد در سال و در صنعت تولید ماشین‌آلات برقی از ۰/۹ به ۱/۵ درصد افزایش یافته است.

ایجاد و توسعه صنایع ساخت وسایل نقلیه، ماشین‌آلات، قطعات و ادوات به دلیل بازار گسترده داخل استان به ویژه در بخش کشاورزی، و صنایع پیشرو آن توصیه شده است. به علاوه امکان صادرات این محصولات به بازار بزرگ داخل کشور نیز وجود دارد. همچنین با توجه به مزیت‌های دسترسی به منابع آب، انرژی و بنادر صادراتی، صادرات به خارج از کشور نیز دور از دسترس نمی‌باشد.

در همین حال با توجه به اینکه به توسعه نیافتگی فرهنگ صنعتی، نوآوری و ریسک‌پذیری و مسایل اجتماعی - اقتصادی عمومی و خاص استان، سرمایه‌گذاری در این رشته‌ها به کندی صورت می‌گیرد، و در همین حال با توجه به آنکه سرمایه‌گذاری در احداث این صنایع مانند به طور معمول توسط بخش خصوصی (در مقابل بخش عمومی) صورت می‌گیرد، لذا بهترین راهبردها در اینجا نیز مانند توسعه

صنایع غذایی از آنهایی تشکیل می‌شود که انگیزه بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری را افزایش دهد. در این راستا تجهیز زیرساخت‌های شهرک‌های صنعتی، تقویت بازارهای مالی، فعالیت شرکت‌های "سسرا" و جلب مشارکت شرکت‌ها و موسسات مالی مهم‌ترین راهبردها را تشکیل می‌دهند این راهکارها در جدول SWOT مربوط نیز ارائه شده‌اند.

جدول ۶-۴۵- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۹): پیشرفت در صنایع ساخت

وسایل نقلیه، ماشین‌آلات، قطعات و ادوات

حیطه مأموریت شامل توسعه صنایع فلزی، ساخت وسایل نقلیه، ماشین‌آلات، قطعات و ادوات و وسایل برقی مورد نیاز صنایع نفت و گاز و پتروشیمی، بخش کشاورزی و صنایع غذایی استان می‌باشد. نتایج دستیابی به این مأموریت از دیدگاه‌های:	
اقتصادی: کمک به رشد ارزش افزوده و تولید صنایع پیشرو، بخش کشاورزی و صنایع غذایی استان، کمک به اشتغال عمومی و اشتغال نیروهای علمی، تأمین نیاز داخل کشور و توسعه صادرات استان و کشور، اجتماعی: ارتقای سطح فرهنگ جامعه، کاهش مهاجرت برون استانی نیروی کارآمد	فنی: بالا رفتن سطح علمی و تکنولوژی استان، سیاسی: تقویت همبستگی ملی در استان ناشی از ثبغات اقتصادی - اجتماعی، گسترش روابط اقتصادی منطقه‌ای و تحکیم روابط سیاسی خارجی،
مهم‌ترین نقاط قوت مرتبط با این مأموریت ✓ برخورداری از صنایع عظیم نفت و گاز، پتروشیمی و کشاورزی گسترده که تقاضای بالقوه برای وسایل نقلیه، ماشین‌آلات، قطعات و ادوات برای این صنایع و بخش کشاورزی و صنایع غذایی را شکل می‌دهند، ✓ برخورداری از دانش و تجربه تخصصی - علمی - تکنولوژی مهندسی، ✓ شبکه حمل و نقل نسبتاً مناسب برای اتوسعه این صنایع برای دسترسی به بازار بزرگ داخل کشور، ✓ سابقه "مدیریت توسعه استان"	مهم‌ترین نقاط ضعف مرتبط با این مأموریت ✓ در حالی که استان خوزستان در صنایع بزرگ مانند صنایع فرآورده‌های نفت و گاز، شیمیایی و پتروشیمی و فلزات اساسی فلزات از جایگاه بسیار بالایی در سطح کشور برخوردار است ارتباط این صنایع با بدنه اقتصادی استان و صنایع بالادست و پایین دست به خوبی برقرار نشده است. شاخص سهم ارزش افزوده استان در کشور در این صنایع در سال ۱۳۸۹ تأیید کننده این مطلب به شرح زیر می‌باشد: - صنعت لاستیک و پلاستیک: ۲.۳ درصد، - صنعت فلزی فابریکی: ۴.۱ درصد، - صنعت سایر ماشین‌آلات: ۱.۲ درصد، - صنعت ماشین‌آلات دفتری: نزدیک به صفر (با دقت صدم درصد)، - صنعت سایر ماشین‌آلات برقی: ۱.۵ درصد، - صنعت رادیو و تلویزیون: ۱.۴ درصد، - صنعت ابزار پزشکی: ۱.۱ درصد، - صنعت تولید وسایل نقلیه موتوری: ۰.۲ درصد، - صنعت سایر تجهیزات حمل و نقل: ۱.۹ درصد، ✓ وضعیت بالا نشان‌دهنده پایین بودن رواج (یا فرهنگ سرمایه‌گذاری و نوآوری) در استان است، ✓ ضعف مشارکت بخش خصوصی و تجهیز منابع مالی درون استان، ✓ پوشش ناکافی زیرساخت‌های آب، برق، گاز و مخابرات در شهرک‌ها و نواحی صنعتی استان، ✓ پایین بودن ملاک‌های محیط کسب و کار،
مهم‌ترین فرصت‌های مرتبط با این مأموریت ✓ برخورداری از مناطق ویژه اقتصادی، ✓ بازار بالقوه در کشورهای همجوار، ✓ امکان بالقوه مبادله توافقی‌نامه‌های همکاری‌های تأمین ماشین‌آلات و قطعات	مورد نیاز صنایع نفت و گاز کشورهای همسایه
مهم‌ترین تهدیدهای مرتبط با این مأموریت ✓ اثر توسعه این صنایع بر تشدید آلودگی منابع آب، خاک و هوا،	

ادامه جدول ۶-۴۵- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۹): پیشرفت در صنایع ساخت وسایل نقلیه، ماشین آلات، قطعات و ادوات

تحلیل SWOT		
ضعف	قوت	فرصت
• این صنایع به طور معمول با سرمایه‌گذاری بخش خصوصی راه‌اندازی می‌شوند (نه با سرمایه‌گذاری بخش عمومی) و با توجه به نیاز استان (تقاضا در بخش کشاورزی، صنایع غذایی و بخش‌های عمومی) برای محصولات مورد نظر این مأموریت، وجود صنایع بالا دست و امکان‌پذیری فنی تولید و صادرات، شاخص‌های ضعیف سهم استان در ارزش افزوده صنایع مورد نظر این مأموریت نشان دهنده یک ضعف عمومی در سرمایه‌گذاری و راه‌اندازی واحدهای تولیدی است. این ضعف از هر جا نشأت گرفته باشد (اعم از مسایل فرهنگی یا نبود تجربه و روحیه نوآوری و ریسک‌پذیری، یا نبود حمایت و هدایت سازمانی، آماده نبودن تسهیلات زیر بنایی، نبود شرکت‌های بورسی و سرمایه‌گذاری و یا دلایل مشابه دیگر)، از طریق مدیریت توسعه استان قابل اصلاح است. جمع‌آوری و هدایت سرمایه‌های اندک به سرمایه‌گذاری در واحدهای تولیدی از طریق شرکت‌های "سرا"، [برگزاری نمایشگاه‌ها، تلاش بیشتر سازمان‌های متولی توسعه صنعت استان از طریق پیوند دادن بخش‌های نوآور، سرمایه‌گذار، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، شرکت‌های بورس، شرکت‌های بیمه، جلب اعتماد عمومی به بازدهی سرمایه‌گذاری و حتی تضمین سودآوری که در گزارش فصل ششم مطالعات آمایش مطرح شده است]، بخش‌هایی از حرکت‌های لازم با هدایت و نظارت "مدیریت توسعه استان" را تشکیل می‌دهد. • اعمال نقش بارزتر "مدیریت توسعه استان" در تشویق صنایع بزرگ و پیشرو استان برای تامین قطعات و ادوات مورد نیاز خود از واحدهای تولیدی استان و در صورت امکان ارائه راهنمایی‌ها و کمک‌های فنی و تامین بخشی از سرمایه‌گذاری مورد نیاز توسعه این واحدها برای توسعه ظرفیت کمی و کیفی آن‌ها در تولید و تامین این قطعات و ادوات، • اعمال نقش فعال‌تر توسط "مدیریت توسعه استان" برای کاستن از ضعف کمبود سرمایه‌گذاری درون استان با استفاده از سیاست‌های گسترش بازار و باز کردن فضای فعالیت بخش خصوصی، برای جلب مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی برای کاهش اثرات نقطه ضعف کمبود سرمایه‌گذاری درون استان و در جهت حمایت از نقاط قوت استان در تولیدات کشاورزی و صنعتی، • تکمیل زیرساخت‌های آب، برق، گاز، ارتباطات و شبکه جاده‌ای مورد نیاز شهرک‌های صنعتی استان، برای امکان‌پذیر ساختن سرمایه‌گذاری و راه‌اندازی واحدهای صنعتی جدید، • توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل در ارتباط با مرزهای کشورهای همسایه برای بهره‌گیری بیشتر از بازار صادراتی،	• استفاده از توان تخصصی استان برای توسعه این صنایع و گسترش بازار صادرات قطعات و ماشین‌آلات، • استفاده از دیپلماسی سازنده در تعامل با کشورهای منطقه، با استفاده از فرصت‌های مشابهت دینی، مذهبی و فرهنگی، برای جذب سرمایه‌گذاری برای افزایش توان تولید و بازاریابی برای توسعه صادرات ماشین‌آلات، قطعات و احداث کارخانه‌های صنایع غذایی در کشورهای همسایه، • کاستن از ضعف کمبود سرمایه‌گذاری درون استان از طریق باز کردن فضای فعالیت بخش خصوصی و بهبود محیط کسب و کار و در نتیجه افزایش انگیزه بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در استان در این زمینه‌ها از طریق تبلیغ و طرح فرصت‌های صادراتی محصولات این صنایع،	

ادامه جدول ۶-۴۵- تحلیل SWOT و استنتاج راهبردها در ارتباط با مأموریت (۹): پیشرفت در صنایع ساخت وسایل نقلیه، ماشین‌آلات، قطعات و ادوات

تهدید	● استفاده "مدیریت توسعه استان" از توان تخصصی دستگاه‌های اجرایی برای کاهش آلاینده‌گی این صنایع از طریق مکان‌گزینی مناسب برای سایت فعالیت‌های آلاینده و همچنین از طریق اعمال روش‌ها و تکنولوژی فیلترینگ برای کاهش و تعدیل تهدید توسعه صنایع بر تشدید آلودگی منابع آب، خاک و هوا،	● اعمال نظارت در مرحله انتخاب مکان مناسب و در مراحل بهره‌برداری برای کاهش نقطه ضعف آلودگی محیط زیست و کاهش تهدید توسعه این واحدها بر تشدید آن،

۶-۳- سناریو نگاری: شناسایی سناریوهای توسعه فضایی استان

۶-۳-۱- تحلیل روندها و عوامل اصلی شکل‌دهی به وضع موجود استان

۶-۳-۱-۱- ساختار جمعیت و مهاجرت

چنان‌که در گزارش فصل پنجم به صورت مشروح مطرح شد کشف و استخراج نفت، ایجاد پالایشگاه آبادان، ساخت راه‌آهن سراسری و توسعه بندر امام خمینی و مجتمع‌های صنعتی مهم پتروشیمی و صنایع فلزی، جنگ تحمیلی و مهاجرت‌های خروجی در یک دهه و بازگشت مهاجران در دهه بعد، افزایش جمعیت و اهمیت شهر اهواز نسبت به شهر آبادان (نخست‌شهر استان قبل از وقوع جنگ)، همگی تأثیر بسیار زیادی در شکل‌گیری و تغییر توزیع جمعیت در پهنه استان داشته‌اند.

بدون توسعه بندر امام خمینی و صنایع یاد شده، انتظار شکل‌گیری جمعیت‌هایی چنین انبوه در شرایط بسیار دشوار آب و هوایی شهرستان‌های ماهشهر، آبادان و خرمشهر، اهواز و مسجد سلیمان بسیار بعید و دور از ذهن است. بدیهی است اثرات ثانوی و ثالث شغل‌های تبعی بر فزونی یافتن جمعیت این مناطق نیز موضوعی بدیهی می‌باشد که نیازی به توضیح بیشتر ندارد. در گزارش فصل پنجم مطالعات آمایش استان خوزستان الگوی فضایی سکونت‌گاه‌های استان قبل از توسعه‌های بندری، حمل و نقلی و صنعتی صد ساله اخیر که بیشتر متکی بر منابع طبیعی محیطی، کشاورزی و ماهیگیری و صنایع محلی و تجارت محدود شکل گرفته بوده است ارائه شده است.

بنابراین ساختار توزیع فضایی جمعیت استان خوزستان بسیار زیاد تحت تأثیر عوامل ارادی توسعه‌ای و عمرانی دولت دگرگون شده است و چنین روندی کمتر در استان‌های دیگر مشاهده می‌شود. موارد و مثال‌های مشابه، تنها در یکی دو ویژگی بالا را می‌توان در چند مورد توسعه منطقه‌ای مانند توسعه بندر عباس بعد از وقوع جنگ تحمیلی با ایجاد و توسعه اسکله‌های شهید رجایی، ... و نیروی دریایی، توسعه زاهدان به صورت یک شهر ارادی جدید در شرق کشور، ایجاد شهر جدید پولاد شهر در اصفهان با ایجاد ذوب آهن، مشاهده کرد، اما دامنه و شدت دگرگونی در هیچیک از این موارد در حد و اندازه تحولات استان خوزستان نیست.

۶-۳-۱-۲- ساختار تولید (اقتصاد کلان)

قبل از یکصد سال اخیر، ساختار تولید بر مبنای منابع طبیعی و به طور عمده حول کشاورزی، صنایع سنتی مورد نیاز، ماهیگیری و تجارت محدود متمرکز بوده است. با اکتشاف و استخراج و حمل نفت و با ایجاد پالایشگاه، توسعه بندر و ایجاد صنایع شیمیایی، پتروشیمی و فلزی، ساختار تولید استان کاملاً دگرگون شده است. از اهمیت بخش کشاورزی در تولید استان کاسته شده و بخش نفت بالاترین سهم را در تولید ناخالص داخلی استان یافته و بخش خدمات و صنعت از اشتغال وسیعی برخوردار شده‌اند. توسعه اشتغال خدماتی و صنعتی در مناطق جنوبی‌تر استان به جمعیت این مناطق که قبلاً جمعیت بسیار کمی نسبت به مناطق شمالی استان داشته است افزوده است و اشتغال‌های تبعی نیز این روند را تقویت کرده است.

ایجاد و توسعه شهرهای نفتی مانند مسجد سلیمان، آغاجاری، هفتگل و لالی از تبعات این تحول در ساختار تولید بوده است. توسعه صنعت و خدمات نیز سبب تغییر در الگوی تولید و سکونت و پذیرا شدن بخش‌های جنوبی‌تر استان از جمعیت‌های جدید شاغل در صنعت و خدمات و اشتغال‌های تبعی آن شده است، نقاطی که قبل از این توسعه‌های صنعتی، به علت برخوردار نبودن از ساختار تولیدی متنوع و با توجه به شرایط نامناسب آب و هوا، تنها محدود و متکی به ماهیگیری در کناره‌های ساحل خلیج فارس، پرورش نخل، دامداری محدود خود مصرفی و تجارت محدود بندرهای تجاری قدیمی‌تر بوده‌اند که جمعیت بسیار کمتری را پشتیبانی می‌کرده است.

۶-۳-۱-۳- ساختار و الگوی حمل و نقل و ارتباطات

ایجاد راه آهن سراسری، احداث پالایشگاه آبادان، توسعه بندر امام خمینی، ساخت بزرگراه بندر ماهشهر- اهواز، توسعه بزرگراه‌های ارتباطی و خط آهن بندر ماهشهر و خرمشهر و آبادان به اهواز و در ادامه به مرکز کشور، ایجاد دو فرودگاه بین‌المللی آبادان و اهواز و توسعه صنایع پیشرو استان، سبب اهمیت یافتن

استان خوزستان به عنوان یک گلوگاه ارتباطی سطح ملی شده است، اما حساب‌های استانی مرکز آمار ایران نشان می‌دهد این پتانسیل و کارکرد عظیم، تأثیر چندانی بر سایر خدمات حمل و نقل نداشته و در ایجاد ارزش افزوده برای بخش‌های تبعی کمک چندانی نکرده است، (مراجعه شود به بند ۶-۲-۱ و ۶-۲-۲) و به احتمال زیاد اثر آن بر استقرار جمعیت تنها در گلوگاه‌های بندری قابل مشاهده است.

۶-۳-۱-۴- ساختار تولید و مصرف انرژی

استان خوزستان مهمترین تولید کننده برق آبی کشور است. بیش از ۹۰ درصد ظرفیت تولید برق آبی کشور و بیش از ۲۰ درصد از کل ظرفیت تولید برق کشور در این استان فراهم شده است و استان خوزستان به طور خالص صادر کننده انرژی برق می‌باشد.

جزئیات ساختار تولید و مصرف انرژی، بنا بر نظر ناظر محترم طرح به انتهای گزارش فصل پنجم مطالعات آمایش استان منتقل شده است).

استخراج نفت خام و گاز طبیعی و صنایع پایین دست آن (پالایشگاه‌ها و پتروشیمی‌ها)، چنان‌که بیان شد یکی از عامل‌های اصلی شکل‌دهی به جمعیت استان بوده است و بدون آن شهرهای آبادان، خرمشهر، ماهشهر، مسجد سلیمان، امیدیه و اهواز به هیچ وجه در ابعاد امروزی آن قرار نمی‌گرفت.

از سوی دیگر توسعه شبکه برق زندگی امروزی در مناطق جنوبی استان را امکان‌پذیر و تسهیل کرده است. بدون گسترش شبکه برق و استفاده از آن در دستگاه‌های خنک کننده، سکونت جمعیت این مناطق در ابعاد کنونی آن در گرمای شدید و طولانی و شرایط نامناسب آب و هوایی امکان‌پذیر نمی‌شد.

۶-۳-۱-۵- ساختار و الگوی نظام سکونت‌گاهی (شهری - روستایی)

الف) ساختار نظام شهری

ساختار فضایی شهرهای استان خوزستان از الگوی مشخصی پیروی می‌کنند که با وضعیت توزیع آب و خاک، منابع زیرزمینی، شرایط توپوگرافی و موقعیت‌های دسترسی تجاری بی‌ارتباط نیست. الگوی ساختار توزیع شهرهای استان از گذشته‌های دور به طور کامل تحت تأثیر عوامل طبیعی در سطح منطقه بوده است. لیکن از اواخر قرن نوزدهم و به ویژه از اوایل قرن بیستم، استخراج نفت و همچنین توسعه بازرگانی و تجارت خارجی کشور همراه با توسعه ارتباطات جاده‌ای و ریلی عوامل جدیدی بودند که در هستی یافتن شهرها و توسعه و رشد آن‌ها تأثیر مهم داشته‌اند.

به عبارت دیگر از اوایل قرن بیستم و به ویژه با استقرار پهلوی اول و تشکیل بازار ملی و احداث راه‌آهن سراسری که بندر امام خمینی (شاهپور سابق) در سواحل استان خوزستان را به پایتخت وصل می‌کرد،

تقسیم کار سه‌گانه‌ای برای این استان در سطح ملی تعیین شد که شامل تولید محصولات کشاورزی، گندم و محصولات کشاورزی غیرفصلی و گرمسیری، استخراج نفت و گاز و پالایش فرآورده‌های آن برای تأمین نیازهای داخلی و صدور نفت به خارج و سرانجام به عنوان مبادی ورودی و خروجی مهم و اصلی واردات و صادرات کشور می‌شد. عامل اخیر با تأسیس خط آهن سراسری کشور در دهه ۱۳۱۰ که بندر شاهپور (امام خمینی کنونی) در استان خوزستان را به بندر شاه (بندر گز کنونی) در سواحل دریای خزر وصل می‌کرد، اهمیت بسیار زیادی در توسعه خوزستان محسوب می‌شد. تا آن زمان خوزستان تا حدود زیادی به رغم اهمیت استخراج نفت هنوز در انزوا به سر می‌برد. ساختار فضایی شهرهای استان (و البته شبکه جریان کالا و جمعیت نیز) در چارچوب این تقسیم کار ملی به تناسب استعداد طبیعی و جغرافیایی خود توزیع فضایی مشخصی در سطح استان پیدا کرده بودند.

صرف‌نظر از تقسیم کار سه‌گانه‌ای که در بالا بدان اشاره شد، عوامل داخلی متعددی در الگو و ساختار توزیع فضایی نظام شهری استان مؤثر بوده‌اند. از جمله مهمترین آن توزیع جغرافیایی زمین‌های کشاورزی بوده است که خود محصول پراکندگی توزیع آب و خاک در سطح استان می‌باشد. چنان‌که در فصل دوم به تفصیل مورد بحث قرار گرفت، توزیع زمین‌های پر بارده کشت آبی در سطح استان با جریان آب رودخانه‌های کرخه، دز، کارون و جراحی و رسوبات سیلابی حاصل از جریان این رودخانه‌ها همبستگی زیادی دارد و به طور کاملاً واضحی به دلیل سمت‌گیری سه رودخانه اصلی و مهم استان یعنی کرخه، دز و کارون به سمت غرب استان، زمین‌های کشت آبی نیز در همین ناحیه از استان واقع شده است. به طور تاریخی و همین امروز نیز تعداد پرشماری از شهرها و همچنین بخش بزرگی از جمعیت شهری استان نیز در ارتباط نزدیک با توزیع جغرافیایی زمین‌های حاصلخیز و دسترسی مناسب آن به آب سازمان‌یابی شده‌اند. دست‌کم به طور تاریخی وجود زمین‌های کشت آبی در غرب استان به معنی تمرکز جغرافیایی مازاد محصول کشاورزی و فعالیت‌های مرتبط با آن، اعم از خدمات اجتماعی و تجاری، سبب اصلی هستی یافتن شهرها و زمینه پیدایش تراکم جمعیت بیشتر را در همین بخش از استان فراهم کرده است. این ساختار طبیعی که به طور سنتی در استان در ارتباط با توزیع فضایی سکونتگاه‌های شهری و همین طور روستایی دیده می‌شود، بر ساختار مدرن توزیع سکونتگاه‌ها در استان نیز تأثیر خود را بر جای گذاشته و در تلفیق با اثرات فعالیت‌های مدرن استخراج نفت و تجارت خارجی، ضمن پذیرش تقسیم کار ملی مشخص، ساختار فضایی خاصی از توزیع جغرافیایی سکونتگاهی را نیز پدید آورده است.

با این حال در نیمه شرقی استان عامل دیگری سبب هستی یافتن شهرهای این بخش از استان بوده است. به عبارت دیگر الگو و ساختار فضایی شهرهای نیمه شرقی استان بیشتر متأثر از فعالیت‌های بخش نفت و گاز است. به عنوان مثال عمده‌ترین شهرهای استان در این نیمه یعنی مسجد سلیمان،

آغاجاری، امیدیه، هفتگل، لالی ارتباطی با توزیع زمین‌های کشت آبی نشان نمی‌دهند بلکه این شهرها بیشتر در ارتباط مستقیم با فعالیت‌های مدرن استخراج نفت بوجود آمده‌اند. بندر ماهشهر به عنوان یکی از مهمترین بنادر تجاری کشور با کارکرد ملی نیز در همین نیمه ارتباط چندانی با زمین‌های کشاورزی آبی نشان نمی‌دهد و به همراه سربندر (بندر امام خمینی) در ارتباط مستقیم با فعالیت‌های خارجی، یعنی تجارت خارجی، شکل گرفته و توسعه یافته است. به عبارت دیگر ناحیه شرقی و جنوبی استان از نظر استعداد طبیعی یعنی آب و خاک و اقلیم به طور سنتی زمینه‌های مساعدی برای توسعه سکونتگاه‌های شهری در استان عرضه نمی‌کند. از این رو منابع زیر زمینی (و به طور مشخص نفت و گاز) و بریدگی‌های ساحلی برای ایجاد بندر و تا حدودی ماهیگیری، مزیت‌هایی بوده‌اند که سبب ایجاد سکونتگاه‌های شهری در این پهنه از استان شده است.

در محور غربی استان نیز دو شهر آبادان و خرمشهر با کارکرد عموماً تجاری و در ارتباط با صنایع نفت و گاز، توسعه خود را در تاریخ مدرن ایران مدیون فعالیت‌های استخراج و پالایش نفت و تجارت خارجی بوده‌اند. به طور خلاصه می‌توان گفت که توسعه سکونتگاه‌های استان در شمال غرب استان مدیون وجود منابع طبیعی آب و خاک، در شمال شرق استان تا حدود کمتری ناشی از منابع خاک پراکنده‌تر و منابع آب محدودتر و در مقابل نزولات جوی بیشتر و در نیمه شرقی و جنوبی مدیون توسعه استخراج و صنایع نفت و تجارت بوده است.

بدین ترتیب سه عامل اصلی در پیدایش الگو و ساختار نظام شهری در استان خوزستان مؤثر بوده‌اند. نخستین عامل را می‌توان توزیع آب و خاک و منابع طبیعی برای کشت و کشاورزی به حساب آورد که به طور سنتی از گذشته بر ساختار فضایی سکونتگاه‌های استان تأثیری مهم بر جای گذاشته و این تأثیر در تاریخ مدرن این استان نیز به گونه‌ای تداوم یافته و اثرات ساختاری خود را برجای گذاشته است. اما یادآوری این نکته ضرورت دارد که علاوه بر وجود منابع طبیعی مناسب آب و خاک در نیمه غربی استان، سنت وجود شهرهای اصلی و شهرنشینی تاریخی متراکم در نیمه غربی استان، بر عامل تداوم روند ساختار پیشین تأثیر گذاشته و در نتیجه ساختار مدرن شبکه شهری و شهرنشینی امروزی را نیز تحت تأثیر خود گرفته است.

دومین عامل که از اوایل قرن بیستم سبب رویش سکونتگاه‌های شهری بوده، استخراج نفت و گاز و فعالیت‌های وابسته به آن است که در نیمه شرقی استان به طور چشمگیری جلوه می‌کند. شهرهای مسجد سلیمان (اولین نقطه‌ای که فوران نفت در آن در سال ۱۹۰۸، توسعه صنعت نفت کشور را نوید داد)، آغاجاری، امیدیه، هفتگل، لالی و غیره در زمره شهرهای پراهمیت این نیمه از استان است که وجود خود را مدیون استخراج و فعالیت‌های وابسته به نفت است.

بنادر تجاری (اعم از نفت و فرآورده‌های نفت و پتروشیمی و کالاهای وارداتی در مقیاس ملی) هم در سواحل نیمه غربی نظیر آبادان و خرمشهر و سربندر و هم به ویژه در بنادر سواحل مرکزی جنوب استان نظیر بندر ماهشهر و بندر امام نقش اصلی را در ایجاد سکونتگاه‌های شهری ایفاء کرده است. لازم است یادآوری کنیم که آبادان به عنوان قدیم‌ترین جایگاه توسعه صنایع نفت و پالایشگاهی هم اهمیت ملی و هم منطقه‌ای داشته و چنان که می‌دانیم قدیم‌ترین پالایشگاه بزرگ در منطقه خاورمیانه شناخته شده است.

عوامل سیاسی - اداری نیز نقش مهمی در تغییر الگوی شکل‌گیری و گسترش شهرهای استان و مناطق پیرامونی داشته است. یکی از بارزترین موارد این الگو، افزایش جمعیت و توسعه شهر اهواز به عنوان مرکز سیاسی - اداری استان و جایگزین شدن آن به عنوان مرکز تجاری استان پس از افت جمعیت آبادان و خرمشهر، در دوران جنگ تحمیلی بوده است.

نگاه به شرق استان که در مطالعات آمایش پیش بینی شده است نیز ترکیبی از انگیزه‌های سیاسی - اداری و اقتصادی را در بر دارد که بر الگوی شکل‌گیری فضایی استان تأثیر خواهد گذاشت. نگاه به شرق به دلایلی چند و از جمله: برای کاهش عدم تعادل‌ها، تسهیل مجراهای ارتباط اقتصادی با استان‌های شرقی و شمال شرقی استان خوزستان، خارج کردن استان از انزوای جغرافیایی و متنوع کردن مجراهای دسترسی کشور به استان، به رونق فعالیت‌ها و به تبع آن به تعادل جمعیت شرق استان کمک خواهد کرد.

پشتیبانی از عدم تمرکز اداری - اجرایی استان، از مرکز استان به شهرستان‌ها یا به کانون‌های توسعه شهری که در مطالعات آمایش پیش بینی شده است نیز الگوی فعلی را تا حدودی دگرگون کرده و به تعادل بخشی بین جمعیت نخست‌شهر اهواز با سایر شهرهای استان کمک خواهد کرد.

(ب) ساختار نظام سکونتگاه‌های روستایی

الگو و ساختار توزیع روستاها در استان خوزستان نیز مثل هر جای دیگری به توزیع منابع آب و خاک وابسته است. وجود روستاها از توزیع منابع آب و خاک در اطراف رودخانه‌ها و دشت‌های سیلابی حاشیه رودخانه‌ها و دره‌های نواحی کوهستانی و پایکوهی تأثیر بسیار پذیرفته است. توزیع خطی در امتداد رودخانه‌های کارون، کرخه، دز و جراحی (هم در نواحی کوهستانی و کوهپایه‌ای و هم جلگه‌ای) نشان می‌دهد که نخ رودخانه‌ها در استان، دانه‌های تسبیح روستاها را در امتداد خطی حاشیه رودخانه‌ها که دسترسی به آب و خاک در آن بیش از هر جایی به آسانی فراهم است به هم اتصال داده است. به وضوح آشکار است که در بخش میانی استان و همچنین در نوار مرزی که منابع آب کمیاب و پراکنده است، روستاها نیز پراکنده هستند و در برخی موارد این مناطق به کلی خالی از سکونتگاه می‌باشند.

اما واقعیت این است که وجود تعداد روستاها به تنهایی برای توضیح سکونتگاه‌ها کافی به مقصود نیست. چرا که آبادی‌ها از نظر اندازه بسیار متفاوتند. از این رو چنان که در فصل دوم به تفصیل مورد بحث قرار گرفت گریدهای ۵ در ۵ کیلومتر مبنا قرار گرفته و تراکم جمعیت روستایی در هر کیلومتر مربع محاسبه و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج به دست آمده نشان داد که اگرچه از نظر تعداد آبادی‌ها در نواحی کوهستانی تمرکز قابل توجهی مشاهده می‌شود و در نگاه نخست چنین می‌نماید که تمرکز اصلی روستا و جمعیت روستایی در نواحی کوهستانی استان است، لیکن با توجه به نقشه تراکم جمعیت روستایی می‌توان به خوبی دید که تمرکز اصلی جمعیت روستایی در نواحی غربی استان و نه در ناحیه کوهستانی بلکه در نواحی جلگه‌ای یعنی در امتداد دشت‌های سیلابی کارون، دز و کرخه در شمال اهواز متمرکز است. به عبارت دیگر الگو و ساختار توزیع روستاها نیز همانند الگو و توزیع نظام شهری استان و البته با تأثیرپذیری به مراتب بیشتر تحت تأثیر توزیع آب و خاک و منابع طبیعی بوده است.

با این حال باید یادآوری شود که دره‌های کوهستانی استان در زاگرس با چین خوردگی شمال غربی- جنوب شرقی نیز از نظر تمرکز جمعیت روستایی در رتبه دوم قرار می‌گیرد. اما باید توضیح داد که این تمرکز در نواحی کوهستانی و کوهپایه‌ای نیز بیشتر همان محورهایی است که دره رودخانه‌های کارون و جراحی و مارون در آن جریان می‌یابند. بنابراین الگو و ساختار فضایی روستاها به میزان زیادی با رودخانه‌ها و سیلاب دشت‌های بوجود آمده در اطراف این رودخانه‌ها همبستگی دارد. این همبستگی با نقشه‌های متعدد در فصل دوم نمایانده شده است.

از دیدگاهی دیگر از نظر اجتماعی می‌توان جوامع موجود در استان را به سه گروه جوامع عشایری، جوامع روستایی و جامعه پر قدرت شهری تقسیم کرد. جوامع عشایری استان هنوز یکی از جوامعی است که ساختار نسبتاً مهمی در روابط اجتماعی استان ایفاء می‌کند و به سبب تمرکز جغرافیایی در بخش معینی از استان یعنی در نواحی کوهستانی شرقی و شمالی، الگوی خاصی از تولید و روابط اجتماعی را در این نواحی بوجود آورده است.

استان خوزستان از گذشته‌های دور به سبب ویژگی‌های طبیعی و اقلیمی خود همواره یکی از مراکز عمده قلمروهای عشایر کوچنده بوده است. وجود دو ناحیه همجوار سرد (کوهستانی) و گرم (جلگه‌ای)، عامل پیدایش مراکز بزرگ عشایری در استان بوده است. به دلیل منحصر به فرد بودن اقلیم زمستانی برای عشایر اطراف، این استان به ویژه در فصل سرد سال جایگاه مناسبی برای عشایری است که در دامنه غربی زاگرس در ارتفاعات بلند آن ییلاق خود را می‌گذرانند.

طبق آخرین سرشماری عشایر کوچنده در سال ۱۳۸۷ تعداد ۶,۵۱۳ خانوار عشایری (۳۸,۵۷۳ نفر) در

موقع ییلاق و تعداد ۲۳,۲۷۴ خانوار عشایری (۱۷۹,۱۴۰ نفر) در فصل قشلاق در داخل استان به سر برده‌اند^۱. چنان‌که پیداست ویژگی اقلیمی استان سبب شده تا حضور قشلاقی (زمستانی) عشایر کوچنده نسبت به حضور ییلاقی (تابستانی) در استان بیش از سه و نیم برابر باشد. جدول ۶-۴۶ توزیع خانوارهای عشایر کوچنده قشلاقی و ییلاقی در شهرستان‌های استان خوزستان را نشان می‌دهد.

چنان‌که پیداست در همه شهرستان‌ها عشایر قشلاقی در استان بیشتر از عشایری هستند که در ییلاق آن گذران می‌کنند. به عنوان مثال تعداد عشایر کوچنده‌ای که در فصل سرد سال در استان حضور دارند (عشایر قشلاقی) بیش از سه و نیم برابر عشایری است که در فصل تابستان (عشایر ییلاقی) در این استان به سر می‌برند. از نظر زمستان گذرانی شهرستان دزفول و از نظر تابستان گذرانی ییلاق‌های شهرستان ایزه مهمترین تمرکزهای عشایر را به خود اختصاص داده‌اند.

حضور گسترده عشایر در نواحی کوهستانی و پایکوهی استان روابط اجتماعی و فرهنگی این ناحیه از استان را سخت تحت تأثیر خود داشته و این تأثیر حتی بر جوامع یکجانشین روستایی و شهری بی‌تأثیر نبوده است.

جامعه روستایی استان در آخرین سرشماری یعنی در سال ۱۳۹۰ نشان داد که با ۱.۳۱ میلیون نفر، ۲۹ درصد کل جمعیت استان را در خود جای داده است. این سهم جمعیت روستایی از کل جمعیت استان اندکی بیشتر از سهم جمعیت روستایی کشور است که در همین سال ۲۸.۶ درصد ثبت شده است.

جوامع روستایی استان چنان‌که پیش تر نیز گفته شد از نظر نگهداری جمعیت تا سال ۱۳۸۵ از تک و تا نیفتاده و نرخ رشد آن نیز تا همین سال هنوز برخلاف روند جمعیت روستایی کشور مثبت بوده است. لیکن سرشماری سال ۱۳۹۰ نشان می‌دهد که نرخ رشد جمعیت روستایی استان نیز همانند کل کشور منفی بوده است. به عبارت دقیق‌تر تعداد جمعیت روستایی استان در سال ۱۳۸۵ برابر ۱,۴۰۱,۴۱۵ نفر و تعداد آن در سال ۱۳۹۰ برابر ۱,۳۰۱,۲۶۸ نفر بوده است. معنی این تغییرات آن است که در طول پنج ساله ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ نرخ رشد جمعیت روستایی استان برابر ۱.۲۲- درصد در سال بوده است که از رقم ۰.۶۳- درصد برای کل کشور به ناگهان پیشی گرفته است.

جامعه شهری استان نیز در آخرین سرشماری با جمعیت بیش از ۳.۲ میلیون نفری خود سهمی برابر ۷۱ درصد از جمعیت استان دارد، که تفاوت زیادی با کل کشور ندارد. وجود یک کلانشهر یعنی اهواز با جمعیت ۱,۱۱۲,۰۲۱ نفر یکی از ویژگی‌های ساختاری نظام شهری استان است که به اهمیت شهرنشینی و جوامع شهری در استان می‌افزاید. نرخ رشد جمعیت شهری استان از رشد شهری کل کشور بیشتر

است و در پنج ساله ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰، ۲.۲۹ درصد سالانه در مقابل ۲.۱۴ درصد سالانه کل کشور، ظرفیت‌های جدیدی برای شهرنشینی نشان داده است.

جدول ۶-۴۶- وابستگی قلمروهای عشایر کوچنده در استان خوزستان به تفکیک شهرستان

شهرستان	بیلاقی		قشلاقی	
	تعداد خانوار	تعداد جمعیت (نفر)	تعداد خانوار	تعداد جمعیت (نفر)
آبادان	۰	۰	۲۲	۱۱۰
اندیمشک	۹۵	۵۲۶	۲,۴۹۶	۱۴,۲۷۸
اهواز	۳۱	۱۷۰	۶۹	۴۳۲
امیدیه	۰	۰	۹	۶۶
اندیکا*	--	--	--	--
باوی*	--	--	--	--
ایذه	۲,۰۵۴	۱۲,۵۲۶	۳,۵۵۶	۲۱,۸۸۷
باغملک	۱,۳۲۱	۸,۲۲۶	۱,۱۵۱	۷,۱۷۵
بندر ماهشهر	۶	۲۸	۰	۰
بهبهان	۰	۰	۱۲۰	۷۹۸
خرمشهر	۰	۰	۰	۰
دزفول	۱,۱۷۰	۶,۴۹۹	۵,۶۷۸	۳۲,۹۵۸
دشت آزادگان	۱۰	۶۵	۱۳	۹۲
رامشیر*	--	--	--	--
رامهرمز	۹۲	۶۳۵	۵۱۰	۳,۲۳۹
شادگان	۶	۴۷	۲۹	۲۲۶
شوش	۴۵	۲۷۸	۱۱۸	۶۷۵
شوشتر	۳۱	۲۰۲	۳۲۳	۱,۹۳۶
گتوند	۰	۰	۱۶۴	۱,۰۵۲
لالی*	۲۹۰	۱,۷۵۴	۳,۸۳۲	۲۳,۹۲۴
مسجد سلیمان	۱,۳۶۲	۷,۶۱۷	۵,۱۷۴	۳۱,۳۳۱
هفتگل*	--	--	--	--
هندیجان*	--	--	--	--
هويزه*	--	--	--	--
استان	۶,۵۱۳	۳۸,۵۷۳	۲۳,۲۷۴	۱۴۰,۱۷۹

مأخذ: سرشماری اقتصادی اجتماعی عشایر کوچنده ۱۳۸۷، نتایج تفصیلی استان خوزستان، مرکز آمار ایران
 *آمار شهرستان‌هایی که با این علامت مشخص شده‌اند در شهرستان‌های قبلی خود لحاظ شده‌اند. به عنوان مثال آمار شهرستان جدید اندیکا در مسجد سلیمان لحاظ شده است.

۶-۳-۱-۶- ساختار و الگوی تحولات اجتماعی - فرهنگی

نوع نگاه دولت به مسایل اجتماعی- فرهنگی و سرمایه‌گذاری در زیربنایها و سایر امکانات، عامل اصلی شکل‌دهی به وضع موجود اجتماعی و فرهنگی استان می‌باشد. تحول این نگاه و توزیع امکانات و تغییرات کیفی در برنامه‌های بخش‌های آموزش و پرورش، آموزش عالی، بهداشت و درمان، بهزیستی و تأمین اجتماعی، فرهنگ و هنر و گردشگری و تربیت بدنی زمینه‌ساز تحولات اجتماعی - فرهنگی می‌شود.

هرچند تعدادی از مؤسسات ارائه دهنده آموزش عالی و بخش‌هایی از بهداشت و درمان و فرهنگ و هنر و تربیت بدنی توسط بخش خصوصی تأمین سرمایه می‌شوند، اما به طور کلی و عمومی تمام بخش‌های یاد شده در چارچوب بودجه و یا سیاست‌گذاری‌های دولتی اداره می‌شوند و نقش بخش خصوصی و نهادهای مدنی غیر دولتی (N.G.O) بسیار ضعیف است. دلیل عمده این ضعف سخت‌گیری‌های بخش عمومی در باز کردن فضای فعالیت این نهادها بوده است. بدیهی است باز کردن فضای فعالیت بخش خصوصی، حداقل از دیدگاه کاهش هزینه‌های دولتی می‌تواند مثبت تلقی شود.

رشد بسیار سریع ظرفیت دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی به همراه افزایش کادر علمی و گسترش حیطه جغرافیایی این واحدها حتی تا دورترین و کوچکترین شهرهای استان، زمینه‌ساز تحولات اجتماعی و فرهنگی محسوب می‌شود. به علاوه توسعه ساخت و سازها و رفت و آمد دانشجویان در به هر حال به رونق اقتصادی این نقاط کمک می‌نماید. اما از طرف دیگر مشاهده می‌شود در گسترش ظرفیت این مراکز، تطابق دوره‌ها و کل ظرفیت این مؤسسات با نیازهای بازار کار رعایت نشده است. تعویق ورود جوانان به بازار کار برای مدت دو تا چهار سال یا بیشتر با اشتغال آن‌ها در دوره‌های کاردانی و کارشناسی، هنگامی که با نیازهای بازار کار هماهنگ نباشد مشکل بیکاری دانش‌آموختگان این دوره‌ها را پیچیده‌تر می‌نماید.

در این زمینه می‌توان با استفاده از جدول‌های ۴۷-۶ تا ۵۰-۶ به اختصار به چند موضوع زیر اشاره کرد:

(۱) کل تعداد دانشجویان این مؤسسات در استان خوزستان از ۱۸۳ هزار نفر در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ در دو سال متوالی پس از آن به ۲۲۳ و ۲۴۹ هزار نفر رسیده است که نشان‌دهنده نرخ رشد نزدیک به ۲۲ و ۱۲ درصد در سال می‌باشد.

(۲) هر چند نمی‌توان حکم کرد که همه دانشجویان در حال تحصیل در استان خوزستان الزاماً در استان خوزستان جویای کار یا مشغول کار خواهند شد، اما از طرف دیگر نیز می‌توان انتظار داشت که تعدادی از دانشجویان مراکز آموزش عالی در سایر استان‌ها یا خوزستانی هستند و یا

برای اشتغال به خوزستان خواهند آمد و این موضوع برای همه استان‌ها کم و بیش صدق می‌نماید. ضمن وقوف بر آن که بررسی عرضه و تقاضا در بازار کار نیازمند مطالعات تفصیلی می‌باشد، اما با یک نگاه کلی و کلان می‌توان اظهار داشت که از کل تعداد ۲۴۹ هزار نفر دانشجویان این مراکز در استان خوزستان در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ با احتساب نرخ خروجی ۲۵ درصد در هر سال، سالانه حدود ۶۲ هزار فارغ‌التحصیل خواهیم داشت.

۳) از طرف دیگر کل شاغلان گروه‌های عمده شغلی قانون‌گذاران - مقامات عالی‌رتبه و مدیران، متخصصان، تکنسین‌ها، در استان خوزستان در سال ۱۳۸۵ حدود ۳۲۲ هزار یا ۳۲.۵ درصد کل شاغلان این استان بوده است و با احتساب دوره اشتغال ۲۵ تا ۳۰ سال برای هر شاغل قبل از خروج از بازار کار، در هر سال بین ۱۱ تا ۱۳ هزار فارغ‌التحصیل مراکز آموزش عالی استان مورد نیاز بازار کار برای جایگزینی می‌باشند. به علاوه با فرض رشد مشاغل مورد نیاز به میزان سالانه ۴ درصد و فرض توسعه پیدا نکردن ظرفیت دانشگاه‌ها، در هر سال حداقل ۴۸ تا ۵۰ هزار نفر فارغ‌التحصیل مازاد بر نیاز استان خواهیم داشت.

۴) به این ترتیب شکاف بین عرضه نیروی کار فارغ‌التحصیل دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی سال به سال رو به افزایش خواهد بود و با توجه به اینکه هم اکنون بیکاری این فارغ‌التحصیلان به چالش مهمی در بازار کار تبدیل شده است، ادامه این روند وضعیت را مشکل‌تر خواهد کرد. بنابراین تغییر سیاست‌گذاری در این زمینه ضروری است. اما با توجه به این که تصمیم‌گیری در این زمینه خارج از اختیارات استان می‌باشد، پیشنهاد می‌شود این ضرورت به شورای عالی آموزش عالی منعکس گردد.

جدول ۶-۴۷- تعداد دانشجویان دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی بر حسب

دوره‌های مختلف تحصیلی در استان خوزستان ۹۰-۱۳۸۹

دکتری تخصصی	دکترای حرفه‌ای	کارشناسی ارشد	کارشناسی	کاردانی	جمع	
۹۸۱	۲,۱۲۰	۳,۲۱۶	۳۳,۹۱۵	۵,۷۲۰	۴۵,۹۵۲	دولتی
۰	۰	۱۹۹	۵۲,۰۵۵	۱۵	۵۲,۲۶۹	پیام نور
۳	۰	۲۱۷	۳,۲۴۲	۷۳۴	۴,۱۹۶	دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی
۷۵	۰	۷,۳۰۹	۷۹,۳۹۳	۵۲,۵۳۷	۱۳۹,۳۱۴	دانشگاه آزاد
۰	۰	۰	۱,۵۷۱	۵,۸۹۶	۷,۴۶۶	دانشگاه جامع علمی - کاربردی
۱,۰۵۹	۲,۱۲۰	۱۰,۹۴۱	۱۷۰,۱۷۶	۶۴,۹۰۲	۲۴۹,۱۹۷	جمع

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۹، پردازش توسط مطالعه حاضر

جدول ۶-۴۸- دانشجویان دانشگاه‌ها بر حسب دوره‌های مختلف تحصیلی

در استان خوزستان ۹۰-۱۳۸۹ - درصد

دکتری تخصصی	دکترای حرفه‌ای	کارشناسی ارشد	کارشناسی	کاردانی	جمع	
۹۲.۶	۱۰۰.۰	۲۹.۴	۱۹.۹	۸.۸	۱۸.۴	دولتی
۰.۰	۰.۰	۱.۸	۳۰.۶	۰.۰	۲۱.۰	پیام نور
۰.۳	۰.۰	۲.۰	۱.۹	۱.۱	۱.۷	دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی
۷.۱	۰.۰	۶۶.۸	۴۶.۷	۸۰.۹	۵۵.۹	دانشگاه آزاد
۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۹	۹.۱	۳.۰	جامع علمی - کاربردی
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۹، پردازش توسط مطالعه حاضر

جدول ۶-۴۹- دانشجویان دانشگاه‌ها بر حسب دوره‌های مختلف تحصیلی

در استان خوزستان ۹۰-۱۳۸۹ - درصد

دکتری تخصصی	دکترای حرفه‌ای	کارشناسی ارشد	کارشناسی	کاردانی	جمع	
۲.۱	۴.۶	۷.۰	۷۳.۸	۱۲.۴	۱۰۰.۰	دولتی
۰.۰	۰.۰	۰.۴	۹۹.۶	۰.۰	۱۰۰.۰	پیام نور
۰.۱	۰.۰	۵.۲	۷۷.۳	۱۷.۵	۱۰۰.۰	دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی
۰.۱	۰.۰	۵.۲	۵۷.۰	۳۷.۷	۱۰۰.۰	دانشگاه آزاد
۰.۰	۰.۰	۰.۰	۲۱.۰	۷۹.۰	۱۰۰.۰	دانشگاه جامع علمی - کاربردی
۰.۴	۰.۹	۴.۴	۶۸.۳	۲۶.۰	۱۰۰.۰	جمع

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۹، پردازش توسط مطالعه حاضر

جدول ۶-۵۰- نرخ رشد تعداد دانشجویان دانشگاه‌ها بر حسب دوره‌های مختلف تحصیلی

در استان خوزستان ۹۰-۱۳۸۹ - درصد

۱۳۸۹-۹۰	۱۳۸۸-۸۹	
۵۷.۶	۵۲.۹	دولتی
۲۲.۰	۱۵.۶	پیام نور
-۳۵.۴	۶۱۰.۱	دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی
۰.۶	۹.۹	دانشگاه آزاد
۲۴.۸	-	دانشگاه جامع علمی - کاربردی
۱۱.۸	۲۱.۸	جمع

مأخذ: سالنامه آماری استان خوزستان ۱۳۸۹، پردازش توسط مطالعه حاضر

• در زمینه بهداشت و درمان

روند رشد کمی زیرساخت‌های بخش بهداشت و درمان در فاصله ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ در جدول ۵۱-۶ منعکس شده است و مشاهده می‌شود به جز خانه بهداشت و مراکز بهداشتی - درمانی روستایی و شهری که به هدف طرح سلامت بسیار نزدیک شده‌اند در بقیه موارد از نرخ رشد نسبتاً بالایی برخوردار هستند. انحراف معیار توزیع تعداد رادیولوژی به ازای هر ۱۰,۰۰۰ نفر جمعیت استان بین سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ تغییر قابل توجهی را نشان نمی‌دهد و در حدود ۰.۲۵ باقیمانده است در همین حال اختلاف بین شهرستان‌ها از این نظر بسیار زیاد است به طوری که نسبت برخورداری شهرستان اهواز بین ۲ تا ۳ برابر سایر شهرستان‌های نسبتاً بزرگ استان می‌باشد.

ضمن آنکه تعداد فیزیوتراپی از نرخ رشد بالایی برخوردار بوده است (۶.۱ درصد در سال)، اما تفاوت شهرستان‌ها در برخورداری زیاد است در شهرستان اهواز با عنوان برخورداری به طور متوسط هر ۱۸ هزار نفر از یک واحد فیزیوتراپی برخوردار هستند و در شهرستان باغ‌ملک به عنوان کم‌بهره‌مندترین شهرستان هر ۱۰۴ هزار نفر از یک واحد بهره‌مند هستند. در مورد سایر امکانات پاراکلینیکی نیز کم و بیش همین تفاوت‌ها مشاهده می‌شود. اما در مورد برخورداری از خانه‌های بهداشت و مراکز بهداشتی - درمانی روستایی و شهری تفاوت زیاد نیست.

در هر صورت عملکرد کلیه زیرساخت‌ها و پرسنل این بخش در شاخص‌های حیاتی منعکس می‌شود. مهمترین شاخص حیاتی، امید به زندگی در بدو تولد است که از ۶۷ سال در سال ۱۳۸۴ به ۷۰ سال در سال ۱۳۸۸ افزایش یافته است. یکی از عوامل مؤثر در این بهبود، کاهش مرگ و میر کودکان است که در مورد کودکان زیر یک سال از حدود ۲۳ در هر هزار تولد زنده در این دوره به حدود ۱۸.۵ کاهش یافته است. به همین ترتیب مرگ و میر کودکان زیر ۵ سال نیز از حدود ۲۹ به حدود ۲۳.۶ کاهش یافته است.

جدول ۵۱-۶- نرخ رشد زیرساخت‌های بهداشت و درمان در استان خوزستان در فاصله ۸۸-۱۳۸۴ - درصد

متوسط نرخ رشد سالانه (درصد)	۱۳۸۸	۱۳۸۴	
۱.۴۹	۱۴,۳۶۱	۱۳,۵۳۷	تخت بیمارستانی
۲.۲۵	۲۲۳	۲۰۴	آزمایشگاه
۴.۵۹	۱۳۴	۱۱۲	رادیولوژی
۶.۱۱	۱۸۰	۱۴۲	فیزیوتراپی
۱۲.۴۲	۱۱۵	۷۲	اورژانس
۰.۹۵	۸۸۶	۸۵۳	خانه بهداشت
۰.۴۱	۱۲۳	۱۲۱	مرکز بهداشتی درمانی روستایی
-	۱۳۳	-	مرکز بهداشتی درمانی شهری

• بیمه

امور حمایتی سازمان تأمین اجتماعی در دو قسمت قابل بررسی است امور بیمه شدگان و امور مستمری بگیران. تعداد کل مستمری بگیران تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی در سال ۱۳۸۸ در استان خوزستان کمی بیش از ۱۰۳ هزار نفر بوده است. جمع تعداد بیمه شدگان اصلی و تبعی نزد این سازمان نیز در سال ۱۳۸۸ در کل استان حدود ۲ میلیون نفر بوده است.

• بازنشستگان

تعداد کل حقوق بگیران سال ۱۳۸۴ صندوق بازنشستگی کشوری در کل استان خوزستان حدود ۳۰ هزار نفر بوده است که در پایان برنامه چهارم (۱۳۸۸) به ۴۴ هزار نفر رسیده است و به این ترتیب نرخ رشد تعداد بازنشستگان در این فاصله برابر ۱۰.۵ درصد در سال می باشد.

• مساجد

استان خوزستان در سال ۱۳۸۷ در مجموع دارای تعداد ۴,۹۸۰ مسجد و حسینیه عمومی در مناطق شهری و روستایی می باشد. با توجه به کل جمعیت استان در این سال، به ازای هر هزار نفر جمعیت ۰.۵۶ مسجد و ۰.۵۹ حسینیه عمومی وجود داشته است. این در حالی است که در مناطق روستایی به ازای هر هزار نفر حداقل یک مسجد و ۰.۹۵ حسینیه و در مناطق شهری به ازای هر هزار نفر ۰.۳۵ مسجد و ۰.۴۱۲ حسینیه وجود داشته است.

بیشترین مساجد روستایی به ترتیب متعلق به شهرستان های اهواز، بهبهان، باغ ملک، شوش و شوشتر می باشد و بیشترین مساجد شهری به ترتیب به شهرستان های اهواز، دزفول، شوشتر و آبادان اختصاص داشته است.

• روزنامه های محلی

در استان خوزستان ۶ روزنامه محلی نور خوزستان، فرهنگ جنوب، روزان، کارون، صبح کارون و عصر کارون جمعاً با تیراژ ۶۰ هزار نسخه (در سال ۱۳۸۹) منتشر می شود. که از آن میان روزنامه نور خوزستان اولین نشریه این استان است که فعالیت خود را از سال ۱۳۷۳ آغاز کرده است. به علاوه حدود ۲۰ هفته نامه و چند ماهنامه نیز در استان منتشر می شود.

• سینما

بسیاری از سینماهای استان در جنگ تحمیلی تخریب شده اند و در نتیجه تعداد ۳۸ سینمای عمومی و تعدادی سینماهای اختصاصی شرکت نفت و سایر شرکت ها در حال حاضر (۱۳۸۹) به تعداد ۱۰ سینمای

عمومی تقلیل یافته است، شامل ۵ سینما در اهواز، و یک سینما در هریک از شهرهای شهرهای آبادان، خرمشهر، دزفول، شوشتر، رامهرمز می‌باشد و شهرهای سوسنگرد و مسجد سلیمان، بهبهان، اندیمشک که قبلاً دارای سینما بوده‌اند، هم اکنون به همراه بسیاری از شهرهای بزرگ دیگر فاقد سینما هستند. تعداد صندلی‌های سینما در این دوره از حدود ۶,۷۰۰ به حدود ۸,۹۰۰ و تعداد تماشاگران از حدود ۶۲۱,۰۰۰ به حدود ۱,۷۲۶,۰۰۰ رسیده است که نشان دهنده نرخ رشد متوسط سالانه حدود ۷.۳ و ۲۹.۱ درصد می‌باشد.

• کنسرت و موسیقی

تعداد تئاترهای اجرا شده در استان از ۱۰۰ به ۱۵۴ افزایش یافته و ظرفیت مراکز موسیقی و تئاتر نیز از حدود ۱۰ هزار به حدود ۱۳.۷ هزار نفر افزایش یافته است. در همین دوره تعداد تماشاگران کنسرت و موسیقی نیز از ۹ هزار نفر در سال ۱۳۸۵ به ۲۲.۵ هزار در سال ۱۳۸۸ رسیده است که نشان دهنده نرخ رشد متوسط سالانه حدود ۳۵.۷ درصد می‌باشد.

• کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

از سایر نهادهای فعال در زمینه فرهنگی می‌توان به کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان استان اشاره کرد که دارای ۵۲ مرکز فرهنگی - هنری ثابت، سیار و پستی می‌باشد و بیش از سی فعالیت فرهنگی - هنری، ادبی و مذهبی را برای مخاطبان خود ارائه می‌کند. تعداد اعضای این کانون در این دوره از حدود ۴۳ هزار نفر به حدود ۱۰۸ هزار نفر افزایش یافته که معرف نرخ رشد متوسط سالانه حدود ۲۶ درصد می‌باشد.

• موزه

استان خوزستان دارای میراث تاریخی بسیار متنوعی از عهد ایلامیان تا تمدن اسلامی می‌باشد و در این استان ۹ موزه تاریخی وجود دارد که جمع تعداد بازدیدکنندگان آن از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ از ۲۳۳,۲۰۶ نفر به ۱,۶۷۴,۷۲۸ نفر رسیده است که نشان دهنده نرخ رشد سالانه ۶۳.۷ درصد در سال می‌باشد.

• خدمات گردشگری

تهداد دفاتر خدمات مسافری و گردشگری استان نیز از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ از ۴۵ به ۷۷ دفتر رسیده است که نشان دهنده نرخ رشد سالانه ۱۴.۳۷ درصد در سال می‌باشد.

• تربیت بدنی، ورزش و امور جوانان

از بررسی سرانه‌های اماکن ورزشی چنین برمی‌آید که اختلاف سطح برخورداری از این اماکن بین شهرستان‌های استان تفاوت زیادی وجود دارد. علاوه بر آن استان خوزستان در سطح قهرمانی پیشرو

بوده و تعداد قابل توجهی از جوانان این استان را به تیم‌های ملی اعزام کرده است. همچنین از نقاط مهم ضعف امور ورزش استان می‌توان به کمبود منابع مالی و مدیریت پراکنده در این زمینه اشاره کرد.

• نتیجه‌گیری

از بررسی این بخش نتیجه می‌شود که در مجموع و به طور کلی سرانه‌های برخورداری از زیرساخت‌های اجتماعی و فرهنگی در سطح استان نسبت به میانگین کشور ضعیف تا بسیار ضعیف می‌باشد و در همین حال نرخ‌های رشد بهره‌برداری و استفاده از همین تأسیسات ناکافی تا حد شگفت‌انگیزی بالا است که نشان‌دهنده اقبال عمومی به تحولات اجتماعی و فرهنگی در این استان می‌باشد. بر این اساس به نظر می‌رسد هرگونه سرمایه‌گذاری و به‌کرد مدیریت امور اجتماعی و فرهنگی استان از بازدهی بسیار مناسب برخوردار گردد.

۶-۳-۱-۷- ساختار نظام تصمیم‌گیری

در تحلیل روندها و عوامل اصلی شکل‌دهی به وضع موجود استان، ساختار نظام تصمیم‌گیری نقش بسیار مهمی داشته است. به طور کلی در شکل‌دهی به وضع موجود استان، دو دسته عوامل بیشترین تاثیر را داشته‌اند: نخست ساختار طبیعی استان و دوم ساختار نظام تصمیم‌گیری. ساختار طبیعی در ادامه در بند ۶-۳-۱-۸ مورد اشاره قرار می‌گیرد، اما در اینجا اشاره می‌شود که **ساختار طبیعی عامل اصلی تاریخی شکل‌دهی به الگوی سکونت و فعالیت بوده است** (وجود دشت‌های وسیع در غرب استان با شیب ملایم به سمت دریا و گذر مهم‌ترین رودخانه‌های استان در این نیمه استان و تفاوت‌های اساسی طبیعی بین شرق و غرب و شمال و جنوب استان). اما نقش نظام تصمیم‌گیری در طول یک قرن اخیر، تاثیر اساسی در تغییر شکل استان داشته‌است. در این ساختار نیز، تصمیم‌گیری ملی نقش بسیار مهم‌تری نسبت به تصمیم‌گیری استانی ایفا کرده است. در واقع نظام تصمیم‌گیری ملی سنگ بنای شکل‌دهی به زیرساخت‌های سدها، فرودگاه‌ها، بنادر، شبکه‌های حمل بار، توسعه صنایع نفت و گاز، شیمیایی و پتروشیمی و صنایع فلزی را بنیان نهاده است. تصمیمات اتخاذ شده در مورد توسعه صنایع سنگین و پایه مانند نفت و پتروشیمی در استان خوزستان، با پیروی از منطق اقتصادی وجود منابع آن در این استان، تصمیمات اتخاذ شده در مورد ایجاد و توسعه صنایع فلزی با پیروی از منطق نزدیکی به منابع انرژی و دسترسی به بنادر (واردات و صادرات) و شبکه‌های حمل زمینی همگی از تصمیمات اتخاذ شده در سطح ملی هستند. این تصمیمات برای توسعه بخش‌های زیربنایی و صنایع پایه، ضمن پیروی از منطق بخشی، تا حدود زیادی از منطق مکان‌یابی مناسب در

فضای استان برخوردار بوده است به این معنی که صنایع مهم یادشده به طور کلی در نیمه جنوبی استان جانمایی و احداث شده اند و فعالیت استخراج نفت و گاز نیز کمترین تضاد ممکن را با اراضی ارزشمند کشاورزی شمال شرق استان را داشته است. علاوه بر گزارش فصل پنجم مطالعات آمایش استان، بند ۶-۳-۱-۵ بالا نیز این روند را به خوبی تشریح می‌نماید. اما با این وجود و به هر حال فعالیت‌های تولیدی و صنعتی آلودگی شدید محیط زیست را در استان سبب شده است که در گزارش فصل پنجم مطالعات آمایش استان به تفصیل مطرح شده که در بند زیر نیز به آن اشاره می‌شود.

همچنین یادآوری می‌نماید که از سال ۱۳۵۱ تا کنون در روند تکاملی عدم تمرکز تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اجرا از سطح ملی به استانی، ساختار تصمیم‌گیری استانی نهادینه شده و توان آن رو به افزایش بوده است. این روند در گزارش فصل هشتم مطالعات آمایش استان به تفصیل بیان شده است.

۶-۳-۱-۸- ساختار طبیعی، اقلیمی و چالش‌های محیط زیستی

علاوه بر گزارش فصل پنجم مطالعات آمایش استان، بند ۶-۳-۱-۵ بالا نحوه شکل‌گیری وضع موجود بر اساس موقعیت و وضعیت طبیعی و اقلیمی استان را به روشنی بیان کرده است. به طور خلاصه موقعیت ارتفاعات، شیب و جریان آب، سبب به وجود آمدن دشت‌های سیلابی حاصل‌خیز در شمال غرب استان شده که همراه با برخورداری از جریان آب سطحی فراوان، زمینه‌ساز جایگیری فعالیت و جمعیت و تمدن باستانی این منطقه شده است. نیمه شرقی در شمال استان نیز با برخورداری از منابع آب و خاک، هرچند کمتر از نیمه غربی، در اراضی کوهپایه‌ای پذیرای جمعیت و فعالیت متناسب با این منابع (دامداری، کشت دیم و باغداری) شده است. نیمه جنوبی استان با توجه به روند افزایش دما از شمال به جنوب، از فعالیت و جمعیت کمتری برخوردار شده است. اما در سواحل خلیج فارس جمعیت با فعالیت تجاری، ماهیگیری و باغداری (به خصوص نخلستان‌ها) پیوند خورده است. در بخش جنوب غرب استان علاوه بر نخلستان‌ها، دامداری نیز یکی از پایه‌های تاریخی معیشت در این منطقه را شکل داده است.

روند شکل‌گیری بالا بر اساس ساختار طبیعی و اقلیمی در طول نزدیک به یک قرن با اکتشاف و استخراج نفت و ایجاد فرودگاه، بندر، شبکه‌های حمل و نقل و توسعه صنایع پایه در نیمه جنوبی استان الگوی توزیع فعالیت و جمعیت یاد شده را تغییر داد به طوری که جمعیت و فعالیت در این بخش از استان بسیار افزایش یافت. به عنوان مثال قلمروهایی مانند سواحل خلیج فارس که به صورت طبیعی و تاریخی تنها بر پایه تجارت محدود محلی، ماهیگیری و نخل‌داری معیشت می‌کردند و منابع معیشتی و شرایط

اقلیمی (دمای بسیار بالا) توسعه و جای‌گیری جمعیت‌های انبوه را امکان‌پذیر نمی‌کرد، تنها با ایجاد بنادر و صنایع و اشتغال صنعتی و خدماتی در بندر ماهشهر، آبادان و خرمشهر به سطح بسیار بالاتری از فعالیت و جمعیت رسیدند.

روند توسعه کشت و صنعت‌ها در حاشیه کارون بزرگ و تعدادی از واحدهای صنعتی در بالا دست و پایین دست شهر اهواز از جمله صنایع فولاد، و احداث صنایع نفت و گاز، شیمیایی، پتروشیمی، و فعالیت استخراج نفت و گاز آلودگی شدید آب، هوا و خاک را به دنبال آورده است. در حال حاضر حریم رودخانه کارون بزرگ از دزفول و شوشتر تا اهواز و در ادامه تا خرمشهر آلوده‌ترین بخش رودخانه‌ای استان را تشکیل می‌دهد. اهواز و مناطق ساحلی به ویژه شهرهای خرمشهر، آبادان و ماهشهر از آلودگی هوا بسیار صدمه خورده‌اند و تالاب‌های شادگان و هورالعظیم از حبابه خود محروم مانده‌اند ضمن آنکه تالاب شادگان به علت وجود صنایع شیمیایی و نفت و گاز به شدت آلوده است. منطقه میانه نیمه شرقی استان از لالی و مسجد سلیمان تا هفتگل و رامهرمز و رامشیر از آلودگی خاک در اثر فعالیت‌های نفت و گاز دچار شده‌اند که این آلودگی به آب‌های سطحی سرایت می‌نماید. شوری آب‌های سطحی از شمال به جنوب استان افزایش می‌یابد و تفکیک آب مصرف خانگی و شرب از بالا دست یکی دیگر از چالش‌های استان را تشکیل می‌دهد. به این فهرست مسئله ریزگردها که منشاء خارجی دارد را نیز باید اضافه کرد.

۶-۳-۲- شناسایی پیش‌ران‌ها در هر یک از موضوعات محوری

۶-۳-۲-۱- احصاء سیاست‌های کلان ملی در هر یک از موضوعات محوری

مهم‌ترین اسناد بالا دست در تهیه برنامه آمایش استان‌ها عبارت هستند از:

- سند توسعه جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ که راهنمای کلی توسعه کشور تا افق یاد شده می‌باشد،
- نظریه پایه توسعه استان خوزستان، حاصل مطالعات آمایش دفتر برنامه‌ریزی منطقه‌ای،
- "سند ملی توسعه استان" که برای همه استان‌ها در معاونت راهبردی ریاست جمهوری تهیه شده است،
- برنامه پنجم توسعه کشور راهبردهای کلان توسعه بخش‌ها را بیان می‌کند،

۶-۳-۱-۱- نظریه پایه توسعه استان خوزستان

نظریه پایه توسعه استان خوزستان، مندرج در جعبه ۶-۱، "توسعه کشاورزی، صنایع سنگین، نفت و بازرگانی بین‌المللی" را به عنوان محورهای اصلی توسعه استان خوزستان معرفی می‌نماید. به طوری که ملاحظه می‌شود راهبردهایی که برای حصول توسعه در اینجا معرفی شده‌اند تنها از راهبردهای بخشی تشکیل می‌شوند و توسعه صنایع و کشاورزی (با قید نوع فعالیت صنعتی و کشاورزی)، شبکه‌های زیربنایی و خدمات برتر را مورد توجه قرار می‌دهد. ملاحظه می‌شود راهبردهای یادشده در درون استان دارای ابعاد مکانی نمی‌باشند.

نظریه پایه توسعه استان خوزستان

در راستای تحقق اهداف چشم‌انداز بلند مدت توسعه کشور، نظریه پایه توسعه ملی و جهت‌گیری‌های آمایش سرزمین و با توجه به ویژگی‌های استان، مأموریت‌ها و وظایف اصلی استان به ترتیب بر پایه: "توسعه کشاورزی، صنایع سنگین، نفت و بازرگانی بین‌المللی" استوار خواهد بود. تکیه بر اولویت‌های فوق مانع بهره‌گیری از سایر توانمندی‌ها و ظرفیت‌های استان نخواهد بود.

بنابراین اصلی‌ترین راهبردهای توسعه استان به شرح زیر می‌باشد:

- تدوین استراتژی مناسب برای استفاده بهینه از میادین نفت و گاز در این استان جهت تقویت نقش منطقه‌ای کشور.
- توسعه صنایع در استان با اولویت صنایع شیمیایی و پتروشیمی، متالورژی و ذوب فلزات، حمل و نقل، الکترونیک، غذایی (با قابلیت صادرات به کشورهای حاشیه خلیج فارس و با توجه به تولیدات عمده کشاورزی) صنایع کانی غیرفلزی توسعه فعالیت‌های کشاورزی با توجه به وضعیت آب و خاک استان در زیربخش‌های زراعت با محصولاتی نظیر: نیشکر، دانه‌های روغنی، ذرت و محصولات جالیزی، باغداری با محصولاتی نظیر: خرما و مرکبات، دامداری و پرورش آبزیان) با تولید طیف متنوعی از محصولات (و نیز ارتقاء سطح فن‌آوری، اصلاحات ساختاری و مدیریتی و حل مسائل توسعه بخش.
- توسعه زیرساخت‌ها و شبکه‌های مرتبط با انرژی با توجه به میادین غنی نفت و گاز این استان که همواره در تعیین نقش منطقه‌ای و بین‌المللی کشور مؤثر بوده و خواهد بود.
- ضرورت تجهیز و گسترش امکانات و شبکه‌های حمل و نقل کالا و مسافر و انرژی با توجه به دسترسی به آبهای آزاد و قرارگیری در نقطه آغازین محور غربی کریدور ارتباطاتی شمال و جنوب و تقویت امکانات و تجهیزات بخش بازرگانی با توجه به موقعیت و امکانات ارتباطی استان
- توسعه خدمات برتر در اهواز و آبادان - خرمشهر، با امکان ارائه خدمات قابل عرضه به کشورهای منطقه علاوه بر پشتیبانی از فرایند توسعه کشور.
- انتخاب اهواز بعنوان یکی از مراکز توسعه و تقویت IT کشور .
- توسعه فعالیت‌های آموزشی و تحقیقاتی مراکز آموزش عالی استان با هدف تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز در سطح‌های ملی در گروه‌های فنی و مهندسی، کشاورزی، دامپزشکی، علوم پایه و علوم انسانی در سطح منطقه‌ای در گروه پزشکی.
- توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با توجه به الزامات توسعه و گرایش‌های تخصصی فعالیت‌ها در استان.

جعبه ۶-۱- نظریه پایه توسعه استان خوزستان

۶-۳-۲-۱-۲- سند ملی توسعه استان خوزستان

"سند ملی توسعه استان" برای همه استان‌ها در معاونت راهبردی ریاست جمهوری تهیه شده است. با توجه به اهمیت این سند، متن آن برای مراجعه بعدی بدون هرگونه ویرایش در جعبه ۶-۲ آورده شده است. این سند ضمن طرح قابلیت‌ها، مسایل اساسی استان، اهداف، راهبردها و سیاست‌های اجرایی پیشنهادی، در انتها تکالیف و توصیه‌های اجرایی مشخصی را برای وزارتخانه‌ها و سازمان‌های ملی در هر استان وضع کرده است.

۶-۳-۲-۱-۲- اجزای سند ملی توسعه استان خوزستان

اجزای این سند برای استان خوزستان در چند بخش زیر ارائه شده است:

الف) اصلی‌ترین قابلیت‌های توسعه : در این بند ۱۹ مورد به عنوان قابلیت‌های توسعه استان مطرح شده است،

ب) عمده‌ترین محدودیت‌های توسعه: در این بند به سه مورد اشاره شده است،

ج) مسائل اساسی استان: در این بند ذکر شده‌اند،

د) اهداف بلندمدت: در این بند بیست و هفت مورد به عنوان اهداف بلند مدت ذکر شده است،

هـ) راهبردهای بلندمدت: در این بند چهل و چهار مورد به عنوان راهبرد ارائه شده است،

ک) سیاست‌های اجرایی: در این بند هشتاد و پنج مورد به عنوان سیاست اجرایی مشخص شده است،

ل) اقدامات اولویت‌دار و محرک توسعه استان

در این بند دستگاه‌های اجرایی موظف شده‌اند با تأکید بر پیگیری و نظارت برانجام مصوبه شماره ۶۴۱۰۶/ت/۲۸۸۵۴ هـ مورخ ۱۳۸۲/۱۲/۱۸ هیأت محترم وزیران در بخش‌های ذیربط، اقدامات خاصی را به عمل آورند. به این معنی که در این بخش از سند، انجام وظایف خاص توسط هریک از ۲۶ وزارتخانه و سازمان مشخص شده در این بند برای انجام پروژه‌های مشخص و ذکر شده در این سند مجدداً تصریح شده است.

۶-۳-۲-۱-۲- نقد سند ملی توسعه استان خوزستان

در مورد این سند باید اشاره کرد:

۱) در نوشته‌های برنامه‌ریزی کشور و در سند مورد بحث هنوز تمیز بین اهداف کلی، اهداف بلند

مدت و میان مدت، استراتژی، راهبرد و سیاست به روشنی مشخص نشده است.

۲) آنچه به عنوان قابلیت‌های توسعه استان آمده است در واقع مخلوطی از نقاط قوت و فرصت‌های توسعه استان هستند، که کم و بیش جامع است.

۳) آنچه به عنوان محدودیت‌های توسعه و مسایل اساسی استان آمده است نیز مخلوطی از نقاط ضعف و تهدیدهای فراوی توسعه استان است که بعضی از تهدیدهای جدی که توسعه استان با آن روبرو است (مانند خارج از استان قرار داشتن منابع آب جاری استان، یا افت فعالیت‌های اقتصادی استان ناشی از تحریم کشور، یا ...) را در بر نمی‌گیرد.

۴) صرف نظر از ۳ مورد بالا، فهرست ارائه شده پوشش نسبتاً جامعی از نقاط ضعف و تهدیدها و نقاط قوت و فرصت‌های توسعه استان را به دست می‌دهد.

۵) ضعف دیگر این سند آن است که تقریباً تمام موارد بالا و موارد بعدی شامل اهداف و راهبردها، تنها شامل نگرش بخشی به موضوعات است و مسایل بین بخشی و به خصوص موضوعات فضایی مانند عدم تعادل‌های فضایی در آن مورد توجه نیست.

۶) مشکل این سند آن است که رابطه یک به یک یا یک به چند بین نقاط ضعف و قوت و راهبردها و سیاست‌ها را بیان نکرده است. هر چند دو فهرست مطرح شده با عنوان محدودیت‌های توسعه و مسائل حاد استان، فهرست نسبتاً مناسبی از نقاط ضعف و تهدیدهای مقابل استان را ارائه کرده است، اما هنگامی که به فهرست راهبردها می‌رسد تنها همان فهرست قبلی را با اضافه کردن عناوینی مانند "کاهش"، "رفع"، "برطرف کردن" و نظیر آن مجدداً ارائه کرده است، که زیاد با مفهوم علمی "راهبرد" سازگار نیست. همچنین بین فهرست راهبردها و سیاست‌ها تفاوت زیادی وجود ندارد. هرچند که سیاست‌های اجرایی نسبتاً با مفهوم علمی "سیاست و سیاست‌گذاری" نزدیک‌تر است.

۷) بخش اقدامات اجرایی حاوی پیشنهاد‌های مناسب برای رفع مسائل مطرح شده است. اما با توجه به اینکه مسایل مطرح شده، چنان‌که گفته شد در این سند مسایل بخشی هستند طبیعتاً راهبردها و اقدامات اجرایی نیز تنها بخشی هستند و راهبردها و اقدامات اجرایی بین بخشی و فضایی در آن وجود ندارد.

۸) در مطالب ذکر شده در سند ملی توسعه استان خوزستان، هرچند به درستی به مهمترین مسایل و راه‌حل‌های مشکلات استان اشاره شده است اما یک طبقه‌بندی دقیق و متوازن در زنجیره اهداف - استراتژی تا سیاست‌های اجرایی ارائه نشده است.

در خاتمه این بند باید اضافه کرد در حالی که اقدامات تکلیف شده به سال ۱۳۸۲ برمی‌گردد، بسیاری از این تکالیف بسیار مهم تا کنون به اجرا در نیامده‌اند و در نتیجه سعی شده است موارد مهمی از آن که در برنامه آمایش استان قابل ادغام است در این برنامه منظور شود.

الف - اصلی ترین قابلیت های توسعه

- ۱- موقعیت ویژه جغرافیایی استان در تعامل با منطقه و جهان، ارتباط با آبهای آزاد بین المللی.
- ۲- برخورداری از امکانات بندری بسیار مناسب بویژه در بندرامام (دارای کمترین فاصله با مراکز جمعیتی کشور نسبت به سایر بنادر جنوبی ایران) و برخورداری از راه و راه آهن و فرودگاه های متعدد و زیرساخت های لازم برای توسعه بازرگانی خارجی و ترانزیت مسافر و کالا .
- ۳- وجود منابع قابل توجه آب و خاک و برخورداری از اقلیم مناسب و امکان کشت محصولات مختلف برای توسعه فعالیت های کشاورزی (اعم از زراعت، باغبانی، جنگلکاری، مرتعداری، دامپروری، شیلات و آبزیان، دام و طیور، ...) و نیز امکان کاشت و برداشت سه نوبت محصولات کشاورزی در بخش وسیعی از استان.
- ۴- وجود نخلستان های وسیع در سطح استان و قابلیت چشمگیر توسعه فعالیت های کشاورزی و صنایع جانبی در این زمینه.
- ۵- جاری بودن بخش عظیمی از آب های سطحی کشور و وجود رودخانه های پرآب و دائمی در استان و امکان صادرات آب و برق به کشورهای همسایه .
- ۶- وجود ذخائر با ارزش آبزیان، بنادر صیادی، ناوگان صیادی و مجتمع های بزرگ پرورش ماهی و میگو و مجتمع های دامپروری .
- ۷- برخورداری استان از ۹ واحد کارخانه بزرگ خوراک دام و عرصه های مستعد کشت علوفه که قابلیت چشمگیری جهت تولید شیر و گوشت می باشد .
- ۸- برخورداری از سدهای عظیم و متعدد احداث شده یا در حال احداث در مناطق مختلف استان و امکان استفاده چند منظوره از آنها به منظور توسعه بخش های کشاورزی، شیلات، انرژی و تأمین آب شرب در استان .
- ۹- برخورداری از ۹ واحد بزرگ کشت و صنعت نیشکر (با وسعت حدود ۹۰ هزار هکتار) و صنایع متعدد و متنوع وابسته به آن .
- ۱۰- برخورداری از معادن و پالایشگاه های عظیم نفت و گاز و کانی های غیرفلزی و صنایع بزرگ وابسته به آنها و همچنین صنایع فولاد و نورد و ذوب فلزات
- ۱۱- برخورداری از منطقه ویژه اقتصادی پتروشیمی بندرامام و منطقه آزاد اروند (آبادان + خرمشهر).
- ۱۲- برخورداری از مراکز آموزش عالی و نیروهای متخصص و خبره.
- ۱۳- وجود قابلیت های متعدد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در منطقه، ناشی از پیشینه طولانی صنعت نفت در استان.
- ۱۴- برخورداری از تنوع قومی و میراث تاریخی ارزشمند، جاذبه های آثار بجای مانده از دوران جنگ تحمیلی و عرصه های طبیعی مناسب برای توسعه گردشگری.
- ۱۵- برخورداری از مراکز تشخیصی و درمانی تخصصی و فوق تخصصی که قابلیت ارائه خدمات به نیروهای خارجی شاغل در بخش های مختلف استان، شهروندان استانهای مجاور و کشورهای مجاور را دارا می باشند.
- ۱۶- برخورداری از نیمی از مساحت تالاب های بین المللی و ارزشمند کشور .
- ۱۷- امکان بهره گیری از انرژی های تجدید شونده زیست توده .
- ۱۸- وجود زمینه های قانونی برای توسعه ورزش، نگرش مثبت جامعه به فعالیت های ورزشی، گرایش بخش خصوصی و تشکل های داوطلب غیردولتی (NGO) به سرمایه گذاری و خدمات رسانی در توسعه ورزش
- ۱۹- وجود زمینه های تاریخی و اجتماعی مشارکت های مردمی در حوزه های اجتماعی و گسترده بودن مؤسسات خیریه و سازمان های غیردولتی فعال

ب - عمده ترین محدودیت های توسعه

- ۱- بالا بودن درجه حرارت و طولانی بودن دوره گرما و تبخیر شدید و نازل بودن میزان بارندگی در بخش قابل توجهی

از استان.

- ۲- بالا بودن سطح آب‌های زیرزمینی و گسترش شوری آب و خاک در بخش‌های عمده‌ای از مناطق جنوبی و غربی استان.
- ۳- وابستگی شدید منابع مالی بخش ورزش به درآمدهای عمومی .

ج - مسائل اساسی استان

- ۱- آلودگی شدید منابع آب‌های سطحی، هوا و خاک، بویژه آلودگی رودخانه کارون در اثر تخلیه فاضلاب‌های انسانی و صنعتی و پساب‌های کشاورزی به این رودخانه و نیز خورهای بندر امام و ماهشهر در اثر تخلیه فاضلاب‌های صنعتی تأسیسات نفت و پتروشیمی.
- ۲- سهل انگاری و بی توجهی پیشنهاددهندگان ، طراحان ، مجریان و نهادهای تأمین کننده اعتبارات پروژه‌های بزرگ ملی به ارزیابی زیست محیطی این پروژه ها قبل از هرگونه اقدام و ایجاد خسارات جبران ناپذیر به منابع طبیعی و محیط زیست استان.
- ۳- تهدیدات مستمر در زمینه بیابان‌زایی و گسترش شن‌های روان در اثر عوامل طبیعی و انسانی.
- ۴- تخریب و بهره‌برداری نامناسب از منابع طبیعی استان (آب‌های داخلی و ساحلی، خاک، آبزیان ، مراتع، جنگلها، ...).
- ۵- کمبود تأسیسات زیربنایی استان در بخش کشاورزی بویژه در زمینه تجهیز و نوسازی اراضی ، شبکه های اصلی و فرعی آبیاری و زهکشی ، قطعه بندی و جاده های بین مزارع .
- ۶- خرد بودن اراضی زراعی و عدم تناسب تصرفات زارعین با مالکیت و اسناد اشخاص .
- ۷- روند رو به انهدام تالابهای استان بویژه هورالعظیم در اثر احداث سدهای بالادست و عدم تخصیص و تأمین حقابه آنها و خشکسالی های اخیر .
- ۸- عدم هماهنگی و عدم تشخیص اولویتها در اجرای پروژه های عمرانی (خصوصا پروژه های آب و خاک) و عدم استفاده مطلوب از هزینه های انجام شده .
- ۹- مشارکت ضعیف بخش خصوصی در فعالیتهای اقتصادی - اجتماعی نسبت به سایر استانهای کشور.
- ۱۰- بالا بودن میزان بیکاری، بی‌سوادی و نرخ باروری.
- ۱۱- خروج سرمایه‌های انسانی و مادی از استان پس از وقوع جنگ تحمیلی و عدم بازگشت این منابع به استان.
- ۱۲- وجود انواع ناهنجاری‌ها، بزه‌ها، انحرافات و آسیب‌های اجتماعی و بالابودن ضرایب ناامنی‌های اجتماعی.
- ۱۳- کمیت و کیفیت نازل امکانات و فعالیتهای آموزشی و پژوهشی در کلیه سطوح و عدم باور نسبت به نقش اساسی و محوری فعالیتهای آموزشی و پژوهشی در توسعه همه جانبه استان .
- ۱۴- ضعف و ناکارایی پایانه ها و شبکه راه‌های داخلی و محورهای ارتباطی با استان‌های همجوار و استاندارد نبودن آن‌ها و همچنین فقدان شبکه انتقال نیروی برق به مناطق مرزی کشورهای همسایه .
- ۱۵- استفاده ناکارآمد از موقعیت و قابلیت‌های ویژه استان در زمینه توسعه بازرگانی خارجی.
- ۱۶- متفاوت بودن نظام پرداخت حقوق ، مزایا ، امتیازات و امکانات رفاهی میان شرکتها و دستگاههای دولتی که موجب کاهش انگیزه و کارایی لازم در دستگاههای دولتی گردیده است .
- ۱۷- ضعف کارآفرینی و مشارکت پایین بخش خصوصی در فعالیتهای اقتصادی.
- ۱۸- تداوم شرایط و آثار نامطلوب ناشی از جنگ تحمیلی خصوصاً در نوار مرزی غرب استان.
- ۱۹- کیفیت نامطلوب آب شرب در بیشتر شهرها و روستاها(علی‌الخصوص شهرهای بزرگ استان) و قابلیت عمده برای تبدیل این امر به بحران‌های اجتماعی.
- ۲۰- روند شتابان اضمحلال شرایط زندگی برای جامعه عشایری استان در اثر تخریب مراتع ، محدود شدن عرصه ها و قلمروهای عشایری و سایر عوامل مؤثر .
- ۲۱- عدم پوشش کامل صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران در مناطق محروم شمال استان و مناطق مرزی و تسلط سیگنالهای خارجی بر این مناطق .

۲۲- بی توجهی به عوامل ایجاد و گسترش اسکان غیر رسمی (حاشیه نشینی) در اکثر شهرهای استان (از جمله سهل‌انگاری در خصوص تعیین تکلیف معیشت و سکونت جمعیت ساکن در کانونهای زیستی در محدوده‌ی اجرای طرحهای بزرگ ملی در دست ساخت (سدهای بزرگ، کشت و صنعت ها، ...).

۲۳- فقدان نظام شناسایی استعدادهای ورزشی

د- اهداف بلندمدت

با توجه به قابلیت‌ها و تنگناها، توسعه استان بر پایه بخش‌های کشاورزی و دامپروری، آب و انرژی، پرورش آبزیان و فعالیتهای صید و صیادی، صنعت، نفت و صنایع پایین دستی آن، بازرگانی خارجی و حمل و نقل بین‌المللی استوار می‌باشد. بدین ترتیب اهداف بلند مدت توسعه استان عبارتند از:

- ۱- ارتقاء شاخص‌های زیست‌محیطی استان در زمینه‌های آب و هوا و خاک (بویژه رودخانه‌ها، سواحل و منابع آبی و کیفیت آب شرب استان) در حد استانداردهای بین‌المللی.
- ۲- کنترل و محافظت از منابع طبیعی و زیست‌محیطی استان (آبهای داخلی و ساحلی، خاک، هوا، آبزیان، مراتع، جنگل‌ها، ...) در برابر تهدیدها و تخریب‌های طبیعی و انسانی و احیاء و بهره‌برداری بهینه از آنها.
- ۳- افزایش سهم اشتغال بخش خصوصی از کل شاغلین استان معادل با بالاترین استانهای کشور.
- ۴- کاهش نرخ‌های بیکاری، بی‌سوادی و باروری و ارتقاء استان به جایگاه سه استان برتر کشور در این زمینه‌ها در افق توسعه.
- ۵- ایجاد باورها، ارزشها و هنجارهای فرهنگی جدید متناسب با تحولات روز در جهان در چارچوب فرهنگ و تمدن اسلامی در زمینه‌های کار فعالیت و سخت‌کوشی، روحیه کارآفرینی و خویش‌فرمایی، ارزش علم و سوادآموزی.
- ۶- توقف و مهار روند مهاجرت نیروی انسانی کارآمد و متخصص از استان.
- ۷- کاهش شاخص‌های انواع ناهنجاری‌ها، انحرافات و آسیب‌های اجتماعی و ارتقاء استان به جایگاه سه استان برتر کشور در این زمینه‌ها در افق توسعه.
- ۸- توسعه و گسترش کمی و کیفی امکانات و کیفیت فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی در کلیه سطوح و ارتقاء استان به جایگاه سه استان برتر کشور در این زمینه‌ها در افق توسعه.
- ۹- دستیابی به حداقل استانداردهای بین‌المللی در زمینه کمیت و کیفیت پایانه‌ها و شبکه و ناوگان حمل و نقل استان (زمینی، هوایی، دریایی) و دستیابی به سهم مناسب از بازار بین‌المللی حمل و نقل و ترانزیت کالا و مسافر در منطقه.
- ۱۰- دستیابی به سهم مناسب از حجم فعالیت‌های بازرگانی خارجی کشور.
- ۱۱- افزایش توانمندی‌ها و قابلیت‌های دستگاه‌های اجرایی استان و کم کردن فاصله حقوق و مزایا بین شرکت‌های بزرگ دولتی و سایر دستگاه‌های اجرایی استان تا حد ممکن.
- ۱۲- افزایش شاخص‌های سرمایه‌گذاری و مشارکت بخش خصوصی در کلیه زمینه‌های فعالیت‌های اقتصادی و ارتقاء استان به جایگاه سه استان برتر کشور در این زمینه‌ها در افق توسعه.
- ۱۳- عادی کردن شرایط زندگی و اوضاع اقتصادی - اجتماعی در منطقه نوار مرزی غرب استان.
- ۱۴- تأمین آب شرب سالم برای شهرها (علی‌الخصوص شهرهای بزرگ) و روستاهای استان.
- ۱۵- استفاده کامل و کارآ از قابلیت‌های چشمگیر منابع آب و خاک استان به منظور توسعه همه جانبه فعالیت‌ها در بخش‌های کشاورزی، پرورش آبزیان و فعالیتهای صید و صیادی.
- ۱۶- استفاده کامل و کارآ از قابلیت‌های چشمگیر توسعه صنعتی استان.
- ۱۷- بالفعل نمودن قابلیت‌های عمده استان در زمینه‌ی توسعه ظرفیت‌های بخش گردشگری و بهره‌مندی از جاذبه‌های گردشگری سدهای موجود و آب‌های شوشتر با توجه به پتانسیل‌های موجود و توسعه نقش IT در فعالیت‌های خدماتی و گردشگری.
- ۱۸- ساماندهی و اسکان کامل جامعه عشایری استان.

- ۱۹- تأمین پوشش کامل صدا و سیما در کلیه نقاط استان .
- ۲۰- ارتقاء جایگاه نظام خدمات تشخیصی-درمانی دانشگاه جندی شاپور و تبدیل آن به قطب برتر درمانی جنوب کشور با قابلیت ارائه خدمات به کشورهای همجوار .
- ۲۱- مهار عوامل ایجاد و گسترش اسکان غیر رسمی و ساماندهی اسکان غیررسمی در جامعه شهری استان .
- ۲۲- اعتلاء معرفت دینی ، ارزشهای فرهنگی و ویژگی های هویتی استان .
- ۲۳- نهادینه سازی بهره وری و افزایش آن در بخش های اقتصادی و عوامل تولید .
- ۲۴- ارتقاء نقش ورزش در تأمین سلامت جسمی و روحی و تقویت توانمندیهای افراد و گروه های اجتماعی.
- ۲۵- دستیابی به هدف های توسعه هزاره (M.D.G) در استان
- ۲۶- توانمندسازی بخش تعاونی برای ایفای فعالیت های گسترده و اداره بنگاه های اقتصادی بزرگ
- ۲۷- توسعه نقش و جایگاه زنان در سطوح تصمیم سازی و تصمیم گیری استان

هـ- راهبردهای بلندمدت

- ۱- مقابله با بهره‌برداری‌های غیراصولی و عوامل طبیعی و انسانی آلودگی و تخریب منابع طبیعی و زیست‌محیطی استان (آب‌های داخلی و ساحلی، خاک، هوا، آبزیان ، مراتع، جنگلها، ...) .
- ۲- مهار و انتقال آبهای سطحی، توسعه بهره‌برداری از منابع آبهای زیرزمینی در مناطق مساعد استان و افزایش بهره‌وری در بهره‌برداری از منابع آبهای سطحی و زیرزمینی استان.
- ۳- حفظ ، بازسازی ، مدیریت علمی و بهره برداری بهینه از اکوسیستم های آبی استان (اعم از آبهای داخلی و ساحلی) در کلیه فعالیتهای شیلاتی .
- ۴- مدیریت یکپارچه حوضه‌های آبریز.
- ۵- مهندسی رودخانه های استان .
- ۶- تشویق و حمایت از مشارکت هرچه بیشتر بخش خصوصی در توسعه فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی در زمینه‌های مختلف و گسترش زمینه‌های خوداشتغالی و خویش‌فرمائی.
- ۷- تقویت امنیت اجتماعی فراگیر و مقابله با انواع ناهنجاریهای اجتماعی.
- ۸- افزایش فعالیت‌های فرهنگی، هنری، آموزشی و سوادآموزی در گروه‌های هدف (جوامع روستایی، عشایری و زنان).
- ۹- توسعه انواع آموزش‌های فنی و حرفه‌ای.
- ۱۰- تقویت انسجام ، وحدت و یکپارچگی اجتماعی در سطح استان .
- ۱۱- ایجاد زمینه‌های انگیزشی مناسب برای کاهش روند مهاجرت نیروی متخصص از استان و جذب نیروی انسانی کارآمد از سایر استانهای کشور.
- ۱۲- مبارزه با اشکال مختلف بیکاری و فقر در کلیه سطوح.
- ۱۳- افزایش قابلیت‌های عمومی نیروی انسانی اداره کل آموزش و پرورش استان و افزایش کمیت و کیفیت فضاهای فیزیکی و تجهیزات مورد نیاز آن.
- ۱۴- ارتقاء نقش مراکز آموزش عالی استان به عنوان مرکز ارائه خدمات برتر آموزشی و پژوهشی در منطقه جنوب غرب کشور.
- ۱۵- توسعه و تقویت پایانه ها و شبکه راههای داخلی (بین شهری و روستایی) و محورهای ارتباطی با استان‌های همجوار با تأکید بر راه‌های اصلی و راه‌آهن و نوسازی، توسعه و تجهیز ناوگان حمل و نقل عمومی استان.
- ۱۶- گسترش زیرساخت‌های توسعه بازرگانی استان به عنوان یکی از پایانه‌های اصلی ورود و خروج کالا با تأکید بر محصولات کشاورزی و توسعه قرنطینه ها و ترانزیت کالا و مسافر .
- ۱۷- افزایش شاخص سطح تحصیلات و تجارب تخصصی نیروی انسانی بخش دولتی.
- ۱۸- پیگیری دقیق و نظارت بر اجرای ۷ برنامه مصوب تحول اداری در سطح دستگاه‌های اجرایی استان توسط نهادهای

مسئول در امر نظارت و بازرسی.

۱۹- محو نمودها و مظاهر شرایط جنگی علی‌الخصوص در نوار مرزی غرب استان به منظور بسترسازی برای بازگشت مردم این منطقه به محل زندگی قبلی خود.

۲۰- بازسازی زیرساخت‌ها و فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی در مناطق جنگ‌زده استان (بویژه شهرستان‌های آبادان و خرمشهر).

۲۱- افزایش کیفیت آب شرب ، افزایش بهره‌وری در توزیع و مصرف و کاهش هدر روی آب شرب در کلیه نقاط مصرف و افزایش حجم تولید سرانه آب در برخی از نقاط .

۲۲- افزایش سطح زیرکشت آبی، ارتقای بهره‌وری عوامل تولید در فعالیت‌های کشاورزی و ترویج بینش علمی در بهره‌برداران.

۲۳- ایجاد و گسترش همه جانبه زیرساخت‌ها در بخش های صنعت (ایجاد و توسعه شهرکهای صنعتی و تأمین آب ، برق ، گاز ، فاضلاب ، راه ، ...) و کشاورزی (تجهیز و نوسازی ، احداث شبکه های آبیاری ، احداث زهکش‌های روباز و زیرزمین در مزارع موجود ، تسطیح اساسی ، احداث جاده های بین مزارع ، ...) شیلات و آبزیان و سایر بخش های فعالیت های اقتصادی و اجتماعی و باز گشت سهم سرمایه گذاری دولت در دوره‌های طویل المدت در موارد مقتضی .

۲۴- بسط و توسعه صنایع متوسط و کوچک به عنوان حلقه مکمل صنایع بزرگ و توسعه شهرکهای تخصصی در زمینه نفت ، پتروشیمی.

۲۵- افزایش بهره وری از طریق ارتقاء سطح فن‌آوری و اصلاحات ساختاری و مدیریتی در کلیه بخشهای فعالیت‌های اقتصادی واجتماعی .

۲۶- حفظ ، احیاء ، توسعه و نظارت بر بهره‌برداری بهینه از آبزیان استان .

۲۷- توسعه صنایع انرژی‌بر و صنایع شیمیایی پایین دست ، پتروشیمی و پالایشگاهی ، متالورژی و ذوب فلزات، صنایع حمل و نقل (بویژه صنایع حمل و نقل دریایی)، صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی و دامی و بسته‌بندی مواد غذایی، نساجی ، فرآوری نیشکر و محصولات پایین دستی ، خرما ، شیلات و آبزیان و صنایع کانی غیرفلزی با قابلیت صادرات به کشورهای حاشیه خلیج فارس و تأکید بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و توسعه صنایع ماشین سازی و ساخت تجهیزات و صنایع پایین دستی.

۲۸- گسترش زیرساخت‌ها و تأسیسات و امکانات گردشگری در عرصه‌های تاریخی، آثار جنگ تحمیلی و نوار ساحلی جنوب استان (به منظور استفاده از قابلیت‌های گردشگری مناطق ساحلی استان در فصل زمستان) و مناطق کوهستانی در فصل تابستان و حفظ و احیاء و معرفی آثار فرهنگی و تاریخی و نیز حفظ آثار برجای مانده از سال های دفاع مقدس و تجهیز قطب های گردشگری .

۲۹- تغییر شیوه معیشت جامعه عشایری استان و آماده سازی زیرساخت های لازم برای اسکان کامل این جامعه.

۳۰- توسعه ، ارتقاء و بهسازی کمیت و کیفیت سیستم ها و تجهیزات دریافت و ارسال سیگنالهای صوتی و تصویری صدا و سیما مرکز خوزستان.

۳۱- توسعه بخش درمان با استفاده از سرمایه گذاری و مشارکت بخش خصوصی (داخلی و خارجی) و اصلاح ساختاری و مدیریتی نظام خدمات تشخیصی-درمانی.

۳۲- تعیین تکلیف معیشت و سکونت جمعیت ساکن در محدوده ی اجرای طرحهای بزرگ ملی (علی‌الخصوص سدهای بزرگ در حال احداث) و بهسازی و توانمندسازی مناطق حاشیه نشین در جامعه ی شهری استان .

۳۳- بهره گیری از انرژی های تجدید شونده زیست توده.

۳۴- ایجاد سازوکارهای لازم و حمایت از افزایش بهره وری در بخش های اقتصادی و عوامل تولید .

۳۵- گسترش ورزش های پرورشی ، همگانی ، تفریحی ، قهرمانی و حرفه‌ای در استان .

۳۶- ریشه کنی فقر شدید و گرسنگی و بهره‌مندی همگانی از مواهب توسعه اقتصادی و اجتماعی .

۳۷- دستیابی همگانی به آموزش ابتدایی و ترویج و بهبود برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان .

۳۸- کاهش مرگ و میر مادران و کودکان .

۳۹- مبارزه با بیماری‌های عمده (ایدز / H.I.V ، سل ، مالاریا و ...) .

۴۰- حمایت مؤثر از تشکیل و توسعه تعاونی‌ها و ایجاد و گسترش شهرک‌ها و مجتمع‌های تعاونی .

۴۱- بسترسازی برای افزایش مشارکت اجتماعی ، اقتصادی ، فرهنگی و سیاسی زنان در روند توسعه استان .

۴۲- نهادینه کردن رویکرد مدیریت عرضه و تقاضا و افزایش سطح آگاهی عمومی در مدیریت بهینه مصرف آب .

۴۳- ایجاد زمینه‌های لازم برای جلب مشارکت مردمی و بخش خصوصی در بهره‌برداری و مدیریت آب .

۴۴- گسترش پوشش بیمه‌های اجتماعی و کاهش تلفات انسانی در اثر حوادث .

ک - سیاست‌های اجرایی

۱- مراقبت دائم و جلوگیری و کنترل مستمر بر واحدهای آلوده کننده منابع طبیعی و زیست‌محیطی و پرداخت افزایشی جرائم ناشی از تولید و انتشار آلاینده‌های آب، هوا و خاک به محیط‌زیست و منابع طبیعی استان توسط منابع آلوده کننده.

۲- الزام بهره‌برداران و تخریب کنندگان منابع طبیعی و زیست‌محیطی استان اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی ، سازمان‌ها و شرکت‌های دولتی به بازسازی منابع تخریب شده .

۳- پرداخت افزایشی هزینه‌های مصرف بی‌رویه و غیرکارای آب در بخش‌های مختلف مصرف و تشویق مصرف کنندگانی که در زمینه‌ی افزایش بهره‌وری مصرف آب عملکردهای چشمگیری داشته‌اند.

۴- افزایش هزینه‌های کاربرد بی‌رویه کودها و سموم شیمیایی و تلاش در گسترش شیوه‌های مبارزه بیولوژیک با آفات دامی و نباتی.

۵- بیابان‌زدائی و مقابله با شن‌های روان از طریق ترویج و تشویق نهالکاری مردمی با درختان مثمر و نهالکاری غیرمثمر تلفیقی با زراعت‌های هر منطقه در عرصه‌های اقتصادی ، و سرمایه‌گذاری دولتی در عرصه‌های غیر اقتصادی .

۶- توسعه زراعت چوب و غنی‌سازی جنگل‌ها با مشارکت مردم .

۷- گسترش فضای سبز (بوژه فضای سبز شهری) با توجه به شرایط آب و هوایی هر منطقه.

۸- ایجاد تعادل بین دام و مرتع از طریق کاهش تعداد دامداران متکی بر علوفه مرتعی و تغییر شیوه معیشت آنها ، اولویت ارائه خدمات و واگذاری در مجتمع‌های دامپروری به صاحبان پروانه چرا و عشایر دارای سابقه عرفی ، کاهش دام سبک و افزایش دام سنگین ، احیاء و توسعه پوشش گیاهی مراتع ، اولویت واگذاری اراضی ملی و پادگانهای غیر فعال به دامداران صاحب پروانه چرا و عشایر دارای سابقه عرفی و فرزندان آنها به شرط تغییر شیوه معیشت و ابطال پروانه ی چرا .

۹- بهره‌گیری از مشارکت سازمانهای غیردولتی (NGO) در حفظ منابع طبیعی.

۱۰- کنترل جریان رودخانه‌ها در سرشاخه‌ها.

۱۱- کنترل و پخش سیلاب (مدیریت سیلاب) و بهره‌برداری بهینه از نزولات آسمانی .

۱۲- آبخیزداری و آبخوان داری و کنترل فرسایش و حفاظت خاک از طریق عملیات مکانیکی و بیولوژیکی .

۱۳- تشویق و ترغیب بهره‌برداران به استفاده از منابع آب زیرزمینی در مناطق مساعد استان با ارائه تسهیلات مالی و فنی و کمک‌های مقطوع اعتباری.

۱۴- جهت دادن طرحهای شبکه‌های آبیاری به سوی استفاده از آبهای زیرزمینی یا تلفیقی از آبهای زیرزمینی و سطحی (در مناطق مساعد استان).

۱۵- تعلیم، ترویج و توسعه روش‌های نوین آبیاری و توسعه مهارت‌های حرفه‌ای بهره‌برداران کشاورزی در زمینه روش‌های صرفه‌جویی در مصرف آب.

۱۶- رعایت ظرفیت نهایی منابع آب هر حوضه در تهیه طرحهای کالبدی و آمایش سرزمین و طرحهای توسعه بخش‌های

مختلف.

- ۱۷- سوق دادن طرح های در دست مطالعه و اجرا به سمت استفاده از شبکه های تحت فشار در مناطق مستعد استان .
- ۱۸- جلوگیری از تخریب و تجاوز به حریم و بستر رودخانه ها، تالاب ها و سواحل جنوبی استان.
- ۱۹- کنترل و مدیریت برداشت هرنوع مصالح ساختمانی از حریم و بستر رودخانه ها و آبراهه های طبیعی.
- ۲۰- ساماندهی رودخانه ها، تالاب ها و سواحل جنوبی استان.
- ۲۱- کاهش هزینه ها، رفع موانع، زمینه سازی، تشویق و حمایت همه جانبه، مؤثر و جدی از مشارکت و رقابت هرچه بیشتر بخش خصوصی برای فعالیت و سرمایه گذاری در بخش های مختلف فعالیت های اقتصادی - اجتماعی.
- ۲۲- بازسازی ذخائر دریایی گونه های استراتژیک و اقتصادی آبهای داخلی و ساحلی و ممانعت از شیوه های مخرب صید و کاهش ذخائر آبزیان .
- ۲۳- افزایش تولید انواع آبزیان دریایی و پرورشی از طریق افزایش سطح زیر کشت و افزایش تولید در واحد سطح
- ۲۴- افزایش سهم شیلات در تأمین امنیت غذایی استان و افزایش سطح آگاهی عمومی به منظور افزایش مصرف سرانه محصولات شیلاتی .
- ۲۵- مطالعه و بررسی در زمینه های مختلف توسعه پایدار و بهره برداری بهینه از ذخائر آبزیان .
- ۲۶- ارتقاء سطح استانداردهای بهداشتی ، فن آوری و افزایش بهره وری در تولید ، برداشت ، جابجایی و عرضه آبزیان در دریا و خشکی.
- ۲۷- توسعه و بهبود وضعیت بازاریابی و نظام مند نمودن زنجیره تولید و توزیع محصولات شیلاتی .
- ۲۸- انجام فعالیت های هنری، خصوصاً هنرهای نمایشی و در موارد لازم استفاده از گویش های محلی، روستایی و عشایری به منظور انتقال تدریجی باورهای فرهنگی جدید در منطقه در زمینه های کار، فعالیت و سخت کوشی و روحیه کارآفرینی و خویش فرمایی و تعالی انسانی.
- ۲۹- انجام فعالیت های ویژه آموزشی و پرورشی خصوصاً در سنین دبستان و قبل از دبستان در مناطق روستایی و عشایری استان برای مقابله با بیسوادی ، کم سوادی و نموده های برجسته باورهای غلط در فرهنگ سنتی و جایگزینی عوامل متناسب با تحولات روز جهان و در چارچوب فرهنگ اسلامی به جای آنها (خصوصاً در زمینه اهمیت کار و تلاش).
- ۳۰- ایجاد زمینه های مشارکت بیشتر و قوی تر خیرین مدرسه ساز برای ساخت و ساز و تجهیز مدارس استان (خصوصاً در مناطق روستایی و عشایری) .
- ۳۱- توسعه و تجهیز مدارس شبانه روزی در مناطق روستایی و عشایری استان .
- ۳۲- تسهیل در تغییر کاربری زمینها به منظور استفاده های آموزشی .
- ۳۳- زمینه سازی، تشویق و توسعه فعالیت های بخش خصوصی در زمینه های آموزش های فنی و حرفه ای.
- ۳۴- حذف آن قسمت از آموزش های فنی و حرفه ای بخش دولتی که توسط بخش خصوصی قابل انجام است.
- ۳۵- احیای روش استاد - شاگردی در زمینه های آموزش های فنی و حرفه ای و انجام اصلاحات لازم در آن متناسب با شرایط روز.
- ۳۶- تسری حاکمیت قوانین رسمی کشور در بین اقوام مختلف بجای حاکمیت قوانین عرفی قومیت ها.
- ۳۷- تلاش در جهت افزایش و ارتقاء کمیت و کیفیت فعالیتهای آموزشی ، فرهنگی و هنری در مناطق مختلف استان به منظور ایجاد باورها و هنجارهای فرهنگی جدید متناسب با تحولات روز جهان ، افزایش و تسهیل مبادلات فرهنگی - اجتماعی بین اقوام مختلف و گذار از فرهنگ قومی عشیره ای به فرهنگ ایرانی اسلامی .
- ۳۸- انجام فعالیت های فرهنگی - هنری با هدف مقابله با انواع ناهنجاری ها و تقویت امنیت اجتماعی.
- ۳۹- مبارزه ویژه، قاطع، جدی و فراگیر دستگاه قضایی و نیروی انتظامی استان با انواع ناهنجاری های شایع در استان خصوصاً در زمینه قاچاق - حمل و کاربرد سلاح و مهمات جنگی و سرقت مسلحانه.
- ۴۰- جذب و نگهداشت نیروی انسانی زبده، با کیفیت و با انگیزه در مجموعه نیروی انتظامی و دستگاه قضایی استان.
- ۴۱- تحول دیدگاه مجموعه مدیریتی استان در زمینه نقش اساسی و محوری آموزش و پرورش در توسعه همه جانبه استان.

- ۴۲- افزایش قابلیت‌های علمی، فنی و تخصصی نیروی انسانی شاغل و تأثیرگذار بر بخش راه و ترابری استان خصوصاً در رده‌های مدیریتی.
- ۴۳- ایجاد زمینه‌های لازم برای استخدام نیروی انسانی کیفی در بخش راه و ترابری استان.
- ۴۴- نظارت دقیق و مستمر بر فعالیت‌های ساخت و ساز در بخش راه و ترابری استان توسط دستگاه‌های مسئول نظارت و کنترل کیفیت.
- ۴۵- توسعه و تجهیز امکانات نگهداری کالا و مواد در استان (سردخانه، انبار، سیلو، ...).
- ۴۶- توسعه و تجهیز سیستم بانکی استان (از لحاظ نیروی انسانی و امکانات و سیستم‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری پیشرفته).
- ۴۷- اعطای مأموریت‌های تحصیلی و بورس‌های آموزشی به نیروی انسانی بخش دولتی.
- ۴۸- ایجاد زمینه‌های انگیزشی لازم برای طی دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت متناسب با حوزه فعالیت‌های عملی توسط نیروی انسانی بخش دولتی.
- ۴۹- افزایش حداقل سطح تحصیلات لازم در استخدام‌های جدید.
- ۵۰- تلاش برای احیاء نقش مناطق مرزی در سازمان فضایی استان با توجه به طرح جامع آمایش منطقه و استان و برنامه جامع بازسازی و توسعه این مناطق.
- ۵۱- حل مشکلات اراضی آبی موجود از طریق زهکشی‌های سطحی با سرمایه‌گذاری دولت و زهکشی زیرزمینی با مشارکت مردم و بخش خصوصی و استفاده از تسهیلات بانکی.
- ۵۲- تبدیل اراضی دیم به اراضی آبی براساس نتایج مطالعات جامع در این زمینه.
- ۵۳- توسعه و گسترش طرح‌های تأمین آب و توسعه سیستم‌های نوین آبیاری و تحت فشار در مناطق مستعد استان.
- ۵۴- احیاء و توسعه سطح زیرکشت محصولات باغی استان از قبیل خرما، زیتون، گردو، انگور، انار، انجیر، توت فرنگی و زردآلو در قالب طرح‌های استانی.
- ۵۵- توسعه کشت چغندر قند و احداث کارخانجات وابسته به آن.
- ۵۶- زمینه‌سازی و تشویق بخش خصوصی برای فعالیت در زمینه‌ی اصلاح و احیاء باغات درجه ۲ و جایگزینی باغات درجه ۳ با رعایت اصول نوین کاشت و شیوه‌های مدرن آبیاری.
- ۵۷- فرهنگ‌سازی به منظور کاربرد اصول کشاورزی پایدار در راستای حفظ منابع پایه‌ای بخش و رعایت ملاحظات زیست‌محیطی.
- ۵۸- زمینه‌سازی و تشویق مردم و تشکلهای تعاونی تولید در زمینه‌ی استفاده از اراضی تپه ماهوری حاشیه رودخانه‌ها برای توسعه باغبانی از طریق آبیاری تحت فشار و پیگیری برای حذف قوانین و مقررات مانع‌ساز در این زمینه.
- ۵۹- فراهم آوردن زمینه‌های مشارکت دانش‌آموختگان و متخصصان بخش کشاورزی در فرآیند تولید.
- ۶۰- تغییر الگوی کشت در استان به منظور نیل به کاراترین استفاده از منابع تولید علی‌الخصوص منابع آب استان.
- ۶۱- توسعه و افزایش ضریب مکانیزاسیون متناسب با برنامه‌های زراعت و باغبانی و نیاز آب و خاک.
- ۶۲- توسعه و ترویج روش‌های بیولوژیک در دفع آفات نباتی و دامی و تحدید استفاده از کودها و سموم شیمیایی.
- ۶۳- پیگیری در امر واگذاری امور تصدی‌گری دستگاه‌های اجرایی استان در کلیه مواردی که در چارچوب قوانین فعلی کشور امکان‌پذیر است.
- ۶۴- اختصاص و واگذاری اراضی دولتی به فعالیتهای کشاورزی بخش خصوصی متناسب با مناطق مختلف و مستعد استان.
- ۶۵- پیگیری در امر اجرای جدی‌تر مصوبات هفت برنامه تحول اداری در دستگاه‌های اجرایی استان و مورد سؤال واقع شدن مدیران ذیربط در این خصوص توسط نهادهای مسئول بازرسی و نظارت.
- ۶۶- کاهش هزینه‌ها، رفع موانع، زمینه‌سازی، تشویق و حمایت همه‌جانبه، مؤثر و جدی از مشارکت و رقابت هرچه‌بیشتر

- بخش خصوصی برای فعالیت و سرمایه‌گذاری در رشته‌های صنعتی دارای اولویت با تکنولوژی برتر.
- ۶۷- توسعه مهارت‌های حرفه‌ای بهره‌برداران و فرهنگ‌سازی به منظور کاربرد اصول کشاورزی پایدار در بهره‌برداری از عوامل تولید.
- ۶۸- استقرار تدریجی کلیه واحدهای صنعتی با هر نوع کد زیست محیطی در شهرک‌های صنعتی.
- ۶۹- زمینه‌سازی برای افزایش توانمندیهای خدمات فنی و مهندسی علی‌الخصوص در زمینه تکنولوژی اطلاعات به عنوان حلقه مکمل بخش صنعت و با توجه به رویکرد صادراتی این نوع خدمات .
- ۷۰- زمینه سازی برای کاهش دوران ساخت پروژه های صنعتی .
- ۷۱- زمینه‌سازی برای سرمایه گذاری مشترک بخش خصوصی داخلی و خارجی در کلیه رشته‌های صنعتی و افزایش سهم صادرات محصولات صنعتی استان .
- ۷۲- ایجاد و گسترش شهرکهای صنعتی کارگاهی قطعه سازی ، شهرکهای تخصصی و خوشه های صنعتی .
- ۷۳- بسترسازی برای ارتقاء کیفیت و استاندارد سازی و کاهش قیمت محصولات صنعتی تولیدی در استان.
- ۷۴- حل مشکل اراضی در اختیار پادگانها در جهت توسعه صنعتی استان .
- ۷۵- تسريع در حل مشکل اسناد شهرکهای صنعتی بر اساس قانون مصوب مجلس شورای اسلامی توسط دستگاههای اجرایی ذیربط .
- ۷۶- توسعه و تحکیم ارتباط بخش صنعت با مراکز آموزش عالی و مؤسسات تحقیقاتی و پژوهشی استان.
- ۷۷- گسترش مراکز مشاوره و اطلاع‌رسانی صنعتی برای تولیدکنندگان و بازرگانان.
- ۷۸- توسعه و تقویت زیرساخت‌های استان علی‌الخصوص شبکه‌های ارتباطی و مواصلاتی استان (شبکه راههای داخلی و محورهای ارتباطی با استانهای همجوار - شبکه‌های مخابراتی - فرودگاه‌ها و امکانات حمل و نقل هوایی ...).
- ۷۹- ایجاد صنایع جدید و نوسازی کارگاه‌های موجود صنایع غذایی و آشامیدنی استان.
- ۸۰- تغییر الگوی پرورش دام از دامهای کوچک به بزرگ . کاهش تعداد دامداران متکی بر علوفه مرتعی و تغییر شیوه معیشت آنها ، اولویت ارائه خدمات و واگذاری در مجتمع های دامپروری به صاحبان پروانه چرا و عشایر دارای سابقه عرفی ، احیاء و توسعه پوشش گیاهی مراتع ، اولویت واگذاری اراضی ملی و پادگانهای غیر فعال به دامداران صاحب پروانه چرا و عشایر دارای سابقه عرفی و فرزندان آنها به شرط تغییر شیوه معیشت و ابطال پروانه ی چرا .
- ۸۱- ایجاد و تقویت زمینه های اجتماعی اجرای طرحهای اسکان عشایر ، ارتقاء دانش مهارتی و آگاهی های عمومی عشایر ، انجام مطالعات راهبردی در زمینه های شناسایی نقاط مستعد جهت اجرای عملیات اسکان و مطالعات راهبردی جهت اجرای نظام بهره برداری مناسب و رعایت الگوی کشت بهینه در کلیه کانونهای اسکان .
- ۸۲- واقعی نمودن تعرفه های خدمات تشخیصی-درمانی در استان .
- ۸۳- کامل نمودن پوشش بیمه همگانی و کارآمد نمودن نظام بیمه های پایه و توسعه بیمه های تکمیلی در استان .
- ۸۴- تفویض کلیه اختیارات مربوط به سطح بندی خدمات ، تربیت و استخدام نیروی انسانی موردنیاز و تدوین مقررات و ضوابط ومجوزهای مربوط به هبأت امنای دانشگاه جندی شاپور اهواز .
- ۸۵- بهسازی بافتهای مسکونی ، بهبود عبور و مرور شهری ، بهبود محیط شهری ، تأسیسات و تسهیلات شهری ، تأسیسات حفاظتی شهری و توانمندسازی مناطق حاشیه نشین شهری .

ل - اقدامات اولویت‌دار و محرک توسعه استان

با تأکید بر پیگیری و نظارت برانجام مصوبه شماره ۶۴۱۰۶/ت۲۸۸۵۴هـ مورخ ۱۳۸۲/۱۲/۱۸ هیأت محترم وزیران در بخش‌های ذیربط :

۱- وزارت نفت

۱-۱- پالایش و تصفیه کامل گازشهری در شهرهای استان علی‌الخصوص مسجدسلیمان و آغاچاری.

۲-۱- جلوگیری از سوزاندن مواد زائد نفتی استخراج شده از چاه‌های نفت.

۳-۱- تسریع در جمع‌آوری گازهای همراه نفت.

۴-۱- تسریع در احداث جایگاههای عرضه سوخت CNG در سطح استان.

۵-۱- توسعه، تجهیز و ارتقاء سطح مؤسسات آموزش عالی وابسته به وزارت نفت در شهرهای آبادان و اهواز در حد استانداردهای بین‌المللی.

۶-۱- توسعه و تجهیز منطقه ویژه اقتصادی پتروشیمی بندرامام و تجهیز پتروشیمی‌های استان به سیستم‌های کاهش و کنترل آلودگی آب، هوا و پسماند.

۷-۱- (با همکاری وزارت صنایع) تسریع در جایگزین کردن سوخت‌های پاک بجای سوخت‌های سنگین در صنایع استان (با اولویت صنایع سیمان - آسفالت و آجرسازی).

۸-۱- گازرسانی به کلیه شهرک‌های صنعتی استان.

۹-۱- توسعه و احداث صنایع پالایشگاهی در آبادان اهواز و امیدیه .

۹-۱- اجرای طرحهای گسترش فضای سبز در شهرهای مناطق نفتخیز و احداث فضای سبز در اطراف تأسیسات مربوط به شرکت نفت .

۲- وزارت راه و ترابری

۱-۲- تسریع در توسعه و تجهیز پایانه‌های بار ، مسافر و ماشین آلات سنگین استان .

۲-۲- مطالعه و احداث و تکمیل آزاد راه‌های اهواز - بهبهان - شیراز؛ اهواز - ایذه - شهرکرد؛ بهبهان - بندرامام - پل زال ، اهواز- سوسنگرد - مرز عراق (العماره) ، خرمشهر- شلمچه و اتوبان ساحلی استان(خرمشهر-آبادان-ماهشهر- هنديجان-ديلم) .

۳-۲- مطالعه دو خطه و برقی کردن محورهای سه گانه راه‌آهن استان (اهواز - بندرامام؛ اهواز - خرمشهر؛ اهواز - اندیمشک).

۴-۲- پاکسازی اروندرود از شناورهای غرق شده و لایروبی آن.

۵-۲- توسعه و تجهیز فرودگاه‌های بین‌المللی اهواز و آبادان.

۶-۲- بازسازی و احیاء بندرگاه خرمشهر.

۷-۲- مطالعه اتصال شبکه راه‌آهن استان به راه‌آهن کشور عراق.

۸-۲- مطالعه و احداث خط آهن بندر امام - شیراز و اهواز-ایذه-شهرکرد-اصفهان .

۹-۲- اتصال راه آهن به ورودی شهرکهای صنعتی موجود مسیر راه آهن بر اساس ماده ۵۲ قانون برنامه سوم توسعه .

۱۱-۲- توسعه ، تقویت و افزایش ظرفیت شبکه راههای ارتباطی بنادر با مرکز استان و سایر استانها .

۱۲-۲- توسعه و تجهیز بنادر و فرودگاه‌های بین‌المللی استان.

۱۳-۲- احداث کریدور بسته شمال به جنوب استان .

۱۴-۲- توسعه و تجهیز پایانه های بار استان متناسب با ظرفیتهای بار پایانه ها .

۳- وزارت جهادکشاورزی

۱-۳- تکمیل هرچه سریعتر کانال‌های فرعی (درجه ۳ و ۴) شبکه‌های آبیاری و زهکشی پایین دست سدهای در حال بهره‌برداری یا در حال ساخت.

۲-۳- تسریع در تجهیز و نوسازی و تسطیح اساسی اراضی استان .

۳-۳- تسریع در احیاء و توسعه باغات استان بویژه نخیلات ، زیتون ، انار ، انجیر و گل و گیاهان زینتی .

۴-۳- تدوین الگوی کشت بهینه استان در راستای بهره‌برداری بهینه و اقتصادی از منابع آب.

۵-۳- تعیین روش‌های مناسب آبیاری در مناطق مختلف استان.

۶-۳- تهیه طرح جامع بیابان‌زدایی استان با تکیه بر کانونهای بحرانی فرسایش و کنترل شن های روان .

۷-۳- افزایش سهمیه ماشین آلات و ادوات کشاورزی استان .

۸-۳- اتمام ممیزی و تفکیک انفال و اخذ اسناد اراضی ملی .

۳-۹- کنترل و تقلیل نیروی انسانی دستگاه‌های اجرایی ذیربط استان در حد بهینه.

۳-۱۰- حذف طرح‌های بزرگ شیلاتی از منابع اعتباری دولتی .

۳-۱۱- انجام مطالعات جامع ذخایر ماهیان سطح زی در محدوده آب‌های ساحلی استان.

۳-۱۲- تدوین برنامه جامع‌سازی ذخائر آبزیان استان با توجه به توان بیولوژیکی و ملاحظات ژنتیکی منابع.

۳-۱۳- (سازمان جنگلها و مراتع) اختصاص زمین مناسب خارج از محدوده شهرهای استان برای جابجائی اماکن، پادگانها و زاغه‌های مهمات نیروهای نظامی.

۳-۱۴- انجام مطالعات جامع و برنامه‌ریزی برای افزایش اراضی آبی و میانگین تولید در واحد سطح و به زراعی.

۳-۱۵- انجام مطالعات و تعیین نیازهای آبی کشت‌های موردنظر در مناطق مختلف استان.

۳-۱۶- کمک و همکاری در حل مشکل اسناد ملی واگذار شده به شهرک های صنعتی و تهیه زمین برای فعالیت های صنعتی.

۳-۱۷- احداث و تجهیز پست های قرنطینه نباتی و دامی در مناطق مرزی استان .

۳-۱۸- تهیه طرح جامع فضای سبز استان .

۳-۱۹- احداث کارخانه تولید تراکتور و کمباین و ادوات کشاورزی در شهرستان اهواز .

۴- وزارت صنایع و معادن

۴-۱- استقرار نظام مدیریت زیست‌محیطی (ISO ۱۴۰۰۰) در صنایع استان.

۴-۲- ایجاد شهرک صنعتی خرما و شهرک صنعتی آبزیان در شهرهای آبادان ، اهواز ، شادگان و هندیجان .

۴-۳- ایجاد شبکه اطلاع‌رسانی گسترده، دقیق، جامع، سریع، به روز و کارآمد در زمینه‌آمار و اطلاعات تأثیرگذار بر بخش صنعت و معدن استان با استفاده از تکنولوژی اطلاعات.

۴-۴- انجام مطالعات امکان‌سنجی و مکان‌یابی اجرای طرح‌های مختلف صنعتی و معدنی در نقاط مختلف استان.

۴-۵- (با همکاری وزارت نفت) تسریع در جایگزین کردن سوخت‌های پاک بجای سوخت‌های سنگین در صنایع استان (با اولویت صنایع سیمان، آسفالت و آجرسازی).

۴-۶- الزام صنایع استان به مجهز شدن به سیستم های کاهش و کنترل آلاینده‌ها و تجهیزات پایش مداوم.

۴-۷- اعطای اختیار کامل به مدیران واحدهای بزرگ صنعتی استان از جمله فولاد، پتروشیمی و کشت و صنعت‌ها در زمینه خرید مواد اولیه و سایر کالاهای مصرفی مورد نیاز از صنایع مستقر در استان.

۴-۸- برنامه‌ریزی به منظور ایجاد بستر مناسب بوسیله صنایع بزرگ و ملی مستقر در استان جهت تأمین مواد اولیه صنایع پایین دست.

۴-۹- توسعه و تکمیل زیرساخت‌ها در شهرک‌های صنعتی موجود و احداث شهرک‌های صنعتی جدید.

۵- وزارت نیرو

۵-۱- تسریع در تکمیل سدها و نیروگاه‌های آبی در حال ساخت یا طراحی شده یا در حال مطالعه.

۵-۲- تکمیل کلیه طرح‌های نیمه‌تمام شبکه‌های آبیاری و زهکشی پایین دست سدهای در حال بهره‌برداری یا در حال احداث.

۵-۳- بازنگری اساسی در طرح‌های انتقال آب بین حوضه‌ها از دیدگاه آمایش سرزمین، توسعه پایدار، اصول محیط‌زیست و حقوق ذینفعان.

۵-۴- لحاظ کردن منافع ملی در طرح‌های مبادله آب با کشورهای همجوار و محدود کردن آن به ارسال آب در ظروف بسته‌بندی شده.

۵-۵- تأمین حقابه و بهینه سازی رژیم آبی تالاب‌های استان بخصوص تالاب هورالعظیم و شادگان.

۵-۶- لایروبی و تثبیت سواحل و رودخانه‌های استان.

۵-۷- تأمین آب برای طرح‌های مردمی بیابان‌زدائی و تثبیت‌شن‌های روان در محدوده‌های مشخص.

۵-۸- تسریع در احداث شبکه های جمع آوری و تصفیه فاضلابهای شهری و روستایی .

۵-۸- تسريع در تأمين برق مورد نیاز شهرکهای صنعتی و واحدهای بزرگ صنعتی .

۶- سازمان حفاظت محیط زیست

۶-۱- تهیه طرحهای جامع مدیریت زیست محیطی منابع طبیعی استان (آب، خاک، هوا، پوشش گیاهی، ...).

۶-۲- مشارکت در شکل گیری تشکلهای غیردولتی (NGO) زیست محیطی در جوامع شهری، روستایی و عشایری.

۶-۳- احداث پاسگاههای محیط بانان در محدوده های تحت مدیریت اداره کل حفاظت محیط زیست استان و تقویت نیروی انسانی و امکانات آنها .

۶-۴- راه اندازی گارد ویژه حفاظت از رودخانه های استان.

۶-۵- ساماندهی مدیریت تالابهای استان.

۶-۶- شناسایی و بهسازی نقاط بحرانی در اکوسیستم های طبیعی استان

////////////////////////////////////

۶-۷- متوقف نمودن کلیه طرحها و پروژه های بزرگ ملی که فاقد مطالعات زیست محیطی هستند .

////////////////////////////////////

۷- وزارت کشور

۷-۱- تجهیز نیروی انتظامی استان مخصوصاً در پاسگاههای نوار مرزی غرب استان به امکانات پیشرفته و تکنولوژی روز دنیا.

۷-۲- ارتقای سطح کمی و کیفی پرسنل نیروی انتظامی استان و منظور نمودن امکانات و تسهیلات ویژه برای آنها.

۷-۳- (نیروی انتظامی) کنترل شدید تردها خصوصاً در مناطق مرزی استان و جلوگیری از رفت و آمدهای غیرقانونی به کشور عراق به منظور جلوگیری از قاچاق اسلحه.

۷-۴- (نیروی انتظامی) انجام مانورهای گسترده جمع آوری سلاح و مهمات غیرقانونی خصوصاً در مناطق غربی استان.

۷-۵- تسريع در ایجاد قطار شهری اهواز.

۷-۶- (با همکاری وزارت دفاع) پیش بینی و رفع مخاطرات ناشی از انفجارهای احتمالی زاغه های مهمات در محدوده های مسکونی.

۸- سازمان آموزش فنی و حرفه ای (وزارت کار و امور اجتماعی)

۸-۱- بهینه سازی ساختار، نیروی انسانی و امکانات فیزیکی اداره کل آموزش فنی و حرفه ای استان.

۸-۲- مبادله تفاهم نامه با صنایع، اتحادیه ها، مجامع صنفی و شرکتهای تولیدی استان برای پذیرش کارورز به منظور حضور کارآموزان در محیطهای واقعی کار به میزانی که در استانداردها تعیین شده است.

۸-۳- توسعه دوره های ۱۸ ماهه در استان و ایجاد رشته های جدید (بعنوان مثال : هتلداری و آموزش توریسم) و تدوین استانداردهای لازم در این زمینه ها.

۹- سازمان مدیریت و برنامه ریزی

۹-۱- انجام مطالعات جامع آمایش استان با نگاه ویژه به مناطق مرزی غرب استان.

۹-۲- تهیه و تدوین برنامه جامع بازسازی و توسعه شهرستانهای جنگزده غرب استان در چارچوب طرح پایه آمایش استان و مناطق مذکور.

۹-۳- تغییر در قوانین استخدام کشوری به نفع استانهای بدآب و هوا و استانهایی که شرکتهای دولتی با نظام پرداختهای ویژه و ارائه حقوق و مزایای بسیار بالا، در آنها حضوری گسترده و فراگیر دارند.

۹-۴- پیگیری و نظارت بر تأمین اعتبارات هزینه ای دستگاههای اجرایی براساس برآورد قیمت تمام شده فعالیتها

۹-۵- پیگیری دقیق اجرای ۷ برنامه مصوب تحول اداری در سطح دستگاههای اجرایی استان .

۹-۶- حذف (یا عدم تخصیص) اعتبارات طرحها و پروژه های بزرگ ملی که فاقد مطالعات زیست محیطی هستند .

۱۰- وزارت دادگستری

تجهیز اداره کل دادگستری استان به امکانات پیشرفته تکنولوژی اطلاعات، ارتقای سطح نیروی انسانی و منظور نمودن

امکانات و تسهیلات ویژه برای نیروی انسانی آن اداره کل.

۱۱- وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری

۱-۱۱- توسعه، تکمیل و تجهیز سخت افزار، نرم افزار و مغز افزار (Brain Ware) دانشگاه شهید چمران اهواز و توسعه ارتباطات خارجی این دانشگاه با دانشگاه های معتبر جهان، بعنوان مرکزیت آموزش عالی و تحقیقات علوم غیر پزشکی در منطقه جنوب غرب کشور.

۲-۱۱- تأسیس دانشگاه صنعتی در استان .

۱۲- وزارت امور اقتصادی و دارائی

۱-۱۲- راه اندازی بازار بورس در استان.

۲-۱۲- ارائه تسهیلات بانکی مناسب به متقاضیان بخش خصوصی برای سرمایه گذاری در بخش راه و ترابری استان (بویژه در زمینه نوسازی وسائط حمل و نقل عمومی استان).

۳-۱۲- توسعه، تجهیز و ارتقاء سطح گمرکات استان.

۱۳- وزارت ارتباطات و فن آوری اطلاعات

۱-۱۳- افزایش ضریب نفوذ تلفن ثابت و همراه در استان.

۲-۱۳- کاهش زمان واگذاری تلفن ثابت و همراه در استان.

۱۴- وزارت بازرگانی

۱-۱۴- توسعه و تجهیز منطقه آزاد اروند (آبادان + خرمشهر).

۲-۱۴- تسريع در راه اندازی بازارچه های مرزی در شلمچه و چزابه.

۳-۱۴- احداث نمایشگاه بین المللی در شهر اهواز با مکانیابی جدید به دلیل مشکلات موجود ناشی از وجود معارضین نظامی و غیرنظامی در نمایشگاه موجود .

۴-۱۴- بازاریابی برای محصولات صنعتی و کشاورزی تولیدی استان در منطقه.

۱۵- وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح

۱-۱۵- سپردن تدریجی مسئولیت تأمین امنیتی مرزهای استان به نیروی انتظامی (بجای ارتش) و انتقال تدریجی نیروهای نظامی از مرزها به پادگان ها.

۲-۱۵- مشخص کردن شاخص ها و استانداردهای لازم در زمینه نیاز نیروهای نظامی به زمین ها و محدوده های موردنظر و اختصاص محدوده هایی به این نیروها با توجه به شاخص های وضع شده و آزادسازی سایر زمین ها و محدوده های اشغال شده توسط نیروهای نظامی در خلال دوران دفاع مقدس.

۳-۱۵- تعیین جدول زمانبندی برای خروج پادگان ها و اماکن و تأسیسات نظامی (بویژه زاغه های مهمات) از محدوده و جوار شهرها و مناطق مسکونی.

۴-۱۵- (با همکاری وزارت کشور) پیش بینی و رفع مخاطرات ناشی از انفجارهای احتمالی زاغه های مهمات.

۵-۱۵- پاکسازی کامل میادین مین.

۱۶- وزارت مسکن و شهرسازی

۱-۱۶- همکاری در حل مشکل تغییر کاربری زمین های واگذار شده برای فعالیتهای صنعتی.

۲-۱۶- بهسازی بافتهای مسکونی در مناطق حاشیه نشین شهری .

۳-۱۶- توانمندسازی اسکان غیررسمی در مناطق حاشیه نشین شهری با احداث ، ساماندهی ، توسعه و تجهیز بازار چه های روز ، مراکز فرهنگی و هنری ، کارگاههای مهارت آموزی بانوان و جوانان جویای کار و مراکز آموزشی و بهداشتی

۱۷- سازمان ثبت اسناد و املاک

۱-۱۷- حل مشکل صدور سند مالکیت زمین های واگذار شده برای فعالیتهای صنعتی (در مناطق ویژه اقتصادی یا زمین هایی که توسط اداره کل منابع طبیعی استان واگذار می شوند).

۱۷-۲- تفکیک و افراز اراضی صاحبان نسق کشاورزی با هماهنگی شورای برنامه ریزی و توسعه استان .

۱۸- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

توسعه، تکمیل و تجهیز سخت‌افزار، نرم‌افزار و مغزافزار (Brain Ware) دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی اهواز (جندی‌شاپور) و توسعه ارتباطات خارجی این دانشگاه با دانشگاه‌های معتبر جهان به عنوان مرکزیت آموزش، پژوهش و ارائه خدمات برتر بهداشتی - درمانی در منطقه جنوب غرب کشور.

۱۹- وزارت آموزش و پرورش

۱۹-۱- انجام اقدامات لازم برای جذب نیروی انسانی با سطح تحصیلات و توانایی‌های عمومی بالا در آموزش و پرورش استان.

۱۹-۲- ارتقاء سطح آگاهی‌های عمومی و دانش مدیریت مدیران آموزش و پرورش استان.

۲۰- شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان

منظور نمودن اولویت خاص به بخش آموزش و پرورش استان در توزیع و تخصیص اعتبارات جاری و عمرانی استان.

۲۱- صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

توسعه ، ارتقاء و بهسازی کمیت و کیفیت سیستم ها و تجهیزات دریافت و ارسال سیگنالهای صوتی و تصویری صدا و سیما مرکز خوزستان .

۲۲- وزارت امور خارجه

تأسیس دفتر نمایندگی در استان جهت تسهیل در تردد بازرگانان و صنعتگران ایرانی و خارجی .

۲۳- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

۲۳-۱- تغییر رتبه دانشگاه جندی شاپور اهواز در نظام سطح بندی خدمات و متناسب نمودن آن با نیازهای منطقه ای (کشورها و استانهای همجوار) .

۲۳-۲- ایجاد ، توسعه و تکمیل بخشهای فوق تخصصی تشخیصی و درمانی دانشگاه جندی شاپور اهواز در رشته های مختلف پزشکی از نظر تأمین منابع انسانی ، مالی ، تجهیزاتی و ساختمانی (متناسب با نقش درنظر گرفته شده برای این دانشگاه در منطقه).

۲۴- سازمان ایرانگردی و جهانگردی

ایجاد و توسعه قطب های گردشگری و جهانگردی در سطح استان .

۲۵- سازمان امور عشایر

۲۵-۱- پیگیری و انجام اقدامات قانونی جهت واگذاری منتطق مستعد جهت ساماندهی و اسکان عشایر .

۲۵-۲- بهسازی و احداث زیرساختهای لازم در محدوده های کانونهای اسکان .

۲۵-۳- تدوین نظام بهره برداری مناسب برای اجرا در کانونهای توسعه .

۲۵-۴- واگذاری زمین زراعی با قابلیت کشت آبی به هر خانوار عشایری متناسب با استعداد هر کانون .

۲۵-۵- تهیه و اجرای طرح جامع آموزش و ترویج در مناطق عشایری .

۲۵-۶- تهیه و اجرای طرح جامع تنظیم کوچ و مدیریت اجرا .

۲۵-۷- تهیه طرحهای اشتغالزای متناسب با طرحهای اسکان .

۲۶- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی

تهیه و اجرای طرحهای جابجایی جمعیت روستایی و عشایری موجود در حوزه دریاچه سدهای دردست ساخت با تأکید بر تأمین معیشت و محل سکونت مناسب برای آنها

۶-۳-۲-۱-۳- شمول قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه

برنامه پنجم توسعه شامل ۲۳۵ ماده و ۱۹۲ تبصره در ۹ فصل به شرح زیر به تصویب رسیده است:

فصل اول - فرهنگ اسلامی - ایرانی

فصل دوم - علم و فن آوری

فصل سوم - اجتماعی

فصل چهارم - نظام اداری و مدیریت

فصل پنجم - اقتصادی

فصل ششم - توسعه منطقه‌ای

فصل هفتم - دفاعی، سیاسی و امنیتی

فصل هشتم - حقوقی، قضایی

فصل نهم - بودجه و نظارت

۶-۳-۲-۱-۴- بررسی قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه

بررسی برنامه پنجم نشان می‌دهد که در این برنامه فصل‌های پنجم و ششم بیشتر از سایر فصل‌ها با مسایل توسعه استان‌ها و به طور ضمنی با موضوع آمایش و توسعه منطقه‌ای ارتباط دارد. در سایر فصل‌ها به طور کلی و عمومی جنبه‌های راهبردی بخشی - سرزمینی حاکم است و تنها گوشه‌هایی از این موارد به مسایل منطقه‌ای اشاره‌ای دارند.

در ادامه هدف‌های کمی رشد متغیرهای کلان اقتصادی در این برنامه ارائه می‌شود و سپس به مهم‌ترین نکاتی که در این قانون دارای اهمیت منطقه‌ای یا موضوعی / منطقه‌ای هستند و یا از دیدگاه آمایش سرزمین اهمیت دارند اشاره می‌شود.

هرچند در این برنامه، راهبردهای متمرکزی برای برنامه‌ریزی منطقه‌ای و آمایش ارائه نشده است، اما جهت‌گیری‌های مهمی در ارتباط با این مسایل به صورت پراکنده در آن وجود دارد که می‌تواند به عنوان یک سند بالا دست در تهیه برنامه آمایش مورد استفاده قرار گیرد. به علاوه هرچند این برنامه تا پایان سال ۱۳۹۴ اعتبار دارد، اما انتظار می‌رود جهت‌گیری‌های توسعه منطقه‌ای مندرج در آن، بر اساس روند دهه‌های اخیر در برنامه‌ریزی منطقه‌ای و آمایشی کشور، دیرپاتر باشند.

مواد خاص این قانون از فصولی که با موضوع آمایش و توسعه منطقه‌ای ارتباط دارند بدون دخل و تصرف در متن آن با تاکید بر نکات بیشتر مرتبط که به وسیله رنگ سایه طوسی مشخص شده‌اند، عیناً در ضمیمه چهارم برای مراجعه بیشتر منعکس شده‌است. بدیهی است برای جزئیات بیشتر و کامل‌تر مراجعه

به متن کامل قانون امکان‌پذیر است.

اهداف کمی رشد اقتصادی در برنامه پنجم توسعه

اهداف کمی رشد اقتصادی در ماده ۲۲۴ در انتهای قانون مشخص شده که در اینجا نیز به آن اشاره می‌شود:

- رشد نرخ متوسط هشت درصد (۸٪) سالیانه تولید ناخالص داخلی.

- کاهش شکاف پس‌انداز و سرمایه‌گذاری، حفظ نسبت پس‌انداز به تولید ناخالص داخلی به میزان متوسط چهل درصد.

- قطع وابستگی هزینه‌های جاری دولت به درآمدهای نفت و گاز تا پایان برنامه.

- کاهش نرخ بیکاری به هفت درصد در پایان برنامه.

- رساندن ضریب جینی در پایان برنامه به ۳۵ درصد.

فصل اول - فرهنگ اسلامی - ایرانی

فصل اول از نظر وظایف و راهبردها جنبه سرزمینی دارد و تنها در چند ماده قانون به سازمان میراث فرهنگی و سازمان ورزش اجازه امکان گسترش زیرساخت‌ها و همچنین حمایت از بخش خصوصی برای این امر را مجاز کرده است، (مواد ۱۱ و ۱۴ قانون)

فصل دوم - علم و فن‌آوری

در این فصل در ماده ۱۹ (بند ۱۳) و ماده ۲۰ و ۲۱ به ترتیب موضوع تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش کشور و افزایش سرانه‌های ورزشی، مقابله با ناهنجاری‌های فرهنگی و اجتماعی، تقویت و گسترش برنامه‌های آموزشی، علمی و تربیتی از طریق برنامه‌های صدا و سیما، مکلف کردن دولت به تربیت نیروی انسانی متخصص و اصلاح هرم تحصیلی نیروی کار و استمرار نظام کارآموزی و کارورزی مورد تأکید قرار گرفته‌اند و دارای جنبه‌هایی هستند که در تهیه برنامه آمایش استان می‌توانند مورد استفاده قرار گیرند.

فصل سوم - اجتماعی

در این فصل مواد تا حدودی مرتبط با موضوعات آمایش و توسعه منطقه‌ای محدود به موضوع ارتقای سطح شاخص توسعه انسانی، تنظیم سند ملی کار شایسته (ماده ۲۴ قانون) و در بخش بهداشت موضوع سلامت مواد غذایی (ماده ۳۴ قانون) است که دارای بعضی از جنبه‌های قابل استفاده در تهیه برنامه آمایش استان می‌باشد.

فصل چهارم - نظام اداری و مدیریت

در این فصل تأکید بر ایجاد زیرساخت ملی داده‌های مکانی (NSDI) در سطوح ملی تا محلی (ماده ۴۶ قانون) و نظام‌مند کردن شاخص‌های توسعه (ماده ۶۸ قانون) مهمترین بخش راهبردها را تشکیل می‌دهد. اهمیت این موضوع در برنامه‌ریزی منطقه‌ای و آمایش برای اندازه‌گیری درجه پیشرفت و توسعه استان‌ها و شهرستان‌ها است.

طبق بند هـ ماده ۴۶- معاونت نسبت به ایجاد زیرساخت ملی داده‌های مکانی (NSDI) در سطوح ملی تا محلی و تدوین معیارها و ضوابط تولید و انتشار آنها حداکثر تا پایان سال سوم برنامه اقدام نماید.

طبق ماده ۶۸ - مرکز آمار ایران مکلف شده است به منظور تهیه آمار و اطلاعات مورد نیاز برای محاسبه شاخص‌های حوزه‌های تخصصی در ۱۲ مورد شامل ارزیابی سند چشم‌انداز بیست ساله کشور و آمایش سرزمین اقدام نماید.

فصل پنجم - اقتصادی

فصل پنجم (امور) اقتصادی شامل بخش‌های زیر می‌باشد: بهبود فضای کسب و کار، بهره‌وری، اشتغال، ارز، پول و بانک، بازار سرمایه، تجارت، سرمایه‌گذاری خارجی، مناطق آزاد، بیمه‌های بازرگانی، کاهش وابستگی به نفت، اصلاح نظام مالیاتی، توسعه تعاون، نفت و گاز، انرژی‌های پاک، منابع آب، کشاورزی، صنعت، معدن، حمل و نقل، ماده ۶۹، ۷۰، ۷۶، ۷۹، ۸۰، ۱۱۲، ۱۲۳، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۸، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۴، ۱۵۶، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۳، حداقل بر نکات مهمی تأکید کرده است که بعضی از مهم‌ترین نکات مرتبط با این گزارش در ادامه مطرح می‌شود.

در بخش‌های بهبود فضای کسب و کار، بهره‌وری و اشتغال، مواردی با توسعه منطقه‌ای ارتباط دارند که در ادامه به آن‌ها اشاره شده‌است. اهم این موضوعات شامل بهبود محیط کسب و کار، ارتقای بهره‌وری، توسعه اشتغال و حمایت مالی و تشویق توسعه شبکه‌ها، خوشه‌ها و زنجیره‌های تولیدی، ایجاد پیوند مناسب بین بنگاه‌های کوچک، متوسط، بزرگ (اعطاء کمک‌های هدفمند) و انجام تمهیدات لازم برای تقویت توان فنی - مهندسی - تخصصی، تحقیق و توسعه و بازاریابی در بنگاه‌های کوچک و متوسط و توسعه مراکز اطلاع‌رسانی و تجارت الکترونیک و حمایت از توسعه مناطق آزاد و اصلاح نظام مالیاتی است.

در بخش‌های گاز و آب و برق و انرژی‌های پاک، هرچند موضوعات تأکید شده به طور عمده دارای جنبه سرزمینی هستند، اما جهت‌گیری‌های بسیار مناسبی از دیدگاه استفاده از بخش خصوصی و فراهم کردن زمینه مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در پروژه‌های نفت و گاز و آب و برق و خرید انرژی برق

از بخش خصوصی و حمایت از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در احداث سدهای کوچک و شبکه‌های آب رسانی و حمایت از تولید انرژی پاک و از جمله انرژی خورشیدی تولید شده توسط بخش خصوصی برای اتصال به شبکه سراسری از جمله آن‌ها است.

در بخش کشاورزی برای نیل به خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی و دامی، تأمین امنیت غذایی و افزایش ارزش افزوده بخش کشاورزی بر مبنای ملاحظات توسعه پایدار سالانه به میزان هفت درصد (نسبت به سال ۱۳۸۸) و افزایش راندمان آبیاری بخش به حداقل چهار درصد تا سال آخر برنامه و افزایش شاخص بهره‌وری مصرف آب در بخش کشاورزی و افزایش تولید محصول به ازای واحد حجم مصرفی مورد تأکید قرار گرفته است.

در بخش صنعت و معدن، توسعه صنایع دارای قابلیت صادراتی، توسعه زنجیره‌های تولیدی به خصوص پتروشیمی، فلزات اساسی، محصولات معدنی غیرفلزی، تقویت سازمان‌های توسعه‌ای از شهرک‌های تخصصی غیردولتی که به منظور توسعه زنجیره‌های ارزش متانول، آمونیاک، استایرن و بوتادین با تصویب دولت و حمایت از استقرار صنایع در شهرک‌ها و نواحی صنعتی و کمک‌های لازم به شهرک‌ها و نواحی صنعتی دولتی و غیردولتی به ویژه در امور تأمین راه، آب، برق، گاز و تلفن تا ورودی واحدهای مستقر در این شهرک‌ها مورد توجه بوده‌اند.

در بخش حمل و نقل مقرر شده است شروع کلیه طرح‌های جدید توسعه و ساخت زیربنای حمل و نقل فقط براساس نتایج طرح جامع حمل و نقل کشور صورت گیرد. همچنین واگذاری بخش‌های غیرحاکمیتی به بخش‌های خصوصی و تعاونی و ایجاد ظرفیت‌های جدید توسط بخش‌های خصوصی و تعاونی مورد تأکید قرار گرفته است.

بهبود فضای کسب و کار

طبق ماده ۶۹ به منظور بهبود فضای کسب و کار در کشور وزارت بازرگانی مکلف شده است، ضوابط و سیاست‌های تشویقی لازم از جمله اهداء جوایز یا اعطاء تسهیلات یا کمک‌های مالی را تهیه نماید.

و طبق ماده ۷۰ تسهیل قانونی مهمی ایجاد شده است که به موجب آن در مورد آن دسته از فعالیت‌های اقتصادی که نیازمند اخذ مجوز از دستگاه‌های متعدد می‌باشند، دستگاه اصلی موضوع فعالیت، وظیفه مدیریت یکپارچه، هماهنگی و اداره امور اخذ و تکمیل و صدور مجوز را برعهده خواهد داشت.

طبق ماده ۷۸ دولت موظف شده است است در جهت حمایت از تولیدات داخلی، کالاها و خدمات موردنیاز خود را با اولویت از تولیدکنندگان داخلی خرید نماید.

بهره‌وری

طبق ماده ۷۹، ایجاد سازمان ملی بهره‌وری ایران برای برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری، راهبری، پایش و ارزیابی بهره‌وری کلیه عوامل تولید را معرفی می‌نماید.

اشتغال

طبق ماده ۸۰ به دولت اجازه داده شده است در راستای ایجاد اشتغال پایدار، توسعه کارآفرینی، کاهش عدم تعادل منطقه‌ای و توسعه مشاغل نو اقداماتی را انجام دهد. این اقدامات موضوعات بخشی و سرزمینی هستند. اما مرتبط‌ترین آن با موضوع آمایش، به این شرح است حمایت مالی و تشویق توسعه شبکه‌ها، خوشه‌ها و زنجیره‌های تولیدی، ایجاد پیوند مناسب بین بنگاه‌های کوچک، متوسط، بزرگ (اعطاء کمک‌های هدفمند) و انجام تمهیدات لازم برای تقویت توان فنی - مهندسی - تخصصی، تحقیق و توسعه و بازاریابی در بنگاه‌های کوچک و متوسط و توسعه مراکز اطلاع‌رسانی و تجارت الکترونیک برای آنها.

پول و بانک

طبق ماده ۹۲ شورای پول و اعتبار موظف است نرخ سود علی‌الحساب سپرده‌های یکساله را حداقل به میزان میانگین نرخ تورم سال قبل و پیش‌بینی سال مورد عمل تعیین نماید.

مناطق آزاد

در این بخش موضوعات تنها حول سه محور تاسیس دانشگاه در مناطق آزاد، تعیین محدوده این مناطق و فقر زدایی با تخصیص یک درصد عوارض ورود و صدور کالا به محرومین و نیازمندان بومی است.

اصلاح نظام مالیاتی

در ماده ۱۲۳ موضوع عوارض وصولی ارزش افزوده و موضوع مهم عوارض آلودگی واحدهای تولیدی و نحوه توزیع آن مطرح شده است.

نفت و گاز

در ماده ۱۳۲، موضوع بسیار مهم تخصیص دو درصد (۲٪) از درآمد حاصل از صادرات نفت خام و گاز طبیعی را به ترتیب یک‌سوم به استان‌های نفت‌خیز و گازخیز و دو سوم به شهرستان‌ها و مناطق کمتر توسعه یافته جهت اجرای برنامه‌های عمرانی در قالب بودجه‌های سنواتی مطرح شده است.

در ماده ۱۳۳، موضوع بسیار مهم اجازه دادن به شرکت توانیر و شرکت‌های وابسته و تابعه وزارت نیرو برای انعقاد قراردادهای بلندمدت خرید تضمینی برق تولیدی از منابع انرژی‌های نو و انرژی‌های پاک با

اولویت خرید از بخش‌های خصوصی و تعاونی و حمایت از توسعه نیروگاه‌های مقیاس کوچک تولید برق توسط بخش‌های خصوصی و تعاونی مطرح شده است.

انرژی‌های پاک

در ماده ۱۳۹، حمایت از بخش‌های خصوصی و تعاونی در تولید تجهیزات نیروگاه‌های بادی و خورشیدی و توسعه کاربرد انرژی‌های پاک مطرح شده است.

منابع آب

به موجب ماده ۱۴۱، در نظام مدیریتی آب کشور براساس سه سطح ملی، حوضه‌های آبریز و استانی به نحوی اقدام شود که تا پایان برنامه تراز منفی سفره‌های آب زیرزمینی در این دشت‌ها نسبت به سال آخر برنامه چهارم حداقل بیست و پنج درصد، نیمی از محل کنترل آب‌های سطحی و نیم دیگر از طریق آبخیزداری و آبخوان‌داری) با مشارکت وزارت جهاد کشاورزی بهبود یابد.

همچنین واردات و صادرات آب به کشورهای منطقه و اجرای طرح‌های مشترک آبی با کشورهای همجوار با رعایت منافع ملی و توجه‌های فنی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی با تأیید شورای اقتصاد مجاز شده است،

به علاوه واحدهای تولیدی، صنعتی، دامداری، خدماتی ... که فاضلاب با آلاینده‌گی بیش از حد مجاز استانداردهای ملی تولید می‌نمایند، موظفند تأسیسات جمع‌آوری فاضلاب، تصفیه و دفع بهداشتی پساب را اجراء نمایند.

طبق ماده ۱۴۱، وزارت نیرو مکلف شده است با اصلاح تخصیص‌ها و پروانه‌های موجود آب و تحویل حجمی آب به منظور افزایش بهره‌وری آب کشاورزی، نسبت به به شکل‌های آبربران به‌نحوی اقدام نماید که سالانه حداقل یک درصد (۱٪) از حجم آب مصارف موجود به ویژه در دشت‌های با بیلان آب زیرزمینی منفی کاهش یابد.

همچنین وزارت نیرو مکلف شده است تا پایان برنامه به تدریج نسبت به صدور سند بهره‌برداری آب برای تمامی حقابه‌داران و دارندگان مجوز تخصیص آب اقدام نماید.

ضمناً دولت مکلف است در تهیه و اجرای همزمان طرح‌های تأمین آب و طرح‌های مکمل نظیر احداث شبکه‌های آبیاری و زهکشی و تجهیز و نوسازی اراضی پایین دست و طرح‌های حفاظت خاک و آبخیزداری در حوزه‌های بالادست سدهای مخزنی هماهنگی لازم به عمل آورد.

همچنین دولت مکلف شده است شبکه‌های اصلی و فرعی آبیاری و زهکشی اراضی آبخور سدهای احداث شده را گسترش دهد به نحوی که سالانه حداقل بیست واحد درصد نسبت به عملکرد طرح‌های سال قبل افزایش یابد.

در ماده ۱۴۲، فعالیت بنگاه‌ها و نهادهای عمومی غیردولتی و بخش‌های تعاونی و خصوصی، در سرمایه‌گذاری و مالکیت، مدیریت و بهره‌برداری سدها و شبکه‌های آبرسانی با حفظ کلیه حقوق حبابه‌بران در این ماده مجاز شمرده شده است.

کشاورزی

طبق ماده ۱۴۳، برای نیل به خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی و دامی از جمله گندم، جو، ذرت، برنج، دانه‌های روغنی، چغندر قند و نیشکر، گوشت سفید، گوشت قرمز، شیر و تخم‌مرغ، ... و ارتقاء ارزش افزوده بخش کشاورزی بر مبنای ملاحظات توسعه پایدار سالانه به میزان هفت درصد (۷٪) نسبت به سال ۱۳۸۸ در طول برنامه اقدامات زیر انجام می‌شود:

الف - ارتقاء راندمان آبیاری بخش به حداقل چهل درصد (۴۰٪) تا سال آخر برنامه، از طریق اجرای عملیات زیربنایی آب و خاک از جمله طرح‌های تجهیز و نوسازی، توسعه شبکه‌ها، زهکش‌ها و روش‌های نوین آبیاری و اجرای عملیات به زراعی و به‌نژادی

ب - تحویل آب مورد نیاز کشاورزان به صورت حجمی بر اساس الگوی کشت هر منطقه و با استفاده از مشارکت بخش غیردولتی

ج - ارتقاء شاخص بهره‌وری مصرف آب در بخش کشاورزی و افزایش تولید محصول به ازاء واحد حجم مصرفی

د - گسترش مبارزه تلفیقی با آفات و بیماری‌های گیاهی، مصرف بهینه سموم، کود شیمیایی، ...

هـ - برون سپاری فعالیت‌های غیرحاکمیتی و تصدی‌گری در بخش کشاورزی به بخش‌های خصوصی و تعاونی

ی - کمک به تشکیل و افزایش سرمایه صندوق‌های غیردولتی حمایت از توسعه بخش کشاورزی،

طبق ماده ۱۴۴، با مشارکت چند وزارتخانه ذیربط، به منظور حمایت از بخش کشاورزی، حمایت هدفمند از استقرار و گسترش صنایع تبدیلی، تکمیلی و نگهداری محصولات اساسی کشاورزی توسط بخش غیردولتی در قطب‌های تولیدی مورد توجه قرار گرفته است.

به موجب ماده ۱۴۵، به منظور اقتصادی و رقابتی نمودن تولید و افزایش صادرات محصولات کشاورزی، حمایت از تولید محصولات کشاورزی در قالب جبران بخشی از یارانه سود و کارمزد تسهیلات بانکی، کمک‌های بلاعوض، پرداخت یارانه و سایر مشوق‌ها پیش‌بینی شده است،

طبق ماده ۱۴۷، به منظور توانمندسازی ساختار مدیریت منابع طبیعی و آبخیزداری کشور مقرر شده است، ارزش اقتصادی (کارکردهای بازاری و غیربازاری) منابع طبیعی، هزینه‌ها و منافع اجتماعی طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی، توسعه‌ای در مطالعات امکان‌سنجی طرح‌ها و پروژه‌ها ملاک عمل قرار گیرد.

طبق ماده ۱۴۸، دولت مکلف شده است جهت اصلاح الگوی بهره‌برداری از جنگل‌ها، مراتع و آب و خاک اقدامات زیر را انجام دهد:

الف - جایگزینی سوخت فسیلی و انرژی‌های تجدیدپذیر به جای سوخت هیزمی

ب - توسعه زراعت چوب و تشدید مبارزه با قاچاق چوب و محصولات جنگلی و مرتعی و حذف تعرفه واردات چوب ...

ج - ساماندهی جنگل‌ها و حمایت از تولید دام به روش صنعتی

د - ساماندهی ساخت و ساز در مناطق جنگلی بر اساس قوانین و مقررات ذی‌ربط

ه - توسعه جنگل‌های دست کاشت

و - اجرای عملیات آبخیزداری تا سطح هشت میلیون هکتار تا پایان برنامه

ز - اجرای عملیات بیابان‌زدایی و کنترل کانون‌های بحران

طبق ماده ۱۴۹، با هدف تأمین امنیت غذایی دولت مجاز است اقدامات متنوعی را انجام دهد از جمله: مستقر ساختن سامانه هوشمند مراقبت بیماری‌های دامی و هویت‌دار نمودن جمعیت دامی کشور،

صنعت، معدن

به موجب ماده ۱۵۰، وزارت صنایع و معادن موظف است به منظور تحقق اهداف سند چشم‌انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران در قالب تدوین راهبرد (استراتژی) توسعه صنعتی و معدنی با هماهنگی معاونت در زیربخش‌های برگزیده صنعت و معدن، اقدامات لازم را برای تأمین رشد این بخش برای ارتقاء سطح رقابت‌مندی صنایع کشور، متنوع‌سازی پایه صادرات صنعتی، افزایش سهم محصولات دارای پردازش بیشتر (صنایع نهایی) در صادرات، توسعه پیوند مناسب صنایع کوچک، متوسط و بزرگ و شکل‌گیری خوشه‌های صنعتی، توسعه زنجیره ارزش پایین‌دستی صنایع واسطه‌ای (پتروشیمی، فلزات

اساسی، محصولات معدنی غیرفلزی)، ترغیب گسترش سرمایه‌گذاری بخش‌های غیردولتی با تأکید بر ایجاد شهرک‌های صنعتی تخصصی غیردولتی را به عمل آورد.

طبق ماده ۱۵۱، به منظور حمایت از سرمایه‌گذاری خطرپذیر در صنایع نوین به دولت اجازه داده می‌شود بخشی از سرجمع کل تسهیلات اعطائی سالانه به بخش‌های خصوصی و تعاونی که در قالب اعتبارات وجوه اداره‌شده برای صنایع نوین در بودجه‌های سالانه منظور می‌شود شامل سود و کارمزد تسهیلات اعطائی را مورد بخشودگی قرار دهد.

طبق ماده ۱۵۳، ایجاد نظام مهندسی صنعت به منظور تحرک بخشیدن به تشکلهای صنفی - حرفه‌ای غیردولتی را در بخش صنعت و معدن پیشنهاد می‌دهد.

بر اساس ماده ۵۶، به منظور توسعه صنایع میانی پتروشیمی و گسترش زنجیره ارزش صادراتی آن: شهرک‌های تخصصی غیردولتی که به منظور توسعه زنجیره‌های ارزش متانول، آمونیاک، استایرن و بوتادین تأسیس می‌گردند مشمول مقررات و مزایای مربوط به قانون تأسیس شرکت شهرک‌های صنعتی ایران مصوب ۱۳۶۲ و اصلاحات بعدی آن خواهند بود.

در زمینه معدن نیز نقشه‌های پایه زمین‌شناسی، شناسایی، پی‌جویی و اکتشاف عمومی کلیه ظرفیت‌های (پتانسیل‌های) معدنی کشور تهیه و پس از بلوک‌بندی محدوده‌ها، ادامه عملیات را به بخش غیردولتی واگذار نماید.

طبق ماده ۱۵۸، در راستای حمایت از استقرار صنایع در شهرک‌ها و نواحی صنعتی و رقابت‌پذیری تولیدات صنعتی و معدنی به دولت اجازه داده می‌شود در قالب بودجه‌های سنواتی کمک‌های لازم به شهرک‌ها و نواحی صنعتی دولتی و غیردولتی به ویژه در امور تأمین راه، آب، برق، گاز و تلفن تا ورودی واحدهای مستقر در این شهرک‌ها به عمل آید.

بر اساس ماده ۱۵۹، به منظور تسهیل و تشویق سرمایه‌گذاری صنعتی و معدنی در کشور میزان معافیت مالیاتی واحدهای صنعتی و معدنی مناطق کمترتوسعه یافته تا سقف معافیت‌های منظور شده در مناطق آزاد تجاری - صنعتی افزایش می‌یابد.

حمل و نقل

طبق ماده ۱۶۳، بانک جامع حمل و نقل کشور ایجاد خواهد شد و همچنین دولت از ایجاد پارک‌های پشتیبانی (لجستیک)، احداث پایانه‌ها، شهرک‌های حمل و نقل ترکیبی مسافری و باری و گسترش بنادر خشک توسط بخش خصوصی و تعاونی حمایت می‌نماید.

طبق ماده ۱۶۴، به دولت اجازه داده می‌شود به منظور توسعه شبکه حمل و نقل ریلی، ساختار و اساسنامه راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران را اصلاح و بخش‌های غیرحاکمیتی آن را به بخش‌های خصوصی و تعاونی واگذار نماید.

فصل ششم - توسعه منطقه‌ای

این فصل شامل دو بخش محیط زیست و توسعه روستایی می‌باشد. در این فصل چند موضوع بسترسازی توسعه منطقه‌ای مانند **نهاد شورای برنامه‌ریزی توسعه استان، شورای آمایش استان و نظام ارزیابی راهبردی محیطی** برای تنظیم راهبردهای کلی توسعه مناطق، شاخص اثرات محیطی، توسعه و شاخص ظرفیت زیستی، اعمال شاخص‌های پایداری منطقه‌ای و ملی و پایش برنامه‌ها و طرح‌های توسعه‌ای منطقه‌ای و موضوعی پیش‌بینی شده است. همچنین نقش محیط زیست و حفاظت از آن در این بخش بسیار مورد توجه قرار گرفته است. در زیر تنها ماده ۱۷۸ و ۱۸۲ بیان می‌شود و به چند ماده دیگر از این فصل و فصل هفتم اشاره می‌شود و خواننده را به خصوص در مورد اهمیت محیط زیست و ارتباط آن با موضوع آمایش، به ضمیمه چهارم این گزارش ارجاع می‌نماید.

طبق ماده ۱۷۸، "شورای برنامه‌ریزی و توسعه هر استان" به ریاست استاندار و اعضای زیر تشکیل می‌شود:

۱- رئیس واحد استانی وزارتخانه‌های دارای واحد استانی (یک نفر)

۲- معاون برنامه‌ریزی استان

۳- مدیرکل تربیت‌بدنی استان

۴- رئیس سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان

۵- مدیرکل حفاظت محیط زیست استان

۶- فرمانداران (حسب مورد)

۷- فرمانده بسیج استان

تبصره - در مورد وزارتخانه‌هایی که چند واحد استانی دارند یک نفر از رؤسای واحدهای تابعه استان به انتخاب وزیر در جلسات شورا شرکت می‌کند.

طبق ماده ۱۸۲- "شورای آمایش سرزمین" با مسئولیت معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور، به منظور هماهنگی و نظارت بر تهیه و اجرای برنامه‌ها و طرح‌های توسعه سرزمینی، و با شرح وظایف اصلی ذیل تشکیل می‌شود:

الف - تدوین، تصویب و نظارت بر استقرار "نظام یکپارچه برنامه‌ریزی و مدیریت توسعه سرزمینی" و

تنظیم روابط ارکان اصلی آن.

ب - بررسی و تصویب برنامه‌ها و طرح‌های توسعه سرزمینی در سطوح ملی، منطقه‌ای و استانی و نظارت بر اجرای آن‌ها. دو نفر از اعضاء کمیسیون‌های برنامه و بودجه و محاسبات و عمران مجلس شورای اسلامی به انتخاب مجلس به عنوان عضو ناظر در جلسات شورا شرکت می‌نمایند.

طبق ماده ۱۸۳- دستگاه‌های اجرائی مکلفند برنامه‌های عملیاتی خود را به گونه‌ای تنظیم نمایند که زمینه تحقق جهت‌گیری‌های آمایش سرزمین را فراهم آورد.

تبصره ۱- و ۲ در ضمیمه چهارم این گزارش درج شده‌اند.

ماده ۱۸۴، "نظام ارزیابی راهبردی محیطی"

محیط زیست

در ماده ۱۸۷، موضوع تدوین و اجرای برنامه مدیریت یکپارچه زیست بومی و برنامه عملیاتی حفاظت و بهره‌برداری پایدار از تنوع زیستی زیست بوم‌های حساس و شکننده کشور،

ماده ۱۸۸ تدوین ضوابط و استانداردهای زیست‌محیطی مشخص، شفاف و ثابت را در چهارچوب قوانین برای یک دوره زمانی پنج‌ساله تدوین و جهت درج در کتاب راهنمای سرمایه‌گذاری، و تدوین نظام اطلاعات زیست محیطی کشور را در سطوح منطقه‌ای، ملی و استانی،

ماده ۱۹۱- موضوع الزام ارزیابی اثرات زیست محیطی در امکان‌سنجی و مکان‌یابی سرمایه‌گذاری‌ها،
براساس ضوابط مصوب شورای عالی حفاظت محیط زیست،

ماده ۱۹۲- الزام ارزیابی طرح‌ها و پروژه‌های بزرگ تولیدی، خدماتی و عمرانی پیش از اجرا و در مرحله انجام مطالعات، و ارائه نمونه‌برداری و اندازه‌گیری آلودگی و تخریب زیست محیطی و اعلام نتیجه به صورت خوداظهاری به سازمان حفاظت محیط زیست، و موضوع تالاب‌ها،

توسعه روستایی

در این فصل ماده ۱۹۴، برای بهبود وضعیت روستاها و ارتقاء سطح درآمد و کیفیت زندگی روستائیان و کشاورزان و کاهش نابرابری‌های موجود بین جامعه روستایی، عشایری و جامعه شهری چند راهکار عمومی سرزمینی ارائه می‌نماید.

سایر فصول

فصل هفتم – دفاعی، سیاسی و امنیتی

در این فصل در بحث سیاسی امنیتی تهیه طرح جامع امنیت پایدار مناطق مرزی پیش‌بینی شده است. در بخش سیاست خارجی نیز تعامل و همکاری با کشورهای همسایه و منطقه مورد تأکید قرار گرفته است.

امور دفاعی

در ماده ۱۹۸ – تدوین استانداردهای فنی مورد نیاز پدافند غیرعامل خواسته شده است.

سیاسی، امنیتی

در ماده ۲۰۳، وزارت کشور موظف به تهیه طرح جامع امنیت پایدار مناطق مرزی شامل کنترل، مدیریت، حریم امنیتی، اقدام‌های عمرانی، انسدادی، اطلاعاتی، علمی، تجهیزاتی، فرهنگی و اجتماعی، اقتصادی و تقویت مرزبانی، به کارگیری بسیج و نیروی مردمی شده است.

سیاست خارجی

در ماده ۲۱۰، همکاری با کشورهای منطقه و اسلامی، تقویت روابط حسنه با همسایگان، اعتمادسازی، تنش‌زدایی و همگرایی با کشورهای منطقه و اسلامی به ویژه حوزه تمدن ایران اسلامی و دیپلماسی اقتصادی از طریق حمایت جدی از فعالیت‌های اقتصادی به ویژه بخش غیردولتی خواسته شده است.

فصل هشتم – حقوقی قضائی

در این فصل مباحث بخشی – سرزمینی است.

فصل نهم – بودجه و نظارت

در این فصل مباحث افزایش کارآمدی و اثربخشی سرمایه‌گذاری‌ها، اهداف رشد اقتصادی و کاهش عدم تعادل‌ها، متنوع سازی روش‌های اجرایی با مشارکت بخش غیر دولتی، مورد توجه است که در برنامه‌ریزی آمایش نیز مورد توجه قرار گرفته است.

۶-۳-۲- شناسایی و احصاء پیش‌ران‌های اصلی در هر یک از موضوعات محوری

الف) در موضوع محوری جمعیت

الگوی توزیع جمعیت در فضای استان در شرایط طبیعی به طور مستقیم تابعی از فعالیت‌های اقتصادی و بازدهی آن‌ها است. در گذشته‌های دور چنانکه بیان شد ساختار طبیعی توزیع منابع و فعالیت اصلی‌ترین عامل در شکل‌گیری و تکوین الگوی سکونت‌گاهی استان بوده است که تنها در حدود یک سده اخیر دچار تحولات جدیدی شده است. مجموعه این عوامل به نوعی از شکل‌گیری الگوی فعالیت و استقرار جمعیت منتهی شده است که حاصل آن تفاوت زیادی بین نیمه غربی و شرقی استان و تفاوت بین مناطق شمالی با جنوبی آن شده است که در گزارش فصل پنجم مطالعات آمایش استان تشریح شده است.

به علاوه در شرایط نرمال، جمعیت نواحی مختلف با نرخ رشد طبیعی جمعیت افزایش می‌یابد و تحت تأثیر مهاجرت‌ها کم و زیاد می‌شود. گذشته از مهاجرت‌های تحمیلی ناشی از جنگ یا افت شدید فعالیت‌های اقتصادی (مانند افت فعالیت‌های نفت در مسجد سلیمان)، مهاجرت‌هایی که با هدف جستجوی کار یا جستجوی کار بهتر صورت می‌گیرد چه در سطح کشور و چه در استان خوزستان بیشترین سهم را در مهاجرت‌های مستقل دارد (به عنوان مثال در مقایسه با مهاجرت برای خدمت وظیفه یا مهاجرت در همراهی با خانواده که خارج از اراده فردی است). این گونه مهاجرت خود تابعی از تفاوت بازدهی اقتصادی فعالیت‌ها و فرصت‌های شغلی موجود بین محل مبدأ و محل مقصد می‌باشد.

نرخ رشد طبیعی جمعیت مهم‌ترین تعیین‌کننده اندازه جمعیت استان است. این نرخ در دهه‌های اخیر روند کاهنده داشته است. توزیع جمعیت درون استان تابعی از منابع و توزیع سرمایه‌گذاری است. مهاجرت مهم‌ترین پیش‌ران بعدی در اندازه و توزیع جمعیت استان است. خالص مهاجر فرستی استان خوزستان در فاصله سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ معادل ۱۰۸ هزار نفر بوده و پس از استان‌های آذربایجان شرقی و کرمانشاه در ردیف سومین استان مهاجرفرست کشور قرار داشته است. اما به نسبت جمعیت سال ۱۳۷۵، استان خوزستان در ردیف نهم استان‌های مهاجرفرست کشور قرار دارد.

نرخ مهاجرت، پس از نرخ رشد طبیعی، مهم‌ترین پیش‌ران تغییرات اندازه و توزیع جمعیت استان است. تغییرات جمعیت ناشی از رشد طبیعی آن در "گزارش جمعیت‌شناسی استان خوزستان"^۱، به تفصیل ارائه

شده است. آنچه به عنوان خلاصه در این بند قابل ذکر است این است که مهاجرت‌های ناشی از برگشت به محل سکونت قبل از جنگ به تدریج آرام شده است و از این پس الگوی سرمایه‌گذاری و اشتغال ناشی

۱- "گزارش جمعیت‌شناسی استان خوزستان"، استانداری خوزستان، از مجموعه گزارش‌های مطالعات آمایش استان خوزستان، دکتر حبیب‌ا. زنجانی، سال ۱۳۹۱، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران

از آن مهم‌ترین محرک‌های مهاجرت‌های در جستجوی کار یا کار بهتر را تشکیل خواهد داد. چنانکه در گزارش فصل‌های پیشین، و از جمله در گزارش فصل سوم این مطالعات، آمده است. استان خوزستان در فاصله سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ به طور خالص ۱۰۸ هزار نفر از جمعیت خود را به طور خالص به علت مهاجرت از دست داده است. در این دوره استان‌های آذربایجان شرقی، کرمانشاه و خوزستان به ترتیب مهاجرفرست‌ترین استان‌های کشور هستند.

اما همان‌گونه که در گزارش یادشده آمده است نسبت مهاجرت‌های ورودی و خروجی به جمعیت استان ملاک بهتری است، زیرا مقایسه بین استانی را از تعداد جمعیت استان فارغ می‌نماید. با در نظر گرفتن این میزان (مهاجرت نسبت به جمعیت)، استان خوزستان در ردیف نهمین استان مهاجرفرست خالص کشور قرار دارد.

مهاجر فرستی بین شهرستان‌های استان متفاوت است و در بعضی از شهرستان‌ها بسیار حاد و نگران کننده می‌باشد:
از نظر مطلق میزان مهاجرفرستی: شهرستان-های اهواز، مسجدسلیمان، آبادان، ایذه، اندیمشک و باغ ملک به ترتیب بیشترین میزان مهاجرفرستی را نشان می‌دهند.

و بر اساس میزان خالص مهاجرفرستی نسبت به جمعیت شهرستان‌های مسجدسلیمان، آبادان، اندیمشک، باغ ملک، ایذه، لالی و امیدیه بیشترین میزان مهاجرفرستی را نشان می‌دهند. شهرستان مسجدسلیمان، به نسبت جمعیت، با بالاترین میزان مهاجرفرستی نزدیک به ۲۸ درصد و خالص مهاجرپذیری نزدیک به ۱۸ درصد (در طول ۱۰ سال) و با تفاوت زیاد نسبت به آبادان (دومین شهرستان مهاجر فرست استان) مواجه با تهدید جدی می‌باشد.

در همین حال میزان مهاجر فرستی بین شهرستان‌های استان متفاوت است و در بعضی از شهرستان‌ها بسیار حاد و نگران کننده می‌باشد:

همان‌طور که در گزارش جمعیت شناسی و در مبحث مهاجرت در فصل سوم و پنجم مطالعات آمایش استان آمده است، به نسبت جمعیت، شهرستان‌های مسجد سلیمان، آبادان، اندیمشک، ایذه و باغ‌ملک بیشترین میزان مهاجر فرستی را نشان می‌دهند و شهرستان‌های بندرماهشهر، رامشیر، خرمشهر، گتوند، شوش، دزفول، رامهرمز و شوشتر به علت شرایط بهتر و برخورداری از فرصت‌های شغلی، دارای مناسب‌ترین وضعیت مهاجر پذیری در استان هستند.

یادآوری می‌نماید که کل استان نیز به دلیل شرایط

آب و هوایی و تفاوت امکانات اشتغال، مهاجر فرست است. برای کاهش روند مهاجر فرستی و تعادل بخشی به توان حفظ جمعیت مناطق دارای پیوندهای ضعیف، مطالعات آمایش استان پیشنهادات مفصلی ارائه کرده است.

(ب) در موضوع محوری ساختار تولید

به صورت تاریخی ساختار تولید استان در بخش کشاورزی، دامداری و ماهیگیری بر مبنای منابع طبیعی و همچنین در بخش تجارت سنتی شکل گرفته و بتدریج بخش‌های مدرن نیز در آن توسعه یافته است.

اما در سده اخیر استخراج نفت و تجارت و صنعت نفت این الگو را به شدت تغییر داده و پس از آن استقرار صنایع کلیدی استان شامل صنایع شیمیایی، پتروشیمی و فلزات اساسی (دو رشته نخست به دلیل وابستگی به نفت و گاز و صنایع فلزی بر پایه دسترسی به منابع انرژی و دسترسی به بندرگاه برای واردات مواد اولیه) در استان شکل گرفته‌اند، تغییرات جدیدی را به وجود آورده‌اند.

منابع طبیعی به طور تاریخی مهم‌ترین پیش‌ران توزیع فعالیت و جمعیت بوده است. در سده و دهه‌های اخیر سرمایه‌گذاری بخش عمومی پیش‌ران اصلی توسعه تولید و جهت‌گیری فضایی فعالیت و جمعیت بوده است. سرمایه‌گذاری بخش خصوصی پیش‌ران بعدی است که تحت سیاست‌ها و راهبردهای بخش عمومی (به ویژه توسعه زیرساخت‌ها و سیاست‌های اقتصادی) اندازه و توزیع فضایی آن شکل می‌گیرد و تغییر می‌کند.

بنابراین منابع طبیعی و سرمایه‌گذاری بخش عمومی عامل اصلی شکل‌گیری این صنایع در فضای استان بوده‌اند، منابع طبیعی آب و خاک و نفت و گاز و سرمایه‌گذاری بخش عمومی در صنایع اصلی استان یعنی صنایع نفت، شیمیایی و پتروشیمی و فلزات اساسی منابع طبیعی عامل اصلی شکل‌گیری ساختار تولید در فضای استان خوزستان بوده‌اند. اما تعیین مکان سرمایه‌گذاری بخش عمومی در صنایع پیشرو فعلی استان یک پدیده اتفاقی نبوده است و خود از یک منطق مکانیابی پیروی کرده است. به عبارت دیگر از نظر نیروهای پیش‌ران، علاوه بر منابع

طبیعی، منطق اقتصادی مکانیابی صنعتی و سرمایه‌گذاری ارادی دولت نیروی پیش‌ران اصلی را تشکیل می‌دهد.

در بخش کشاورزی، دامداری و ماهیگیری، تقاضای بازار سرمایه‌های کوچک بهره برداران را هدایت می‌نماید. بنابراین نیروی پیش‌ران در بخش کشاورزی از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی با توجه به انتظارات ایشان از بازار تقاضا برای محصولات تشکیل می‌شود. بر عکس در صنایع کلیدی استان سرمایه‌گذاری عظیم و ارادی دولت عامل پیش‌ران بوده است. همچنین برای بخش کشاورزی، تأمین آب و گسترش شبکه‌های آبیاری پیش‌ران بسیار قوی در توسعه این بخش است.

در سایر صنایع، احداث شهرک‌ها و نواحی صنعتی همراه با تأمین زیرساخت‌های لازم (آب، برق، گاز، سیستم‌های فاضلاب و شبکه‌های مخابراتی و فن‌آوری اطلاعات نیروهای پیش‌ران اصلی را تشکیل می‌دهد.

بخش خدمات اقتصادی نیز به طور معمول به دنبال توسعه بخش‌های تولیدی حرکت می‌کند بنابراین نیروی پیش‌ران اصلی در بخش خدمات اقتصادی سرمایه‌گذاری - تولید و اشتغال در بخش‌های تولیدی است.

در اینجا لازم است اشاره شود، به جز مواردی که راساً توسط دولت سرمایه‌گذاری می‌شود، در بقیه موارد بخش خصوصی نیازمند دسترسی به یک بازار سرمایه توانمند، کارآ و مؤثر می‌باشد. بنابراین بازار مالی کارآ یکی از پیش‌ران‌های بسیار مهم در توسعه تولید می‌باشد. اما به طور معمول بازار سرمایه در کشور از کارآیی لازم برخوردار نیست. دلیل مؤید این بیان آن است که در طرف جذب سپرده‌ها، بانک‌ها و سایر واسطه‌های مالی بسیار کارآ، رقابتی و مؤثر عمل می‌نمایند، اما در بخش اعطای وام و تسهیلات بسیار کند و سخت برخورد می‌نمایند. ضمن آنکه تفاوت نرخ سود بانکی بین این دو بسیار بالا است.

(پ) در موضوع محوری حمل و نقل و ارتباطات

واردات کشور پیش‌ران اصلی در محور ساختار و الگوی حمل و نقل در استان خوزستان است (که به صورت تاریخی موجب شکل‌گیری شبکه ریلی و جاده‌ای جنوب_شمال در استان نیز شده است). البته نقش صادرات کشور از طریق استان و تبادل استان با خوزستان با استان‌های همجوار نیز پیش‌ران شکل‌گیری بخش‌هایی دیگر از شبکه جاده‌ای و تبادل کالا بوده است.

پیش‌ران‌های اصلی در محور حمل و نقل استان عبارت هستند از
 (۱) رونق عمومی اقتصاد و درجه باز بودن اقتصاد کشور که واردات و صادرات را توسعه می‌دهد،
 (۲) بازبینی نقش و جایگاه بندر امام در تجارت خارجی کشور از دیدگاه تصمیم‌گیران سطح ملی و توسعه این بندر،
 (۳) بازنگری برنامه‌ریزی متمرکز و سیاست‌های اجرایی بازرگانی خارجی کشور در توزیع کالاهای متمرکز وارداتی بین بنادر جنوب.
 (۴) توسعه تولید استان،
 (۵) گسترش شبکه‌های ارتباطی ملی و بین استانی

از آنجا که واردات کشور تابعی از رونق اقتصادی کشور و درآمد ارزی آن است، کاهش فعالیت‌های اقتصادی و درآمد ارزی عامل مستقیم در کاهش فعالیت‌های این محور می‌باشد، موضوعی که در حال حاضر نیز روی کرده است و فعالیت‌های حمل و نقل استان به گفته مقامات بندری و حمل و نقل جاده‌ای استان بسیار کاهش یافته است (حساب‌های استانی در حال حاضر روندها را تنها تا سال ۱۳۸۹ نشان می‌دهند و کاهش فعالیت حمل و نقل در استان در چند سال اخیر در آن‌ها منعکس نمی‌باشد). اما به گفته این مسئولان کاهش حجم مبادلات بسیار شدید است.

ادامه و یا تشدید تحریم‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و کاهش بیشتر فعالیت‌های اقتصادی و کاهش درآمدهای ارزی کشور همان‌قدر احتمال دارد که کاهش این تحریم‌ها و کاهش اثرات آن‌ها، زیرا پاسخ در بالاترین سطح سیاست‌گذاری کشور تعیین می‌شود و هنوز روشن نیست. اما آنچه که یقین است حتی در صورت کاهش تحریم‌ها، بازگشت به رونق نسبی زمان قبل از تحریم‌ها حداقل به چند سال زمان نیاز خواهد داشت.

نکته دیگری که در این باره اهمیت دارد، توزیع بار متمرکز ورودی کشور بین بندرهای سواحل جنوبی کشور است. در حالی که حمل کالا از طریق بندر امام خمینی به مناطق مرکزی و غربی کشور از جنوب غربی تا شمال غربی و حتی به مرکز کشور بسیار نزدیک‌تر از گزینه بندر شهید رجایی (بندر عباس) است و هزینه حمل نیز در مجموع (با احتساب هزینه حمل دریایی) کمتر است، اما مشاهده می‌شود که سهم حمل از طریق بندر امام خمینی و سهم ارزش افزوده حمل و نقل دریایی، زمینی و ریلی استان خوزستان نسبت به سایر بندرهای ساحلی جنوب کشور در سال‌های اخیر رو به کاهش بوده است. اصلاح این روند از طریق مذاکره مقامات "مدیریت توسعه استان" و طرح منطق صرفه اقتصادی برای کشور در حالت استفاده مناسب‌تر از ظرفیت‌های موجود بندر امام خمینی و توسعه آن توسط مسئولان سازمان بنادر، وزارت راه و شهرسازی و وزارت بازرگانی قابل پیگیری است. در این صورت رفع گلوگاه شبکه ریلی جنوب - شمال (در استان لرستان) از الزامات خواهد بود. دو خطه و برقی کردن شبکه ریلی جنوب - شمال و توسعه و تکمیل بزرگراه جنوب - شمال که در برنامه آمایش استان مطرح است نیز از ضروریات می‌باشد.

ت) در موضوع محوری ساختار تولید و مصرف انرژی

در بخش داخلی (داخل کشور) پیش‌ران اصلی در این محور تقاضای مصرف انرژی است و این تقاضا خود تابعی از بسیاری متغیرهای اقتصادی - اجتماعی و اقلیمی است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت هستند از:

- روند مصرف سال‌های قبل (چسبندگی تقاضای مصرف)،
- روند اقتصاد عمومی کشور (رشد تولید بخش‌های تولیدی و خدماتی)،
- درآمد قابل تصرف مردم،
- جمعیت شهری و روستایی،
- قیمت حامل‌های انرژی،
- شدت گرمای محیط (زیرا بخش خانگی بیشترین مصرف برق را تشکیل می‌دهد و سهم دستگاه‌های خنک کننده بسیار مهم است).

در بخش داخلی روند عمومی تقاضای حامل‌های انرژی (اعم از برق، گاز و فرآورده‌های نفتی) همواره افزایشی بوده است و ادامه روند افزایش تقاضا بیشترین احتمال را دارد.

در بخش تولید حامل‌های انرژی برای تأمین مصارف نهایی، تصمیم‌گیری برای تعیین مقدار سرمایه‌گذاری و تعیین مقدار ظرفیت و تولید، به صورت متمرکز و در چارچوب بهینه کردن شبکه کشوری صورت می‌گیرد.

در بخش خارجی، پیش‌ران اصلی در بخش تقاضای نفت و گاز از تقاضای جهانی برای صادرات کشور ما و روابط حاکم بر بازار بین‌المللی انرژی (از جمله تحریم‌ها) تشکیل می‌شود. در بخش عرضه نیز ظرفیت عرضه کشور تابعی از میزان سرمایه‌گذاری در بخش نفت و گاز و تکنولوژی مورد استفاده است که هر دو نیز بسیار جنبه بین‌المللی دارند؛ موضوع سرمایه‌گذاری شرکت‌های بین‌المللی نفت در ایران و مساله تکنولوژی استخراج و فرآوری، از جمله تکنولوژی GTL (Gas to Liquid) که کشور فاقد آن است و تحریم‌ها مانع از مشارکت و سرمایه‌گذاری خارجی برای توسعه بخش عرضه شده است.

ث) در موضوع محوری تحولات اجتماعی - فرهنگی

استراتژی‌های توسعه بخش عمومی مهم‌ترین زمینه‌ساز تحولات اجتماعی و فرهنگی است. این استراتژی‌ها شامل تدوین چارچوب‌ها سرمایه‌گذاری بخش عمومی در تحولات اجتماعی و جهت‌گیری‌های اصلی توسعه این بخش می‌باشد. به علاوه سیاست‌های اجرایی مرتبط نیز بخشی از نیروی پیش‌ران اصلی را در محور تحولات اجتماعی و فرهنگی تشکیل می‌دهد.

پیش‌ران اصلی در محور تحولات فرهنگی از سیاست‌گذاری متمرکز نظام تشکیل می‌شود. در مورد توسعه دانشگاه‌ها، ظرفیت، رشته و توزیع فضایی آن‌ها نیز پیش‌ران اصلی از سیاست‌گذاری‌های متمرکز بخشی تشکیل می‌شود.

در سال‌های اخیر توسعه خدمات اجتماعی (بهداشت و درمان) از روند مناسبی برخوردار بوده و بیشترین احتمال برای ادامه این روند می‌رود. در آموزش عالی روند توسعه ظرفیت دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی با نیازهای بازار کار از نظر کمی و تنوع رشته‌های تحصیلی و سطوح آموزشی انطباق مناسبی ندارد. با

توجه به نرخ بیکاری بالا در استان و نرخ بیکاری بالاتر از متوسط برای دانش‌آموختگان دانشگاهی و مقایسه آن با تعداد شاغلان متخصص و نیمه متخصص و نرخ خروج از کار (اعم از بازنشستگی یا از کار افتادگی) پیش‌بینی می‌شود در سال‌های آتی نرخ بیکاری این گروه تشدید شود.

بدیهی است تنظیم ظرفیت دانشگاه‌ها در انطباق با نیازهای بازار کار از یک طرف و توسعه ظرفیت‌های تولیدی و خدماتی و توسعه بستر رقابتی و گسترش بازارها که استفاده از نیروی متخصص را اجتناب ناپذیر می‌نماید دو طرف عرضه و تقاضای نیروی انسانی کارآمد را تشکیل می‌دهد.

در زمینه تحولات اجتماعی چنانکه گفته شد عامل اصلی تصمیمات بخش عمومی است و بر اساس روند گذشته با توجه به اینکه استراتژی‌ها در کشور ما دیرپا هستند و خیلی سخت تغییر می‌یابند احتمال رقابتی کردن بازارها، رفع انحصارها و گسترش بازارها ضعیف به نظر می‌رسد. اما از آنجا که در آغاز کار دولت جدید هستیم و یکی از مواضع اعلام شده رئیس جمهور منتخب آزادسازی اقتصادی و رفع

انحصارها بوده است این احتمال افزایش می‌یابد.

در مورد ایجاد بستر مناسب برای استفاده مثبت و مطلوب از تنوع قومی در گزارش فصل پنجم مطالعات آمایش صحبت شده است. در این زمینه پیش‌ران اصلی که می‌تواند بر موضوع اثر بگذارد تصمیمات حکومتی و حاکمیتی است و به نظر می‌رسد در آینده گشایش بیشتری در این زمینه صورت گیرد.

ج) در محور ساختار نظام تصمیم‌گیری

در محور ساختار نظام تصمیم‌گیری، خواست و اراده دولت و مجلس پیش‌ران اصلی است. مهم‌ترین روندی که به صورت سیستماتیک و بدون هیچگونه تنش در فاصله سال ۱۳۵۱ تا کنون (از زمان تشکیل معاونت امور مناطق در سازمان برنامه وقت در سال ۱۳۵۱ و شروع عدم تمرکز در برنامه‌ریزی و اجرا با "تأسیس دفتر برنامه‌ریزی و بودجه" در استان‌ها به عنوان واحدهای استانی سازمان برنامه وقت) به پیش رفته است روند عدم تمرکز برنامه‌ریزی و اجرا از تمرکز کامل به وضعیت کنونی بوده است. چنانکه خواست و اراده ملی بر سپردن اختیارات بیشتری به مدیریت توسعه استان قرار گیرد، حرکت در این راستا از سرعت بیشتری برخوردار خواهد شد. هرچند ادامه این روند با توجه به سابقه ۴۱ ساله آن بسیار محتمل است، به نظر نمی‌رسد شدت تغییرات زیاد باشد و در هر صورت به رویکرد دولت جدید بستگی خواهد داشت.

چ) در محور ساختار طبیعی، اقلیمی و چالش‌های محیط زیستی

یکی از مهم‌ترین چالش‌های زیست‌محیطی استان تأمین آب آشامیدنی سالم برای مناطق شهری و روستایی است. پیش‌ران اصلی در این زمینه اتخاذ تصمیم استراتژیک دولت برای تأمین منابع مالی این طرح عظیم می‌باشد. در طرح آمایش پیشنهاد بازسازی و گسترش شبکه تأمین آب آشامیدنی این مناطق با گرفتن آب از سرشاخه‌ها پیشنهاد شده است و بر اساس بررسی‌های به عمل آمده در کارگروه منابع آب آمایش استان هم‌اکنون این برنامه در دست مطالعه و اجرا می‌باشد به طوری که تا افق برنامه آمایش عمده شهرهای استان و نواحی روستایی پیرامونی آن به خصوص در مناطق جنوبی استان که بیشتر دچار این چالش هستند از آب آشامیدنی سالم بهره‌مند خواهند شد.

از دیگر چالش‌ها در این زمینه باید به دو موضوع بروز ریزگردها و حفاظت از محیط زیست طبیعی و فرهنگی اشاره کرد. پیش‌ران‌های اصلی از اراده ملی در حفظ و بهره‌برداری مناسب از منابع محیطی، حفاظت از محیط زیست، حل مسأله ریزگردها، حفاظت از میراث فرهنگی تشکیل می‌شود. بر اساس سوابق و روندهای گذشته، حفاظت از محیط زیست دارای قدرت کافی برای مقابله با تهدیدها نبوده است. آلودگی شدید کارون، ماهشهر، انحطاط تالاب‌ها نمونه‌های بارز ناکافی بودن مدیریت، عوامل و ابزار برای

حفاظت مناسب از محیط زیست است. از آنجا که سنگ بنای اصلی تخریب محیط زیست با تصمیم‌گیری در مورد اجرای پروژه‌های عمرانی و احداث واحدهای صنعتی و کاربرد تکنولوژی مراقبت از آب، خاک و هوا در تولید کشاورزی و صنعتی گذاشته می‌شود، افزایش دقت در انتخاب پروژه در مرحله برنامه‌ریزی که در این مطالعه بسیار مورد تأکید قرار گرفته است یکی از راهکارهای موفقیت در این چالش‌ها خواهد بود. لذا تقویت مبانی قانونی، تقویت محیط‌بانی و مراقبت از مناطق حفاظت شده و آموزش عمومی پیش‌ران‌های این بخش را تشکیل می‌دهند که ضرورت سرمایه‌گذاری در آن بدیهی است.

خوشبختانه چنانکه در بررسی اسناد بالا دست، در بند ۶-۳-۲-۱، مشاهده شد مسایل محیط زیست در اسناد بالادست به خوبی مورد توجه قرار گرفته است و به ویژه در قانون برنامه پنجم توسعه این موضوع یک مبحث اصلی را تشکیل می‌دهد و مبانی لازم در جزئیات فراهم شده است. بدیهی است از تصویب قانون تا اجرای آن به طور معمول فاصله زیادی وجود دارد. عزم مدیریت توسعه استان در پیگیری اجرای این قانون یک پیش‌ران اصلی خواهد بود.

در ارتباط با شرایط اقلیمی و طبیعی، اتخاذ تصمیمات بین‌المللی و پایبندی به آن پیش‌ران اصلی خواهد بود. در موضوع ریزگردها پیش‌ران اصلی باور و عزم دولت در برنامه‌ریزی منطقه‌ای با کشورهای همسایه و تعامل در اجرا خواهد بود. در همین حال در مطالعات آمایش اقداماتی برای کاهش اثرات این تهدید بیرونی پیشنهاد شده است.

۶-۳-۲-۳- شناسایی الگوی تغییرات، اهمیت و احتمال وقوع پیش‌ران‌های توسعه

الگوی ارتباط پیش‌ران‌ها در بخش عمومی و خصوصی و اثرگذاری آن‌ها بر یکدیگر و بر موضوعات محوری در نمودار ۶-۲۲ منعکس شده است. قبل از ادامه، رئوس این الگو به اختصار معرفی می‌شود:

- تصمیمات استراتژیک و تاکتیکی دولت در تخصیص منابع به بخش‌های اقتصادی و توزیع فضایی این سرمایه‌گذاری‌ها بر آینده استان تأثیر اساسی دارد،
- سرمایه‌گذاری استراتژیک دولت، در بخش‌ها و در فضای استان، عامل محرک برای توسعه سایر بخش‌ها است. مهمترین محرک‌ها (مهم‌ترین پیش‌ران‌ها) هنگامی ظاهر می‌شوند که این سرمایه‌گذاری‌ها در شبکه‌های حمل و نقل، انرژی و ارتباطات، شبکه آب شرب و آب کشاورزی، راه‌اندازی طرح‌های صنعتی کلیدی، احداث شهرک‌ها و ناحیه‌های صنعتی صورت پذیرد.
- علاوه بر تصمیمات استراتژیک و تاکتیکی دولت در تخصیص منابع در بخش‌های بالا، قوانین و مقررات تصمیمات اجرایی دولت بخش بسیار مهمی از پیش‌ران‌های توسعه را تشکیل می‌دهد. اهمیت قوانین و مقررات مناسب، همسو و بسترساز توسعه یکی از منابع مهم توسعه می‌باشد که بنا بر نظر بسیاری از

اقتصاددانان اهمیت آن اگر بیشتر از منابع طبیعی و مالی نباشد، کمتر از آن نیست. با قوانین، مقررات و سیاست‌های مناسب می‌توان به توسعه رسید، اما با نداشتن آن و یا داشتن قوانین و مقررات متضاد، منسوخ، "دست و پا گیر"، ابهام آفرین، هرچند منابع مادی فراهم باشد، دستیابی به توسعه امکان ناپذیر است.

در اقتصاد "منابع" همان یا وجه دیگری از "محدودیت‌ها" هستند. بنابراین قوانین و مقررات و سیاست‌های اجرایی مناسب، منابع توسعه هستند و همین‌ها اگر محدود کننده باشند تحت عنوان محدودیت‌ها از آن نام برده می‌شود. به هر تقدیر، آنچه در این جا مورد نظر است آن است که ایجاد و بهبود و اصلاح بسترهای توسعه در گرو استفاده از قوانین و مقررات و سیاست‌های اجرایی و همسو با توسعه است و در غیر این صورت باید اصلاح شوند. محک و مصداق این قوانین و مقررات و سیاست‌های اجرای همسو بودن آن‌ها با مواردی است که در نمودار آمده و عبارت هستند از: بهبود محیط کسب و کار، بهبود فضای فعالیت بخش خصوصی، اصلاح و توسعه بازار سرمایه، سیاست‌های مالیاتی و تشویقی مناسب، سیاست‌های گسترش بازار، سیاست‌های کاهش عدم تعادل، سیاست‌های حفظ و توسعه محیط زیست طبیعی و میراث فرهنگی، سیاست‌های عدم تمرکز، مدیریت کارآ و یکپارچه توسعه اقتصادی استان، همراه با بهبود برنامه‌ریزی و نظارت بر اجرا فراهم کردن نظم و انضباط مالی، شفافیت و پاسخگویی. بدیهی است سیاست‌های یادشده از طرف دیگر باید با اهداف بنیادین آمایش استان یعنی کارآیی اقتصادی، کاهش عدم تعادل‌ها و توسعه پایدار همسو باشند.

- در طرف دیگر این نمودار، پیش‌ران‌های بخش خصوصی قرار دارند. بخش خصوصی طبق تعریف بنگاهی است با هدف "حداکثر کردن سود". بدیهی است بخش خصوصی با برداشت خود از شرایط حاکم و پیرامونی (از جمله قوانین و مقررات و سیاست‌های اجرایی دولت، پیش‌بینی بازار تقاضا، قیمت و سودآوری و ...)، در مورد مسایل اقتصادی خود شامل نوع تولید، مقدار تولید، مقدار سرمایه‌گذاری، مقدار اشتغال لازم، در چه بخشی از اقتصاد و در چه پهنه‌ای از فضای استان یا کشور تصمیم می‌گیرد. بدیهی است تصمیمات استراتژیک دولت، به عنوان مثال احداث این یا آن جاده، فراهم کردن زیرساخت‌ها در این یا آن شهرک صنعتی، سرمایه‌گذاری دولت در این یا آن واحد صنعتی در این گوشه یا آن گوشه استان بر تصمیمات اقتصادی بخش خصوصی تأثیر می‌گذارد. همچنین اعلام سیاست‌های مالیاتی، سیاست‌های تشویقی، چگونگی کارآیی بازار مالی در اعطای وام، و غیره بر تصمیم‌گیری بخش خصوصی تأثیر جدی دارد.

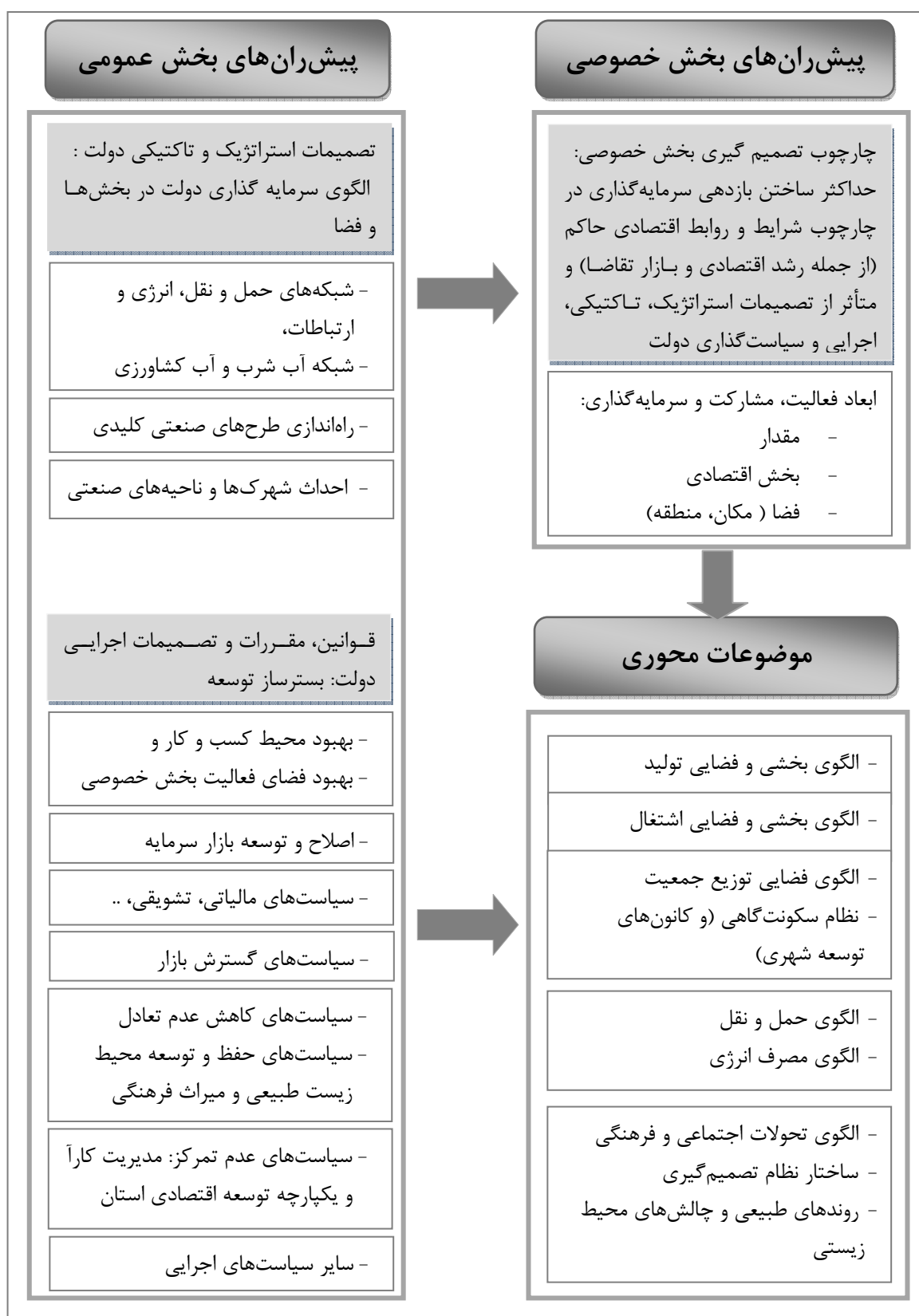
■ مفهوم سیاست‌گذاری در همین جا آشکار می‌شود: "سیاست‌گذاری چارچوب تصمیم‌گیری بخش خصوصی را شکل می‌دهد"، به عبارت دیگر مقصود از سیاست‌گذاری آن است که مواضع بخش عمومی به گونه‌ای اصلاح و اعلام شوند که بخش خصوصی به جهتی برود که دولت می‌خواهد این بخش برود.

در این صورت دولت با کمترین هزینه می‌تواند بخش خصوصی را در مسیر دلخواه دولت (به عنوان نماینده حکومت و جامعه برای اعلام مواضع هدف توسعه) هدایت نماید. به عنوان مثال اگر چارچوب‌های قوانین، مقررات و سیاست‌ها، سیاست‌های مالیاتی، تشویقی، گمرکی، بازار مالی، ... به گونه‌ای اصلاح و اعلام شود که ایجاد بزرگراه یا خط آهن اهواز – آبادان برای بخش خصوصی به عنوان یک پروژه سرمایه‌گذاری موجه و جالب و دارای بازدهی مناسب تشخیص داده شود ضرورتی برای صرف هزینه‌های جاری و عمرانی برای این کار توسط دولت نخواهد بود و نقش دستگاه اجرایی در تهیه اسناد و نظارت بر

در نتیجه بخش عمومی یک نیروی پیش‌ران بسیار قوی است که هم به صورت مستقیم از طریق سرمایه‌گذاری و هم از طریق غیر مستقیم با اثرگذاری بر تصمیمات بخش خصوصی نیروی پیش‌ران بخش خصوصی را متأثر می‌کند. نیروی پیش‌ران بخش خصوصی با معیارهای خود، اما در چارچوب و تحت تاثیر مواضع اعلام شده و اقدامات سنجیده بخش عمومی تقویت می‌شود.

اجرا و بهره‌برداری و با هزینه بسیار کم متمرکز خواهد شد و کل کار نیز با هزینه اجتماعی بسیار کمتر انجام خواهد شد. همچنین است تشکیل بورس و بازارهای سرمایه، بانک‌های توسعه استانی، شرکت‌های سرمایه‌گذاری در ایجاد صنایع و سپس انتقال آن به سهامداران خرده‌پا از طریق همین بازارهای سرمایه و اقدامات دیگر مانند آن که با بسیج سرمایه‌های بزرگ و کوچک مردم استان می‌تواند در خدمت توسعه استان قرار گیرد.

■ نحوه تأثیر این نیروهای پیش‌ران بر موضوعات محوری آشکار است. هرگونه سرمایه‌گذاری دارای دو بعد می‌باشد نخست بعد بخشی و دیگری بعد مکانی. مهم آن است که سرمایه‌گذاری بخش عمومی در مسیر اهداف بنیادین آمایش (کارآیی اقتصادی، کاهش عدم تعادل‌ها و توسعه پایدار) قرار گیرد. این مهم از طریق ارائه طرح‌ها و پروژه‌های پیشنهادی و برش‌های بخشی و منطقه‌ای (شهرستانی) آن صورت می‌گیرد.

نمودار ۶-۲۲- الگوی ارتباط پیش‌ران‌ها در بخش عمومی و خصوصی و اثرگذاری آن‌ها بر موضوعات محوری

بدیهی است که سیر تحول استان از مسیر سرمایه‌گذاری به تولید و سرمایه‌گذاری به اشتغال می‌گذرد. در ادامه این مسیر، اشتغال بر جمعیت و توانمندی مناطق در حفظ جمعیت تأثیر می‌گذارد و بنابراین در تمام این مسیر توجه به هدف کاهش عدم تعادل‌ها و توسعه پایدار با توجه به هدف کارآیی اقتصادی قرین خواهد بود.

در مورد محدودیت قوانین، مقررات و سیاست‌های اجرایی، آنچه اهمیت دارد عزم ملی برای سازگار نمودن قوانین و مقررات با ضرورت‌های توسعه و سپس برنامه‌ریزی برای انجام اصلاحات است. بر اساس روندها احتمال تغییر ریشه‌ای در این زمینه، به عنوان مثال یک بازنگری اساسی و اصولی در قوانین و مقررات و تنظیم یک "قانون واحد توسعه"، که کشور برای خروج از بحران "تصمیم‌گیری‌های انفعالی و روزمره در مقابل رویکردهای اقتصادی" بسیار به آن

تحولات پیش‌ران‌ها در جهت توسعه در مباحث مدیریت کلان، مانند مدیریت اقتصادی، عدم تمرکز تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اجرا، بهبود محیط کسب و کار، توجه به عدم تعادل‌ها و اهمیت دادن به مسایل محیط زیست و توسعه پایدار و مانند آن، بر اساس روندهای گذشته قطعی است اما روند آن بسیار تدریجی و آرام است.

اندازه سرمایه‌گذاری‌های بخش عمومی در درجه نخست بستگی به توان اقتصادی کشور دارد.

اصلاح نگرش در مورد مزیت‌های نسبی استان‌ها و توزیع سرمایه‌گذاری ملی بین استان‌ها بر اساس یک مدل عقلایی بر پایه هدف همزمان حداکثر نمودن کارآیی اقتصادی کشور و استان‌ها با رعایت کاهش عدم تعادل‌ها و رعایت پایداری توسعه باید از نگرش‌های برنامه‌ریزی بین منطقه‌ای یا آمایش ملی-استانی حاصل شود که تجربه چهل ساله اخیر در این زمینه موفقیتی نداشته است.

نیاز دارد، ضعیف است، اما اصلاح در قوانین و مقررات فعلی برای تسهیل امور به خصوص در مواردی مانند نقش و جایگاه آمایش و ارتباط آن با دیگر اجزای نظام برنامه‌ریزی و اجرایی یا بهبود محیط کسب و کار که هم‌اکنون در جریان است از احتمال بیشتری برخوردار است.

۶-۳-۲-۴- تحلیل اثرات متقابل پیش‌ران‌ها بر یکدیگر

۶-۳-۲-۴-۱- تحلیل اثرات متقابل موضوعی

تعداد حالت بررسی اثرات متقابل موضوعی پیش‌ران‌ها بر یکدیگر بسیار زیاد است. با در نظر گرفتن تعداد n پیش‌ران، حداقل تعداد $n(n-1)$ حالت یک‌طرفه از اثرات متقابل وجود خواهد داشت که همگی داری اهمیت نیستند. بر اساس بحث پیشین (بند ۶-۳-۲-۳)، مهم‌ترین اثرات متقابل عبارت است از اثر پیش‌ران سرمایه‌گذاری بخش عمومی و اصلاح بسترها، بهبود قوانین و مقررات و سیاست‌های دولت بر سایر پیش‌ران‌ها به شرح زیر:

- اثر سرمایه‌گذاری بخش عمومی بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی معمولاً مثبت است (اثرات سرمایه‌گذاری بخش عمومی در شبکه‌های زیربنایی، راه‌اندازی طرح‌های کلیدی، احداث شهرک‌ها و نواحی صنعتی بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، بازدهی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را افزایش می‌دهد و در نتیجه تمایل به آن افزایش می‌یابد)،
- اثر بسترسازی و اصلاح بسترها، بهبود قوانین و مقررات و سیاست‌های دولت در راستای حمایت از توسعه و حمایت از بخش خصوصی نیز مثبت است زیرا به همان شکل بازدهی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را افزایش می‌دهد و در نتیجه تمایل به آن افزایش می‌یابد. به عنوان مثال ایجاد بازار رقابتی تأمین سرمایه، با کاهش نرخ بهره در اعطای وام (از طریق تسهیل ارتباط بین سپرده‌گذاران و وام‌گیرندگان و کاهش هزینه تأمین وام به صورت واقعی نه دستوری)، هزینه سرمایه‌گذاری را کاهش و در نتیجه سودآوری و تمایل به سرمایه‌گذاری را افزایش می‌دهد.
- اثر سرمایه‌گذاری بخش عمومی بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و اثر توام این دو در سیکل توسعه فعالیت - توسعه اشتغال - افزایش توان نگذاشت جمعیت - کاهش مهاجرت فرستی. بدیهی است مکان سرمایه‌گذاری‌ها تعیین کننده الگوی فضایی افزایش توان نگذاشت جمعیت خواهد بود.
- اثر سرمایه‌گذاری بخش عمومی و توزیع فضایی آن در توسعه زیرساخت‌های اجتماعی مانند دانشگاه‌ها، مراکز آموزشی، مراکز درمانی که می‌تواند به همراه سرمایه‌گذاری در بخش‌های تولیدی به توزیع عادلانه‌تر زیرساخت‌ها و کاهش متعادل دسترسی به خدمات بیانجامد و از این طریق با کاهش عدم تعادل‌ها فضای اجتماعی را بهبود بخشد و با افزایش رضامندی احتمال تنش‌های اجتماعی را کاهش دهد.
- به علاوه اثرات بدیهی هم‌افزایی پیش‌ران‌ها نیز وجود دارد. به عنوان مثال توسعه شبکه راه به تسهیل ایجاد شبکه برق و هر دو به احداث و بهره‌برداری از شهرک‌ها و نواحی صنعتی کمک می‌کنند.

۶-۳-۲-۴-۲- استنتاج اثرات فضایی پیش‌ران‌ها بر یکدیگر

علاوه بر پخشایش منابع طبیعی که به صورت تاریخی توزیع فضایی فعالیت‌ها و جمعیت در پهنه استان شکل داده است، استقرار فضایی صنعت و پیامدهای آن کاملاً تحت تأثیر تصمیم‌گیری‌های ارادی دولت بوده است و شدت آن نیز با رشد اقتصادی درآمد عمومی، درآمد ارزی، تغییر کرده است. نکته بسیار قابل توجه آن است که بین فعالیت‌های صنعتی و کشاورزی تا حد زیادی تفکیک فضایی صورت گرفته است، به طوری که میادین نفت و فعالیت‌های استخراج، پالایش و انتقال آن، کمترین مزاحمت ممکن را برای اراضی بخش کشاورزی ایجاد کرده است. در سایر صنایع نیز انطباق مناسبی با محیط زیست داشته‌اند اما

در هر صورت آلودگی‌های ناشی از استخراج، انتقال و فرآیند پالایش نفت و گاز، کشت و صنعت‌ها و تعدادی از صنایع و جمعیت و جوامع موجب آلودگی شدید منابع آب جاری استان به خصوص رودخانه دز و کارون شده است. بدیهی است که جدایی‌گزینی اولیه در مکانیابی احداث صنایع بزرگ بین عوامل آلوده‌کننده با منابع آب بسیار ارزشمند استان باید با قاطعیت در آینده نیز ادامه یابد. به همین منظور در مطالعات آمایش استان منطقه ویژه کنترل آلودگی و پیشگیری از احداث صنایع جدید آلوده‌کننده، همراه با پیشنهاد ایجاد دو سایت مخصوص برای استقرار صنایع دارای بار آلودگی زیاد پیشنهاد شده است.

نکته قابل توجه دیگر آن است که اثرات فضایی پیش‌ران‌ها در بخش عمومی به طور معمول و طبق انتظار بر تولید و اشتغال تأثیر مثبت خواهد داشت، اما تنظیم مکان اثرگذاری مبحثی است که در مطالعات آمایش مطرح شده و می‌شود. هدایت مکان سرمایه‌گذاری بخش عمومی و تنظیم سیاست‌های بخش عمومی برای حمایت از دو هدف بنیادین کاهش عدم تعادل‌ها و توسعه پایدار در کنار هدف کارآیی اقتصادی هنر اصلی این مطالعات است.

همچنین بدیهی است اگر سرمایه‌گذاری و سیاست‌گذاری بخش عمومی (به عنوان دو پیش‌ران اصلی) به این ترتیب جهت فضایی مناسب برای دو هدف بنیادین کاهش عدم تعادل‌ها و توسعه پایدار بگیرند، زمینه هدایت بخش خصوصی به همین سمت و سو نیز فراهم می‌شود. به بیان دیگر اگر سرمایه‌گذاری و سیاست‌گذاری بخش عمومی بستر توسعه در مناطق محروم‌تر را نیز باز کند (علاوه بر هدف کارآیی اقتصادی که به طور معمول گرایش به سمت مناطق بیشتر توسعه یافته دارد)، بخش خصوصی نیز به این سوی گرایش خواهد یافت.

۶-۳-۳- جمع‌بندی پویایی‌های توسعه و نیروهای پیش‌ران توسعه فضایی استان

۶-۳-۳-۱- در محور ساختار تولید

بخش تولید سنتی و تا حدودی بخش مدرن کشاورزی به همراه بخش صنایع بومی به طور مستقیم به اشتغال، ارزش افزوده و توزیع آن در درآمد ساکنین منطقه کمک می‌نماید.

اما در بخش صنعت مشاهده شد صنایع شیمیایی، پتروشیمی و فلزات اساسی استان دارای ارزش افزوده رتبه اول و دوم در سطح کشور هستند. بخش استخراج نفت و گاز نیز چنانکه دیده شد در سال ۱۳۸۹

حدود ۶۲ درصد از ارزش افزوده استان را تأمین می‌نماید و در کشور بین استان‌ها در جایگاه یکم قرار دارد. اما ارزش افزوده این صنایع به خزانه ملی یا شرکت‌های مادر منتقل می‌شود و تأثیر چندانی بر

پایین بودن پویایی توسعه صنعتی استان در ضعف تولید و ارزش افزوده بخش‌هایی از صنعت مشاهده می‌شود که اصولاً باید با سرمایه‌گذاری بخش خصوصی احداث و راه‌اندازی شوند.

بجز صنایع پیشرو استان که از محل منابع بخش عمومی احداث شده‌اند، سایر صنایع دارای ارزش افزوده‌ای در حد صفر تا ۲ درصد ارزش افزوده این بخش‌ها در سطح کشور رادارند، این سطح بسیار پایین‌تر از سهم نسبی جمعیت استان و انتظار از سینرژی ناشی از صنایع بزرگ استان، بخش کشاورزی گسترده و پتانسیل توسعه صنایع غذایی استان است.

پویایی توسعه استان نمی‌گذارد. به همین دلیل در گزارش فصل سوم مطالعات آمایش استان مشاهده شد که تغییرات ارزش افزوده استخراج نفت و گاز تأثیر چندانی در تولید ناخالص داخلی استان نداشته است. در این صنایع و سایر صنایع ملی، تنها آن بخش از ارزش افزوده که به صورت حقوق و دستمزد به کارکنان پرداخت می‌شود و بخش دیگری که به صورت خرید کالا و خدمات از منابع محلی خرید می‌شود در چرخه اشتغال - درآمد - مصرف - و اثرات تبعی آن با توجه به ضریب تکاثرهای مربوط به صورت

پیش‌ران توسعه استان عمل می‌نمایند و از این طریق بخشی از پویایی اقتصادی استان را سبب می‌شوند.

یک شاهد دیگر بر پایین بودن پویایی توسعه صنعتی ضعف تولید و ارزش افزوده بخش‌هایی از صنعت می‌باشد که اصولاً باید با سرمایه‌گذاری بخش خصوصی احداث و راه‌اندازی شوند. در بند ۶-۲-۴-۲ (در جدول تحلیل SWOT در ماموریت شماره ۹ استان) مشاهده شد که بجز صنایع پیشرو استان که از محل منابع بخش عمومی احداث شده‌اند، سایر صنایع دارای ارزش افزوده‌ای در حد صفر تا ۲ درصد ارزش افزوده این بخش‌ها در سطح کشور رادارند. که بسیار پایین‌تر از سهم نسبی جمعیت استان و پایین‌تر از انتظار از سینرژی ناشی از صنایع بزرگ استان و بخش کشاورزی گسترده و پتانسیل توسعه صنایع غذایی استان است.

بر این اساس مطالعات آمایش استان برای برقراری پیوندهای قوی‌تر بین این صنایع پیشرو با اقتصاد درونی استان، تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری در صنایع تولید کننده قطعات مورد نیاز این صنایع و توسعه صنایع پسین آن را پیشنهاد داده است.

همچنین صنایع فرآوری محصولات کشاورزی، باغی، دامی و شیلاتی استان، یعنی صنایع غذایی استان از پویایی لازم بهره‌مند نیستند و به همین لحاظ توسعه این صنایع در مکان مناسب در این مطالعات پیشنهاد شده است. به علاوه در مورد صنایع تولید کننده ادوات کشاورزی و صنایع عمومی، برق و الکترونیک و صنایع معدنی و مصالح ساختمانی پیشنهادات ارائه شده است.

۶-۳-۲- در محور حمل و نقل و ارتباطات

این بخش در خدمت حمل و نقل برای سطح ملی و استانی قرار دارد. بخش‌هایی از استان از شبکه مناسبی برخوردار نیستند که توسعه آن در برنامه آمایش پیشنهاد شده است. در حالی که نقش بخش حمل و نقل استان در خدمت به نیازهای سطح ملی بسیار مهم است، اثرات تبعی این بخش بر اقتصاد استان از پویایی قابل توجهی برخوردار نشده است. نه تنها زیربخش‌های خدمات حمل و نقل از پویایی لازم برخوردار نیستند، بخش‌های خدمات اقتصادی در استان در مقایسه با سایر بخش‌ها و در مقایسه با متوسط کشور ضعیف است. این موضوع به طور غیر مستقیم نشان دهنده پایین بودن نقش بخش حمل و نقل در پویایی توسعه استان می‌باشد.

۶-۳-۳- در محور تولید و مصرف انرژی

شبکه انرژی یکی از پیش‌نیازهای قطعی پویایی توسعه استان است و خوشبختانه این شبکه برای کلیه واحدهای صنعتی و بخش عمده‌ای از شهرک‌های صنعتی استان فراهم شده و گسترش آن به سایر شهرک‌ها و نواحی صنعتی استان در سند ملی توسعه استان و برنامه آمایش استان منظور شده است. پوشش شبکه برق عمومی - خانگی - تجاری نیز کامل است و همه شهرها و روستاهای دارای جمعیت بیست خانوار و بیشتر از آن بهره‌مند هستند. پوشش گاز نیز برای شهرها، شهرک‌ها و نواحی صنعتی استان فراهم شده است.

استفاده از انرژی خورشیدی می‌تواند نقش بسیار مهمی در پویایی توسعه استان ایفا نماید که تاکنون در این مهم پیشرفتی حاصل نشده است. اما در برنامه آمایش استان مورد توجه قرار دارد.

۶-۳-۴- در محور ساختار نظام سکونت‌گاهی

ساختار سکونتگاه‌های شهری و روستایی استان هم از نظر توزیع اندازه‌ها و هم از نظر توزیع جغرافیایی و فضایی از عدم تعادل‌های زیادی برخوردار است و این خود گویای این است که توسعه اقتصادی و اجتماعی در سطح استان به طور نامتوازن اتفاق افتاده است. در فصل دوم به تفصیل درباره این عدم توازن‌ها بحث شده و با استفاده از مدل‌های گوناگون نشان داده شد که عدم تعادل‌های سکونتگاهی از نظر اندازه و توزیع فضایی از چه مشخصه‌هایی برخوردار است.

در غیاب شهر مهم آبادان به عنوان عامل تعادل بخش در نظام سکونتگاه‌های شهری استان که در جریان جنگ ایران و عراق به کلی خالی از سکنه شد، شهر اهواز به طور بی‌قواره‌ای در نظام شهری استان رشد کرد و اکنون با جمعیت بیش از ۱.۱ میلیون نفر به صورت سر بزرگی بر تن نه چندان قدرتمند نظام

شهری استان سنگینی می‌کند. بزرگترین شهر استان بعد از اهواز شهر دزفول است که در سال ۱۳۹۰ جمعیتی حدود ۲۴۸ هزار نفر داشت. بدین ترتیب شهر نخست استان بیش از چهار برابر شهر دوم جمعیت دارد.

از نظر توزیع جغرافیایی نیز عدم تعادل‌های فراوانی به لحاظ سکونتگاهی در سطح استان دیده می‌شود که بارزترین آن تمرکز زیاد جمعیت و سکونتگاه‌های شهری در نیمه غربی استان است. همین تمرکز در زمینه سکونتگاه‌های روستایی نیز دیده می‌شود.

بنابراین از آنجایی که این روند به صورت خود به خودی و تحت تأثیر توزیع عوامل طبیعی نظیر آب و خاک و سهولت دسترسی به آن‌ها حاصل شده، مهمترین اقدام آمایشی در این زمینه این است که توسعه در سطح استان حتی‌المقدور متوازن شده و در برنامه‌ریزی آمایش به توسعه نیمه شرقی استان نیز توجه شود. بدون اقدامات ارادی و آمایشی در این زمینه نه فقط امکان تعادل بخشی در جهت توسعه متوازن بوجود نمی‌آید بلکه شکاف موجود نیز افزایش می‌یابد. شهرها به مثابه محرک اصلی توسعه و کانون‌های اصلی انباشت سرمایه، در این زمینه نقش بزرگی به عهده دارند. بنابراین برخورداری از نظام سکونتگاهی متوازن از نظر اندازه و توزیع فضایی می‌تواند کمک بزرگی به توسعه اقتصادی و اجتماعی و فضایی متوازن باشد.

۶-۳-۵- در محور ساختار طبیعی، اقلیمی و زیست‌محیطی

حوزه‌های استخراج نفت، پالایش و انتقال فرآورده‌های نفتی، فعالیت‌های صنعتی و بندرگاه اصلی استان خوزستان در جنوب این استان مستقر هستند و منابع آب از شمال به سمت جنوب سرازیر می‌شوند بنابراین به طور طبیعی یک نوع جدایی‌گزینی بین فعالیت‌های صنعتی و فعالیت‌های کشاورزی در استان شکل گرفته است. اما در امتداد رودخانه دز از شمال به جنوب در جنوب شهرستان‌های دزفول، اندیمشک و شوش، استقرار واحدهای کشت و صنعت و چند واحد صنعتی و ورود پساب آبیاری قطب کشاورزی این منطقه به رودخانه دز، زمینه آلودگی این رودخانه را فراهم کرده است. با اتصال دو رودخانه بزرگ دز و کارون در شمال شهرستان اهواز و ادامه مسیر کارون در این شهرستان از میان شهر اهواز، این روند از شمال به جنوب ادامه می‌یابد و واحدهای صنعتی مستقر در شهر اهواز نیز آن را تشدید می‌نمایند. به طوری که رودخانه کارون در شهرستان اهواز تا خرمشهر و آبادگان و منطقه شادگان به یک قطب آلودگی شدید در سطح استان تبدیل شده است.

جاذبه توسعه صنایع در جنوب استان به علت نزدیکی به بندرگاه، برخورداری از شبکه حمل و نقل و استفاده از مزایای همجواری با صنایع بزرگ دیگر، و به خصوص قطب شیمیایی پتروشیمی بندر ماهشهر،

صنایع فولاد اهواز به طور طبیعی نیروهای پیش‌ران برای توسعه بیشتر صنعت در این مناطق جنوبی را فراهم می‌کند که در صورت عدم اقدام دیگر به تمرکز هرچه بیشتر صنایع (agglomeration) در این منطقه خواهد انجامید و عدم تعادل بین سطح توسعه‌یافتگی صنعتی جنوب - شمال و غرب - شرق را تشدید خواهد کرد.

از طرف دیگر توسعه صنایع آلوده کننده در شمال استان واقع بر مسیر جریان آب نیز به علت اثرات منفی آن بر منابع آب و خاک و انتقال آلودگی بیشتر به مناطق جنوبی قابل توصیه نیست. در این شرایط مطالعات آمایش استان دو راهکار اساسی را مطرح کرده است: نخست توسعه صنایع جدید در محور شرق استان در مسیر بندر ماهشهر - رامشیر - رامهرمز - مسجد سلیمان - لالی - گتوند به دزفول (همراه با توسعه زیرساخت‌ها و توسعه کانون‌های شهری)، و دیگری هدایت صنایع آلاینده جدید به بخش‌های جنوب شرقی استان می‌باشد که در مورد شرایط جایگزینی آن در منطقه پیشنهادی، در جای دیگری از این گزارش بحث شده است.

۶-۳-۳-۶- در محور ساختار جمعیت و مهاجرت

در محور ساختار جمعیت، یکی از مهم‌ترین اثرات متقابل بین دو عامل جمعیت و فعالیت بروز می‌نماید. به طور طبیعی شکل‌گیری فعالیت تولیدی و استقرار جمعیت با یکدیگر همسو هستند. پراکنش منابع آب و خاک به عنوان در دسترس‌ترین منابع تولیدی، فعالیت کشاورزی در دشت‌های غرب استان، در کناره رودخانه‌ها و در کوهپایه‌های استان را امکان‌پذیر ساخته است و در مجموع نیمه غربی و نیمه شمالی استان از جمعیت بیشتری برخوردار شده است. در این روند دسترسی به آب‌های ساحلی فعالیت ماهیگیری و تجارت دریایی را نیز توسعه داده است.

در دوران اخیر فعالیت استخراج و پالایش و تجارت نفت، جایگزینی صنایع و ایفای نقش بندر امام خمینی همگی و به طور عمده در جنوب استان الگوی فوق را تا حدود زیادی بر هم زده است و صرف نظر از مهاجرت‌های ناشی از جنگ، به طور کلی جمعیت بیشتری را در نیمه جنوبی استان مستقر کرده است که در صورت نبود این فعالیت‌های جدید صنعتی، این شکل‌گیری جمعیتی به طور طبیعی در این مناطق روی نمی‌کرد.

نیروی انسانی سیال‌ترین منبع تولید است این خاصیت سبب می‌شود که فرصت‌های شغلی ایجاد شده توسط سرمایه‌گذاری (بخش عمومی یا بخش خصوصی) به سرعت اشغال شود. این پدیده با افزایش نرخ بیکاری سریع‌تر می‌شود به این معنی که در نرخ‌های بیکاری عمومی بالاتر نیروی انسانی برای دست یافتن به اشتغال فاصله‌های جغرافیایی طولانی‌تر را نیز پذیرا می‌شود. همین پدیده در واقع زمینه‌ساز

مهاجرت فرستی خالص استان خوزستان و مهاجرت فرستی خالص شدید در بعضی از شهرستان‌های استان است و از آنجا که اشتغال از مسیر سرمایه‌گذاری حاصل می‌شود، راهکار نیز در فراهم کردن زمینه‌های لازم برای افزایش مشارکت بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری و افزایش سرمایه‌گذاری بخش عمومی خلاصه می‌شود.

بنابراین الگوی سرمایه‌گذاری ارادی دولت در فضای استان به عنوان پیش‌ران اصلی بر الگوی فضایی فعالیت بخش خصوصی و اشتغال اثر می‌گذارد و رشد اشتغال باعث توسعه فعالیت و اشتغال‌های تبعی می‌شود که هر دو بر جایگیری جمعیت اثر می‌گذارد (مثال ماهشهر یا ذوب آهن اصفهان).

طبق همین انتظار، در مطالعات آمایش، نیز کاربرد همین ابزار ارادی سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها، توسعه صنعت و توسعه شبکه‌ها و کانون‌های توسعه شهری برای حفظ یکپارچگی جمعیت، و کاهش مهاجرت فرستی و کاهش عقب‌ماندگی بخش‌های شرقی و نوار مرزی غربی استان توصیه شده است.

۶-۳-۷- در محور تحولات اجتماعی - فرهنگی

نگاه یکسان حاکمیت به قومیت‌ها، فراهم کردن ساز و کارهای لازم برای تبادل با اقوام و ساکنین هر منطقه و کسب نظر مشورتی در مورد اجرای پروژه‌های عمرانی و استفاده هرچه بیشتر از جنبه‌های مثبت مشارکت اقوام در اجرای طرح‌های عمرانی (اعم از جلب مشارکت مالی، اهدای زمین و...) به پویایی روند توسعه استان کمک می‌نماید.

از تهدیدهایی که می‌تواند در زمینه اجتماعی و فرهنگی موانع جدی برای توسعه استان فراهم نماید، وجود تهدیدهای اجتماعی ناشی از تفاوت‌های قومی و زبانی در استان است. چنان‌که پیش‌تر گفته شد تنوع فرهنگی و قومی در استان هم منشاء فرصت و هم منشاء تهدید به حساب می‌آید. در سطح استان خوزستان اقوام عرب زبان، فارس و لر از گذشته‌های دور تا کنون در کنار هم با همزیستی مسالمت‌آمیز زندگی کرده‌اند و در نتیجه، این تعامل سبب تعالی فرهنگی استان شده است. اما همین تفاوت‌های قومی و طایفه‌ای تهدیداتی را برای توسعه استان فراهم کند.

نگرانی عمده‌ای که در این مباحث از سوی جامعه‌شناسان مطرح می‌شود احتمال تضاد یا رقابت بین احساس "هویت قومی" و احساس "هویت ملی" است. بر اساس نظرات مورد وفاق جامعه‌شناسان این موضوع به "احساس امنیت اجتماعی و اقتصادی" برمی‌گردد. بر این اساس در جوامع چند قومیتی هرگاه مردم احساس امنیت عمومی - اجتماعی و اقتصادی بالاتری داشته باشند، همبستگی ملی آنها تقویت می‌شود و در شرایط ناامنی اقتصادی، فقر و بیکاری و احساس عدم امنیت اجتماعی بیشتر به گرایش‌های قومی روی می‌آورند. بر این اساس برای حفظ و بالابردن هویت ملی کلیه ساکنان استان خوزستان و

اجتناب از فایق شدن روحیه قوم‌گرایی، توسعه اقتصادی - اجتماعی استان و نگاه یکسان به همه اقوام از نیازهای قطعی و اساسی است.

به علاوه خوشبختانه در استان خوزستان اگر چه از نظر قومی تفاوت‌هایی دیده می‌شود لیکن عامل اصلی پیوند اجتماعی در جامعه خوزستان هنوز عامل مذهبی است که از انسجام یکسانی برخوردار بوده و بنابراین اعمال هر گونه تبعیض احتمالی نمی‌تواند هیچ‌گونه توجیه قانونی، مدنی و شرعی داشته باشد.

۶-۳-۸- در محور ساختار نظام تصمیم‌گیری

تقویت نظام یکپارچه تصمیم‌گیری در برنامه‌ریزی، اجرا، مدیریت مالی، حمایت از نظم و انضباط مالی، پاسخ‌گویی و شفافیت همراه با عدم تمرکز هرچه بیشتر آن در سطح شهرستان‌ها می‌تواند به پویایی توسعه استان کمک زیادی بنماید.

روند اصلاح ساختار نظام تصمیم‌گیری در ۴۰ سال اخیر از حالت کاملاً متمرکز ملی به عدم تمرکز در سطح استانی میل نموده و هرچند هنوز تا مدیریت یکپارچه توسعه استان اقدامات دیگری باید صورت گیرد، اما این روند همواره تعقیب و تعمیق شده است. در همین حال در سطح استان تمرکز امور در مرکز استان بسیار غالب است اما نشانه‌هایی نیز از گرایش به سمت عدم تمرکز به سمت شهرستان‌ها مشاهده می‌شود.

از یک طرف عدم تمرکز هرچه بیشتر برنامه‌های ملی و انتقال وظایف آن به استان و قرار دادن آن زیر چتر یکپارچه و واحد مدیریت برنامه‌ریزی و توسعه استان و از طرف دیگر غیر متمرکز کردن امور اجرایی در درون استان و اعطای اختیارات بیشتر به شهرستان‌ها، که حداقل از دیدگاه هزینه‌های اجرایی پسندیده است، قابل پیش‌بینی است و در مطالعات آمایش نیز مورد حمایت قرار گرفته است.

۶-۳-۴- استنتاج الگوهای سازمان‌یابی فضا

برای سازمان‌یابی فضا از الگوی رات-کلیف استفاده شده است که برای شهرهای دوبلین، بیلپاتو، بارسلون و ونکوور استفاده شده است. در حقیقت این الگو یک الگوی آینده‌نگری در برنامه‌ریزی منطقه‌ای است که توسط تیمی از برنامه‌ریزان منطقه‌ای زیر نظر پروفیسور رات-کلیف^۱ طراحی شده است و در عین سادگی

۱ - پروفیسور رات-کلیف از انستیتوی تکنولوژی دوبلین دارای تحقیقات، مقالات و کتاب در زمینه متدولوژی آینده‌نگری در مسایل برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای و سناریو سازی است. در گزارش حاضر از مقاله زیر استفاده شده است که با همکاری خانم الیزابت کراکزیک تهیه شده است:

شبهات زیادی به الگوی راهنمای شرح خدمات انجام مطالعات آمایش استان دارد. این الگو در نمودار ۶-۲۳ ارائه شده است و در ادامه توضیح مختصری در مورد هر یک از مراحل آن ارائه می‌شود:

۱- شناخت روندهای گذشته و حال

هدف کلی این فاز ترسیم تصویر وضعیت پیچیده فعلی است. با داشتن یک تصویر کامل از وضعیت فعلی پژوهش در مورد آینده و پیش‌بینی آینده‌های ممکن را امکان‌پذیر می‌نماید و به تعیین مسیر از موقعیت فعلی به وضعیت مورد انتظار آینده کمک می‌نماید. این فاز شامل گام‌های زیر است:

- تعیین موضوعات کلیدی و مسائلی که در وضعیت فعلی نقش اساسی دارند. این گام شامل گردآوری اطلاعات و آمار و حصول دانش اجتماعی، ارزش‌ها، آرزوها و انتظارات جامعه است.
- بررسی تصمیمات، سیاست‌ها و عواملی که وضعیت فعلی را بوجود آورده‌اند. این بررسی شامل موارد ناحیه‌ای، منطقه‌ای و فراتر از آن می‌شود. بسیار مهم است که تصمیمات و سیاست‌هایی که هنوز در وضع فعلی تأثیر گذار هستند، ولو به صورت مخفی و حتی اگر دلایل اتخاذ این تصمیمات و سیاست‌ها منتفی شده باشد را در نظر گرفت.
- شناخت فعالان و ذی‌نفعان در روند گذشته، به احتمال زیاد در آینده پژوهشی و رسیدن به آینده مطلوب نقش خواهند داشت.
- به دست آوردن درکی از روابط متقابل بین بازیگران و فعالان اصلی که به شناخت وابستگی این عوامل به یکدیگر کمک می‌نماید.

Follow this and additional works at: <http://arrow.dit.ie/futuresacart> , part of the Urban, Community and Regional Planning Commons

از دیگر مقالات و کتاب‌های ایشان در این زمینه می‌توان به چهار مورد زیر اشاره کرد که توسط موسسه معتبر "امراند" به چاپ رسیده است:

۱)

Title: Futures thinking to achieve sustainable development at local level in Ireland

Author(s): Ruth Kelly, (Research Scholar, at the Futures Academy, Dublin Institute of Technology, Dublin, Ireland.

E-mail: ruth.kelly@dit.ie); Lorcan Sirr, (Head, at the Futures Academy, Dublin Institute of Technology, Dublin,

Ireland. E-mail: lorcan.sirr@dit.ie); John Ratcliffe, (Director, at the Futures Academy, Dublin Institute of Technology,

Dublin, Ireland. E-mail: john.ratcliffe@dit.ie)

Publisher: Emerald Group Publishing Limited

۲) Imagineering city futures: The use of prospective through scenarios in urban planning

John Ratcliffe^a, Ela Krawczyk^b.

کتاب ۳)

Urban Planning and Real Estate Development ۳rd Edition, By John Ratcliffe, Michael Stubbs, Miles Keeping

Routledge – ۲۰۰۹ – ۶۸۴ pages

۴) Scenario Building: a Suitable Method for Strategic Property Planning?

John Ratcliffe, *Dublin Institute of Technology*

۲- آینده پژوهی

مرحله بعد، یعنی، بسیار متکی به بررسی روندهای گذشته است زیرا این بررسی‌ها پلی بین گذشته و آینده برقرار می‌نماید. مهمترین روش برای آینده‌پژوهی روش طراحی سناریو است که توسط رات- کلیف در سال ۲۰۰۲ پیشنهاد شده است. روش سناریو شامل گام‌های زیر است:

- تشخیص نیروهای پیش‌ران، در شش زمینه اصلی فرهنگی، جمعیت، اقتصاد، محیط زیست، حکمرانی و فن‌آوری. اینها می‌تواند با روش‌های مصاحبه، طوفان مغزی، پرسش‌نامه، برگزاری کارگاه‌ها حاصل شود.
- تشخیص موضوعات و روندهای اصلی شکل دهنده به وضعیت آینده، که از بررسی پیش‌ران‌ها و با روش‌هایی که در بند بالا گفته شد حاصل شود.
- تشخیص اثرات نااطمینانی‌ها و درجه نا اطمینانی‌ها، که برحسب میزان اثرگذاری و احتمال وقوع آن می‌توانند طبقه‌بندی شوند.
- بیان منطق سناریوها، با توجه به بند بالا موضوعی که اهمیت بالایی داشته باشد و نااطمینانی آن زیاد باشد پایه‌ای برای ساخت سناریو می‌شود. هر وجه از هر یک از سناریوها راهکارها و برنامه‌های خاص خود را می‌طلبد.
- بیان علل انتخاب سناریوهای مختلف، که در آن مستندسازی علل انتخاب این سناریو صورت می‌گیرد.

۳- تدوین مطلوب‌ترین چشم‌انداز آینده

- تشخیص جنبه‌های مطلوب، به تعیین ملاک‌های رسیدن به این آینده در مرحله بعد کمک می‌کند.
- توافق در مورد چشم‌انداز ویژه مورد توافق همه گروه‌های ذینفع نیز از آنجا اهمیت دارد که دیدگاه ذینفعان را در مورد آرزوها و خواسته‌ها را با امکانات و امکان‌پذیری‌ها را به یکدیگر نزدیک می‌نماید.

پرسش‌های اساسی

۱ - شناخت روندهای گذشته و حال

- شناسایی موضوعات کلیدی که در ایجاد وضعیت موجود نقش اساسی دارند
- شناسایی فاکتورهای اصلی در ایجاد وضع موجود
- شناسایی بازیگران اصلی
- شناخت تعاملات بین بازیگران اصلی

۳ - تدوین مطلوب‌ترین چشم‌انداز آینده

- تشخیص جنبه‌های مطلوب
- توافق در مورد چشم‌انداز ویژه مورد توافق همه گروه‌های ذینفع

۲- آینده‌پژوهی

- تشخیص نیروهای پیش‌ران
- تشخیص موضوعات و روندهای اصلی شکل دهنده به وضعیت آینده
- تشخیص اثرات نااطمینانی‌ها و درجه نااطمینانی‌ها
- بیان منطق سناریوها
- طراحی سناریوهای مختلف

۴ - پیشنهادات و توصیه‌ها برای دستیابی به چشم‌انداز

- تعیین سیاست‌ها و پیشنهادات اجرایی
- ساخت شاخص‌های لازم برای اندازه‌گیری پیشرفت
- تعیین نهادهای مسئول برای اجرا
- تدوین نظام بازخورد و مکانیزم‌هایی برای تجدید نظر در چشم‌انداز و سایر مراحل پاسخگویی به شرایط متحول

۴- پیشنهادات و توصیه‌ها برای دستیابی به چشم‌انداز

این بخش بسیار زیاد به نظام‌های اجرایی موجود وابسته است و پیشنهاد یک‌دست برای همه کشورها قابل ارائه نیست، اما حداقل موارد ذکر شده در نمودار و به شرح زیر را می‌توان تقریباً در همه شرایط به کار بست:

- تعیین سیاست‌ها و پیشنهادات اجرایی
 - ساخت شاخص‌های لازم برای اندازه‌گیری پیشرفت
 - تعیین نهادهای مسئول برای اجرا
 - تدوین نظام بازخورد و مکانیزم‌هایی برای تجدید نظر در چشم‌انداز و سایر مراحل پاسخگویی به شرایط متحول
- بر اساس الگوی رات-کلیف، عوامل زیر بر اساس ویژگی‌های فضای مطلوب آینده، در سازمان‌یابی فضا نقش مهمی ایفا می‌نمایند:
- کاهش عدم تعادل‌ها بخشی از فضای توسعه را تعیین می‌نماید، مانند نیاز توسعه بخش شمال شرق و بخش غرب استان خوزستان (نوار مرزی)، برای کاهش عدم تعادل‌های بین منطقه‌ای،
 - بهبود شرایط اقتصادی به عنوان یک ویژگی مطلوب ایجاد به بازدهی بالاتر سرمایه‌گذاری در پهنه‌هایی از فضای استان برای بعضی از بخش‌ها توجه شود. به این معنی که در این نگرش بازدهی بالای سرمایه‌گذاری تعیین کننده فضای توسعه است، مانند بازدهی بالاتر منابع آب و خاک برای توسعه بخش کشاورزی در مناطق شمالی و غربی استان،
 - در مواردی وابستگی به تولیدات سایر بخش‌ها، مانند توسعه صنایع فرآوری لبنیات در شمال شرق استان یا توسعه صنایع فرآوری ماهی و میگو در سواحل جنوبی استان و به خصوص در هندیجان، تعیین کننده فضای توسعه است،
 - بندرگاه‌های پردازش و صادرات مجدد و بازارچه‌های مرزی، که به طور طبیعی وابسته به مکان هستند،
 - در مواردی دیگر ارتباطات پیشین و پسین بین فعالیت‌های اقتصادی و خوشه‌های صنعتی تکمیل کننده زنجیره‌های تولید راهنمای الگوی سازمان‌یابی فضا است، مانند مجتمع‌های ماهشهر،

▪ وجود شهرها و کانون‌های شهری به عنوان مرکز بازار منطقه پیرامونی و مرکز ارائه خدمات به این مناطق، الگویی برای سازمان‌یابی فضای توسعه و برقراری ارتباط بین مناطق مرکزی و پیرامونی را به دست می‌دهد،

▪ به همین ترتیب مراکز منظومه‌ها و مجموعه‌ها و استانداردهای شبکه جاده‌ای مرتبط با آن نوع دیگری از الگوی سازمان‌یابی فضا را بدست می‌دهد.

۶-۳-۵- تبیین منطق (فضای) سناریوهای شکل‌بندی سازمان فضایی استان

۶-۳-۵-۱- تبیین چالش‌ها و عدم قطعیت‌های توسعه فضایی استان

• چالش‌ها

چالش‌هایی که توسعه استان با آن روبرو است از سه منبع سرچشمه می‌گیرند: چالش‌های نظری، چالش‌های بخشی و بین بخشی و دسته سوم چالش قوانین و مقررات

چالش‌های نظری

چالش‌های نظری در زمینه انتخاب یا تعیین استراتژی تخصیص منابع بین گزینه‌های رقیب، یا به اصطلاح "انتخاب این یا آن" مطرح می‌شوند و شامل سه چالش عمده در رقابت هدف‌های بنیادین می‌باشد: (۱) رقابت بین هدف کارآیی اقتصادی و کاهش عدم تعادل‌ها و (۲) رقابت بین هدف کارآیی اقتصادی و توسعه پایدار و (۳) انتخاب بین صرفه‌های ناشی از همجواری متمرکز و صرفه‌های توسعه غیر متمرکز چند قطبی.

چالش (۱) چالش بین سرمایه‌گذاری در مناطق پیشرفته‌تر دارای بازدهی بالاتر و مناطق عقب‌مانده‌تر دارای بازدهی کمتر (حداقل در کوتاه مدت) است و این چالش به طور ضمنی به مفهوم انتخاب بین تمرکز و عدم تمرکز نیز می‌باشد، زیرا عدم تمرکز از مراکز پیشرفته و انتقال اختیار تصمیم‌گیری به واحدهای جغرافیایی- اداری کوچکتر با تقویت نیروی انسانی کارآمدتر، توان برنامه‌ریزی، توان اجرایی، توسعه شرکت‌های مهندسی و پیمانکاری و توسعه بهداشت و آموزش و سایر خدمات اقتصادی و اجتماعی در این واحدهای کوچکتر همراه است که این خود به کاهش عدم تعادل‌ها کمک می‌کند. به علاوه به طور معمول این چالش نظری در برگیرنده رقابت بین "حال و آینده" نیز هست، زیرا انتخاب استراتژی‌های حامی کارآیی اقتصادی در زمان حال، زودبازده‌تر از سرمایه‌گذاری در کاهش عدم تعادل‌ها است که به طور معمول نتیجه آن دیرتر ظاهر می‌شود. بنابراین چالش (۱) در برگیرنده انتخاب بین بازدهی حال یا صرف نظر کردن از آن برای مدتی و انتظار بازدهی بالاتر در آینده است.

چالش (۲) نیز در بر گیرنده انتخاب بین استراتژی‌های حامی کارآیی اقتصادی در مقابل حفظ و توسعه منابع محیطی یا به مفهوم دیگر انتخاب بین بازدهی در زمان حال در مقابل بازدهی بیشتر در آینده است زیرا سرمایه‌گذاری در مناطق متمرکز زودبازده‌تر از سرمایه‌گذاری در توسعه پایدار با مرکزیت حفاظت از محیط زیست برای پیشگیری از تخریب و یا توسعه این منابع است.

به همین شکل چالش سوم یعنی انتخاب بین صرفه‌های ناشی از همجواری متمرکز و صرفه‌های توسعه غیر متمرکز چند قطبی نیز انتخاب بین کارآیی و کاهش عدم تعادل و انتخاب بین حال و آینده است، زیرا انتخاب استراتژی‌های حامی کارآیی ناشی از تمرکز سرمایه‌گذاری و استفاده از مزایای بازدهی اقتصادی ناشی از همجواری با عدم تمرکز سرمایه‌گذاری، در کوتاه‌مدت در تضاد قرار می‌گیرد.

ملاحظه می‌شود هر سه دسته این چالش‌ها تأثیر فضایی دارند. به عبارت دیگر یک سوی این چالش، توزیع متمرکز سرمایه‌گذاری در مناطق توسعه‌یافته‌تر و دستیابی به بازدهی اقتصادی سریع‌تر (در مقابل عدم توجه به تعادل بین مناطق و توسعه پایدار) در کوتاه‌مدت است و در سوی دیگر توزیع متعادل‌تر فضایی سرمایه‌گذاری برای کاهش عدم تعادل‌ها و حفظ و توسعه محیط زیست و نتیجه‌گیری بهتر در بلند مدت‌تر است.

چالش‌های بخشی و بین‌بخشی

دسته دوم چالش‌هایی که در مقابل توسعه استان قرار دارند، چالش‌های درون بخشی و بین بخشی هستند و جنبه چالش برانگیز آن به طور عمده بیشتر به جنبه‌های فنی، تأمین منابع و ظرفیت‌های اجرایی دستگاه‌های اجرایی مربوط می‌شود. این چالش‌ها در زیر فهرست شده‌اند و به اندازه کافی گویا هستند.

- (۱) تأمین آب آشامیدنی سالم برای شهرها و روستاها،
- (۲) افزایش راندمان کشاورزی و راندمان آبیاری،
- (۳) توسعه راندمان و ظرفیت آبی‌پروری،
- (۴) توسعه واحدهای صنعتی با تکمیل زنجیره‌های تولید،
- (۵) توسعه واحدهای صنعتی در بخش‌های پیشین و پسین صنایع پیشرو استان،
- (۶) توسعه واحدهای صنعتی در بخش‌های پیشین و پسین بخش کشاورزی استان،
- (۷) توسعه صنایع عمومی دارای بازار مصرف در استان، با هدف جایگزینی واردات استان مانند صنایع محصولات ساختمانی، و یا با هدف جایگزینی واردات و تقویت صادرات استان، مانند صنایع برق و الکترونیک،

- ۸) توسعه واحدهای صنعتی دارای تکنولوژی بالا برای توسعه صادرات، مانند صنایع اپتیک، ابزار دقیق، ریخته‌گری دقیق،
- ۹) توسعه بخش‌های خدمات مالی، ایجاد بورس سرمایه‌گذاری استان و بانک‌های سرمایه‌گذاری و توسعه صنعتی، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، ساخت، راه اندازی و انتقال سهام "سسرا"،
- ۱۰) توسعه بخش‌های خدمات هتل و رستوران، حمل و نقل،
- ۱۱) توسعه خدمات ارتباطات و فن‌آوری IT،
- ۱۲) توسعه شبکه‌های زیربنایی مطابق نیاز مردم استان و نیاز بخش‌های تولیدی و خدماتی استان،
- ۱۳) برقراری تعادل بین نیاز بازار کار و ظرفیت و رشته‌های تحصیلی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی،
- ۱۴) استفاده هرچه بیشتر از ظرفیت‌های فرهنگی و گردشگری استان،
- ۱۵) استفاده از ظرفیت‌های انسانی، محلی و بومی در توسعه استان،

چالش‌قوانین و مقررات

دسته سوم چالش‌هایی که در مقابل توسعه استان قرار دارند، چالش‌های قوانین و مقررات هستند.

چنانکه در بند ۶-۳-۲-۳ به تفصیل گفته شد قوانین و مقررات و تصمیمات اجرایی دولت بخش بسیار مهمی از پیش‌ران‌های توسعه را تشکیل می‌دهد. اهمیت قوانین و مقررات مناسب، همسو و بستر ساز توسعه یکی از منابع مهم توسعه می‌باشد که بنا بر نظر بسیاری از اقتصاددانان اهمیت آن اگر کمتر از منابع طبیعی و مالی نباشد، کمتر از آن نیست. با قوانین، مقررات و سیاست‌های مناسب می‌توان به توسعه رسید، اما با نداشتن آن و یا داشتن قوانین و مقررات متضاد، منسوخ، "دست و پا گیر"، ابهام آفرین، هرچند منابع مادی فراهم باشد، دستیابی به توسعه امکان ناپذیر است.

در سند ملی توسعه استان خوزستان در چند جا به رفع ابهامات قانونی اشاره شده است و در برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی نیز اصلاح نهادها، قوانین و مقررات، تنظیم روابط بین دستگاه‌های اجرایی، ایجاد شوراها و برقراری نظام‌های اطلاعاتی و مدیریتی برای هدایت توسعه کشور مورد توجه و تأکید جدی قرار گرفته است. هرچند بسیاری از این مواضع در برنامه‌های توسعه سوم و چهارم توسعه نیز اتخاذ شده‌اند و دلیل تکرار آن‌ها در برنامه پنجم توسعه، اجرا نشدن آن‌ها در برنامه‌های پیشین بوده است و هر چند انتظار نمی‌رود همه این ساز و کارها در یکی دو سال باقیمانده برنامه پنجم به سرانجام برسند، اما نکته مهم رویکرد دولت و مجلس به توجه به این نیاز و قرار دادن آن در دستور کار است و بر این اساس هرچند روند اصلاح قوانین و مقررات کند بوده است ولی از آنجا که در دستور کار قرار گرفته است این انتظار را ایجاد می‌نماید که بالاخره اجرایی شوند.

• عدم قطعیت‌ها

بدیهی است آینده توسعه استان با بسیاری از عدم قطعیت‌ها روبرو است، اما عدم قطعیت‌های زیر به لحاظ وسعت دامنه و شدت اثرگذاری بر سایر مسایل استان مهم‌ترین عدم قطعیت‌های استان را تشکیل می‌دهند:

مسئله آلودگی محیط زیست با منشأ برون استانی (ریزگردها) و منشأ درون استانی (آلودگی شدید منابع طبیعی استان)

ریزگردها به طور عمده منشأ برون مرزی دارند. هرچند علت و راه‌حل‌های آن مشخص است، اما نظر به اینکه تدبیر و رفع این تهدید در گرو اقدامات مشترک و چندجانبه تعدادی از کشورهای منطقه است که هر یک به نوعی با مسایل حاد دیگری درگیر هستند، علاج این معضل از طریق اجرای راهکارهای مربوط یک مسئله احتمالی خواهد بود. بر اساس نظرخواهی از اعضای شورای آمایش استان این تهدید ادامه خواهد داشت.

آلودگی منابع طبیعی استان به ویژه آب و هوا و آلودگی تالاب‌های استان همراه با تهدید کاهش میزان آب در حال تبدیل به یک تهدید جدی می‌باشد که مقابله و کاهش اثرات آن در گرو استفاده همه جانبه از ظرفیت‌های قانونی به ویژه ظرفیت‌های قانونی برنامه پنجم کشور می‌باشد.

میزان آب جاری در اختیار استان

میزان آب جاری در اختیار استان، علاوه بر آنکه تابعی از میزان و نوع بارش‌ها می‌باشد که خود یک مسئله احتمالی است و با مسئله عمومی تغییرات اقلیمی نیز ارتباط دارد، در صورت ادامه و افزایش انتقال آب از سرچشمه رودخانه‌های استان به سایر استان‌ها با تصمیمات سرزمینی، در تنگنای بیشتر نیز قرار خواهد گرفت. از آنجا که بخش عمده آب مصرفی استان از آب‌های جاری تأمین می‌شود هرگونه کاهش احتمالی مقدار آب جاری استان تهدیدی جدی برای اقتصاد و محیط زیست استان به حساب می‌آید. بر اساس نظرخواهی از اعضای شورای آمایش استان این تهدید نیز ادامه خواهد داشت.

افت اقتصادی استان

استان خوزستان در دوره نسبتاً طولانی جنگ تحمیلی به دلیل برخوردار نشدن از سرمایه‌گذاری بخش عمومی و خصوصی و فراتر از آن تخریب بسیاری از زیرساخت‌ها در این دوره از روند متعارف سرمایه‌گذاری باز مانده است. سرعت کند بازسازی خسارات جنگ، همراه با بعضی از احتیاط‌های تصمیم‌گیری شده در سطح ملی برای اجتناب از تمرکز سرمایه‌های ملی در قلمروهای مخاطره‌آمیز

موجب شده است تا استان خوزستان در دوران پس از جنگ نیز از رشد سرمایه‌گذاری متناسب برخوردار نشود.

سرمایه‌گذاری‌های بخش عمومی در چند بخش بسیار مهم صنعتی مانند صنایع فلزات اساسی، صنایع پتروشیمی و صنایع نفت وضعیت ممتازی را برای این استان به بار آورده است. اما در مقابل، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در سایر صنایع و به خصوص صناعی که در حیطه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی قرار می‌گیرد به دلایل مختلف پایین است. این امر موجب عدم برخورداری از توسعه صنعتی در طیف وسیعی از صنایع بالا دست و پایین دست، صنایع عمومی و صنایع مورد نیاز استان شده است.

کاهش تجارت خارجی به دلیل رکود اقتصادی و تحریم اقتصادی کشور، تأثیر قابل توجهی بر جریان کالا از طریق بندر امام خمینی گذاشته است. جایگزینی بندرهای استان هرمزگان به جای بندر امام خمینی به عنوان کانال اصلی واردات کشور در جریان جنگ تحمیلی و ادامه تجهیز و توسعه سریع‌تر این بنادر، موجب افت جایگاه بندر امام خمینی شده است که قبل از جنگ تحمیلی ممتازترین بندر کشور بوده است و این امتیاز را مدیون موقعیت بندری در ارتباط با مرکز کشور و نیمه غربی پرجمعیت آن دارا بوده است. تنزل این جایگاه علیرغم افزایشی بودن مقدار مطلق تجارت از طریق این بندر در دوران پس از به دلیل توسعه بیشتر و سریع‌تر بنادر استان هرمزگان و به ویژه در بخش بارگیری و تخلیه کانتینری در این بندر بوده است.

رقابت سایر استان‌ها در جذب سرمایه‌گذاری‌های ملی نسبتاً بیشتر از استان خوزستان برای راه‌اندازی و توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل، آب و انرژی و توسعه فعالیت‌های صنعتی در مقایسه با مزیت‌های نسبی بی‌رقیب استان خوزستان نیز مزید بر علت شده است.

مجموعه روندهای بالا و ادامه و یا تشدید آنها تهدیدی جدی برای اقتصاد استان می‌باشد که در حال حاضر نیز در نرخ بالای بیکاری و مهاجر فرستی استان و تعدادی از شهرستان‌ها نمود یافته است. بیکاری و مهاجر فرستی شدید که کاهش نیروهای کارآمد استان نیز یکی از مولفه‌های آن است در صورت ادامه خود تبدیل به یک تهدید جدی اقتصادی - اجتماعی خواهد شد.

بدیهی است در این روال جایگاه بلند مدت متصور استان خوزستان در کشور از دیدگاه دولت و مجلس از چند جنبه بسیار موثر است (۱) سهم از سرمایه‌گذاری ملی در بخش‌های پیشرو استان مانند استخراج نفت، گاز فرآورده‌های نفت، صنایع شیمیایی و پتروشیمی و صنایع فلزات اساسی، (۲) نقش استان خوزستان تجارت خارجی، موضوع توسعه بندر امام خمینی و بازنگری در نقش این بندر و بندرهای

آبادان و خرمشهر در تجارت خارجی کشور و (۳) جایگاه استان خوزستان در توسعه تکنولوژی‌های جدید و صنایع مرتبط آن،

مدیریت اجتماعی، فرهنگی و قومی

آینده روابط با کشورهای همسایه و از جمله با کشور عراق

قرارگیری استان در منطقه پرتنش با سابقه جنگ تحمیلی می‌تواند تهدیدی بالقوه تلقی شود، اما احتمال وقوع آن بر اساس نظرخواهی کمتر از تهدیدهای اقتصادی و طبیعی بالا است.

۶-۳-۵-۲- تبیین اولویت‌های توسعه فضایی استان

اولویت‌های توسعه فضایی استان از اولویت توسعه بخش‌ها در فضای استان قابل تفکیک نیستند، به عبارت دیگر هنگامی که از توسعه قسمتی از فضای استان صحبت می‌کنیم، بخش‌های اقتصادی و فعالیت‌هایی که باید محمل این توسعه بشوند را باید در نظر داشته باشیم. همچنین باید توجه شود که که در بسیاری از موارد اولویت‌های توسعه فضایی و اولویت توسعه بخش‌ها در فضا با یکدیگر در زمینه مصرف منابع و به ویژه منابع آب در رقابت و یا تضاد قرار می‌گیرند. در زیر اولویت‌های توسعه فضایی از دیدگاه‌های مختلف مطرح می‌شود:

• از دیدگاه اهداف بنیادین آمایش استان

از دیدگاه کارآیی اقتصادی

در اولویت یکم توسعه صنعتی شهرستان‌های امیدیه، ماهشهر، اهواز، آبادان و خرمشهر به لحاظ تمرکز صنایع، بازدهی به مقیاس، بازدهی ناشی از سینرژی تمرکز صنایع و تکمیل خوشه‌های صنعتی و دسترسی به بندر و شبکه‌های حمل و نقل، و در مجموع به علت بازدهی بالاتر صنایع در این مناطق، برای توسعه صنعت و به خصوص صنایع پیشرو شیمیایی و پتروشیمی و فلزات اساسی همراه با صنایع دارای تکنولوژی بالا، صنایع برق و الکترونیک، ابزار دقیق، صنایع ماشین‌سازی و ابزار دقیق، و مانند آن در اولویت قرار دارند (البته در ادامه مشاهده خواهد شد که ایجاد صنایع شیمیایی و پتروشیمی جدید به علت بار آلاینده‌ی زیاد از زاویه نگاه محیط زیستی برای استقرار در این مناطق مناسب نخواهند بود و توصیه می‌شود صنایع جدید دارای بار آلودگی در سایت‌های پیشنهادی جدید استقرار یابند).

همچنین بر اساس کارآیی اقتصادی، بخش شمالی و شمال غرب استان، شامل شهرستان‌های اندیمشک، دزفول، شوش، شوشتر به علت برخورداری از مناسب‌ترین توزیع منابع آب و خاک و با توجه به بازدهی بالای سرمایه‌گذاری در این عرصه از دیدگاه توسعه بخش کشاورزی با توسعه کشت فشرده آبی (بر مبنای

توسعه شبکه‌های آبیاری، افزایش راندمان آبیاری و افزایش راندمان تولید کشاورزی) و توسعه صنایع مرتبط پیشین و پسین کشاورزی دارای اولویت می‌باشد.

به همین ترتیب در اولویت سوم منطقه شمال شرق استان برای توسعه کشاورزی (عمدتاً بر مبنای حمایت از گسترش شبکه‌های آبرسانی و حمایت از توسعه باغداری و دامداری) قرار دارند.

نیمه جنوبی استان برای توسعه شیلات و نخلستان‌ها و دامداری سنگین مناسب هستند و در جنوب شرقی اولویت اصلی با توسعه دامپروری است.

مناطق جنوب شرق استان (بهبهان) برای توسعه دامداری و شهرستان هندیجان برای صید و آبی‌پروری حاشیه ساحل و کلاً برای توسعه صنایع فرآوری محصولات دامی، لبنی و آبزیان دارای اولویت توسعه می‌باشند.

مناطق غرب استان در نوار مرزی، به طور کلی با توجه به تهدید ریزگردها و احتمال تنش‌های خارجی تنها برای توسعه کشاورزی (با توجه به بررسی‌هایی که در مورد گونه‌های مقاوم در مقابل ریزگردها به عمل خواهد آمد) و برای صنایع عمومی دارای بازار محلی از اولویت برخوردار هستند.

حمایت از توسعه صنایع غذایی در سراسر استان در ارتباط با تولیدات کشاورزی و برای حمایت از ارزش افزوده بخش شیلات و بخش کشاورزی، شامل دامپروری، از اولویت بسیار بالایی برخوردار است: اولویت صنایع غذایی متکی بر تولید خرما در جنوب استان، فرآوری محصولات باغی - دامی در شمال شرق استان و متکی بر ماهیگیری و آبی‌پروری در حاشیه رودخانه‌ها و سواحل جنوب خط اصلی اولویت‌های فضایی توسعه صنایع غذایی استان می‌باشند.

در اولویت‌های توسعه فضایی - بخشی نیز توسعه شبکه راه‌های ارتباطی استان با کشورهای همسایه و استان‌های همسایه مورد توجه است که در مباحث پیشین به آن اشاره شده است.

از دیدگاه کاهش عدم تعادل‌ها

از دیدگاه کاهش عدم تعادل‌ها، برعکس توسعه نیمه شرقی استان، به خصوص بخش شمال شرق استان و نوار مرزی در حاشیه غربی استان اولویت دارند. با این دیدگاه بخش کشاورزی در فضاهای یادشده محمل توسعه خواهند بود و به علاوه توسعه صنایع عمومی و از جمله صنایع پیشین و پسین کشاورزی در کل این فضا می‌تواند از توسعه فضایی حمایت نماید. همچنین برای این فضا توسعه کانون‌های شهری، همراه با گسترش شبکه‌های آب، برق، گاز و از توسعه محورهای حمل و نقل بسیار ضروری است که در این مطالعات به صورت مشخص پیشنهاد شده است.

از دیدگاه کاهش عدم تعادل‌ها، علاوه بر مناطق شمال شرق استان، شهرستان‌های ایزده و باغملک، منطقه جنوب شرق استان و به طور مشخص شامل شهرستان‌های بهبهان، هندیجان، رامشیر، رامهرمز، نیازمند توسعه بیشتری می‌باشند. در این فضا، توسعه کشاورزی با تجهیز منابع آب بیشتر و یا بهبود راندمان آبیاری با گسترش شبکه‌های آبیاری و استفاده از روش‌های همراه با صرفه‌جویی در مصرف آب، و همچنین صنایع مرتبط با بخش کشاورزی و صنایع عمومی راهگشای توسعه هستند و برای شهرستان هندیجان توسعه آبریز پروری و ماهیگیری و همچنین توسعه صنایع مرتبط با ماهیگیری فرآوری شیلات راهنمای توسعه می‌باشد.

از دیدگاه حفاظت محیط زیست و توسعه پایدار

چاره‌جویی برای کاهش آلودگی نفتی شهرهای مسجد سلیمان و آغاچاری و سایر مناطق تمرکز فعالیت استخراج نفت و گاز در اولویت یکم قرار دارد. در اولویت بعدی جداسازی منابع آب آشامیدنی شهرها و روستاها از فاضلاب صنعت و کشاورزی قرار دارد،

و اولویت سوم توسعه فضایی استان به کنترل آلاینده‌ها در همه استان است. ترتیب اهمیت و اولویت در این زمینه عبارت است از: (۱) کنترل آلودگی در منطقه مرکزی از شوش تا اهواز و از اهواز تا آبادان و خرمشهر که در این مطالعه با عنوان منطقه ویژه کنترل آلودگی مشخص و معرفی شده است و همچنین کنترل آلودگی رودخانه دز (۲) کنترل آلودگی شهرستان‌های اهواز، آبادان و خرمشهر و بندر ماهشهر به دلیل تمرکز شدید صنایع نفت، شیمیایی و پتروشیمی در این منطقه و کنترل آلودگی شهرستان شادگان. (۳) مراقبت از سایر رودخانه‌های استان (شامل بخش شمالی رود کارون، رودخانه جراحی و زهره).

همچنین صیانت از مناطق حفاظت شده، نظارت بر استفاده مناسب از جنگل‌ها و مراتع استان، و افزایش توان این منابع از این طریق، و صیانت و توسعه میراث فرهنگی و گردشگری اولویت فضایی بعدی توسعه از دیدگاه حفاظت از محیط زیست و توسعه پایدار را مشخص می‌کند.

ایجاد سایت جدید برای صنایع جدید آلاینده به خصوص در شمال غرب هندیجان (و یا شرق هندیجان)، با توجه به دور بودن از منابع آب و خاک و کشاورزی و در همین حال با داشتن دسترسی به شبکه‌های زیربنایی و نزدیکی به قطب صنعتی بندر ماهشهر از اولویت‌های توسعه فضایی از دیدگاه حفاظت از محیط زیست و توسعه پایدار استان است.

• از دیدگاه تهدیدها

مسئله ریزگردها

با توجه به آنکه احتمال می‌رود مسئله ریزگردها ادامه داشته باشد، اولویت‌های توسعه فضایی استان در مواجهه با این تهدید، دوری گزیدن توسعه فعالیت‌های صنعتی حساس نسبت به ریزگردها در مناطق غربی استان و تجدید نظر در الگوهای کشت و انتخاب گونه‌های مقاوم مورد نظر خواهد بود.

میزان آب جاری در اختیار استان

کاهش منابع آب نیز بر اساس روندهای گذشته محتمل است. در مقابل این تهدید از یک طرف کنترل آلودگی‌ها (با روش‌های مختلف و از جمله جدا سازی منابع آب سطحی در مصارف مختلف و کنترل پساب‌ها) و از طرف دیگر افزایش راندمان مصرف آب اصلی‌ترین راهکار مقابله با این تهدید به شمار می‌آید. مهمترین بازتاب فضایی این فعالیت انتقال بخشی از آب جاری به مناطق شرقی استان است که از جریان آب سطحی کمتری برخوردار می‌باشند و از این تهدید بیشتر صدمه خواهند دید. خواهد بود.

افت اقتصادی استان

احتمال افت اقتصادی استان کمتر از تهدیدهای بالا می‌باشد. به جز فعالیت حمل و نقل که مستقیماً در بندر ماهشهر و سایر بنادر استان و شبکه اصلی مرتبط با آن‌ها تأثیر عمده خواهد گذاشت، در شرایط افت اقتصادی همه فعالیت‌های استان در همه قلمروها تحت تأثیر قرار خواهند گرفت. لذا سیاست‌های اقتصادی صرف‌نظر از محدوده فضایی قابلیت کاربرد دارند با این حال توجه ویژه به مناطق کمتر توسعه‌یافته‌تر استان که از افت اقتصادی صدمه بیشتری خواهند دید ضروری است.

مدیریت اجتماعی، فرهنگی و قومی

آینده روابط با کشورهای همسایه و از جمله با کشور عراق

روابط با کشور عراق بر اساس پس از پایان جنگ تحمیلی بسیار بهبود یافته است و بر اساس این روند احتمال بروز این تهدید بسیار ضعیف خواهد بود. با این حال دوری گزیدن ایجاد و توسعه واحدهای صنعتی حساس و سرمایه‌بر از مناطق مرزی قابل توصیه است.

۶-۳-۵-۳- ترسیم فضای سناریو

موضوعاتی که دارای دامنه اثرگذاری بسیار وسیع و در همان حال دارای حالت نااطمینانی بالا هستند، پایه تشکیل سناریو هستند. به عنوان مثال مسأله ریزگردها در حالت بحرانی دامنه اثر بسیار وسیعی بر سایر فعالیت‌ها خواهد داشت و در همین حال نسبت به پیشگیری از وقوع آن در افق طرح آمایش استان عدم قطعیت / نااطمینانی زیادی وجود دارد. بنابراین در آینده‌نگری، در ارتباط با مسأله ریزگردها دو آینده متفاوت قابل ترسیم است: آینده همراه با ادامه یا تشدید ریزگردها / یا آینده‌ای که در آن مسأله ریزگردها تخفیف خواهد یافت. طبیعتاً برای حالت ادامه یا تشدید ریزگردها یا به عبارت دیگر برای سناریوی ادامه یا تشدید ریزگردها یک مجموعه خاصی از تفکر و برنامه‌ریزی و ارائه راهبردها مورد نیاز خواهد بود.

حال با تعمیم موضوع بالا، برای هر یک از عدم قطعیت‌های مندرج در بند ۶-۳-۵-۱ می‌توان حداقل دو حالت (۱) "بحرانی" یا (۲) "عادی"، یا وضعیت یک و صفر نشان دهیم و چنان‌که تنها ۵ عدم قطعیت در نظر گرفته شود، فضای سناریو از ۳۲ حالت ترکیبی صفر و یک تشکیل خواهد شد (که معادل است با ۲ به توان ۵) و با در نظر گرفتن تعداد پنج عدم قطعیت، فضای سناریو از ۳۲ حالت ترکیبی سناریو تشکیل خواهد شد، که بررسی این تعداد سناریو مشکل خواهد بود. درخت گسترش فضای سناریو برای دو حالت صفر و یک و در نظر گرفتن پنج موضوع عدم قطعیت در نمودار ۶-۲۴ ترسیم شده است.

برای ساده‌تر کردن بررسی، حالت بحرانی برای هر عدم قطعیت به طور جداگانه بررسی و راهکارهای مناسب برای کاهش بحران ارائه خواهد شد. همچنین آن بخش از عدم قطعیت‌ها که در حالت بحرانی ضرر و زیان بیشتری وارد می‌نماید و وقوع آن محتمل‌تر است و به برنامه‌ریزی مفصل‌تری نیازمند است نیز بیشتر مورد توجه قرار خواهد گرفت.

سناریوهای توسعه استان

بر اساس آنچه در بند ۶-۳-۵-۱ (عدم قطعیت‌های استان) و بند ۶-۳-۵-۳ (ترسیم فضای سناریو) گفته شد در حال حاضر شش عدم قطعیت پیش روی قرار دارد، که هریک مبنای تشکیل یک سناریو است:

۱) مسئله ریزگردها و آلودگی منابع طبیعی استان

احتمال ادامه و بحرانی شدن زیاد است.

تهدید ریزگردها در صورت تشدید بر بیشتر پیش‌ران‌های موضوعات محوری تأثیر منفی می‌گذارد:

- سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را کاهش می‌دهد و به تبع آن تولید و اشتغال کاهش می‌یابد،
- به بخش‌های تولیدی صدمه می‌زند،
- بر سلامت مردم و نظام سکونتگاهی تأثیر منفی می‌گذارد و مهاجرت‌ها را تشدید می‌نماید،
- لطمات شدید بر محیط زیست وارد می‌آورد،

آلودگی منابع طبیعی استان در بعضی از پهنه‌ها که به عنوان پهنه‌های ویژه کنترل آلودگی معرفی شده‌اند شدیدتر است. آلودگی این منابع هرچند در مواردی مانند بارش باران‌های اسیدی یا حالت‌های بحرانی هوای شهرها مانند آهواز ظاهر شده و عکس‌العمل‌های اجتماعی موضعی و موردی به دنبال داشته است اما روند تخریب در این زمینه تدریجی است و ضمن تخریب منابع طبیعی که در مواردی قابل جبران نخواهد بود، سلامت جامعه و تولیدات کشاورزی را دچار مخاطره می‌نماید.

۲) مقدار آب جاری در اختیار استان

احتمال کاهش منابع آب زیاد است.

- سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را کاهش می‌دهد و به تبع آن تولید و اشتغال کاهش می‌یابد،
- به بخش‌های تولیدی صدمه می‌زند،
- به مناطق کمتر توسعه یافته استان صدمه بیشتری وارد می‌نماید،
- بر نظام سکونتگاهی تأثیر منفی می‌گذارد و مهاجرت‌ها را تشدید می‌نماید،
- لطمات شدید بر محیط زیست وارد می‌آورد،

۳) افت اقتصادی استان،

احتمال ادامه و بحرانی شدن تحریم‌ها نامشخص است. (از دیدگاه سال ۱۳۹۱) در حال حاضر کمتر شده است (از دیدگاه سال ۱۳۹۳).

در صورت ادامه و تشدید:

- صادرات نفت کاهش می‌یابد و از این طریق منابع مالی دولت کم می‌شود،
- با کاهش منابع مالی دولت، سرمایه‌گذاری از محل منابع مالی دولت در استان‌ها کاهش می‌یابد،
- واردات کشور کاهش می‌یابد، که با کاهش حجم حمل و نقل بر استان خوزستان به طور خاص اثر مستقیم منفی خواهد داشت،
- سرمایه‌گذاری بخش خصوصی کاهش می‌یابد،

- هزینه‌های تولید افزایش می‌یابد و تورم و بیکاری تشدید می‌شود،
- در این شرایط تحولات مثبت اجتماعی و فرهنگی کندتر می‌شود،
- به مناطق کمتر توسعه یافته استان صدمه بیشتری وارد می‌نماید،
- فشار بر منابع محیطی افزایش می‌یابد و چالش‌های محیط زیستی تشدید می‌شود،

۴) مدیریت اجتماعی، فرهنگی و قومی

احتمال تبدیل شدن به بحران ضعیف است.

۵) آینده روابط با کشورهای همسایه و از جمله با کشور عراق

احتمال تبدیل شدن به بحران ضعیف است (از دیدگاه سال ۱۳۹۱).

در صورت بحرانی شدن:

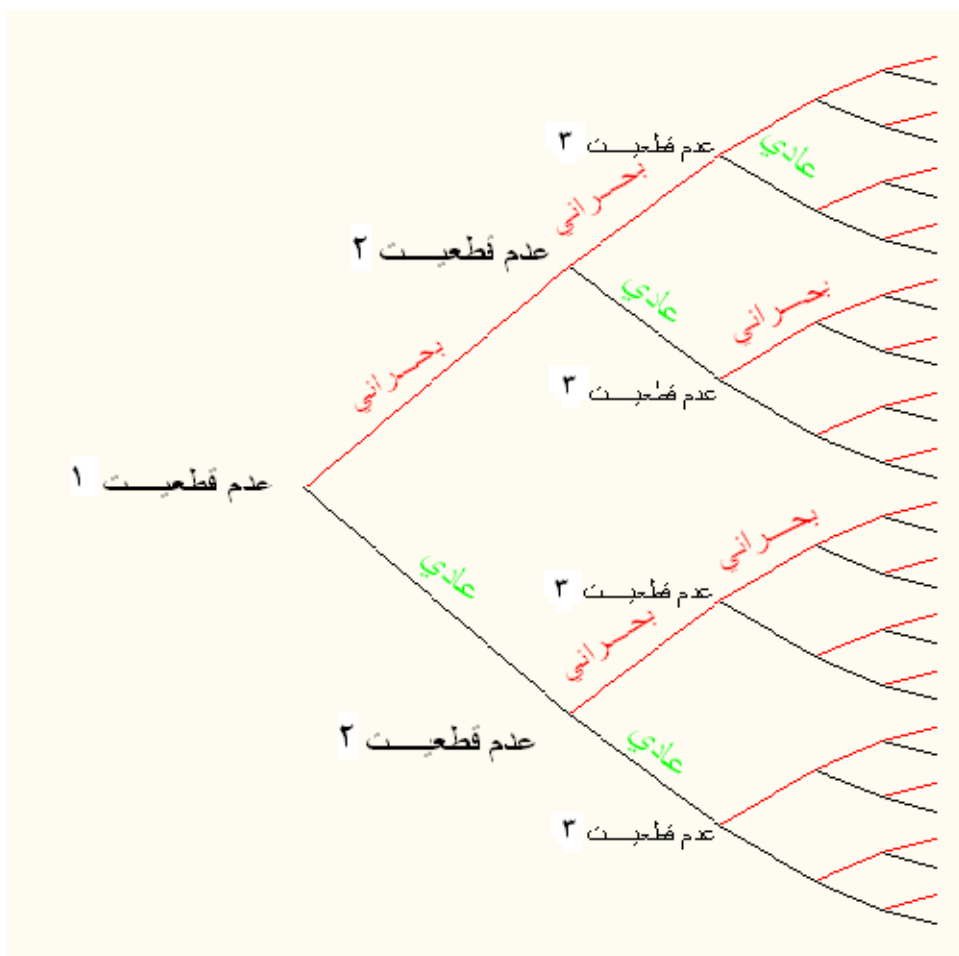
- بازدهی سرمایه‌گذاری‌های به عمل آمده توسط دولت برای گسترش روابط اقتصادی کاهش می‌یابد،
- بازدهی سرمایه‌گذاری‌های صنایع حساس در مجاورت مرز بیشتر از بخش کشاورزی آسیب خواهد دید،

• سناریوی ترکیبی غالب

بر اساس احتمالات، سناریوی غالب تا افق طرح آمایش، دارای ویژگی‌های زیر خواهد بود:

- برخوردار از نقاط قوت و فرصت‌های دیرپا و بسیار مغتنم استان و در همین حال مواجه با تهدیدهای زیر:

- تهدید ریزگردها، با احتمال زیاد
- تهدید کاهش منابع آب، با احتمال زیاد
- تهدید افت اقتصادی، با احتمال متوسط تا زیاد از دیدگاه سال ۱۳۹۰ و احتمال کمتر از دیدگاه سال ۱۳۹۳

نمودار ۲۴-۶- فضای سناریو در ۵ حالت عدم قطعیت

۶-۳-۶- تعریف سناریوهای توسعه فضایی استان

۶-۳-۶-۱- تبیین پیش فرض‌های حاکم بر هر یک از سناریوها

۱- مسئله ریزگردها

در حال حاضر این مسئله وجود دارد و اما به حالت بحرانی شدید نرسیده است. عوامل دینفع در این مسأله مردم استان خوزستان و استان‌های همجوار هستند. عوامل اصلی که موجب بروز این مسأله شده‌اند به طور عمده از خارج از کشور نشأت گرفته و چند کشور منطقه را در بر می‌گیرد و این به پیچیدگی حل مسأله اضافه می‌کند. برای حل این مسأله گام‌های عملی زیادی باید برداشته شود، از جمله: اجماع نظر تصمیم‌گیران داخلی و خارجی، تهیه برنامه‌های اجرایی و سیاست‌گذاری مشترک با

کشورهای درگیر در این موضوع، توزیع هزینه‌ها و مسئولیت‌ها بین این کشورها، تدوین برنامه‌های اجرایی و تعیین وظیفه هر کشور، اجرا و نظارت بر برنامه‌ها و در دست آخر ارزشیابی و بازخورد اجرایی ارزشیابی. روندهای گذشته نشان از پیشرفت چندانی در حل این مسأله ندارد بنابراین احتمال تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی در میان مدت ضعیف است و حتی در صورت انجام آن، بین برنامه‌ریزی و اجرا تا حصول اثربخشی زمان زیادی لازم است. بنابراین سناریوی ادامه یا تشدید مسأله ریزگردها تا افق برنامه آمایش استان بسیار محتمل‌تر است.

۲- مقدار آب جاری در اختیار استان

اجرای پروژه‌های انتقال آب از سرچشمه رودخانه‌های استان به سایر حوزه‌ها، منابع آب در دسترس استان را کاهش خواهد داد. از آنجا که این تصمیمات در سطح ملی اتخاذ می‌شود، گزینه مناسب، برای حل این مسأله فراهم کردن زمینه تبادل علمی با مسئولان مرکزی است.

بر اساس اطلاعات سازمان آب منطقه‌ای استان خوزستان در حال حاضر ۴۳۲ هزار هکتار از اراضی کشت آبی استان (شامل طرح بهره‌برداری و توسعه نیشکر) تحت پوشش شبکه‌های آبیاری قرار دارند و شبکه‌های دست اجرا نیز پوششی معادل ۲۸۵ هزار هکتار فراهم می‌نمایند. به علاوه شبکه‌های در دست مطالعه نیز وسعتی معادل ۵۲۴ هزار هکتار را پوشش خواهد داد. جمع زمین‌های تحت هر سه دسته شبکه یاد شده حدود ۱,۲۴۲ هزار هکتار می‌باشد و از سوی دیگر چنانکه در بند ۶-۴-۳-۱ مشاهده خواهد شد کل اراضی دارای قابلیت تبدیل به کشت آبی در استان خوزستان نزدیک به ۲ میلیون هکتار می‌باشد.

بنابراین استان خوزستان هنوز فرصت‌های بسیار گسترده‌ای برای توسعه کشت و بهره‌برداری از منابع آب و خاک در کشت آبی انواع محصولات کشاورزی برای مصرف داخلی کشور و مصارف صادراتی را در اختیار دارد. به علاوه با توجه به کیفیت غنی منابع خاک کشاورزی استان و شیب مناسب همراه با شبکه‌های یاد شده و امکان دو بار کشت محصولات در این پهنه از سرزمین، انتظار می‌رود بازدهی کشاورزی استان خوزستان بیش از هر استان دیگر باشد.

در هر ارزیابی هزینه - فایده در گزینه‌های انتقال آب به سایر استان‌ها، از دیدگاه اقتصاد ملی ضروری است علاوه بر هزینه انتقال، هزینه ضرر و زیان ناشی از کسری آب و عدم النفع یا درآمد از دست رفته در استان خوزستان نیز منظور شود، زیرا فایده حاصل از انتقال آب در جای دیگری به گروه‌های دیگری از بهره‌برداران در سایر استان‌ها انتقال یافته است. این جبران هزینه بر اساس اصول اقتصاد رفاه یا باید مستقیماً از طرف منتفع‌شدگان به زیان دیدگان پرداخت شود یا از محل بودجه عمومی توسط دولت به نمایندگی از طرف کل جامعه. با منظور نمودن این هزینه و با توجه به مجموعه این عوامل و با توجه به

آن که از دیدگاه ملی، استان خوزستان مناسب‌ترین پهنه کشاورزی کشور را تشکیل می‌دهد و هرگونه انتقال منابع آب این استان به سایر استان‌ها با توجه به هزینه فرصت تولید کشاورزی در استان خوزستان، از دیدگاه بازدهی اقتصادی در بخش کشاورزی سایر استان‌ها غیر قابل توجیه به نظر می‌رسد. به علاوه با توجه به توسعه صنایع، پالایشگاه‌ها و نیروگاه‌ها در استان خوزستان، بخش صنعت استان به تدریج سهم زیادتری از منابع آب استان را طلب می‌نماید.

انتقال آب به سایر استان‌ها به منظور احداث صنایع نیز عیناً با توجه به مزیت‌های توسعه صنعت در استان خوزستان و در حالی که در شرایط مساوی همین صنایع می‌توانند در استان خوزستان با هزینه کمتری به بهره‌برداری برسند قابل توجیه نیست.

اما انتقال آب به سایر استان‌ها به منظور حفظ یکپارچگی جمعیت در سایر استان‌ها موضوع دیگری است که جای بحث بیشتری دارد. انتقال آب از سرچشمه‌های آب استان خوزستان برای حفظ یکپارچگی بافت جمعیتی استان‌های مرکزی می‌تواند یک مسأله ملی تلقی شود و در جای خود استدلال پشتیبان قوی دارد. اما انتقال آب برای احداث و توسعه کشاورزی و صنایع در سایر استان‌ها، در حالی که در شرایط مساوی همین صنایع می‌توانند با هزینه ملی کمتری در استان خوزستان به بهره‌برداری برسند قابل توجیه نیست.

از سوی دیگر راهکار مقابله و پیشگیری از کمبود آب و زیان به اقتصاد استان، افزایش راندمان استفاده از آب در همه بخش‌ها و به خصوص در بخش کشاورزی و افزایش راندمان کلی بخش کشاورزی است و بدیهی است که افزایش راندمان آبیاری از طریق گسترش شبکه‌های آبرسانی و بهبود روش‌های آبیاری خود هزینه‌هایی را در بر دارد. بخشی از این هزینه توسط بخش عمومی تأمین می‌شود و بخشی از آن به عهده بخش خصوصی (بهره‌برداران کشاورزی) خواهد بود.

انتقال آب به حوزه‌های مرکزی کشور سال‌های متمادی در دستور کار وزارت نیرو قرار داشته است و این روند در مورد سرچشمه‌های منابع آب استان خوزستان نیز در جریان است. کاهش منابع آب کشور در ارتباط با تغییرات اقلیمی، فشار بر منابع آب استان خوزستان برای انتقال به حوزه‌های مرکزی را تشدید خواهد کرد بنابراین ادامه این تهدید بسیار محتمل است.

۳- افت اقتصادی استان

رشد اقتصادی کشور در حال حاضر چندان رضایت‌بخش نیست و به علت کاهش درآمدهای ارزی و تحریم‌ها هم اکنون واردات کشور کاهش یافته و اثر آن بر کاهش میزان حمل و نقل کشوری در استان مشهود شده است. مهم‌تر از آن به طور معمول در زمان کاهش درآمدهای دولت، اعتبارات تملک

دارایی‌های ثابت (بودجه عمرانی) بیشتر از هزینه‌های جاری کاهش می‌یابد. همچنین بر اساس روندهای گذشته و موجود سرمایه‌گذاری ثابت بخش خصوصی نیز همواره با سرمایه‌گذاری بخش عمومی همسو است و با کاهش سرمایه‌گذاری بخش عمومی، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی نیز کاهش می‌یابد.

اثرات منفی کاهش سطح سرمایه‌گذاری در این شرایط به سرعت ظاهر نمی‌شود بلکه اثرات آن در میان مدت در کاهش سرمایه‌گذاری، کاهش نرخ رشد ارزش افزوده بخش‌ها و تولید ناخالص داخلی استان، نمود می‌یابد، موضوعی که بر اساس قیمت‌های ثابت هم اکنون در بعضی از بخش‌های اقتصادی استان، ظاهر شده است. بدیهی است در صورت ادامه این وضع نرخ رشد ارزش افزوده بخش‌ها به قیمت ثابت منفی نیز خواهد شد و درآمد جامعه و درآمد سرانه نیز کاهش خواهد یافت. مزید بر آن افزایش نرخ بیکاری به دلیل کاهش ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و تورم ناشی از افزایش نقدینگی در جامعه، که به رکود همراه با بیکاری و تورم منجر می‌شود نه تنها اقتصاد استان را دچار مشکل شدید می‌نماید، بلکه ممکن است عوارض اجتماعی نامطلوبی را نیز ایجاد نماید.

سهم و جایگاه بلند مدت استان خوزستان در کشور از دیدگاه دولت و مجلس نیازمند بازنگری است. وقوع جنگ تحمیلی سرآغاز روندی از باز توزیع بعضی از فعالیت‌ها در سطح کشور شد، که بعضی از نمودهای آن، رونق یافتن بندرهای شهید رجایی و باهنر در استان هرمزگان و کاهش سهم نسبی بندر امام خمینی و کاهش قاطع نقش بندر خرمشهر در تجارت خارجی کشور بود. توسعه بزرگراه‌ها در سایر استان‌های پیشرو کشور و کم‌بهره‌مند ماندن استان خوزستان در این زمینه، رشد سریع ارزش افزوده صنایع فرآورده‌های نفت، صنایع شیمیایی و پتروشیمی و صنایع فلزات اساسی در سایر استان‌ها و تنزل جایگاه و یا سهم ارزش افزوده استان خوزستان که در سال‌های متمادی در این فعالیت‌ها پیش‌تاز بوده است، به همراه برخوردار نشدن استان خوزستان از تکنولوژی و صنایع نوین نانو و بیو فن‌آوری و انرژی خورشیدی، خود به خودی یا اتفاقی نبوده است. این فعالیت‌ها دقیقاً فعالیت‌هایی است که با سرمایه‌گذاری مستقیم بخش عمومی توسعه می‌یابند. بنابراین به نظر می‌رسد جنگ تحمیلی هم فرصت سرمایه‌گذاری در دوره جنگ را از استان خوزستان سلب نموده و هم پس از آن بعضی از راهبردهای توزیع سرمایه‌های ملی بین استان‌ها را تغییر داده است.

ادامه این روند از یک طرف استان خوزستان را با تهدید افت بیشتر فعالیت‌های اقتصادی روبرو می‌نماید و از طرف دیگر به زیان اقتصاد ملی است. زیرا استان خوزستان با بهره‌مندی از منابع آب و انرژی و نزدیکی به هر دو بازار داخلی و خارجی و زیرساخت‌های موجود بندر و شبکه جاده‌ای و ریلی (که هر سه نیز نیازمند توسعه هستند)، مناسب‌ترین مکان در عرصه کشور برای توسعه صنایع با هدف صادرات و صنایع انرژی‌بر و نیازمند به واردات حجیم (مانند سنگ آهن) می‌باشد.

چنانکه تصحیح روند بالا از طریق مذاکرات مقامات استان با مقامات ملی در تغییر استراتژی‌های فضایی توسعه کشوری / استانی صورت نگیرد، این تهدید و اثرات منفی آن بر اقتصاد استان بیشتر خواهد شد.

بیکاری و مهاجر فرستی استان در صورت افت اقتصادی تشدید خواهد شد. پایین بودن نرخ سرمایه‌گذاری، اشتغال و تولید تبعات بیکاری و مهاجر فرستی را نیز به دنبال می‌آورد. طولانی شدن دوره‌های رکود اقتصادی و تفاوت زیاد نرخ بیکاری استان و به خصوص بعضی از شهرستان‌ها به ترتیب با متوسط کشور و متوسط استان و تفاوت بارزتر بین گروه‌های سنی، مهاجر فرستی کل استان و به طور شدیدتر در بعضی شهرستان‌ها را به دنبال آورده است که به کاهش نیروهای بالقوه کارآمد این مناطق می‌انجامد و ادامه آن به صورت یک تهدید نمایان می‌شود. برون رفت از بحران اقتصادی معمولاً با اتخاذ سیاست‌های صحیح اقتصادی در یک میان مدت امکان‌پذیر است، اما اقتصاد استان خوزستان با وابستگی به فعالیت‌های نفت و صادرات آن و حمل و نقل عمومی کالا از بندر امام به صورت چند جانبه از تحریم‌های خارجی و کاهش سهم منابع ملی تخصیص یافته به استان صدمه می‌بیند. راهکارهای عمومی برای کاهش اثرات این تهدید، از یک طرف تلاش و طرح استدلال برای دریافت سهم بیشتر از منابع ملی و از سوی دیگر در گرو تجهیز سرمایه‌گذاری از منابع درون استان و استفاده حداکثر از همه منابع تولید در درون استان می‌باشد.

۴- مدیریت اجتماعی، فرهنگی و قومی

به استناد سند ملی توسعه استان خوزستان، بالا بودن بزهکاری‌های اجتماعی و قاچاق یکی از نقاط ضعف مهم اجتماعی استان است که به زعم جامعه‌شناسان با وضعیت اقتصادی جامعه و به خصوص با مسأله بیکاری و ضعف نهادها و فعالیت‌های فرهنگی سالم همبستگی بالایی دارد. مزید بر آن تکثر قومی و مسایل ناشی از آن به صورت بالقوه به بررسی و پیش‌بینی راهکارهای سالم برای اجتناب و پیش‌گیری از عواقب منفی نیاز دارد. سؤال اساسی در اینجا آن است که آیا مدیریت سیاسی- اقتصادی کشور و استان آمادگی و توانایی رفع نیازهای اقتصادی- اجتماعی همه ساکنان استان با یک نگاه بالاسویه را دارد و آیا این راهکار می‌تواند به سرعت به بهبود سطح امنیت اقتصادی- اجتماعی، اشتغال، درآمد، کاهش فقر بیانجامد که احساس امنیت اجتماعی- اقتصادی هویت ملی را به حداکثر ممکن و مطلوب برساند یا خیر. بدیهی است فراهم کردن پاسخ برای این سؤال علاوه بر اراده مسئولان نیازمند اصلاح وضعیت عمومی اقتصادی کشور نیز می‌باشد.

۵- آینده روابط با کشورهای همسایه و از جمله با کشور عراق

وقوع جنگ تحمیلی و به درازا کشیدن آن به مدت ۱۰ سال به طور طبیعی ایجاب می‌نماید برای کاهش

اثرات تکرار چنین وقایعی ولو در ابعاد کوچکتر، تمهیداتی اندیشیده شود.

بر اساس برداشت از جریان‌های سیاسی بین دو کشور همسایه، حاکمیت فعلی در کشور عراق و توزیع بخش‌های جمعیت این کشور بر اساس مذهب، احتمال وقوع تنش‌های مرزی و یا بحران‌های شدیدتر ضعیف است. اما به هر حال با توجه به عدم قطعیت مسایل برون مرزی، باید هر دو حالت این سناریو یعنی حالت عادی و حالت بحران در روابط را در نظر گرفت.

- در سال ۱۳۸۰ سهم عراق از صادرات کشور ۳/۴ درصد بوده که در جایگاه نهم مقصد صادرات کشور ایران قرار داشته است و امارات متحده با جذب ۱۵ درصد از صادرات ما در جایگاه نخست بوده است. در سال ۱۳۸۸ کشور عراق با جذب حدود ۱۷/۷ درصد از صادرات ایران، به دومین مقصد صادرات کشور ما پس از چین (۳۴/۵ درصد سهم) تبدیل شده است. این سهم در سال ۱۳۹۱ به حدود ۲۱ درصد افزایش یافته است.

- در مورد واردات کشور نیز تحول زیادی صورت گرفته است. در سال ۱۳۸۰ مبدا واردات کشور به ترتیب اهمیت عبارت بودند از: آلمان، امارات متحده، ژاپن، فرانسه، ایتالیا، جمهوری کره و روسیه، که به ترتیب از ده تا پنج درصد در تامین واردات ما مشارکت داشته‌اند. اما در سال ۱۳۸۸، با احتمال زیاد به دلیل تحریم‌های خارجی ۵ کشور نخست در مقصد صادرات ایران جای خود را به ترتیب به عراق، چین، امارات، هند و افغانستان داده‌اند.

روند بسیار سریع یاد شده تا حدود بسیار زیادی نتیجه تحریم‌های خارجی و رویکرد ایران برای مقابله با این تهدیدها است. به هر حال با رفع احتمالی تحریم‌ها روندهای مذکور ممکن است تا حدودی کند شود، اما رابطه تجاری شکل گرفته پابرجا خواهد ماند. این تحولات ضرورت گسترش زیرساخت‌ها برای تسهیل حمل و نقل را یادآوری می‌کند و به همین لحاظ توسعه شبکه جاده‌ای ارتباطی با کشور عراق از ۳ نقطه مرزی در برنامه آمایش استان خوزستان پیش‌بینی شده است. به این موضوع در فصل هفتم مطالعات آمایش استان باز خواهیم گشت.^۰ (برای توضیح بیشتر در مورد تحول تجارت خارجی کشور ایران با کشور عراق به بند (ج) از ۶-۲-۱-۲ نگاه کنید).

۶-۳-۲- تبیین الگوهای شکل‌بندی سازمان فضایی استان در هر یک از سناریوها

شکل‌بندی سازمان فضایی استان در هر یک از سناریوها تابعی از راهبردهایی است که به طور معمول برای حالت بحرانی آن سناریو انتخاب می‌شود. بخشی از این راهبردها در در بند ۶-۳-۵-۲ در مبحث تبیین اولویت‌های توسعه فضایی در قبال تهدیدها مطرح شده‌اند و در ادامه بازتاب فضایی هر یک از سناریوها مرور می‌شود:

الف) بازتاب شکل‌بندی فضایی سناریوها

چنانکه مشاهده شد بازتاب جنبه‌های بخشی راهبردهای پیشنهادی برای بهبود شرایط در هریک از سناریوها، کم و بیش نسبت به جنبه‌های فضایی آن بیشتر است.

- در سناریوی ریزگردها، مهم‌ترین بازتاب فضایی میل فعالیت‌های جدید به سمت شرق استان است،
- در سناریوی محدودیت آب، مهم‌ترین بازتاب فضایی استفاده بهینه از منابع آب، تمایل به گسترش شبکه‌های آبرسانی در منطقه غرب و شمال استان است. تا حدودی این موضوع برای لکه‌های کشت آبی در منطقه شمال شرق، شرق و جنوب استان صدق می‌کند. استفاده مناسب‌تر از ظرفیت‌های آبی‌پروری نیز به توسعه این فعالیت در حاشیه تمام رودخانه‌های استان (با توجه به ملاحظات زیست محیطی و توجه ویژه به آلودگی رود کارون) منجر می‌شود که بیشتر پخشایش آن در بخش غربی استان قرار دارد. توسعه باغداری با روش‌های مدرن آبیاری همراه با صرفه‌جویی در مصرف آب، گرایش فضایی به سمت شمال شرق استان و در مورد نخلستان‌ها به سمت جنوب را تصویر می‌کند.
- در سناریوی تحریم اقتصادی و کاهش رشد اقتصادی، استفاده بهینه از منابع مالی و سیاست‌های مالی، دارای بازتاب فضایی در سراسر استان است. همچنین در سناریوی بهبود مسایل اجتماعی، فرهنگی و قومی بازتاب فضایی به منطقه خاصی از استان محدود نمی‌شود، اما توجه به مناطق جنوب غربی استان اولویت خواهد داشت.
- در سناریوی روابط با کشورهای همسایه و از جمله با کشور عراق، بازتاب فضایی عبارت خواهد بود از گرایش بیشتر توسعه واحدهای صنعتی حساس به مناطق شرقی‌تر استان، اما در زمینه توسعه روابط با کشورهای همسایه، فعالیت‌های اداری در اهواز (مرکز سیاسی-اداری استان) متمرکز خواهد بود.
- در سناریوی کاهش سهم استان از سرمایه‌گذاری ملی مانند سناریوی تحریم اقتصادی، استفاده بهینه از منابع مالی و سیاست‌های مالی، دارای بازتاب فضایی در سراسر استان است.

۶-۳-۳- تبیین گونه‌شناسی عناصر سازمان فضایی

۶-۳-۳-۱- مکان‌های مرکزی

مکان‌های مرکزی از دیدگاه تقسیمات کشوری در سلسله مراتب مرکز استان، مرکز شهرستان، مرکز بخش و مرکز دهستان قرار دارند. از دیدگاه کارکردی نیز تا حدودی همین سلسله مراتب ایفا نقش می‌نماید. اما این ایفای نقش برای بعضی از این مراکز قوی‌تر و بعضی ضعیف‌تر از جایگاه خود در سلسله مراتب سیاسی-اداری استان می‌باشد. به عنوان مثال شهر دزفول به عنوان یک مرکز شهرستان در

مقایسه با لالی به عنوان یک مرکز شهرستان دیگر از جایگاه اقتصادی- اجتماعی بسیار بالاتر و حوزه نفوذ بسیار وسیع‌تری برخوردار است.

به علاوه همان‌طور که در مبحث سازمان فضایی در فصل‌های پیشین مطالعه آمایش استان، مانند بند ۲-۱-۳ با عنوان سلسله مراتب مکان‌های مرکزی در فصل دوم گزارش‌های آمایش سرزمین و مشخصاً در بند ۲-۱-۳-۱ با عنوان تعیین سلسله مراتب مکان‌های مرکزی در استان، و بند ۲-۱-۳-۲ با عنوان تعیین حوزه نفوذ مکان‌های مرکزی و در گزارش فصل پنجم مطالعات آمایش سرزمین استان خوزستان به تفصیل و همچنین در بند ۶-۳-۴ گزارش حاضر به اختصار آمده است نحوه قرارگیری و ارتباط عناصر سازمان فضایی با یکدیگر در نقش‌آفرینی و کارکرد مکان‌ها سهم زیادی دارد. به عنوان مثال مجموعه شهرهای رامین، ملاتانی، ویس، و حمیدیه در کنار شهر اهواز، هم از خدمات برتر این شهر در فاصله کوتاه برخوردار می‌شوند و هم این همجواری کارکردهای ویژه‌ای برای آنها فراهم می‌نماید که در غیر این صورت برای آن‌ها فراهم نمی‌شد. از جمله این کارکردها نقش خوابگاهی بودن این شهرها می‌باشد که به رشد اقتصادی آن‌ها کمک می‌نماید. به هر حال وضعیت همسایگی مجموعه‌هایی از شهرها و وضعیت قرارگیری آنها بر محورهای اصلی حمل و نقل و مبادی ورود و خروج کالا و عوامل مؤثر دیگر از این قبیل سبب تفاوت در توان و نقش مکان‌های مرکزی با یکدیگر شده است.

با توجه به مجموعه این عوامل نه (۹) مجموعه مکان مرکزی در این مطالعات تشخیص داده شده‌اند که سه مجموعه آن نسبتاً پیشرفته‌تر و پنج مجموعه دیگر ضعیف‌تر هستند. مجموعه‌های ضعیف‌تر مطابق انتظار در مناطق شرق و شمال شرق استان و یک مجموعه آن در نزدیک به نوار مرزی غرب استان قرار دارد. یکی از استراتژی‌های اصلی توسعه استان در مطالعات آمایش تقویت همین مکان‌های مرکزی و کانون‌های شهری آنها به عنوان موتور توسعه مناطق پیرامونی آن می‌باشد که این استراتژی با تقویت شبکه‌های زیربنایی، توسعه صنایع و کشاورزی و گسترش بازارها حمایت می‌شود.

این مجموعه‌ها عبارتند از:

الف) مکان‌های مرکزی پیشرفته

سه مجموعه مرکزی اهواز، آبادان- خرمشهر و بندر ماهشهر- بندر امام خمینی دارای ویژگی کارکرد بین‌المللی- فرا ملی، صنعتی و بازرگانی نسبتاً پیشرفته هستند. این مکان‌های مرکزی به همراه فضای پیرامونی خود قطب‌های توسعه پیشرفته‌ای را ایجاد کرده‌اند و دارای پتانسیل توسعه بیشتر نیز هستند، به طور مشخص:

- مجموعه اهواز و شهرهای حاشیه آن مانند رامین، ملاتانی، ویس و حمیدیه

- مجموعه آبادان، خرمشهر

- مجموعه ماهشهر، بندر امام خمینی

(ب) مکان‌های مرکزی نسبتاً پیشرفته صنعتی - کشاورزی

دو مجموعه بهبهان- آغاچاری و رامهرمز- هفتگل از مجموعه‌های جنوب شرق و شرق استان هستند که هر دو دارای کارکرد صنعتی - کشاورزی می‌باشند و به علاوه با ارائه خدمات بازرگانی به محیط پیرامونی خود از پتانسیل رشد و توسعه در این منطقه از استان برخوردارند شامل مجموعه بهبهان - امیدیه - آغاچاری و مجموعه رامهرمز - هفتگل

ج) مکان‌های مرکزی با کارکرد کشاورزی – بازرگانی

چهار مجموعه دیگر، بیشتر دارای کارکرد کشاورزی - بازرگانی هستند. از این میان مجموعه دزفول - اندیمشک، شوش و شوشتر به علت برخورداری از پایه بسیار قوی کشاورزی منطقه‌ای که در آن واقع هستند، از پتانسیل رشد بسیار بالاتری برخوردار است و با توجه به فاصله نسبتاً زیاد شهر اهواز (مرکز استان) با مناطق شمالی استان و در مقابل با توجه به مرکزیت شهر دزفول در منطقه شمالی استان کارکرد این شهر به عنوان بازار مرکزی این منطقه رو به گسترش بوده است و می‌تواند در آینده نیز به عنوان مهم‌ترین مکان مرکزی در شمال استان ایفای نقش نماید.

سه مجموعه یا مکان مرکزی دیگر در این گروه نیز بیشتر کارکرد کشاورزی - بازرگانی و ارائه خدمات بازار و بازرگانی برای مناطق پیرامونی خود دارند و در برنامه آمایش حمایت از توسعه این مکان‌های مرکزی برای افزایش قابلیت‌های این مکان‌ها در حمایت از توسعه مناطق پیرامونی و تبدیل به یک فرآیند رشد چند مرکزی مورد توجه و تأکید است.

مجموعه دزفول، اندیمشک، شوش، شوشتر و شهرهای پیرامونی آن.

— مجموعه ایزده، باغ ملک

- مجموعه مسجد سلیمان، قلعه خواجه و لالی،

– مجموعه سوسنگرد، هویزه و بستان در نوار مرزی غرب

۶-۳-۶-۳-۲- محوره‌های توسعه

محورهای توسعه استان چنان‌که در فصل‌ها و بخش‌های پیشین این مطالعات به دفعات مطرح شده است به ترتیب اهمیت در حال حاضر و تا افق ۱۴۰۴ (با توجه دیرپا بودن منابع و مزیت‌های استان و جایگاه برتر استان در این فعالیت‌ها در سطح ملی) عبارت هستند از:

(۱) استخراج نفت و گاز و فعالیت‌های مرتبط،

- (۲) صنایع شیمیایی، پتروشیمی،
- (۳) صنایع فلزات اساسی،
- (۴) تجارت برون مرزی و حمل و نقل،
- (۵) تولید انرژی،
- (۶) شیلات،
- (۷) کشاورزی،
- (۸) گردشگری و خدمات اقتصادی متناسب با فعالیت‌های تولیدی.

از نظر فضایی، محور نخست، استخراج نفت و گاز، در پهنه‌های جنوبی و شرق جنوب استان متمرکز هستند، صنایع شیمیایی و پتروشیمی و فلزات اساسی، تجارت برون مرزی و تولید انرژی بیشتر در نیمه جنوبی متمرکز هستند. آبی‌پروری در حاشیه رودخانه‌ها و صید در حاشیه دریا و به خصوص در شهرستان هندیجان متمرکز است. کشاورزی پهنه‌های وسیعی از استان را به خصوص در نیمه شمالی و در ادامه تا جنوب استان را در بر دارد، هرچند در نیمه جنوبی و شرقی از فشردگی قسمت‌های شمالی و غربی برخوردار نیست. محورهای گردشگری استان متنوع هستند و بخش قابل توجهی از استان را پوشش می‌دهند که در بند ۶-۳-۶-۴-۸ ارائه شده‌اند.

از نظر فضایی به طور کلی محورهای جنوب-شمال از بندر ماهشهر به اهواز و از آبادان و خرمشهر به اهواز و ادامه آن به سمت دزفول و اندیمشک و تهران و همچنین محور خلیج فارس از خرمشهر و آبادان تا بندر ماهشهر و بهبهان به سمت بوشهر و تا حدود کمتری محور ارتباطی ایذه - باغ‌ملک به سمت چهار محال و بختیاری و اصفهان محورهای متمرکز فعالیت در وضعیت فعلی هستند که در مطالعات آمایش استان با محور جنوب به شمال با گذر در نیمه شرقی استان و ایجاد محورهای ارتباطی جدید کانون‌های توسعه شهری با پیش‌بینی توسعه چند مرکزی و محورهای ارتباطی با استان‌های همجوار تقویت خواهند شد.

۶-۳-۶-۳- الگوهای چند مرکزی

علاوه بر آنچه که در بند ۶-۳-۶-۳-۱ بیان شد در اینجا اشاره می‌شود که در استان خوزستان، دزفول در حال تبدیل شدن به مرکز اداری برای شهرستان‌های پیرامونی خود می‌باشد و شهرستان آبادان نیز با احتمال زیاد در آستانه تبدیل به چنین وضعیتی می‌باشد.

یکی از الگوهای مهم این مطالعه برای توسعه استان تقویت نظام شهری چند مرکزی می‌باشد و کانون‌های توسعه شهری پیشنهادی در مسیر عدم تمرکز درون استانی با گسترش شبکه‌ها، بازارها و عدم تمرکز اختیارات اداری مرکز استان به این کانون‌ها به کمک توسعه مناطق پیرامونی در می‌آیند و

هزینه‌های اجتماعی دسترسی به مرکز استان بسیار کاهش خواهد یافت. بنابراین الگوی تک مرکز فعلی (با مرکزیت اهواز) که به تدریج در حال تبدیل شدن به الگوی ۳ مرکزی (اهواز، دزفول و آبادان) می‌باشد بر اساس مطالعات آمایش استان به یک الگوی ۹ مرکزی تبدیل خواهد شد.

۶-۳-۶-۴- مراکز دارای توان بالقوه جذب و قطبی شدن

بر اساس آنچه در طول گزارش تکرار شده است، مطابق نقشه ۶-۱ آمده است مناطق غربی استان در حال حاضر از توان بالاتری برای قطبی شدن و جذب جمعیت برخوردار هستند اما در این مطالعه با هدف کاهش عدم تعادل‌ها و افزایش کارایی اقتصادی استان در بلند مدت با تمهیداتی که پیش‌بینی شده است مناطق شرقی استان نیز به مدار توسعه خواهند پیوست.

۶-۳-۶-۵- گونه‌شناسی مراکز سکونت‌گاهی (فراملی / استانی / محلی)

استان خوزستان دارای همه گونه‌های مراکز سکونت‌گاهی با کارکردهای فراملی، استانی و محلی می‌باشد. به طور کلی استان خوزستان به دلیل وجود نفت (و فعالیت‌های مرتبط که اصولاً بیش از هر فعالیت اقتصادی دیگر جنبه بین‌المللی دارد)، مرزی بودن و برخورداری از شبکه حمل و نقل بین‌المللی هوایی، زمینی و دریایی دارای عملکردهای فراملی است.

شهر اهواز، به دلیل مرکزیت استان و برخورداری از شبکه هوایی بین‌المللی، شهرهای آبادان و خرمشهر (در کنار هم) به دلیل برخورداری از شبکه هوایی بین‌المللی و مرزی بودن و سابقه پراهمیت تجارت خارجی (که در حال حاضر کاهش یافته است) دارای عملکرد فراملی هستند. همچنین شهرهای ماهشهر و بندر امام خمینی، به دلیل تجارت خارجی بسیار وسیع دارای عملکرد بین‌المللی گسترده‌ای هستند.

از بین سایر شهرهای مرکز شهرستان، دزفول دارای عملکردی فراتر از محدوده‌های این شهرستان است و همان‌طور که گفته شد در مواردی حوزه شهرستان‌های شمالی استان مانند شوش و شوشتر را نیز پوشش می‌دهد. عملکرد سایر شهرهای استان محلی است و به مناطق پیرامونی خود محدود می‌شود.

در مطالعات آمایش استان پیش‌بینی شده است استان خوزستان به دلیل وسعت زیاد و تنوع شهری با عملکردهای متفاوت، با توجه هدف کاهش عدم تعادل‌ها و به دلیل صرفه‌های اجتماعی، به یک فضای چند مرکزی (POLY CENTER) تبدیل شود.

۶-۳-۶-۴- تبیین پهنه‌بندی عناصر سازمان فضایی

چنان که پیش‌تر گفته شد هنگامی که از سازمان فضایی صحبت می‌شود منظور توصیف و تبیین نظام و ترتیبی از پدیده‌های طبیعی و انسان ساخت است که به شکل‌های چهارگانه هندسی یعنی شکل‌های

نقطه‌ای، خطی، پهنه‌ای و حجمی در سطح زمین سازمان‌یابی شده باشند. به عنوان مثال زمانی که در یک فضای جغرافیایی معین، کارخانه‌ای (به عنوان یک پدیده نقطه‌ای) به شبکه راه (به عنوان یک پدیده خطی) وصل می‌شود که آن نیز به مزرعه‌ای در همسایگی (به عنوان یک پدیده پهنه‌ای) می‌پیوندد و در کنار آن یک دریاچه (به عنوان یک پدیده حجمی که از سطح و عمق برخوردار است) واقع است، این مجموعه یک سازمان فضایی معینی را تشکیل می‌دهند که به صورت سیستمی در کارکرد با یکدیگر قرار می‌گیرند.

در توصیف سازمان فضایی مقوله‌های مکان و موقعیت، فاصله‌ها، سمت و سو و جهت‌ها، چگالی و ترتیب هندسی قرارگیری این پدیده‌ها در کنار هم الگو، مفهوم، کارکرد و حتی کارآیی مشخصی به سازمان فضایی می‌بخشند. بنابراین پرسش در این جا این است که عناصر سازنده سازمان فضایی در استان خوزستان چه الگوهای در فضای جغرافیایی به خود گرفته‌اند. این الگوها در پهنه‌بندی‌های این عناصر خود را به وجهی نیکو نشان می‌دهند.

۶-۳-۶-۱- پهنه‌بندی الگوی کشت

نزد متخصصان کشاورزی تعریف واحدی از الگوی کشت در دست نیست، اما به طور کلی برداشت مشترک از تعاریف گوناگون الگوی کشت این است که کشت و کشاورزی بتواند با بهره‌گیری بهینه از آب، خاک، اقلیم، دانش بومی و فن‌آوری‌های جدید، مناسب‌ترین نظام کشاورزی را برای تولید محصولات کشاورزی با لحاظ کردن توسعه پایدار سازمان دهد. در این سازماندهی لازم است که هم پتانسیل‌های طبیعی و محیطی و هم منافع تولید کنندگان به نحوی ملحوظ شود. به عبارت دیگر با توجه به این که دست آخر برای تداوم تولید، منافع تولید کننده عامل تعیین کننده خواهد بود، هر الگوی کشتی برای تولیدات کشاورزی باید در جهت منافع تولید کنندگان و بهره‌وری بیشتر سوق داده شود.

در بسیاری از قلمروهای کشاورزی، تولید کنندگان کشاورزی خود با توجه به تجربه تاریخی و ویژگی‌های دسترسی به آب، خاک، اقلیم و بازار محصولات کشاورزی، الگوی معینی از تولید را در کشاورزی سامان داده و بر تداوم آن نیز اصرار دارند. آنان به تجربه‌های خود اتکا و اعتماد دارند و از این رو تغییر الگوهای کشت حتی اگر در عمل با تقاضای بازار نیز سازگار باشد، در بسیاری موارد چندان آسان نیست.

در استان خوزستان می‌توان از دو الگوی سازمان یافته کشت و کشاورزی سخن به میان آورد. یکی از این الگوها، الگوی جغرافیایی کشت و کشاورزی است که پیش‌تر نیز به تأکید گفته شده است و آن این است که زمین‌های کشاورزی پر بازده در یک نگاه کلی در نیمه غربی استان تمرکز یافته است. به عبارت دیگر همان گونه که قبلاً نیز گفته شد زمین‌های کشاورزی آبی به طور عموم در امتداد رودخانه‌های کارون، دز و کرخه شکل گرفته‌اند که جریان آب در این نواحی سیلاب دشت‌های بزرگی را ساخته است که کشت

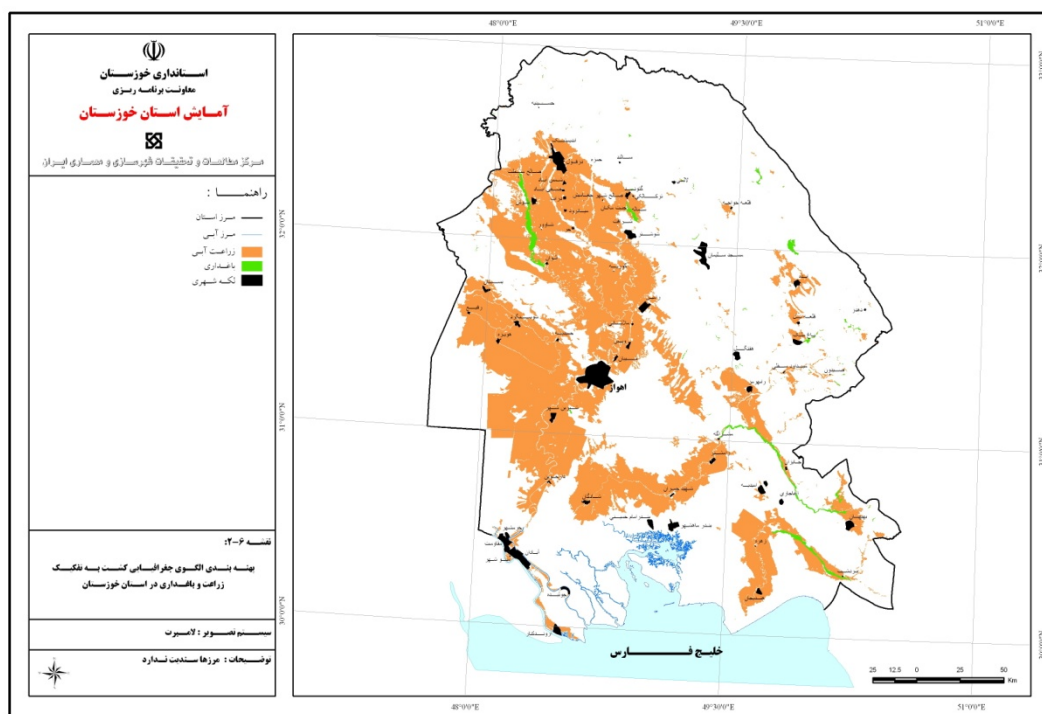
پر بازده آبی نیز در همین نواحی بهره‌وری بیشتری به بار آورده است. در واقع می‌توان گفت که طبیعت در توزیع الگوی جغرافیایی کشت اعم از زراعت و باغداری تأثیر تعیین کننده داشته است. حتی در نیمه شرقی استان نیز کشت پر بازده آبی بیشتر در امتداد رودخانه زهره، مارون و هندیجان توزیع شده است. در نقشه ۶-۲ این الگوی توزیع به تفکیک زراعت و باغداری در استان نمایانده شده است.

الگوی دیگری نیز در کشت و کشاورزی استان شکل گرفته که می‌توان آن را الگوی کشت به تفکیک نوع تولید محصولات کشاورزی نامید. از این منظر کشت غالب در کشاورزی استان هنوز کشت غلات است که بر طبق آمار سال زراعی ۸۸-۱۳۸۷ به تنهایی بیش از ۸۵ درصد کل سطح زیر کشت استان را به خود اختصاص داده است.^۱ همین الگو در آخرین سرشماری عمومی کشاورزی در سال ۱۳۸۲ نیز تقریباً ثابت بوده است. در این سرشماری از ۱.۲۶۶ میلیون هکتار کل سطح زیر کشت استان، گندم، جو و برنج در مجموع ۱۰.۲۸ میلیون هکتار را به خود اختصاص داده بود. به عبارت دیگر این سه محصول غله به تنهایی ۸۱ درصد کل زمین های کشت را به خود اختصاص داده بود. گندم سهم بسیار بزرگی از سطح زیر کشت را تشکیل داده است و به تنهایی بیش از ۸۳۲ هزار هکتار یعنی ۶۶ درصد از کل سطح زیر کشت را به خود اختصاص داده بود. بنابراین پیداست که الگوی کشت موجود استان خوزستان کاملاً به کشت غالب غلات و به ویژه گندم اختصاص دارد.

پرسش اکنون این است که آیا این الگو باید در آینده نیز تداوم یابد؟ آیا بهترین الگوی کشت همین الگوی کشت موجود است؟ پاسخ می‌تواند این باشد که این الگو نتیجه تجربه سالیان کشاورزان و مسئولان کشاورزی است که لازم است مورد توجه و تأیید قرار گیرد. اما به نظر می‌رسد در نظام کشت و کشاورزی استان سهم باغداری بسیار ناچیز است. طبق آمار سال ۸۸ - ۱۳۸۷ سطح باغ‌های استان از حدود ۵۲ هزار هکتار تجاوز نمی‌کند.^۲ این بدان معنی است که سهم زمین‌های باغی از کل سطح کشت استان تنها ۴ درصد است. در حالی که دست کم در نواحی کوهپایه‌ای استان استعدادهای زیادی در زمینه توسعه باغ وجود دارد که در راستای اهداف توسعه نیمه شرقی استان می‌تواند راهنمای مناسبی برای تغییر در الگوی کشت استان باشد.

۱ - گزارش اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان خوزستان در برنامه چهارم توسعه، معاونت برنامه استانداری خوزستان، ۱۳۹۰ ص ۳۶۹

۲- همان، ص ۳۹۲

نقشه ۲-۶- پهنه‌بندی الگوی جغرافیایی کشت به تفکیک زراعت و باغداری در استان خوزستان

۶-۳-۶-۲- پهنه‌بندی کلان کاربری اراضی

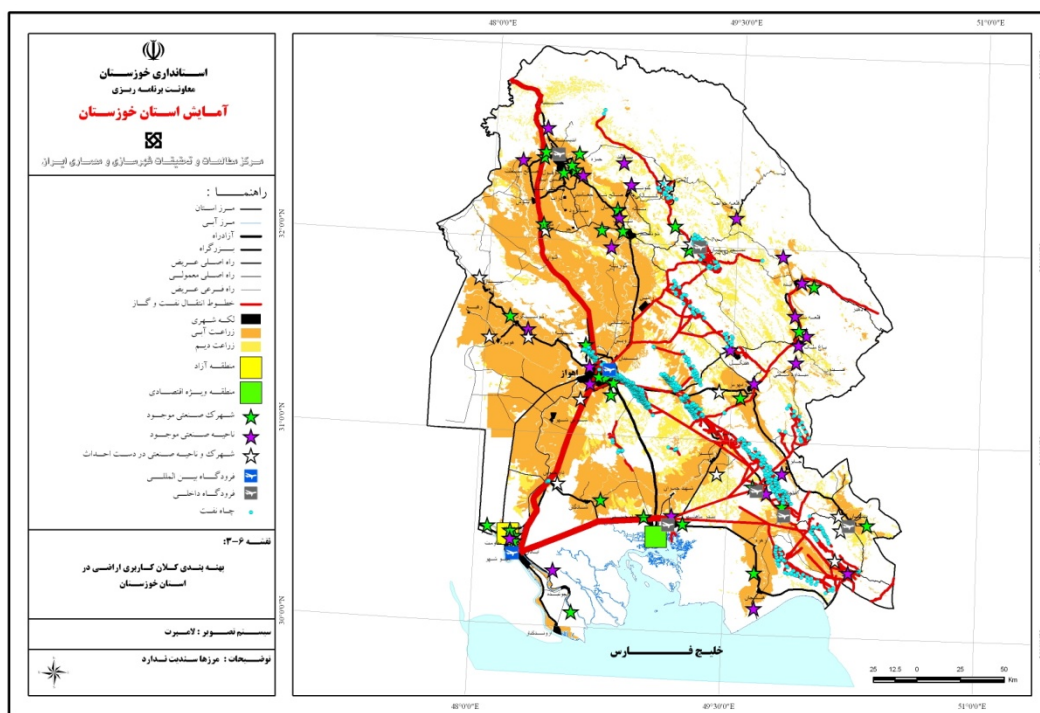
کاربری اراضی را استفاده انسانی از زمین تعریف کرده‌اند. اگر این تعریف را بپذیریم، باید ببینیم که در سطح استان فعالیت‌های انسانی چه استفاده‌ای از زمین کرده و چه تغییراتی در آن پدید آورده است. ارائه تصویری هر چند کلان از کاربری‌های زمین، در برنامه‌ریزی آمایشی و فضایی اهمیت دارد و بدون این تصویر برنامه‌ریزی آمایشی در سطح کلان امکان‌پذیر نیست. از این رو نقشه کاربری اراضی یعنی آن بخش از کاربری‌هایی که انسان در استفاده از زمین برجای گذاشته در نقشه ۶-۳ نمایانده شده است. لازم است یادآوری شود که پهنه‌های جنگلی، مراتع و آن اراضی که فعالیت‌های انسانی در پیدایش آن نقشی نداشته در این نقشه ارائه نشده است. بنابراین در پهنه‌بندی کلان کاربری اراضی پهنه‌هایی نظیر سطوح شهری (لکه‌های شهری)، زمین‌های کشاورزی، شبکه راه‌ها، شبکه انتقال برق، گاز و فعالیت‌های حفاری نفت و گاز نمایانده شده است.

در ارتباط با پهنه‌بندی کلان کاربری اراضی استان خوزستان در افق آمایش، اراضی مناسب برای توسعه سکونت‌گاه‌ها، توسعه فعالیت‌ها و به خصوص زمین‌های زیر کشت دیده شده است که در نقشه‌های ۶-۱۳ و ۶-۱۴ در بخش ۶-۴-۳ همین گزارش (ذیل موضوع تصویر چشم‌انداز فضایی توسعه استان) ارائه می‌شود.

۶-۳-۶-۳- پهنه‌بندی ذخیره‌گاه‌های زیست محیطی و میراث طبیعی

واقعیت انکار ناپذیر زندگی در دنیای امروز یک واقعیت پارادوکسیکال^۱ است. به عبارت دیگر از طرفی فرآیند توسعه اقتصادی - اجتماعی امری ناگزیر است و از طرف دیگر همین امر ناگزیر یعنی توسعه اقتصادی و اجتماعی، تخریب محیط زیست انسان‌ها را سبب می‌شود و یا دست کم فرآیند توسعه به طور بالقوه می‌تواند سبب تخریب محیط زیست و زندگی باشد. با توجه به این واقعیت، جامعه جهانی و به ویژه جامعه مدنی امروزه سخت در تلاش است تا بین این دو تعادل برقرار نماید. این تلاش‌ها تا حدود زیادی به قبول همگانی در رعایت اصول حفاظت از محیط زیست در هر دو سوی سرمایه‌گذاری مستقیم بخش عمومی و نظارت بخش عمومی در ملزم کردن بخش خصوصی به رعایت این اصول (که در غیر این صورت به مسایل محیط زیست بی‌اعتنا است)، منجر شده است.

^۱- paradoxical

نقشه ۳-۶- پهنه‌بندی کلان کاربری اراضی در استان خوزستان

در ایران سازمان حفاظت محیط زیست به همراه نهادهای مردم سالار (N.G.O) این وظیفه مهم را به عهده دارند. اما برای مهار تخریب محیط زیست نخست باید پهنه‌های حساس اکولوژیکی و میراث‌های طبیعی در هر منطقه را شناخت. یکی از مهم‌ترین پهنه‌بندی‌های ذخیره‌گاه‌های زیست‌محیطی در ایران مناطق چهارگانه زیست‌محیطی است که توسط سازمان حفاظت محیط زیست ایران شناسایی شده و تحت مدیریت قرار دارد.

چنان‌که در فصل دوم و همین‌طور فصل پنجم گفته شد در مجموع مساحت مناطق چهارگانه (در واقع در استان خوزستان سه‌گانه یعنی پارک طبیعی ملی، پناهگاه حیات وحش و منطقه حفاظت شده)^۱، برابر ۶۸۵,۶۳۰ هکتار است که ۱۰.۸ درصد از کل مساحت استان را به خود اختصاص داده و از نظر وسعت در مقایسه با کل کشور اندکی از میانگین کشور نیز بیشتر است.^۲ از مناطق چهارگانه یا به عبارتی سه‌گانه در استان خوزستان تعداد ۱۱ منطقه حفاظت شده، دو پارک ملی و یک پناهگاه حیات وحش وجود دارد.

همچنین علاوه بر مناطق چهارگانه زیست‌محیطی، منطقه شکار ممنوع نیز از مناطق حساس است که می‌تواند به عنوان یک ذخیره‌گاه زیستی در آینده تلقی شود. این زیستگاه‌ها دارای ویژگی‌های بارزی هستند که جمعیت جانوری آن‌ها به دلیل شکار بی‌رویه رو به کاهش بوده و از این رو به حمایت نیاز دارند. بنابراین به همین دلیل برای مدتی محدود و به طور معمول ۳ تا ۵ سال شکار در آن‌ها ممنوع اعلام شده تا قابلیت زیستی آن‌ها در پرتو کنترل و حمایت بازایی شود. چنانچه جمعیت جانوری منطقه در این دوره ترمیم شود، می‌توان آن را با توجه به سایر معیارها، به عنوان یکی از مناطق چهارگانه تحت مدیریت انتخاب کرد. راهکار تعیین مناطق شکار ممنوع را می‌توان پشتیبان‌های برای حفاظت از ذخایر طبیعی کشور و نوعی آزمون برای بررسی قابلیت‌های مناطق، برای پیوستن به مجموعه مناطق حفاظت شده دانست. در استان خوزستان در مجموع چهار منطقه شکار ممنوع به ثبت رسیده است که دو منطقه در اطراف سد دز به نام‌های چهل پا و قلعه شاداب واقع شده و یک منطقه در شمال هورالعظیم و شمال شهر بستان به نام میشداغ و منطقه چهارم به نام دیمه در جنوب رامهرمز و شمال شهر مشراکه قرار گرفته است.

تالاب‌ها نیز از مناطق حساس اکولوژیکی و زیستگاهی مهم در محیط زیست تلقی می‌شود. ایران بنیان‌گذار کنوانسیون تالاب‌ها در رامسر بوده است. کنوانسیون تالاب‌ها (رامسر) پیمانی بین‌المللی است

۱- هنوز در استان خوزستان اثر طبیعی ملی شناسایی داده نشده است.

۲- مساحت مناطق چهارگانه در این بررسی بر اساس مساحی مناطق و پلی‌گون‌های فوق بر روی نقشه پایه طرح آمایش استان به مقیاس ۱:۲۵۰,۰۰۰ به دست آمده است و طبقاً با رقم مساحت سازمان محیط زیست اندکی متفاوت خواهد بود. برای تفصیل بیشتر به گزارش فصل دوم همین مطالعات مراجعه شود.

که در دوم فوریه سال ۱۹۷۱ (۱۴ بهمن ۱۳۴۹ خورشیدی) در شهر رامسر ایران به امضا رسید و از این رو امروزه حفاظت از تالاب‌ها در جهان با نام "کنوانسیون رامسر" گره خورده است. این کنوانسیون مبنایی برای اقدامات ملی و همکاری‌های بین‌المللی جهت مدیریت خردمندانه از تالاب‌ها و منابع آن‌ها بنیان نهاده شده است. با این حال ایران امروز با مسائل مختلفی در تخریب تالاب‌های خود روبرو است. از جمله مهم‌ترین مشکلات تالاب‌های کشور کاهش حجم آب در اثر عوامل طبیعی و انسانی، ورود آلاینده‌ها و کود و سم به تالاب‌ها و عدم رعایت حریم زیست‌محیطی و اکولوژیکی تالاب‌هاست. تغییرات کاربری اراضی تالابی، عدم رعایت حق‌آبه طبیعی محیط‌های طبیعی از سوی مجریان مختلف طرح‌های آبی، عدم ملاحظات زیست محیطی در پروژه عمرانی، ورود آلاینده‌های مختلف بیولوژیکی، شیمیایی و فیزیکی به محیط‌های تالابی، شکار و صید غیرمجاز، بی‌رویه و قاچاق و خشک‌سالی‌های پی در پی که قطعاً بخشی از آن به دلایل تغییرات اقلیمی و بهره‌برداری بی‌رویه از منابع آبی سطحی و زیرزمینی در اطراف تالاب‌ها است از دیگر علل تخریب تالاب‌های کشور هستند. از این رو حفاظت از تالاب‌ها در مطالعات آمایش سرزمین دست کمی از مناطق چهارگانه تحت مدیریت سازمان ندارد.

در استان خوزستان پنج تالاب وجود دارد: تالاب هورالعظیم، تالاب بامدژ (شمال اهواز)، تالاب شادگان، تالاب میانگران و تالاب بندان که هر دو تالاب اخیر در شمال و جنوب ایذه واقع شده‌اند. برخی از تالاب‌های استان خوزستان مانند هورالعظیم به طور کامل جزو مناطق چهارگانه محسوب می‌شوند اما برخی دیگر همانند تالاب بامدژ و بندان هنوز هیچ کدام در مناطق چهارگانه زیست محیطی جای ندارند، لیکن به گونه‌ای تحت حفاظت و مدیریت این سازمان می‌باشند.

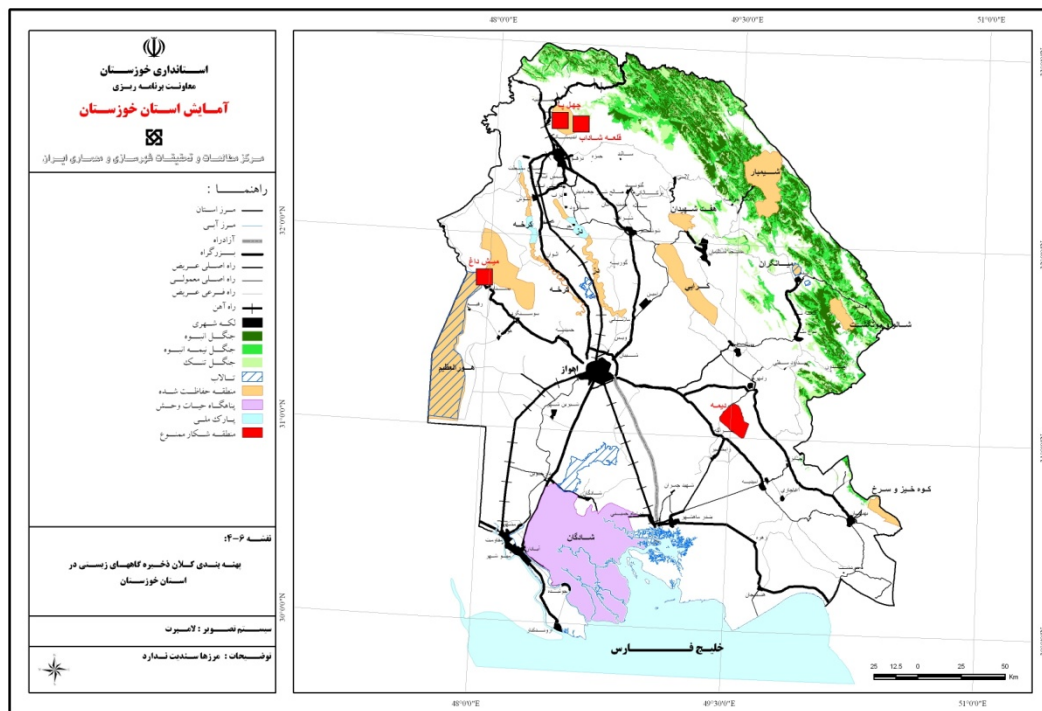
یکی دیگر از منابع مهم حساس اکولوژیکی که به نحوی تعادل و حفظ آن از اهمیت زیادی در استان برخوردار است، نواحی جنگل‌های طبیعی استان است که شمال، شمال شرقی و شرق استان را پوشانده و در سال‌های اخیر تا حدودی دستخوش تخریب شده است. دامنه غربی زاگرس به سبب این که رو به بادهای باران‌زا دارد، از دریافت قابل توجهی باران سالانه برخوردار می‌شود که در قیاس با جلگه خوزستان از نظر دریافت ریزش‌های جوی بسیار غنی است. هر چه این دامنه‌ها ارتفاع بیشتری پیدا می‌کنند، میزان بارندگی نیز افزایش می‌یابد و در نتیجه در نواحی دارای بارندگی بالای ۵۰۰ میلی متر، پوشش جنگلی به وجود می‌آید. گستره جنگلی استان اگر چه اهمیت تجاری چندان بالایی ندارد، لیکن به لحاظ اکولوژیکی به ویژه از نظر تصفیه منابع آب استان که بخش عمده‌ای از آن از درون همین نواحی جنگلی عبور می‌کند و به سطح جلگه خوزستان که محل اصلی مصرف است هدایت می‌شود، اهمیت بسیار دارد. طبق

آمارهای موجود نزدیک به یک میلیون هکتار (حدود ۱۴ درصد) از استان خوزستان پوشیده از جنگل‌های طبیعی از گونه‌های عمدتاً بلوط، بادام و بنه است که تماماً در ناحیه کوهستانی دیده می‌شود.^۱

محدوده‌های چهارگانه زیست محیطی که تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط زیست قرار دارند، مناطق شکار ممنوع، تالاب‌ها و خورها و جنگل‌های طبیعی استان به عنوان ذخیره‌گاه‌های اصلی استان خوزستان در نقشه ۴-۶ نمایانده شده‌اند. پیداست هر گونه برنامه عمرانی می‌باید پیش از همه به حفظ و حفاظت این منابع ارزشمند زیستی اقدام کند تا در فرآیند توسعه به آن‌ها آسیبی وارد نشود، چرا که در طرح آمایش سرزمین استان، حفاظت از این محدوده‌ها برای حفظ محیط زیست و مهم‌تر از آن حفظ میراث اکولوژیکی منطقه از اهمیت مهم برخوردار است. به عبارت دیگر در طرح آمایش استان این پهنه‌ها می‌باید پیش از هرگونه توسعه و عمران به عنوان میراث‌های اکولوژیکی منطقه از اختصاص آن به هرگونه توسعه‌های شهری، صنعتی و دیگر فعالیت‌های اقتصادی مخرب محفوظ بماند. ضوابط و مقررات ناظر بر حفاظت از این پهنه‌ها نیز در کشور تدوین شده و وجود دارد. بنابراین با توجه به منطقه‌بندی این پهنه‌ها در این مطالعه و تعیین نسبتاً دقیق محدوده‌های آن‌ها روی نقشه و قوانین حفاظتی موجود، تنها فقط اراده لازم مسئولان برای حفاظت مناطق مشخص شده نیاز است تا این محدوده‌ها از تخریب در امان بمانند.

بی‌تردید این امر در تحلیل نهایی به نفع توسعه پایدار استان است. بدون حفاظت و بهره‌برداری مناسب و همچنین متناسب از منابع طبیعی و زیستی نمی‌توان به تداوم توسعه در استان امیدوار بود. تخریب محیط زیست استان هم اکنون نتایج ناخوشایندی برای تداوم توسعه به بار آورده است. بنابراین توسعه پایدار یعنی توسعه‌ای که بتواند دست کم به صورت گذشته تداوم یابد در گرو حفاظت از منابع زیستی و طبیعی است که در نقشه ۴-۶ نمایانده شده است.

۱- گزارش اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان خوزستان در برنامه چهارم توسعه ۱۳۸۴-۱۳۸۹، معاونت برنامه‌ریزی استان خوزستان، ۱۳۹۰ ص

نقشه ۴-۶- پهنه‌بندی کلان ذخیره‌گاه‌های زیستی استان خوزستان

۶-۳-۶-۴- پهنه‌بندی خطرات طبیعی

پهنه‌بندی مخاطرات طبیعی در طرح‌های آمایشی امکان می‌دهد تا پی آمدهای مخرب انسانی و مالی و زیست محیطی کاهش یابد. چنان‌که می‌دانیم ایران جزو ده کشور اول جهان است که در آن مخاطرات طبیعی امکان تخریب‌های قابل توجه پیدا می‌کند. در اینجا چند مخاطره مهم که در استان برای توسعه آینده موانعی در پی دارد پهنه‌بندی شده است:

الف) پهنه‌بندی زمین لرزه

چنان‌که در فصل‌های پیش‌تر نیز گفته شده است کشور ایران از نظر موقعیت قرار گیری، در کمربند ناآرام زمین شناسی جهان قرار دارد و یکی از کشورهای زلزله خیز جهان محسوب می‌شود. این واقعیتی است که باید آن را پذیرفت و در عین حال با تمهیداتی به مقابله با آن برخاست تا خطرات جانی و مالی و زیست محیطی آن محدود شود. نخستین اقدام در این زمینه پهنه‌بندی خطر زمین لرزه است که لازم است انجام گیرد. برای همین منظور در فصل پنجم گزارش آمایش استان خوزستان ضمن بررسی زمین لرزه‌های تاریخی و معرفی آن‌ها و ارائه گسل‌های لرزه‌زا در استان، نهایتاً پهنه‌بندی خطر زمین لرزه در استان نیز از دو منظر ارائه شده است. در نقشه ۵-۶ تنها آن بخش از پهنه دارای خطر بالاتر از متوسط در سطح استان نمایانده شده است.

ب) پهنه‌بندی خطر سیل گیری

سیل‌گیری یکی از سوانح ناشی از فرآیندهای هیدرولوژی است که در ایران اهمیت زیاد دارد و خسارات آن به ویژه خسارات مالی و تخریب سازه‌های دست‌ساخت انسان دست کمی از زمین‌لرزه در ایران نداشته است. بررسی‌های سازمان ملل متحد حاکی از آن است که سیل را باید یکی از جدی‌ترین بلایای طبیعی به شمار آورد. ایران به ویژه یکی از کشورهایی است که در آن سیل در تمام پهنه‌ی کشور روی می‌دهد و با خود خسارات زیادی نیز به همراه دارد. بنابراین پهنه‌بندی خطر نسبی سیل برای برنامه‌ریزی منطقه‌ای و آمایشی و آگاهی از پهنه‌هایی که خطر سیل در آن پهنه‌ها، سازه‌های دست‌ساز انسان را دستخوش تخریب و سبب خسارات مالی و جانی می‌کند، ضرورت دارد.

در سال‌های اخیر مؤسسه‌ی تحقیقات خاک و آب‌خیزداری وابسته به وزارت جهاد کشاورزی نیز با دقت ۱:۲۵۰,۰۰۰ برای تمام کشور نقشه‌ی پهنه‌بندی خطر سیل را تهیه کرده است. اگرچه در این مطالعات گفته می‌شود که برای پهنه‌بندی، از داده‌های محلی و کار میدانی استفاده وسیع به عمل آمده است لیکن با توجه به مقیاس دقت این مطالعات، این نقشه نیز تنها در مقیاس مطالعات منطقه‌ای قابل استفاده است و بنابراین برای طرح و برنامه‌های اجرایی لازم است ریز پهنه‌بندی‌ها با دقت مقیاس بالاتر انجام شود. در

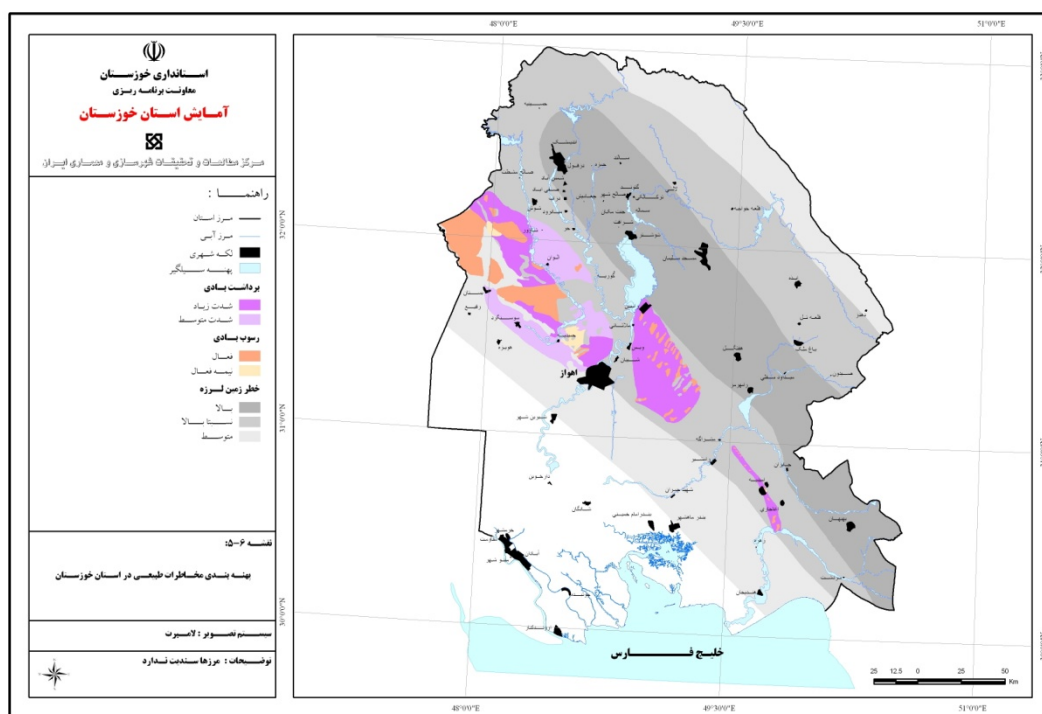
نقشه ۵-۶ پهنه‌های سیل‌گیر استان خوزستان از نقشه‌ی پهنه‌بندی خطر سیل کشور، استخراج و نمایانده شده است.

پ) پهنه‌بندی فرسایش بادی

ایران یکی از مناطق مهم بیابان‌زایی و خطر گسترش فرسایش بادی محسوب می‌شود. فرسایش بادی و هجوم ماسه‌های روان به تأسیسات اقتصادی و منابع زیستی یکی از مهمترین مصادیق بیابان‌زایی در کشور محسوب می‌گردد. شناخت نقاط برداشت یا منشاء تپه‌های ماسه‌ای مهمترین و اصولی‌ترین راه مبارزه با فرسایش بادی است. با شناسائی مناطق برداشت می‌توان عملیات کنترل و مبارزه را از مناطق فوق شروع کرد. عدم شناخت کامل از مراحل انجام فرسایش بادی، بویژه عدم شناخت مناطق برداشت و حمل ذرات ماسه‌ای، باعث عدم توفیق کامل مبارزه با این پدیده شده است.

مطالعات انجام شده در مناطق بیابانی ایران نشان می‌دهد که بهترین مرحله‌ی مبارزه با فرسایش بادی که خود از سه مرحله‌ی برداشت، حمل و رسوب‌گذاری تشکیل شده است، مبارزه در مرحله‌ی برداشت می‌باشد. مبارزه با فرسایش بادی در مرحله‌ی برداشت علاوه بر صرف هزینه‌ی کمتر با موفقیت بسیار بیشتری نسبت به دو منطقه‌ی دیگر همراه خواهد بود. چرا که شرایط اکولوژیکی و مورفولوژیکی حاکم بر منطقه‌ی برداشت، به گونه‌ای است که عملیات مبارزه با فرسایش بادی به خصوص مبارزه‌ی بیولوژیک به دلیل استقرار گیاهان در چنین مناطقی با سهولت بیشتری صورت می‌پذیرد. در استان خوزستان نیز مطالعات شناسایی کانون‌های بحرانی که از نیمه دهه ۱۳۶۰ شروع شده و تا کنون ادامه یافته، به نتایج مناسبی دست یافته است. شناسایی منشاء و کانون‌های بحرانی فرسایش بادی در استان خوزستان از این نظر اهمیت دارد که در سال‌های اخیر با ترکیب و تلفیق با حرکت ریزگردهای با منشاء خارجی دشواری‌های زیادی برای توسعه و سرمایه‌گذاری و سکونت در برخی نواحی استان بوجود آورده است.

نتایج حاصل از این مطالعات و بررسی‌های انجام شده در سطح استان نشان می‌دهد که چهار شهرستان اهواز، دشت آزادگان، شوش و امیدیه در داخل استان به طور وسیع با فرسایش بادی روبرو هستند که منشاء جغرافیایی اغلب آن‌ها در منطقه غرب رودخانه کرخه واقع شده است. در این چهار شهرستان مجموعاً پنج ناحیه تحت تأثیر فرسایش بادی قرار دارد. از این پنج ناحیه دو ناحیه در محدوده شهرستان اهواز، یک ناحیه در محدوده شهرستان شوش و یک ناحیه در محدوده شهرستان دشت آزادگان و یک ناحیه نیز در محدوده شهرستان امیدیه واقع شده است. در نقشه ۵-۶ پهنه‌بندی فرسایش بادی در استان خوزستان به تفکیک درجه‌بندی برداشت و رسوب‌گذاری نشان داده شده است.

نقشه ۵-۶- پهنه بندی مخاطرات طبیعی در استان خوزستان

۶-۳-۶-۴-۵- پهنه‌بندی خطر حاشیه‌ای شدن نواحی روستایی

حاشیه‌ای شدن در هر ناحیه‌ای می‌تواند با استفاده از شاخص‌های متعددی شناسایی شود. به عنوان مثال شاخص‌هایی چون کاهش نرخ سرمایه‌گذاری، کاهش اشتغال، افزایش نرخ بالای بیکاری، کاهش جمعیت و غیره می‌توانند از شاخص‌های عینی حاشیه‌ای شدن باشد. در اینجا با بررسی برخی شاخص‌ها، نواحی روستایی در خطر حاشیه‌ای شدن استان شناسایی شده است.

الف) تغییرات رشد سالانه جمعیت روستایی شهرستان‌ها

لازم است نخست یادآوری شود که بازسازی جمعیت روستایی استان طی سی سال منتهی به ۱۳۸۵ نشان می‌دهد که به رغم کاهش جمعیت روستایی در کل کشور، جمعیت روستایی استان خوزستان در مجموع افزایش یافته و از نرخ رشد مثبت برخوردار بوده است. چنان‌که می‌دانیم جمعیت روستایی کشور از سرشماری جاری جمعیت در سال ۱۳۷۰ به بعد همواره دارای رشد منفی بوده است. به عنوان مثال جمعیت روستایی کل کشور در سرشماری سال‌های ۱۳۷۰، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ به ترتیب ۲۴، ۲۳.۲۴ و ۲۲.۲۴ میلیون نفر ثبت شده است. به عبارت دیگر نرخ رشد سالانه جمعیت روستایی کشور در دوره ۷۵-۱۳۷۰ برابر ۰.۶۴- درصد و در دوره ۸۵-۱۳۷۵ برابر ۰.۴۴- درصد بوده است.^۱ این در حالی است که جمعیت روستایی استان خوزستان در سال‌های سرشماری ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ در مجموع رو به افزایش بوده و به ترتیب ۸۴۸،۳۴۴ و ۱،۱۱۹،۹۹۹ و ۱،۳۶۷،۳۴۵ و ۱،۳۸۳،۹۴۶ نفر ثبت شده است. به عبارت دیگر متوسط رشد سالانه جمعیت روستایی استان در دوره ۶۵-۱۳۵۵ برابر ۲.۸۲ درصد، در دوره ۷۵-۱۳۶۵ برابر ۱.۶۴ درصد و در دوره ۸۵-۱۳۷۵ برابر ۰.۱۲ درصد بوده است.^۲ این ارقام نیز نشان می‌دهد که به رغم افزایش مطلق جمعیت روستایی، روند رشد جمعیت روستایی استان همانند کل کشور به طور نسبی رو به کاهش نهاده و به ویژه در دوره ۱۳۷۵-۱۳۸۵ به نرخ رشد صفر نزدیک شده است، با این حال بر خلاف کل کشور تا کنون در هیچ دوره آماری نرخ رشد جمعیت روستایی استان منفی نبوده است.

بنابراین در این بررسی به منظور شناسایی نواحی حاشیه‌ای روستاها، فرض بر این است که کاهش جمعیت روستایی و نرخ رشد منفی آن در سطح شهرستان می‌تواند یکی از نشانه‌های خطر حاشیه‌ای شدن جوامع روستایی باشد. بر اساس این پیش فرض نرخ رشد سالانه جمعیت روستایی شهرستان‌های

۱- گزیده نتایج سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۸۵، مرکز آمار ایران، ص ۱۵. هر چند می‌دانیم که کاهش جمعیت روستایی در طول سرشماری‌ها بخشی به دلیل تبدیل روستا به شهر و یا ادغام روستاها در شهرهاست لیکن با توجه به مقایسه شرایط یکسان بین کل کشور و استان، این تحلیل می‌تواند منطقی باشد.

۲- گزارش مطالعات جامع آمایش سرزمین استان خوزستان، بخش اجتماعی و فرهنگی (۱-۲)، ۱۳۸۷ ص ۳۱

استان در فاصله ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ پس از بازسازی آن در مرزهای ۱۳۹۰ در جدول ۶-۵۲ محاسبه شده است.

جدول ۶-۵۲- تغییرات رشد جمعیت روستایی استان خوزستان به تفکیک شهرستان - نفر

شهرستان	۱۳۸۵	۱۳۹۰	متوسط رشد سالانه ۹۰-۱۳۸۵ (درصد)
۱. هویزه	۱۳,۸۷۵	۱۴,۴۶۸	۰.۸۴
۲. اهواز	۲۴۸,۹۸۵	۲۶۲,۱۸۱	۱.۰۴
۳. آبادان	۴۷,۷۱۷	۴۲,۵۷۹	-۲.۲۵
۴. امیدیه	۲۵,۵۸۱	۳۷,۵۵۸	۷.۹۸
۵. اندیکا	۴۸,۸۱۳	۴۸,۴۳۱	-۰.۱۶
۶. اندیمشک	۳۴,۴۹۶	۳۴,۹۸۵	۰.۲۸
۷. ایذه	۸۶,۷۸۶	۸۱,۵۸۱	-۱.۲۳
۸. باغملک	۶۸,۵۹۸	۶۲,۸۰۸	-۱.۷۵
۹. باوی	۲۹,۶۲۲	۳۴,۲۷۴	۲.۹۶
۱۰. بندرماهشهر	۵۵,۱۲۱	۳۰,۷۶۴	-۱۱.۰۱
۱۱. بهبهان	۵۵,۷۳۱	۵۳,۲۷۰	-۰.۹۰
۱۲. خرمشهر	۳۰,۴۸۶	۳۲,۹۹۴	۱.۵۹
۱۳. دزفول	۱۳۰,۲۶۲	۱۳۱,۴۶۵	۰.۱۸
۱۴. دشت آزادگان	۴۵,۲۹۵	۴۸,۱۰۴	۱.۲۱
۱۵. رامشیر	۲۶,۲۷۳	۳۴,۱۴۲	۵.۳۸
۱۶. رامهرمز	۴۸,۴۲۳	۳۵,۰۱۳	-۶.۲۸
۱۷. شادگان	۸۹,۷۴۴	۹۴,۸۱۰	۱.۱۰
۱۸. شوش	۱۲۳,۰۶۸	۱۱۵,۰۲۸	-۱.۳۴
۱۹. شوشتر	۸۸,۸۹۲	۷۰,۲۱۷	-۴.۶۱
۲۰. گتوند	۳۷,۲۴۲	۳۰,۳۳۸	-۴.۰۲
۲۱. لالی	۱۹,۴۵۶	۱۹,۴۵۴	۰.۰۰
۲۲. مسجدسلیمان	۱۱,۸۱۰	۹,۱۴۹	-۴.۹۸
۲۳. هفتگل	۷,۹۲۹	۷,۴۳۱	-۱.۲۹
۲۴. هندیجان	۹,۷۴۱	۹,۲۳۲	-۱.۰۷

چنان که پیداست از ۲۴ شهرستان استان، تعداد سیزده شهرستان با نرخ رشد منفی جمعیت روستایی روبرو بوده‌اند. بیشتر شهرستان‌هایی که با رشد جمعیت روستایی منفی در کل روبرو بوده‌اند شهرستان‌هایی هستند که در نیمه شرقی استان واقع شده‌اند. بالاترین نرخ رشد منفی جمعیت روستایی به شهرستان رامهرمز و مسجد سلیمان تعلق دارد که به ترتیب منفی ۶.۲۸ و ۴.۹۸ درصد در سال است.

هر دو این شهرستان‌ها در نیمه شرقی استان قرار گرفته‌اند. به نظر می‌رسد که توسعه نیافتگی شرق استان، مسأله رکود فعالیت‌های نفت در بعضی مناطق استان و نشت گاز که پیش‌تر درباره آن در زمینه‌های گوناگون بحث شده، خطر حاشیه‌ای شدن را برای نواحی روستایی دامن زده است.

ب) خطر حاشیه‌ای شدن بر اساس نرخ رشد منفی جمعیت روستاها

چنان که پیش‌تر گفته شد یکی از شاخص‌هایی که می‌تواند نمایه‌ای از حاشیه‌ای شدن روستاها باشد، فقدان ظرفیت نگهداشت جمعیت در روستاست که خود جلوه‌ای از پایین بودن سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی و در نتیجه پایین بودن رشد اقتصادی و ظرفیت‌های اشتغال است. از این رو می‌توان فرض نمود که نرخ پایین و منفی رشد جمعیت روستاها جلوه‌ای از گونه‌ای حاشیه شدن آن‌هاست. از این رو پس از بررسی جمعیت روستایی به تفکیک شهرستان اکنون تغییرات جمعیت تک تک روستاها به همین منظور بررسی شده است. برای این منظور جمعیت آبادی‌های استان خوزستان در دوره ۸۵-۱۳۷۵ بازسازی و نرخ رشد آن‌ها محاسبه شده است.

یادآوری این نکته ضرورت دارد که به رغم رشد مثبت جمعیت روستایی استان، تعداد زیادی از روستاهای استان خوزستان در بین سرشماری سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ از رشد منفی برخوردار شده‌اند. طبقه‌بندی آبادی‌های استان بر اساس نرخ رشد جمعیت و به تفکیک طبقه‌بندی جمعیتی در نقشه ۶-۶ نمایانده شده است.

در این نقشه با مبنا قرار دادن نرخ‌های منفی رشد جمعیت روستایی به تقریب پهنه‌هایی که روستاها در آن به طور نسبی حاشیه‌ای تلقی می‌شوند نیز نمایانده شده است. چنان که پیداست در این بررسی نیز جمعیت روستاهایی که در نواحی شرقی و شمالی استان که بیشتر در قلمرو کوهپایه‌ای و کوهستانی استان جای می‌گیرند، به طور آشکاری با نرخ‌های رشد منفی بالاتری روبرو هستند.

با طبقه‌بندی آبادی‌ها در محیط GIS از منظر نرخ رشد جمعیت در دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵، نتایج زیر به دست آمده است:

۱. تعداد آبادی‌های با نرخ رشد کمتر از ۲- درصد (بین صفر تا ۲-) برابر ۶۷۷ روستا (۱۵.۵ درصد کل آبادی‌های استان).

۲. تعداد آبادی‌های با نرخ رشد بالاتر از ۲- درصد تا صفر (۲-) و بیشتر تا صفر برابر ۱۵۱، روستا (۲۶.۳ درصد کل آبادی‌های استان).

۳. تعداد آبادی‌هایی که در مجموع با نرخ رشد مثبت روبرو بوده‌اند برابر ۲,۵۵۱ روستا (۵۸.۲ درصد کل آبادی‌های استان).

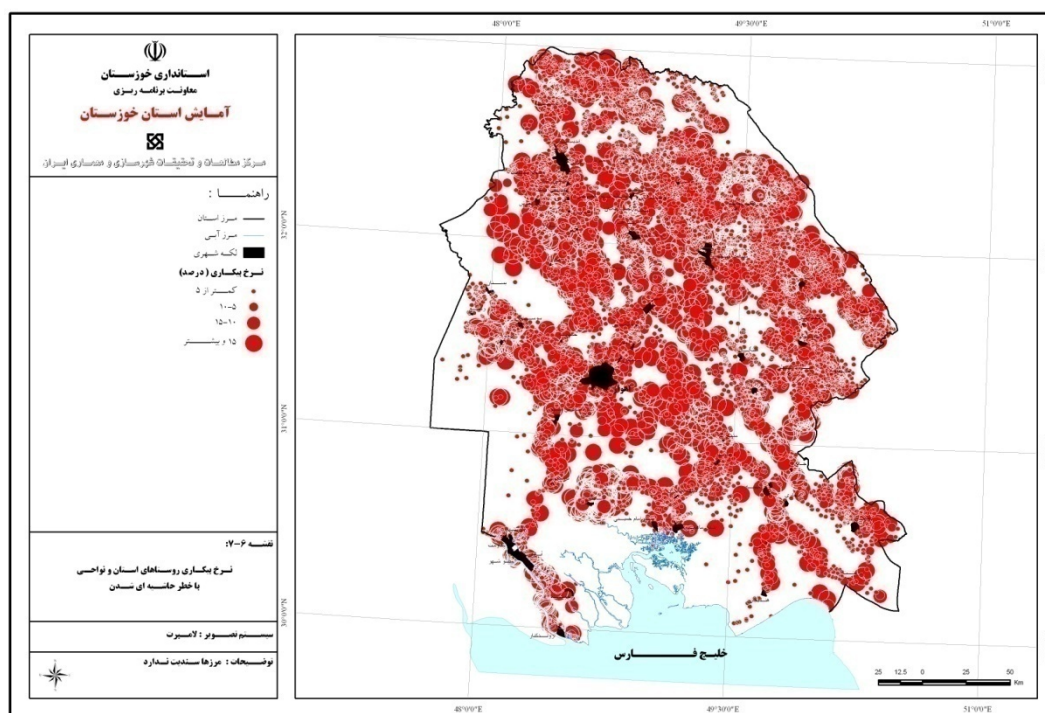
چنان‌که پیداست هنوز بیش از ۵۰ درصد آبادی‌ها در استان از نرخ مثبت برخوردار هستند اما ۱۵.۵ درصد با نرخ بین صفر تا ۲- درصد و ۲۶ درصد نیز نرخ بالاتر از ۲- درصد داشته‌اند. و چنان‌که در نقشه نیز به خوبی پیداست روستاهای با نرخ رشد منفی بیشتر در نیمه شرقی استان و در مناطق کوهپایه‌ای و کوهستانی هستند و این نیز اهمیت کشاورزی پر بازده کشت آبی را نشان می‌دهد بیش از نیمه غربی استان است.

پ) پهنه‌بندی روستاهای حاشیه‌ای بر اساس نرخ بیکاری

چنان‌که گفته شد فرض بر این است که نرخ بیکاری در نقاط روستایی استان خوزستان به عنوان یکی از شاخص‌های مهم دیگر می‌تواند نمایه‌ای از خطر حاشیه‌ای شدن روستاهای استان باشد. از این رو نرخ بیکاری تک تک آبادی‌های استان خوزستان در سال ۱۳۸۵ برطبق سرشماری همین سال استخراج شده و به صورت نقشه ۶-۷ نمایانده شده است. چنان‌که پیداست نرخ بیکاری در نقاط روستایی نواحی شرقی استان به طرز چشمگیری بالاست.

۶-۳-۶-۴-۶- پهنه‌بندی خطر افول فعالیت‌های تولیدی در نواحی صنعتی

خطر افول فعالیت‌های تولیدی در نواحی صنعتی از دو جهت محتمل است. نخست خطر عمومی افول فعالیت‌های تولیدی در اثر کاهش رشد اقتصادی به علت شرایط عمومی اقتصادی کشور و اثرات تحریم‌ها. از آنجا که صنایع مهم و پیشرو استان از صنایع کلیدی کشور نیز هستند، به نظر نمی‌رسد دست‌اندرکاران اقتصاد کلان کشور تحت شرایط مشکل‌تر از وضعیت فعلی نیز اجازه افول این فعالیت‌ها را بدهند و در نتیجه احتمال شدت یافتن این خطر بسیار ضعیف است. اما خطر افول فعالیت‌های تولیدی از یک جنبه دیگر نیز وجود دارد که به افت تولید و فعالیت استخراج نفت در گوشه‌هایی از استان باز می‌گردد. این مورد در مسجد سلیمان روی کرده‌است و نشت گاز در این منطقه نیز مزید بر علت شده است. حمایت از توسعه صنایع جایگزین رویکردی است که در چارچوب توسعه محور شرق استان توسط مطالعه آمایش پیش‌بینی شده است.

نقشه ۶-۷- نرخ بیکاری روستاهای استان و نواحی با خطر حاشیه ای شدن

۶-۳-۶-۷- پهنه‌بندی نواحی تمرکز جریان‌ها و فعالیت‌های تولیدی

تمرکز جریان‌های جمعیت و کالا عموماً محصول تمرکز فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی در هر منطقه‌ای محسوب می‌شود. در استان خوزستان نیز همین قاعده حاکم است. در پهنه‌ای از نیمه غربی استان به لحاظ دسترسی به منابع آب و خاک مناسب از گذشته‌های دور تمرکز فعالیت‌های تولیدی و به دنبال آن تمرکز سکونتگاه‌ها تثبیت شده، تمرکز قوی از جریان‌های گوناگون در محور شمالی - جنوبی از دزفول - اندیمشک تا اهواز متمرکز شده است. برای دستیابی به سواحل نیز از اهواز تا بندر امام خمینی و بنادر خرمشهر - آبادان تمرکز جریان محور فوق تقسیم شده و ادامه می‌یابد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که جریان کالا و جمعیت که خود را به گونه‌ای در شبکه جریان ترافیک راه‌های جاده‌ای بین شهری نمایان می‌سازد، در همین محور بیش از بقیه استان متمرکز و قوی است. با استفاده از بررسی‌های فصل دوم در زمینه جریان ترافیک روزانه و حجم جریان‌ها در شبکه راه‌های استان، نقشه ۶-۸ سطح بندی جریان‌های تمرکز در استان نمایانده شده است.

۶-۳-۶-۸- پهنه‌بندی محدوده‌های گردشگری و گذران اوقات فراغت

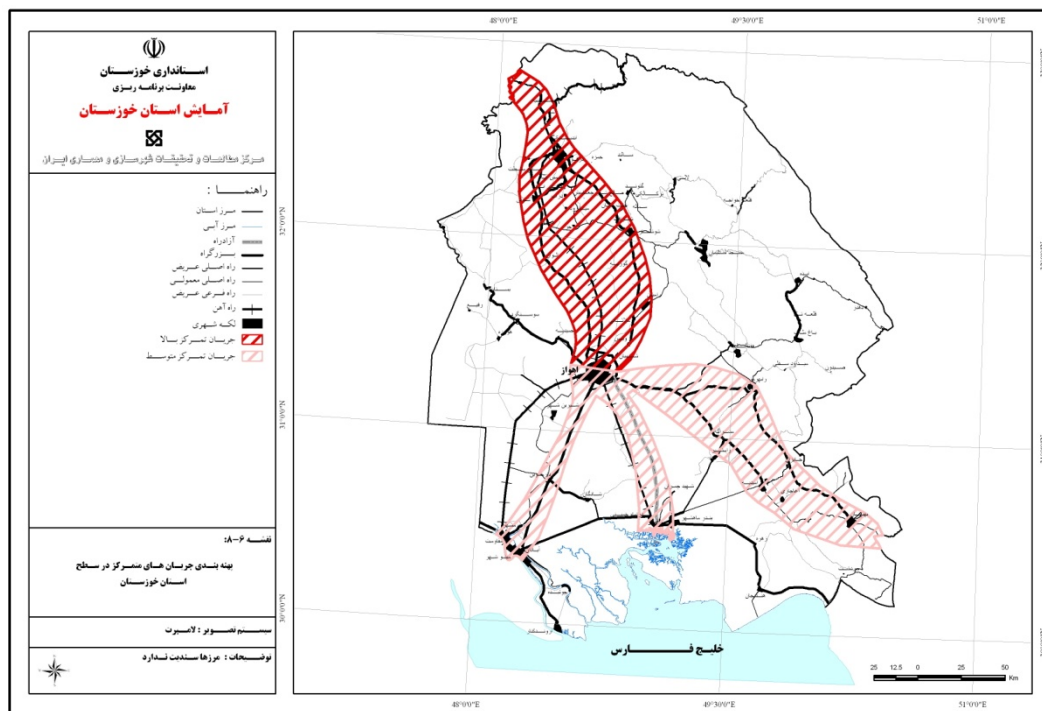
در استان خوزستان بر طبق مطالعات مفصل طرح جامع گردشگری استان، پنج پهنه یا قلمرو گردشگری تشخیص داده شده است. این پهنه‌بندی با استفاده از منابع اصلی گردشگری استان یعنی منابع طبیعی، آبی، صنعتی، فرهنگی، مذهبی و تجاری در سطح استان تعیین شده است:

پهنه گردشگری یکم

این پهنه از شمال استان و در امتداد شاهراه قدیمی اندیمشک - اهواز شروع شده و سپس به آبادان - خرمشهر ختم می‌شود. در واقع این محور تمام استان را از شمال تا جنوب طی می‌کند. بر اساس مطالعات انجام شده، محور گردشگری یکم ارائه دهنده خدمات گردشگری فرهنگی، تاریخی، مذهبی، صنعتی، تجاری، آبی، ورزشی و صنعتی تعیین شده است.

پهنه گردشگری دوم

بر خلاف پهنه نخست، این پهنه در محور غربی - شرقی تعریف شده و از مرز ایلام شروع می‌شود و پس از طی مسیری که از شمال شوش، جنوب دزفول، شمال شوشتر، مسجد سلیمان و شمال ایذه می‌گذرد سرانجام از استان خوزستان خارج می‌گردد. در این پهنه گردشگری، قابلیت‌هایی چون خدمات گردشگری طبیعی و فرهنگی تشخیص داده شده است.

نقشه ۶-۸- پهنه‌بندی جریان‌های متمرکز در سطح استان خوزستان

پهنه گردشگری سوم

پهنه سوم گردشگری استان بیشتر حول منابع گردشگری که در ارتباط با یادمان‌های دفاعی جنگ تحمیلی ایران و عراق می‌باشد، تعریف شده است. این پهنه به طور کلی در ناحیه‌ای در غرب اهواز و در امتداد مسیر اهواز- هویزه - سوسنگرد- بستان واقع شده است و ارائه دهنده آثار و یادمان‌های دفاعی و همچنین برخی منابع طبیعی گردشگری شناخته شده است.

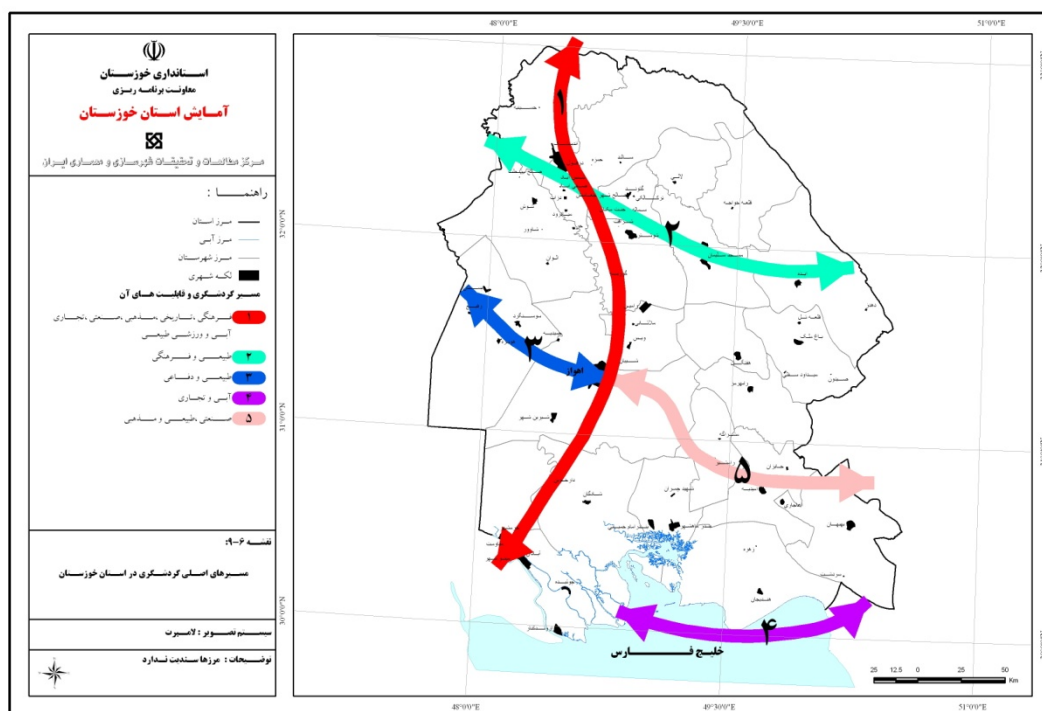
پهنه گردشگری چهارم

پهنه چهارم گردشگری به طور کلی به سواحل جنوبی استان و درآب‌های ساحلی خلیج فارس مکان‌یابی شده و ویژگی آن این است که در آن منابع اصلی گردشگری به دو عامل استفاده از آب در سواحل خلیج فارس و تجارت از بنادر تعیین شده است. فراموش نباید کرد که بنادر موجود در این سواحل یکی از مهمترین بنادر کشور بوده و بندر امام خمینی در شهرستان ماهشهر از نظر اهمیت یکی از مبادی ورودی سطح یک کشور محسوب می‌شود. بنادر آبادان و خرمشهر نیز ضمن آن که دو بندر قدیمی ایران محسوب می‌شوند در همین حال ضمناً اکنون با وجود منطقه آزاد اروند، اهمیت گردشگری تجاری نیز پیدا کرده است.

پهنه گردشگری پنجم

پهنه گردشگری پنجم در محور اهواز - سه راهی کوپال، جنوب رامشیر، آغاچاری، امیدیه و شمال بهبهان قرار گرفته و در آن قابلیت‌هایی با ویژگی‌های گردشگری صنعتی، طبیعی و مذهبی تعیین شده است.^۱

هر چند گردشگری در استان خوزستان از نظر اهمیتی که بخش‌های صنعت، انرژی، کشاورزی و تجاری در اقتصادی استان برخوردارند، در مراتب بعدی جای می‌گیرند لیکن این پنج پهنه گردشگری استان با قابلیت‌های متنوعی که ارائه می‌کنند می‌توانند به ویژه در فصول سرد سال جاذب گردشگران دست کم داخلی باشد. (نقشه ۶-۹)

نقشه ۶-۹- مسیرهای اصلی گردشگری در استان خوزستان

۶-۳-۶-۹- پهنه‌بندی تقسیمات سیاسی

چنان‌که پیش‌تر در فصل دوم هم به تفصیل گفته شد در تقسیمات جدید کشوری ایران که در دی ماه سال ۱۳۱۶ به تصویب رسید، محدوده استان امروزی خوزستان در استان ششم و هفتم قرار می‌گرفت. بدین ترتیب که از استان ششم دو شهرستان اهواز و خرمشهر و از استان هفتم شهرستان بهبهان، مجموعاً محدوده امروزی استان خوزستان را تشکیل می‌داد^۱.

به عبارت دیگر محدوده استان امروزی خوزستان شامل دو شهرستان اهواز و خرمشهر از استان ششم و شهرستان بهبهان از استان هفتم را در بر می‌گرفت. اما تا سال ۱۳۳۵ یعنی اولین سرشماری ایران تغییراتی در محدوده استان بوجود آمد و شهرستان‌های جدید دزفول، شوشتر، آبادان و دشت میشان در محدوده استان تشکیل شد و شهرستان بهبهان نیز از استان هفتم به استان ششم یعنی خوزستان منتقل شد. بنابراین در نقشه‌های سرشماری سال ۱۳۳۵ این تغییرات اعمال شده است.

از سال ۱۳۳۵ خورشیدی یعنی از تاریخ اولین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در ایران تا سال ۱۳۹۰ یعنی آخرین سرشماری در ایران، تقسیمات کشوری خوزستان در جهت افزایش واحدهای تقسیمات کشوری تغییرات بسیاری پذیرفته و از ۱۰ شهرستان در سال ۱۳۳۵ به ۲۴ شهرستان در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است. طی دوسال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۲ نیز سه شهرستان جدید تشکیل شده است: یعنی حمیدیه و کارون از شهرستان اهواز و شهرستان آغا‌جاری نیز از شهرستان بهبهان جدا شده و به صورت شهرستان مستقل در آمده‌اند. بدین ترتیب طبق آخرین تقسیمات اداری سیاسی کشوری، در استان خوزستان اکنون ۲۷ شهرستان تشکیل شده است. در جدول ۶-۵۳ تغییرات تقسیمات شهرستان‌های استان خوزستان از سال ۱۳۵۵ تا سال ۱۳۹۲ ارائه شده است. در این تغییرات نشان داده شده که شهرستان‌های سال ۱۳۵۵ در سال‌های بعد به کدام شهرستان تقسیم شده‌اند. در واقع در این جدول به خوبی نشان داده شده که شهرستان‌های امروزی استان دارای چه سابقه‌ای بوده و از کدام شهرستان به وجود آمده است.

در نقشه ۶-۱۰ آخرین تقسیمات اداری سیاسی استان به تفکیک شهرستان، بخش و دهستان با مراکز آن نمایانده شده است.

۱- استان ششم شامل شهرستان‌های خرم‌آباد، اهواز، خرمشهر و گلباگان و استان هفتم شامل بهبهان، شیراز، بوشهر، فسا، آبادان و لار بود.

جدول ۶-۵۳- تغییرات تقسیم شهرستان‌های استان خوزستان طی حدود چهل سال اخیر

۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۲ (۲۷ شهرستان)
آبادان	آبادان	آبادان	آبادان	آبادان
خرمشهر	خرمشهر- شادگان	خرمشهر- شادگان	خرمشهر- شادگان	خرمشهر- شادگان
اهواز	اهواز	اهواز	اهواز	اهواز- باوی- حمیدیه- کارون
ماهشهر	ماهشهر	ماهشهر	ماهشهر- هندیجان- امیدیه	ماهشهر- هندیجان- امیدیه
دشت آزادگان	دشت آزادگان	دشت آزادگان	دشت آزادگان	دشت آزادگان- هویزه
بهبهان	بهبهان	بهبهان	بهبهان	بهبهان- آغاجاری
رامهرمز	رامهرمز	رامهرمز	رامهرمز- رامشیر	رامهرمز- رامشیر- هفتگل
ایذه	ایذه	ایذه- باغملک	ایذه- باغملک	ایذه- باغملک
مسجدسلیمان	مسجد سلیمان	مسجد سلیمان	مسجد سلیمان- لالی	مسجد سلیمان- لالی- اندیکا
شوشتر	شوشتر	شوشتر	شوشتر	شوشتر- گتوند
دزفول	دزفول- اندیمشک	دزفول- اندیمشک- شوش	دزفول- اندیمشک- شوش	دزفول- اندیمشک- شوش

مأخذ: سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن کشور، مرکز آمار ایران، سایت dolat.ir

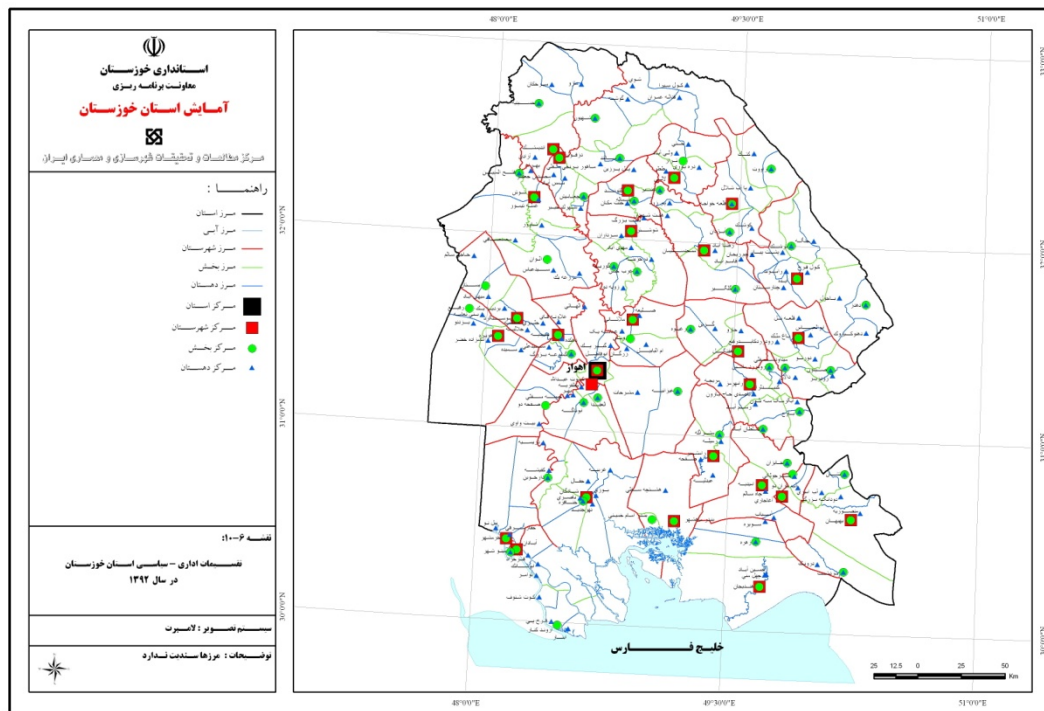
۶-۳-۵- تبیین سطح‌بندی عناصر سازمان فضایی استان

۶-۳-۵-۱- سطح کلان

طرح آمایش استان در سطح کلان به طور خلاصه بر پایه پنج محور توسعه و ذیل بهبود محیط قوانین و مقررات شکل می‌گیرد:

- ۱) کانون‌های توسعه شهری به عنوان موتور توسعه (کشنده) مناطق پیرامونی،
- ۲) توسعه شبکه‌های زیربنایی (شبکه‌های حمل و نقل، آب، انرژی، ارتباطات) و شبکه‌های خدمت، برای پیوند دادن کانون‌های توسعه شهری به مرکز استان و مناطق پیرامونی،
- ۳) حمایت از توسعه فعالیت‌های تولیدی و خدمات،
- ۴) گسترش بازارها: برقراری ارتباط پیشرفته در بازارهای اقتصادی، به خصوص در بازار کالا و سرمایه بین عوامل اصلی هر بازار با گروه‌های ذینفع،
- ۵) حفاظت و توسعه محیط زیست طبیعی و فرهنگی،

این پنج محور در ارتباط ارگانیک با یکدیگر قرار می‌گیرند و توسعه از تعامل آن‌ها حاصل می‌شود.

نقشه ۱۰-۶ - تقسیمات اداری - سیاسی استان خوزستان در سال ۱۳۹۲

- کانون‌های توسعه شهری با برخورداری از شبکه‌ها و رشد و توسعه اقتصادی حاصل از سرمایه‌گذاری در بخش‌های تولیدی و خدماتی و گسترش بازارها به سطحی از توسعه می‌رسند که بتوانند به توسعه مناطق پیرامونی کمک کنند.
 - شبکه‌ها در خدمت توسعه شهرها و مناطق پیرامونی قرار می‌گیرند و به علاوه طراحی آنها در خدمت سلسله مراتب خدمت‌رسانی و خدمت‌گیری قرار می‌گیرد.
 - گسترش بازارها هم روابط عرضه و تقاضا در بازارهای اقتصادی را تقویت می‌کند: روابط تولیدی و بازار محصولات، بازار نهاده‌ها، بازرگانی تولید- مصرف، عرضه- تقاضا در بازار سرمایه مانند آن،
 - عدم تمرکز درون استانی در ظرفیت برنامه‌ریزی و ظرفیت اجرایی سبب خواهد شد تا مناطق عقب مانده‌تر از نیروی متخصص بیشتری برخوردار شود، که این نیز به به کاهش عدم تعادل‌ها کمک می‌کند.
 - و همه این عوامل در چارچوب حفاظت و توسعه محیط زیست طبیعی و فرهنگی شکل می‌گیرد.
- بنابراین در کلان‌ترین سطح سازمان فضایی عناصر زیر حضور خواهند داشت:
- مرکز استان
 - تعداد ۹ کانون توسعه شهری به عنوان مراکز توسعه اقتصادی- اجتماعی- فرهنگی در پهنه استان، شامل:
 ۱. اهواز و شهرهای اقماری آن،
 ۲. آبادان - خرمشهر،
 ۳. بندر ماهشهر - بندر امام خمینی،
 ۴. دزفول - اندیمشک، شوش، شوشتر، گتوند،
 ۵. بهبهان - آغاجاری، امیدیه،
 ۶. رامهرمز - هفتگل، مشراکه، رامشیر،
 ۷. ایذه- باغ ملک، دهدز،
 ۸. مسجد سلیمان - قلعه خواجه، لالی،
 ۹. سوسنگرد - بستان، هویزه
 - ساختار شبکه اصلی حمل و نقل (فرا استانی و درون استانی)، که در این سطح از آزادراه‌ها و بزرگراه‌ها (دارای میانه) تشکیل می‌شود،
 - ساختار جایگیری صنایع در افق آمایش،
 - ساختار توسعه شبکه‌های آبرسانی،

- ساختار گسترش فعالیت‌های کشاورزی و آبی‌پروری،
- ساختار حفاظت از منابع طبیعی و مناطق تحت حفاظت،
- ساختار کنترل آلودگی.

۶-۳-۲-۵-۶- سطح میانی

عناصر سازمان فضایی استان در سطح میانی، ارتباط بین ۹ کانون توسعه شهری با شهرهای اقماری و مراکز ناحیه و بازارهای خردتر را برقرار می‌نماید.

۶-۳-۵-۶-۳- سطح خرد

در سطح خرد مراکز شهرستان در ارتباط بالا به پایین در یک شبکه سلسله مراتبی شبکه خدمات روستایی با ساختار شبکه جاده‌ای فرعی و روستایی هماهنگ می‌شود و ارتباط مرکز ناحیه - مرکز منظومه و مرکز مجموعه را برقرار می‌نماید.

۶-۳-۶-۶- گسترش روایی سناریو

برای بررسی روایی سناریوها از آغاز مطالعات آمایش سه دسته بررسی زیر صورت گرفته است:

- (۱) بررسی سازگاری درونی بین اهداف بنیادین - اهداف میانی و اهداف ابزاری
 - (۲) بررسی سازگاری بین راهبردهای توسعه بخشی و فضایی با اهداف بنیادین از طریق بررسی نحوه اثرگذاری این راهبردها بر اهداف ابزاری و میانی،
 - (۳) بررسی سناریوهای مطرح شده و میزان اثرگذاری راهبردهای پیشنهادی برای حالت بحرانی در هر یک از سناریوها،
- این بررسی‌ها در جلسات کارگروه‌های مطالعات آمایش به صورت بحث و تبادل نظر و همچنین از طریق تکمیل پرسشنامه نظرخواهی صورت گرفته است.
- نتیجه حاصل یک وفاق عمومی در مورد اهداف بنیادین - اهداف میانی - اهداف ابزاری - راهبردهای بخشی و فضایی از یک طرف و یک وفاق عمومی دیگر در مورد سناریوها و راهبردهای مقابله با حالت بحرانی در آن‌ها است.

۶-۳-۷- تصویرسازی سناریو

تصویرسازی سناریو بر اساس مفاد بندهای ۵-۳-۶ و ۶-۳-۶ در بند ۴-۶ و مشخصاً در بند ۳-۴-۶ صورت

گرفته است که نتایج آن به صورت نقشه‌های ۱۱-۶ تا ۱۶-۶ در آن بند ارائه شده‌اند.

۴-۶- تدوین راهبردهای توسعه استان

۴-۶-۱- تبیین جهت‌گیری‌ها و راهبردهای کلی توزیع جمعیت و فعالیت در استان

براساس عنوان این بند راهبردهای کلی توزیع جمعیت و فعالیت در فضا تدوین می‌شود و تأکید اصلی نیز بر همین دو موضوع خواهد بود.

راهبردهای کلی توزیع جمعیت در فضا با استفاده از جنبه‌های فضایی SWOT، و راهبردهای کلی توزیع فعالیت بخش‌ها در فضا نیز با استفاده از جنبه‌های بخشی SWOT، تدوین خواهد شد.

لذا ضرورت دارد تحلیل SWOT، به دو بخش فضایی (برای تحلیل توزیع فضایی جمعیت) و بخشی (برای تحلیل وضعیت فعالیت‌های بخشی) تقسیم شود. بدیهی است تفکیک موضوعات بخشی از فضایی در پاره‌ای از موارد به دلیل همپوشی به سادگی امکان‌پذیر نیست، با این حال در انطباق با شرح خدمات تلاش لازم برای این تفکیک جدول SWOT فضایی و بخشی به عمل آمده که به ترتیب در جدول‌های ۶-۶۶ و ۶-۶۷ در ضمیمه دوم این گزارش منعکس شده‌اند.

۴-۶-۱-۱- تدوین راهبردهای سازماندهی فضا

۴-۶-۱-۱-۱- راهبردهای منتج از تحلیل SWOT وضع موجود سازمان فضایی استان

در ادامه، براساس مطالعات قبلی ابتدا نمودها و علل عدم تعادل فضایی و تبعات آن یادآوری می‌شود و به دنبال آن راهبردهای سازمان‌دهی فضا ارائه می‌شود.

چنانکه در تحلیل نقاط قوت و ضعف و فرصت و تهدید به شرح جدول ۱-۶ گزارش حاضر و تحلیل آن در بند ۵-۲-۶ گزارش فصل پنجم مطالعات آمایش استان به تفصیل بیان شده است، استان خوزستان در ارتباط با توزیع فضایی جمعیت (و فعالیت) با چندین مسأله بسیار مهم روبرو است که بیشتر آن‌ها از نقاط ضعف استان ناشی می‌شود. نقاط ضعف که به عنوان نمود عدم تعادل فضایی ظاهر شده‌اند در زیر ارائه می‌شوند و تهدیدهایی که در اثر عوامل بیرونی و در ترکیب با یکدیگر و در ترکیب با نقاط ضعف فراروی توسعه استان و سازماندهی فضایی مناسب آن قرار گرفته‌اند در بند بعدی مطرح می‌شوند.

- نمودهای عدم تعادل فضایی ناشی از نقاط ضعف استان

جمعیت و فعالیت

(۱) تمرکز جمعیت و فعالیت بین نیمه شرقی- نیمه غربی و نیمه شمالی - نیمه جنوبی استان،

شهرها و جمعیت شهری

- (۲) وجود نخست شهری شدید در استان،
- (۳) عدم تعادل کلی در سلسله مراتب شهری و نقش ضعیف شهرهای میانی در حمایت از مناطق پیرامونی،
- (۴) توزیع نامتعادل شهرهای بزرگ در تمام پهنه استان (خالی ماندن شرق و شمال شرق و نوار مرزی غرب استان از شهرهای بزرگ)،
- (۵) توزیع نامتعادل جمعیت شهری در پهنه استان (۷۵ درصد در نیمه غربی و ۲۵ درصد در نیمه شرقی)،

روستاها

- (۶) تمرکز روستاهای بزرگ (که در آینده شهر می‌شوند) در نیمه غربی استان،

کشاورزی

- (۷) توزیع نامتعادل منابع آب و خاک و فعالیت‌های کشاورزی

صنعت

- (۸) تمرکز صنایع بزرگ در نیمه جنوبی استان و بهره‌مند نبودن مناطق حاشیه‌ای از توسعه صنعتی،

شبکه حمل و نقل

- (۹) توسعه نسبی پیشرفته شبکه‌های حمل و نقل جنوب - شمال و عدم برخورداری بعضی دیگر از مناطق، شهرها و شهرستان‌های استان،

خدمات

- (۱۰) تمرکز خدمات مترادف با توزیع جمعیت و محرومیت مناطق حاشیه‌ای

مدیریتی

- (۱۱) تمرکز شدید سیاسی - اداری - برنامه‌ریزی و اجرا در مرکز استان،

مهاجر فرستی به عنوان تابعی از عدم تعادل‌های بالا

- (۱۲) مهاجر فرستی در کل استان،

۱۳) مهاجر فرستی شهرستان‌های حاشیه‌ای استان (حاشیه‌ای نه الزاماً از نظر جغرافیایی، بلکه از نظر ضعف توانمندی)،

• مهم‌ترین تهدیدها در موضوعات محوری و تبعات آن در عدم تعادل فضایی

- جنگ تحمیلی سبب به هم خوردن تعادل فضایی استان شده است.
- جنگ تحمیلی سبب از دست رفتن جایگاه ممتاز بندرهای خرمشهر و امام خمینی و تا حدود زیادی جایگزینی بندر شهید رجایی به جای این دو بندر شد. ادامه این روند تهدیدی برای اقتصاد استان می‌باشد.
- تک‌کریدور شدن محور اصلی جنوب - شمال، یک تهدید دفاعی است،
- علاوه بر تهدید ریزگردها، آلودگی محیط زیست (منابع آب جاری، خاک و هوا) به دلیل تمرکز زیاد کشت و صنعت‌ها و واحدهای صنعتی در شمال اهواز و ادامه آن تا خرمشهر و آبادان، و در نتیجه آلودگی شدید رود کارون، تمرکز صنایع شیمیایی و پتروشیمی در ماهشهر و آلودگی هوا، آلودگی تالاب شادگان و آب‌های ساحلی، تمرکز فعالیت‌های استخراج نفت و گاز و در نتیجه آلودگی خاک در میانه شرقی استان و نشت گاز و آلودگی هوای مسجد سلیمان همگی تهدیدی جدی برای محیط زیست استان می‌باشد.
- کاهش منابع آب در کنار تمرکز شدید صنعتی و آلودگی محیط زیست، علاوه بر تهدید فعالیت‌های تولیدی استان، اثر منفی بر محیط زیست استان می‌گذارد (از جمله ادا نکردن حقایق تالاب‌ها).
- تمرکز شدید سرمایه‌گذاری از محل منابع ملی در مناطق توسعه یافته‌تر استان سبب شده که مزیت‌های مناطق کمتر بهره‌مند کمتر مورد بهره‌برداری قرار گیرد.
- تمرکز شدید منابع، جمعیت و فعالیت در بعضی مناطق و کم بهره ماندن مناطق دیگر از فعالیت و اشتغال سبب مهاجر فرستی شدید بعضی از شهرستان‌ها شده است.
- افت اقتصادی استان به دلایل مختلفی که در بخش‌های مختلف این گزارش به تفصیل مطرح شده است و تهدید عوامل برون مرزی که بر سازمان‌دهی فضایی حال و آینده تأثیر می‌گذارد.
- تهدید بالقوه مسایل اجتماعی - فرهنگی و تهدید بالقوه همجواری با کشورهای خارجی که نیازمند راهکارهای ویژه برای حالت بحرانی می‌باشد، هرچند که احتمال آن کم است (در بند ۴-۶، ۲، آزمون پابرجایی راهبردها توضیح داده شده است)،

• علل عدم تعادل فضایی

این عدم تعادل‌ها چنانکه در گزارش‌های مختلف مطالعات آمایش در چندین جا ذکر شده است، به طور کلی ریشه در دو دسته عامل دارد.

۱- دسته نخست به عوامل طبیعی - جغرافیایی و توزیع منابع طبیعی باز می‌گردد که عصاره آن تفاوت برخورداری پهنه‌های مختلف استان از منابع طبیعی و به خصوص منابع آب و خاک با تمام ویژگی‌ها و تبعات آن است که رئوس آن در ادامه به صورت بسیار خلاصه عبارت است از: (۱) توزیع منابع سرشار و گسترده آب و خاک در نیمه غربی که به گسترش کشت آبی فشرده در این منطقه انجامیده است، (۲)

کوهستانی بودن بخش شمال شرقی استان و

محدودیت منابع خاک گسترده قابل کشت آبی برای فعالیت زراعت و عدم دسترسی آسان به آب جاری و در همین حال برخورداری این بخش از استان از نزولات جوی بالای ۳۰۰ میلی متر در سال که توسعه کشت دیم، گسترش دامداری دام‌های کوچک و تا حدودی توسعه باغداری را پیش پای این مناطق نهاده است. (۳) گرایش به شوری منابع آب

زیرزمینی، افزایش دما و کاهش نزولات جوی و

برداشت آب سطحی در بالا دست، در امتداد شمال به جنوب، که هر سه این عوامل دسترسی به آب برای فعالیت کشاورزی در مناطق جنوب شرقی و جنوب غربی استان را محدود می‌نماید. بر این پایه بخش کشاورزی به عنوان بخش اصلی فعالیت تولیدی به صورت تاریخی در نواحی شمالی‌تر استان و به ویژه در شمال غرب بیشتر توسعه یافته است (نک به گزارش فصل دوم مطالعات آمایش استان).

۲- دسته دوم عوامل مؤثر در عدم تعادل‌های فضایی استان ناشی از تصمیمات ارادی بخش عمومی (و به

تبع آن در بخش خصوصی) و اتفاقاتی که در یکصد ساله اخیر پس از اکتشاف و استخراج نفت در استان خوزستان روی کرده است. سرمایه‌گذاری‌های بخش عمومی در نفت و گاز و فولاد به تبع دسترسی به منابع و بندرگاه (بندر امام خمینی، شاهپور سابق، خرمشهر و آبادان) در نیمه جنوبی تمرکز یافته است. بندر امام خمینی خود به دلیل موقعیت و مزیت آن در پهنه کشور (نزدیکی به تهران و تمرکز جمعیت در غرب کشور)، ایجاد و توسعه یافته و همراه آن شبکه جاده‌ای و ریلی محور جنوب - شمال به عنوان یک محور ملی فرا استانی در داخل استان شکل گرفته است. صنایع شیمیایی و پتروشیمی نیز با تبعیت از

تفاوت‌های اساسی عوامل طبیعی در پهنه استان، دلیل اولیه پیدایش عدم تعادل‌های فضایی در توزیع جمعیت و فعالیت در این قلمرو بوده است. تصمیم منطقی گسترش صنایع بزرگ توسط بخش عمومی در نیمه جنوبی استان، به تبع موقعیت استان و در راستای صیانت از منابع طبیعی آن، دومین عامل اصلی در شکل‌دهی به ساختار فضایی استان بوده است. جنگ تحمیلی نیز اثر مهمی بر ساختار فضایی استان داشته است.

عوامل جغرافیایی و اقتصادی و برای پرهیز از آلوده نمودن منابع آب و خاک بالا دست، در جنوب استان توسعه یافته‌اند. در نتیجه جنوب استان چهره صنعتی گرفته و شمال آن به طور کلی و عمومی در مقایسه با جنوب، کشاورزی مانده است.

در این روند چهار قطب اهواز، آبادان - خرمشهر، بندر ماهشهر - بندر امام خمینی و دزفول از رونق ویژه‌ای برخوردار شده‌اند و بعضی از شهرستان‌ها که نه از منابع طبیعی سرشار و نه از توسعه صنعتی بهره‌مند شده‌اند، به صورت حاشیه‌ای باقی مانده‌اند.

علاوه بر عوامل طبیعی و تصمیمات استراتژیک بخش عمومی، استان خوزستان به دلیل جنگ تحمیلی نیز حدود ده سال از سرمایه‌گذاری ملی در بخش‌های پیشرو آن کمتر بهره‌مند شده و چندین سال نیز پس از جنگ در جریان بازسازی خرابی‌های جنگ قرار داشته است. از سوی دیگر به دلیل تجربه جنگ، تصمیم‌گیری سیاسی - اقتصادی کشور به پخش سرمایه‌گذاری ملی در پهنه وسیع‌تری از کشور متمایل شده است که این تغییر استراتژیک در توسعه بنادر شهید رجایی و باهنر و در توسعه استان‌های کرمان و اصفهان مشاهده می‌شود. در نتیجه به طور کلی هم‌اکنون استان خوزستان از سهم مناسبی از سرمایه‌گذاری ملی در بخش‌های پیشرو برخوردار نیست. نمود این تغییرات در کاهش سهم ارزش افزوده و یا جایگاه استان خوزستان (رتبه آن در بین استان‌های کشور) در فعالیت‌های اصلی استان مانند دامداری - فلزات اساسی - شیمیایی و پتروشیمی و سهم بندر امام در تجارت خارجی کشور (مراجعه شود به بند ۶-۲-۱-۲ گزارش حاضر) مشاهده می‌شود. کاهش نسبی سرمایه‌گذاری ملی و به تبع آن سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در استان خوزستان، در بالا تر بودن نرخ بیکاری استان در مقایسه با متوسط کشور و مهاجرفرستی نسبتاً شدید استان به طور کلی و مهاجرفرستی نسبتاً شدید بعضی از شهرستان‌های آن نمودار شده است.

به علاوه، جنگ تحمیلی بر ساختار فضایی جمعیت و فعالیت در درون استان تاثیر گزافی گذاشته است. مهم‌ترین نمود این تاثیر، افت نقش بندر خرمشهر در تجارت خارجی (بند ۶-۲-۱-۲ گزارش حاضر) و به طور کلی از دست رفتن رونق شهرهای آبادان و خرمشهر در قبال رشد سریع شهر اهواز بوده که در گزارش فصل دوم مطالعات آمایش استان به تفصیل بیان شده است.

• راهبردهای سازماندهی فضا

در اینجا بر اساس تحلیل SWOT و مذاکرات کارگروه‌ها و مطالعات طرح، سه دسته راهبرد ارائه می‌شود. این راهبردها برای کاهش اثر نقاط ضعف و تهدیدها و در مجموع برای بهره‌برداری موثرتر از نقاط قوت و فرصت‌های استان مطرح شده‌اند. بدیهی است این راهبردها در مواردی دارای همپوشی هستند:

یکم: راهبردهای سازماندهی فضا برای کاهش عدم تعادل‌های فضایی در توزیع جمعیت، فعالیت و سکونتگاه‌ها

بر اساس مطالب قبل راهبردهای سازماندهی فضای استان در این بند ارائه می‌شود. قبل از ادامه لازم

توسعه فضایی و بخشی نیازمند اصلاح
استراتژی‌ها و سیاست‌ها است.

راهبرد (استراتژی) عبارت است از
"تدوین چارچوب تخصیص منابع بخش
عمومی"

سیاست‌گذاری به معنی "تدوین چارچوب
تصمیم‌گیری بخش خصوصی توسط بخش
عمومی" است، شامل انواع سیاست‌های
تشویقی یا بازدارنده.

است اقدامات بخش عمومی در امر توسعه تفکیک شود. در
مجموع بخش عمومی در توسعه فضایی و بخشی در دو
زمینه اقدام می‌کند: نخست سرمایه‌گذاری مستقیم در
فراهم کردن زیربناها و شبکه‌های حمل و نقل، آب، برق،
گاز، ارتباطات، ایجاد و توسعه شهرک‌ها و نواحی صنعتی و
مانند آن و ارائه خدمات بهداشت و درمان، شبکه‌های
دمپزشکی و مبارزه با آفات گیاهی و جانوری و مانند آن، و
دوم تنظیم محیط فعالیت‌ها (محیط قوانین و مقررات) و

"حمایت" از فعالیت‌های بخش خصوصی. این حمایت در شکل‌های مختلف اعطای مجوز، واگذاری زمین،
هدایت تسهیلات بانکی، اعطای معافیت‌های مالیاتی و تنظیم محیط قوانین و مقررات مناسب برای
تسهیل و حمایت و تشویق فعالیت‌های بخش خصوصی صورت می‌گیرد.

به عبارت دیگر نقش بخش عمومی در دو دسته طبقه بندی می‌شود: (۱) سرمایه‌گذاری مستقیم، (۲)
سیاست‌گذاری برای هدایت بخش خصوصی به سمت پسندیده از دیدگاه بخش عمومی. به طور کلی آنچه
در این بخش مطرح می‌شود شامل هر دو گروه راهبردها و سیاست‌گذاری‌ها خواهد بود و مقصود از آنچه
تحت عنوان "حمایت از ..." می‌آید دسته دوم یعنی تدوین سیاست‌ها است و در غیر از این مورد، مقصود
سرمایه‌گذاری مستقیم بخش عمومی می‌باشد.

ملاحظه شد ساختار فضایی فعالیت و جمعیت استان در طول هزاره‌ها بر مبنای عوامل طبیعی (و در سده

عوامل طبیعی را نمی‌توان زیاد دگرگون کرد.
اما تغییر استراتژی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها
می‌تواند اساس اصلاح سازمان‌دهی فضا قرار
گیرد.

آخر بر اساس تصمیمات اردی بخش عمومی) شکل
گرفته است. از سوی دیگر توزیع این عوامل طبیعی
زیاد انعطاف‌پذیر نیست. تنها تا حدودی می‌توان منابع
آب را با توجه به شیب و توپوگرافی به مناطق کمتر
بهره‌مند از منابع آب، انتقال داد و خاک را نیز با انجام

عملیات آب و خاک تا حدودی اصلاح کرد و توسعه بخشید. اما در مورد عوامل ارادی، با تغییر استراتژی
و سیاست‌گذاری تا حدود زیادی می‌توان ساختار فضایی فعالیت‌ها و به تبع آن ساختار جمعیت را تغییر
داد. به عنوان مثال همان‌طور که در جاهای مختلف این مطالعات ذکر شده است در شهرستان ماهشهر،
سرمایه‌گذاری بخش عمومی در بندر، صنایع شیمیایی و پتروشیمی و شبکه جاده‌ای این شهرستان سبب

اصلی رشد و توسعه آن بوده است و در غیر این صورت شهرستان ماهشهر با آن اقلیم طاقت فرسا و معیشت بر پایه منابع محدود طبیعی از چنین سطح فعالیت و جمعیت برخوردار نمی‌شد.

بنابر این راهبردهای اصلاح ساختار فضایی استان به اصلاح استراتژی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها مرتبط می‌شود.

راهبردهای سازماندهی فضا به طور طبیعی در راستای بهبود توان مناطق ضعیف‌تر و برقراری توازن در سلسله مراتب توزیع فعالیت و جمعیت اعم از شهری و منطقه‌ای قرار می‌گیرد.

راهبردهای سازماندهی فضا در ارتباط با توزیع جمعیت و فعالیت به طور طبیعی در موضوعات محوری و با توجه به کاهش اثرات تهدیدها و نقاط ضعف فضایی استان در موضوعات محوری، و در جهت بهبود توان مناطق ضعیف‌تر و برقراری نوعی توازن در سلسله مراتب توزیع فعالیت و جمعیت معطوف می‌گردد.

مجموعه این راهبردها برای کاهش عدم تعادل‌ها در ساختار فضایی استان، چنانکه در چند جای دیگر این گزارش آمده است، تلفیقی از حمایت از توسعه چند مرکزی، فراهم کردن شبکه‌های پشتیبان، حمایت از

راهبردهای سازماندهی فضا.

- توسعه شهری چند مرکزی،
- توسعه شبکه‌های زیربنایی پشتیبان،
- حمایت از توسعه فعالیت‌های تولیدی، خدماتی و گسترش بازارها
- گسترش عدم تمرکز و اصلاح سلسله مراتب،

توسعه فعالیت‌های اقتصادی و گسترش بازارها را در بر دارد.

از آنجا که اشتغال مهمترین عامل نگهداشت جمعیت می‌باشد، و با توجه به اینکه در یک نگاه کلی، تولید و اشتغال متکی به سرمایه‌گذاری است، بلافاصله این نتیجه به دست می‌آید که برای بهبود توان نگهداشت جمعیت در مناطق ضعیف‌تر و کاهش عدم تعادل‌های ساختار فضایی

فعالی فعالیت و جمعیت باید سرمایه‌گذاری و در نتیجه سطح فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی در این مناطق ارتقاء یابد.

در ساختار فضایی فعلی چنانکه گفته شد چهار شهرستان توانمندتر استان با کانون شهری قوی وجود دارد، شامل اهواز، آبادان - خرمشهر، ماهشهر و دزفول. از سوی دیگر شهرستان‌های دیگر در رده توانمندی ضعیف‌تر استان قرار دارند و کانون‌های شهری آن‌ها به نسبت ضعیف‌تر است. یکی از راهبردهای اصلی سازماندهی فضا افزایش تعداد کانون‌های شهری و توسعه این مراکز است. به عبارت دیگر با حمایت از افزایش تعداد و توسعه این کانون‌ها و پخش گستره آن در سطح استان می‌توان دستیابی به بازار و خدمات را برای سایر مناطق تسهیل کرد و به این ترتیب سایر مناطق در فاصله کوتاه‌تری به بازار و خدمات اقتصادی و اجتماعی در سطوح بالاتر از قبل دسترسی می‌یابند و این کانون‌ها

موجب توسعه مناطق پیرامونی خود می‌شوند. بدیهی است ارائه سطوح خدمت بالاتر نسبت به قبل به مفهوم گسترش عدم تمرکز می‌باشد به این معنی که بخشی از اختیارات مرکز استان و خدماتی که ارائه می‌کرده است به مرکز منطقه انتقال خواهد یافت.

اما تنها "اعلام حمایت" از کانون‌های توسعه، توسعه را به بار نمی‌آورد. بلکه توسعه هنگامی اتفاق می‌افتد که با یک مجموعه از اصلاح استراتژی‌ها (اصلاح چارچوب تخصیص منابع) و اصلاح سیاست‌گذاری همراه شود:

هر **کانون توسعه شهری** با بهبود شبکه‌های زیربنایی، حمایت از توسعه فعالیت‌های اقتصادی (کشاورزی، صنعت و خدمات) متناسب با محیط و در راستای اهداف بنیادین و مأموریت‌های استان، از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم دولت در زیربناها و فراهم کردن زمینه‌ها سرمایه‌گذاری بخش خصوصی حمایت خواهد شد.

کانون‌های توسعه شهری به عنوان مراکز بازار مناطق پیرامونی و مراکز ارائه خدمات اقتصادی به مناطق پیرامونی و به طور خلاصه به عنوان لکوموتیو توسعه منطقه‌ای که در آن قرار دارند انتخاب شده‌اند.

یکی دیگر از نقش‌های این کانون‌ها، تمرکز زدایی از انباشتگی بیش از حد شهر اهواز است. در این نقش کانون‌های توسعه شهری مورد نظر (غیر از اهواز)، ضمن کمک به هدف توسعه، در ناحیه‌ای کردن مهاجرت و کاهش مهاجر فرستی شدید از مناطق حاشیه‌ای، به مقصد اهواز یا شهرهای بزرگ کشور، نیز نقش خواهند داشت.

مجموعه راهبردهای فرعی‌تر برای برای موفقیت این راهبرد کلی، عبارت هستند از توسعه شبکه‌های زیربنایی برای اتصال به مراکز بالا دست و پایین دست، حمایت از توسعه فعالیت‌های صنعتی و کشاورزی برای تقویت اقتصاد این مجموعه‌ها، ارائه خدمات برتر توسط بخش عمومی در این کانون‌ها توسط بخش عمومی و حمایت از گسترش بازارها و فعالیت بخش خصوصی.

برای کل استان ۹ کانون توسعه شهری^۱ منطبق بر منطقه‌بندی برنامه‌ریزی (نحوه انتخاب به شرح گزارش فصل هفتم مطالعات آمایش) در نظر گرفته شده است. این مجموعه شامل ۴ کانون توسعه شهری

۱- به طوری که در بند "نمودهای عدم تعادل فضایی ناشی از نقاط ضعف استان" در ابتدای همین بند (۶-۴-۱-۱) ذکر شد یکی از نقاط ضعف سلسله مراتب شهری استان، وجود کلان شهر اهواز و ناموزونی سلسله مراتب شهری و شهرهای میانی است. کلانشهرها در جهان به عنوان پیشران توسعه و کانون بزرگ انباشت سرمایه محسوب می‌شوند. بنابراین از این نظر به ویژه در سطح منطقه‌ای این گونه شهرها کانون‌های اصلی محرک توسعه به حساب می‌آیند. با این حال کلان‌شهرها همچنین با مسائل منطقه‌ای اعم از اختلافات طبقاتی، فقر، بزهکاری، مسائل زیست محیطی و غیره روبرو هستند. از این رو با مشخصه پارادوکسیکال روبرو هستند. برای حل این مسائل اکنون یکی از طرح‌های پیشنهادی در سطح جهان طرح‌های موسوم به استراتژی توسعه شهرها یا همان CDS است که در ایران متأسفانه

اهواز، آبادان - خرمشهر، بندر ماهشهر - بندر امام خمینی و دزفول که برخوردارتر هستند و ۵ کانون توسعه شهری دیگر، که به توسعه بیشتری نیاز بیشتری دارند می‌باشد.

مرکز ۹ کانون‌های توسعه شهری انتخاب شده عبارت هستند از (۱) اهواز، (۲) آبادان - خرمشهر، (۳) بندر ماهشهر - بندر امام خمینی، (۴) دزفول، (۵) بهبهان، (۶) رامهرمز، (۷) مسجد سلیمان، (۸) ایزه و (۹) سوسنگرد که از شهرهای معتبر استان هستند. هر یک از این شهرها با شهرهای مجاور خود یک منطقه شهری و با در بر گرفتن چند شهرستان، یک منطقه برنامه‌ریزی را تشکیل می‌دهند.

اهم راهبردهایی که برای توسعه این کانون‌ها در نظر گرفته شده‌اند عبارت هستند از:

- گسترش شبکه‌های زیربنایی برای حمایت از توسعه کانون‌های شهری بالا،
- حمایت از توسعه صنایع و کشاورزی مناسب، حسب شرایط پیش‌گفته در این کانون‌ها،
- ارائه خدمات برتر اداری، اجتماعی و فرهنگی در سلسله مراتب شهری به ویژه در مناطق کمتر توسعه یافته استان،
- ارائه خدمات برتر اقتصادی در سلسله مراتب شهری به ویژه در مناطق کمتر توسعه یافته استان،
- حمایت از توسعه فعالیت‌های جایگزین در شهرهای مواجه با فعالیت‌های نفتی در حال رکود مانند مسجد سلیمان
- حمایت از گسترش بازارها در این کانون‌های توسعه شهری، با توجه به اهداف متنوع این راهبرد و از جمله برای کاهش فاصله بین تولیدکننده و مصرف‌کننده برای کاهش رانتهای واسطه‌گری،
- استفاده از همه ابزارهای سیاست‌گذاری اقتصادی شامل حمایت‌های ترجیحی از کانون‌های توسعه مناطق محروم‌تر،
- انتقال خدمات افزایش سطح خدمات = عدم تمرکز و در کاهش فاصله دسترسی به خدمات در

با استقبال روبه‌رو نشده است. از اواسط دهه ۱۳۸۰ این طرح در سه شهر قزوین، انزلی و شاهرود به صورت پایلوت انجام شد تا پس از بررسی نتایج و سازگاری آن با محیط بومی، بتوان از این طرح به عنوان طرح‌های شهری استفاده کرد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که انجام این طرح‌ها در نیمه راه بازمانده و هیچگونه دستاوردی برای شهرسازی و توسعه شهری ایران نداشته است.

به طوری که در متن گزارش ملاحظه می‌شود، در برنامه آمایش استان خوزستان، با توجه وجود تنها یک کلانشهر اهواز و ناموزونی سلسله مراتب شهری و شهرهای میانی، علاوه بر کلان شهر اهواز و سه کانون شهری نسبتاً قوی آبادان - خرمشهر، دزفول - اندیمشک و ماهشهر ۵ کانون شهری دیگر به شرح متن گزارش انتخاب شده‌اند که در مجموع این ۹ مرکز منطقه نقش توسعه برای خود و مناطق پیرامونی را ایفا خواهند نمود.

درباره ارتباط طرح‌های کالبدی و آمایشی نیز در گزارش فصل هشتم توضیح داده شده است که می‌توانند به آن مراجعه فرمایند.

دوم: راهبردهای کاهش آلودگی منابع آب و خاک

ملاحظه شد تمرکز شدید فعالیت‌های کشاورزی و صنعت در بعضی مناطق استان به آلودگی شدید منابع آب، هوا و خاک در بعضی از مناطق شده است. راهبرد یکم بالا، یعنی کانون‌های توسعه شهری چند مرکزی، خود به پخش فعالیت‌ها در فضا کمک و از تشدید بار آلودگی می‌کاهد، اما راهبرد دوم ضمن همپوشی با راهبرد نخست در توزیع فعالیت‌ها در پهنه استان، پیشگیری از توسعه صنایع آلوده‌کننده در مناطق ویژه‌ای از استان را پی می‌گیرد. به این منظور دو دسته پهنه در فضای استان اعلام شده‌اند: (۱) محدوده ویژه کنترل آلودگی که خود سه منطقه را در بر می‌گیرد: (الف) امتداد رود کارون و شهر اهواز، (ب) محدوده‌هایی از شهرستان‌های آبادان و خرمشهر و بندر ماهشهر (پ) تالاب شادگان.

محتوای این راهبرد کنترلی است با این مفهوم که صنایع جدید در این حریم‌ها باید از قبل و در حین کار مشمول کنترل دقیق زیست محیطی قرار گیرند همچنانکه فعالیت‌ها و صنایع موجود در این منطقه باید مشمول نظارت دقیق و مستمر زیست محیطی قرار گیرند. (حدود و شمول این مناطق و نوع فعالیت‌های ممنوع و مجاز را سازمان محیط زیست استان تعیین خواهد کرد).

لازم به ذکر است که این نظارت و کنترل به دقت در قانون برنامه پنجم توسعه نیز مورد تاکید و تصریح قرار گرفته است (نک ضمیمه چهارم این گزارش در فصل ششم توسعه منطقه‌ای و بخش محیط زیست). دومین پهنه معرفی شده، پهنه پیشنهادی برای استقرار واحدهای صنعتی آلاینده جدید، در شهرستان هندیجان، با ویژگی‌هایی است که در گزارش فصل هفتم مطالعات آمایش استان معرفی شده است. منظور از این راهبرد ممانعت از استقرار واحدهای صنعتی آلاینده جدید، در بالادست منابع آب و خاک کشاورزی و مصارف شهری و روستایی است (حدود و شمول این پهنه و نوع صنایع و یا فعالیت‌ها را سازمان محیط زیست استان تعیین خواهد کرد).

در بند ۶-۴-۱-۱ با عنوان "تدوین راهبردهای سازماندهی فضا"، راهبردهای اصلاح ساختار فضایی استان تدوین شد. لذا در بند حاضر تنها این راهبردها با تحلیل SWOT، محک زده می‌شوند.

سوم: راهبردهای خاص در ارتباط با تهدیدها و عدم قطعیت‌ها

عدم قطعیت یا تهدید ریزگردها و تهدید آینده روابط با کشورهای همسایه و از جمله با کشور عراق از نظر سازماندهی فضا راهبردهای نسبتاً مشابهی را پیش روی قرار می‌دهند که بیشتر در دوری گزینی ایجاد صنایع حساس و سرمایه‌بر در نوار مرزی و مناطق غربی استان خلاصه می‌شود.

عدم قطعیت یا تهدید کاهش منابع آب و آلودگی شدید آن راهبردهای بهره‌برداری کارآتر از منابع آب و کنترل شدید آلودگی این منابع را پیش‌روی قرار می‌دهد. از نظر سازماندهی فضا این راهبرد کنترل

آلودگی در مسیر رودخانه‌های کارون و دز را در اولویت یکم و حفاظت از منابع طبیعی و تالاب‌ها را در اولویت دوم قرار می‌دهد. همچنین از نظر سازماندهی فضا انتقال آب به مناطق شرقی استان که از کمبود آب صدمه بیشتری خواهند دید را در اولویت قرار می‌دهد.

در ارتباط با عدم قطعیت یا تهدید افت اقتصادی راهبردهایی که نقاط آسیب‌پذیر را بیشتر حمایت کنند در اولویت خواهند بود. راهبرد مشخص در این رابطه بالا بردن توان اقتصادی استان از طریق بهره‌برداری موثرتر از همه امکانات می‌باشد که در هدف کارایی اقتصادی خلاصه می‌شود. اما در ارتباط با دو هدف بنیادین دیگر یعنی کاهش عدم تعادل‌ها و توسعه پایدار ترجمان راهبردهای سازمان‌دهی فضا عبارت خواهد بود از توجه ویژه به مناطق آسیب‌پذیر که در این رابطه از محدوده‌های بندری بندر امام خمینی، خرمشهر و آبادان و مناطق کمتر توسعه یافته استان تشکیل می‌شوند.

در ارتباط با عدم قطعیت یا تهدید مدیریت اجتماعی، فرهنگی و قومی علاوه‌بر راهبردهای موضوعی، توجه ویژه به توسعه اقتصادی مناطق کمتر توسعه یافته و توجه ویژه به سرمایه‌گذاری مولد اشتغال (کاهش بیکاری)، افزایش درآمد و کاهش عدم تعادل‌ها در برخورداری از زیرساخت‌های آموزشی، بهداشتی، اداری، کاهش فاصله دسترسی به خدمات از جمله راهبردهایی است که هدف کاهش عدم تعادل‌ها و کاهش تفاوت برخورداری اقوام مختلف و مناطق مختلف در برخورداری از مواهب توسعه را با دقت و استحکام بیشتر تعقیب می‌نماید.

• تحلیل راهبردهای سازماندهی فضا با استفاده از جدول SWOT

علاوه بر مطالب توصیفی به شرح بندهای بالاتر، در رابطه با کاهش عدم تعادل‌ها و کنترل آلودگی منابع آب و خاک استان که دو موضوع بسیار مهم در راستای توسعه استان می‌باشند، به همراه ۵ مورد وضعیت تهدید همراه با عدم قطعیت، با استفاده از نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدها، در ادامه تحلیل لازم در جدول‌های ۵۴-۶ تا ۵۹-۶ ارائه شده است و راهبردهای مناسب هر وضعیت ارائه شده است.

بی‌مناسبت نیست که در اینجا اشاره شود که این راهبردها که از طریق مباحثات جلسات کارشناسی کارگروه‌های آمایش استان و از طریق پرسشنامه نهایی شده‌اند و در ضمن مبنای آزمون پابرجایی راهبردها قرار گرفته‌اند که در بند ۶-۴-۲ جزئیات آن ارائه می‌شود.

جدول ۶-۵۴- راهبردهای سازماندهی فضا از طریق حمایت از کانون‌های توسعه شهری و گسترش آن در پهنه استان

برای کاهش اثر ضعیف‌های عدم تعادل‌های فضایی در توزیع جمعیت و فعالیت، سلسله مراتب نا موزون جمعیت شهری، و ضعف شهرهای میانی (در حمایت از جمعیت شهری و روستایی مناطق پیرامونی در مناطق عقب‌مانده‌تر استان)، توزیع نا متعادل فعالیت‌های صنعتی و کشاورزی در پهنه استان و عدم تعادل توسعه‌یافتگی و توانمندی مناطق استان،	با استفاده از نقاط قوت برخورداری از دانش و تخصص سازمان‌های قدرتمند اجرایی و سابقه ارزشمند "مدیریت توسعه استان" در بهره‌برداری از منابع سرشار آب و خاک استان، شیب مناسب که انتقال منابع آب سطحی را ممکن می‌سازد و با برخورداری از گستره وسیع زیرساخت‌های شهرک‌ها و ناحیه‌های صنعتی، زیرساخت‌های کشاورزی و زیرساخت‌های حمل و نقل،
در جهت مقابله و یا کاهش اثرات تهدیدهای مهاجر فرستی، تهدید نرخ بیکاری بالا و پایین بودن اشتغال و تفاوت زیاد آن بین مناطق استان، تحریم اقتصادی و تهدید افت اقتصادی (کاهش درآمدهای استان)، کاهش منابع آب و تهدید ریزگردها (که کاهش اثرات همه این تهدیدها در گرو افزایش ارزش افزوده بخش‌های تولیدی و خدماتی استان از طریق به کارگیری همه منابع استان و به خصوص منابع مغفول استان و از جمله منابع مناطق عقب‌مانده‌تر استان است)،	و با استفاده از فرصت‌ها: مانند برخورداری از فاصله نزدیک با مرکز کشور، بازار بزرگ داخل کشور (مناطق غربی کشور و استان‌های مجاور) و پتانسیل توسعه صادرات،
راهبرد حمایت از کانون‌های توسعه شهری و گسترش آن در پهنه استان با هدف توسعه شهرهای میانی برای کاهش ناموزونی جمعیت شهرها، تبدیل شهرهای میانی به قطب‌های توسعه در مناطق کمتر توسعه یافته و در همین حال برای حمایت این شهرها از توسعه مناطق پیرامونی خود و کاهش فاصله دسترسی به سطوح خدمات برتر ارائه شده است. نتایج مورد انتظار: توسعه فعالیت‌های کشاورزی، صنعتی و خدمات در این کانون‌ها و حمایت از توسعه مناطق پیرامونی، افزایش توانمندی کلی اقتصاد استان، افزایش توانمندی نسبی حفظ جمعیت و <u>اصلاح ساختار فضایی جمعیت و فعالیت</u>. - محتوای عمومی این راهبرد عبارت است از: - ایجاد کانون‌های شهری چند مرکزی همراه با حمایت از توسعه آن‌ها از طریق: - انتقال آب، - حفظ و توسعه منابع طبیعی، - حمایت از توسعه فعالیت کشاورزی، - حمایت از توسعه بخش صنعت، - حمایت از توسعه بخش خدمات عمومی و خصوصی، - توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز بخش‌های صنعت، کشاورزی و خدمات، - توسعه شبکه‌های حمل و نقل، انرژی و ارتباطات، - با رعایت حفظ و توسعه محیط زیست، - گسترش عدم تمرکز برنامه‌ریزی و اجرا به سطوح پایین‌تر از مرکز استان، - برقراری سلسله مراتب خدمت رسانی، متناسب برای حمایت از کانون‌ها - با همراهی سیاست‌گذاری‌های بخشی / منطقه‌ای برای تحرک بخشیدن به سرمایه‌گذاری توسط بخش خصوصی، (نگاه کنید به مجموعه سیاست‌گذاری بند ۶-۴-۱-۲)	

ادامه جدول ۶-۵۴- راهبردهای سازماندهی فضا از طریق حمایت از کانون‌های توسعه شهری و گسترش آن در پهنه استان

سایر ملاحظات

- تفاوت‌های ساختاری و ضعف توانمندی‌های نوار مرزی غرب استان با راهبرد توسعه شبکه‌های زیربنایی (به خصوص آب و حمل و نقل) به رونق اقتصادی و افزایش بازدهی تولید کمک می‌نماید، اما همین تحلیل با توجه به احتمال تهدید ناشی از کشورهای همسایه (حتی با احتمال بسیار ضعیف) نشان می‌دهد توسعه صنایع حساس در این منطقه از استان قابل توصیه نیست.
- برای کاهش اثرات تهدیدهای کاهش منابع آب و شرایط دشوار ناشی از کاهش رشد اقتصادی، استفاده بهینه از منابع موجود، ضمن تاکید خاص بر گسترش شبکه‌های آبرسانی و آبیاری و ترویج شیوه‌های نوین افزایش راندمان مصرف آب، برای همه مناطق حاشیه‌ای استان توسعه کشاورزی، دامپروری، شیلات و باغداری (در هر منطقه متناسب با محیط و منابع طبیعی آن) مورد نظر است. استفاده بهینه این منابع در نیمه غربی مترادف با فشرده ساختن کشت و افزایش بهره‌وری کشاورزی، همراه با توسعه صنایع مناسب خواهد بود. در مناطق شرقی و در نوار مرزی غرب نیز استفاده بهینه از منابع همراه با افزایش سطح زیر کشت آبی با بازدهی بیشتر، توسعه دامپروری و به ویژه توسعه باغداری در مناطق شمال شرق استان، همراه با توسعه صنایع مناسب و افزایش جمعیت و فعالیت در این مناطق خواهد بود.
- برای کاهش اثرات زیانبار ناشی از ریزگردها، ضمن تلاش برای حل اساسی این مسأله، اساس راهبردهای ارائه شده در این گزارش و بازتاب فضایی آن شامل گرایش صنایع حساس سرمایه‌بر جدید به سمت شرق‌تر استان و توسعه کشاورزی در همین مناطق با گونه‌های مقاوم اساس آن می‌باشد.
- در مورد تهدید آلودگی‌های متمرکز نیز راهبرد توزیع صنایع مناسب هر منطقه در تمام پهنه استان، همراه با محدود کردن ایجاد صنایع آلاینده جدید در مناطق ویژه کنترل آلودگی (کارون، دز، اهواز، ماهشهر، خرمشهر و آبادان، تالاب‌ها و قلمروهای ویژه و حفاظت شده محیط زیست)، کنترل آلاینده‌های صنایع موجود در همه مناطق استان با تاکید بیشتر بر مناطق ویژه کنترل آلودگی، ایجاد صنایع آلاینده جدید در پهنه پیشنهادی برای صنایع آلاینده جدید، که انتظار می‌رود در مجموع از تشدید آلودگی‌های متمرکز بکهد و فضای زیست مناسب‌تری را در افق آمایش نتیجه دهد.
- به همین ترتیب تحلیل SWOT در زمینه عدم تعادل در توزیع شهرها و اندازه آن‌ها و وجود نخست شهری شدید در استان، سازماندهی فضا برای حمایت از توسعه کانون‌های شهری برای پشتیبانی از توسعه مناطق پیرامونی را دیکته می‌کند. سازماندهی فضا برای اعمال سلسه مراتب منظومه‌های روستایی و شبکه‌های مرتبط با آن نیز یکی دیگر از راهبردهای سازماندهی فضا در این جهت می‌باشد. این سازمان‌دهی با گسترش شبکه‌های زیربنایی و حمایت از توسعه صنایع مناسب در این مناطق همخوانی دارد.

جدول ۶-۵۵- راهبردهای سازمان‌دهی فضا در ارتباط با کاهش آلودگی منابع آب و خاک	
با استفاده از نقاط قوت: برخورداری از آگاهی عمومی و دانش و تخصص سازمان‌های قدرتمند اجرایی، سازمان محیط زیست، سازمان‌های مسئول توسعه صنعت و سازمان کشاورزی و سابقه ارزشمند "مدیریت توسعه استان"	برای کاهش اثر ضعیف‌های آلودگی منابع آب و خاک و قلمروهای حفاظت شده استان
و با استفاده از فرصت‌ها: مانند امکان افزایش صادرات محصولات کشاورزی سالم،	در جهت مقابله و یا کاهش اثرات تهدیدهای آلودگی شدید منابع آب و خاک استان به ویژه در کنار تهدید کاهش منابع آب و تهدید ریزگردها،
راهبرد کاهش آلودگی‌های متمرکز با نتایج مورد انتظار زیر قابل حصول خواهد بود: نتایج مورد انتظار: کاهش آلودگی، بهبود محیط زیست انسان و فعالیت‌های تولیدی، سلامت تولیدات کشاورزی، نجات قلمروهاب حفاظت شده محیط زیست، افزایش توانمندی تولید کشاورزی و توانمندی کلی اقتصاد استان، - محتوای عمومی این راهبرد عبارت است از: - کنترل و نظارت مستمر محیط زیست استان، - کنترل آلاینده‌های صنایع موجود، کشت و صنعت‌ها و سایر فعالیت‌های تولیدی و انسانی در همه مناطق استان با تاکید بیشتر بر مناطق ویژه کنترل آلودگی - کنترل و نظارت مستمر و با جدیت بیشتر در پهنه‌های آلوده: مناطق ویژه کنترل آلودگی شامل رودخانه‌های اروند و دز، منطقه اهواز، ماهشهر، خرمشهر و آبادان و تالاب‌ها و قلمروهای ویژه و حفاظت شده محیط زیست - دقت بیشتر برای ممانعت از ایجاد صنایع جدید در حاشیه رودخانه‌ها و منابع ارزشمند خاک کشاورزی، به ویژه در بالادست رودخانه‌های استان، - محدود کردن ایجاد صنایع صنایع آلاینده جدید در مناطق ویژه کنترل آلودگی بالا - احداث سایت صنایع جدید آلاینده در منطقه پیشنهادی در شهرستان هندیجان، مرجأ در شمال غرب شهرستان هندیجان در ارتباط با شهرستان ماهشهر که قطب صنایع شیمیایی و پتروشیمی استان است، در زمین‌های غیر قابل کشاورزی و دور از دریا (برای ممانعت از آلودگی آب دریا و مزاحمت برای صید ماهی در این شهرستان). محل دقیق سایت باید با نظر سازمان‌های مسئول و از جمله سازمان محیط زیست، سازمان‌های مسئول توسعه صنعت، سازمان کشاورزی و سایر سازمان‌های ذیربط و با هدایت و هماهنگی "مدیریت توسعه استان" انتخاب شود. - هدایت صنایع آلاینده جدید به پهنه ویژه پیشنهادی برای استقرار این گونه صنایع در شهرستان هندیجان با توجه به فاصله نزدیک این شهرستان به شهرستان ماهشهر، و گستره وسیع زیر ساخت‌های حمل و نقل (موجود و در برنامه احداث، به طور مشخص محور جاده خلیج فارس و محور ریلی خلیج فارس)، - برای کاهش اثرات زیانبار ناشی از ریزگردها، ضمن تلاش "مدیریت توسعه استان" برای حل اساسی این مسأله از طریق پیگیری از مقامات مرکزی، اساس راهبردهای استانی و بازتاب فضایی آن شامل گرایش صنایع حساس سرمایه‌بر جدید به سمت شرق‌تر استان و توسعه کشاورزی در همین مناطق با گونه‌های مقاوم اساس آن می‌باشد.	

جدول ۶-۵۶- راهبردهای سازماندهی فضا در ارتباط با تهدید آلودگی زیست محیطی با منشأ برون مرزی

موضوع تهدید:	
قرارگیری استان در پیشانی آلودگی‌های زیست محیطی فراتر از مرزهای استان به ویژه آلودگی ناشی از ریزگردها	
با استفاده از نقاط قوت سازمان‌های قوی بخشی، نیروهای متخصص و سابقه "مدیریت توسعه استان"	با توجه به نقاط ضعف کمتر توسعه یافتگی مناطق نوار مرزی غرب استان و ضعف تجهیز منابع ملی و درون استانی
با استفاده از فرصت‌های - وجود مشابهت‌ها با کشورهای همسایه و امکان تبادل موافقتنامه و انجام همکاری در پروژه‌های مشترک منطقه‌ای - عضویت ایران در مجامع بین‌المللی مرتبط و امکان کسب کمک‌های فنی و اعتباری از سازمان‌های بین‌المللی	برای کاهش تهدید ریزگردها و کاهش اثر آن‌ها به ویژه در شرایط تحریم اقتصادی و کاهش درآمدهای عمومی کشور و پایین بودن سهم اعتبارات ملی قابل تخصیص به استان
راهبردها اهم راهبردها در ارتباط با پیگیری از مقامات مرکزی است. انجام پروژه‌های مطالعاتی و اقدامات درون استانی ممکن است در رفع علت زیاد مثمر نباشد، اما در جهت کاهش اثر تهدیدها می‌تواند مثمر گردد. الف) چاره‌جویی در سطح ملی - بین‌المللی: • انجام مطالعه سریع و فشرده در مورد زیان و ضرر ناشی از این عوامل در زمینه کارآیی اقتصادی، تولید، ضرر و زیان‌های جانی و سلامتی و غیره در استان و طرح نتایج با مقامات کشور • پیگیری انجام اقدامات توسط مرکز • توسعه مشارکت استان در انجام طرح‌های ملی، منطقه‌ای با کشورهای همسایه و همکاری‌های بین‌المللی ب) چاره‌جویی در سطح استانی: • انجام مطالعات لازم چاره‌جو برای تغییر نوع کشت، بذر و نهال مقاوم، • انجام مطالعات لازم چاره‌جو برای شناخت صنایع کمتر در معرض آسیب، • انجام مطالعات لازم چاره‌جو برای افزایش مقاومت صنایع موجود در قبال این تهدیدها، • اجرای پابلوت طرح‌های پیشنهادی حاصل از مطالعات بالا و ردگیری نتایج و تجدید مطالعات و اجرا، بازتاب فضایی راهبردها: از نظر بازتاب فضایی، این راهبردها ایجاد صنایع جدید، حساس و سرمایه‌بر در مناطق غربی استان که بیشتر در معرض تهدید هستند را ممانعت می‌نماید.	

جدول ۶-۵۷- راهبردهای سازمان‌دهی فضا در ارتباط با تهدید منابع آب

حیطه تهدید: - تغییرات اقلیمی، کاهش بارش برف و تبدیل آن به باران و در نتیجه کاهش ماندگاری و احتمال کاهش نزولات جوی - وابستگی شدید مصرف آب استان به منابع آب‌های سطحی که از استان‌های بالا دست سرچشمه می‌گیرد و امکان برداشت آب بیشتر در این استان‌ها مهم‌ترین راهبردها و بازتاب فضایی آن: به طور کلی مجموعه راهبردهای ارائه شده، در جهت صرفه‌جویی در مصرف آب برای مقابله با وضعیت بحرانی ارائه شده‌اند. افزایش سطح زیر کشت آبی با صرفه‌جویی در مصرف آب قابل جبران است و همین افزایش سطح زیر کشت مبنای منطقی برای توجیه نیاز استان به منابع آب و پایه استدلال برای پیشگیری از انتقال آب سایر استان‌ها را تشکیل می‌دهد. از نظر بازتاب فضایی، این راهبردها انتقال آب سطحی به مناطق کمتر توسعه یافته و کمتر برخوردار از منابع آب سطحی شرق استان را به همراه توسعه کانون‌های شهری، حامی توسعه مناطق پیرامونی را در بر دارند. با توجه به اینکه در حال حاضر چهار کانون توسعه اهواز، آبادان - خرمشهر، بندر ماهشهر و دزفول از وضعیت پیشرفته‌تری برخوردارند ایجاد کانون‌های جدی در مناطق شرقی استان و در یک مورد در نوار مرزی غرب استان (سوسنگرد) توسعه بیشتری برای این مناطق نسبت به وضعیت فعلی فراهم خواهند کرد.	
با توجه به نقاط قوت - سازمان‌های قوی بخشی - پشتوانه تولید کشاورزی - پشتوانه تولید صنعتی - نیروهای متخصص - سابقه "مدیریت توسعه استان"	برای کاهش اثر ضعف‌های - شوری و آلودگی آب‌های سطحی - عدم تامین حقایق تالاب‌ها - توسعه ناکافی شبکه‌های آبرسانی و آبیاری - پایین بودن راندمان مصرف آب در بخش‌های مختلف و به خصوص کشاورزی - پایین بودن راندمان تولید بخش کشاورزی - ضعف کانون‌های توسعه شهری و شبکه‌های جاده‌ای در مناطق حاشیه‌ای برای حمایت از گسترش تولید
و با استفاده از فرصت‌ها: مانند موقعیت استان در دستیابی به بازارهای صادراتی (در راستای جبران بخشی از کاهش درآمدها)	در جهت مقابله و یا کاهش اثرات تهدیدهای آلودگی منابع آب و تحریم اقتصادی و کاهش درآمدهای عمومی کشور
راهبردها اهم راهبردها در ارتباط با بهبود راندمان مصرف آب، بهبود راندمان تولید، تقویت اقتصاد استان برای جبران کمبود احتمالی منابع آب قرار دارند راهبردهای عمومی - راهبردهای توسعه اقتصادی استان به منظور افزایش سرمایه‌گذاری - تولید - اشتغال - راهبردهای کاهش عدم تعادل منطقه‌ای - راهبردهای حفظ و توسعه منابع طبیعی راهبردهای خاص - مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت نسبی استان خوزستان در استفاده از منابع آب - توسعه شبکه‌های آبرسانی و تفکیک مصارف از بالا دست - افزایش راندمان مصرف آب به خصوص در بخش کشاورزی - افزایش راندمان تولید بخش کشاورزی (شامل برنامه‌های ترویجی افزایش راندمان، تجدید نظر در الگوی کشت و تجدید نظر در نهاده‌های کشاورزی) - توسعه اراضی قابل آبیاری و تجهیز آن به شبکه‌های آبرسانی و آبیاری مدرن - گسترش بازارهای داخلی و صادراتی (به منظور مقابله با کاهش درآمد کشاورزان و سایر تولیدکنندگان) - توسعه کانون‌های شهری، حامی توسعه مناطق پیرامونی همراه با توسعه شبکه‌های حمل و نقل - نظارت بیشتر در مکان‌یابی پروژه‌های بخش عمومی و خصوصی (قبل از تصویب) از نظر آلوده‌سازی منابع طبیعی و سازگاری نیاز آب در مقابل دسترسی به منابع آب در محل اجرای پروژه - نظارت بیشتر بر فعالیت‌های تولیدی در راستای کاهش آلوده‌سازی محیط	

جدول ۶-۵۸- راهبردهای سازمان‌دهی فضا در ارتباط با تهدید افت اقتصادی استان

حیطه تهدید و مهمترین راهبردها: • تهدید ناشی از تحریم‌های خارجی و اثر آن بر افت سرمایه‌گذاری در استان از محل منابع عمومی و افت فعالیت‌های اقتصادی به ویژه حمل و نقل و اثر آن بر سایر بخش‌ها، • افت سهم نسبی ارزش افزوده و یا جایگاه استان در بعضی تولیدات کشاورزی و صنعتی که استان به طور تاریخی در آن زمینه‌ها پیشرو بوده است، مانند دامداری، صنایع فلزات اساسی و حتی صنایع شیمیایی و پتروشیمی، (رجوع کنید به بند (پ) جایگاه فعالیت‌های اقتصادی استان خوزستان در سطح کشور از قسمت ۶-۲-۱-۲ همین گزارش) • افت سهم و جایگاه بندر امام خمینی در سطح کشور و به ویژه در مقایسه با بندر شهید رجایی به علت گسترش نیافتن تأسیسات و تجهیزات تخلیه و بارگیری کانتینری در بندر امام خمینی (رجوع کنید به بند (الف) جایگاه فعالیت‌های اقتصادی استان خوزستان در سطح کشور از قسمت ۶-۲-۱-۲-۳-۳-۳ همین گزارش) • مهاجرت نیروهای کارآمد استان، • شرایط عمومی اقتصاد کلان کشور که بر اقتصاد استان تأثیر می‌گذارد، از جمله کاهش درآمد نفت، رکود عمومی اقتصادی، ... مهم‌ترین راهبردها و بازتاب فضایی آن: به طور کلی مجموعه راهبردهای ارائه شده، بهبود وضعیت اقتصادی استان را مد نظر قرار دارد. اما از آنجا که مناطق کمتر توسعه یافته استان در شرایط افت اقتصادی بیشتر صدمه می‌بینند، راهبرد توسعه کانون‌های شهری (برای حمایت از توسعه تولید مرکز منطقه و پیرامون) که بیشتر در خدمت مناطق کمتر توسعه یافته استان می‌باشد باشد دارای وجه فضایی بیشتری می‌باشد.	
با استفاده از نقاط قوت: • برخورداری از منابع بی‌نظیر آب، خاک، انرژی • سازمان‌های قوی بخشی • پشوانه تولید کشاورزی • پشوانه تولید صنعتی • نیروهای متخصص • سابقه "مدیریت توسعه استان"	برای کاهش اثر ضعف‌های • کمبود اعتبارات ملی و تجهیز منابع درون استانی • کامل نبودن زنجیره‌های تولید پیشین و پسین صنایع تخصصی استان، • بهره‌برداری زیر بهینه از شهرک‌ها و نواحی صنعتی استان، • پایین بودن راندمان تولید بخش کشاورزی و توسعه نیافتن صنایع عمومی، • ضعف کانون‌های توسعه شهری و شبکه‌های جاده‌ای در مناطق حاشیه‌ای برای حمایت از گسترش تولید، • ضعف در برقراری هماهنگی‌های بین‌بخشی،
و با استفاده از فرصت‌ها: مانند موقعیت استان در دستیابی به بازارهای صادراتی (داخل و خارج کشور برای کمک به رونق اقتصادی استان)	در جهت مقابله و یا کاهش اثرات تهدید افت اقتصادی در کنار تهدید منابع آب استان و تهدید ناشی از اثر شرایط اقتصادی بر مسایل اجتماعی، فرهنگی

ادامه جدول ۶-۵۸- راهبردهای سازمان‌دهی فضا در ارتباط با تهدید افت اقتصادی استان

راهبردها

اهم راهبردها در ارتباط در جهت بهبود شرایط اقتصادی استان، سرمایه‌گذاری - تولید - اشتغال، توسعه بازارهای داخلی و صادراتی به منظور مقابله با شرایط افت اقتصادی قرار دارند

راهبردهای عمومی

- راهبردهای توسعه اقتصادی استان به منظور افزایش سرمایه‌گذاری - تولید - اشتغال
- راهبردهای کاهش عدم تعادل منطقه‌ای
- راهبردهای حفظ و توسعه منابع طبیعی
- مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت نسبی استان خوزستان در استفاده از منابع آب و تولید کشاورزی صنعتی و سعی در هدایت منابع مالی بیشتر به استان خوزستان
- مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت نسبی حمل دریایی از طریق بندر امام خمینی و توسعه این بندر و سعی در هدایت منابع مالی بیشتر به استان خوزستان به این منظور
- مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت نسبی استان خوزستان در توسعه فن‌آوری‌های نوین نانو، بیو، IT، و انرژی خورشیدی به منظور جذب و هدایت منابع مالی و پروژه‌ها در این زمینه به استان خوزستان

راهبردهای خاص

- توسعه شبکه‌های آبرسانی
- افزایش راندمان مصرف آب به خصوص در بخش کشاورزی
- افزایش راندمان تولید بخش کشاورزی (شامل برنامه‌های ترویجی افزایش راندمان، شامل تجدید نظر در الگوی کشت و تجدید نظر در نهاده‌های کشاورزی)
- توسعه شهرک‌ها و نواحی صنعتی در جهت توسعه بخش صنعت
- بهبود شرایط کسب و کار و تسهیل سرمایه‌گذاری
- گسترش بازارهای داخلی و صادراتی (به منظور مقابله با کاهش درآمد تولیدکنندگان)
- توسعه کانون‌های شهری (برای حمایت از توسعه تولید مرکز منطقه و پیرامون)
- توسعه شبکه‌های حمل و نقل (برای حمایت از توسعه تولید)
- نظارت بیشتر در مکان‌یابی پروژه‌های بخش عمومی و خصوصی (قبل از تصویب) از نظر آلوده‌سازی منابع طبیعی و سازگاری نیاز آب در مقابل دسترسی به منابع آب در محل اجرای پروژه

جدول ۶-۵۹- راهبردهای سازمان‌دهی فضا در ارتباط با مسایل فرهنگی و قومی استان

حیطه تهدید و مهمترین راهبردها: قرارگیری استان در نواحی مرزی با سابقه خطر پذیری و تنش‌های سیاسی، قومی و مذهبی و وجود برخی زمینه‌های قومی - فرهنگی برای ایجاد اختلافات قومی و طایفه‌ای از طریق محرک‌های بیرونی و در حالت عدم التیام کامل شرایط اقتصادی، کالبدی و اجتماعی ناشی از وقوع جنگ تحمیلی و شرایط اقتصاد کلان کشور و استان. در این شرایط توسعه اقتصادی استان با توجه ویژه به کاهش عدم تعادل‌ها بین مناطق و بین مناطق سکونتگاهی اقوام مختلف و محترم شمردن و حمایت از شوراهای محلی و مردم‌نهاد و دخالت دادن بیشتر آن‌ها در تصمیم‌گیری و اجرا مهمترین راهبردها را تشکیل می‌دهند. بازتاب فضایی راهبردها: به طور کلی این راهبردها بهبود وضعیت اقتصادی فضای کمتر توسعه استان را هدف قرار می‌دهد.	
• با استفاده از نقاط قوت همبستگی ملی و دینی و سازمان‌های قوی بخشی، پشتوانه تولید کشاورزی، پشتوانه تولید صنعتی، نیروهای متخصص و سابقه "مدیریت توسعه استان"	برای کاهش اثر ضعف‌های ناکارایی اقتصادی (پایین بودن سطح سرمایه‌گذاری - تولید - اشتغال)، بالا بودن نرخ بیکاری، عدم تعادل در برخورداری از منابع و توسعه اقتصادی در مناطق حاشیه‌ای استان و از جمله در نوار مرزی غرب، توسعه ناکافی زیرساخت‌های اقتصادی (شبکه‌های آبرسانی و آبیاری، حمل و نقل) و کانون‌های توسعه شهری، ضعف در برقراری هماهنگی‌های بین‌بخشی و ضعف در تجهیز منابع ملی و منابع درون استانی
و با استفاده از فرصت‌ها: مانند بازارهای صادراتی (برای توسعه صادرات و رونق بخشی به اقتصاد استان و نواحی مرزی)،	برای کاهش اثر تهدیدهای ناشی از تحریم‌های خارجی و اثر آن بر افت اقتصاد استان که تشدید کننده نقاط ضعف بالا هست.
راهبردها اهم راهبردها در ارتباط در جهت بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی، کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای و نگاه یکسان حکومت به اقوام است. • راهبردهای توسعه اقتصادی استان به منظور افزایش سرمایه‌گذاری - تولید - اشتغال • راهبردهای کاهش عدم تعادل منطقه‌ای • راهبردهای حفظ و توسعه منابع طبیعی • مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت‌های نسبی استان خوزستان و سعی در هدایت منابع مالی بیشتر به استان خوزستان • حمایت از شوراهای محلی و مردم‌نهاد و دخالت دادن بیشتر آن‌ها در تصمیم‌گیری و اجرا (نگرش یکسان حکومت به قومیت‌ها)	

۶-۴-۱-۱-۲- راهبردهای رفع تعارضات سناریوهای شکل‌بندی سازمان فضایی با اصول آمایش سرزمین و ارزش‌های بنیادین

تعارض‌های اساسی در شکل‌بندی سازمان فضایی استان بین سناریوها نیست. بلکه این تعارض‌ها مبنای نظری (تئوریک) دارند. به نقل از بند ۶-۳-۵-۱ تعارض‌های اصلی عبارت هستند از:

- (۱) سازگاری بین کارآیی اقتصادی و کاهش عدم تعادل‌ها،
- (۲) سازگاری بین کارآیی اقتصادی و حفاظت از محیط زیست،
- (۳) سازگاری بین استفاده از مزایای تولید به مقیاس و مزایای همجواری واحدهای توسعه‌ای در مقابل توزیع متعادل‌تر فعالیت‌های صنعتی،

این تعارض‌ها در اصول از تعارض اهداف بنیادین توسعه استان ناشی می‌شوند که قبلاً نیز در هنگام معرفی آن‌ها به این نکته اشاره شده است (رجوع کنید به بخش ۶-۱: شناسایی و تحلیل اهداف بنیادین). توضیح مختصر و بسیار کلی آن است که در شرایط مساوی دیگر، هدف یا اصل کارآیی اقتصادی و مزایای استفاده از بازدهی ناشی از همجواری واحدهای صنعتی، ایجاب می‌نماید سرمایه‌گذاری جدید در مناطقی انجام شود که دارای زیرساخت‌ها و بازارهای گسترده‌تری هستند و با صنایع مشابه و تکمیلی در زنجیره تولید همجواری دارند و از مزایای آن بهره‌مند می‌شوند و در نتیجه بازدهی سرمایه‌گذاری در آن‌ها بالاتر است، یعنی همان مناطق پیشرفته‌تر استان. الگوی بخش خصوصی نیز بر همین منوال سرمایه‌گذاری جدید را به سمت همین مناطق پیشرفته‌تر متمایل می‌کند. ادامه این وضعیت به تمرکز فعالیت‌ها و جمعیت در بخش‌هایی از استان و کم‌بهره‌مند شدن آن در مناطق دیگر منجر می‌شود، یعنی حالت تشدید (یا agglomeration)، مانند غلطیدن گلوله برف در سرایشی که بزرگتر و بزرگتر می‌شود. در نتیجه عدم تعادل در برخورداری از شبکه‌های زیربنایی، سرمایه‌گذاری، واحدهای تولیدی و تولیدات صنعتی، اشتغال و درآمد تشدید می‌شود.

حال یکی از وظایف دولت‌ها کاهش عدم تعادل‌ها است. از آنجا که بازدهی سرمایه‌گذاری در مناطق ضعیف‌تر کمتر از بازدهی آن در مناطق پیشرفته‌تر است، دولت‌ها با سرمایه‌گذاری در مناطق ضعیف‌تر (در نگاه اولیه در مقایسه با الگوی بخش خصوصی)، یک مقدار ضرر می‌نمایند. این ضرر، هزینه اجتماعی نامیده می‌شود. هزینه اجتماعی، هزینه‌ای است که دولت‌ها (به نمایندگی از طرف جامعه) متحمل می‌شوند تا در مقابل آن مقداری فایده اجتماعی (در اینجا کاهش عدم تعادل، رسیدگی به مناطق محروم‌تر، پیشگیری از تخلیه جمعیتی و گسسته شدن بافت جمعیتی، ...) برای جامعه حاصل نمایند. در ارزیابی طرح‌ها و پروژه‌ها از دیدگاه بخش خصوصی، هزینه‌ها و فایده‌های اجتماعی به حساب گرفته نمی‌شوند. از دیدگاه بخش خصوصی تنها آن چه به درآمد بنگاه اضافه می‌شود "فایده" و تنها آن چه از صندوق بنگاه خارج می‌شود "هزینه" به حساب می‌آید. بنابراین فایده‌هایی نظیر ایجاد تعادل، ایجاد اشتغال، کاهش وابستگی کشور به محصولات استراتژیک مانند گندم، کاهش ارزبری، یا موارد دیگر از این دست از دیدگاه بخش خصوصی فایده به حساب نمی‌آید. همچنان‌که آلوده ساختن هوا، آب، خاک، از بین بردن مراتع، جنگل‌ها و مناطق حفاظت شده از دیدگاه بخش خصوصی هزینه به حساب نمی‌آید، مگر

آن که مجبور به جبران آن شوند. اما از دیدگاه ارزیابی بخش عمومی همه موارد بالا باید حسب مورد در فایده‌های اجتماعی و هزینه‌های اجتماعی منظور شوند.

برای رفع این تعارض لازم است. دولت در ارزیابی هزینه-فایده طرح‌ها و پروژه‌های دولتی، به جدیت روش ارزیابی هزینه-فایده از دیدگاه اجتماعی را به کار ببندد، به اختصار به این معنی که هزینه‌های اجتماعی و فایده‌های اجتماعی را نیز ملحوظ نماید و هم بعضی از هزینه‌ها و فایده‌هایی که از دیدگاه بخش خصوصی به حساب گرفته می‌شود ولی در ارزیابی طرح‌ها و پروژه‌ها از دیدگاه بخش عمومی باید حذف شوند را از محاسبات حذف نماید. در این صورت با در نظر گرفتن فایده‌های اجتماعی مانند ایجاد اشتغال و کاهش تفاوت درآمد بین مناطق و حفظ یکپارچگی جمعیت در مناطق ضعیف‌تر استان، این تعارض بر طرف می‌شود.

اقدام دیگری که برای رفع تعارض بین کارآیی اقتصادی و حفاظت از محیط زیست ضرورت دارد، در سند ملی توسعه استان به درستی مورد اشاره قرار گرفته است. در این سند آمده است که بخش خصوصی هرگاه زیان و ضرری متوجه منابع عمومی می‌نماید موظف به پرداخت هزینه آن بشود. این نکته بسیار مهم است، توضیح آن که مراد از پرداخت هزینه الزاماً به پرداخت ریالی، آن هم به صورت مالیات و عوارض به یکی از دستگاه‌های دولتی نیست. هنگامی که طرح‌ها و پروژه‌ها ملزم به استفاده از سیستم‌های تصفیه هوا یا فاضلاب خود شوند به طور طبیعی متحمل هزینه برای آلوده نکردن محیط زیست شده‌اند. یا شرکت‌هایی که از منابع جنگلی برداشت می‌کنند هنگامی که ملزم به ایجاد جنگل دست‌کاشت می‌شوند هزینه تخریب این منابع را پرداخت کرده‌اند. این اقدامات و الزامات از نظر حفظ و احیای محیط زیست بسیار مفیدتر و کارآتر از پرداخت مالیات و عوارضی است که در پرداخت آن اما و اگرهای بسیار روی می‌کند و در هزینه کردن آن برای احیای منابع نیز اما و اگرهای بیشتری مطرح می‌شود. همچنین لازم به یادآوری است که در برنامه پنجم توسعه کشور، به خصوص در فصل ششم، موضوع حفاظت محیط زیست، و منظور نمودن هزینه‌های اقتصادی به کار گرفتن منابع طبیعی و برقراری سیستم‌های پالایش و نظارت مستمر در این زمینه با صراحت و به دفعات مورد تأکید قرار گرفته است.

ناگفته نماند بیش از چندین دهه که سابقه آن به قبل از انقلاب نیز می‌رسد، دستگاه‌ها قبل از پیشنهاد طرح و پروژه‌ای که قرار است از منابع عمومی تأمین اعتبار شود به ارائه نتایج ارزیابی هزینه-فایده موظف بوده‌اند. به علاوه بخش خصوصی نیز در هنگام درخواست تصویب و اخذ مجوز برای ایجاد واحدهای جدید ملزم به ارائه نتیجه چنین بررسی‌هایی بوده است، اما در هیچ یک از دو مورد کار جدی انجام نمی‌شود. بنابراین تشکیل دوره‌های بازآموزی ارزیابی طرح و پروژه به خصوص از دیدگاه بخش عمومی برای کامدیران و کارشناسان این بخش و جدیت در اجرای آن بسیار اهمیت دارد.

علاوه بر تعارض‌های بالا که از دیدگاه نظری حاصل می‌شود، یک تعارض آشکار نیز در سناریوی روابط با همسایگان مطرح می‌شود. چنان‌که مشاهده شد راهبردهای پیشنهادی برای حالت بحرانی در سناریوهای مختلف تعارضی با اهداف بنیادین توسعه استان ندارد. تنها در صورت وقوع بحران در زمینه عدم قطعیت روابط با کشور عراق، راهبرد اجتناب از سرمایه‌گذاری در غرب استان می‌تواند با هدف بنیادین کارآیی اقتصادی و اهداف میانی رشد اقتصادی و تخصیص بهینه سرمایه‌گذاری برای حداکثر کردن بازدهی در تضاد قرار گیرد. به هر حال این تعارض از دیدگاهی دیگر یک تعارض ناخواسته نیست زیرا با توجه به هدف کاهش عدم تعادل‌ها، چه نگرانی از سمت و سوی عراق وجود داشته باشد و چه نداشته باشد در ارتباط با این هدف، هدایت بخش بیشتری از سرمایه‌گذاری‌ها به شرق استان، در مقایسه با وضعیت فعلی توصیه می‌شود.

۶-۴-۱-۲- تدوین سیاست‌های سرزمینی توسعه بخش‌ها در استان (بر اساس تحلیل SWOT تحلیل وضع موجود طبیعی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، امنیتی - دفاعی و پیوندها)

• مقدمه

جهت‌گیری کلان راهبردها و سیاست‌گذاری‌ها در توسعه بخش‌ها باید در راستای اهداف بنیادین و مأموریت و چشم‌انداز استان قرار گیرد. به این معنی که سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها به تولید بیشتر و کارآتر و در همان حال با نگاهی به کاهش عدم تعادل‌ها و با رعایت حفظ و توسعه منابع طبیعی و در راستای دستیابی به مأموریت و چشم‌انداز توسعه استان قرار گیرد. سرمایه‌گذاری بخش عمومی و اصلاح سیاست‌ها در همین حال باید انگیزه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را بهبود بخشد.

اصلاح راهبردها و اصلاح سیاست‌گذاری

توسعه بخش‌ها در کدام جهت؟

- حصول کارآیی،
 - کاهش عدم تعادل‌ها،
 - حفظ و توسعه منابع طبیعی
- در راستای دستیابی به مأموریت‌ها و چشم‌انداز توسعه استان

از نظر جهت‌گیری فضایی، اصلاح راهبردهای بخش عمومی برای کاهش عدم تعادل‌ها مترادف با تغییر جهت سرمایه‌گذاری به سمت مناطق عقب‌مانده‌تر خواهد بود و اصلاح سیاست‌گذاری بخش عمومی به همین منظور مترادف با تغییر جهت سیاست‌گذاری به نفع این مناطق، یا به عبارت دیگر "حمایت" بیشتر از توسعه بخش‌های تولیدی در این مناطق (در همان حال با توجه به کارآیی و حفظ و توسعه منابع طبیعی) می‌باشد.

• تدوین سیاست‌ها

چنانکه در تدوین راهبردهای سازماندهی فضا گفته شد، علل عدم تعادل‌های فضایی از دو دسته علل (عوامل طبیعی و علل ارادی) به گونه‌ای تحول یافته که وضعیت نامتعادل ساختار فضایی فعلی را ایجاد کرده است. بنابراین در اصلاح ساختار فضایی فعلی نیز، توسعه بخش‌ها باید در جهت تعادل بخشی قرار گیرند.

با این پیش‌درآمد، سیاست‌های سرزمینی توسعه بخش‌ها عبارت خواهند بود از سیاست‌های حامی توسعه بخشی شامل (۱) حمایت از توسعه بخش‌های اقتصادی صنعت، کشاورزی و خدمات، (۲) توسعه شبکه‌های زیربنایی آبرسانی و حمل و نقل و انرژی و (۳) سیاست‌های تنظیم کننده محیط فعالیت‌ها.

اصولاً جهت‌گیری سیاست‌های سرزمینی توسعه بخش‌ها، منفک از راهبردهای سازماندهی فضا نیستند، بلکه سیاست‌های سرزمینی با جهت‌گیری فضایی به عنوان ابزار دستیابی به سازماندهی مطلوب فضایی عمل می‌نمایند.

همچنین توجه می‌شود دسته دوم و سوم باید همسو و هم‌جهت و در خدمت "حمایت" از توسعه بخشی قرار گیرند. اما این سؤال مطرح می‌شود که توسعه بخش‌ها در فضای استان چگونه باید با این استراتژی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها شکل بگیرد. پاسخ آن است که توزیع فضایی توسعه بخش‌ها در فضای استان باید تلفیقی از دستیابی به کاهش عدم تعادل‌ها، حفظ کارایی و حفظ و توسعه منابع طبیعی در جهت دستیابی به مأموریت‌ها و چشم‌انداز توسعه را باید هدف قرار دهند.

در ارتباط با کاهش عدم تعادل‌ها، از مطالب قبلی یادآوری می‌شود که در مناطق کمتر توسعه یافته استان شبکه‌های زیربنایی، توانمندی اقتصادی و توانمندی حفظ جمعیت به طور عمومی ضعیف‌تر است و تولید کشاورزی و به خصوص تولید صنعتی در آن‌ها محدودتر است. شاخص‌های برخورداری از صنایع، نیروی متخصص، مهاجرت‌ها و غیره همگی بیانگر آن هستند که مناطق حاشیه‌ای استان که از نظر شاخص توانمندی شبکه حمل و نقل و توانمندی شاخص‌های اقتصادی ضعیف هستند، از نظر شاخص سوم یعنی توانمندی حفظ جمعیت نیز ضعیف هستند و میزان بیکاری و مهاجر فرستی آن‌ها نیز بیشتر از متوسط استان است. بنابر این بخش خصوصی نیز تمایل چندانی به سرمایه‌گذاری در این مناطق ندارد.

بدیهی است تداوم این سیکل بسته عدم تعادل‌ها را تشدید خواهد کرد. لذا برای برون‌رفت از این سیکل بسته، وظیفه دولت تغییر راهبردها (استراتژی‌ها) و اصلاح سیاست‌گذاری به نفع این مناطق می‌باشد. با توجه به آن که بخش عمومی در فعالیت‌های تولیدی به طور مستقیم سرمایه‌گذاری نمی‌نماید (مگر در پروژه‌های ملی)، ضرورت دارد جهت‌گیری سرمایه‌گذاری بخش عمومی در توسعه زیرساخت‌های آب،

برق، انرژی، حمل و نقل، تکمیل شهرک‌ها و نواحی صنعتی این مناطق به نفع تعادل بخشی فضایی اصلاح شود.

توسعه این زیرساخت‌ها به خودی خود تا حدودی در توسعه این مناطق مؤثر خواهد بود، اما به تنهایی کافی نیست، لذا مطالعات آمایش استان، علاوه بر تغییرات استراتژیک بالا، یک مجموعه سیاست‌گذاری را پیشنهاد کرده است که در صورت انجام توأم آن‌ها بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در این مناطق ترغیب خواهد شد. این سیاست‌گذاری‌ها عبارت هستند از:

- تشویق و هدایت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی به این سمت این مناطق با تهیه و تدوین راهنماهای سرمایه‌گذاری بخشی/ شهرستانی،

ساده کردن محیط کسب و کار و افزایش کارآیی سازمان‌ها در این راستا،

- تسهیل امر سرمایه‌گذاری در همه مناطق استان، به ویژه در مناطق کمتر توسعه یافته از طریق اعمال حمایت‌های ترجیحی، مانند اقساط بلند مدت‌تر در پرداخت قیمت زمین شهرک‌ها و نواحی صنعتی، برقراری انواع سیاست‌های ترجیحی منطقه‌ای در معافیت‌های مالیاتی و انواع

- گسترش بازارها: حمایت از (برقراری نمایشگاه‌ها، تسهیل ارتباط فروشنده و خریدار، برقراری ارتباط نوآوران و توسعه دهندگان تکنولوژی با تولیدکنندگان صنعتی و کشاورزی، تسهیل ارتباط سرمایه‌گذاران با تولیدکنندگان صنعتی و کشاورزی، حمایت از ایجاد و توسعه شرکت‌های فنی - مهندسی، حمایت از تشکیل و راه‌اندازی شرکت‌های سرمایه‌گذاری - ساخت و انتقال، حمایت از تشکیل و راه‌اندازی بانک و بورس توسعه استان) و مانند آن.

- همگی از ابزارهای سیاست‌گذاری هستند که در ترغیب بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در توسعه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات اقتصادی استان در راستای کارآیی اقتصادی، کاهش عدم تعادل‌ها و حفظ و توسعه منابع طبیعی و این مناطق کاربرد دارند.

• آب آشامیدنی

عدم تفکیک منابع آب آشامیدنی از سرچشمه رودخانه‌ها، در کنار آلوده شدن آب‌های سطحی به انواع سموم، آفت‌کش‌ها، کودهای شیمیایی و فاضلاب‌ها یکی از نقاط ضعف عمده استان، به ویژه برای مناطق جنوبی استان است. در این مناطق، به علت نقطه ضعف دیگر، منابع آب زیرزمینی نیز شوری برای شرب قابل استفاده نیستند.

این ضعف، کار تصفیه آب شرب شهرها و روستاها را بسیار دشوار کرده است.

نقاط قوت استان در این زمینه شامل برخورداری از منابع آب سطحی، شیب مناسب، وجود نیروهای متخصص و سازمان‌های اجرایی توانمند استان است، که مشروط به تأمین اعتبار لازم قادر به رفع این نقطه ضعف هستند.

راهکار پیشنهادی برای رفع این نقطه ضعف، تخصیص اعتبار لازم برای انتقال آب آشامیدنی از سرچشمه رودخانه‌های به مراکز اصلی سکونت جمعیت شهری و روستایی استان است.

بنابراین در بخش آب، یکی از مهم‌ترین راهبردهای سرزمینی توسعه این بخش، تأمین آب آشامیدنی شهری و روستایی است.

❖ بر اساس بررسی‌های به عمل آمده در کارگروه منابع آب استان، حل این چالش در دست اقدام است و با گسترش شبکه‌های آبرسانی دست اجرا مناطق میانی و جنوبی استان تا افق طرح آمایش از آب شرب مناسب برخوردار خواهند شد.

• توسعه کشاورزی

بر اساس جدول SWOT،

نقاط ضعف استان که بر عملکرد بخش کشاورزی اثر منفی می‌گذارد شامل موارد زیر است:

- منابع آب: اتکا زیاد به منابع آب سطحی به ویژه در مناطق میانی و جنوبی استان، آلودگی این منابع، شور شدن منابع آب سطحی و زیرزمینی در امتداد شمال به جنوب و ناکافی بودن شبکه‌های آبرسانی، تفاوت‌های ساختاری در بهره‌مندی از منابع آب و خاک که با اقدامات استراتژیک بخش عمومی جبران نشده است (به عنوان مثال تفاوت پوشش شبکه‌های آبرسانی در نیمه شرقی و غربی و شمالی و جنوبی)،

- کشاورزی: ناکافی بودن شبکه‌های آبیاری، راندمان پایین آبیاری، راندمان پایین تولید کشاورزی،

- بخش صنعت و مدیریت توسعه در ارتباط با بخش کشاورزی: گسترش ناکافی صنایع پیشین و پسین بخش کشاورزی، گسترش ناکافی فضایی بازارها (بازارهای تأمین نهاده‌ها و محصولات)، حمایت ناکافی تسهیلات، ناکافی بودن شبکه‌های آبیاری، راندمان پایین آبیاری، راندمان پایین تولید کشاورزی،

- ضعف "مدیریت توسعه استان" در ایجاد هماهنگی بین بخشی، تجهیز منابع مالی و کاهش عدم تعادل‌ها،

نقاط قوت استان در حمایت از توسعه بخش کشاورزی شامل موارد زیر است:

- منابع سرشار آب و خاک، برخورداری از سابقه مدیریت استان، توانمندی سازمان‌های آب منطقه‌ای، جهاد کشاورزی، راه و شهرسازی، صنعت و معدن و شرکت شهرک‌های صنعتی در کاهش دادن اثرات نقاط ضعف،
 - دانش تخصصی استان،
 - اقلیم مناسب برای انواع فعالیت‌های کشاورزی، چند بار کشت و تولید محصولات نوبرانه،
 - برخورداری از سابقه مدیریت استان که باید در حل مسایل بین بخشی اقدام نماید،
- فرصت‌های استان در حمایت از توسعه بخش کشاورزی شامل موارد زیر است:
- موقعیت استان در دسترسی بازارهای فرا ملی،
 - برخورداری از بازار بزرگ داخل کشور،
- تهدیدهای فرا روی توسعه استان در مقابل توسعه بخش کشاورزی شامل موارد زیر است:
- تهدید ریزگردها،
 - تهدید کاهش منابع آب، به دلیل تغییرات اقلیمی و برداشت بیشتر در بالادست،
 - تهدید کاهش سهم و مقدار اعتبارات ملی قابل تخصیص به استان به ترتیب به دلیل استراتژی توسعه بیشتر در سایر استان‌ها، و به دلیل تحریم و افت عمومی اقتصاد کشور،

راهبردهای عمومی در تمام پهنه استان

- توسعه و افزایش راندمان شبکه‌های آبرسانی برای بخش کشاورزی (شبکه مشترک با شبکه آبرسانی بخش صنعت)
- "حمایت" از توسعه و افزایش راندمان شبکه‌های آبیاری و به طور کلی افزایش راندمان بخش کشاورزی،
- نظارت، کنترل و پیشگیری از آلودگی منابع آب و خاک توسط فعالیت‌های جاری صنعت، کشاورزی، شهری و روستایی،
- کنترل دقیق "از قبل" در مراحل صدور پروانه‌های احداث و بهره‌برداری واحدهای صنعتی برای پیشگیری از آلودگی منابع آب و خاک،
- حمایت از توسعه صید و آبی‌پروری در حاشیه رودخانه‌ها و دریا (با رعایت مسایل محیط زیست)،
- حمایت از توسعه انواع تولیدات زراعی، باغداری، دامی، آبی‌پروری و صید، مطابق با شرایط محیطی هر منطقه،
- حمایت از ایجاد و توسعه صنایع پیشین بخش کشاورزی (تولید ادوات، ماشین‌آلات و نهاده‌های مورد نیاز این بخش)،

- حمایت از ایجاد و توسعه صنایع پسین بخش کشاورزی (صنایع فرآوری محصولات کشاورزی اعم از سبزیجات، صیفی جات، میوه، صنایع آرد و نان، فرآوری محصولات مهم نظیر خرما، لبنیات، طیور و دام)،
- توسعه شبکه جاده‌ای برای تسهیل دسترسی به بازار و در ارتباط با کشورهای همسایه و استان‌های مجاور به‌ویژه استان‌های شرق و جنوب شرقی استان خوزستان (اصفهان، فارس، بوشهر، چهار محال و بختیاری . . .) که بازار مهمی برای صادرات محصولات کشاورزی استان خوزستان را تشکیل می‌دهند.
- حمایت از گسترش بازارهای نهاده و محصولات کشاورزی در مناطق مختلف استان،
- حمایت از گسترش بازارهای صادرات محصولات کشاورزی استان، به ویژه به کشورهای همسایه و منطقه،
- ریزگردها: بررسی ضرر و زیان ناشی از ریزگردها بر محصولات کشاورزی، انتقال موضوع به دولت مرکزی و پیگیری اقدامات متمرکز،
- ریزگردها: بررسی و در صورت ضرورت تجدید نظر در الگوهای کاربرد نهاده‌ها، به خصوص نهال و بذر متناسب با این شرایط و در صورت ضرورت، تجدید نظر در الگوهای کشت و حمایت از کشت‌های مناسب هر منطقه،
- برای مقابله با اثرات کاهش منابع آب و کاهش اعتبارات از محل منابع ملی، دو دسته راهبرد پیشنهاد می‌شود:
- (۱) طرح استدلال با مقامات دولت مرکزی مبنی بر مزیت نسبی توسعه کشاورزی (و صنعت)، در استان خوزستان برای کشور، برای کاهش فشار انتقال آب برای مصارف تولیدی به سایر استان‌ها، و
- (۲) به کار بستن همه راهبردهایی که به کارآیی بیشتر همه منابع و به ویژه منابع آب استان منجر می‌شود.

راهبردهای ویژه برای مناطق مختلف استان

مناطق شمال غربی و غرب استان

- حمایت از توسعه شبکه‌های آبیاری و زمین‌های زیر کشت آبی،
- افزایش راندمان آبیاری،
- افزایش راندمان تولید و ارزش افزوده،
- حمایت از توسعه دامداری (به ویژه دام بزرگ)،
- حمایت از توسعه زراعت چوب،

- حمایت از توسعه آبرزی پروری در حاشیه رودخانه‌ها (با رعایت مسایل محیط زیست)،
- حمایت از گسترش بازارها و توسعه صنایع مرتبط (مذکور در شرح راهبردهای عمومی)،
- توسعه شبکه جاده‌ای با کشور همسایه،

مناطق شمال شرق استان

- حمایت از توسعه شبکه‌های آبیاری و توسعه کشت آبی در مناطق شرقی استان از طریق انتقال آب از سدهای شمال شرق استان،
- اجرای پروژه‌های پخش آب، آبخیزداری و کنترل سیلاب هم به منظور آبخیزداری و هم به منظور حمایت از بازدهی کشت دیم،
- حمایت از توسعه باغداری همراه با شیوه‌های نوین آبیاری،
- حمایت از توسعه دامداری (به ویژه دام کوچک)،
- حمایت از توسعه زراعت چوب،
- افزایش راندمان تولید و ارزش افزوده،
- حمایت از توسعه آبرزی پروری در حاشیه رودخانه‌ها (با رعایت مسایل محیط زیست)،
- حمایت از گسترش بازارها و توسعه صنایع مرتبط (مذکور در شرح راهبردهای عمومی)،
- توسعه شبکه جاده‌ای ارتباطی با استان‌های اصفهان، چهار محال و بختیاری،

مناطق شرق و جنوب شرق استان

- حمایت از توسعه شبکه‌های آبیاری،
- حمایت از افزایش راندمان آبیاری،
- حمایت از توسعه نخلستان‌ها با شیوه‌های نوین آبیاری،
- حمایت از توسعه دامداری (دام کوچک و بزرگ)،
- حمایت از توسعه نخلستان‌ها،
- افزایش راندمان تولید و ارزش افزوده،
- حمایت از گسترش بازارها و توسعه صنایع مرتبط (مذکور در شرح راهبردهای عمومی)،
- توسعه شبکه جاده‌ای در ارتباط با استان‌های اصفهان، فارس، بوشهر، کهگیلویه و بویراحمد،

مناطق جنوبی استان

- حمایت از توسعه نخلستان‌ها،
- حمایت از توسعه بخش ماهیگیری و آبرزی پروری در اراضی ساحلی دریا و داخل دریا، با توجه ویژه به

مسایل محیط زیست،

- حمایت از گسترش بازارها و توسعه صنایع مرتبط (مذکور در شرح راهبردهای عمومی)،

• توسعه صنایع

بر اساس جدول SWOT ،

نقاط ضعف استان که بر عملکرد بخش صنعت اثر منفی می‌گذارد شامل موارد زیر است:

- منابع آب : اتکا زیاد به منابع آب سطحی به ویژه در مناطق میانی و جنوبی استان، آلودگی این منابع، شور شدن منابع آب سطحی و زیرزمینی در امتداد شمال به جنوب و ناکافی بودن شبکه‌های آبرسانی،

- تکمیل نبودن شهرک‌ها و نواحی صنعتی و زیر ظرفیت کارکردن شهرک‌ها و نواحی صنعتی موجود، به علل مختلف و از جمله تکمیل نشدن شبکه‌های آب، برق، گاز، ارتباطات)،
- کامل نبودن زنجیره‌های تولید و از جمله گسترش ناکافی صنایع پیشین و پسین بخش کشاورزی،

- کامل نبودن زنجیره‌های تولید و از جمله گسترش ناکافی صنایع پسین بخش نفت و گاز و پتروشیمی (با برنامه مصوب احداث ۶ شهرک نفت و گاز و پتروشیمی این ضعف در دست برطرف شدن است)،

- کامل نبودن زنجیره‌های تولید پیشین صنایع نفت و گاز و پتروشیمی (تولید قطعات و ادوات مورد نیاز این صنایع)،

- کامل نبودن زنجیره‌های تولید پسین صنایع فلزی، (تولید قطعات و ادوات، صنایع فلزی فابریکی، ماشین‌سازی و . . .)،

- گسترش ناکافی بازار مالی برای تجهیز منابع مالی بخش خصوصی،
ضعف "مدیریت توسعه استان" در ایجاد هماهنگی بین بخشی، تجهیز منابع مالی و کاهش عدم تعادل‌ها،

نقاط قوت استان در حمایت از توسعه بخش صنعت شامل موارد زیر است:

- منابع سرشار آب، شیب مناسب زمین، برخورداری از سابقه مدیریت استان، توانمندی سازمان‌های صنعت و معدن و شرکت شهرک‌های صنعتی،

- بازار بزرگ درون استانی (بخش کشاورزی و صنایع پیشرو مصرف کننده لوازم، ادوات و قطعات، محصولات شیمیایی و پتروشیمی)،

- سابقه صنایع پیشرفته نفت و گاز، شیمیایی و پتروشیمی و صنایع فلزی در استان،

- برخورداری از سابقه مدیریت استان که می‌تواند در حل مسایل بین بخشی اقدام نماید،
- برخورداری از نیروی بسیار متخصص در ایجاد و توسعه صنایع در رشته‌های تخصصی صنعت استان،

فرصت‌های استان در حمایت از توسعه بخش صنعت شامل موارد زیر است:

- موقعیت استان در دسترسی بازارهای فرا ملی،
- برخورداری از بازار بزرگ داخل کشور،
- تهدیدهای فرا روی توسعه استان در مقابل توسعه بخش صنعت شامل موارد زیر است:
 - تهدید ریزگردها،
 - تهدید کاهش منابع آب، به دلیل تغییرات اقلیمی و برداشت بیشتر در بالادست،
 - تهدید کاهش سهم و مقدار اعتبارات ملی قابل تخصیص به استان به ترتیب به دلیل استراتژی توسعه بیشتر در سایر استان‌ها، و به دلیل تحریم و افت عمومی اقتصاد کشور،

راهبردهای عمومی در تمام پهنه استان

- گسترش شهرک‌ها و نواحی صنعتی برای پذیرش صنایع مناسب هر منطقه در سراسر استان و تکمیل زنجیره‌های تولید،
- ایجاد و گسترش شهرک‌ها و نواحی صنعتی ویژه و تخصصی استان، مانند صنایع شیمیایی و پتروشیمی، صنایع فلزی، صنایع غذایی (به طور عام و به خصوص شامل صنایع آرد و نان، لبنیات، شیلات، خرما)،
- حمایت از ایجاد و گسترش شهرک‌های صنعتی توسط بخش خصوصی،
- ایجاد و گسترش نواحی صنعتی ویژه پردازش و صادرات مجدد در مناطق ویژه اقتصادی و نقاط مناسب بندری،
- توسعه شبکه‌های زیربنایی مناسب (راه، آب، برق، گاز، ارتباطات و فاضلاب) شهرک‌ها و نواحی صنعتی،
- تحکیم استانداردهای حفاظت از آب، خاک و هوا به خصوص در محدوده‌های ویژه کنترل آلودگی،
- محدود کردن پذیرش صنایع آلاینده جدید در محدوده ویژه کنترل آلودگی،
- هدایت صنایع آلاینده جدید به سمت پهنه ویژه پیشنهادی،
- حمایت از تکمیل زنجیره‌های تولیدی صنعتی و صنایع پیشین و پسین در صنایع شیمیایی، پتروشیمی، فلزات اساسی و صنایع غذایی،
- حمایت از توسعه صنایع نوین و صنایع دارای تکنولوژی بالا (نانو و بیو فن‌آوری و انرژی‌های پاک و به ویژه انرژی خورشیدی) و صنایع برق، الکترونیک،

- حمایت از توسعه صنایع کوچک و صنایع دارای بازار محلی در همه شهرستانها،
- ریزگردها: بررسی ضرر و زیان ناشی از ریزگردها بر تولیدات صنعتی، انتقال موضوع به دولت مرکزی و پیگیری اقدامات متمرکز،
- ریزگردها: بررسی و یافتن راهکارهای کاهش ضرر و زیان به صنایع موجود استان، و بررسی در زمینه مکان‌های مناسب برای احداث واحدهای صنعتی جدید، برای کاهش اثرات ریزگردها،
- برای مقابله با اثرات کاهش منابع آب و کاهش اعتبارات از محل منابع ملی، دو دسته راهبرد پیشنهاد می‌شود:
- طرح استدلال با مقامات دولت مرکزی مبنی بر مزیت نسبی توسعه صنعتی استان خوزستان برای کشور، و به کار بستن همه راهبردهایی که به کارآیی بیشتر منابع منجر می‌شود (برای جبران ضرر و زیان ناشی از همه تهدیدها)،

راهبردهای خاص برای مناطق مختلف استان

- حمایت از توسعه صنایع تولید کننده ادوات و ماشین‌آلات مورد نیاز کشاورزی دامداری، در نیمه شمالی استان،
- حمایت از توسعه زنجیره‌های تولیدی کشاورزی، صنایع غذایی، فرآوری محصولات کشاورزی، دامی و بسته‌بندی، در نیمه شمالی استان،
- حمایت از توسعه صنایع نوین و صنایع دارای تکنولوژی بالا و صنایع برق، الکترونیک در مناطق مرکزی استان،
- حمایت از توسعه تکنولوژی‌های نوین نانو فن‌آوری و بیو فن‌آوری در مناطق مرکزی و جنوبی استان،
- حمایت از توسعه صنایع فرآوری و بسته‌بندی خرما در جنوب استان،
- حمایت از تکمیل زنجیره‌های تولیدی صنعتی و صنایع پیشین و پسین در صنایع شیمیایی، پتروشیمی، فلزات اساسی در مناطق میانی شرق استان و مناطق جنوبی استان (با توجه به مبحث آلودگی)،
- حمایت از تکمیل زنجیره‌های صنایع غذایی مرتبط با خرما در مناطق جنوبی استان،
- حمایت از توسعه صنایع شیلات در شهرستان‌های ساحلی جنوب استان و در مراکز عمده آبی‌زی پروری حاشیه رودخانه‌ها،
- حمایت از توسعه صنایع تولید کننده قطعات و لوازم مورد نیاز فعالیت نفت و گاز، صنایع شیمیایی، پتروشیمی و صنایع فولاد، در نیمه جنوبی استان،
- پیگیری از مرکز و حمایت از استقرار و کاربرد انرژی خورشیدی در سطح کلان (نیروگاه‌های حرارتی) و در سطح خرد (انواع کاربردهای خانگی و صنعتی کوچک مقیاس)،

• طرح منطقه‌بندی اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان خوزستان

بر اساس طرح منطقه‌بندی اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان خوزستان، این استان بر اساس مشابهت‌ها، همجواری‌ها و شرایط عمومی و زیربنایی، به شش منطقه صنعتی تقسیم شده و توسعه صنایع خاص برای هر منطقه پیشنهاد شده است. (تصویر ۶-۲) مذاکرات کارگروه صنعت استان کم و بیش در مورد این رشته‌های صنعتی و موقعیت مکانی توسعه آن‌ها به جز در یک مورد به وفاق عمومی رسیده است که در ادامه معرفی می‌شوند. در اینجا به اختصار اشاره می‌شود که مطالعات آمایش استان توسعه صنایع شیمیایی و پتروشیمی در چهار منطقه شمالی استان به دلیل حفاظت از محیط زیست و منابع آب و خاک تأیید نمی‌نماید و برعکس بنا به توضیحات مفصلی که در این گزارش مطرح شده است پیشنهاد می‌نماید این‌گونه صنایع در مناطق جنوبی استان توسعه یابد. علاوه بر مناطق جنوبی استان، مطالعات آمایش توسعه این‌گونه صنایع در شهرستان‌های امیدیه، هفتگل و مسجد سلیمان را مناسب و به دلیل حمایت از توسعه مناطق شرقی استان قابل توصیه تشخیص می‌دهد.

منطقه ۱: شامل شهرستان‌های آبادان، خرمشهر و شادگان

صنایع جانبی خرما، نیشکر و شیلات، تولید فلزات اساسی، کشتی‌سازی و صنایع وابسته، صنایع مونتاژ، صنایع با تکنولوژی بالا و صنایع فلزی دقیق و پیشرفته و صنایع پتروشیمی و شیمیایی (بالادستی، پایین دستی)

منطقه ۲: شامل شهرستان‌های ماهشهر، هندیجان، امیدیه و آغاجاری

صنایع شیلات، قطعه‌سازی مدرن کارخانه‌ای برای صنایع نفت و گاز، کشتی‌سازی و صنایع وابسته، صنایع نوین ساختمانی، و صنایع پتروشیمی و شیمیایی (بالادستی، پایین دستی)

منطقه ۳: اهواز، سوسنگرد، هویزه و باوی

ماشین آلات کشاورزی، صنایع جانبی نیشکر، خرما، قطعه‌سازی مدرن، صنایع نفت و گاز، کالای صنعتی با فناوری برتر، صنایع برق و الکترونیک، پزشکی و اپتیک، صنایع نوین ساختمانی و صنایع بازیافت و صنایع نفت و گاز،

منطقه ۴: دزفول، اندیمشک، شوش، شوشتر و گتوند

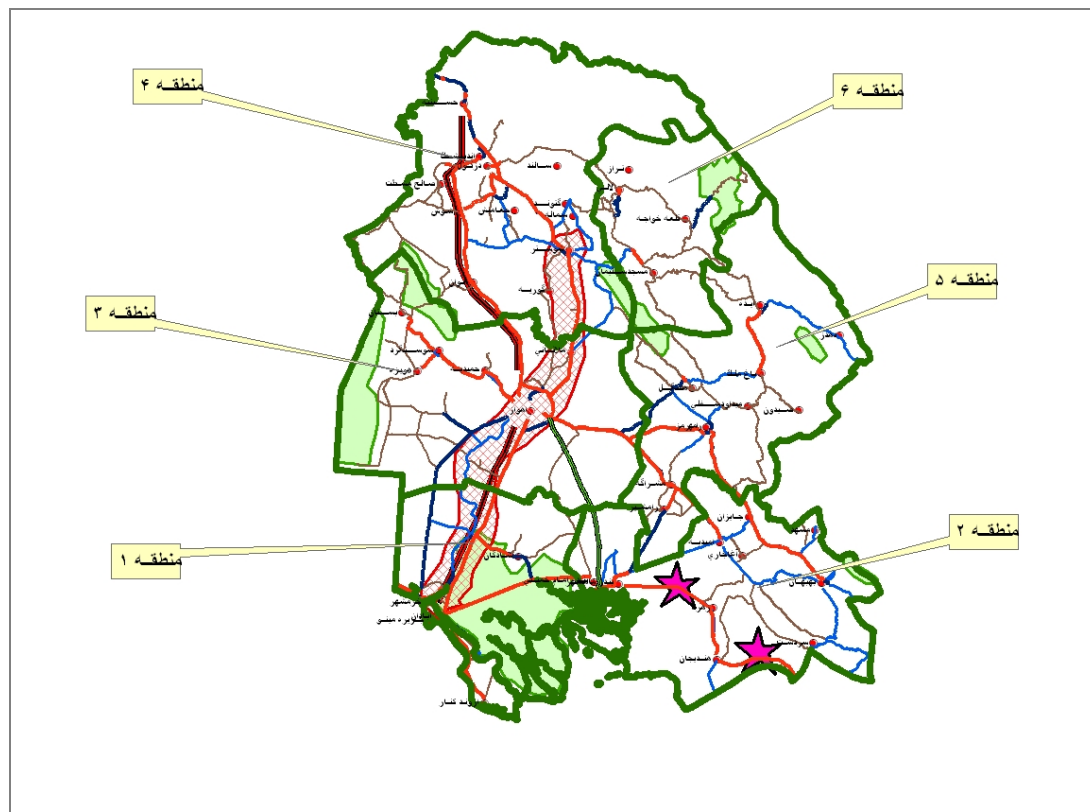
صنایع تبدیلی کشاورزی، جانبی نیشکر، معدنی، برق و الکترونیک، صنایع نوین با فناوری برتر، فولاد آلیاژی، قطعات کارخانه‌ای و نیروگاهی، قطعات خودرو، صنایع نوین معدنی و ساختمانی، ماشین آلات کشاورزی و بازیافت. ایجاد و توسعه صنایع پایین دستی پتروشیمی در این منطقه مورد تأیید مطالعات آمایش استان نمی‌باشد.

منطقه ۵: ایذه، باغملک، رامهرمز، بهبهان، رامشیر و هفتگل

صنایع تبدیلی کشاورزی، غذایی، صنایع معدنی و ساختمانی، قطعات کارخانه‌ای و نیروگاهی، ماشین آلات کشاورزی، بازیافت، ایجاد و توسعه صنایع پایین دستی پتروشیمی در این منطقه به جز در هفتگل مورد تأیید مطالعات آمایش استان نمی‌باشد.

منطقه ۶: مسجد سلیمان، لالی و اندیکا

صنایع غذایی، صنایع معدنی و ساختمانی، قطعه‌سازی مدرن برای نفت و گاز، برق و الکترونیک، صنایع نوین. ایجاد و توسعه صنایع پایین دستی پتروشیمی در این منطقه به جز در مسجد سلیمان مورد تأیید مطالعات آمایش استان نمی‌باشد.

تصویر ۶-۲- منطقه‌بندی سازمان صنعت، معدن و تجارت استان خوزستان برای توسعه صنایع تا افق طرح آمایش استان

(۱) توسعه شبکه حمل و نقل جاده‌ای

بر اساس جدول SWOT،

نقاط ضعف استان در زمینه توسعه شبکه حمل و نقل جاده‌ای عبارت هستند از :

- تک‌کریدور بودن محور ارتباطی با مرکز کشور،
- ضعف ظرفیت شبکه جاده‌ای شمال - جنوب استان با کارکرد ملی - فرا استانی،
- ضعف شبکه جاده‌ای با استان‌های مجاور،
- ضعف شبکه جاده‌ای مرکز استان با مرکز شهرستان‌ها (به ویژه با مرکز شهرستان‌های جدید)،
- ضعف شبکه جاده‌ای در مناطق حاشیه‌ای استان،
- ضعف برون‌سپاری و تجهیز منابع مالی بخش خصوصی و واگذاری احداث و بهره‌برداری به بخش خصوصی،
- ضعف منابع مالی بخش عمومی،
- کوهستانی و یا کوهپایه‌ای بودن مناطق شمال شرق و اغلب مناطقی که شبکه جاده‌ای در آن ضعیف است،

نقاط قوت استان در حمایت از توسعه شبکه حمل و نقل جاده‌ای شامل موارد زیر است:

- توانمندی سازمان راه و شهرسازی استان،
- وجود نیروی متخصص در استان،
- فرصت‌های استان در حمایت از توسعه این بخش شامل موارد زیر است:
- موقعیت استان در دسترسی بازارهای ملی خارج از استان و بازارهای فرا ملی در همسایگی استان،
- امکان بسیج سرمایه‌های بخش خصوصی در بعضی از نقاط استان،
- تهدیدهای فرا روی توسعه استان در مقابل توسعه بخش صنعت شامل موارد زیر است:
- تهدید کاهش سهم و مقدار اعتبارات ملی قابل تخصیص به استان به ترتیب به دلیل استراتژی توسعه بیشتر در سایر استان‌ها، و به دلیل تحریم و افت عمومی اقتصاد کشور،
- تهدید امنیتی در مناطق مرزی غرب استان (به نظر این مشاور به دلیل مشابهت‌های فرهنگی و مذهبی بسیار ضعیف است)،
- تهدید ریزگردها،

راهبردهای عمومی در تمام پهنه استان

- احداث گزینه دوم بندر ماهشهر- دزفول با در مسیر رامشیر - مسجد سلیمان - دزفول برای مقابله با ضعف (و حتی تهدید ناشی از تک کریدور بودن محور ملی جنوب - شمال) و به عنوان مهم‌ترین محور حمایت از کانون‌های توسعه در شرق استان،
- توسعه محورهای ارتباطی با کشورهای همسایه برای تسهیل صادرات،
- توسعه محورهای ارتباطی با استان‌های همسایه شمال شرق، شرق و جنوب شرق استان، برای حمایت از توسعه این مناطق که بیشتر در مناطق حاشیه‌ای استان قرار دارند، و همچنین برای خروج استان از ارتباط تک کریدوری با مرکز کشور (تجربه جنگ تحمیلی)،
- توسعه محور نوار مرزی غرب استان در خدمت توسعه تولید و گردشگری،
- تکمیل شبکه سلسله مراتبی بالا به پایین مرکز استان - مرکز کانون‌های توسعه شهری- مراکز شهرستان و مراکز بخش،
- تکمیل شبکه سلسله مراتبی جاده‌ای روستایی در انطباق با طرح منظومه- مجموعه روستایی،
- ریزگردها: محور گزینه دوم جنوب - شمال به نسبت تا حد زیادی از تاثیر ریزگردها به دور است. علاوه بر پیگیری اقدامات دولت مرکزی، مساله ایمنی جاده‌ها در زمره وظایف جاری راه و شهرسازی و سازمان حمل و نقل جاده‌ای قرار می‌گیرد.
- برای مقابله با اثرات کاهش اعتبارات از محل منابع ملی، دو دسته راهبرد پیشنهاد می‌شود:
- طرح استدلال با مقامات دولت مرکزی مبنی بر مزیت نسبی توسعه صنعتی استان خوزستان برای کشور، و حداکثر بسیج منابع مالی درون استانی و واگذاری سرمایه‌گذاری و احداث به بخش خصوصی (با منابع بخش خصوصی)،

• توسعه شبکه حمل و نقل ریلی

شبکه ریلی جنوب- شمال استان با گلوگاهی در منطقه لرستان (خارج از استان خوزستان) روبرو است که کارایی آن را کاهش می‌دهد. قبلاً مشاهده شد که نقش شبکه ریلی استان در حمل کالا حدود ۶ درصد است. برای افزایش کارایی این سیستم، علاوه بر رفع گلوگاه یادشده، دوخطه و برقی کردن سه بخش عمده شبکه ریلی استان شامل اهواز - دزفول، اهواز- آبادان و اهواز- بندر امام در نظر گرفته شده است. به علاوه در سند ملی توسعه استان خوزستان نیز ایجاد شبکه ریلی برای اتصال استان خوزستان به سایر استان‌های کشور نیز پیش‌بینی شده است:

علاوه بر خطوط فوق، در مطالعات آمایش استان، ایجاد شبکه ریلی سریع برای کریدورهای مواجهه با تراکم ترافیک مسافری (مانند اهواز-آبادان)، برای واگذاری سرمایه‌گذاری به بخش خصوصی پیش‌بینی شده است.

• توسعه شبکه‌های انرژی

از مطالعات فصول پیشین آمایش استنباط می‌شود شبکه برق و گاز از پوشش مناسبی در سطح استان برخوردار است و همه شهرهای استان و نزدیک به صد درصد روستاهای دارای بیست خانوار و بیشتر از برق بهره‌مند هستند.

در همین حال تعدادی از شهرک‌ها و نواحی صنعتی استان به شبکه برق و گاز متصل نشده‌اند که اتصال آن‌ها در برنامه آمایش پیش‌بینی شده است. علاوه بر شبکه برق، استفاده از انرژی خورشیدی بسیار مورد تأکید مطالعات آمایش استان می‌باشد. از نظر انرژی خورشیدی بر اساس نقشه مربوط، امکان بهره‌برداری در سطح کلان (نیروگاه حرارتی) و در سطح خرد (انواع کاربردهای خانگی و صنعتی کوچک مقیاس) وجود دارد. به علاوه سند ملی توسعه استان خوزستان تأکید زیادی بر استفاده از انرژی بیوماس دارد. بر اساس "نقشه باد کشور در ارتفاع ۸۰ متر"، در استان خوزستان تنها شهر اهواز از وزش باد برای بهره‌برداری در سطح تا حدودی مناسب قرار دارد، اما در مقایسه با سایر مناطق کشور این سطح بالا نیست.

• نظام خدمات برتر

کانون‌های توسعه شهری به عنوان مراکز بازار مناطق پیرامونی و مراکز ارائه خدمات اقتصادی به مناطق پیرامونی و به طور خلاصه به عنوان لکوموتیو توسعه منطقه‌ای که در آن قرار دارند انتخاب شده‌اند.

مجموعه راهبردهای عمومی برای توسعه این کانون‌ها قبلاً بیت شد (به طور خلاصه شامل توسعه شبکه‌های زیربنایی برای اتصال به مراکز بالا دست و پایین دست، حمایت از توسعه فعالیت‌های صنعتی و کشاورزی و حمایت از گسترش بازارها و فعالیت بخش خصوصی برای تقویت اقتصاد این مجموعه‌ها و ارائه خدمات برتر توسط بخش عمومی در این کانون‌ها توسط بخش عمومی). به جز ۳ کانون توسعه شهری اهواز، آبادان - خرمشهر و بندر ماهشهر - بندر امام خمینی که نسبتاً برخوردارتر هستند. مجموعه راهبردهای بالا در راستای سطح‌بندی نظام خدمات برتر در فصل هفتم این مطالعات به ارتقای سطح خدمت کانون‌های توسعه شهری ضعیف‌تر تا سطح ۳ (سطح یک، اهواز، سطح دو مجموعه‌های آبادان - خرمشهر، بندر ماهشهر - بندر امام خمینی و دزفول - اندیمشک و سطح سه شامل سایر کانون‌ها) خواهد انجامید.

• توسعه شبکه خدمات آموزش و پرورش و بهداشت شهری و روستایی

بر خلاف بخش‌های تولیدی که توسعه آنها در درجه نخست بر اساس کارآیی اقتصادی تجویز می‌شوند در امور اجتماعی برخوردای یکسان از زیربناها و خدمات مورد نظر است. در این امور بهبود کیفیت زیربناها و خدمات در تمام پهنه استان همراه با کاهش عدم تعادل‌ها سیاست‌های اصلی توسعه را تشکیل می‌دهند. نرم‌های توسعه تا افق مطالعه آمایش، از استانداردهای ملی گرفته شده است. مهمترین سیاست‌ها در این زمینه عبارت هستند از:

- تعادل بخشی در ارائه تأسیسات و خدمات آموزشی و بهداشتی - درمانی،
- تقویت خدمات آموزشی و بهداشتی - درمانی در کانون‌های توسعه شهری به خصوص در مناطق کمتر توسعه یافته،
- ارائه خدمات تخصصی بهداشتی - درمانی در سطح فرا استانی و فرا ملی (ضمن توجه به کسب درآمد ارزی)

• توسعه آموزش عالی

سیاست‌گذاری در این زمینه با شوراهای ملی است اما با توجه به منطبق نبودن رشته‌ها و ظرفیت دوره‌های آموزش عالی استان خوزستان با نیاز بازار کار این استان تجدید نظر در سیاست‌های ملی پیشنهاد می‌شود. به علاوه ظرفیت تخصصی بسیار ارزشمند مجموعه‌های صنعتی استان در صنایع شیمیایی، پتروشیمی، مهندسی نفت و علوم پزشکی امکان ارائه دوره‌های تخصصی برای سایر استان‌های کشور و کشورهای همسایه را در اختیار قرار می‌دهد که استفاده مناسب از این ظرفیت‌ها به توسعه استان کمک زیادی می‌نماید. مهمترین سیاست‌ها در این زمینه عبارت هستند از:

- انطباق رشته‌ها و ظرفیت دوره‌های آموزش عالی استان خوزستان با نیاز بازار کار این استان،
- ایجاد دوره‌های تخصصی آموزشی در زمینه نفت و گاز، صنایع فولاد، شیمیایی و پتروشیمی (ضمن توجه به جذب دانشجویان خارجی)،
- ایجاد دوره‌های تخصصی آموزشی و ارائه خدمات بهداشتی - درمانی به سایر استان‌ها و کشورهای همسایه،

در اینجا نیز مجموعه راهبردهای بالا در زمینه آموزش عالی، آموزش و پرورش و بهداشت در راستای سطح‌بندی نظام خدمات برتر در فصل هفتم این مطالعات به ارتقای سطح خدمت کانون‌های توسعه شهری ضعیف‌تر خواهد انجامید.

• توسعه گردشگری

استان خوزستان دارای منابع متنوع گردشگری شامل مناطق حفاظت شده، آثار تاریخی بسیار ارزشمندی است که حداقل در هفت سایت آثار بسیار ارزشمند تمدن دوره‌های مختلف تاریخی، ۷۱ منطقه نمونه گردشگری و ۳۱ روستای هدف گردشگری می‌باشد. علاوه بر آن استان خوزستان و به خصوص مناطق مرزی آن جلوه‌های جانفشانی مردم این مرز و بوم در دفاع مقدس را با شکوه بسیار به یادگار دارد.

حفظ آثار یاد شده و بهره‌برداری از این منابع برای گسترش گردشگری ایام فراغت، فرهنگی، علمی، زیارتی و گردشگری یادمان‌های جنگ نیازمند توسعه زیربناهای لازم از راه و آب تا ارتباطات و زیربناهای سکونتی و توسعه خدمات گردشگری (آموزش و تربیت نیروهای لازم، حمایت و راهنمایی در تنظیم روال‌های بهره‌برداری مناسب توسط بخش خصوصی و تسهیل قوانین و مقررات).

مهمترین سیاست‌ها در این زمینه عبارت هستند از:

- توسعه شبکه راه‌های دسترسی به سایت‌های گردشگری طبق نظر مشترک اعضای کار گروه گردشگری متشکل از نمایندگان سازمان گردشگری، راه و شهرسازی، بسیج استان، حوزه عمران روستایی استانداری و معاونت برنامه‌ریزی استانداری،
- توسعه زیربناهای آب، برق و ارتباطات برای بهره‌برداری مؤثرتر از منابع توریسم،
- حمایت از فعال‌سازی و مشارکت بخش خصوصی در زمینه ساخت و بهره‌برداری از هتل، مهمان‌سرا، مسافرخانه، کمپ و اردوگاه‌ها در مناطق مختلف استان در انطباق با طرح جامع گردشگری استان،
- حمایت از فعال‌سازی و مشارکت بخش خصوصی در زمینه برگزاری تورهای گردشگری،
- حمایت از برگزاری دوره‌های آموزشی برای کارکنان بخش گردشگری در همه سطوح،
- واگذاری بخشی از خدمات گردشگری راهیان نور به بخش خصوصی استان،
- حمایت از ایجاد غرفه‌های مناسب و آبرومند فروش صنایع دستی استان، محصولات کشاورزی استان (مانند خرما) در مراکز گردشگری،
- حمایت از بسترسازی رودخانه‌های استان در محدوده‌های شهری و فراهم کردن فضای سبز و تفریحات سالم برای اوقات فراغت مردم توسط بخش خصوصی که با پرداخت اجاره به شهرداری‌های مربوط هم به درآمد شهرها کمک می‌نماید و هم جلوه‌های بصری شهر را رونق می‌بخشد و هم زمینه گذران اوقات فراغت مناسبی برای مردم که در فضای استان به شدت به آن نیاز دارند فراهم می‌نماید،

۲) حمایت از گسترش بازارها

- حمایت از برنامه‌های کمک به تجاری سازی و گسترش بازارها در مناطق کمتر توسعه یافته استان، در ارتباط با تخصص‌های تولیدی این مناطق،

• مدیریت توسعه استان

سیاست‌های ذیل مدیریت توسعه استان قبلاً مورد بحث قرار گرفته‌اند و بازتاب فضایی آن‌ها همه پهنه استان را در بر می‌گیرد و به منطقه خاصی محدود نمی‌شود. مهم‌ترین این سیاست‌ها در زیر عنوان می‌شوند:

- ایجاد بورس‌ها و بانک‌های سرمایه‌گذاری و توسعه استان (برای تجهیز منابع مالی بخش خصوصی)،
- مدیریت مؤثر منابع مالی و بانکی و هدایت آن به سمت تولید،
- راه‌اندازی شرکت‌های ویژه برای ایجاد صنایع و واگذاری به مردم، از طریق بازار سهام،
- تحکیم مبانی نظم و انضباط مالی،
- بهبود نظام برنامه‌ریزی و انتخاب پروژه و اعمال بررسی‌های ارزیابی طرح و پروژه از هر دو دیدگاه بخش خصوصی و بخش عمومی بر حسب تعلق منابع مالی به این دو بخش،
- جلب مشارکت مالی شرکت‌های ملی مستقر در استان برای توسعه زیربنای عمومی استان،
- بهبود عملکرد شاخص‌های “سهولت کسب و کار”،
- گسترش زیربنای ارتباطی و حمایت از توسعه دولت الکترونیک و تجارت الکترونیک،
- تقویت مدیریت یکپارچه توسعه استان (عدم تمرکز ملی)،
- انتقال بخشی از وظایف تصمیم‌گیری، بودجه‌ریزی، اجرا و نظارت بر اجرا به سطح شهرستان (عدم تمرکز درون استان همراه با تمرکز درون شهرستان).

۶-۴-۲- آزمون پابرجایی راهبردها با توجه به سناریوهای شکل‌بندی سازمان فضایی استان

در گزارش حاضر تا این مقطع به دلیل الزام رعایت شرح خدمات این مطالعه، راهبردهای توسعه در چندین بند، در ارتباط با موضوعات مختلف ارائه شده‌اند. از جمله می‌توان به بررسی راهبردها در ارتباط با (۱) اهداف بنیادین (۲) مأموریت‌های استان، (۳) اصلاح سازمان فضایی استان، (۴) سیاست‌های سرزمینی توسعه بخش‌ها، (۵) تهدیدها و عدم قطعیت‌ها اشاره کرد [موضوع بندهای ۶-۱-۳-۲- پیش‌درآمدی بر استراتژی‌های کلان توسعه، بند ۶-۲-۴-۱- تحلیل نقاط قوت و فرصت، ضعف و تهدید در ارتباط با مأموریت‌های استان و استنتاج راهبردها، بند ۶-۴-۱-۱- تدوین راهبردهای سازماندهی فضا و مشخصاً بند ۶-۴-۱-۱-۱- راهبردهای منتج از تحلیل SWOT وضع موجود سازمان فضایی استان، بند ۶-۴-۱-۲- تدوین سیاست‌های سرزمینی توسعه بخش‌ها در استان، و در چند بند دیگر در ارتباط با تهدیدها و عدم قطعیت‌ها].

راهبردهای موضوع بندهای بالا، به همراه نظرخواهی در مورد اهداف توسعه استان، اجزای جدول SWOT، و احتمال تهدیدها و راهکارهای مقابله با آن‌ها در جلسات کارگروه‌های مطالعات آمایش مطرح شده و مورد بررسی قرار گرفته است و به دنبال حذف و جرح و تعدیل‌های لازم، موارد نهایی در زیر مجموعه‌هایی که بیشتر مورد توافق بوده است، از طریق پرسشنامه کتبی به نظرخواهی اعضای کارگروه‌ها گذاشته شده است. بدیهی است در این روال، طبق انتظار، اکثر موارد مورد وفاق عمومی اعضا قرار گرفته است.

جدول‌های حاوی نظرخواهی و نتایج آن در ضمیمه یکم این گزارش ارائه شده است.

• انجام آزمون پابرجایی راهبردها

انجام آزمون پابرجایی راهبردها به طور عمده بر اساس روش شماره یک مندرج در شرح خدمات صورت گرفته است که برای حفظ پیوستگی موضوعی در اینجا ارائه نمی‌شود و در ضمیمه یکم گزارش حاضر آمده است و برای تفصیل بیشتر مراجعه به ضمیمه یکم توصیه می‌شود.

• خلاصه نتایج آزمون پابرجایی راهبردها

همانطور که گفته شد راهبردهای پیشنهادی به طور کلی از ضریب پابرجایی مناسبی برخوردار هستند اما پابرجاترین راهبردها به صورت خلاصه در زیر ارائه می‌شود

0 ترتیب عمومی پابرجایی راهبردها

در جدول ۶-۶۴ مشاهده می‌شود پابرجاترین راهبردها در زمینه توسعه منابع آب، کشاورزی، صنعت، محیط زیست و ایفای نقش "مدیریت توسعه استان" تشکیل می‌شوند: این راهبردها به ترتیب پابرجایی عبارت هستند از:

- راهبردهای توسعه شبکه‌های آبرسانی و آبیاری،
 - راهبرد توسعه اراضی قابل آبیاری و تجهیز آن به شبکه‌های آبرسانی و آبیاری مدرن،
 - راهبردهای افزایش راندمان تولید بخش کشاورزی،
 - راهبرد توسعه شهرک‌ها و نواحی صنعتی در جهت توسعه صنعت و پس از آن راهبردهای زیست محیطی کنترل آلودگی در درجه بعدی قرار دارند.
 - راهبردهای حاوی اعمال نقش "مدیریت توسعه استان" مانند مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت نسبی استان خوزستان در استفاده از منابع آب نیز از پابرجایی بالایی برخوردارند.
- لازم به توضیح است که به علت بالا بودن احتمال تهدید کاهش منابع آب و تهدید آلودگی با منشا بیرونی، راهبردهای مقابله با تهدید افت اقتصادی از اهمیت کمتری برخوردار شده‌اند.

0 ترتیب پابرجایی راهبردها در زمینه تهدیدهای خاص

در جدول ۶-۶۴ مشاهده می‌شود پابرجاترین راهبردها در زمینه مقابله با تهدیدهای مختلف متفاوت هستند:

در زمینه تهدید کاهش منابع آب، راهبردهای توسعه شبکه‌های آبرسانی توسعه شبکه‌های آبرسانی و تفکیک مصارف از بالا دست توسعه اراضی قابل آبیاری و تجهیز آن به شبکه‌های آبرسانی و آبیاری مدرن افزایش راندمان تولید بخش کشاورزی،

در زمینه تهدید کاهش آلودگی منابع آب، راهبرد نظارت بیشتر در مکان‌یابی پروژه‌های بخش عمومی و خصوصی (قبل از تصویب) از نظر آلوده‌سازی منابع طبیعی و سازگاری نیاز آب در مقابل دسترسی به منابع آب در محل اجرای پروژه و راهبرد نظارت بیشتر بر فعالیت‌های تولیدی در راستای کاهش آلوده‌سازی محیط پابرجاترین راهبردها هستند.

در زمینه تهدید محیط زیست با منشا برون کشوری، راهبرد چاره‌جویی در سطح ملی - بین‌المللی از راهبرد چاره‌جویی در سطح استانی پابرجاتر است.

در زمینه تهدید افت اقتصادی، راهبردهای توسعه تولید از طریق توسعه شبکه‌های آبرسانی، افزایش راندمان تولید بخش کشاورزی، توسعه شهرک‌ها و نواحی صنعتی در جهت توسعه صنعت، گسترش بازارهای داخلی و صادراتی (به منظور مقابله با کاهش درآمد تولیدکنندگان)، راهبردهای توسعه اقتصادی استان به منظور افزایش سرمایه‌گذاری - تولید - اشتغال و راهبردهای بهبود شرایط کسب و کار و تسهیل سرمایه‌گذاری پابرجاترین راهبردها هستند.

در زمینه تهدید مسایل قومی و فرهنگی، راهبرد کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای، راهبرد مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت‌های نسبی استان خوزستان و سعی در هدایت منابع مالی بیشتر به استان خوزستان، و راهبرد حمایت از شوراهای محلی و مردم‌نهاد و دخالت دادن بیشتر آن‌ها در تصمیم‌گیری و اجرا پابرجاترین راهبردها هستند.

۶-۴-۳- طراحی شکل‌بندی کلان سازمان فضایی استان (تصویر چشم‌انداز توسعه استان)

بر اساس نتیجه‌گیری از مطالعات کلیه بخش‌ها و فصل‌های پیشین تصویر چشم‌انداز توسعه استان تهیه شده است که توسط نقشه‌های مربوط ارائه خواهد شد. فقط در اینجا اشاره می‌شود که این تصویر موارد زیر را در بر دارد:

- معرفی پهنه‌های حفاظت شده
- معرفی پهنه‌های توصیه شده مناسب برای گسترش کشاورزی آبی
- معرفی پهنه‌های توصیه شده مناسب برای پشتیبانی از کشت دیم
- معرفی پهنه‌های توصیه شده مناسب برای گسترش دامداری بزرگ و کوچک
- معرفی پهنه‌های توسعه آبی‌پروری
- معرفی پهنه‌های مناسب برای ساخت و ساز شهری و فعالیت‌های وابسته
- معرفی سه محدوده ویژه کنترل آلودگی برای محدود کردن صنایع آلاینده و تحکیم استانداردهای حفاظت آب، خاک و هوا
- معرفی پهنه‌های پیشنهادی برای توسعه صنایع
- معرفی پهنه پیشنهادی برای صنایع آلاینده جدید
- معرفی کانون‌های توسعه شهری
- معرفی توسعه پیشنهادی در شبکه‌های حمل و نقل

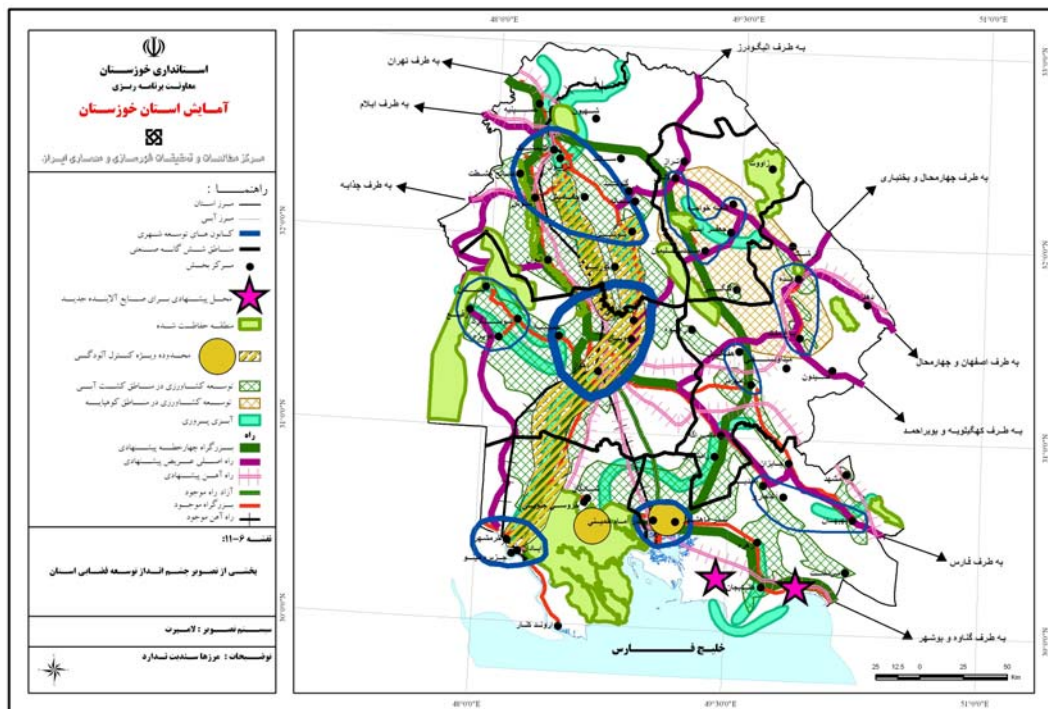
- معرفی قلمروهای مناسب برای توسعه فعالیت و استقرار جمعیت
- و در آخر معرفی قلمروهای نامناسب برای توسعه فعالیت و استقرار جمعیت

۶-۴-۳-۱- تعیین قلمروهای اصلی و مراکز عمده زیست و فعالیت در استان

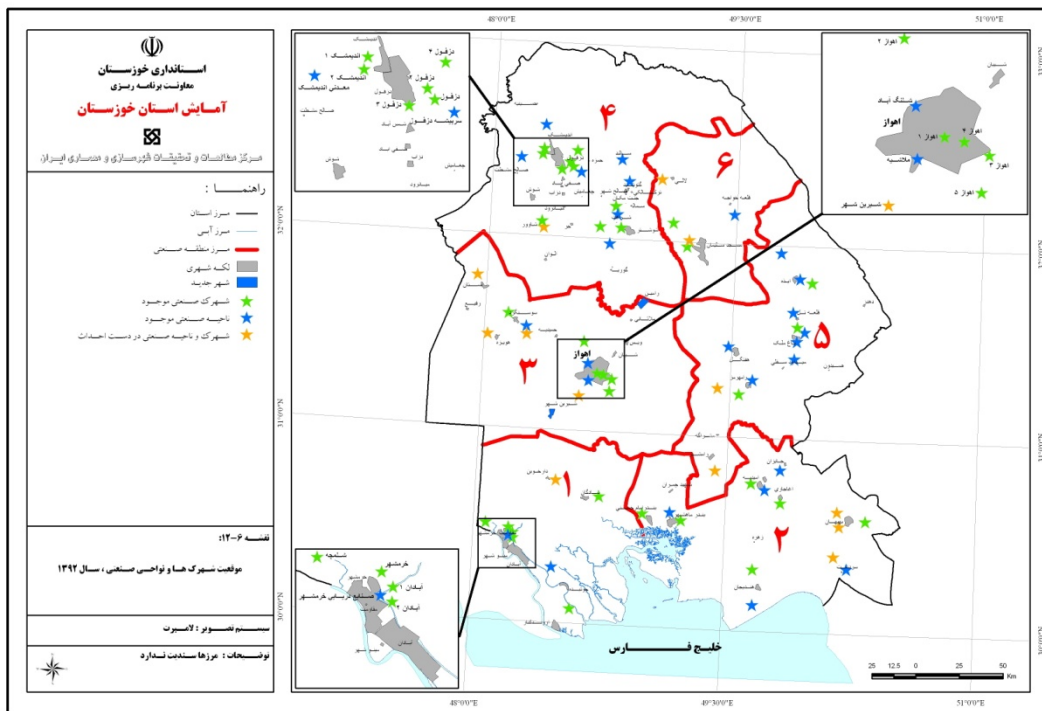
نقشه ۶-۱۲ موقعیت شهرک‌ها و ناحیه‌های صنعتی استان را نشان می‌دهد و ملاحظه می‌شود این زیرساخت‌ها در چهار منطقه شهری اهواز، دزفول- اندیمشک، خرمشهر- آبادان و ماهشهر از تمرکز زیادی برخوردار و در همین حال از پراکندگی در پهنه استان نیز برخوردار هستند.

نقشه ۶-۱۳ پهنه‌بندی تناسب زمین برای انواع فعالیت‌ها را نشان می‌دهد. به عبارت دیگر با توجه به اسناد موجود که در گزارش مربوطه به تفصیل توضیح داده شده، قابلیت زمین‌ها برای انواع فعالیت‌ها در این نقشه به دست داده شده است. به طوری که در این نقشه مشاهده می‌شود خوشبختانه اراضی دارای قابلیت کشت آبی (زراعت و باغداری) با مساحت نزدیک به ۲ میلیون هکتار سطح مهمی از فضای استان را در بر گرفته و معادل ۳۱.۳ درصد مساحت استان است. قابلیت اراضی کشت دیم نیز با بیش از ۴۰۰ هزار هکتار معادل ۶.۳ درصد اراضی استان را در اختیار دارد. این دو مجموعه یعنی قریب ۴۰ درصد مستقیماً به فعالیت‌های بخش کشاورزی تعلق دارند و تغییر در کاربری آن‌ها مجاز نیست. با توجه به هدف افزایش تولید در بخش کشاورزی، این مناطق دارای اولویت سرمایه‌گذاری در شبکه‌های زیربنایی به خصوص گسترش شبکه‌های آبیاری و راه‌های دسترسی می‌باشند.

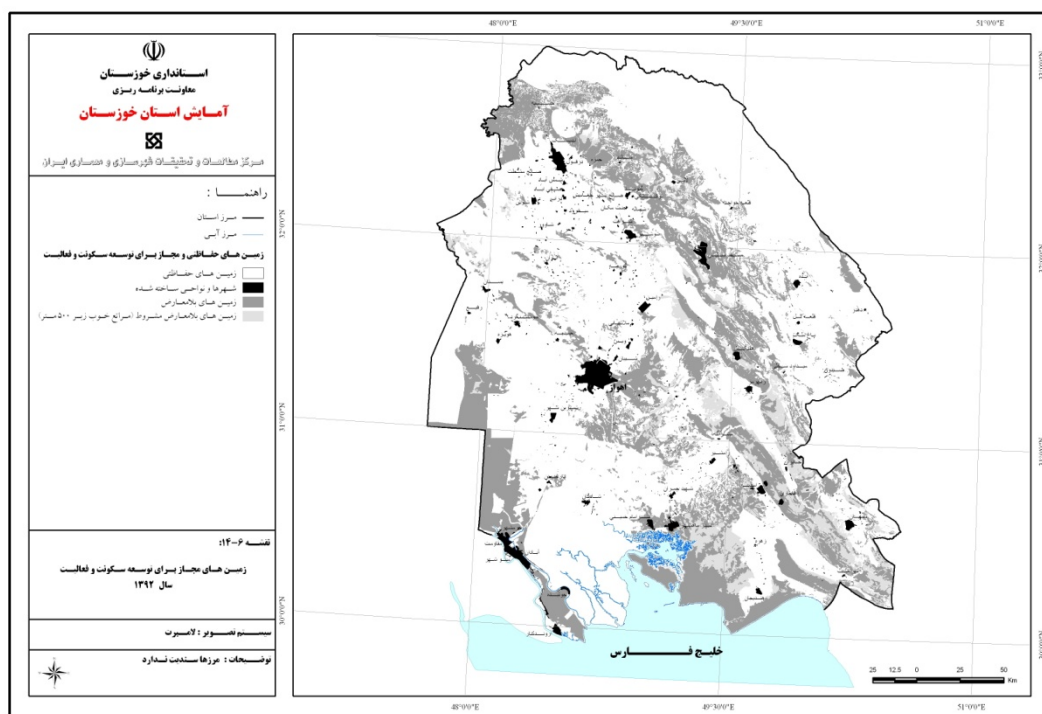
علاوه بر مناطق بالا، ۱,۰۱۱,۴۶۹ هکتار معادل ۱۶ درصد از کل مساحت استان زیر پوشش جنگل‌ها بوده و یا قابلیت جنگل کاری دارد و ۶۶۷ هزار هکتار دیگر، معادل ۱۰.۶ درصد از سطح استان را مناطق تحت حفاظت سازمان حفاظت محیط زیست تشکیل می‌دهد. پیداست هرگونه تغییر کاربری این اراضی در چارچوب توسعه پایدار نبوده و از نظر آمایش استان غیر مجاز خواهد بود.

نقشه ۱۱-۶- بخشی از تصویر چشم‌انداز توسعه فضایی استان

نقشه ۶-۱۲- موقعیت شهرک‌ها و نواحی صنعتی، سال ۱۳۹۲

نقشه ۶-۱۴- زمین های مجاز برای توسعه سکونت و فعالیت - سال ۱۳۹۲

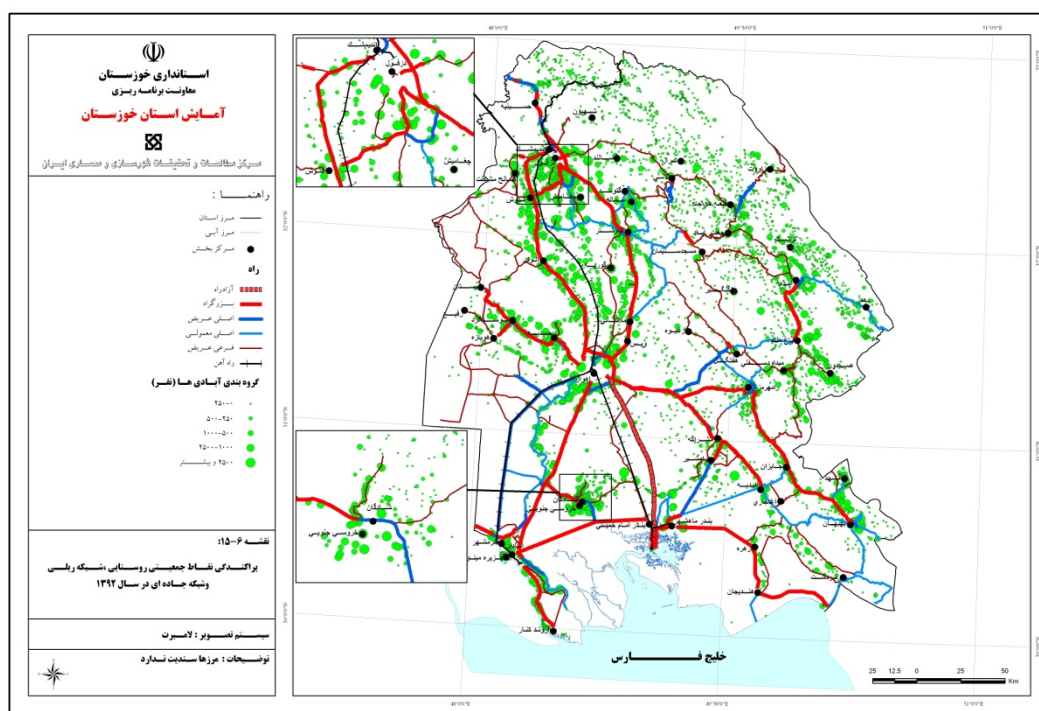
نقشه ۶-۱۵ نیز توزیع سکونت‌گاه‌های روستایی را نشان می‌دهد. از مقایسه دو نقشه ۶-۱۵ و ۶-۱۳ نتیجه‌گیری می‌شود که سکونت‌گاه‌های روستایی تقریباً در همه سطح استان پراکنده شده‌اند که بیانگر بهره‌برداری از منابع آب و خاک استان می‌باشد، اما در همین حال بر این حکم کلی دو استثناء وجود دارد: نخست مناطق حفاظت‌شده که در آن کمتر سکونت‌گاه روستایی مشاهده می‌شود که این حفاظت از این مناطق تسهیل می‌کند، دوم بعضی از بخش‌های مناطق جنوبی استان و بعضی از مناطق حاشیه غربی استان که با مشکلات شوری آب‌های زیرزمینی، شوری آب‌های سطحی و نبود شبکه‌های آبرسانی کشاورزی و نامناسب بودن خاک روبرو هستند و در همین حال گرمای زیاد و طولانی امکان فعالیت کشاورزی را در این شرایط محدود می‌نماید.

از نقشه‌های ۶-۱۵ و ۶-۱۳ مشاهده می‌شود که توسعه سکونت‌گاه‌ها در دل منطقه جنگلی استان با تعداد بسیار زیاد و در همین حال روستاهای کوچک از نظر اندازه جمعیتی روبرو است که هم مسأله حفاظت از جنگل‌ها را مشکل می‌سازد و هم هزینه فراهم کردن خدمات مختلف اعم از راه و خدمات بهداشت و درمان و آموزش و پرورش و ارتباطات را با توجه به قرار گرفتن این منطقه در فضای کوهستانی مشکل و پرهزینه می‌نماید.

در همین حال مشاهده می‌شود که مناطق بلامعارض بیشتر در کوهپایه‌های زاگرس و مناطق جنوبی استان قرار دارند. بخش اخیر که در مناطق جنوبی استان قرار دارند چنانکه گفته شد به دلیل مشکل آب و خاک و اقلیم، قابلیت توسعه کشاورزی را ندارند و برای سکونت نیز چندان مناسب نیستند و فقط می‌توانند در صورت نیاز برای توسعه فعالیت‌های صنعتی در نظر گرفته شوند.

اما زمین‌های بلامعارض کوهپایه‌های زاگرس برای توسعه فعالیت و استقرار جمعیت مناسب‌تر از مناطق جنوبی استان هستند. توسعه فعالیت‌های صنعتی در این مناطق مشروط به آن‌که این صنایع سرچشمه رودخانه‌های استان را آلوده نسازند با هدف حمایت از توسعه در این منطقه به منظور کاهش عدم تعادل‌ها از نظر مطالعات آمایش استان دارای اولویت بیشتری می‌باشند، ضمن آنکه توسعه فعالیت‌های کشاورزی نیز در این مناطق از نظر این مطالعات موجه و مورد تأیید است.

یکی دیگر از قلمروهای مهم زیست و فعالیت که توسعه آن در برنامه آمایش استان با جدیت تعقیب خواهد شد و توسعه آن از بالاترین اولویت‌ها برخوردار است، کانون‌های توسعه شهری است که از نه کانون توسعه شهری تشکیل می‌شود که شامل چهار کانون نسبتاً پیشرفته و پنج کانون نسبتاً ضعیف به شرح بند ۶-۳-۵ می‌باشد. توسعه این کانون‌ها تأمین کننده جنبه "چند مرکزی" است که هم به کاهش عدم تعادل‌ها از طریق پخشایش توسعه در گوشه‌های مختلف استان توجه دارد و هم به توسعه مناطق روستایی پیرامون این کانون‌ها.

نقشه ۶-۱۵- پراکندگی نقاط جمعیتی روستایی، شبکه ریلی و شبکه جاده‌ای در سال ۱۳۹۲

۶-۴-۳-۲- طراحی الگوی کلان شبکه‌های اصلی زیربنایی و کریدورهای ارتباطی (ملی و استانی)

الگوی کلان شبکه‌های اصلی زیربنایی و کریدورهای ارتباطی در نقشه ۶-۱۶ ارائه شده است.

۶-۴-۳-۳- تعیین قلمروهای اولویت‌دار توسعه فعالیت و استقرار جمعیت

۶-۴-۳-۱- قلمروهای اولویت‌دار توسعه فعالیت

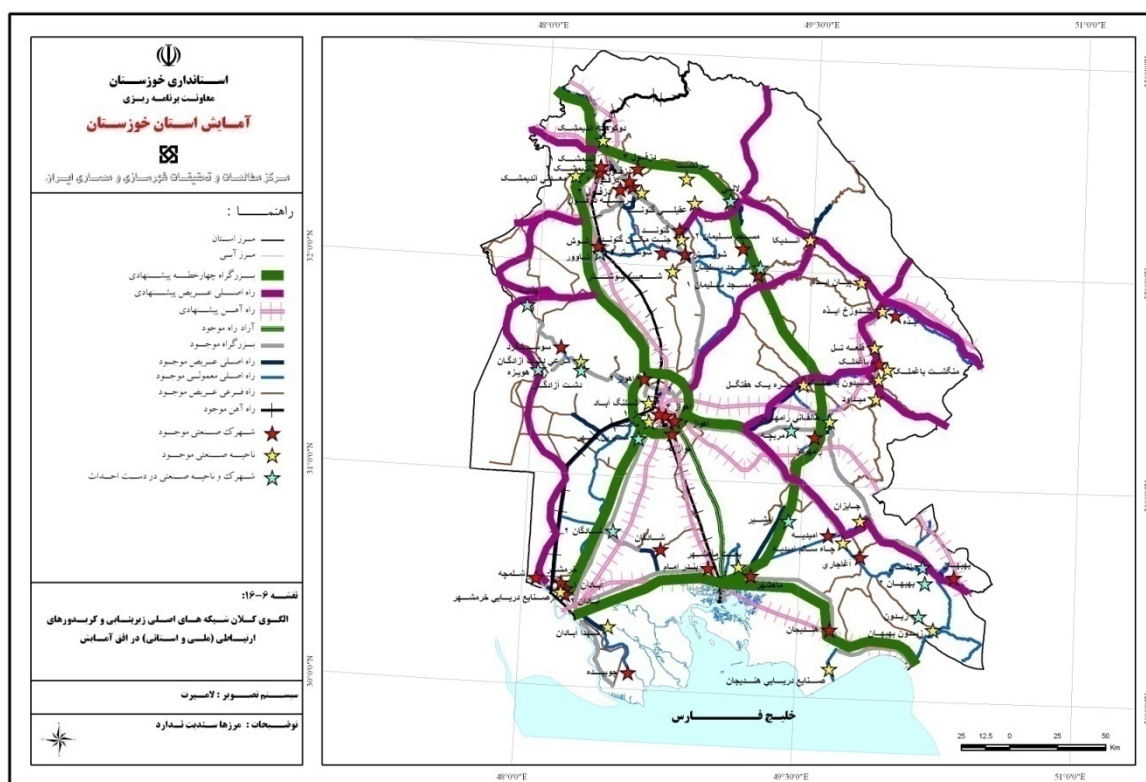
چنانکه قبلاً مشاهده شد قلمروهای اولویت‌دار برای توسعه فعالیت از دیدگاه آمایش با توجه به سه هدف بنیادین متفاوت هستند. این قلمروها به طور خلاصه در زیر مورد اشاره قرار می‌گیرند و مشروح آن در بند ۶-۲-۳ ارائه شده است:

از دیدگاه هدف کارآیی اقتصادی، غرب استان برای فعالیت کشاورزی و جنوب استان، محورهای اهواز- بندر امام خمینی و اهواز- آبادان و خرمشهر و شهرهای اهواز، بندر امام خمینی، بندر ماهشهر، آبادان و خرمشهر و مناطق ویژه اقتصادی برای فعالیت صنعت اولویت دارند.

از دیدگاه هدف کاهش عدم تعادل، مناطق شمال شرقی برای کشاورزی و شرق استان برای توسعه صنایع متناسب با شرایط این شهرستان‌ها اولویت دارد.

از دیدگاه هدف توسعه پایدار، چاره‌جویی برای شهرستان‌های مواجه با کاهش فعالیت‌های نفتی و آلودگی هوا ناشی از نشت گاز و تفکیک شبکه آبرسانی آب آشامیدنی شهرها و روستاها به خصوص برای مناطق جنوبی‌تر استان در اولویت نخست و حفظ و بهبود مناطق حفاظت‌شده دارای اولویت دوم است.

به علاوه از نظر در اختیار بودن زمین برای توسعه فعالیت، چنانکه در نقشه ۶-۱۴ مشاهده شد زمین‌های بلا معارض که می‌توانند در توسعه فعالیت‌ها (با توجه به سایر شرایط) مورد استفاده قرار گیرند به طور عمده در مناطق حاشیه‌ای استان در چهار بخش توزیع شده‌اند که شامل مناطق جنوبی استان (غرب و شرق هندیجان)، مناطق جنوبی حاشیه نوار مرزی غربی استان، منطقه شرق استان و مناطق شمال شرق استان در کوهپایه‌های زاگرس قرار دارند. که از آن میان مناطق شرقی و شمال شرق استان از نظر شرایط اقلیمی مناسب‌تر از مناطق جنوبی هستند.

نقشه ۶-۱۶- الگوی کلان شبکه های اصلی زیربنایی و کربدورهای ارتباطی (ملی و استانی) در افق آمایش

۶-۴-۳-۲- قلمروهای اولویت‌دار استقرار جمعیت

به جز چند مورد استثنایی که در قبلاً بیان شد، به طور طبیعی قلمروهای اولویت‌دار استقرار جمعیت با اولویت‌های استقرار فعالیت (که در بند ۶-۴-۳-۱ بالا مطرح شد) همسو می‌باشد. استثنای مطرح شده در آن بند شامل مناطق جنوبی استان است که علیرغم شرایط اقلیمی نامناسب، به دلیل مجاورت با سایر صنایع و پایین‌تر قرار گرفتن نسبت به منابع ارزشمند آب و خاک کشاورزی استان، برای پرهیز از آلودگی آب‌های جاری بالا دست، برای استقرار صنعت مناسب هستند ولی به دلیل شرایط اقلیمی و منابع آب و خاک برای استقرار جمعیت مناسب نیستند.

۶-۴-۳-۴- قلمروهای نامناسب توسعه فعالیت و استقرار جمعیت

۶-۴-۳-۱- شناسایی قلمروهای نامناسب توسعه فعالیت

عوامل طبیعی مانند شیب، ارتفاع، گرمای زیاد و طولانی، اراضی نامناسب از نظر خاک‌شناسی، عوامل تعیین کننده این مناطق هستند که بر اساس روی هم انداختن نقشه‌های عوامل بالا به دست آمده‌اند. مناطق نامناسب از نظر مخاطرات طبیعی قبلاً معرفی شده‌اند. از نظر درجه حرارت با روند افزایشی در مسیر شمال - جنوب روبرو هستیم و به طور طبیعی مناطق جنوبی استان از این نظر برای توسعه فعالیت به طور نسبی نامناسب هستند. اما به دلیل بازدهی اقتصادی فعالیت‌های نفت، بندر، صنایع این مناطق نیز در حوزه توسعه فعالیت‌ها قرار دارند.

۶-۴-۳-۱-۱- قلمروهای موجود دارای محدودیت توسعه

مهم‌ترین محدودیت قلمروهای موجود برای توسعه از محدودیت تغییر کاربری حاصل می‌شود. مناطق غربی استان بیشتر در حوزه اراضی قابل کشت آبی هستند و به طور کلی سطح زیادی از مساحت استان به زمین‌های کشاورزی، مناطق حفاظت‌شده، جنگل و مرتع تعلق دارد که تغییر کاربری آن‌ها با محدودیت‌های قانونی روبرو است، نقشه ۶-۱۳.

۶-۴-۳-۱-۲- قلمروهای فاقد مزیت توسعه فعالیت

مطابق آنچه در بند ۶-۴-۳-۱ و نقشه ۶-۱۳ ارائه شد، تنها بخشی از زمین‌های بلامعارض که در جنوب استان و در شمال شرقی هندیجان قرار دارند از نظر فعالیت‌های کشاورزی فاقد مزیت توسعه هستند و هرچند برای توسعه صنعت مانع قانونی ندارند، اما به نظر نمی‌رسد تا افق‌های دور دست نیز برای توسعه

صنعتی مورد توجه قرار گیرند و بر همین اساس در مطالعات آمایش استان اینگونه اراضی (با رعایت شرایط خاص که گفته شده است) برای احداث سایت‌های استقرار صنایع آلاینده جدید پیشنهاد شده‌اند.

۶-۴-۳-۲- شناسایی قلمروهای نامناسب استقرار جمعیت

مطابق نقشه ۶-۱۵ سکونت‌گاه‌های شهری و روستایی تقریباً در تمام سطح استان توزیع شده‌اند و به جز چهار بخش زمین‌های بلا معارض، به شرح بند ۶-۴-۳-۳-۱ بالا شامل مناطق جنوبی استان (غرب و شرق هندیجان)، مناطق جنوبی حاشیه نوار مرزی غربی استان، منطقه شرق استان و مناطق شمال شرق استان در کوهپایه‌های زاگرس قرار دارند، بقیه دارای کاربری‌های شهری، صنعتی، کشاورزی، حفاظتی و غیره هستند. از این چهار گروه زمین‌های بلا معارض چنانکه گفته شد مناطق جنوبی‌تر به دلیل شرایط اقلیمی و شرایط و محدودیت‌های منابع آب و خاک برای استقرار جمعیت نامناسب هستند.

۶-۴-۳-۲-۱- قلمروهای موجود دارای محدودیت توسعه

عیناً به شرح بند ۶-۴-۳-۲ بالا. قلمروهای نامناسب همان‌هایی هستند که دارای منابع آب و خاک و شرایط اقلیمی نامناسب هستند.

۶-۴-۳-۲-۲- قلمروهای فاقد مزیت استقرار جمعیت

عیناً به شرح بند ۶-۴-۳-۲ بالا. قلمروهای فاقد مزیت همان‌هایی هستند که دارای منابع آب و خاک و شرایط اقلیمی نامناسب هستند و استقرار جمعیت در آن‌ها هزینه‌های اجتماعی تأمین آب و راه و سایر شبکه‌های زیربنایی و هزینه‌های شخصی استفاده از انرژی برای سرمازایی و غیره را بالا می‌برد و در نتیجه در شرایط مساوی فاقد مزیت برای استقرار جمعیت است.

**ضمیمه یکم: آزمون پابرجایی راهبردهای توسعه استان خوزستان -
حاوی نتایج نظرخواهی از اعضای کارگروه‌های مطالعات آمایش استان در
زمینه اهداف توسعه، اجزای SWOT، راهبردهای سازمان‌دهی توسعه
بخش‌ها و تهدیدها و راهبردهای مقابله با آن**

الف) روش جمع‌آوری اطلاعات و نتایج استخراج پرسشنامه‌ها

چند گروه سؤالات اساسی در جلسات کارگروه‌های شورای آمایش استان مطرح شده و زیر مجموعه‌هایی که بیشتر مورد توافق قرار گرفته در آخر از طریق تکمیل پرسشنامه به نظرخواهی اعضای کارگروه‌ها گذاشته شده است.

سؤالات اساسی در زمینه‌های زیر بوده‌اند:

(۱) اهداف توسعه استان، شامل اهداف بنیادین و اهداف میانی و ابزاری،

(مجموعه SWOT وضع موجود استان

(۳) راهبردهای اصلی سازماندهی توسعه بخش‌ها (کشاورزی، صنعت، ... و مدیریت اقتصادی و توسعه استان) در فضا و توسعه فضایی

(۴) تهدیدها و عدم قطعیت‌هایی که استان با آن روبروست و راهبردهای مقابله با آن‌ها

در مورد تهدیدها و عدم قطعیت‌ها، احتمال وقوع هر حالت بحرانی سؤال شده و برای پاسخ گزینه‌های خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم یا بسیار کم منظور شده که در بررسی عددی به ترتیب مقدار ۱، ۰/۷۵، ۰/۵، ۰/۲۵ و ۰ برای هریک از این گزینه‌های پاسخ منظور شده است. همچنین برای کنترل پاسخ، همین سؤال در مورد احتمال عدم وقوع هر حالت بحرانی سؤال شده است.

در مورد اهداف توسعه، اجزای SWOT و راهبردهای پیشنهادی، میزان تأیید گزاره سوال شده و برای پاسخ گزینه‌های کاملاً موافق، موافق، بی‌نظر، مخالف و کاملاً مخالف منظور شده که به همان شیوه عددی شده و نتیجه نمره‌بندی و استخراج نمره کلی در هر مورد به شرح جدول‌های شماره ۶-۶۰ تا ۶-۶۲ در ادامه ارائه شده‌اند.

جدول ۶-۶۰- اظهار نظر در مورد اهداف توسعه استان

نتیجه نهایی	کاملاً مخالف	مخالف	بی نظر	موافق	کاملاً موافق	
						اهداف بنیادین
۸۹.۲	۰	۰	۷.۷	۳۸	۵۴	کارآیی اقتصادی
۸۶.۲	۰	۰	۱۵	۳۸	۴۶	کاهش عدم تعادل‌ها
۸۶.۲	۰	۷.۷	۷.۷	۳۱	۵۴	رشد و توسعه پایدار
						اهداف میانی در زمینه کارآیی اقتصادی
۸۷.۷	۰	۰	۷.۷	۴۶	۴۶	رشد اقتصادی (افزایش تولید و درآمد سرانه)
۷۸.۵	۰	۲۳	۷.۷	۲۳	۴۶	ثبات اقتصادی (همراه با سطح مناسب تورم و بیکاری)
۸۰.۰	۰	۲۳	۷.۷	۱۵	۵۴	بازکردن دایره انتخاب در تولید، بازاریابی و مصرف
						اهداف ابزاری در زمینه کارآیی اقتصادی
۸۹.۲	۰	۰	۷.۷	۳۸	۵۴	تخصیص بهینه سرمایه‌گذاری، تولید و اشتغال بین بخش‌ها با هدف رشد هرچه بیشتر اقتصادی همراه با کاهش نرخ تورم و بیکاری (مدیریت اقتصادی و توسعه استان)
۸۶.۲	۰	۰	۷.۷	۵۴	۳۸	تجاری سازی تولید و گسترش بازار مصرف
۸۹.۲	۰	۰	۷.۷	۳۸	۵۴	توسعه متناسب زیربناها (حمل و نقل، مخابرات، آب و انرژی)
						اهداف میانی در زمینه کاهش عدم تعادل‌ها
۹۵.۴	۰	۰	۷.۷	۷.۷	۸۵	کاهش عدم تعادل بین مناطق
۹۲.۳	۰	۰	۷.۷	۲۳	۶۹	کاهش عدم تعادل بین جوامع شهری - روستایی
۹۳.۸	۰	۰	۷.۷	۱۵	۷۷	حفظ جمعیت مناطق از طریق ایجاد توان رقابتی متوازن در قلمروها
						اهداف ابزاری در زمینه کاهش عدم تعادل‌ها
۹۰.۸	۰	۰	۱۵	۱۵	۶۹	تخصیص سرمایه‌گذاری، تولید و اشتغال بین مناطق (با هدف کاهش عدم تعادل‌ها)
۸۶.۲	۷.۷	۰	۷.۷	۲۳	۶۲	توسعه شهرها، مجموعه‌های شهری و سلسله مراتب شهر (به عنوان موتور توسعه مناطق پیرامونی)
۹۵.۰	۰	۰	۸.۳	۸.۳	۸۳	توسعه متناسب زیربناها (حمل و نقل، مخابرات، آب و انرژی)
						اهداف میانی در زمینه رشد و توسعه پایدار
۸۷.۷	۰	۰	۷.۷	۴۶	۴۶	توسعه ظرفیت و بهره‌برداری متناسب با ظرفیت منابع طبیعی در قلمروها
۹۰.۸	۰	۰	۷.۷	۳۱	۶۲	بهبود شاخص‌های محیط زیست طبیعی
۹۰.۸	۰	۰	۷.۷	۳۱	۶۲	بهبود شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی
						اهداف ابزاری در زمینه رشد و توسعه پایدار
۸۹.۲	۰	۰	۷.۷	۳۸	۵۴	تخصیص سرمایه‌گذاری برای بهبود شاخص‌های محیط زیست طبیعی و فرهنگی
۸۷.۷	۰	۰	۷.۷	۴۶	۴۶	توسعه چارچوب‌های هدایت فعالیت‌ها در فضای جغرافیایی در انطباق با حفظ و بهبود محیط زیست
۹۰.۰	۰	۰	۸.۳	۳۳	۵۸	توسعه متناسب زیربناها (حمل و نقل، مخابرات، آب و انرژی)

جدول ۶-۶۱- اظهار نظر در مورد نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی توسعه استان

نتیجه نهایی	کاملاً مخالف	مخالف	بی نظر	موافق	کاملاً موافق	
						نقاط قوت
۹۵.۴	۰	۰	۰	۲۳	۷۷	برخورداری از توپوگرافی مناسب برای هرگونه فعالیت بالقوه کشاورزی و غیر کشاورزی و کالبدی در بیش از ۶۰ درصد مساحت استان،
۸۶.۲	۰	۱۵	۰	۲۳	۶۲	برخورداری از شیب مناسب برای هرگونه فعالیت بالقوه کشاورزی و غیر کشاورزی و کالبدی در بیش از ۸۰ درصد مساحت استان،
۹۶.۹	۰	۰	۰	۱۵	۸۵	عبور رودخانه‌های پرآب کشور از داخل استان و ایجاد بسترهای مناسب برای فعالیت‌های اقتصادی و ساختارهای سکونتی و کالبدی - فضایی،
۶۹.۲	۰	۳۱	۲۳	۱۵	۳۱	فقدان دشت‌های ممنوعه و بحرانی از نظر برداشت آب زیرزمینی در استان به رغم وضعیت نامناسب نیمی از دشت‌ها از نظر برداشت آب زیرزمینی در سطح کشور،
۹۸.۵	۰	۰	۰	۷.۷	۹۲	برخورداری از منابع آب، همراه با توپوگرافی، شیب و خاک مناسب برای توسعه کشاورزی، که همراه با اقلیم گرم جنب استوایی موقعیت ویژه‌ای برای تولید محصولات غیر فصلی در استان و جایگاه ویژه‌ای برای بخش کشاورزی استان در سطح ملی فراهم کرده است،
۷۸.۵	۰	۲۳	۷.۷	۲۳	۴۶	بالا بودن وسعت بهره‌برداری‌های کشاورزی استان نسبت به میانگین کشور،
۹۸.۵	۰	۰	۰	۷.۷	۹۲	برخورداری از منابع عظیم نفت و گاز که هم در سطح استانی و هم در سطح ملی جایگاه منحصر به فردی برای استان فراهم کرده است،
۹۸.۵	۰	۰	۰	۷.۷	۹۲	استخراج و پالایش منابع نفت و گاز و نقش آن در توسعه سایر فعالیت‌های اقتصادی و توسعه شبکه‌های حمل و نقل زمینی فرا استانی،
۹۶.۹	۰	۰	۰	۱۵	۸۵	حضور بزرگترین مجتمع‌های شیمیایی و پتروشیمیایی و صنایع فولاد کشور در استان خوزستان با سابقه طولانی،
۹۲.۳	۰	۰	۰	۳۸	۶۲	برخورداری از شهرک‌های صنعتی با دسترسی به شبکه‌های حمل و نقل جاده‌ای و شبکه گازرسانی در سطح استان،
۹۱.۷	۰	۰	۸.۳	۲۵	۶۷	بالا بودن درجه صنعتی استان نسبت به میانگین کشور،
۸۰.۰	۰	۲۳	۰	۳۱	۴۶	سطح دانش بالای تخصصی - علمی - تکنولوژی مهندسی نفت، پتروشیمی، فولاد و پزشکی به دلیل حضور صنایع و قدمت دانشگاه‌های استان،

ادامه جدول ۶-۶۱- اظهار نظر در مورد نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای فراوری توسعه استان

نتیجه نهایی	کاملاً مخالف	مخالف	بی نظر	موافق	کاملاً موافق	
۹۰.۸	۰	۰	۰	۴۶	۵۴	موقعیت استان، و برخورداری از کوتاهترین فاصله زمینی بندری سواحل جنوبی کشور با مرکز کشور (تهران) و نقاط ثقل جمعیتی در نیمه غربی کشور،
۹۸.۳	۰	۰	۰	۸.۳	۹۲	دسترسی به سواحل و آب‌های بین‌المللی و مرزهای خارجی و برخورداری از اشکال گوناگون فعالیت‌های فضایی در استان،
۹۸.۵	۰	۰	۰	۷.۷	۹۲	برخورداری از یکی از دو بندرگاه مهم کشور یعنی بندرگاه امام خمینی و بندرهای با سابقه آبادان و خرمشهر،
۸۱.۵	۰	۲۳	۰	۲۳	۵۴	برخورداری از فرودگاه‌های داخلی و بین‌المللی،
۸۴.۶	۰	۷.۷	۰	۵۴	۳۸	برخورداری از گستردگی نسبی خطوط راه‌آهن،
۹۰.۸	۰	۰	۰	۴۶	۵۴	برخورداری تولیدات کشاورزی و صنعتی استان از بازار گسترده ملی همراه با دسترسی به شبکه ارتباطی فرا استانی نسبتاً مناسب به خصوص محور جنوب - شمال
۸۹.۲	۰	۰	۷.۷	۳۸	۵۴	برخورداری از شکل مناسب نزدیک به دایره استان و واقع شدن مرکز اداری در مرکز مکانی - جغرافیایی و دسترسی نسبی یکسان تمام نقاط استان به مرکزیت اداری و خدماتی بالای آن،
۹۰.۸	۰	۰	۷.۷	۳۱	۶۲	برخورداری از کلان شهر اهواز با جمعیت بیش از یک میلیون و یکصد و دوازده هزار نفر در سال ۱۳۹۰ به عنوان یک ظرفیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در مقیاس ملی و فراملی،
						نقاط ضعف
۷۶.۹	۰	۲۳	۷.۷	۳۱	۳۸	تفاوت‌های ساختاری در توزیع جغرافیایی منابع آب و خاک (عدم تعادل سازمان فضایی استان)،
۸۶.۲	۰	۷.۷	۰	۴۶	۴۶	گرمای زیاد و طولانی (به عنوان مانعی در فعالیت‌های اقتصادی و بالابودن مصرف انرژی برای سرمازایی)،
۶۹.۲	۰	۳۱	۷.۷	۴۶	۱۵	تمرکز نسبی زیاد فعالیت و سکونت در نیمه غربی و پراکندگی و گسستگی سکونتگاه‌ها در نیمه شرقی استان،
۷۶.۹	۰	۲۳	۰	۴۶	۳۱	تمرکز بیش از اندازه جمعیت شهری در اهواز و ایجاد یک نخست شهری شدید در شبکه شهری استان (جمعیت بیش از پنج برابری شهر اهواز نسبت به شهر دوم استان در سال ۱۳۹۰)،
۸۴.۶	۰	۰	۷.۷	۶۲	۳۱	گرایش به تمرکز و ایجاد عدم تعادل‌ها در قلمرو گوناگون اقتصادی، اجتماعی و کالبدی،
۸۶.۷	۰	۰	۱۷	۳۳	۵۰	عدم تعادل منطقه‌ای در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی، بین نیمه شرقی و غربی استان،

ادامه جدول ۶-۶۱- اظهار نظر در مورد نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی توسعه استان

نتیجه نهایی	کاملاً مخالف	مخالف	بی نظر	موافق	کاملاً موافق	
۹۲.۳	۰	۰	۰	۳۸	۶۲	عدم تفکیک آب‌های سطحی برای مصرف کشاورزی، صنعتی و شرب و آلودگی فعلی آب سطحی در پایین دست برای مصارف مختلف و از همه مهم‌تر مصارف آشامیدنی، و همچنین قرار داشتن آب‌های سطحی در معرض آلودگی‌های بیشتر و شوری،
۷۳.۸	۰	۳۱	۷.۷	۲۳	۳۸	پایین بودن میزان بهره‌وری منابع آبی به ویژه در بخش کشاورزی،
۷۲.۳	۰	۳۸	۷.۷	۷.۷	۴۶	پایین بودن سهم برداشت آب زیر زمینی و وابستگی شدید و بسیار زیاد به منابع آب‌های سطحی،
۷۸.۵	۰	۷.۷	۳۱	۲۳	۳۸	توسعه نیافتن صنایع پایین دست صنایع فولاد و خوشه‌های صنعتی،
۷۶.۹	۰	۳۱	۰	۲۳	۴۶	توسعه نیافتن صنایع تولید کننده ماشین‌آلات و قطعات مورد نیاز بخش نفت و گاز،
۷۸.۵	۰	۲۳	۷.۷	۲۳	۴۶	توسعه نیافتن صنایع تولید کننده ماشین‌آلات، قطعات و ادوات مورد نیاز بخش کشاورزی،
۷۵.۴	۰	۲۳	۷.۷	۳۸	۳۱	توسعه نیافتن صنایع فرآوری محصولات زراعی، باغی، دامی و شیلات متناسب با توان استان،
۶۹.۲	۰	۳۱	۲۳	۱۵	۳۱	کاهش همبستگی اجتماعی در استان به دلیل برخی مسائل فرهنگی و اجتماعی،
۷۰.۸	۰	۲۳	۲۳	۳۱	۲۳	پایین بودن نرخ مشارکت اقتصادی استان نسبت به میانگین کشور،
۷۲.۳	۷.۷	۲۳	۷.۷	۲۳	۳۸	پایین بودن نرخ اشتغال استان نسبت به میانگین کشور،
۷۸.۵	۰	۲۳	۷.۷	۲۳	۴۶	بالا بودن نرخ بیکاری استان نسبت به میانگین کشور،
۷۸.۵	۰	۲۳	۷.۷	۲۳	۴۶	ضعف کارکرد شبکه حمل ریلی در حمل بار و جابجایی مسافر،
۷۳.۸	۷.۷	۲۳	۰	۳۱	۳۸	ضعف شبکه‌های حمل و نقل در نیمه شرقی و ضعف این شبکه‌ها در ارتباط با استان‌های همجوار که سهم مهمی در جذب تولیدات کشاورزی استان خوزستان را دارند،
۷۵.۴	۰	۲۳	۷.۷	۳۸	۳۱	تک‌کریدور بودن محور حمل و نقل جاده‌ای جنوب - شمال استان و بروز تراکم ترافیک در بعضی از قسمت‌های آن،
						فرصت‌ها
۹۲.۳	۰	۰	۰	۳۸	۶۲	برخورداري از یکی از بزرگترین بنادر تجاری کشور با سطح یک مبادی ورودی و خروجی،
۹۲.۳	۰	۰	۰	۳۸	۶۲	دسترسی به آب‌های بین‌المللی در تمام سواحل جنوبی استان،
۹۳.۸	۰	۰	۰	۳۱	۶۹	امکان دسترسی به بازارهای فراملی از طریق مرزهای زمینی و آبی،
۹۰.۸	۰	۰	۰	۴۶	۵۴	شناخته بودن شهرهای مهم اهواز، آبادان و بندر امام خمینی در سطح جهان به لحاظ کارکردهای بین‌المللی و فراملی استان در تولید و استخراج و صدور نفت و گاز و تجارت بین‌المللی،

ادامه جدول ۶-۶۱- اظهار نظر در مورد نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی توسعه استان

نتیجه نهایی	کاملاً مخالف	مخالف	بی نظر	موافق	کاملاً موافق	
۹۱.۷	۰	۰	۰	۴۲	۵۸	حضور بزرگترین مجتمع‌های شیمیایی و پتروشیمیایی و صنایع فولاد کشور در استان و قدمت دانشگاه‌های استان و در نتیجه سطح دانش بالای تخصصی - علمی - تکنولوژی مهندسی نفت، پتروشیمی، فولاد و پزشکی استان که امکان بالقوه دسترسی به بازارهای فراملی برای این خدمات را فراهم می‌کند،
۹۱.۷	۰	۰	۰	۴۲	۵۸	وجود بازار بزرگ در سواحل جنوبی خلیج فارس و جنوب عراق برای محصولات کشاورزی استان،
۸۳.۱	۰	۲۳	۰	۱۵	۶۲	امکان عظیم بالقوه مبادله توافقنامه‌های همکاری‌های فنی - مهندسی برای ارائه خدمات مهندسی نفت و گاز با کشورهای همسایه،
۷۸.۵	۰	۲۳	۷.۷	۲۳	۴۶	امکان عظیم بالقوه مبادله توافقنامه‌های همکاری‌های فنی - مهندسی برای ارائه خدمات مهندسی در زمینه سایر صنایع از جمله ماشین‌سازی، تولید قطعات، همچنین در صنایع کانی غیر فلزی (سیمان، آجر) و ارائه خدمات مهندسی و اجرایی در فعالیت ساختمان (پل، تونل، ساختمان‌های دولتی و مسکونی) در کشورهای همسایه،
۹۰.۸	۰	۰	۰	۴۶	۵۴	وجود مشابهت‌های فرهنگی و دینی با کشورهای همسایه در جنوب کشور،
۹۰.۸	۰	۰	۰	۴۶	۵۴	وجود مشابهت‌های فرهنگی، دینی و مذهبی در جنوب کشور همسایه عراق
						تهدیدها
۹۳.۸	۰	۰	۰	۳۱	۶۹	قرارگیری استان در پیشانی آلودگی‌های زیست محیطی فراتر از مرزهای استان به ویژه آلودگی ناشی از ریزگردها،
۸۳.۱	۰	۲۳	۰	۱۵	۶۲	وابستگی شدید منابع مصرف آب استان به منابع آب‌های سطحی و در همان حال وجود سرچشمه‌های رودخانه‌های آورنده آب به استان در خارج از مرزهای استان و امکان برداشت آب بیشتر در این استان‌ها،
۷۶.۹	۰	۲۳	۷.۷	۳۱	۳۸	تغییرات اقلیمی و احتمال کاهش نزولات جوی،
۸۴.۶	۷.۷	۰	۰	۴۶	۴۶	سواحل طولانی در آب‌های بین‌المللی و خطر آلودگی ناشی از استخراج نفت و گاز و فعالیت‌های مرتبط با آن در آب‌های بین‌المللی،
۸۳.۳	۸.۳	۰	۰	۵۰	۴۲	برخورداری از منابع عظیم نفت و گاز در استان به عنوان عامل تحریک کننده از طرف دشمنان خارجی،
۹۰.۸	۰	۰	۰	۴۶	۵۴	عدم التیام کامل شرایط اقتصادی، کالبدی و اجتماعی ناشی از وقوع جنگ تحمیلی،
۸۶.۲	۰	۱۵	۰	۲۳	۶۲	قرارگیری استان در نواحی مرزی با سابقه خطر پذیری و تنش‌های سیاسی، قومی و مذهبی و وجود برخی زمینه‌های قومی - فرهنگی برای ایجاد اختلافات قومی و طایفه‌ای از طریق محرک‌های بیرونی.

جدول ۶-۶۲- اظهار نظر در مورد راهبردهای اصلی سازماندهی توسعه بخش‌ها در فضا و توسعه فضایی

نتیجه نهایی	کاملاً مخالف	مخالف	بی نظر	موافق	کاملاً موافق	
						کشاورزی
۸۹.۲	۰	۰	۰	۵۴	۴۶	حمایت از توسعه کشاورزی آبی و توسعه دامداری (به ویژه دام بزرگ) در نیمه غربی استان،
۸۷.۷	۰	۷.۷	۰	۳۸	۵۴	حمایت از توسعه کشاورزی دیم، باغداری و دامداری کوچک در نیمه شرقی و شمالی استان،
۹۲.۳	۰	۰	۰	۳۸	۶۲	توسعه شبکه‌های آبرسانی و آبیاری و افزایش راندمان آبیاری در راستای راهبردهای بالا، با توجه به ضرورت مقابله با نقاط ضعف و تهدیدهای فراروی منابع آب استان،
۹۲.۳	۰	۰	۰	۳۸	۶۲	حمایت از توسعه آبی‌پروری به ویژه در اراضی ساحلی، حاشیه رودخانه‌ها و در داخل دریا، با توجه ویژه به مسایل محیط زیست،
						صنعت
۹۳.۸	۰	۰	۰	۳۱	۶۹	حمایت از توسعه صنایع کوچک و صنایع دارای بازار محلی در همه شهرستان‌ها،
۹۳.۳	۰	۰	۰	۳۳	۶۷	حمایت از توسعه صنایع مرتبط با کشاورزی و دامداری در شهرستان‌های مستعد کشاورزی،
۸۶.۲	۰	۷.۷	۰	۴۶	۴۶	حمایت از توسعه صنایع تولید کننده قطعات و لوازم مورد نیاز فعالیت نفت و گاز، صنایع شیمیایی، پتروشیمی و صنایع فولاد،
۹۳.۸	۰	۰	۰	۳۱	۶۹	حمایت از توسعه صنایع فرآوری محصولات کشاورزی استان،
						محیط زیست
۹۸.۳	۰	۰	۰	۸.۳	۹۲	محدود کردن پذیرش صنایع آلاینده جدید در محدوده ویژه کنترل آلودگی
۹۸.۲	۰	۰	۰	۹.۱	۹۱	تحکیم استانداردهای حفاظت از آب، خاک و هوا به خصوص در محدوده ویژه کنترل آلودگی
۹۶.۷	۰	۰	۰	۱۷	۸۳	هدایت صنایع آلاینده جدید به سمت پهنه پیشنهادی
						کانون‌های شهری
۷۶.۹	۱۵	۰	۷.۷	۳۸	۳۸	حمایت از توسعه شهری در شمال شرق، شرق و جنوب شرقی استان
۸۷.۷	۰	۰	۰	۶۲	۳۸	ارائه خدمات برتر اداری، اجتماعی و فرهنگی در سلسله مراتب شهری به ویژه در مناطق کمتر توسعه یافته استان
۸۷.۷	۰	۰	۷.۷	۴۶	۴۶	حمایت از ارائه خدمات برتر اقتصادی در سلسله مراتب شهری به ویژه در مناطق کمتر توسعه یافته استان

ادامه جدول ۶-۶۲- اظهار نظر در مورد راهبردهای اصلی سازماندهی توسعه بخش‌ها در فضا و توسعه فضایی

نتیجه نهایی	کاملاً مخالف	مخالف	بی نظر	موافق	کاملاً موافق	
۹۰.۸	۰	۰	۰	۴۶	۵۴	توسعه فعالیت‌های جایگزین در شهرهای مواجه با فعالیت‌های نفتی در حال رکود مانند مسجد سلیمان
						شبکه‌های حمل و نقل
۹۵.۴	۰	۰	۰	۲۳	۷۷	ایجاد محور دوم جنوب به شمال در استان با عبور از شهرهای بندر ماهشهر- رامشیر - رامهرمز - هفتگل- مسجد سلیمان- اندیمشک
۹۲.۵	۰	۰	۰	۳۸	۶۳	ایجاد و بهبود شبکه‌های درون استانی و بین استانی در شرق استان شامل محورهای زیر:
۹۵.۴	۰	۰	۰	۲۳	۷۷	باغملک - ایزده - دهدز - استان چهار محال و بختیاری
۹۵.۴	۰	۰	۰	۲۳	۷۷	امیدیه - بهبهان - استان فارس
۹۵.۰	۰	۰	۰	۲۵	۷۵	شوشتر - مسجد سلیمان - قلعه خواجه
۹۵.۴	۰	۰	۰	۲۳	۷۷	گتوند - شوشتر
۹۶.۹	۰	۰	۰	۱۵	۸۵	سطح‌بندی و تقویت شبکه جاده‌ای: سلسله مراتب شبکه‌های مرکز استان - مرکز شهرستان - مرکز بخش - مرکز دهستان - روستا
۹۶.۹	۰	۰	۰	۱۵	۸۵	تقویت شبکه ریلی جنوب - شمال استان با توجه به فرسودگی آن، (شبکه- ناوگان و ظرفیت ایستگاه‌ها)
۹۵.۴	۰	۰	۰	۲۳	۷۷	احداث و توسعه کریدور ریلی آبادان - خرمشهر- بندر امام خمینی - بهبهان - به سمت جنوب شرق
۹۶.۹	۰	۰	۰	۱۵	۸۵	ایجاد شبکه ریلی سریع برای کریدورهای مواجه با تراکم ترافیک مسافری (مانند اهواز- آبادان)
۹۶.۹	۰	۰	۰	۱۵	۸۵	رفع تنگناها و توسعه ظرفیت گلوگاه‌های حمل و نقل هوایی و دریایی در استان
						آب، برق، گاز، انرژی و مخابرات
۹۳.۸	۰	۰	۰	۳۱	۶۹	توسعه زیر ساخت‌های آب، برق، گاز، مخابرات در راستای گسترش شهرها و مجموعه‌های شهری، بخش‌های تولیدی و در راستای کاهش عدم تعادل‌های بین منطقه ای
۹۰.۸	۰	۰	۰	۴۶	۵۴	توسعه و حمایت از بهره‌برداری از انرژی خورشیدی در سطح کلان: نیروگاه حرارتی و سطح خرد: انواع کاربردهای خانگی و صنعتی کوچک مقیاس
						آموزش، بهداشت و توریسم
۹۸.۵	۰	۰	۰	۷.۷	۹۲	توسعه و تعادل بخشی در ارائه تأسیسات و خدمات آموزشی و بهداشتی - درمانی

ادامه جدول ۶-۶۲- اظهار نظر در مورد راهبردهای اصلی سازماندهی توسعه بخش‌ها در فضا و توسعه فضایی

نتیجه نهایی	کاملاً مخالف	مخالف	بی نظر	موافق	کاملاً موافق	
۹۶.۹	۰	۰	۰	۱۵	۸۵	تقویت خدمات آموزشی و بهداشتی - درمانی در شهرهای مناطق کمتر توسعه یافته
۹۲.۳	۰	۰	۷.۷	۲۳	۶۹	ایجاد دوره‌های تخصصی آموزشی در زمینه نفت و گاز، صنایع فولاد، شیمیایی و پتروشیمی (ضمن توجه به جذب دانشجویان خارجی)
۹۳.۸	۰	۰	۰	۳۱	۶۹	ارائه خدمات تخصصی آموزشی و بهداشتی در سطح فرا استانی و فرا ملی (ضمن توجه به کسب درآمد ارزی)
۸۹.۲	۰	۰	۲۳	۷.۷	۶۹	توسعه زیربناها برای بهره‌برداری مؤثرتر از منابع توریسم
۸۵.۰	۰	۰	۲۵	۲۵	۵۰	حمایت از فعال‌سازی و مشارکت بخش خصوصی در زمینه گسترش توریسم
						مدیریت اقتصادی و مدیریت توسعه استان
۹۸.۵	۰	۰	۰	۷.۷	۹۲	حمایت از برنامه‌های کمک به تجاری‌سازی و گسترش بازارها در مناطق کمتر توسعه یافته استان، در ارتباط با تخصص‌های تولیدی این مناطق
۸۳.۱	۰	۲۳	۰	۱۵	۶۲	مدیریت مؤثر منابع مالی و بانکی و هدایت آن به سمت تولید
۸۰.۰	۰	۲۳	۰	۳۱	۴۶	ایجاد بورس سرمایه‌گذاری و توسعه استان (برای تجهیز منابع مالی بخش خصوصی)
۹۲.۳	۰	۰	۰	۳۸	۶۲	جلب مشارکت مالی شرکت‌های ملی مستقر در استان برای توسعه زیربناهای عمومی استان
۹۳.۸	۰	۰	۰	۳۱	۶۹	بهبود عملکرد شاخص‌های "سهولت کسب و کار"
۹۲.۳	۰	۰	۰	۳۸	۶۲	گسترش زیربناهای مخابراتی و حمایت از توسعه دولت الکترونیک و تجارت الکترونیک
۹۰.۸	۰	۰	۰	۴۶	۵۴	تقویت مدیریت یکپارچه توسعه استان (عدم تمرکز ملی)
۸۷.۷	۰	۰	۷.۷	۴۶	۴۶	انتقال بخشی از وظایف تصمیم‌گیری، بودجه‌ریزی، اجرا و نظارت بر اجرا به سطح شهرستان (عدم تمرکز درون استان همراه با تمرکز درون شهرستان)

ب) آزمون پابرجایی راهبردها

• روش و نحوه محاسبه امتیاز راهبردها

آزمون پابرجایی راهبردها به طور عمده بر اساس روش شماره یک مندرج در شرح خدمات صورت گرفته است که در اینجا ارائه می شود.

۱) ماتریس ارزش راهبردها تشکیل شده است. وضعیت تهدید در سر ستون ها درج شده اند و احتمال وقوع هریک در زیر آن درج شده است.

۲) احتمال وقوع هر تهدید بر اساس جمع بندی پرسشنامه ها تعیین شده است. از آنجا که این بررسی در سال ۱۳۹۱ انجام شده است و شرایط درونی کشور و شرایط بیرونی آن تا حدود زیادی تغییر یافته است در مورد تهدید خارجی، فرهنگی و قومی و افت اقتصادی (به دلیل احتمال بهبود روابط و کاهش تحریم ها) احتمال تهدید با نظر کارشناسی این مشاور تا حدودی تعدیل شده و به عبارت دیگر کمتر از مقدار حاصل از پرسشنامه های سال ۱۳۹۱ منظور شده است.

- تهدید آلودگی زیست محیطی با منشا برون مرزی (ریزگردها) بیشترین احتمال وقوع معادل ۹۳/۸ درصد را دارد.

- کاهش منابع آب با احتمال حدود ۸۰ درصد برآورد شده است،

- احتمال افت اقتصادی بر اثر تحریم و استراتژی های بخش عمومی در تخصیص منابع به استان، حدود ۷۴ درصد برآورد شده است که با تغییر شرایط از سال ۱۳۹۱ تا آخرین ویرایش حاضر، احتمال متوسط ۵۰ درصد برای آن منظور شده است.

- احتمال وقوع حالت بحرانی در مسایل قومی و فرهنگی ضعیف تشخیص داده شده است.

- احتمال وقوع حالت بحرانی ناشی از همجواری نیز بسیار ضعیف تشخیص داده شده است.

۳) هر راهبرد در یک سطر درج شده است. راهبردها از جدول های ۶-۵۴ تا ۶-۵۹ (تحلیل تهدیدها) گرفته شده اند. بنابراین برای هر راهبرد موضوع تهدید و به علاوه زمینه راهبرد مشخص شده است که به طور ضمنی بیانگر ضرورت مشارکت دستگاه های اجرایی برای به کار بستن آن راهبرد می باشد.

۴) ضریب تایید نقاط ضعف و قوت و فرصت استان عیناً بر اساس نتایج پرسشنامه ها مورد استفاده قرار گرفته است.

۵) به این ترتیب:

- ماتریس ارزش راهبردها در بالای ستون‌ها وضعیت‌های تهدید را نشان می‌دهد.
- سطرها از راهبردها تشکیل می‌شوند.
- سلول‌های زیر هر تهدید و در سطر هر راهبرد، نمایانگر میزان اثرگذاری آن راهبرد در وضعیت وقوع تهدید یا برای پیشگیری از آن با کمک اطلاعات حاصل از ۴ گروه سوالات اساسی استخراج شده‌اند و در ۵ سطح بسیار کم، کم، متوسط، زیاد و بسیار زیاد، به ترتیب با ضرایب ۱۰، ۳۰، ۵۰، ۷۰، ۹۰ با برداشت دقیق و در مواردی با قضاوت کارشناسی از ارتباط سوال‌ها و پاسخ‌های موجود در پرسشنامه‌ها تنظیم شده‌اند.
- و محاسبه جمع وزنی اثربخشی هر راهبرد بر این اساس از ضرب دو عامل - احتمال وقوع تهدید و - میزان اثربخشی هر راهبرد در هر وضعیت تهدید، در یکدیگر محاسبه شده و نتایج امتیاز پابرجایی هر راهبرد در جدول ۶-۶۳ منعکس شده‌اند.

• نتایج آزمون پابرجایی

نتایج آزمون پابرجایی راهبردها با ترتیب نزولی از پابرجاترین به بعد، در جدول ۶-۶۴ و نتیجه‌گیری در متن گزارش، در بخش ۶-۴-۲ ارائه شده است.

جدول ۶-۶۳- ضرایب و امتیازات راهبردها

موضوع تهدید		زمینه راهبرد		عنوان راهبرد		موضوع تهدید						
						میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
						جمع وزنی	۱	۲	۳	۴	۵	۶
موضوع تهدید		زمینه راهبرد	عنوان راهبرد	جمع وزنی	۱	۲	۳	۴	۵	۶		
مديريت توسعه استان - محيط زيست	مدیریت توسعه استان - محیط زیست	چاره جویی در سطح ملی - بین المللی	۹۰	۵۰	۱۰	۳۰	۱۰	۰	۱۵۳			
	مدیریت توسعه استان - محیط زیست	چاره جویی در سطح استانی	۷۰	۵۰	۱۰	۵۰	۱۰	۰	۱۴۴			
مديريت توسعه استان - اقتصاد	مدیریت توسعه استان - اقتصاد	راهبردهای توسعه اقتصادی استان به منظور افزایش سرمایه گذاری - تولید - اشتغال	۱۰	۱۰	۳۰	۹۰	۵۰	۱۰	۱۰۳			
	مدیریت توسعه استان - تعادل منطقه ای	راهبردهای کاهش عدم تعادل منطقه ای	۱۰	۳۰	۵۰	۳۰	۱۰	۱۰۶				
	محیط زیست - منابع طبیعی	راهبردهای حفظ و توسعه منابع طبیعی	۱۰	۹۰	۷۰	۳۰	۳۰	۱۰	۱۶۷			
	مدیریت توسعه استان - آب	مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت نسبی استان خوزستان در استفاده از منابع آب	۱۰	۳۰	۹۰	۷۰	۵۰	۱۰	۱۵۸			
	آب	توسعه شبکه های آبرسانی و تفکیک مصارف از بالا دست	۱۰	۹۰	۹۰	۳۰	۵۰	۱۰	۱۸۹			
	کشاورزی - صنعت - آب	افزایش راندمان مصرف آب به خصوص در بخش کشاورزی	۱۰	۳۰	۹۰	۷۰	۵۰	۱۰	۱۵۸			
	کشاورزی	افزایش راندمان تولید بخش کشاورزی (شامل برنامه های ترویجی افزایش راندمان، تجدید نظر در الگوی کشت و تجدید نظر در نهاده های کشاورزی)	۳۰	۳۰	۷۰	۷۰	۳۰	۱۰	۱۵۵			
	کشاورزی - آب	توسعه اراضی قابل آبیاری و تجهیز آن به شبکه های آبرسانی و آبیاری مدرن	۳۰	۵۰	۷۰	۹۰	۵۰	۱۰	۱۸۷			
	کشاورزی - شیلات - صنعت	گسترش بازارهای داخلی و صادراتی (به منظور مقابله با کاهش درآمد کشاورزان و سایر تولیدکنندگان) از طریق توسعه کانون های شهری حامی توسعه مناطق پیرامونی	۱۰	۱۰	۱۰	۹۰	۵۰	۱۰	۸۷			
	فضای بین بخشی - همه بخش ها	توسعه کانون های شهری حامی توسعه مناطق پیرامونی همراه با توسعه شبکه های حمل و نقل	۱۰	۱۰	۳۰	۹۰	۷۰	۱۰	۱۰۹			

ادامه جدول ۶-۶۳- ضرایب و امتیازات راهبردها

موضوع تهدید	زمینه راهبرد	عنوان راهبرد	میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						جمع وزنی				
			بسیار زیاد	زیاد	زیاد متوسط	کم	بسیار کم						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						
موضوع تهدید							میزان اثربخ						

ادامه جدول ۶-۶۳- ضرایب و امتیازات راهبردها

موضوع تهدید	زمینه راهبرد	عنوان راهبرد	میزان اثربخشی راهبرد در قبال هر تهدید						جمع وزنی
			بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	احتمال وقوع تهدید	
موضوع تهدید									
۱) تهدید آلودگی محیط با منشا برون استانی ۲) تهدید آلودگی محیط با منشا درون استانی ۳) تهدید کاهش منابع آب ۴) تهدید افت اقتصادی ۵) تهدید مسایل اجتماعی - فرهنگی ۶) تهدید همجواری خارجی									
بسیار زیاد ۹۳.۸ زیاد ۸۴.۶ متوسط ۵۰ کم ۳۰ بسیار کم ۱۰									
کشاورزی	کشاورزی - صنعت - آب	افزایش راندمان مصرف آب به خصوص در بخش کشاورزی	۱۰	۳۰	۷۰	۹۰	۳۰	۱۰	۱۴۶
	کشاورزی	افزایش راندمان تولید بخش کشاورزی (شامل برنامه‌های ترویجی افزایش راندمان ، شامل تجدید نظر در الگوی کشت و تجدید نظر در نهاده‌های کشاورزی)	۵۰	۳۰	۷۰	۹۰	۳۰	۱۰	۱۸۳
	صنعت - آب، برق، گاز، مخابرات، حمل و نقل	توسعه شهرک‌ها و نواحی صنعتی در جهت توسعه صنعت	۱۰	۵۰	۷۰	۹۰	۷۰	۱۰	۱۷۵
	مدیریت توسعه استان - اقتصاد	بهبود شرایط کسب و کار و تسهیل سرمایه‌گذاری	۱۰	۳۰	۳۰	۹۰	۷۰	۱۰	۱۲۶
	کشاورزی - شیلات - صنعت - کانون‌های توسعه شهری و حمل و نقل	گسترش بازارهای داخلی و صادراتی (به منظور مقابله با کاهش درآمد تولیدکنندگان)	۱۰	۳۰	۵۰	۹۰	۷۰	۱۰	۱۴۲
	محیط زیست - صنعت - آب	نظارت بیشتر در مکان‌یابی پروژه‌های بخش عمومی و خصوصی (قبل از تصویب) از نظر آلوده‌سازی منابع طبیعی و سازگاری نیاز آب در مقابل دسترسی به منابع آب در محل اجرای پروژه	۱۰	۹۰	۵۰	۷۰	۳۰	۱۰	۱۷۱
مدیریت توسعه استان - اقتصاد	مدیریت توسعه استان - اقتصاد	راهبردهای توسعه اقتصادی استان به منظور افزایش سرمایه‌گذاری - تولید - اشتغال	۱۰	۱۰	۳۰	۷۰	۹۰	۱۰	۱۰۵
	مدیریت توسعه استان - تعادل منطقه ای	راهبردهای کاهش عدم تعادل منطقه‌ای	۱۰	۱۰	۵۰	۷۰	۹۰	۱۰	۱۲۱
	محیط زیست - منابع طبیعی	راهبردهای حفظ و توسعه منابع طبیعی	۱۰	۱۰	۵۰	۵۰	۵۰	۱۰	۹۹
	مدیریت توسعه استان - اقتصاد	مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت‌های نسبی استان خوزستان و سعی در هدایت منابع مالی بیشتر به استان خوزستان	۱۰	۱۰	۵۰	۷۰	۷۰	۱۰	۱۱۵
	مدیریت توسعه استان - فرهنگی - اجتماعی	حمایت از شوراهای محلی و مردم‌نهاد و دخالت دادن بیشتر آن‌ها در تصمیم‌گیری و اجرا	۱۰	۳۰	۳۰	۵۰	۹۰	۱۰	۱۱۲

جدول ۶-۶۴- نتایج آزمون پابرجایی راهبردها

ترتیب پابرجایی	موضوع تهدید	زمینه راهبرد	عنوان راهبرد	جمع وزنی
۱	افت اقتصادی	آب	توسعه شبکه‌های آبرسانی	۲۰۲
۲	منابع آب	آب	توسعه شبکه‌های آبرسانی و تفکیک مصارف از بالا دست	۱۸۹
۳	منابع آب	کشاورزی - آب	توسعه اراضی قابل آبیاری و تجهیز آن به شبکه‌های آبرسانی و آبیاری مدرن	۱۸۷
۴	افت اقتصادی	کشاورزی	افزایش راندمان تولید بخش کشاورزی (شامل برنامه‌های ترویجی افزایش راندمان، شامل تجدید نظر در الگوی کشت و تجدید نظر در نهاده‌های کشاورزی)	۱۸۳
۵	افت اقتصادی	صنعت - آب، برق، گاز، مخابرات، حمل و نقل	توسعه شهرک‌ها و نواحی صنعتی در جهت توسعه صنعت	۱۷۵
۶	افت اقتصادی	محیط زیست - صنعت - آب	نظارت بیشتر در مکان‌یابی پروژه‌های بخش عمومی و خصوصی (قبل از تصویب) از نظر آلوده‌سازی منابع طبیعی و سازگاری نیاز آب در مقابل دسترسی به منابع آب در محل اجرای پروژه	۱۷۱
۷	منابع آب	محیط زیست - منابع طبیعی	راهبردهای حفظ و توسعه منابع طبیعی	۱۶۷
۸	منابع آب	مدیریت توسعه استان - آب	مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت نسبی استان خوزستان در استفاده از منابع آب	۱۵۸
۹	منابع آب	کشاورزی - صنعت - آب	افزایش راندمان مصرف آب به خصوص در بخش کشاورزی	۱۵۸
۱۰	منابع آب	کشاورزی	افزایش راندمان تولید بخش کشاورزی (شامل برنامه‌های ترویجی افزایش راندمان، تجدید نظر در الگوی کشت و تجدید نظر در نهاده‌های کشاورزی)	۱۵۵
۱۱	محیط زیستی برون استانی	مدیریت توسعه استان - محیط زیست	چاره‌جویی در سطح ملی - بین‌المللی	۱۵۳
۱۲	افت اقتصادی	کشاورزی - صنعت - آب	افزایش راندمان مصرف آب به خصوص در بخش کشاورزی	۱۴۶
۱۳	محیط زیستی برون استانی	مدیریت توسعه استان - محیط زیست	چاره‌جویی در سطح استانی	۱۴۴

ادامه جدول ۶-۶۴- نتایج آزمون پابرجایی راهبردها

۱۴۲	گسترش بازارهای داخلی و صادراتی (به منظور مقابله با کاهش درآمد تولیدکنندگان)	کشاورزی - شیلات - صنعت - کانون های توسعه شهری و حمل و نقل	افت اقتصادی	۱۴
۱۳۶	راهبردهای توسعه اقتصادی استان به منظور افزایش سرمایه‌گذاری - تولید - اشتغال	مدیریت توسعه استان - اقتصاد	افت اقتصادی	۱۵
۱۲۶	بهبود شرایط کسب و کار و تسهیل سرمایه‌گذاری	مدیریت توسعه استان - اقتصاد	افت اقتصادی	۱۶
۱۲۱	راهبردهای کاهش عدم تعادل منطقه‌ای	مدیریت توسعه استان - تعادل منطقه ای	فرهنگی و قومی	۱۷
۱۱۹	مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت نسبی استان خوزستان در استفاده از منابع آب و تولید کشاورزی صنعتی و سعی در هدایت منابع مالی بیشتر به استان خوزستان	مدیریت توسعه استان - اقتصاد	افت اقتصادی	۱۸
۱۱۹	نظارت بیشتر در مکان‌یابی پروژه‌های بخش عمومی و خصوصی (قبل از تصویب) از نظر آلوده‌سازی منابع طبیعی و سازگاری نیاز آب در مقابل دسترسی به منابع آب در محل اجرای پروژه	محیط زیست - صنعت - کشاورزی	منابع آب	۱۹
۱۱۹	نظارت بیشتر بر فعالیت‌های تولیدی در راستای کاهش آلوده‌سازی محیط	محیط زیست - صنعت - کشاورزی	منابع آب	۲۰
۱۱۵	مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت‌های نسبی استان خوزستان و سعی در هدایت منابع مالی بیشتر به استان خوزستان	مدیریت توسعه استان - اقتصاد	فرهنگی و قومی	۲۱
۱۱۲	راهبردهای کاهش عدم تعادل منطقه‌ای	مدیریت توسعه استان - تعادل منطقه ای	افت اقتصادی	۲۲
۱۱۲	حمایت از شوراهای محلی و مردم‌نهاد و دخالت دادن بیشتر آن‌ها در تصمیم‌گیری و اجرا	مدیریت توسعه استان - فرهنگی - اجتماعی	فرهنگی و قومی	۲۳
۱۱۰	راهبردهای حفظ و توسعه منابع طبیعی	محیط زیست - منابع طبیعی	افت اقتصادی	۲۴
۱۰۹	توسعه کانون‌های شهری حامی توسعه مناطق پیرامونی همراه با توسعه شبکه‌های حمل و نقل	همه بخش‌ها	منابع آب	۲۵
۱۰۶	راهبردهای کاهش عدم تعادل منطقه‌ای	مدیریت توسعه استان - تعادل منطقه ای	منابع آب	۲۶

ادامه جدول ۶-۶۴- نتایج آزمون پابرجایی راهبردها

۲۷	فرهنگی و قومی	مدیریت توسعه استان - اقتصاد	راهبردهای توسعه اقتصادی استان به منظور افزایش سرمایه‌گذاری - تولید - اشتغال	۱۰۵
۲۸	منابع آب	مدیریت توسعه استان - اقتصاد	راهبردهای توسعه اقتصادی استان به منظور افزایش سرمایه‌گذاری - تولید - اشتغال	۱۰۳
۲۹	فرهنگی و قومی	محیط زیست - منابع طبیعی	راهبردهای حفظ و توسعه منابع طبیعی	۹۹
۳۰	منابع آب	کشاورزی - شیلات - صنعت	گسترش بازارهای داخلی و صادراتی (به منظور مقابله با کاهش درآمد کشاورزان و سایر تولیدکنندگان) از طریق توسعه کانون‌های شهری حامی توسعه مناطق پیرامونی	۸۷
۳۱	افت اقتصادی	مدیریت توسعه استان - حمل و نقل	مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت نسبی حمل دریایی از طریق بندر امام خمینی و توسعه این بندر و سعی در هدایت منابع مالی بیشتر به استان خوزستان به این منظور	۷۷
۳۲	افت اقتصادی	مدیریت توسعه استان - دانشگاهها - نفت - برق - کشاورزی - مخابرات - میراث فرهنگی	مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت نسبی استان خوزستان در توسعه فن‌آوری‌های نوین نانو، بیو، IT، و انرژی خورشیدی به منظور جذب و هدایت منابع مالی و پروژه‌ها در این زمینه به استان خوزستان	۷۱

جدول ۶-۶۵- فهرست بخشی از جلسات کارگروه‌های آمایش و محیط زیست استان خوزستان

نام و نام خانوادگی	دستگاه اجرایی	سمت	تاریخ
۱۳۹۰/۹/۸			
ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۰/۹/۸
جلالی		معاون برنامه ریزی سازمان جهاد کشاورزی	۱۳۹۰/۹/۸
رئیس قنواتی		رئیس گروه پژوهش و تحقیقات و توسعه روستایی	۱۳۹۰/۹/۸
محمدیان		معاون شرکت شهرک های صنعتی	۱۳۹۰/۹/۸
آسترکی		مشاور رئیس سازمان صنایع و معادن استان	۱۳۹۰/۹/۸
روان بخش		معاون برنامه ریزی سازمان صنایع و معادن استان	۱۳۹۰/۹/۸
امور حمل و نقل و ارتباطات ۱۳۹۰/۹/۱۰			
فردی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	معاون مدیر کل برنامه ریزی	۱۳۹۰/۹/۱۰
علی نیازی	معاونت برنامه ریزی استانداری	مدیر کل برنامه ریزی و بودجه	۱۳۹۰/۹/۱۰
بیژن اسکندری	راه و ترابری خوزستان	قائم مقام	۱۳۹۰/۹/۱۰
عادل شجیراتی	راه و ترابری خوزستان	رئیس اداره ایمنی و حریم	۱۳۹۰/۹/۱۰
مسعود قاسمیان	بنادر و دریانوردی استان	معاون مهندسی عمران	۱۳۹۰/۹/۱۰
حسن عساکره	راه آهن	معاون فنی و زیربنایی	۱۳۹۰/۹/۱۰
رضا خدابخشی	فرودگاه	معاون مدیر کل	۱۳۹۰/۹/۱۰
حسین فرشیدی	مسکن و شهرسازی	رئیس اداره نظارت طرح های توسعه و عمران شهری	۱۳۹۰/۹/۱۰
مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۰/۹/۱۰
۱۳۹۰/۱۰/۱۳			
محمود شریفی	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	کارشناس مطالعات	۱۳۹۰/۱۰/۱۳
محمد رضا رئیس قنواتی	سازمان جهاد کشاورزی	سرپرست گروه توسعه روستایی	۱۳۹۰/۱۰/۱۳
حمید عنافچه	سازمان جهاد کشاورزی	کارشناس گروه توسعه روستایی	۱۳۹۰/۱۰/۱۳
نبی اله باقری	اداره کل شیلات	کارشناس مسئول حمایت از سرمایه گذاری	۱۳۹۰/۱۰/۱۳

نام و نام خانوادگی	دستگاه اجرایی	سمت	تاریخ
فرهاد ترحمی	سازمان امور اقتصادی و دارایی استان خوزستان	کارشناس گروه اقتصاد و نماینده	۱۳۹۰/۱۰/۱۳
ابراهیم آسترکی	سازمان صنایع معادن خوزستان	مسئول برنامه ریزی و نظارت بر طرح های صنعتی و مشاور رئیس سازمان	۱۳۹۰/۱۰/۱۳
غلامعلی شکری	شرکت شهرک های صنعتی	معاون	۱۳۹۰/۱۰/۱۳
علی نیازی	معاونت برنامه ریزی استانداری	مدیر کل برنامه ریزی و بودجه	۱۳۹۰/۱۰/۱۳
ملک تاج اسکندری مکوند	آبفای شهری خوزستان	مدیر نظارت بر بهداشت	۱۳۹۰/۱۰/۱۳
۱۳۹۰/۹/۲۱			
خانم میدا صالحی پور	کارشناس	معاونت برنامه ریزی استانداری	۱۳۹۰/۹/۲۱
آقای ناصری پور	معاون برنامه ریزی	آموزش و پرورش	۱۳۹۰/۹/۲۱
آسترکی	مشاور رئیس	سازمان صنایع و معادن استان	۱۳۹۰/۹/۲۱
آقای شجیراتی	مدیر	اداره ایمنی راه اداره کل راه و شهرسازی	۱۳۹۰/۹/۲۱
اولین جلسه کار گروه منطقه ای آمایش دو استان کهگیلویه و بویر احمد ۱۳۹۰/۱۲/۱			
عامری گلستان	معاونت برنامه ریزی	معاون برنامه ریزی	۱۳۹۰/۱۲/۱
نیازی	معاونت برنامه ریزی	مدیر کل برنامه ریزی و بودجه	۱۳۹۰/۱۲/۱
عظیمی	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	کارشناس طرح آمایش استان خوزستان	۱۳۹۰/۱۲/۱
هایده نصیری	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مسئول بخش GIS	۱۳۹۰/۱۲/۱
مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۰/۱۲/۱
سید لطف اله هاشمی	مدیر کل دفتر آمار و اطلاعات استانداری		۱۳۹۰/۱۲/۱
ضیاء عامریان	معاونت برنامه ریزی استانداری	کارشناس آمایش	۱۳۹۰/۱۲/۱
مهدی حاجتی	معاونت برنامه ریزی استانداری	کارشناس آمار	۱۳۹۰/۱۲/۱
محمود هرمزی	استانداری کهگیلویه و بویر احمد	مدیر کل دفتر برنامه ریزی و بودجه	۱۳۹۰/۱۲/۱
نصیب اله رضایی	استانداری کهگیلویه و بویر احمد	معاون دفتر برنامه ریزی و بودجه	۱۳۹۰/۱۲/۱
مهیار اردشیری	مشاور دانشگاه شیراز	مشاور	۱۳۹۰/۱۲/۱

نام خانوادگی و نام	دستگاه اجرایی	سمت	تاریخ
محمود مسعودی مقام	استانداری کهگیلویه و بویر احمد	رئیس گروه آمایش	۱۳۹۰/۱۲/۱
پروین فردی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	معاون مدیر کل برنامه ریزی	۱۳۹۰/۱۲/۱
میدا صالحی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	کارشناس	۱۳۹۰/۱۲/۱
۱۳۹۰/۱۲/۱			
مرتضی ثابت قدم حقیقی	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۰/۱۲/۱
محمد رضا قنواتی	جهاد کشاورزی	معاون برنامه ریزی	۱۳۹۰/۱۲/۱
بیژن اسکندری	راه و ترابری	قائم مقام	۱۳۹۰/۱۲/۱
عادل شجیراتی	راه و ترابری	رئیس اداره ایمنی و حریم راه ها	۱۳۹۰/۱۲/۱
مسعود قاسمیان	بنادر و دریانوردی	معاون مهندسی عمرانی	۱۳۹۰/۱۲/۱
حکمت شعار	بندر امام - بنادر	رئیس اداره آمار و انفورماتیک	۱۳۹۰/۱۲/۱
حسن عساکره	راه آهن	معاون فنی و زیربنایی	۱۳۹۰/۱۲/۱
رضا خدابخشی	فرودگاه	معاون مدیر کل	۱۳۹۰/۱۲/۱
مرتضی ترتیفی زاده	فرودگاه	کارشناس فضای سبز	۱۳۹۰/۱۲/۱
حسین فرشیدی	مسکن و شهرسازی	رئیس اداره نظارت بر طرح های توسعه و عمران شهری	۱۳۹۰/۱۲/۱
آسترکی	صنایع و معادن		۱۳۹۰/۱۲/۱
ملک تاج اسکندری مکوند	آبفای شهری خوزستان	مدیر نظارت بر بهداشت	۱۳۹۰/۱۲/۱
عادل مجدم	آبفای خوزستان	کارشناس	۱۳۹۰/۱۲/۱
محمود تولایی	بازرگانی	مدیر برنامه ریزی	۱۳۹۰/۱۲/۱
عسگر نوروزی	بازرگانی	رئیس گروه برنامه ریزی	۱۳۹۰/۱۲/۱
فرهاد ترحمی	اقتصاد و دارایی	کارشناس اقتصادی	۱۳۹۰/۱۲/۱
احمدی پور	حمل و نقل پایانه ها	کارشناس اداری	۱۳۹۰/۱۲/۱
خلیل ناصری پور	آموزش و پرورش	رئیس اداره برنامه ریزی	۱۳۹۰/۱۲/۱
امیر عباس شیر بیگی	دانشگاه علوم پزشکی	کارشناس	۱۳۹۰/۱۲/۱
آقای باقری	شیلات		۱۳۹۰/۱۲/۱
خانم رستمی	محیط زیست	مشاور پژوهشی مدیر کل	۱۳۹۰/۱۲/۱
	منابع طبیعی		۱۳۹۰/۱۲/۱

نام خانوادگی	نام و	دستگاه اجرایی	سمت	تاریخ
۱۳۹۰/۱۲/۲				
امیر رعیت	اداره کل منابع طبیعی	رئیس اداره ارزیابی و اطلاعات جغرافیایی	۱۳۹۰/۱۲/۲	
الهام بتوندی	معاونت برنامه ریزی استانداری	کارشناس GIS	۱۳۹۰/۱۲/۲	
اسدی زاده	اداره کل مسکن و شهرسازی	کارشناس کنترل پروژه	۱۳۹۰/۱۲/۲	
محسن توکل بخدا	معاونت برنامه ریزی استانداری	رئیس گروه امور زیربنایی	۱۳۹۰/۱۲/۲	
آقای عظیمی	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	کارشناس طرح آمایش استان خوزستان	۱۳۹۰/۱۲/۲	
حسین فرشیدی	اداره کل مسکن و شهرسازی	رئیس اداره نظارت بر طرح های توسعه	۱۳۹۰/۱۲/۲	
جمشید اهدایی	شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب	رئیس امور مهندسی و طراحی	۱۳۹۰/۱۲/۲	
محمود غلامی	شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب	کارشناس ارشد سیویل	۱۳۹۰/۱۲/۲	
سید محمود حسینی	امور عشایر	کارشناس بودجه	۱۳۹۰/۱۲/۲	
محمود عامری	شرکت ملی گاز	اداره برنامه ریزی	۱۳۹۰/۱۲/۲	
آقای قربانی	شرکت ملی نفت	HSE	۱۳۹۰/۱۲/۲	
صبح ۱۳۹۱/۲/۲۵				
عظیمی	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	کارشناس طرح آمایش استان خوزستان	۱۳۹۱/۲/۲۵	
مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۱/۲/۲۵	
فردی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	معاون مدیر کل برنامه ریزی	۱۳۹۱/۲/۲۵	
پرویز عزیزی	ارشاد اسلامی	معاون مدیر کل	۱۳۹۱/۲/۲۵	
حسین فرشیدی	راه و شهرسازی	رئیس اداره نظارت طرح های شهری	۱۳۹۱/۲/۲۵	
علیرضا حمود	ورزش و جوانان	مسئول دفتر فنی	۱۳۹۱/۲/۲۵	
احسان زارع اصل	میراث فرهنگی	مسئول برنامه ریزی و اعتبارات	۱۳۹۱/۲/۲۵	
مهندس رعیت پیشه	اداره ارزیابی اداره کل منبع طبیعی	رئیس	۱۳۹۱/۲/۲۵	
محسن لو علیزاده	هواشناسی	کارشناس	۱۳۹۱/۲/۲۵	
میدا صالحی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	کارشناس	۱۳۹۱/۲/۲۵	

نام و نام خانوادگی	دستگاه اجرایی	سمت	تاریخ
بعد از ظهر ۱۳۹۱/۲/۲۵			
احمد رضا عمانی	دانشگاه آزاد اسلامی	مدیر پژوهش و فن اوری	۱۳۹۱/۲/۲۵
آقای عظیمی	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	کارشناس طرح آمایش استان خوزستان	۱۳۹۱/۲/۲۵
مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۱/۲/۲۵
سرکار خانم فردی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	معاون مدیر کل برنامه ریزی	۱۳۹۱/۲/۲۵
محمد رضا زاد کرمی	دانشگاه شهید چمران	مدیر هیات نظارت استانی	۱۳۹۱/۲/۲۵
۱۳۹۱/۲/۲۶			
علی مهدی پور	راه آهن جنوب	مشاور مدیر کل	۱۳۹۱/۲/۲۶
اسما کریمی کیا	اقتصاد و دارایی	کارشناس اقتصادی	۱۳۹۱/۲/۲۶
حسین اسلامی پور	شرکت مخابرات	رئیس اداره برنامه ریزی	۱۳۹۱/۲/۲۶
غلامعلی شکری	شرکت شهرک های صنعتی	معاون برنامه ریزی و امور اقتصادی	۱۳۹۱/۲/۲۶
داریوش قربانی پور	شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب	رئیس پدافند و مدیریت بحران	۱۳۹۱/۲/۲۶
خلیل ناصری پور	آموزش و پرورش	رئیس اداره برنامه ریزی	۱۳۹۱/۲/۲۶
موسوی	آموزش و پرورش	کارشناس اداره برنامه ریزی	۱۳۹۱/۲/۲۶
حسن بخردی	شرکت برق منطقه ای	برنامه ریزی	۱۳۹۱/۲/۲۶
ابراهیم زلقی	شرکت برق منطقه ای	برنامه ریزی	۱۳۹۱/۲/۲۶
آقای عظیمی	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	کارشناس طرح آمایش استان خوزستان	۱۳۹۱/۲/۲۶
مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۱/۲/۲۶
آقای بیگی نژاد	اداره مهندسی نقشه برداری	رئیس	۱۳۹۱/۲/۲۶
آقای امیری	اداره مهندسی نقشه برداری	کارشناس	۱۳۹۱/۲/۲۶
آقای جزایری	اداره مهندسی نقشه برداری	کارشناس	۱۳۹۱/۲/۲۶
آقای سالم نیا	اداره مهندسی نقشه برداری	کارشناس	۱۳۹۱/۲/۲۶
۱۳۹۱/۵/۷			
اسماعیل عامری گلستان	معاونت برنامه ریزی استانداری	معاون	۱۳۹۱/۵/۷
محمد رضا رئیس قنواتی	سازمان جهاد کشاورزی	سرپرست گروه توسعه روستایی	۱۳۹۱/۵/۷

نام خانوادگی	نام و	دستگاه اجرایی	سمت	تاریخ
امیر رعیت پیشه		اداره کل منابع طبیعی	رئیس اداره	۱۳۹۱/۵/۷
منوچهر ممبینی		اداره کل دامپزشکی استان		۱۳۹۱/۵/۷
علی اژدری		مدیریت زمین شناسی جنوب		۱۳۹۱/۵/۷
جمشید سلحشور		سازمان آب و برق	مشاور مدیر عامل	۱۳۹۱/۵/۷
علیرضا غلامپور		معاون هواشناسی		۱۳۹۱/۵/۷
احمد رضا لاهیجان زاده		اداره محیط زیست خوزستان	مدیر کل	۱۳۹۱/۵/۷
سیروس کریمی		اداره کل محیط زیست خوزستان	معاون	۱۳۹۱/۵/۷
علی نیازی		معاونت برنامه ریزی استانداری	مدیر کل برنامه ریزی و بودجه	۱۳۹۱/۵/۷
فردی پور		معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	معاون مدیر کل برنامه ریزی	۱۳۹۱/۵/۷
فصل چهارم آمایش ۱۳۹۱/۷/۴				
سید لطف اله هاشمی		استانداری خوزستان	مدیر کل دفتر آمار و اطلاعات	۱۳۹۱/۷/۴
فردی پور		معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	معاون مدیر کل برنامه ریزی	۱۳۹۱/۷/۴
امیر رعیت پیشه		اداره کل منابع طبیعی	رئیس اداره	۱۳۹۱/۷/۴
منوچهر قریب حسینی		اداره کل دامپزشکی استان	رئیس اداره	۱۳۹۱/۷/۴
عظیمی		مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	کارشناس طرح آمایش استان خوزستان	۱۳۹۱/۷/۴
هایده نصیری		مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	عضو هیئت مدیره	۱۳۹۱/۷/۴
سید ابراهیم حسینی		سازمان آب و برق خوزستان	رئیس گروه مطالعات مهندسی رودخانه	۱۳۹۱/۷/۴
علی نیازی		معاونت برنامه ریزی استانداری	مدیر کل برنامه ریزی و بودجه	۱۳۹۱/۷/۴
مرتضی ثابت قدم		مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۱/۷/۴
سند آمایش (فصل چهارم) ۱۳۹۱/۷/۴				
همایون افسری		موسسه پژوهشی مطالعاتی خوزستان	مدیر	۱۳۹۱/۷/۴
فردی پور		معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	معاون مدیر کل برنامه ریزی	۱۳۹۱/۷/۴
علی نیازی		معاونت برنامه ریزی استانداری	مدیر کل برنامه ریزی و بودجه	۱۳۹۱/۷/۴
عظیمی		مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	کارشناس طرح آمایش استان خوزستان	۱۳۹۱/۷/۴

نام خانوادگی و نام و	دستگاه اجرایی	سمت	تاریخ
هایده نصیری	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	عضو هیئت مدیره	۱۳۹۱/۷/۴
مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۱/۷/۴
۱۳۹۱/۱۱/۲			
اسماعیل عامری گلستان	معاونت برنامه ریزی استانداری	معاون	۱۳۹۱/۱۱/۲
علی نیازی	معاونت برنامه ریزی استانداری	مدیر کل برنامه ریزی و بودجه	۱۳۹۱/۱۱/۲
امید مقیمی پور	آموزش و پرورش	رئیس اداره سلامت	۱۳۹۱/۱۱/۲
علیرضا قرینه	آبفای خوزستان	معاون برنامه ریزی	۱۳۹۱/۱۱/۲
هادی ابوعلی	وزارت دفاع	مدیر زیربنایی	۱۳۹۱/۱۱/۲
سید محمد حسین مرعشی	حمل و نقل و پایانه ها	مدیر کل	۱۳۹۱/۱۱/۲
محمود ایرجدوست	شیلات	معاون	۱۳۹۱/۱۱/۲
غلامعلی شکری	شرکت شهرک های صنعتی استان	معاون	۱۳۹۱/۱۱/۲
امیر عباس فریور	شهرک های صنعتی خوزستان	مدیر محیط زیست	۱۳۹۱/۱۱/۲
علیرضا غلامپور	اداره کل هواشناسی	معاون	۱۳۹۱/۱۱/۲
مهران افخمی	سازمان آب و برق خوزستان	مدیر محیط زیست	۱۳۹۱/۱۱/۲
علی اصغر قوچانی	استانداری	مدیر کل پدافند غیر عامل	۱۳۹۱/۱۱/۲
سعید گلابی	اداره کل فرودگاه های خوزستان	مشاور مدیر کل	۱۳۹۱/۱۱/۲
رضا مرادی	مناطق نفت خیز جنوب	ایمنی، بهداشت و محیط زیست مناطق	۱۳۹۱/۱۱/۲
نرگس شمس خوزانی	اداره کل راه و شهرسازی	مسئول واحد پژوهش	۱۳۹۱/۱۱/۲
سید مهرداد محمدی وکیل	صنعت، معدن و تجارت	معاون امور صنایع	۱۳۹۱/۱۱/۲
مهدی اقتصاد	سرپرست معاونت بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اهواز و مرکز بهداشت استان	سرپرست معاونت	۱۳۹۱/۱۱/۲
مهران معلم	مدیر گروه معاونت بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اهواز	مدیر گروه	۱۳۹۱/۱۱/۲
سید لطف اله هاشمی	استانداری	مدیر کل دفتر آمار و اطلاعات	۱۳۹۱/۱۱/۲
سید علی جلالی	جهاد کشاورزی	معاون	۱۳۹۱/۱۱/۲
رئیس قنواتی	سازمان جهاد کشاورزی	سرپرست گروه توسعه روستایی	۱۳۹۱/۱۱/۲
بهروز دره شوری	اداره کل راه آهن جنوب	معاون مدیر کل	۱۳۹۱/۱۱/۲

نام خانوادگی و نام	دستگاه اجرایی	سمت	تاریخ
فردی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	معاون مدیر کل برنامه ریزی	۱۳۹۱/۱۱/۲
کاوه آرمده	استانداری	کارشناس بودجه	۱۳۹۱/۱۱/۲
عبدالرحیم ناطق	استانداری	مدیر کل انتظامی و مرزی	۱۳۹۱/۱۱/۲
ایمان هدایت	استانداری	مسئول واحد برنامه ریزی و بودجه عمرانی معاونت امور عمرانی	۱۳۹۱/۱۱/۲
کشاورزی ۱۳۹۲/۲/۲۵			
کیخسرو چنگلوانی	سازمان جهاد کشاورزی	رئیس	۱۳۹۲/۲/۲۵
محمد قاسمی نژاد	سازمان جهاد کشاورزی	معاون تولیدات گیاهی	۱۳۹۲/۲/۲۵
محمد رضا لاهیجان زاده	حفاظت محیط زیست خوزستان	مدیرکل	۱۳۹۲/۲/۲۵
صغری رستمی	حفاظت محیط زیست خوزستان	کارشناس مسئول	۱۳۹۲/۲/۲۵
سیروس کریمی	حفاظت محیط زیست خوزستان	رئیس اداره پایش	۱۳۹۲/۲/۲۵
دکتر مغینمی	اداره کل شیلات	مدیرکل	۱۳۹۲/۲/۲۵
سید علی جلالی	سازمان جهاد کشاورزی	معاون تولیدات گیاهی	۱۳۹۲/۲/۲۵
محمد رضا رئیس قنواتی	سازمان جهاد کشاورزی	سرپرست گروه توسعه روستایی	۱۳۹۲/۲/۲۵
محمد رضا حقیقت	سازمان جهاد کشاورزی	رئیس اداره آمار	۱۳۹۲/۲/۲۵
محمود حقیقت خواه	سازمان جهاد کشاورزی	مدیر صنایع کشاورزی	۱۳۹۲/۲/۲۵
خسرو خسروی	شیلات خوزستان	برنامه و بودجه	۱۳۹۲/۲/۲۵
مصطفی کنار کوهی	دامپزشکی	مدیرکل	۱۳۹۲/۲/۲۵
محمد مشکورزاده	سازمان جهاد کشاورزی	معاون بهبود تولیدات دامی	۱۳۹۲/۲/۲۵
علی نیازی	استانداری	مدیرکل برنامه ریزی و بودجه استانداری	۱۳۹۲/۲/۲۵
۱۳۹۲/۲/۲۵			
آقای عامری گلستان	معاونت برنامه ریزی	معاون برنامه ریزی	۱۳۹۲/۲/۲۵
آقای نیازی	معاونت برنامه ریزی	مدیر کل برنامه ریزی و بودجه	۱۳۹۲/۲/۲۵
پروین فردی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	معاون مدیر کل برنامه ریزی	۱۳۹۲/۲/۲۵
ناصر صفاری	فرودگاه	مدیر کل	۱۳۹۲/۲/۲۵
قدرت مرادی	فرودگاه	معاون مدیر کل	۱۳۹۲/۲/۲۵
بهروز دره شوری	راه آهن	معاون مدیر کل	۱۳۹۲/۲/۲۵

نام خانوادگی و نام	دستگاه اجرایی	سمت	تاریخ
مسعود قاسمیان	بنادر	معاون	۱۳۹۲/۲/۲۵
اتابک زراس وند	راه و شهرسازی	معاون (راه های روستایی)	۱۳۹۲/۲/۲۵
سید محمد حسن مرعشی	حمل و نقل و پایانه ها	مدیر کل	۱۳۹۲/۲/۲۵
عبداله عبيادی	حمل و نقل و پایانه ها	معاون	۱۳۹۲/۲/۲۵
حسنعلی ناصری کریموند	حمل و نقل و پایانه ها	معاون حمل و نقل	۱۳۹۲/۲/۲۵
ناهید دانش پور	حمل و نقل و پایانه ها	رئیس اداره برنامه ریزی	۱۳۹۲/۲/۲۵
نصراله دهقان	راه و شهرسازی	مدیر کل	۱۳۹۲/۲/۲۵
۱۳۹۲/۲/۲۵			
آقای سیف	راه و شهرسازی خوزستان	مدیر ساخت و توسعه راه ها	۱۳۹۲/۲/۲۵
ناصر صفاری	فرودگاه	مدیر کل	۱۳۹۲/۲/۲۵
۱۳۹۲/۲/۲۵			
جناب آقای مهندس رعیت	اداره ارزیابی اداره کل منبع طبیعی	رئیس	۱۳۹۲/۲/۲۵
سازمان گردشگری و میراث فرهنگی ۱۳۹۲/۲/۲۵			
آقای خلیلی	سازمان گردشگری و میراث فرهنگی	رئیس گروه توسعه گردشگری و بازاریابی	۱۳۹۲/۲/۲۵
خانم نوذری	سازمان گردشگری و میراث فرهنگی	کارشناس ارشد گردشگری	۱۳۹۲/۲/۲۵
آقای مهندس اعتدالی	سازمان گردشگری و میراث فرهنگی	رئیس اداره گردشگری	۱۳۹۲/۲/۲۵
آب ۱۳۹۲/۲/۲۶			
اسماعیل عامری گلستان	معاونت برنامه ریزی استانداری	معاون	۱۳۹۲/۲/۲۶
محسن ذیحجه زاده	سازمان آب و برق خوزستان	عضو هیئت مدیره و معاون برنامه ریزی	۱۳۹۲/۲/۲۶
مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۲/۲/۲۶
مهران توسلی	شرکت آب و فاضلاب روستایی خوزستان	رئیس اداره آمار و فن آوری اطلاعات	۱۳۹۲/۲/۲۶
سید حسین احمد پور	آبفا اهواز	معاون فنی توسعه	۱۳۹۲/۲/۲۶
محمد علی صیفی نژاد	شرکت آبفا خوزستان	مدیرعامل	۱۳۹۲/۲/۲۶

نام خانوادگی و نام	دستگاه اجرایی	سمت	تاریخ
حسین شاخی	شرکت آبفا خوزستان	سرپرست فاضلاب شهری	۱۳۹۲/۲/۲۶
ملک تاج اسکندری	شرکت آبفا خوزستان	مدیر مکنترل کیفی و بهداشت	۱۳۹۲/۲/۲۶
سرکار خانم فردی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	معاون مدیر کل برنامه ریزی	۱۳۹۲/۲/۲۶
غلام علی خلیف پور	آبفای روستایی	مدیر عامل	۱۳۹۲/۲/۲۶
رضا مشنت زاده	آبفای روستایی	رئیس اداره طرح و برنامه	۱۳۹۲/۲/۲۶
محمود شریفی	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	کارشناس مطالعات	۱۳۹۲/۲/۲۶
علی نیازی	معاونت برنامه ریزی استانداری	مدیر کل برنامه ریزی و بودجه	۱۳۹۲/۲/۲۶
منابع طبیعی ۱۳۹۲/۲/۲۶			
مهندس رعیت پیشه	اداره ارزیابی اداره کل منبع طبیعی	رئیس	۱۳۹۲/۲/۲۶
مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۲/۲/۲۶
محمود شریفی	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	کارشناس مطالعات	۱۳۹۲/۲/۲۶
۱۳۹۲/۲/۲۸			
دکتر سرمست	دانشگاه علوم پزشکی دانشگاه جندی شاپور اهواز	رئیس	۱۳۹۲/۲/۲۸
فلاحی	آموزش و پرورش	مدیرکل	۱۳۹۲/۲/۲۸
گرشاسبی	اداره ورزش و جوانان استان	مدیر کل	۱۳۹۲/۲/۲۸
رجبی	دانشگاه علوم پزشکی دانشگاه جندی شاپور اهواز	برنامه ریزی	۱۳۹۲/۲/۲۸
ندا سبزه قبا	دانشگاه علوم پزشکی دزفول	برنامه ریزی	۱۳۹۲/۲/۲۸
بهداشت درمان، آموزش و پرورش و تربیت بدنی ۱۳۹۲/۲/۲۸			
اسماعیل عامری گلستان	معاونت برنامه ریزی استانداری	معاون	۱۳۹۲/۲/۲۸
علی نیازی	معاونت برنامه ریزی استانداری	مدیر کل برنامه ریزی و بودجه	۱۳۹۲/۲/۲۸
حمید شکيبا مهر	اداره کل ورزش و جوانان	معاون عمرانی	۱۳۹۲/۲/۲۸
دکتر اقتصاد	معاون بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اهواز	معاون بهداشت	۱۳۹۲/۲/۲۸
مهران معلم	مدیر گروه معاونت بهداشت دانشگاه علوم		۱۳۹۲/۲/۲۸
ناصری شکوه	آموزش و پرورش		۱۳۹۲/۲/۲۸

نام خانوادگی و نام و	دستگاه اجرایی	سمت	تاریخ
مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۲/۲/۲۸
فردی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	معاون مدیر کل برنامه ریزی	۱۳۹۲/۲/۲۸
میداد صالحی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	کارشناس	۱۳۹۲/۲/۲۸
۱۳۹۲/۲/۲۹			
جناب آقای نظری	سازمان صنعت، معدن و تجارت استان	رئیس	۱۳۹۲/۲/۲۹
طاهری	شرکت شهرک های صنعتی استان	مدیر عامل	۱۳۹۲/۲/۲۹
فردی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	معاون مدیر کل برنامه ریزی	۱۳۹۲/۲/۲۹
میداد صالحی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	کارشناس	۱۳۹۲/۲/۲۹
مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۲/۲/۲۹
صنعت، معدن و شرکت شهرک های صنعتی و بازرگانی ۱۳۹۲/۲/۲۹			
علی نیازی	معاونت برنامه ریزی استانداری	مدیر کل برنامه ریزی و بودجه	۱۳۹۲/۲/۲۹
فردی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	معاون مدیر کل برنامه ریزی	۱۳۹۲/۲/۲۹
مریم موسوی تاشاری	شرکت شهرک های صنعتی استان	مدیر برنامه ریزی و بودجه	۱۳۹۲/۲/۲۹
امیر حسین ذکریایی	شرکت شهرک های صنعتی استان	معاون عمران و محیط زیست	۱۳۹۲/۲/۲۹
غلامعلی شکری	شرکت شهرک های صنعتی استان	معاون برنامه ریزی و اقتصادی	۱۳۹۲/۲/۲۹
رضا طاهری	شرکت شهرک های صنعتی استان	مدیر عامل شرکت شهرک های صنعتی	۱۳۹۲/۲/۲۹
مهرام روان بخش	سازمان صنعت، معدن و تجارت استان	معاون برنامه ریزی	۱۳۹۲/۲/۲۹
مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۲/۲/۲۹
میداد صالحی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	کارشناس	۱۳۹۲/۲/۲۹
عمران روستایی ۱۳۹۲/۳/۱۸			
مهران توسلی	شرکت آب و فاضلاب روستایی خوزستان	رئیس اداره آمار و فن آوری اطلاعات	۱۳۹۲/۳/۱۸
آقای عظیمی	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	کارشناس طرح آمایش استان خوزستان	۱۳۹۲/۳/۱۸
مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۲/۳/۱۸
حمزه ای	عمران روستایی استانداری	مدیر	۱۳۹۲/۳/۱۸
آقای نادری	اداره کل راه و شهرسازی	کارشناس ارشد	۱۳۹۲/۳/۱۸

جلسه هماهنگی راه ۱۳۹۲/۳/۱۹			
۱۳۹۲/۳/۱۹	مهندس سیف	راه و شهرسازی خوزستان	مدیر ساخت و توسعه راه ها
۱۳۹۲/۳/۱۹	مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان
۱۳۹۲/۴/۱۲			
۱۳۹۲/۴/۱۲	علیرضا مبارک	سپاه	معاون برنامه ریزی
۱۳۹۲/۴/۱۲	رضا نادری	اداره کل راه و شهرسازی	فرمانده پایگاه مقاومت بسیج
۱۳۹۲/۴/۱۲	داود ساطی	میراث فرهنگی خوزستان	کارشناس و مشاور مدیر کل
۱۳۹۲/۴/۱۲	محمد علی خلیلی	میراث فرهنگی خوزستان	رئیس گروه توسعه گردشگری و بازاریابی
۱۳۹۲/۴/۱۲	مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان
۱۳۹۲/۴/۱۲	سرکار خانم فردی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	معاون مدیر کل برنامه ریزی
۱۳۹۲/۴/۱۲	عبداله مراد حاجتی	سپاه	مدیر
۱۳۹۲/۵/۲۹			
۱۳۹۲/۵/۲۹	اسماعیل عامری گلستان	معاونت برنامه ریزی استانداری	معاون
۱۳۹۲/۵/۲۹	علی نیازی	معاونت برنامه ریزی استانداری	مدیر کل برنامه ریزی و بودجه
۱۳۹۲/۵/۲۹	هوشنگ حسونی زاده	سازمان آب و برق	معاون
۱۳۹۲/۵/۲۹	مهرداد بنایی پور	سازمان آب و برق	مدیریت برنامه ریزی
۱۳۹۲/۵/۲۹	جمال شاکری	اداره کل محیط زیست	
۱۳۹۲/۵/۲۹	صغری رستمی	حفاظت محیط زیست خوزستان	کارشناس مسئول
۱۳۹۲/۵/۲۹	سیروس کریمی	حفاظت محیط زیست خوزستان	رئیس پایش و نظارت
۱۳۹۲/۵/۲۹	داریوش رحیمی	ناظر طرح	ناظر طرح
۱۳۹۲/۵/۲۹	کاظم حمادی	سازمان آب و برق خوزستان	مدیر منابع آب
۱۳۹۲/۵/۲۹	آقای عظیمی	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	کارشناس طرح آمایش استان خوزستان
۱۳۹۲/۵/۲۹	محمد رضا رئیس قنواتی	سازمان جهاد کشاورزی	سرپرست گروه توسعه روستایی
۱۳۹۲/۵/۲۹	علیرضا دشتی	استانداری خوزستان	معاون مدیریت بحران
۱۳۹۲/۵/۲۹	نعمت اله جعفر زاده حقیقی فرد	دانشگاه	ناظر بخش محیط زیست
۱۳۹۲/۵/۲۹	میدا صالحی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	کارشناس

نام و نام خانوادگی	دستگاه اجرایی	سمت	تاریخ
۱۳۹۲/۵/۲۹			
اسماعیل عامری گلستان	معاونت برنامه ریزی استانداری	معاون	۱۳۹۲/۵/۲۹
علی نیازی	معاونت برنامه ریزی استانداری	مدیر کل برنامه ریزی و بودجه	۱۳۹۲/۵/۲۹
داریوش رحیمی	ناظر طرح	ناظر طرح	۱۳۹۲/۵/۲۹
عظیمی	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	کارشناس طرح آمایش استان خوزستان	۱۳۹۲/۵/۲۹
مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۲/۵/۲۹
محمود شریفی	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	کارشناس مطالعات	۱۳۹۲/۵/۲۹
مهندس عبدالهادی فرخ تبار	سازمان جهاد کشاورزی	مدیر بودجه	۱۳۹۲/۵/۲۹
محمد رضا رئیس قنواتی	سازمان جهاد کشاورزی	سرپرست گروه توسعه روستایی	۱۳۹۲/۵/۲۹
محسن حسن زاده ساداتی	سازمان آب و برق خوزستان		۱۳۹۲/۵/۲۹
حبیب اله بصیرزاده	مدیر دفتر فنی سازمان آب و برق		۱۳۹۲/۵/۲۹
کاظم حمادی	سازمان آب و برق خوزستان	مدیر منابع آب	۱۳۹۲/۵/۲۹
حسین خلج محمودی	سازمان آب و برق خوزستان		۱۳۹۲/۵/۲۹
سیروس کریمی	حفاظت محیط زیست خوزستان	رئیس پایش و نظارت؟؟؟	۱۳۹۲/۵/۲۹
مهرام روان بخش	سازمان صنعت، معدن و تجارت	معاون برنامه ریزی	۱۳۹۲/۵/۲۹
بهرام سیف	راه و شهرسازی	مدیر ساخت و توسعه راه ها	۱۳۹۲/۵/۲۹
محمد رضا باقری	وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح	جانشین مدیر کل	۱۳۹۲/۵/۲۹
افشین حیدری	میراث فرهنگی	مدیر کل	۱۳۹۲/۵/۲۹
میدا صالحی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	کارشناس	۱۳۹۲/۵/۲۹
سالن کنفرانس سازمان آب منطقه ای (جلسه کار گروه آب) ۱۳۹۲/۵/۳۰			
دکتر رحیمی	ناظر طرح		۱۳۹۲/۵/۳۰
دکتر قبایی پور			۱۳۹۲/۵/۳۰
لوافیان نژاد			۱۳۹۲/۵/۳۰
داریوش رحیمی	ناظر طرح	ناظر طرح	۱۳۹۲/۵/۳۰

نام خانوادگی و نام	دستگاه اجرایی	سمت	تاریخ
مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۲/۵/۳۰
محمود شریفی	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	کارشناس مطالعات	۱۳۹۲/۵/۳۰
۱۳۹۲/۶/۱۳			
امیر حسین نظری	صنعت، معدن و تجارت	رئیس	۱۳۹۲/۶/۱۳
رضا طاهری	شرکت شهرک های صنعتی استان	مدیرعامل	۱۳۹۲/۶/۱۳
مریم موسوی	شرکت شهرک های صنعتی استان	مدیر برنامه ریزی	۱۳۹۲/۶/۱۳
امیر عباس کاویانی نیا	میراث فرهنگی خوزستان	معاون	۱۳۹۲/۶/۱۳
محمد مشکور زاده	سازمان جهاد کشاورزی	معاون بهبود تولیدات دامی	۱۳۹۲/۶/۱۳
سید علی جلالی	سازمان جهاد کشاورزی	معاون برنامه و امور اقتصادی	۱۳۹۲/۶/۱۳
محمد رضا رئیس قنواتی	سازمان جهاد کشاورزی	توسعه روستایی	۱۳۹۲/۶/۱۳
سیاوش ابوعلی	شرکت مخابرات	رئیس اداره برنامه و بودجه	۱۳۹۲/۶/۱۳
سرکار خانم فردی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان	معاون مدیر کل برنامه ریزی	۱۳۹۲/۶/۱۳
مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۲/۶/۱۳
داریوش رحیمی	ناظر طرح	ناظر طرح	۱۳۹۲/۶/۱۳
بهرام روان بخش	صنعت، معدن و تجارت	معاون	۱۳۹۲/۶/۱۳
کریم فیاض	گاز خوزستان	گاز رسانی صنایع	۱۳۹۲/۶/۱۳
مجتبی حاجتی	گاز خوزستان	گاز رسانی صنایع	۱۳۹۲/۶/۱۳
سید مهدی سجادی	جهاد کشاورزی	کارشناس	۱۳۹۲/۶/۱۳
منوچهر قاسمی	جهاد کشاورزی	کارشناس	۱۳۹۲/۶/۱۳
فرشاد حسین پور	جهاد کشاورزی	کارشناس	۱۳۹۲/۶/۱۳
مهدی فرزادی مهر	جهاد کشاورزی	کارشناس	۱۳۹۲/۶/۱۳
معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان ۱۳۹۲/۶/۱۴			
آقای بصیرزاده	مدیر دفتر فنی توسعه شبکه های آبیاری و زهکشی (از معاونت)	سازمان آب و برق خوزستان شرکت سهامی آب منطقه ای استان خوزستان	۱۳۹۲/۶/۱۴
دکتر حمودی (حمادی)	بخش مطالعات پایه	معاون	۱۳۹۲/۶/۱۴

نام خانوادگی و نام و	دستگاه اجرایی	سمت	تاریخ
آقای مهندس حسین زاده	بخش مطالعات پایه	(همکار دکتر حمودی)	۱۳۹۲/۶/۱۴
آقای محمودی	سرپرست معاونت	سازمان آب و برق خوزستان شرکت سهامی آب منطقه ای استان خوزستان	۱۳۹۲/۶/۱۴
۱۳۹۲/۶/۱۲			
رستم شمس	شرکت برق منطقه ای خوزستان	مدیر دفتر استراتژیک بهره برداری	۱۳۹۲/۶/۱۲
عنایت اله برون	شرکت برق منطقه ای خوزستان	رئیس گروه HSE	۱۳۹۲/۶/۱۲
مهندس سیف	راه و شهرسازی خوزستان	مدیر ساخت و توسعه راه ها	۱۳۹۲/۶/۱۲
مسعود انصاریان	بنیاد مسکن انقلاب اسلامی خوزستان	معاون عمران روستایی	۱۳۹۲/۶/۱۲
آرش موهبت زاده	بنیاد مسکن انقلاب اسلامی خوزستان	معاون مسکن روستایی	۱۳۹۲/۶/۱۲
امید شجری	بنیاد مسکن انقلاب اسلامی خوزستان	کارشناس بودجه	۱۳۹۲/۶/۱۲
سید محسن حسن پور	سازمان آب و برق خوزستان		۱۳۹۲/۶/۱۲
مهرداد بقایی پور	سازمان آب و برق خوزستان	برنامه ریزی	۱۳۹۲/۶/۱۲
کاظم حمودی	سازمان آب و برق خوزستان		۱۳۹۲/۶/۱۲
عبدالرحمن حری	شرکت مخابرات		۱۳۹۲/۶/۱۲
سیاوش ابوعلی	شرکت مخابرات	رئیس اداره برنامه و بودجه	۱۳۹۲/۶/۱۲
مرتضی ثابت قدم	مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی	مدیر مطالعات آمایش استان	۱۳۹۲/۶/۱۲
داریوش رحیمی	ناظر طرح	ناظر طرح	۱۳۹۲/۶/۱۲
حمید	شرکت گاز خوزستان	معاون بهره برداری	۱۳۹۲/۶/۱۲
۱۳۹۲/۹/۱۲			
حمید بیات	منابع طبیعی خوزستان	مشاور مدیر کل	۱۳۹۲/۹/۱۲
نعمت اله جعفرزاده	ناظر مطالعات		۱۳۹۲/۹/۱۲
احمد رضا لاهیجان زاده	اداره حفاظت محیط زیست	مدیر کل	۱۳۹۲/۹/۱۲
پروین فردی پور	معاونت برنامه ریزی استانداری	معاون مدیر کل	۱۳۹۲/۹/۱۲
مرتضی ثابت قدم	مدیر طرح آمایش	مدیر	۱۳۹۲/۹/۱۲

ضمیمه دوم: نقاط قوت، فرصت، ضعف و تهدید فضایی و بخشی در توسعه استان خوزستان
جدول ۶-۶۶- نقاط قوت، فرصت، ضعف و تهدید فضایی فراروی توسعه استان خوزستان

نقاط قوت
• برخورداری از توپوگرافی و شیب مناسب برای فعالیتهای تولیدی و اقتصادی در بیش از ۶۰ درصد مساحت استان • برخورداری از منابع سرشار آب سطحی و دشتهای آبرفتی مناسب فعالیتهای اقتصادی، سکونتی و کالبدی- فضایی • برخورداری از اقلیم گرم جنب استوایی و موقعیت ویژه برای تولید محصولات کشاورزی غیر فصلی • گستره وسیع فعالیت زراعت، باغداری (از جمله نخلستانها)، دامداری و صید و پرورش آبزیان در پهنه استان • قابلیت توسعه بیشتر منابع آب و خاک برای توسعه فعالیتهای در مناطق مختلف استان • برخورداری از منابع عظیم نفت و گاز • برخورداری از شهرکهای صنعتی و مناطق ویژه اقتصادی در پهنه استان • برخورداری از مبادی مهم ورودی و خروجی و فرودگاههای داخلی و بین‌المللی و برخورداری از گستردگی نسبی شبکه جاده‌ای و خطوط راه‌آهن • برخورداری از شبکه انرژی • شکل مناسب نزدیک به دایره استان و واقع شدن مرکز اداری استان (شهر اهواز) در مرکز مکانی - جغرافیایی استان • برخورداری از کلان شهر اهواز به عنوان یک ظرفیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در مقیاس ملی و فراملی • برخورداری از شهرهای آبادان، خرمشهر و بندر امام خمینی با کارکردهای وسیع
فرصت‌ها
• دسترسی به سواحل و آب‌های بین‌المللی در تمام سواحل جنوبی استان، همراه با برخورداری از بندرگاه امام خمینی (یکی از دو بندرگاه بزرگ کشور با سطح یک مبادی ورودی و خروجی) و بندرهای با سابقه آبادان و خرمشهر و فرودگاه‌های بین‌المللی، • نزدیکی به بازار بزرگ فراملی در سواحل جنوبی خلیج فارس و برخورداری از همجواری و مرز زمینی برای توسعه صادرات کشور و استان و به ویژه تولیدات کشاورزی، صنعتی و ارائه خدمات به کشورهای همسایه جنوبی و دور و نزدیک، • برخورداری استان از کوتاهترین فاصله بین بندرهای جنوب کشور با پایتخت و تمرکز جمعیتی در غرب کشور برای توسعه بازرگانی و حمل و واردات و صادرات کشور، • وجود مشابهت‌های فرهنگی، دینی و مذهبی با کشورهای همسایه در جنوب کشور (به خصوص در مناطق جنوبی کشور عراق) به عنوان فرصت مناسب برای توسعه روابط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، • امکان عظیم بالقوه مبادله توافقتنامه‌های همکاری‌های فنی - مهندسی و تشکیل کنسرسیوم‌های فنی - مهندسی برای ارائه خدمات مهندسی نفت و گاز و شیمیایی و پتروشیمی با کشورهای همسایه، • امکان عظیم بالقوه مبادله توافقتنامه‌های همکاری‌های فنی - مهندسی برای ارائه خدمات مهندسی در زمینه سایر صنایع از جمله ماشین‌سازی، تولید قطعات، صنایع کانی غیر فلزی و ارائه خدمات مهندسی و اجرایی در فعالیت ساختمان (پل، تونل، ساختمان‌های دولتی و مسکونی) در کشورهای همسایه، • پتانسیل ارائه خدمات پزشکی - بیمارستانی فرامرزی،

ادامه جدول ۶-۶۶- نقاط قوت، فرصت، ضعف و تهدید فضایی فراوی توسعه استان خوزستان

ضعف‌ها
• گرمای زیاد و طولانی، مانعی در فعالیتهای اقتصادی و عمرانی و افزایش دهنده مصارف انرژی برای سرمازایی، • تفاوت‌های ساختاری درون استان در بهره‌مندی از توزیع جغرافیایی منابع آب و خاک، • تمرکز نسبی زیاد فعالیت و سکونت در نیمه غربی نسبت به نیمه شرقی و حاشیه غرب استان و عدم تعادل حاصل در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی و سازمان فضایی استان، و در نتیجه ضعف اقتصادی و مهاجر فرستی مناطق حاشیه‌ای شرق و غرب استان، • وابستگی شدید و بسیار زیاد به منابع آب‌های سطحی، • آلودگی و شوری منابع آب سطحی، • تمرکز بیش از اندازه جمعیت شهری در اهواز و ایجاد یک نخست شهری شدید در شبکه شهری استان (جمعیت بیش از پنج برابری شهر اهواز نسبت به شهر دوم استان در سال ۱۳۹۰)، • گرایش تاریخی به تمرکز درون استانی و ایجاد عدم تعادل‌ها در قلمرو گوناگون اقتصادی، اجتماعی و کالبدی، • ضرر و زیان استان به دلیل انتقال آب از سرچشمه منابع آب استان به سایر استان‌ها، • پوشش ناکافی شبکه‌های آبرسانی و آبیاری نسبت به وسعت اراضی قابل آبیاری فعلی و قابل توسعه، • آلوده شدن منابع آب، خاک، هوا، برخی از مناطق ساحلی و در مخاطره قرار گرفتن تالاب‌ها و سایر مناطق حفاظتی در اثر فعالیت‌های انسان، همچنین شوری خاک و عدم تامین حق آب این مناطق، • بهره‌برداری ناکافی از امکانات بالقوه برقراری ارتباطات گسترده تجاری - خدماتی با بازارهای فرامرزی در منطقه، • مهاجر فرستی استان و تعدادی از شهرستان‌ها، • تمرکز امور برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌های اجرایی در مرکز استان و پایین بودن سطح عدم تمرکز اختیارات و مسولیت‌های برنامه‌ریزی و اجرا در شهرستان‌های استان، • وجود برخی مسائل فرهنگی و اجتماعی در جهت کاهش همبستگی در استان،
تهدیدها
• تهدیدهای آلودگی زیست محیطی با منشا برون مرزی - قرارگیری استان در پیشانی آلودگی‌های زیست محیطی فراتر از مرزهای استان به ویژه آلودگی ناشی از ریزگردها، - سواحل طولانی در آب‌های بین‌المللی و خطر آلودگی ناشی از استخراج نفت و گاز و فعالیت‌های مرتبط با آن در آب‌های بین‌المللی، • تهدید منابع آب استان - تغییرات اقلیمی، کاهش بارش برف و تبدیل آن به باران و در نتیجه کاهش ماندگاری و احتمال کاهش نزولات جوی، - وابستگی شدید مصرف آب استان به منابع آب‌های سطحی که از استان‌های بالا دست سرچشمه می‌گیرد و امکان برداشت آب بیشتر در این استان‌ها، • افت اقتصادی استان - افت سهم و جایگاه بندر امام خمینی در سطح کشور و به ویژه در مقایسه با بندر شهید رجایی به علت گسترش نیافتن تأسیسات و تجهیزات تخلیه و بارگیری کانتینری - کاهش نیروهای کارآمد استان به دلیل مهاجرت، (رجوع کنید به فصل ۳ و فصل ۵ مطالعات آمایش استان) • قرارگیری استان در نواحی مرزی با سابقه خطر پذیری و تنش‌های سیاسی، قومی و مذهبی و وجود برخی زمینه‌های قومی - فرهنگی برای ایجاد اختلافات قومی و طایفه‌ای از طریق محرک‌های بیرونی و در حالت عدم التیام کامل شرایط اقتصادی، کالبدی و اجتماعی ناشی از وقوع جنگ تحمیلی و شرایط اقتصاد کلان کشور و استان،

جدول ۶-۶۷- نقاط قوت، فرصت، ضعف و تهدید بخشی فرا روی توسعه استان خوزستان

نقاط قوت
• شیب مناسب زمین برای فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی در بیش از ۶۰ درصد مساحت استان • برخورداری بخش کشاورزی از منابع سرشار آب و خاک • بخش کشاورزی قوی زراعت، باغداری (از جمله نخلستان‌ها)، دامداری و صید و پرورش آبزیان، • بالا بودن وسعت بهره‌برداری‌های کشاورزی استان نسبت به میانگین کشور، • قابلیت توسعه بیشتر منابع آب و خاک برای همه فعالیت‌های اقتصادی، • برخورداری از منابع عظیم نفت و گاز و برخورداری از بخشی از ارزش افزوده حاصل از فعالیت‌های استخراج، پالایش، انتقال و تولید فرآورده‌های نفت و گاز و تأثیر مثبت آن بر توسعه سایر فعالیت‌های اقتصادی و توسعه بخش و شبکه‌های حمل و نقل، • حضور با سابقه فعالیت‌های استخراج نفت، بزرگترین مجتمع‌های صنایع شیمیایی و پتروشیمی، پالایشگاهی و صنایع بزرگ فولاد • برخورداری از سطح دانش بالای تخصصی - علمی - تکنولوژی مهندسی نفت، پتروشیمی، فولاد و پزشکی • برخورداری از یکی از دو مبادی مهم ورودی و خروجی کالا در کشور در بندر امام خمینی و برخورداری از فرودگاه‌های داخلی و بین‌المللی و برخورداری از گستردگی نسبی خطوط راه‌آهن، • برخورداری از شهرک‌های صنعتی و مناطق ویژه اقتصادی، • با دسترسی به شبکه‌های حمل و نقل جاده‌ای و شبکه انرژی، • برخورداری فعالیت‌ها از پشتیبانی کلان‌شهر اهواز به عنوان یک ظرفیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در مقیاس ملی و فراملی، • برخورداری از انواع مختلف جاذبه‌های گردشگری، • برخورداری از سابقه چهل ساله نهاد برنامه‌ریزی استانی و "مدیریت توسعه استان" و نهادهای بسیار توانمند اجرایی استانی
فرصت‌ها
• برخورداری از مبادی مهم بازرگانی خارجی (بندر، فرودگاه و جاده)، • برخورداری از بازار بزرگ درون استان، • • برخورداری از ظرفیت‌های بالای شهرهای اهواز، آبادان، خرمشهر و ماهشهر در حمایت از فعالیت‌های اقتصادی، • دانش و تخصص خدمات مهندسی نفت و گاز و صنایع شیمیایی و پتروشیمی • دانش و تخصص خدمات مهندسی در زمینه فلزات اساسی، تولید قطعات و خدمات مهندسی و اجرایی در بخش ساختمان (پل، تونل، ساختمان‌های دولتی و مسکونی)، • دانش، تخصص و زیرساخت‌های ارائه خدمات پزشکی - بیمارستانی پیشرفته، • امکان گسترش جذب توریست خارجی،

ادامه جدول ۶-۶۷- نقاط قوت، فرصت، ضعف و تهدید بخشی فراروی توسعه استان خوزستان

ضعف‌ها
• گرمای زیاد و طولانی، مانعی در فعالیتهای اقتصادی و عمرانی و افزایش دهنده مصارف انرژی برای سرمزایی، • وابستگی شدید و بسیار زیاد به منابع آب‌های سطحی • آلودگی و شوری منابع آب سطحی،
• مسایل بین بخشی درون استانی - ضعف سرمایه‌گذاری در استان، - عدم تفکیک آب‌های سطحی برای مصرف کشاورزی، صنعتی و شرب از بالادست، - تکمیل نشدن شبکه‌های آب، انرژی و ارتباطات برای شهرک‌ها و به خصوص نواحی صنعتی استان، - پوشش ناکافی شبکه‌های آبرسانی و آبیاری - آلوده شدن منابع آب، خاک، هوا، برخی از مناطق ساحلی و در مخاطره قرار گرفتن تالاب‌ها و سایر مناطق حفاظتی - در اثر فعالیتهای انسان، همچنین شوری خاک و عدم تامین حق آب این مناطق، - بهره‌برداری ناکافی از امکانات بالقوه توسعه صنایع و خوشه‌های صنعتی تولید کننده ماشین‌آلات و قطعات مورد نیاز بخش‌های پیشرو استان مانند نفت و گاز، صنایع فولاد، - بهره‌برداری ناکافی از امکانات بالقوه توسعه صنایع تولید کننده ماشین‌آلات، قطعات و ادوات مورد نیاز بخش کشاورزی استان، - توسعه ناکافی صنایع فرآوری محصولات زراعی، باغی، دامی و شیلات در مقایسه با تولیدات کشاورزی استان، - بهره‌برداری ناکافی از امکانات گسترده تجاری - خدماتی با بازارهای فرامرزی در منطقه، - بهره‌برداری ناکافی از امکانات تاریخی و فرهنگی در گسترش توریسم، • مسایل بخشی درون استانی - پایین بودن میزان بهره‌وری منابع آب به ویژه در بخش کشاورزی، - پایین بودن بازدهی عمومی بخش کشاورزی در مقایسه با منابع این بخش، - تک کریدور بودن محور حمل و نقل جاده‌ای جنوب - شمال استان و ظهور تدریجی تراکم ترافیک در بعضی از قسمت‌های آن، - ضعف شبکه‌های حمل و نقل، - ضعف شبکه و سهم پایین کارکرد شبکه حمل ریلی در سیستم حمل و نقل استان در حمل بار و جابجایی مسافر، • مسایل کلان - پایین بودن نرخ مشارکت اقتصادی و نرخ اشتغال استان نسبت به میانگین کشور (= بالابودن نرخ جمعیت غیر فعال اقتصادی و بالابودن نرخ بیکاری استان نسبت به میانگین کشور)، - پایین بودن بازدهی کلی اقتصاد استان (نرخ رشد پایین تولید ناخالص داخلی استان)، - مهاجر فرستی استان، - تمرکز امور برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌های اجرایی در مرکز استان و پایین بودن سطح عدم تمرکز اختیارات و مسولیت‌های برنامه‌ریزی و اجرا در شهرستان‌های استان، - وجود برخی مسائل فرهنگی و اجتماعی در جهت کاهش همبستگی در استان،

ادامه جدول ۶-۶۷- نقاط قوت، فرصت، ضعف و تهدید بخشی فراروی توسعه استان خوزستان

تهدیدها
• تهدیدهای آلودگی زیست محیطی با منشا برون مرزی - تهدید ریزگردها برای فعالیت‌ها، - تهدید آلودگی سواحل دریا برای صید و پرورش آبزیان
• تهدید کاهش منابع آب استان به دلیل تغییرات اقلیمی
• افت اقتصادی استان • تحریم‌های خارجی و اثر آن بر افت سرمایه‌گذاری در استان از محل منابع عمومی و افت فعالیت‌های اقتصادی به ویژه حمل و نقل و اثر آن بر سایر بخش‌ها، • افت سهم و یا جایگاه استان در بعضی تولیدات کشاورزی و صنعتی که استان به طور تاریخی در آن زمینه‌ها پیشرو بوده است، مانند دامداری، صنایع فلزات اساسی و حتی صنایع شیمیایی و پتروشیمی، (رجوع کنید به بند (پ) جایگاه فعالیت‌های اقتصادی استان خوزستان در سطح کشور از قسمت ۶-۲-۱-۲ همین گزارش) • افت سهم و جایگاه بندر امام خمینی در سطح کشور • کاهش نیروهای کارآمد استان به دلیل مهاجرت، • شرایط عمومی اقتصاد کلان،

ضمیمه سوم : راهنمای عنوان خلاصه شده فعالیت‌ها و جدول‌های مرجع

جدول ۶-۶۸- راهنمای عنوان خلاصه شده فعالیت‌ها

شرح فعالیت‌ها	
عنوان رسمی مرکز آمار ایران	عنوان خلاصه شده
کشاورزی، شکار و جنگلداری	کشاورزی
زراعت و باغداری	زراعت و باغداری
دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم و زنبور عسل و شکار	دامداری
جنگلداری	جنگلداری
ماهیگیری	ماهیگیری
ماهیگیری	ماهیگیری
معادن	معادن
نفت خام و گاز طبیعی	نفت و گاز
سایر معادن	سایر معادن
صنعت	صنعت
ساخت محصولات غذایی و انواع آشامیدنی‌ها	غذایی
ساخت محصولات از توتون و تنباکو	توتون و تنباکو
ساخت منسوجات	منسوجات
ساخت پوشاک، عمل آوری و رنگ کردن خز	پوشاک
دباغی و پرداخت چرم و سایر محصولات چرمی	چرم
ساخت چوب و محصولات چوبی	چوب
ساخت کاغذ و محصولات کاغذی	کاغذ
انتشار، چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده	انتشار
ساخت کک، فراورده‌های حاصل از تصفیه نفت و سوخت‌های هسته‌ای	کک و فراورده نفت
ساخت مواد شیمیایی و محصولات شیمیایی	شیمیایی
ساخت محصولات از لاستیک و پلاستیک	لاستیک و پلاستیک
ساخت سایر محصولات کانی غیر فلزی	کانی غیر فلزی
ساخت فلزات اساسی	فلزات اساسی
ساخت محصولات فلزی فابریکی بجز ماشین آلات و تجهیزات	فلزی فابریکی
ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	سایر ماشین‌آلات
ساخت ماشین آلات دفتری، حسابداری و محاسباتی	ماشین آلات دفتری
ساخت ماشین آلات و دستگاه‌های برقی طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	سایر ماشین آلات برقی
ساخت رادیو و تلویزیون، دستگاه‌ها و وسایل ارتباطی	رادیو و تلویزیون
ساخت ابزار پزشکی، ابزار اپتیک، ابزار دقیق و انواع ساعت	ابزار پزشکی

ادامه جدول ۶-۶۸- راهنمای عنوان خلاصه شده فعالیت‌ها

شرح فعالیت‌ها	
عنوان رسمی مرکز آمار ایران	عنوان خلاصه شده
ساخت وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر	نقلیه موتوری
ساخت سایر تجهیزات حمل و نقل	سایر تجهیزات حمل و نقل
ساخت مبلمان و مصنوعات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	مبلمان
باز یافت	باز یافت
تأمین آب، برق و گاز طبیعی	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
برق	برق
توزیع گاز طبیعی	توزیع گاز طبیعی
آب	آب
ساختمان	ساختمان
ساختمان‌های مسکونی	ساختمان مسکونی
سایر ساختمان‌ها	سایر ساختمان‌ها
عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	عمده و خرده فروشی، تعمیر
عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	عمده و خرده فروشی، تعمیر
هتل و رستوران	هتل و رستوران
هتل و خوابگاه	هتل
رستوران	رستوران
حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات	حمل و نقل و ارتباطات
حمل و نقل و انبارداری	حمل و نقل
حمل و نقل زمینی	حمل و نقل زمینی
راه آهن	راه آهن
حمل و نقل جاده‌ای	جاده‌ای
حمل و نقل لوله‌ای	حمل و نقل لوله‌ای
حمل و نقل آبی	آبی
حمل و نقل هوایی	هوایی
خدمات پشتیبانی و انبارداری	پشتیبانی و انبارداری
پست و مخابرات	پست و مخابرات
واسطه‌گری‌های مالی	واسطه‌گری مالی
بانک	بانک
سایر واسطه‌گری‌های مالی و فعالیت‌های جنبی آنها	سایر واسطه‌گری‌های مالی
بیمه	بیمه

ادامه جدول ۶-۶۸- راهنمای عنوان خلاصه شده فعالیت‌ها

شرح فعالیت‌ها	
عنوان رسمی مرکز آمار ایران	عنوان خلاصه شده
مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار	مستغلات
مستغلات	مستغلات
خدمات واحدهای مسکونی	خدمات مسکونی
خدمات واحدهای مسکونی شخصی	خدمات مسکونی شخصی
خدمات واحدهای مسکونی اجاری	خدمات مسکونی اجاری
خدمات واحدهای غیر مسکونی	خدمات غیر مسکونی
خدمات دلالان مستغلات	خدمات دلالان مستغلات
کرایه و خدمات کسب و کار	کرایه و خدمات کسب و کار
اداره امور عمومی، و خدمات شهری	اداره امور عمومی و شهری
امور عمومی و خدمات شهری	امور عمومی و شهری
امور عمومی	امور عمومی
خدمات شهری	خدمات شهری
امور دفاعی و انتظامی	امور دفاعی و انتظامی
امور دفاعی	امور دفاعی
امور انتظامی	امور انتظامی
تأمین اجتماعی اجباری	تأمین اجتماعی اجباری
آموزش	آموزش
آموزش ابتدائی	ابتدائی
آموزش ابتدائی دولتی	ابتدائی دولتی
آموزش ابتدائی خصوصی	ابتدائی خصوصی
آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای	متوسطه
آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای دولتی	متوسطه عمومی دولتی
آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای خصوصی	متوسطه عمومی خصوصی
آموزش عالی	عالی
آموزش عالی دولتی	عالی دولتی
آموزش عالی خصوصی	عالی خصوصی
آموزش بزرگسالان	بزرگسالان
آموزش بزرگسالان دولتی	بزرگسالان دولتی
آموزش بزرگسالان خصوصی	بزرگسالان خصوصی

ادامه جدول ۶-۶۸- راهنمای عنوان خلاصه شده فعالیت‌ها

شرح فعالیت‌ها	
عنوان خلاصه شده	عنوان رسمی مرکز آمار ایران
بهداشت و مددکاری	بهداشت و مددکاری اجتماعی
بهداشت و درمان	بهداشت و درمان
بهداشت و درمان دولتی	بهداشت و درمان دولتی
بهداشت و درمان خصوصی	بهداشت و درمان خصوصی
دامپزشکی	دامپزشکی
مددکاری	مددکاری اجتماعی
سایر خدمات عمومی	سایر خدمات عمومی، اجتماعی شخصی و خانگی
تفریحی، فرهنگی	تفریحی، فرهنگی، و ورزشی
مذهبی، سیاسی	مذهبی و سیاسی
سایر خدمات	سایر خدمات

مأخذ: مطالعه حاضر

جدول های مرجع

جدول ۶-۶۹- ارزش افزوده رشته فعالیت های اقتصادی کشور به قیمت های جاری - میلیارد ریال

شرح فعالیت ها	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴
کشاورزی	۷۳,۱۷۰	۸۰,۳۰۷	۱۰۳,۷۸۸	۱۲۶,۰۷۳	۱۴۴,۱۱۸	۱۶۸,۶۳۲
زراعت و باغداری	۵۱,۲۱۰	۵۶,۵۰۵	۷۴,۵۲۱	۹۰,۰۷۰	۱۰۲,۰۸۲	۱۱۹,۹۸۸
دامداری	۲۰,۸۵۷	۲۲,۳۶۵	۲۷,۳۰۵	۳۳,۷۳۵	۳۹,۸۰۰	۴۶,۰۵۹
جنگلداری	۱,۱۰۳	۱,۴۳۶	۱,۹۶۳	۲,۲۶۹	۲,۲۳۶	۲,۵۸۶
ماهیگیری	۱,۹۳۳	۲,۰۸۱	۲,۳۲۲	۲,۷۱۲	۲,۹۶۹	۳,۷۸۲
ماهیگیری	۱,۹۳۳	۲,۰۸۱	۲,۳۲۲	۲,۷۱۲	۲,۹۶۹	۳,۷۸۲
معادن	۱۱۳,۸۳۸	۱۱۶,۰۶۸	۱۶۸,۹۸۲	۲۱۳,۳۴۶	۳۰۹,۹۷۲	۴۳۲,۰۴۳
نفت و گاز	۱۱۰,۷۸۹	۱۱۱,۵۲۷	۱۶۴,۱۵۰	۲۰۷,۴۸۱	۳۰۳,۵۲۷	۴۱۸,۶۴۵
سایر معادن	۳,۰۴۹	۴,۵۴۱	۴,۸۳۲	۵,۸۶۵	۶,۴۴۵	۱۳,۳۹۸
صنعت	۹۰,۴۷۳	۱۰۱,۷۷۱	۱۳۱,۰۱۳	۱۶۵,۱۹۸	۲۰۲,۰۹۳	۲۵۰,۲۲۰
غذایی	۱۵,۰۲۶	۱۵,۴۴۷	۱۸,۴۰۷	۱۸,۹۴۳	۲۱,۳۴۶	۳۲,۰۱۷
توتون و تنباکو	۵۶۵	۴۲۲	۵۲۰	۵۳۲	۶۳۶	۷۸۳
منسوجات	۶,۷۴۵	۵,۸۵۸	۹,۲۲۷	۱۰,۷۷۱	۱۲,۳۴۸	۱۴,۳۸۵
پوشاک	۱,۲۸۹	۱,۲۹۹	۱,۹۵۹	۱,۹۹۶	۲,۰۰۱	۲,۷۱۷
چرم	۷۷۶	۸۰۲	۱,۴۲۵	۱,۵۰۹	۱,۳۴۹	۱,۵۹۲
چوب	۸۲۶	۱,۰۵۸	۱,۹۴۱	۲,۲۳۱	۲,۳۴۹	۲,۹۷۱
کاغذ	۱,۰۷۵	۹۳۲	۱,۱۵۶	۱,۵۹۲	۱,۹۶۹	۲,۲۸۵
انتشار	۶۵۱	۶۳۰	۷۳۵	۱,۱۶۹	۱,۲۲۲	۱,۵۱۶
کک و فرآورده نفت	۶,۷۷۱	۷,۸۹۹	۹,۸۳۱	۱۴,۷۴۶	۱۸,۱۹۸	۱۹,۴۰۹
شیمیایی	۱۲,۹۳۹	۱۴,۷۹۷	۱۷,۵۱۱	۱۶,۸۵۰	۲۱,۳۷۷	۲۹,۴۸۶
لاستیک و پلاستیک	۲,۲۴۲	۲,۰۷۳	۳,۶۴۲	۳,۹۶۱	۴,۸۶۲	۶,۳۸۸
کانی غیر فلزی	۷,۸۷۱	۹,۴۵۲	۱۲,۸۳۹	۱۶,۷۶۰	۲۰,۰۷۲	۲۴,۱۳۹
فلزات اساسی	۱۰,۱۷۶	۸,۸۰۰	۱۱,۰۵۸	۱۷,۶۰۹	۲۹,۷۰۰	۳۴,۱۵۷
فلزی فابریکی	۴,۲۹۶	۵,۴۸۴	۷,۸۶۳	۹,۵۷۵	۱۱,۲۱۳	۱۳,۸۸۰
سایر ماشین آلات	۵,۵۰۱	۶,۷۳۶	۸,۱۲۸	۹,۰۲۰	۱۱,۶۲۸	۱۳,۵۵۰
ماشین آلات دفتری	۱۲۸	۱۳۲	۱۸۹	۱۴۴	۲۸۴	۳۴۳
سایر ماشین آلات برقی	۲,۱۸۸	۲,۷۹۵	۴,۱۰۳	۴,۵۰۲	۵,۵۲۰	۷,۷۴۷
رادیو و تلویزیون	۹۴۰	۵۸۱	۱,۰۹۲	۱,۰۸۶	۱,۷۲۲	۱,۳۹۲
ابزار پزشکی	۴۲۱	۶۰۰	۶۵۸	۹۶۰	۱,۲۷۵	۱,۲۹۰
نقلیه موتوری	۸,۰۴۰	۱۲,۸۵۶	۱۳,۳۵۳	۲۱,۶۲۷	۲۱,۸۲۶	۲۷,۱۹۴
سایر تجهیزات حمل و نقل	۵۳۲	۹۹۱	۱,۷۵۱	۴,۱۳۴	۴,۶۱۷	۴,۰۴۰
مبلمان	۱,۴۵۵	۲,۰۹۸	۳,۵۸۳	۵,۴۱۸	۶,۴۸۷	۸,۸۰۷

ادامه جدول ۶-۶۹- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی کشور به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال

شرح فعالیت‌ها	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴
بازيافت	۲۰	۲۹	۴۱	۶۳	۹۲	۱۳۲
تأمین آب، برق و گاز طبیعی	۱۳,۴۱۱	۱۴,۴۷۷	۱۹,۹۹۳	۲۵,۲۲۸	۳۲,۷۴۰	۴۵,۳۴۹
برق	۸,۰۸۲	۸,۷۵۸	۱۱,۱۸۷	۱۳,۲۹۷	۱۷,۵۸۰	۲۱,۵۶۵
توزيع گاز طبیعی	۳,۰۲۸	۳,۱۴۲	۵,۷۳۵	۸,۴۵۶	۱۱,۱۷۲	۱۹,۴۵۷
آب	۲,۳۰۱	۲,۵۷۶	۳,۰۷۱	۳,۴۷۵	۳,۹۸۷	۴,۳۲۶
ساختمان	۲۸,۲۵۸	۳۵,۸۷۸	۴۶,۶۱۵	۵۲,۲۵۵	۶۹,۰۹۶	۹۰,۶۸۹
ساختمان مسکونی	۱۰,۸۹۲	۱۳,۹۸۸	۱۹,۱۶۶	۲۱,۰۰۹	۲۸,۸۳۳	۴۳,۴۳۲
سایر ساختمان‌ها	۱۷,۳۶۶	۲۱,۸۸۹	۲۷,۴۴۹	۳۱,۲۴۶	۴۰,۲۶۲	۴۷,۲۵۸
عمده و خرده فروشی، تعمیر	۹۰,۱۵۵	۱۰۹,۶۰۴	۱۳۲,۳۱۵	۱۶۶,۸۵۷	۲۲۱,۵۵۳	۲۶۷,۲۵۷
عمده و خرده فروشی، تعمیر	۹۰,۱۵۵	۱۰۹,۶۰۴	۱۳۲,۳۱۵	۱۶۶,۸۵۷	۲۲۱,۵۵۳	۲۶۷,۲۵۷
هتل و رستوران	۶,۰۷۰	۷,۵۵۵	۹,۵۷۲	۱۲,۵۳۸	۱۴,۳۶۹	۱۶,۰۰۷
هتل	۹۰۴	۱,۰۷۶	۱,۱۶۵	۱,۵۷۸	۱,۸۸۲	۲,۳۷۱
رستوران	۵,۱۶۶	۶,۴۷۹	۸,۴۰۷	۱۰,۹۶۰	۱۲,۴۸۶	۱۳,۶۳۶
حمل و نقل و ارتباطات	۴۴,۵۶۱	۵۴,۴۸۵	۶۹,۴۲۹	۸۴,۵۹۲	۱۱۲,۷۵۸	۱۳۰,۲۹۵
حمل و نقل	۳۸,۶۲۶	۴۷,۶۵۶	۶۰,۳۱۸	۷۴,۲۰۶	۹۸,۶۵۹	۱۱۲,۱۹۹
حمل و نقل زمینی	۳۱,۹۶۳	۳۸,۵۲۱	۴۹,۵۴۸	۶۰,۸۴۵	۷۴,۹۴۷	۸۷,۸۹۸
راه آهن	۱,۰۷۱	۱,۵۰۴	۱,۲۴۱	۱,۵۳۳	۱,۶۷۹	۱,۹۶۲
جاده‌ای	۳۰,۶۸۶	۳۶,۶۳۲	۴۶,۸۰۷	۵۷,۸۶۲	۷۱,۶۷۳	۸۴,۱۰۰
حمل و نقل لوله‌ای	۲۰۶	۳۸۵	۱,۵۰۱	۱,۴۵۰	۱,۵۹۵	۱,۸۳۶
آبی	۱,۸۴۰	۲,۶۶۱	۲,۷۰۹	۴,۴۰۱	۱۱,۶۲۴	۹,۷۱۸
هوایی	۱,۳۱۷	۱,۶۶۴	۱,۶۶۲	۱,۶۱۶	۳,۰۳۲	۳,۰۹۱
پشتیبانی و انبارداری	۳,۵۰۶	۴,۸۱۰	۶,۳۹۹	۷,۳۴۳	۹,۰۵۶	۱۱,۴۹۲
پست و مخابرات	۵,۹۳۵	۶,۸۲۸	۹,۱۱۰	۱۰,۳۸۷	۱۴,۰۹۸	۱۸,۰۹۶
واسطه گری مالی	۱۱,۲۹۰	۱۴,۴۶۷	۱۸,۱۳۰	۲۸,۸۳۹	۵۰,۶۷۴	۵۸,۰۰۸
بانک	۸,۴۵۱	۱۰,۶۲۸	۱۳,۴۹۶	۲۰,۲۹۵	۳۴,۰۴۰	۴۳,۹۰۵
سایر واسطه‌گری مالی	۱,۶۱۰	۲,۳۵۶	۲,۸۲۲	۵,۲۰۳	۱۱,۶۳۲	۶,۱۸۲
بیمه	۱,۲۲۸	۱,۴۸۳	۱,۸۱۳	۳,۳۴۲	۵,۰۰۲	۷,۹۲۰
مستغلات	۷۲,۹۰۳	۸۸,۰۵۰	۱۱۵,۰۷۳	۱۴۳,۰۱۶	۱۸۱,۲۵۰	۲۰۷,۹۴۱
مستغلات	۶۲,۸۰۲	۷۵,۰۲۶	۹۹,۰۰۸	۱۲۴,۳۹۳	۱۵۸,۶۷۹	۱۷۹,۷۵۴
خدمات مسکونی	۵۸,۹۵۲	۷۰,۳۸۸	۹۲,۶۹۸	۱۱۶,۱۷۷	۱۴۸,۴۳۲	۱۶۷,۷۳۹
خدمات مسکونی شخصی	۴۹,۱۲۱	۵۸,۰۷۵	۷۴,۵۳۱	۹۲,۹۸۶	۱۱۸,۸۲۷	۱۳۳,۲۰۰
خدمات مسکونی اجاری	۹,۸۳۲	۱۲,۳۱۳	۱۸,۱۶۷	۲۳,۱۹۱	۲۹,۶۰۵	۳۴,۵۳۹
خدمات غیر مسکونی	۳,۰۸۶	۳,۳۲۲	۴,۱۱۹	۵,۲۷۷	۶,۸۹۷	۸,۰۸۵
خدمات دلان مستغلات	۷۶۳	۱,۳۱۶	۲,۱۹۲	۲,۹۳۹	۳,۳۵۰	۳,۹۳۰

ادامه جدول ۶-۶۹- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی کشور به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال

شرح فعالیت‌ها	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴
کرایه و خدمات کسب و کار	۱۰,۱۰۱	۱۳,۰۲۴	۱۶,۰۶۵	۱۸,۶۲۳	۲۲,۵۷۱	۲۸,۱۸۷
اداره امور عمومی و شهری	۳۵,۹۳۲	۴۴,۳۳۹	۵۳,۷۸۳	۶۶,۶۵۷	۸۰,۳۸۲	۱۰۱,۰۴۸
امور عمومی و شهری	۱۶,۴۸۸	۱۹,۰۰۸	۲۶,۹۵۴	۳۲,۱۸۵	۳۷,۸۲۳	۵۰,۳۸۳
امور عمومی	۱۱,۳۵۵	۱۳,۲۶۶	۱۹,۰۵۱	۲۱,۹۲۶	۲۵,۰۴۶	۳۲,۰۳۸
خدمات شهری	۵,۱۳۳	۵,۷۴۲	۷,۹۰۳	۱۰,۲۵۹	۱۲,۷۷۷	۱۸,۳۴۵
امور دفاعی و انتظامی	۱۸,۳۶۲	۲۴,۱۵۳	۲۵,۲۹۰	۳۲,۶۱۹	۴۰,۲۸۱	۴۷,۱۱۱
امور دفاعی	۱۴,۰۸۱	۱۸,۱۲۳	۱۷,۹۸۴	۲۳,۸۵۳	۲۹,۷۵۵	۳۲,۱۷۳
امور انتظامی	۴,۲۸۱	۶,۰۳۰	۷,۳۰۶	۸,۷۶۶	۱۰,۵۲۶	۱۴,۹۳۸
تأمین اجتماعی اجباری	۱,۰۸۲	۱,۱۷۸	۱,۵۳۹	۱,۸۵۳	۲,۲۷۸	۳,۵۵۴
آموزش	۲۲,۴۳۳	۲۸,۸۸۱	۳۶,۴۶۶	۴۳,۹۲۱	۵۳,۸۹۴	۸۳,۲۵۱
ابتدائی	۷,۴۷۳	۹,۰۲۱	۱۰,۷۰۷	۱۲,۷۲۱	۱۵,۱۴۶	۲۵,۰۶۵
ابتدائی دولتی	۷,۲۷۸	۸,۷۷۹	۱۰,۴۲۲	۱۲,۳۴۳	۱۴,۶۴۹	۲۴,۴۲۷
ابتدائی خصوصی	۱۹۵	۲۴۲	۲۸۵	۳۷۸	۴۹۷	۶۳۸
متوسطه	۸,۷۱۹	۱۱,۱۵۷	۱۶,۱۹۴	۲۰,۰۳۱	۲۴,۸۷۹	۳۸,۵۹۵
متوسطه عمومی دولتی	۸,۰۶۳	۱۰,۲۸۰	۱۵,۱۵۲	۱۸,۷۰۲	۲۳,۰۷۲	۳۶,۵۱۹
متوسطه عمومی خصوصی	۶۵۷	۸۷۷	۱,۰۴۲	۱,۳۲۹	۱,۸۰۷	۲,۰۷۶
عالی	۴,۸۱۵	۶,۳۳۷	۷,۰۹۰	۸,۴۶۸	۱۰,۸۵۱	۱۵,۸۱۶
عالی دولتی	۳,۵۰۳	۴,۴۷۹	۴,۷۶۶	۵,۶۳۱	۶,۶۴۳	۹,۴۳۰
عالی خصوصی	۱,۳۱۲	۱,۸۵۸	۲,۳۲۴	۲,۸۳۷	۴,۲۰۸	۶,۳۸۶
بزرگسالان	۱,۴۲۶	۲,۳۶۶	۲,۴۷۵	۲,۷۰۱	۳,۰۱۸	۳,۷۷۴
بزرگسالان دولتی	۸۸۵	۹۷۶	۱,۰۳۸	۱,۱۵۶	۱,۳۰۷	۱,۷۷۰
بزرگسالان خصوصی	۵۴۰	۱,۳۹۰	۱,۴۳۷	۱,۵۴۵	۱,۷۱۱	۲,۰۰۴
بهداشت و مددکاری	۱۷,۳۵۷	۲۲,۳۱۳	۳۰,۲۹۴	۳۸,۲۵۸	۴۸,۹۲۶	۶۲,۴۷۴
بهداشت و درمان	۱۵,۹۸۳	۲۰,۷۰۵	۲۷,۱۴۹	۳۴,۵۸۷	۴۴,۰۸۰	۵۶,۰۹۱
بهداشت و درمان دولتی	۶,۳۴۷	۷,۷۹۹	۹,۸۷۰	۱۲,۹۵۵	۱۷,۱۰۲	۲۳,۳۰۸
بهداشت و درمان خصوصی	۹,۶۳۶	۱۲,۹۰۶	۱۷,۲۷۹	۲۱,۶۳۲	۲۶,۹۷۹	۳۲,۷۸۲
دامپزشکی	۳۲۲	۳۶۷	۴۷۳	۵۴۷	۶۷۲	۹۰۵
مددکاری	۱,۰۵۲	۱,۲۴۱	۲,۶۷۲	۳,۱۲۳	۴,۱۷۳	۵,۴۷۸
سایر خدمات عمومی	۷,۹۷۰	۱۰,۸۵۵	۱۲,۵۲۸	۱۵,۰۰۵	۲۱,۱۸۸	۲۸,۲۲۴
تفریحی، فرهنگی	۳,۹۲۲	۵,۳۵۳	۶,۰۹۴	۷,۳۹۵	۱۱,۹۳۷	۱۶,۳۶۸
مذهبی، سیاسی	۱,۳۹۱	۱,۹۹۲	۲,۱۹۱	۲,۲۶۷	۲,۴۸۶	۲,۷۹۰
سایر خدمات	۲,۶۵۷	۳,۵۰۹	۴,۲۴۴	۵,۳۴۳	۶,۷۶۵	۹,۰۶۶
جمع	۶۲۹,۷۵۳	۷۳۱,۱۳۰	۹۵۰,۳۰۳	۱,۱۸۴,۴۹۶	۱,۵۴۵,۹۸۱	۱,۹۴۵,۲۱۹

ادامه جدول ۶-۶۹- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی کشور به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال

شرح فعالیت‌ها	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹
کشاورزی	۲۰۵,۵۰۳	۲۵۶,۷۸۰	۲۸۲,۲۷۵	۳۴۲,۴۴۹	۳۹۸,۹۰۰
زراعت و باغداری	۱۴۸,۷۶۳	۱۸۴,۹۰۶	۱۹۱,۲۵۸	۲۲۹,۴۶۶	۲۶۸,۴۰۷
دامداری	۵۳,۷۰۶	۶۸,۴۱۷	۸۷,۰۱۳	۱۰۸,۸۶۶	۱۲۶,۰۱۵
جنگلداری	۳,۰۳۴	۳,۴۵۷	۴,۰۰۴	۴,۱۱۷	۴,۴۷۷
ماهیگیری	۴,۵۹۲	۵,۳۸۸	۶,۸۳۴	۸,۵۶۷	۱۱,۳۱۷
ماهیگیری	۴,۵۹۲	۵,۳۸۸	۶,۸۳۴	۸,۵۶۷	۱۱,۳۱۷
معادن	۵۰۹,۷۴۶	۶۷۹,۵۱۰	۷۰۰,۷۴۷	۵۷۴,۱۶۸	۸۰۰,۱۹۰
نفت و گاز	۴۹۳,۱۹۰	۶۵۵,۹۵۱	۶۷۲,۹۴۹	۵۴۷,۸۴۱	۷۶۱,۷۲۸
سایر معادن	۱۶,۵۵۶	۲۳,۵۵۹	۲۷,۷۹۸	۲۶,۳۲۷	۳۸,۴۶۲
صنعت	۳۱۰,۳۲۵	۳۹۲,۴۲۱	۴۶۷,۶۷۷	۴۹۰,۸۴۷	۵۹۹,۶۰۸
غذایی	۳۵,۲۷۱	۴۳,۵۸۸	۵۱,۹۷۵	۶۲,۳۹۰	۸۰,۹۳۳
توتون و تنباکو	۹۲۳	۱,۰۶۸	۱,۳۴۳	۲,۲۱۲	۲,۰۰۶
منسوجات	۱۸,۵۲۶	۱۸,۱۱۷	۲۰,۵۶۱	۱۹,۱۰۹	۱۷,۶۳۲
پوشاک	۳,۰۴۶	۳,۰۸۸	۳,۶۰۵	۲,۵۳۱	۳,۱۱۰
چرم	۱,۸۹۵	۱,۹۰۸	۱,۸۸۱	۲,۱۸۷	۲,۴۳۰
چوب	۴,۷۲۰	۶,۸۴۹	۷,۸۱۱	۵,۸۰۶	۷,۰۶۶
کاغذ	۲,۵۷۷	۳,۱۵۳	۳,۷۴۸	۳,۸۰۱	۳,۴۵۰
انتشار	۱,۸۸۹	۲,۴۵۰	۲,۳۰۸	۲,۶۸۰	۲,۷۰۴
کک و فرآورده نفت	۲۸,۵۷۴	۴۳,۳۶۷	۴۶,۴۷۳	۴۵,۶۰۲	۷۹,۹۹۸
شیمیایی	۳۶,۸۰۵	۴۷,۴۴۶	۶۰,۱۴۲	۶۵,۶۵۶	۸۶,۸۹۵
لاستیک و پلاستیک	۸,۱۵۵	۱۰,۰۱۲	۱۱,۱۱۶	۱۲,۴۴۴	۱۳,۸۵۵
کانی غیر فلزی	۲۷,۹۹۳	۳۶,۱۳۷	۴۷,۸۹۳	۵۴,۸۳۱	۶۰,۵۳۹
فلزات اساسی	۴۳,۳۲۰	۶۱,۶۳۵	۶۵,۷۹۱	۵۱,۰۳۸	۶۴,۳۲۶
فلزی فابریکی	۱۸,۰۱۲	۲۳,۰۷۶	۲۹,۲۶۶	۲۸,۱۱۴	۳۰,۰۰۷
سایر ماشین‌آلات	۱۶,۹۷۸	۲۰,۷۵۳	۲۲,۷۴۲	۲۵,۵۲۸	۲۹,۰۶۸
ماشین‌آلات دفتری	۲۹۵	۴۳۹	۱,۶۳۲	۱,۳۰۸	۱,۳۹۰
سایر ماشین‌آلات برقی	۸,۳۵۱	۱۱,۰۸۶	۱۴,۷۷۱	۱۷,۳۰۳	۱۷,۴۳۲
رادیو و تلویزیون	۱,۲۵۵	۱,۰۴۲	۱,۵۱۹	۱,۴۰۸	۱,۳۲۸
ابزار پزشکی	۱,۳۳۹	۲,۰۱۹	۲,۵۷۱	۳,۴۶۱	۳,۹۵۴
نقلیه موتوری	۳۵,۰۸۷	۴۰,۲۱۴	۵۲,۱۸۸	۶۳,۱۸۶	۷۰,۰۲۹
سایر تجهیزات حمل و نقل	۴,۸۶۳	۲,۹۸۷	۳,۵۷۰	۳,۳۵۱	۳,۸۲۴
مبلمان	۱۰,۱۶۶	۱۱,۵۶۴	۱۴,۱۶۹	۱۶,۰۱۵	۱۶,۳۶۳
باز یافت	۲۸۳	۴۲۳	۶۰۳	۸۸۷	۱,۲۷۰
تأمین آب، برق و گاز طبیعی	۵۷,۵۹۳	۷۳,۳۵۳	۹۵,۲۴۸	۸۵,۳۸۰	۱۴۴,۲۷۰

ادامه جدول ۶-۶۹- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی کشور به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال

شرح فعالیت‌ها	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹
برق	۲۳,۵۳۲	۲۶,۲۴۲	۳۹,۰۳۶	۳۳,۱۳۲	۵۴,۳۳۶
توزیع گاز طبیعی	۲۸,۷۱۶	۴۰,۶۷۴	۴۹,۳۷۵	۴۴,۳۰۹	۸۰,۵۸۰
آب	۵,۳۴۴	۶,۴۳۷	۶,۸۳۶	۷,۹۳۹	۹,۳۵۴
ساختمان	۱۱۸,۴۹۹	۱۷۰,۳۱۲	۲۳۹,۴۰۲	۲۸۵,۸۱۱	۲۸۸,۰۶۹
ساختمان مسکونی	۵۵,۱۱۷	۸۷,۶۶۷	۱۲۴,۵۲۹	۱۳۰,۸۸۳	۱۳۰,۶۳۶
سایر ساختمان‌ها	۶۳,۳۸۲	۸۲,۶۴۵	۱۱۴,۸۷۲	۱۵۴,۹۲۸	۱۵۷,۴۳۳
عمده و خرده فروشی، تعمیر	۳۱۸,۴۵۴	۳۹۶,۵۵۸	۴۷۸,۴۰۵	۵۲۲,۰۴۱	۶۳۰,۰۴۷
عمده و خرده فروشی، تعمیر	۳۱۸,۴۵۴	۳۹۶,۵۵۸	۴۷۸,۴۰۵	۵۲۲,۰۴۱	۶۳۰,۰۴۷
هتل و رستوران	۱۹,۴۰۸	۲۳,۵۶۱	۳۱,۰۰۰	۳۷,۶۱۷	۴۶,۰۶۵
هتل	۳,۰۳۹	۳,۹۶۳	۵,۹۴۱	۸,۲۴۷	۹,۴۲۵
رستوران	۱۶,۳۶۹	۱۹,۵۹۹	۲۵,۰۵۹	۲۹,۳۷۰	۳۶,۶۴۰
حمل و نقل و ارتباطات	۱۶۹,۱۷۳	۲۲۰,۴۰۱	۲۷۵,۵۷۲	۳۱۹,۶۰۸	۳۵۲,۵۹۸
حمل و نقل	۱۴۱,۵۳۵	۱۷۶,۸۴۶	۲۲۴,۶۴۱	۲۵۱,۸۴۲	۲۷۵,۱۰۸
حمل و نقل زمینی	۱۱۵,۵۳۰	۱۴۷,۶۸۲	۱۸۸,۸۸۳	۲۱۶,۵۶۸	۲۳۴,۸۳۲
راه‌آهن	۳,۲۲۹	۳,۶۶۹	۴,۸۳۶	۵,۳۱۵	۶,۴۰۷
جاده‌ای	۱۱۰,۱۷۹	۱۴۱,۴۷۵	۱۸۰,۸۲۴	۲۰۷,۶۴۱	۲۲۴,۹۱۴
حمل و نقل لوله‌ای	۲,۱۲۱	۲,۵۳۸	۳,۲۲۳	۳,۶۱۳	۳,۵۱۲
آبی	۹,۹۳۹	۱۰,۶۲۳	۱۴,۰۲۲	۱۴,۳۸۱	۱۵,۸۶۶
هوایی	۳,۵۳۲	۴,۴۳۵	۵,۰۵۴	۵,۹۰۱	۶,۷۸۸
پشتیبانی و انبارداری	۱۲,۵۳۴	۱۴,۱۰۵	۱۶,۶۸۲	۲۲,۹۹۲	۲۷,۶۲۲
پست و مخابرات	۲۷,۶۳۸	۴۳,۵۵۶	۵۰,۹۳۱	۶۷,۷۶۶	۷۷,۴۹۰
واسطه‌گری مالی	۶۶,۱۲۱	۸۵,۸۵۰	۱۱۲,۹۹۶	۱۳۰,۹۲۸	۱۴۳,۴۵۶
بانک	۴۸,۱۳۶	۶۴,۹۲۱	۸۳,۵۲۳	۹۳,۸۷۶	۹۸,۵۸۴
سایر واسطه‌گری مالی	۱۸,۵۷۰	۲۰,۹۲۹	۲۹,۴۷۳	۳۷,۰۵۲	۴۴,۸۷۲
بیمه	۱۱,۴۱۴	۱۲,۸۰۱	۱۵,۳۴۸	۱۶,۵۰۳	۱۵,۵۹۵
مستغلات	۲۶۴,۹۱۳	۳۵۸,۲۱۱	۴۶۳,۱۳۴	۴۹۴,۷۱۰	۶۱۴,۸۵۹
مستغلات	۲۳۴,۰۷۸	۳۱۸,۰۹۹	۴۰۷,۴۹۴	۴۳۲,۰۳۱	۵۳۰,۴۲۵
خدمات مسکونی	۲۱۷,۸۱۸	۲۹۵,۲۸۱	۳۷۹,۸۲۱	۴۰۴,۰۵۲	۴۹۶,۶۹۳
خدمات مسکونی شخصی	۱۷۳,۳۸۱	۲۳۵,۴۹۹	۲۹۲,۱۹۲	۳۰۵,۳۲۲	۳۸۶,۵۰۰
خدمات مسکونی اجاری	۴۴,۴۳۷	۵۹,۷۸۱	۸۷,۶۳۰	۹۸,۷۳۰	۱۱۰,۱۹۳
خدمات غیر مسکونی	۱۰,۳۳۹	۱۳,۲۶۴	۱۶,۶۶۴	۱۸,۶۰۲	۲۲,۶۳۷
خدمات دلان مستغلات	۵,۹۲۰	۹,۵۵۴	۱۱,۰۰۸	۹,۳۷۷	۱۱,۰۹۶
کرایه و خدمات کسب و کار	۳۰,۸۳۵	۴۰,۱۱۲	۵۵,۶۴۱	۶۲,۶۷۹	۸۴,۴۳۴
اداره امور عمومی و شهری	۱۱۳,۹۱۵	۱۲۶,۴۱۸	۱۵۸,۴۶۹	۱۸۴,۳۹۵	۲۲۵,۶۱۴

ادامه جدول ۶-۶۹- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی کشور به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال

شرح فعالیت‌ها	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹
امور عمومی و شهری	۶۱,۵۶۹	۶۸,۸۷۱	۸۹,۴۴۹	۹۴,۶۴۴	۱۰۸,۷۰۲
امور عمومی	۳۸,۱۳۳	۴۲,۴۰۰	۵۵,۱۱۲	۵۵,۲۲۹	۶۱,۸۰۷
خدمات شهری	۲۳,۴۳۶	۲۶,۴۷۲	۳۴,۳۳۷	۳۹,۴۱۵	۴۶,۸۹۴
امور دفاعی و انتظامی	۴۸,۶۶۱	۵۳,۰۲۶	۶۲,۹۷۹	۸۳,۰۱۰	۱۰۹,۴۴۳
امور دفاعی	۳۱,۵۶۹	۳۳,۱۶۷	۳۸,۲۲۹	۵۱,۹۰۵	۷۳,۹۷۷
امور انتظامی	۱۷,۰۹۲	۱۹,۸۶۰	۲۴,۷۵۰	۳۱,۱۰۵	۳۵,۴۶۶
تأمین اجتماعی اجباری	۳,۶۸۵	۴,۵۲۰	۶,۰۴۱	۶,۷۴۱	۷,۴۷۰
آموزش	۱۱۱,۲۵۵	۱۱۰,۶۵۱	۱۵۲,۸۰۳	۱۶۵,۰۲۲	۱۷۵,۹۰۳
ابتدائی	۳۳,۶۹۰	۳۳,۳۴۱	۴۶,۰۵۳	۵۰,۴۱۵	۵۱,۰۹۸
ابتدائی دولتی	۳۲,۹۱۶	۳۲,۴۰۰	۴۴,۸۲۳	۴۹,۰۶۸	۴۹,۴۱۵
ابتدائی خصوصی	۷۷۴	۹۴۱	۱,۲۳۰	۱,۳۴۸	۱,۶۸۳
متوسطه	۴۹,۰۹۹	۴۳,۹۶۶	۶۲,۵۷۲	۶۴,۴۸۰	۶۶,۶۵۴
متوسطه عمومی دولتی	۴۶,۷۵۹	۴۱,۶۱۲	۵۹,۷۵۲	۶۰,۵۹۴	۶۲,۳۱۸
متوسطه عمومی خصوصی	۲,۳۴۰	۲,۳۵۴	۲,۸۱۹	۳,۸۸۶	۴,۳۳۶
عالی	۲۳,۷۰۰	۲۷,۶۳۷	۳۶,۶۸۱	۴۲,۶۱۲	۴۹,۵۰۴
عالی دولتی	۱۵,۰۲۵	۱۷,۶۲۹	۲۳,۲۷۳	۲۶,۴۰۸	۲۹,۹۴۰
عالی خصوصی	۸,۶۷۵	۱۰,۰۰۷	۱۳,۴۰۷	۱۶,۲۰۴	۱۹,۵۶۴
بزرگسالان	۴,۷۶۵	۵,۷۰۷	۷,۴۹۸	۷,۵۱۵	۸,۶۴۶
بزرگسالان دولتی	۲,۲۹۱	۲,۸۸۸	۳,۸۷۷	۳,۶۴۵	۴,۰۰۷
بزرگسالان خصوصی	۲,۴۷۴	۲,۸۱۹	۳,۶۲۱	۳,۸۶۹	۴,۶۳۹
بهداشت و مددکاری	۷۸,۹۶۸	۹۷,۶۲۱	۱۱۵,۳۵۳	۱۴۷,۱۹۱	۱۶۹,۸۸۳
بهداشت و درمان	۷۰,۷۵۹	۸۷,۹۸۵	۱۰۳,۶۹۷	۱۳۳,۷۵۰	۱۵۴,۹۵۴
بهداشت و درمان دولتی	۲۹,۸۰۹	۳۷,۲۸۱	۴۶,۸۴۵	۶۷,۱۲۵	۷۶,۲۵۶
بهداشت و درمان خصوصی	۴۰,۹۵۰	۵۰,۷۰۴	۵۶,۸۵۲	۶۶,۶۲۶	۷۸,۶۹۹
دامپزشکی	۱,۱۰۴	۱,۲۹۲	۱,۴۹۷	۱,۶۰۰	۱,۹۰۱
مددکاری	۷,۱۰۶	۸,۳۴۵	۱۰,۱۵۹	۱۱,۸۴۰	۱۳,۰۲۷
سایر خدمات عمومی	۳۷,۵۵۰	۴۷,۰۱۷	۶۰,۱۲۴	۷۴,۷۲۸	۹۱,۲۳۵
تفریحی، فرهنگی	۲۲,۵۱۱	۲۸,۰۷۹	۳۷,۴۳۳	۴۵,۹۶۶	۵۵,۴۲۷
مذهبی، سیاسی	۳,۶۱۹	۴,۵۷۹	۵,۹۳۴	۷,۱۸۱	۸,۱۹۶
سایر خدمات	۱۱,۴۲۰	۱۴,۳۵۹	۱۶,۷۵۸	۲۱,۵۸۲	۲۷,۶۱۲
جمع	۲,۳۸۶,۰۱۶	۳,۰۴۴,۰۵۴	۳,۶۴۰,۰۳۹	۳,۸۶۳,۴۶۰	۴,۶۹۲,۰۱۳

جدول ۶-۷۰- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی استان خوزستان به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال

شرح فعالیت‌ها	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴
کشاورزی	۴,۲۳۶	۵,۸۷۵	۶,۶۸۲	۷,۵۵۸	۹,۴۷۳	۱۱,۳۷۵
زراعت و باغداری	۲,۸۲۲	۳,۹۸۱	۴,۷۷۰	۵,۵۳۷	۷,۲۶۵	۸,۸۵۴
دامداری	۱,۳۷۹	۱,۸۴۳	۱,۸۵۱	۱,۹۴۹	۲,۱۴۴	۲,۴۴۰
جنگلداری	۳۶	۵۱	۶۲	۷۲	۶۳	۸۱
ماهیگیری	۲۱۱	۲۳۹	۲۹۴	۲۹۳	۲۹۸	۴۵۲
ماهیگیری	۲۱۱	۲۳۹	۲۹۴	۲۹۳	۲۹۸	۴۵۲
معادن	۵۴,۴۶۸	۵۶,۳۸۸	۸۸,۶۵۶	۱۰۳,۸۴۵	۱۵۱,۵۰۶	۲۰۵,۹۲۹
نفت و گاز	۵۴,۴۱۰	۵۶,۳۲۱	۸۸,۵۶۱	۱۰۳,۷۴۴	۱۵۱,۴۱۰	۲۰۵,۸۵۲
سایر معادن	۵۸	۶۷	۹۶	۱۰۱	۹۶	۷۶
صنعت	۱۱,۱۲۰	۹,۹۱۶	۱۳,۸۸۷	۱۳,۰۳۶	۱۴,۵۹۰	۲۲,۶۸۶
غذایی	۶۹۷	۸۹۱	۱,۶۹۱	۱,۳۳۲	۱,۷۸۴	۲,۷۱۴
توتون و تنباکو	۰	۰	۰	۰	۰	۰
منسوجات	۴۳	۳۴	۶۲	۷۵	۷۹	۸۸
پوشاک	۲۶	۲۶	۴۱	۳۹	۴۲	۵۵
چرم	۷	۵	۹	۹	۹	۱۲
چوب	۳۱	۴۳	۷۴	۸۲	۹۱	۱۰۳
کاغذ	۸۷	۱۳۷	۱۲۳	۱۶۲	۱۴۶	۲۰۵
انتشار	۷	۵	۷	۸	۱۴	۱۷
کک و فرآورده نفت	۱,۱۲۸	۱,۲۰۴	۱,۵۱۶	۲,۰۵۳	۱,۳۲۴	۱,۹۵۰
شیمیایی	۶,۳۸۵	۵,۴۲۲	۶,۹۳۷	۵,۱۲۹	۵,۱۵۴	۱۰,۶۸۴
لاستیک و پلاستیک	۴۵	۵۰	۶۷	۸۹	۱۷۲	۱۶۹
کانی غیر فلزی	۳۸۶	۵۰۴	۷۴۰	۸۸۸	۹۶۸	۱,۲۲۹
فلزات اساسی	۲,۰۲۴	۱,۲۴۷	۲,۰۳۰	۲,۴۱۲	۳,۷۸۴	۴,۲۸۵
فلزی فابریکی	۱۳۳	۲۱۲	۲۹۷	۳۹۶	۵۷۰	۶۴۴
سایر ماشین‌آلات	۴۰	۴۸	۶۶	۷۹	۱۰۰	۱۱۳
ماشین آلات دفتری	۰	۰	۰	۰	۰	۰
سایر ماشین آلات برقی	۲۰	۹	۷۶	۷۷	۱۱۰	۱۱۷
رادیو و تلویزیون	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ابزار پزشکی	۵	۶	۷	۱۰	۱۳	۱۳
نقلیه موتوری	۶	۱۰	۲۷	۳۰	۳۴	۳۶
سایر تجهیزات حمل و نقل	۱۸	۱۸	۳۲	۳۹	۴۱	۴۶
مبلمان	۳۱	۴۷	۸۲	۱۲۵	۱۵۲	۲۰۲
باز یافت	۱	۱	۲	۲	۳	۵
تأمین آب، برق و گاز طبیعی	۱,۶۴۷	۱,۶۳۹	۲,۱۹۲	۲,۷۱۴	۳,۹۵۵	۶,۵۴۶

ادامه جدول ۶-۷۰- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی استان خوزستان به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال

شرح فعالیت‌ها	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴
برق	۱,۱۵۲	۱,۰۴۲	۱,۱۹۲	۱,۳۶۶	۲,۵۰۷	۴,۱۰۷
توزیع گاز طبیعی	۲۴۳	۳۳۳	۶۸۹	۱,۱۱۱	۱,۱۴۸	۲,۰۷۷
آب	۲۵۱	۲۶۴	۳۱۱	۲۳۶	۳۰۰	۳۶۲
ساختمان	۲,۶۳۲	۲,۹۷۴	۴,۶۴۰	۳,۳۲۶	۳,۶۱۶	۷,۰۲۴
ساختمان مسکونی	۴۱۸	۵۱۵	۸۶۱	۸۳۰	۹۷۷	۱,۴۲۳
سایر ساختمان‌ها	۲,۲۱۴	۲,۴۵۹	۳,۷۸۰	۲,۴۹۵	۲,۶۳۹	۵,۶۰۰
عمده و خرده فروشی، تعمیر	۴,۶۴۶	۵,۵۷۸	۶,۵۴۴	۸,۱۸۶	۱۱,۴۵۹	۱۴,۲۷۳
عمده و خرده فروشی، تعمیر	۴,۶۴۶	۵,۵۷۸	۶,۵۴۴	۸,۱۸۶	۱۱,۴۵۹	۱۴,۲۷۳
هتل و رستوران	۲۱۴	۲۶۸	۳۴۳	۴۴۰	۵۱۱	۵۵۳
هتل	۱۴	۱۷	۱۸	۲۴	۲۷	۳۶
رستوران	۲۰۰	۲۵۱	۳۲۵	۴۱۶	۴۸۵	۵۱۷
حمل و نقل و ارتباطات	۳,۸۵۲	۴,۶۹۷	۵,۸۰۳	۷,۱۷۹	۱۱,۴۱۵	۱۱,۳۴۱
حمل و نقل	۳,۶۷۲	۴,۴۸۲	۵,۵۳۰	۶,۹۲۴	۱۰,۹۴۹	۱۰,۷۶۵
حمل و نقل زمینی	۲,۶۹۳	۳,۱۱۵	۳,۸۵۹	۴,۷۲۷	۵,۳۳۵	۵,۹۰۱
راه آهن	۱۱۵	۱۵۳	۱۰۱	۱۵۰	۱۳۵	۱۵۱
جاده‌ای	۲,۵۴۶	۲,۹۰۳	۳,۵۲۶	۴,۳۵۱	۴,۹۶۰	۵,۵۱۵
حمل و نقل لوله‌ای	۳۲	۶۰	۲۳۲	۲۲۶	۲۴۰	۲۳۵
آبی	۴۷۹	۷۳۹	۸۹۱	۱,۲۵۶	۴,۲۸۷	۳,۳۹۳
هوابی	۶۱	۹۷	۱۰۵	۱۰۰	۱۸۱	۱۹۵
پشتیبانی و انبارداری	۴۴۰	۵۳۰	۶۷۴	۸۴۲	۱,۱۴۶	۱,۲۷۶
پست و مخابرات	۱۸۰	۲۱۵	۲۷۳	۲۵۶	۴۶۵	۵۷۶
واسطه‌گری مالی	۳۴۶	۴۴۶	۵۳۹	۶۳۳	۱,۱۳۰	۱,۶۶۴
بانک	۳۰۹	۳۹۴	۴۷۰	۵۳۶	۹۸۸	۱,۴۲۸
سایر واسطه‌گری مالی	۵	۶	۹	۱۲	۱۸	۱۰
بیمه	۳۲	۴۶	۶۰	۸۵	۱۲۳	۲۲۶
مستغلات	۲,۹۸۵	۳,۶۵۹	۴,۹۹۴	۵,۶۶۹	۷,۴۵۳	۸,۳۸۸
مستغلات	۲,۷۹۴	۳,۴۰۸	۴,۶۸۳	۵,۳۱۱	۶,۹۱۷	۷,۷۱۹
خدمات مسکونی	۲,۳۲۱	۲,۹۱۳	۳,۹۷۲	۴,۴۶۳	۵,۷۶۶	۶,۲۵۲
خدمات مسکونی شخصی	۱,۹۵۲	۲,۵۴۴	۳,۳۷۹	۳,۶۹۷	۴,۸۴۲	۵,۲۷۱
خدمات مسکونی اجاری	۳۶۹	۳۷۰	۵۹۳	۷۶۶	۹۲۴	۹۸۰
خدمات غیر مسکونی	۴۳۵	۴۳۰	۶۰۳	۷۰۴	۹۸۶	۱,۲۷۳
خدمات دلالتان مستغلات	۳۸	۶۵	۱۰۸	۱۴۵	۱۶۵	۱۹۴
کرایه و خدمات کسب و کار	۱۹۲	۲۵۱	۳۱۱	۳۵۸	۵۳۶	۶۷۰
اداره امور عمومی و شهری	۱,۹۹۵	۲,۵۱۴	۲,۸۲۴	۳,۴۶۵	۴,۴۱۲	۵,۲۲۰

ادامه جدول ۶-۷۰- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی استان خوزستان به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال

شرح فعالیت‌ها	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴
امور عمومی و شهری	۶۷۳	۷۳۲	۹۶۲	۱,۰۴۷	۱,۳۴۰	۱,۷۴۶
امور عمومی	۳۴۴	۳۷۳	۴۹۰	۵۲۴	۵۷۷	۹۱۰
خدمات شهری	۳۲۹	۳۵۹	۴۷۲	۵۲۳	۷۶۳	۸۳۵
امور دفاعی و انتظامی	۱,۳۰۸	۱,۷۰۸	۱,۷۶۶	۲,۳۰۲	۲,۹۷۹	۳,۲۳۳
امور دفاعی	۱,۱۱۰	۱,۴۲۸	۱,۴۱۷	۱,۸۸۰	۲,۳۴۵	۲,۵۳۶
امور انتظامی	۱۹۸	۲۸۰	۳۴۸	۴۲۲	۶۳۴	۶۹۸
تأمین اجتماعی اجباری	۱۴	۷۴	۹۶	۱۱۶	۹۳	۲۴۰
آموزش	۱,۱۸۷	۱,۵۱۶	۲,۰۴۲	۲,۶۶۹	۳,۲۷۹	۴,۹۲۸
ابتدائی	۴۶۹	۵۶۶	۶۷۱	۸۹۵	۱,۰۵۶	۱,۶۹۰
ابتدائی دولتی	۴۵۴	۵۴۸	۶۵۰	۸۶۸	۱,۰۲۷	۱,۶۵۷
ابتدائی خصوصی	۱۵	۱۸	۲۱	۲۷	۲۹	۳۴
متوسطه	۴۵۰	۵۷۵	۹۱۳	۱,۲۴۶	۱,۵۱۸	۲,۳۵۹
متوسطه عمومی دولتی	۴۱۵	۵۲۸	۸۵۴	۱,۱۷۲	۱,۴۳۲	۲,۲۵۸
متوسطه عمومی خصوصی	۳۵	۴۷	۵۹	۷۴	۸۶	۱۰۱
عالی	۲۰۶	۲۶۰	۳۲۲	۳۸۲	۵۴۶	۶۸۸
عالی دولتی	۱۵۲	۱۷۲	۱۸۳	۲۰۸	۲۶۰	۳۴۶
عالی خصوصی	۵۴	۸۹	۱۳۸	۱۷۴	۲۸۶	۳۴۱
بزرگسالان	۶۲	۱۱۴	۱۳۷	۱۴۷	۱۵۹	۱۹۱
بزرگسالان دولتی	۴۶	۵۴	۷۳	۷۹	۸۴	۱۰۱
بزرگسالان خصوصی	۱۶	۶۱	۶۳	۶۸	۷۵	۹۰
بهداشت و مددکاری	۹۸۴	۱,۳۷۰	۱,۸۶۶	۲,۳۵۵	۲,۹۶۹	۳,۷۲۶
بهداشت و درمان	۹۱۳	۱,۲۶۶	۱,۷۱۲	۲,۱۶۳	۲,۷۱۰	۳,۴۰۰
بهداشت و درمان دولتی	۳۷۷	۴۹۶	۶۴۱	۸۶۲	۱,۰۵۶	۱,۴۰۸
بهداشت و درمان خصوصی	۵۳۶	۷۷۰	۱,۰۷۱	۱,۳۰۱	۱,۶۵۴	۱,۹۹۲
دامپزشکی	۱۴	۲۲	۲۸	۳۱	۳۷	۴۶
مددکاری	۵۷	۸۲	۱۲۶	۱۶۱	۲۲۱	۲۸۱
سایر خدمات عمومی	۳۰۷	۳۸۰	۴۶۴	۵۶۰	۷۷۴	۱,۲۶۵
تفریحی، فرهنگی	۱۵۶	۲۰۰	۲۳۹	۲۸۴	۴۳۱	۸۱۲
مذهبی، سیاسی	۳۷	۴۲	۵۸	۶۱	۶۶	۸۰
سایر خدمات	۱۱۴	۱۳۸	۱۶۷	۲۱۶	۲۷۸	۳۷۳
جمع	۹۰,۸۳۱	۹۷,۴۵۸	۱۴۱,۷۷۰	۱۶۱,۹۲۹	۲۲۶,۸۳۹	۳۰۵,۳۷۰

ادامه جدول ۶-۷۰- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی استان خوزستان به قیمت‌های جاری- میلیارد ریال

شرح فعالیت‌ها	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹
کشاورزی	۱۲,۱۴۲	۱۴,۴۰۲	۱۷,۸۰۵	۱۶,۹۹۹	۲۴,۸۵۷
زراعت و باغداری	۹,۱۰۴	۱۰,۵۸۳	۱۲,۹۲۳	۹,۷۲۰	۱۷,۵۳۹
دامداری	۲,۹۴۴	۳,۷۵۵	۴,۷۷۷	۷,۱۳۳	۷,۱۲۰
جنگلداری	۹۴	۶۵	۱۰۵	۱۴۶	۱۹۸
ماهیگیری	۴۵۲	۷۰۱	۹۵۰	۱,۰۰۷	۱,۳۹۰
ماهیگیری	۴۵۲	۷۰۱	۹۵۰	۱,۰۰۷	۱,۳۹۰
معادن	۲۴۶,۱۴۲	۳۳۶,۵۱۸	۳۴۱,۳۵۶	۲۷۸,۳۴۰	۳۸۲,۷۰۲
نفت و گاز	۲۴۵,۹۱۹	۳۳۶,۱۶۳	۳۴۱,۰۷۸	۲۷۷,۹۳۰	۳۸۲,۲۳۹
سایر معادن	۲۲۳	۳۵۶	۲۷۷	۴۱۰	۴۶۳
صنعت	۳۰,۲۴۷	۳۸,۳۶۵	۴۴,۳۲۵	۴۳,۳۰۴	۵۹,۳۳۷
غذایی	۲,۳۷۲	۲,۲۶۱	۳,۰۱۴	۳,۹۱۱	۴,۸۵۴
توتون و تنباکو	۰	۰	۰	۰	۰
منسوجات	۱۱۶	۱۱۴	۱۵۰	۱۲۵	۹۹
پوشاک	۶۹	۷۲	۸۴	۶۷	۸۱
چرم	۱۰	۱۳	۱۰	۱۷	۱۲
چوب	۱۶۶	۲۶۱	۳۰۳	۱۹۳	۲۴۹
کاغذ	۱۴۷	۸۵	۷۰	۹۵	۱۴۷
انتشار	۱۷	۲۲	۲۴	۲۴	۲۵
کک و فرآورده نفت	۵,۱۲۵	۶,۷۰۸	۶,۹۱۶	۶,۷۳۰	۱۴,۳۰۳
شیمیایی	۱۳,۲۶۴	۱۷,۳۶۱	۲۱,۲۵۶	۲۲,۱۳۹	۲۶,۱۰۸
لاستیک و پلاستیک	۲۱۷	۲۳۴	۳۳۷	۲۸۷	۳۱۷
کانی غیر فلزی	۱,۲۰۴	۱,۸۰۳	۲,۰۹۴	۲,۳۶۳	۲,۸۷۹
فلزات اساسی	۶,۱۴۸	۷,۴۴۶	۷,۴۸۴	۴,۷۱۰	۷,۷۳۴
فلزی فابریکی	۷۱۷	۱,۰۶۳	۱,۲۴۵	۱,۱۱۶	۱,۲۱۵
سایر ماشین‌آلات	۱۸۱	۲۷۷	۴۶۸	۴۴۴	۳۴۵
ماشین‌آلات دفتری	۰	۰	۰	۰	۰
سایر ماشین‌آلات برقی	۱۳۵	۱۴۸	۲۱۱	۲۹۲	۲۶۳
رادیو و تلویزیون	۰	۰	۱	۲۰	۱۸
ابزار پزشکی	۱۵	۲۶	۳۱	۵۶	۴۳
نقلیه موتوری	۳۹	۸۰	۱۰۹	۱۵۵	۱۱۹
سایر تجهیزات حمل و نقل	۵۳	۷۱	۱۲۷	۹۲	۷۲
مبلمان	۲۴۰	۳۰۱	۳۶۷	۴۳۲	۴۰۱
باز یافت	۱۱	۱۶	۲۴	۳۵	۵۲
تأمین آب، برق و گاز طبیعی	۷,۷۴۳	۷,۹۱۵	۸,۸۳۸	۹,۱۹۷	۱۶,۰۳۵

ادامه جدول ۶-۷۰- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی استان خوزستان به قیمت‌های جاری- میلیارد ریال

شرح فعالیت‌ها	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹
برق	۴,۹۰۶	۳,۳۹۷	۳,۵۶۶	۴,۴۴۲	۷,۴۸۹
توزیع گاز طبیعی	۲,۴۹۲	۴,۰۱۳	۴,۸۵۴	۴,۲۳۸	۷,۷۲۷
آب	۳۴۵	۵۰۵	۴۱۹	۵۱۶	۸۱۹
ساختمان	۹,۰۲۶	۹,۶۲۵	۱۲,۲۱۳	۱۲,۵۰۰	۱۲,۵۰۵
ساختمان مسکونی	۲,۳۲۹	۴,۱۹۳	۴,۴۰۹	۳,۸۷۳	۵,۱۲۵
سایر ساختمان‌ها	۶,۶۹۸	۵,۴۳۲	۷,۸۰۴	۸,۶۲۷	۷,۳۷۹
عمده و خرده فروشی، تعمیر	۱۷,۱۸۱	۲۱,۵۱۳	۲۵,۹۵۲	۲۸,۱۱۸	۳۳,۸۷۷
عمده و خرده فروشی، تعمیر	۱۷,۱۸۱	۲۱,۵۱۳	۲۵,۹۵۲	۲۸,۱۱۸	۳۳,۸۷۷
هتل و رستوران	۷۰۴	۸۵۰	۱,۱۱۰	۱,۳۳۷	۱,۶۴۰
هتل	۷۷	۱۰۰	۱۶۷	۲۳۲	۲۶۵
رستوران	۶۲۷	۷۴۹	۹۴۲	۱,۱۰۴	۱,۳۷۵
حمل و نقل و ارتباطات	۱۳,۲۸۲	۱۶,۰۷۸	۲۰,۵۰۲	۲۰,۲۹۲	۲۲,۰۵۵
حمل و نقل	۱۲,۸۲۷	۱۵,۲۰۴	۱۹,۵۴۷	۱۹,۷۴۲	۲۱,۰۸۵
حمل و نقل زمینی	۷,۹۵۸	۱۰,۱۹۹	۱۳,۰۶۹	۱۴,۲۰۴	۱۴,۷۲۵
راه‌آهن	۲۹۴	۳۳۸	۴۳۲	۴۹۲	۴۸۳
جاده‌ای	۷,۳۴۴	۹,۴۸۴	۱۲,۱۵۷	۱۳,۱۱۲	۱۳,۶۵۸
حمل و نقل لوله‌ای	۳۲۱	۳۷۸	۴۸۰	۶۰۱	۵۸۴
آبی	۳,۲۹۳	۳,۲۶۸	۴,۴۳۴	۱,۷۳۱	۱,۶۴۳
هوایی	۲۲۵	۲۲۲	۲۷۴	۳۶۴	۴۰۶
پشتیبانی و انبارداری	۱,۳۵۱	۱,۵۱۵	۱,۷۷۰	۳,۴۴۴	۴,۳۱۱
پست و مخابرات	۴۵۵	۸۷۴	۹۵۵	۵۵۰	۹۷۰
واسطه‌گری مالی	۱,۷۲۶	۲,۲۲۸	۲,۳۴۴	۲,۲۳۶	۲,۳۷۵
بانک	۱,۳۱۹	۱,۸۴۸	۱,۸۷۴	۱,۷۶۵	۱,۹۰۷
سایر واسطه‌گری مالی	۱۱	۱۳	۱۸	۲۲	۵۰
بیمه	۳۹۶	۳۶۶	۴۵۲	۴۵۰	۴۱۸
مستغلات	۱۰,۵۳۷	۱۲,۲۱۴	۱۵,۸۹۳	۱۳,۳۵۰	۱۶,۴۷۰
مستغلات	۹,۸۰۴	۱۱,۳۲۷	۱۴,۶۲۶	۱۱,۹۳۵	۱۴,۵۳۵
خدمات مسکونی	۷,۹۱۹	۱۰,۵۲۱	۱۳,۶۵۱	۱۱,۳۱۴	۱۳,۵۹۷
خدمات مسکونی شخصی	۶,۶۵۳	۸,۲۹۷	۱۰,۴۳۷	۸,۳۸۹	۱۰,۱۴۴
خدمات مسکونی اجاری	۱,۲۶۶	۲,۲۲۳	۳,۲۱۴	۲,۹۲۴	۳,۴۵۴
خدمات غیر مسکونی	۱,۵۹۲	۴۲۱	۵۴۳	۲۷۶	۵۰۵
خدمات دلالتان مستغلات	۲۹۲	۳۸۵	۴۳۱	۳۴۶	۴۳۳
کرایه و خدمات کسب و کار	۷۳۳	۸۸۷	۱,۲۶۷	۱,۴۱۵	۱,۹۳۵
اداره امور عمومی و شهری	۵,۷۸۸	۷,۳۰۷	۹,۳۵۵	۱۱,۲۱۶	۱۳,۳۰۸

ادامه جدول ۶-۷۰- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی استان خوزستان به قیمت‌های جاری- میلیارد ریال

شرح فعالیت‌ها	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹
امور عمومی و شهری	۲,۱۵۹	۳,۴۱۶	۴,۷۲۷	۵,۱۴۹	۵,۱۷۸
امور عمومی	۱,۰۲۲	۱,۳۹۴	۲,۲۱۲	۲,۴۲۱	۲,۲۴۴
خدمات شهری	۱,۱۳۷	۲,۰۲۲	۲,۵۱۵	۲,۷۲۸	۲,۹۳۴
امور دفاعی و انتظامی	۳,۲۹۶	۳,۴۹۹	۴,۱۰۱	۵,۴۷۵	۷,۵۰۴
امور دفاعی	۲,۴۹۳	۲,۶۱۴	۳,۰۱۳	۴,۰۹۰	۵,۸۳۳
امور انتظامی	۸۰۲	۸۸۵	۱,۰۸۸	۱,۳۸۵	۱,۶۷۲
تأمین اجتماعی اجباری	۳۳۳	۳۹۲	۵۲۸	۵۹۲	۶۲۵
آموزش	۶,۱۷۹	۶,۵۱۹	۸,۵۱۶	۹,۲۲۲	۹,۵۹۸
ابتدائی	۱,۹۰۳	۲,۰۷۸	۲,۷۷۹	۳,۰۰۲	۳,۰۱۹
ابتدائی دولتی	۱,۸۶۸	۲,۰۱۸	۲,۷۲۱	۲,۹۵۱	۲,۹۶۰
ابتدائی خصوصی	۳۴	۶۰	۵۸	۵۱	۵۹
متوسطه	۲,۸۳۹	۲,۷۸۶	۳,۵۸۷	۳,۷۷۹	۳,۹۰۱
متوسطه عمومی دولتی	۲,۷۱۷	۲,۶۶۰	۳,۴۳۶	۳,۵۷۱	۳,۶۷۳
متوسطه عمومی خصوصی	۱۲۲	۱۲۵	۱۵۱	۲۰۸	۲۲۸
عالی	۱,۱۵۶	۱,۲۸۸	۱,۶۹۶	۱,۹۶۶	۲,۱۴۲
عالی دولتی	۴۲۷	۴۵۵	۶۲۴	۶۷۶	۷۷۱
عالی خصوصی	۷۲۸	۸۳۳	۱,۰۷۱	۱,۲۹۰	۱,۳۷۰
بزرگسالان	۲۸۲	۳۶۹	۴۵۴	۴۷۴	۵۳۷
بزرگسالان دولتی	۱۷۰	۲۲۹	۲۶۵	۲۵۴	۲۸۱
بزرگسالان خصوصی	۱۱۱	۱۴۰	۱۸۹	۲۲۰	۲۵۶
بهداشت و مددکاری	۵,۱۲۱	۶,۱۲۶	۷,۳۴۷	۹,۰۰۳	۹,۹۹۲
بهداشت و درمان	۴,۷۶۷	۵,۷۰۸	۶,۷۹۲	۸,۴۱۲	۹,۳۳۸
بهداشت و درمان دولتی	۱,۹۷۹	۲,۲۱۶	۲,۸۴۳	۳,۸۰۹	۴,۱۵۸
بهداشت و درمان خصوصی	۲,۷۸۸	۳,۴۹۲	۳,۹۴۸	۴,۶۰۳	۵,۱۸۰
دامپزشکی	۴۹	۶۶	۸۶	۸۶	۹۵
مددکاری	۳۰۶	۳۵۲	۴۶۹	۵۰۴	۵۵۹
سایر خدمات عمومی	۱,۵۴۷	۱,۴۷۸	۲,۳۰۳	۲,۸۶۸	۳,۶۲۲
تفریحی، فرهنگی	۹۶۲	۱,۰۰۱	۱,۴۱۲	۱,۷۰۶	۱,۸۷۹
مذهبی، سیاسی	۱۱۶	۱۳۸	۱۸۳	۲۱۰	۲۶۸
سایر خدمات	۴۶۹	۳۴۰	۷۰۸	۹۵۲	۱,۴۷۶
جمع	۳۶۷,۸۱۷	۴۸۱,۸۳۹	۵۱۸,۸۰۸	۴۵۸,۹۸۹	۶۰۹,۷۶۴

جدول ۶-۷۱- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی استان کهگیلویه و بویراحمد

به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال

شرح فعالیت‌ها	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴
کشاورزی	۵۷۷	۷۹۶	۱,۱۰۴	۱,۳۱۰	۱,۵۰۰	۱,۷۸۸
زراعت و باغداری	۲۹۹	۴۶۵	۷۰۷	۸۲۲	۹۹۱	۱,۲۱۱
دامداری	۲۳۶	۲۵۶	۳۱۱	۳۹۴	۴۲۳	۴۸۱
جنگلداری	۴۲	۷۵	۸۷	۹۴	۸۶	۹۶
ماهیگیری	۳	۵	۱۱	۱۶	۲۴	۳۲
ماهیگیری	۳	۵	۱۱	۱۶	۲۴	۳۲
معادن	۳۰,۰۱۳	۲۷,۵۳۲	۳۲,۵۲۷	۳۶,۲۶۸	۵۴,۷۸۵	۷۲,۱۴۵
نفت و گاز	۳۰,۰۰۶	۲۷,۵۲۳	۳۲,۵۱۶	۳۶,۲۵۲	۵۴,۷۶۵	۷۲,۱۱۴
سایر معادن	۷	۸	۱۱	۱۶	۲۰	۳۰
صنعت	۱۷۰	۱۸۰	۳۰۴	۲۱۲	۳۱۵	۴۰۱
غذایی	۱۰۱	۹۷	۱۷۱	۷۲	۹۱	۱۵۴
توتون و تنباکو	۰	۰	۰	۰	۰	۰
منسوجات	۱۱	۷	۱۴	۱۹	۲۵	۳۲
پوشاک	۳	۳	۴	۴	۴	۵
چرم	۰	۰	۱	۱	۱	۱
چوب	۱	۱	۳	۳	۳	۴
کاغذ	۱	۰	۱	۱	۲	۲
انتشار	۰	۰	۰	۰	۱	۱
کک و فرآورده نفت	۰	۰	۰	۰	۰	۰
شیمیایی	۴	۹	۱۱	۷	۸	۱۶
لاستیک و پلاستیک	۰	۰	۲	۴	۴	۳
کانی غیر فلزی	۳۰	۳۷	۶۴	۶۱	۱۳۵	۱۳۳
فلزات اساسی	۰	۰	۰	۱	۱	۱
فلزی فابریکی	۱۰	۱۱	۱۷	۱۹	۲۴	۲۹
سایر ماشین‌آلات	۵	۹	۷	۹	۴	۴
ماشین‌آلات دفتری	۰	۰	۰	۰	۰	۰
سایر ماشین‌آلات برقی	۱	۰	۱	۱	۲	۲
رادیو و تلویزیون	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ابزار پزشکی	۰	۱	۱	۱	۱	۱
نقلیه موتوری	۰	۰	۰	۰	۱	۱
سایر تجهیزات حمل و نقل	۰	۰	۰	۰	۰	۰
مبلمان	۲	۳	۵	۸	۱۰	۱۴
باز یافت	۰	۰	۰	۰	۰	۰

ادامه جدول ۶-۷۱- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی استان کهگیلویه و بویراحمد

به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال

۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	شرح فعالیت‌ها
۶۵	۵۰	۳۵	۳۷	۳۰	۳۴	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
۲۷	۲۳	۱۲	۱۵	۱۱	۱۰	برق
۵	۴	۴	۴	۷	۱۱	توزیع گاز طبیعی
۳۴	۲۳	۱۹	۱۷	۱۲	۱۴	آب
۶۸۱	۴۳۷	۴۱۸	۳۶۴	۳۴۲	۲۵۳	ساختمان
۲۳۲	۷۹	۹۰	۹۵	۸۰	۱۰۷	ساختمان مسکونی
۴۴۸	۳۵۸	۳۲۸	۲۶۹	۲۶۲	۱۴۶	سایر ساختمان‌ها
۹۰۰	۸۲۸	۷۶۴	۶۱۰	۵۱۸	۴۱۱	عمده و خرده فروشی، تعمیر
۹۰۰	۸۲۸	۷۶۴	۶۱۰	۵۱۸	۴۱۱	عمده و خرده فروشی، تعمیر
۵۴	۴۷	۳۷	۲۸	۲۲	۱۸	هتل و رستوران
۵	۴	۳	۲	۲	۲	هتل
۵۰	۴۳	۳۴	۲۶	۲۰	۱۶	رستوران
۳۴۸	۲۹۱	۲۱۷	۱۶۸	۱۲۳	۹۷	حمل و نقل و ارتباطات
۳۰۰	۲۴۲	۱۸۶	۱۴۰	۹۹	۷۹	حمل و نقل
۲۸۴	۲۲۶	۱۷۴	۱۲۷	۹۲	۷۸	حمل و نقل زمینی
۰	۰	۰	۰	۰	۰	راه‌آهن
۲۷۳	۲۱۷	۱۶۶	۱۱۹	۹۰	۷۷	جاده‌ای
۱۱	۹	۸	۸	۲	۱	حمل و نقل لوله‌ای
۰	۰	۰	۰	۰	۰	آبی
۱	۲	۰	۰	۰	۰	هوایی
۱۵	۱۴	۱۲	۱۲	۶	۲	پشتیبانی و انبارداری
۴۸	۴۹	۳۱	۲۸	۲۴	۱۷	پست و مخابرات
۱۳۳	۹۲	۵۹	۵۷	۴۷	۳۲	واسطه‌گری مالی
۱۱۷	۸۰	۵۲	۵۲	۴۳	۲۹	بانک
۰	۱	۱	۱	۱	۰	سایر واسطه‌گری مالی
۱۶	۱۰	۶	۴	۳	۲	بیمه
۱,۰۶۰	۸۶۵	۶۶۶	۵۲۰	۳۸۴	۳۶۰	مستغلات
۹۵۲	۷۷۹	۵۸۴	۴۴۸	۳۲۷	۳۱۶	مستغلات
۶۲۸	۵۲۱	۴۰۸	۲۹۴	۱۹۷	۱۶۷	خدمات مسکونی
۵۱۵	۴۲۶	۳۴۱	۲۵۱	۱۵۳	۱۴۱	خدمات مسکونی شخصی
۱۱۳	۹۵	۶۸	۴۴	۴۴	۲۵	خدمات مسکونی اجاری
۳۱۶	۲۵۲	۱۷۰	۱۵۰	۱۲۸	۱۴۸	خدمات غیر مسکونی
۷	۶	۵	۴	۲	۱	خدمات دلان مستغلات

ادامه جدول ۶-۷۱- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی استان کهگیلویه و بویراحمد

به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال

شرح فعالیت‌ها	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴
کرایه و خدمات کسب و کار	۴۴	۵۷	۷۲	۸۲	۸۶	۱۰۸
اداره امور عمومی و شهری	۲۲۸	۲۸۳	۳۴۲	۴۵۲	۴۷۵	۶۲۵
امور عمومی و شهری	۱۰۸	۱۲۴	۱۶۹	۲۲۱	۲۱۱	۲۷۴
امور عمومی	۹۵	۱۰۵	۱۴۶	۱۹۴	۱۹۹	۲۲۵
خدمات شهری	۱۳	۱۹	۲۲	۲۷	۱۲	۴۹
امور دفاعی و انتظامی	۱۱۱	۱۴۸	۱۵۹	۲۱۳	۲۳۸	۳۰۷
امور دفاعی	۷۳	۹۳	۹۳	۱۲۳	۱۵۳	۱۶۶
امور انتظامی	۳۸	۵۴	۶۶	۹۰	۸۴	۱۴۱
تأمین اجتماعی اجباری	۸	۱۱	۱۵	۱۸	۲۶	۴۵
آموزش	۲۷۶	۳۴۳	۵۰۲	۵۳۰	۶۵۴	۱,۰۲۸
ابتدائی	۱۱۶	۱۴۰	۱۶۷	۱۷۶	۲۱۰	۳۳۸
ابتدائی دولتی	۱۱۴	۱۳۸	۱۶۴	۱۷۰	۲۰۳	۳۳۰
ابتدائی خصوصی	۲	۲	۴	۶	۷	۸
متوسطه	۱۰۹	۱۴۰	۲۵۸	۲۶۷	۳۲۹	۵۲۳
متوسطه عمومی دولتی	۱۰۵	۱۳۳	۲۴۸	۲۵۰	۳۱۲	۵۰۳
متوسطه عمومی خصوصی	۵	۷	۱۱	۱۷	۱۸	۲۰
عالی	۳۳	۴۱	۵۳	۶۱	۸۶	۱۲۹
عالی دولتی	۱۹	۲۲	۲۳	۲۹	۳۸	۵۹
عالی خصوصی	۱۵	۱۹	۳۰	۳۲	۴۹	۷۰
بزرگسالان	۱۷	۲۲	۲۳	۲۶	۲۸	۳۸
بزرگسالان دولتی	۱۶	۱۹	۲۰	۲۳	۲۴	۳۲
بزرگسالان خصوصی	۱	۳	۳	۳	۴	۷
بهداشت و مددکاری	۱۴۸	۱۹۴	۲۹۷	۳۷۱	۴۸۷	۵۸۵
بهداشت و درمان	۱۱۸	۱۶۵	۲۳۵	۳۰۵	۳۸۶	۴۶۳
بهداشت و درمان دولتی	۵۵	۷۴	۱۱۱	۱۴۴	۲۰۱	۲۴۳
بهداشت و درمان خصوصی	۶۳	۹۱	۱۲۵	۱۶۱	۱۸۵	۲۱۹
دامپزشکی	۶	۸	۱۳	۱۴	۱۸	۲۴
مددکاری	۲۳	۲۱	۴۸	۵۲	۸۲	۹۸
سایر خدمات عمومی	۳۹	۴۲	۴۸	۴۵	۵۹	۸۰
تفریحی، فرهنگی	۱۹	۲۱	۲۵	۱۷	۲۱	۳۰
مذهبی، سیاسی	۴	۵	۵	۶	۹	۱۷
سایر خدمات	۱۶	۱۵	۱۸	۲۲	۲۹	۳۳
جمع	۳۲,۶۵۹	۳۰,۸۴۰	۳۶,۹۲۱	۴۱,۴۰۳	۶۰,۹۰۷	۷۹,۹۲۶

ادامه جدول ۶-۷۱- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی استان کهگیلویه و بویراحمد

به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال

۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	شرح فعالیت‌ها
۳,۹۴۶	۲,۹۳۳	۲,۳۹۹	۲,۲۳۴	۱,۹۵۲	کشاورزی
۲,۵۹۷	۱,۷۵۶	۱,۵۹۲	۱,۵۲۴	۱,۴۰۲	زراعت و باغداری
۱,۱۹۲	۱,۰۳۰	۶۴۵	۵۶۳	۴۴۶	دامداری
۱۵۷	۱۴۶	۱۶۱	۱۴۷	۱۰۳	جنگلداری
۱۹۵	۱۱۸	۱۱۶	۶۷	۵۱	ماهیگیری
۱۹۵	۱۱۸	۱۱۶	۶۷	۵۱	ماهیگیری
۸۹,۷۲۳	۶۴,۱۹۴	۷۹,۸۰۰	۸۰,۵۳۵	۸۱,۰۱۵	معادن
۸۹,۴۴۳	۶۳,۹۴۳	۷۹,۷۰۳	۸۰,۴۲۸	۸۰,۹۶۸	نفت و گاز
۲۷۹	۲۵۱	۹۷	۱۰۷	۴۷	سایر معادن
۱,۴۹۷	۱,۱۱۳	۸۱۹	۵۵۲	۴۶۴	صنعت
۴۳۷	۲۴۴	۲۲۸	۱۵۴	۱۳۹	غذایی
۰	۰	۰	۰	۰	توتون و تنباکو
۶۷	۶۷	۴۴	۳۹	۴۰	منسوجات
۵	۴	۶	۶	۶	پوشاک
۱	۱	۱	۱	۱	چرم
۱۰	۸	۱۲	۱۱	۷	چوب
۵	۵	۵	۳	۳	کاغذ
۱	۱	۱	۱	۱	انتشار
۰	۰	۰	۰	۰	کک و فرآورده نفت
۳۵۵	۱۱۱	۳۷	۲۱	۱۹	شیمیایی
۶۵	۷۶	۷۶	۱۲	۲	لاستیک و پلاستیک
۴۰۷	۴۳۷	۲۷۲	۱۸۷	۱۵۱	کانی غیر فلزی
۲۰	۲۸	۲۷	۲۱	۱۵	فلزات اساسی
۶۵	۶۸	۶۴	۵۱	۳۸	فلزی فابریکی
۱۳	۵	۷	۵	۴	سایر ماشین‌آلات
۰	۰	۰	۰	۰	ماشین آلات دفتری
۵	۵	۵	۴	۳	سایر ماشین آلات برقی
۰	۰	۰	۰	۰	رادیو و تلویزیون
۳	۳	۲	۲	۱	ابزار پزشکی
۱	۱	۱	۱	۱	نقلیه موتوری
۳	۵	۳	۱۴	۱۶	سایر تجهیزات حمل و نقل
۳۳	۴۳	۲۷	۲۱	۱۷	مبلمان
۰	۰	۰	۰	۰	باز یافت

ادامه جدول ۶-۷۱- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی استان کهگیلویه و بویراحمد

به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال

۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	شرح فعالیت‌ها
۴۳۶	۲۵۴	۲۳۶	۱۳۹	۸۴	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
۱۴۷	۱۲۱	۱۰۷	۳۶	۳۶	برق
۲۰۸	۶۴	۶۴	۵۲	۵	توزیع گاز طبیعی
۸۱	۷۰	۶۵	۵۱	۴۳	آب
۲,۷۷۶	۱,۸۷۱	۲,۰۸۹	۱,۹۲۴	۱,۰۸۶	ساختمان
۱,۱۹۴	۷۰۶	۷۰۶	۴۶۴	۲۴۰	ساختمان مسکونی
۱,۵۸۲	۱,۱۶۵	۱,۳۸۳	۱,۴۶۰	۸۴۶	سایر ساختمان‌ها
۱,۹۴۱	۱,۶۱۸	۱,۴۷۸	۱,۲۲۴	۱,۰۲۹	عمده و خرده فروشی، تعمیر
۱,۹۴۱	۱,۶۱۸	۱,۴۷۸	۱,۲۲۴	۱,۰۲۹	عمده و خرده فروشی، تعمیر
۱۵۹	۱۲۹	۱۰۹	۷۹	۶۶	هتل و رستوران
۱۲	۱۱	۸	۷	۵	هتل
۱۴۷	۱۱۸	۱۰۱	۷۲	۶۱	رستوران
۹۱۶	۸۶۲	۷۰۱	۵۹۶	۵۲۲	حمل و نقل و ارتباطات
۸۳۱	۷۵۸	۶۶۳	۵۲۱	۴۳۴	حمل و نقل
۸۱۰	۷۳۷	۶۴۵	۵۰۲	۴۱۸	حمل و نقل زمینی
۰	۰	۰	۰	۰	راه‌آهن
۷۸۸	۷۱۵	۶۲۸	۴۸۸	۴۰۷	جاده‌ای
۲۲	۲۲	۱۷	۱۴	۱۱	حمل و نقل لوله‌ای
۰	۰	۰	۰	۰	آبی
۴	۴	۳	۶	۲	هوایی
۱۷	۱۷	۱۵	۱۲	۱۳	پشتیبانی و انبارداری
۸۵	۱۰۵	۳۸	۷۵	۸۹	پست و مخابرات
۲۸۸	۲۷۰	۲۷۶	۲۵۵	۱۸۳	واسطه‌گری مالی
۲۲۹	۲۱۲	۲۳۲	۲۱۶	۱۴۳	بانک
۱	۱	۱	۰	۰	سایر واسطه‌گری مالی
۵۸	۵۷	۴۴	۳۸	۴۰	بیمه
۲,۸۷۱	۱,۹۳۰	۱,۷۸۱	۱,۳۳۵	۱,۳۰۵	مستغلات
۲,۶۱۱	۱,۷۴۲	۱,۶۱۲	۱,۲۲۳	۱,۲۰۰	مستغلات
۲,۴۸۳	۱,۶۴۸	۱,۵۴۸	۱,۱۷۶	۸۲۱	خدمات مسکونی
۱,۴۶۳	۱,۲۷۴	۱,۱۸۶	۹۳۸	۶۷۴	خدمات مسکونی شخصی
۱,۰۲۰	۳۷۴	۳۶۲	۲۳۸	۱۴۷	خدمات مسکونی اجاری
۱۰۶	۷۶	۴۰	۲۹	۳۶۹	خدمات غیر مسکونی
۲۲	۱۸	۲۳	۱۸	۱۱	خدمات دلان مستغلات

ادامه جدول ۶-۷۱- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی استان کهگیلویه و بویراحمد

به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال

۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	شرح فعالیت‌ها
۲۶۱	۱۸۸	۱۷۰	۱۱۲	۱۰۴	کرایه و خدمات کسب و کار
۱,۶۰۷	۱,۴۲۶	۱,۳۲۲	۹۳۴	۷۴۶	اداره امور عمومی و شهری
۷۸۰	۷۷۶	۸۱۴	۵۱۶	۳۷۷	امور عمومی و شهری
۵۷۷	۶۸۸	۶۵۲	۳۸۵	۳۱۹	امور عمومی
۲۰۳	۸۸	۱۶۳	۱۳۱	۵۹	خدمات شهری
۷۴۴	۵۷۰	۴۳۵	۳۶۲	۳۲۳	امور دفاعی و انتظامی
۳۹۶	۲۶۸	۱۹۷	۱۷۱	۱۶۳	امور دفاعی
۳۴۸	۳۰۳	۲۳۸	۱۹۰	۱۶۱	امور انتظامی
۸۳	۷۹	۷۳	۵۶	۴۵	تأمین اجتماعی اجباری
۲,۳۷۶	۲,۲۴۶	۲,۱۴۹	۱,۴۲۰	۱,۳۲۳	آموزش
۷۰۷	۷۰۳	۶۵۵	۴۳۳	۴۰۵	ابتدائی
۶۹۴	۶۹۱	۶۳۹	۴۲۰	۳۹۲	ابتدائی دولتی
۱۴	۱۳	۱۶	۱۴	۱۳	ابتدائی خصوصی
۱,۱۹۳	۱,۱۵۱	۱,۱۵۱	۷۳۲	۷۰۳	متوسطه
۱,۱۵۳	۱,۱۲۰	۱,۱۲۷	۷۱۳	۶۷۴	متوسطه عمومی دولتی
۴۰	۳۰	۲۴	۱۹	۲۹	متوسطه عمومی خصوصی
۳۸۳	۳۰۹	۲۸۱	۲۰۱	۱۷۱	عالی
۱۴۸	۱۲۹	۱۱۱	۷۷	۶۸	عالی دولتی
۲۳۵	۱۸۰	۱۶۹	۱۲۵	۱۰۳	عالی خصوصی
۹۳	۸۳	۶۳	۵۳	۴۴	بزرگسالان
۶۲	۵۶	۴۶	۳۹	۳۴	بزرگسالان دولتی
۳۱	۲۶	۱۷	۱۴	۱۰	بزرگسالان خصوصی
۲,۰۲۱	۱,۷۹۱	۱,۲۳۵	۹۶۶	۷۴۱	بهداشت و مددکاری
۱,۶۶۰	۱,۴۶۷	۹۶۰	۷۴۵	۵۷۵	بهداشت و درمان
۹۳۷	۹۲۲	۵۹۲	۴۳۵	۳۲۰	بهداشت و درمان دولتی
۷۲۳	۵۴۵	۳۶۸	۳۱۰	۲۵۴	بهداشت و درمان خصوصی
۵۵	۴۶	۳۹	۳۲	۲۲	دامپزشکی
۳۰۶	۲۷۸	۲۳۵	۱۸۹	۱۴۴	مددکاری
۳۵۷	۳۰۴	۲۵۳	۱۶۷	۱۳۸	سایر خدمات عمومی
۱۸۹	۱۵۵	۱۲۸	۹۰	۷۵	تفریحی، فرهنگی
۶۲	۴۷	۳۵	۲۴	۲۱	مذهبی، سیاسی
۱۰۶	۱۰۲	۹۰	۵۳	۴۱	سایر خدمات
۱۱۱,۱۰۹	۸۱,۰۶۰	۹۴,۷۶۳	۹۲,۴۲۶	۹۰,۷۰۴	جمع

جدول ۶-۷۲- مقایسه ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی کشور و استان‌های خوزستان و

کهگیلویه و بویر احمد در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ - میلیارد ریال - قیمت جاری

کشور	خوزستان		کهگیلویه و بویر احمد		
	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	
کشاورزی	۷۳,۱۷۰	۳۹۸,۹۰۰	۴,۲۳۶	۲۴,۸۵۷	۵۷۷
زراعت و باغداری	۵۱,۲۱۰	۲۶۸,۴۰۷	۲,۸۲۲	۱۷,۵۳۹	۲۹۹
دامداری	۲۰,۸۵۷	۱۲۶,۰۱۵	۱,۳۷۹	۷,۱۲۰	۲۳۶
جنگلداری	۱,۱۰۳	۴,۴۷۷	۳۶	۱۹۸	۴۲
ماهیگیری	۱,۹۳۳	۱۱,۳۱۷	۲۱۱	۱,۳۹۰	۳
ماهیگیری	۱,۹۳۳	۱۱,۳۱۷	۲۱۱	۱,۳۹۰	۳
معادن	۱۱۳,۸۳۸	۸۰۰,۱۹۰	۵۴,۴۶۸	۳۸۲,۷۰۲	۳۰,۰۱۳
نفت و گاز	۱۱۰,۷۸۹	۷۶۱,۷۲۸	۵۴,۴۱۰	۳۸۲,۲۳۹	۳۰,۰۰۶
سایر معادن	۳,۰۴۹	۳۸,۴۶۲	۵۸	۴۶۳	۷
صنعت	۹۰,۴۷۳	۵۹۹,۶۰۸	۱۱,۱۲۰	۵۹,۳۳۷	۱۷۰
غذایی	۱۵,۰۲۶	۸۰,۹۳۳	۶۹۷	۴,۸۵۴	۱۰۱
توتون و تنباکو	۵۶۵	۲,۰۰۶	۰	۰	۰
منسوجات	۶,۷۴۵	۱۷,۶۳۲	۴۳	۹۹	۱۱
پوشاک	۱,۲۸۹	۳,۱۱۰	۲۶	۸۱	۳
چرم	۷۷۶	۲,۴۳۰	۷	۱۲	۰
چوب	۸۲۶	۷,۰۶۶	۳۱	۲۴۹	۱
کاغذ	۱,۰۷۵	۳,۴۵۰	۸۷	۱۴۷	۱
انتشار	۶۵۱	۲,۷۰۴	۷	۲۵	۰
کک و فرآورده نفت	۶,۷۷۱	۷۹,۹۹۸	۱,۱۲۸	۱۴,۳۰۳	۰
شیمیایی	۱۲,۹۳۹	۸۶,۸۹۵	۶,۳۸۵	۲۶,۱۰۸	۴
لاستیک و پلاستیک	۲,۲۴۲	۱۳,۸۵۵	۴۵	۳۱۷	۰
کانی غیر فلزی	۷,۸۷۱	۶۰,۵۳۹	۳۸۶	۲,۸۷۹	۳۰
فلزات اساسی	۱۰,۱۷۶	۶۴,۳۲۶	۲,۰۲۴	۷,۷۳۴	۰
فلزی فابریکی	۴,۲۹۶	۳۰,۰۰۷	۱۳۳	۱,۲۱۵	۱۰
سایر ماشین‌آلات	۵,۵۰۱	۲۹,۰۶۸	۴۰	۳۴۵	۵
ماشین آلات دفتری	۱۲۸	۱,۳۹۰	۰	۰	۰
سایر ماشین آلات برقی	۲,۱۸۸	۱۷,۴۳۲	۲۰	۲۶۳	۱
رادیو و تلویزیون	۹۴۰	۱,۳۲۸	۰	۱۸	۰
ابزار پزشکی	۴۲۱	۳,۹۵۴	۵	۴۳	۰
نقلیه موتوری	۸,۰۴۰	۷۰,۰۲۹	۶	۱۱۹	۰
سایر تجهیزات حمل و نقل	۵۳۲	۳,۸۲۴	۱۸	۷۲	۰

ادامه جدول ۶-۷۲- مقایسه ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی کشور و استان‌های خوزستان و

کهگیلویه و بویراحمد در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ - میلیارد ریال - قیمت جاری

کهگیلویه و بویراحمد	خوزستان		کشور		
	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	
مبلان	۱,۴۵۵	۱۶,۳۶۳	۳۱	۴۰۱	۲
باز یافت	۲۰	۱,۲۷۰	۱	۵۲	۰
تأمین آب، برق و گاز طبیعی	۱۳,۴۱۱	۱۴۴,۲۷۰	۱,۶۴۷	۱۶,۰۳۵	۳۴
برق	۸,۰۸۲	۵۴,۳۳۶	۱,۱۵۲	۷,۴۸۹	۱۰
توزیع گاز طبیعی	۳,۰۲۸	۸۰,۵۸۰	۲۴۳	۷,۷۲۷	۱۱
آب	۲,۳۰۱	۹,۳۵۴	۲۵۱	۸۱۹	۱۴
ساختمان	۲۸,۲۵۸	۲۸۸,۰۶۹	۲,۶۳۲	۱۲,۵۰۵	۲۵۳
ساختمان مسکونی	۱۰,۸۹۲	۱۳۰,۶۳۶	۴۱۸	۵,۱۲۵	۱۰۷
سایر ساختمان‌ها	۱۷,۳۶۶	۱۵۷,۴۳۳	۲,۲۱۴	۷,۳۷۹	۱۴۶
عمده و خرده فروشی، تعمیر	۹۰,۱۵۵	۶۳۰,۰۴۷	۴,۶۴۶	۳۳,۸۷۷	۴۱۱
عمده و خرده فروشی، تعمیر	۹۰,۱۵۵	۶۳۰,۰۴۷	۴,۶۴۶	۳۳,۸۷۷	۴۱۱
هتل و رستوران	۶,۰۷۰	۴۶,۰۶۵	۲۱۴	۱,۶۴۰	۱۸
هتل	۹۰۴	۹,۴۲۵	۱۴	۲۶۵	۲
رستوران	۵,۱۶۶	۳۶,۶۴۰	۲۰۰	۱,۳۷۵	۱۶
حمل و نقل و ارتباطات	۴۴,۵۶۱	۳۵۲,۵۹۸	۳,۸۵۲	۲۲,۰۵۵	۹۷
حمل و نقل	۳۸,۶۲۶	۲۷۵,۱۰۸	۳,۶۷۲	۲۱,۰۸۵	۷۹
حمل و نقل زمینی	۳۱,۹۶۳	۲۳۴,۸۳۲	۲,۶۹۳	۱۴,۷۲۵	۷۸
راه آهن	۱,۰۷۱	۶,۴۰۷	۱۱۵	۴۸۳	۰
جاده‌ای	۳۰,۶۸۶	۲۲۴,۹۱۴	۲,۵۴۶	۱۳,۶۵۸	۷۷
حمل و نقل لوله‌ای	۲۰۶	۳,۵۱۲	۳۲	۵۸۴	۱
آبی	۱,۸۴۰	۵,۸۶۶	۴۷۹	۱,۶۴۳	۰
هوایی	۱,۳۱۷	۶,۷۸۸	۶۱	۴۰۶	۰
پشتیبانی و انبارداری	۳,۵۰۶	۲۷,۶۲۲	۴۴۰	۴,۳۱۱	۲
پست و مخابرات	۵,۹۳۵	۷۷,۴۹۰	۱۸۰	۹۷۰	۱۷
واسطه‌گری مالی	۱۱,۲۹۰	۱۴۳,۴۵۶	۳۴۶	۲,۳۷۵	۳۲
بانک	۸,۴۵۱	۹۸,۵۸۴	۳۰۹	۱,۹۰۷	۲۹
سایر واسطه‌گری مالی	۱,۶۱۰	۲۹,۲۷۷	۵	۵۰	۰
بیمه	۱,۲۲۸	۱۵,۵۹۵	۳۲	۴۱۸	۲
مستغلات	۷۲,۹۰۳	۶۱۴,۸۵۹	۲,۹۸۵	۱۶,۴۷۰	۳۶۰
مستغلات	۶۲,۸۰۲	۵۳۰,۴۲۵	۲,۷۹۴	۱۴,۵۳۵	۳۱۶
خدمات مسکونی	۵۸,۹۵۲	۴۹۶,۶۹۳	۲,۳۲۱	۱۳,۵۹۷	۱۶۷

ادامه جدول ۶-۷۲- مقایسه ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی کشور و استان‌های خوزستان و

کهگیلویه و بویر احمد در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ - میلیارد ریال - قیمت جاری

کاهش‌دهنده و بوی‌ر احمد	خوزستان		کشور		
	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	
خدمات مسکونی شخصی	۴۹,۱۲۱	۳۸۶,۵۰۰	۱,۹۵۲	۱۰,۱۴۴	۱۴۱
خدمات مسکونی اجاری	۹,۸۳۲	۱۱۰,۱۹۳	۳۶۹	۳,۴۵۴	۲۵
خدمات غیر مسکونی	۳,۰۸۶	۲۲,۶۳۷	۴۳۵	۵۰۵	۱۴۸
خدمات دلان مستغلات	۷۶۳	۱۱,۰۹۶	۳۸	۴۳۳	۱
کرایه و خدمات کسب و کار	۱۰,۱۰۱	۸۴,۴۳۴	۱۹۲	۱,۹۳۵	۴۴
اداره امور عمومی و شهری	۳۵,۹۳۲	۲۲۵,۶۱۴	۱,۹۹۵	۱۳,۳۰۸	۲۲۸
امور عمومی و شهری	۱۶,۴۸۸	۱۰۸,۷۰۲	۶۷۳	۵,۱۷۸	۱۰۸
امور عمومی	۱۱,۳۵۵	۶۱,۸۰۷	۳۴۴	۲,۲۴۴	۹۵
خدمات شهری	۵,۱۳۳	۴۶,۸۹۴	۳۲۹	۲,۹۳۴	۱۳
امور دفاعی و انتظامی	۱۸,۳۶۲	۱۰۹,۴۴۳	۱,۳۰۸	۷,۵۰۴	۱۱۱
امور دفاعی	۱۴,۰۸۱	۷۳,۹۷۷	۱,۱۱۰	۵,۸۳۳	۷۳
امور انتظامی	۴,۲۸۱	۳۵,۴۶۶	۱۹۸	۱,۶۷۲	۳۸
تأمین اجتماعی اجباری	۱,۰۸۲	۷,۴۷۰	۱۴	۶۲۵	۸
آموزش	۲۲,۴۳۳	۱۷۵,۹۰۳	۱,۱۸۷	۹,۵۹۸	۲۷۶
ابتدائی	۷,۴۷۳	۵۱,۰۹۸	۴۶۹	۳,۰۱۹	۱۱۶
ابتدائی دولتی	۷,۲۷۸	۴۹,۴۱۵	۴۵۴	۲,۹۶۰	۱۱۴
ابتدائی خصوصی	۱۹۵	۱,۶۸۳	۱۵	۵۹	۲
متوسطه	۸,۷۱۹	۶۶,۶۵۴	۴۵۰	۳,۹۰۱	۱۰۹
متوسطه عمومی دولتی	۸,۰۶۳	۶۲,۳۱۸	۴۱۵	۳,۶۷۳	۱۰۵
متوسطه عمومی خصوصی	۶۵۷	۴,۳۳۶	۳۵	۲۲۸	۵
عالی	۴,۸۱۵	۴۹,۵۰۴	۲۰۶	۲,۱۴۲	۳۳
عالی دولتی	۳,۵۰۳	۲۹,۹۴۰	۱۵۲	۷۷۱	۱۹
عالی خصوصی	۱,۳۱۲	۱۹,۵۶۴	۵۴	۱,۳۷۰	۱۵
بزرگسالان	۱,۴۲۶	۸,۶۴۶	۶۲	۵۳۷	۱۷
بزرگسالان دولتی	۸۸۵	۴,۰۰۷	۴۶	۲۸۱	۱۶
بزرگسالان خصوصی	۵۴۰	۴,۶۳۹	۱۶	۲۵۶	۱
بهداشت و مددکاری	۱۷,۳۵۷	۱۶۹,۸۸۳	۹۸۴	۹,۹۹۲	۱۴۸
بهداشت و درمان	۱۵,۹۸۳	۱۵۴,۹۵۴	۹۱۳	۹,۳۳۸	۱۱۸
بهداشت و درمان دولتی	۶,۳۴۷	۷۶,۲۵۶	۳۷۷	۴,۱۵۸	۵۵
بهداشت و درمان خصوصی	۹,۶۳۶	۷۸,۶۹۹	۵۳۶	۵,۱۸۰	۶۳
دامپزشکی	۳۲۲	۱,۹۰۱	۱۴	۹۵	۶

ادامه جدول ۶-۷۲- مقایسه ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی کشور و استان‌های خوزستان و کهگیلویه

و بویر احمد در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۹ - میلیارد ریال - قیمت جاری

کهگیلویه و بویر احمد		خوزستان		کشور		
۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	۱۳۸۹	۱۳۷۹	
۳۰۶	۲۳	۵۵۹	۵۷	۱۳,۰۲۷	۱,۰۵۲	مددکاری
۳۵۷	۳۹	۳,۶۲۲	۳۰۷	۹۱,۲۳۵	۷,۹۷۰	سایر خدمات عمومی
۱۸۹	۱۹	۱,۸۷۹	۱۵۶	۵۵,۴۲۷	۳,۹۲۲	تفریحی، فرهنگی
۶۲	۴	۲۶۸	۳۷	۸,۱۹۶	۱,۳۹۱	مذهبی، سیاسی
۱۰۶	۱۶	۱,۴۷۶	۱۱۴	۲۷,۶۱۲	۲,۶۵۷	سایر خدمات
۱۱۱,۱۰۹	۳۲,۶۵۹	۶۰۹,۷۶۴	۹۰,۸۳۱	۴,۶۹۲,۰۱۳	۶۲۹,۷۵۳	جمع

مأخذ: حساب‌های استانی مرکز آمار ایران، ۸۹-۱۳۷۹ و محاسبات گزارش حاضر

ضمیمه چهارم: گزیده‌هایی از برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

شماره ۴۱۹/۷۳۲۸۵ - ۸۹/۱۰/۳۰

جناب آقای دکتر محمود احمدی‌نژاد ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران

عطف به نامه شماره ۲۰۵۲۸۰ مورخ ۱۳۸۸/۱۰/۲۰ در اجرای اصل یکصد و بیست و سوم (۱۲۳) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴ - ۱۳۹۰) مصوب جلسه علنی مورخ ۱۳۸۹/۱۰/۱۵ مجلس شورای اسلامی که با عنوان لایحه برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۳ - ۱۳۸۹) به مجلس شورای اسلامی تقدیم و مطابق اصل یکصد و دوازدهم (۱۱۲) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به مجمع محترم تشخیص مصلحت نظام ارسال گردیده بود با تأیید آن مجمع به پیوست ارسال می‌گردد. رئیس مجلس شورای اسلامی - علی لاریجانی

شماره ۲۴۶۶۹۸ - ۱۳۸۹/۱۱/۱۰

معاونت محترم برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور

قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران مصوب جلسه علنی مورخ ۱۳۸۹/۱۰/۱۵ مجلس شورای اسلامی که برخی از مواد آن از سوی مجلس محترم شورای اسلامی به مجمع محترم تشخیص مصلحت نظام ارسال گردیده بود، پس از اظهارنظر مجمع یادشده طی نامه شماره ۴۱۹/۷۳۲۸۵ مورخ ۱۳۸۹/۱۰/۳۰ مجلس شورای اسلامی واصل گردیده است، به پیوست جهت اجراء ابلاغ می‌گردد. رئیس‌جمهور - محمود احمدی‌نژاد

قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴ - ۱۳۹۰) ..

• گزیده‌هایی از برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

طبق ماده ۱۱ - سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مجاز شده است الف - اقدامات قانونی جهت امکان ایجاد مراکز فرهنگی و گردشگری و تأسیس مراکز تخصصی غیردولتی در زمینه میراث فرهنگی از قبیل موزه‌ها، مرمت آثار فرهنگی و تاریخی، کارشناسی اموال تاریخی و فرهنگی و مراکزی جهت نظارت بر مراکز اقامتی، پذیرایی، دفاتر خدمات مسافرتی و گردشگری با استاندارد لازم و شرایط سهل و آسان را فراهم نماید، ب - از راه‌اندازی موزه‌های تخصصی به ویژه موزه‌های دفاع مقدس و شهدا توسط مؤسسات یا نهادهای عمومی غیردولتی، تعاونی و بخش خصوصی حمایت مالی نماید.

طبق ماده ۱۴ وزارت جهاد کشاورزی موظف شده است اراضی ملی غیرکشاورزی به استثناء اراضی واقع در مناطق چهارگانه محیط زیست و خارج از حریم شهرها و محدوده روستاها را که مورد نیاز سازمان تربیت بدنی است، به منظور احداث و توسعه اماکن و فضاهای ورزشی تأمین و به طور رایگان به سازمان تربیت بدنی واگذار نماید.

فصل دوم - علم و فناوری

در این فصل در ماده ۱۹ (بند ۱۳) و ماده ۲۰ و ۲۱ به ترتیب موضوع تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش کشور و افزایش سرانه‌های ورزشی، مقابله با ناهنجاری‌های فرهنگی و اجتماعی، تقویت و گسترش برنامه‌های آموزشی، علمی و تربیتی از طریق برنامه‌های صدا و سیما، مکلف کردن دولت به تربیت نیروی انسانی متخصص و اصلاح هرم تحصیلی نیروی کار و استمرار نظام کارآموزی و کارورزی مورد تأکید قرار گرفته‌اند و دارای جنبه‌هایی هستند که در تهیه برنامه آمایش استان می‌توانند مورد استفاده قرار گیرند.

فصل سوم - اجتماعی

در این فصل مواد مرتبط با موضوعات آمایش و برنامه‌ریزی منطقه‌ای محدود به موضوع ارتقای سطح شاخص توسعه انسانی، تنظیم سند ملی کار شایسته (ماده ۲۴ قانون) و در بخش بهداشت موضوع سلامت مواد غذایی (ماده ۳۴ قانون) است که دارای بعضی از جنبه‌های قابل استفاده در تهیه برنامه آمایش استان می‌باشد.

ماده ۲۴- به منظور ارتقای شاخص توسعه انسانی به سطح کشورهایی با توسعه انسانی بالا و هماهنگی رشد شاخص‌های آموزش، بهداشت و اشتغال در کشور، سند راهبردی "ارتقای سطح شاخص توسعه انسانی" پس از تصویب هیأت وزیران اجرا می‌شود.

ماده ۲۵- وزارت کار و امور اجتماعی مکلف است حداکثر تا پایان سال اول برنامه، سند ملی کار شایسته را حسب مصوبات سازمان بین‌المللی کار و حقوق کار و حقوق کارگران و کارفرمایان در جهت تثبیت حقوق بنیادین کار و برای بهبود روابط کارگر و کارفرما به شکل سه‌جانبه و با مشارکت تشکلهای کارگری و کارفرمایی تنظیم نماید.

طبق بند الف ماده ۳۴- از دولت خواسته شده است به منظور ایجاد و حفظ یکپارچگی در تأمین، توسعه و تخصیص عادلانه منابع عمومی سلامت، از بخش‌های خصوصی و تعاونی برای ایجاد شهرک‌های دانش سلامت، حمایت به عمل آورد.

■ طبق بند ب همین ماده وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف شده است با همکاری وزارت جهاد کشاورزی مقدار مصرف مجاز سموم و کودهای شیمیایی برای تولید محصولات باغی و کشاورزی را مشخص نماید و عرضه محصولاتی که به صورت غیرمجاز از سموم و کودهای شیمیایی استفاده کرده‌اند را ممنوع نماید.

طبق بند ج ماده ۳۸- به دولت اجازه داده می‌شود متناسب با استقرار نظام ارجاع و پزشک خانواده خدمات بیمه پایه سلامت را برای عموم افراد کشور به صورت یکسان تعریف و تا پایان برنامه به تدریج اجراء نماید.

فصل چهارم - نظام اداری و مدیریت

در این فصل علاوه بر تأکید بر ایجاد زیرساخت ملی داده‌های مکانی (NSDI) در سطوح ملی تا محلی (ماده ۴۶ قانون) و نظام‌مند کردن شاخص‌های توسعه (ماده ۶۸ قانون) مهمترین بخش راهبردها را تشکیل می‌دهد. اهمیت این موضوع در برنامه‌ریزی منطقه‌ای و آمایش برای اندازه‌گیری درجه پیشرفت و توسعه استان‌ها و شهرستان‌ها است و بدیهی است تنظیم این شاخص‌ها به شرح زیر پایش آمایش استان نیز کمک می‌نماید.

- ۱- الگوی توسعه اسلامی - ایرانی
- ۲- ارزیابی سند چشم‌انداز بیست ساله کشور
- ۳- ارزیابی عملکرد قانون برنامه پنجم
- ۴- بهره‌وری ملی
- ۵ - توسعه انسانی
- ۶ - الگوی مصرف
- ۷- تدوین استانداردهای ملی
- ۸ - داده‌های مکانی
- ۹- آمایش سرزمین
- ۱۰- نظام اداری و مدیریت و فناوری اطلاعات
- ۱۱- اهداف توسعه هزاره (MDG)
- ۱۲- نقشه جامع علمی کشور

طبق بند هـ ماده ۴۶- معاونت نسبت به ایجاد زیرساخت ملی داده‌های مکانی (NSDI) در سطوح ملی تا محلی و تدوین معیارها و ضوابط تولید و انتشار آنها حداکثر تا پایان سال سوم برنامه اقدام نماید.

طبق ماده ۶۸ - مرکز آمار ایران مکلف شده است به منظور تهیه آمار و اطلاعات مورد نیاز برای محاسبه شاخص‌های حوزه‌های تخصصی مختلف از قبیل:

- ۱- الگوی توسعه اسلامی - ایرانی
- ۲- ارزیابی سند چشم‌انداز بیست ساله کشور
- ۳- ارزیابی عملکرد قانون برنامه پنجم

۴- بهره‌وری ملی

۵- توسعه انسانی

۶- الگوی مصرف

۷- تدوین استانداردهای ملی

۸- داده‌های مکانی

۹- آمایش سرزمین

۱۰- نظام اداری و مدیریت و فناوری اطلاعات

۱۱- اهداف توسعه هزاره (MDG)

۱۲- نقشه جامع علمی کشور

پس از دریافت شناسنامه شاخص‌ها، نسبت به عملیاتی کردن برنامه اجرایی مربوط شامل طرح‌های آمارگیری، پایگاه اطلاعات آماری کشور، سامانه‌های اطلاعاتی - عملیاتی و زمان‌بندی اقدام کند و اعتبارات مورد نیاز را حداکثر ظرف شش ماه تهیه و به تصویب شورای عالی آمار برساند.

دستگاه‌های اجرایی متولی حوزه‌های تخصصی فوق مکلفند شناسنامه‌های مربوط را حداکثر ظرف شش ماه پس از ابلاغ برنامه، به مرکز آمار ایران ارائه نمایند.

فصل پنجم - اقتصادی

فصل پنجم (امور) اقتصادی شامل بخش‌های زیر می‌باشد: بهبود فضای کسب و کار، بهره‌وری، اشتغال، ارز، پول و بانک، بازار سرمایه، تجارت، سرمایه‌گذاری خارجی، مناطق آزاد، بیمه‌های بازرگانی، کاهش وابستگی به نفت، اصلاح نظام مالیاتی، توسعه تعاون، نفت و گاز، انرژی‌های پاک، منابع آب، کشاورزی، صنعت، معدن، حمل و نقل، مسکن، ماده ۶۹، ۷۰، ۷۶، ۷۹، ۸۰، ۱۱۲، ۱۲۳، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۸، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۴، ۱۵۶، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۳، حداقل بر نکات مهمی تاکید کرده است که بعضی از مهم‌ترین نکات مرتبط با این گزارش در ادامه مطرح می‌شود.

در بخش‌های بهبود فضای کسب و کار، بهره‌وری و اشتغال، مواردی با برنامه‌ریزی منطقه‌ای ارتباط نزدیک دارند که در زیر منعکس شده‌اند. اهم این موضوعات شامل بهبود محیط کسب و کار، ارتقای بهره‌وری، توسعه اشتغال و حمایت مالی و تشویق توسعه شبکه‌ها، خوشه‌ها و زنجیره‌های تولیدی، ایجاد پیوند مناسب بین بنگاه‌های کوچک، متوسط، بزرگ (اعطاء کمک‌های هدفمند) و انجام تمهیدات لازم برای تقویت توان فنی - مهندسی - تخصصی، تحقیق و توسعه و بازاریابی در بنگاه‌های کوچک و متوسط و توسعه مراکز اطلاع‌رسانی و تجارت الکترونیک و حمایت از توسعه مناطق آزاد و اصلاح نظام مالیاتی

است.

در بخش‌های گاز و آب و برق و انرژی‌های پاک، هرچند موضوعات تأکید شده به طور عمده دارای جنبه سرزمینی هستند، اما جهت‌گیری‌های بسیار مناسبی از دیدگاه استفاده از بخش خصوصی و فراهم کردن زمینه مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در پروژه‌های نفت و گاز و آب و برق و خرید انرژی برق از بخش خصوصی و حمایت از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در احداث سدهای کوچک و شبکه‌های آب رسانی و حمایت از تولید انرژی پاک و از جمله انرژی خورشیدی تولید شده توسط بخش خصوصی برای اتصال به شبکه سراسری از جمله آن‌ها است.

در بخش کشاورزی برای نیل به خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی و دامی، تأمین امنیت غذایی و افزایش ارزش افزوده بخش کشاورزی بر مبنای ملاحظات توسعه پایدار سالانه به میزان هفت درصد (نسبت به سال ۱۳۸۸) و نسبت به افزایش راندمان آبیاری بخش به حداقل چهل درصد در سال آخر برنامه و افزایش شاخص بهره‌وری مصرف آب در بخش کشاورزی و افزایش تولید محصول به ازای واحد حجم مصرفی مورد تأکید قرار گرفته است.

در بخش صنعت و معدن، توسعه صنایع دارای قابلیت صادراتی، توسعه زنجیره‌های تولیدی به خصوص پتروشیمی، فلزات اساسی، محصولات معدنی غیرفلزی، تقویت سازمان‌های توسعه‌ای از شهرک‌های تخصصی غیردولتی که به منظور توسعه زنجیره‌های ارزش متانول، آمونیاک، استایرن و بوتادین با تصویب دولت و حمایت از استقرار صنایع در شهرک‌ها و نواحی صنعتی و کمک‌های لازم به شهرک‌ها و نواحی صنعتی دولتی و غیردولتی به ویژه در امور تأمین راه، آب، برق، گاز و تلفن تا ورودی واحدهای مستقر در این شهرک‌ها را در مناطق انجام دهد.

در بخش حمل و نقل مقرر شده است شروع کلیه طرح‌های جدید توسعه و ساخت زیربنای حمل و نقل فقط براساس نتایج طرح جامع حمل و نقل کشور صورت گیرد. همچنین واگذاری بخش‌های غیرحاکمیتی بخش حمل و نقل به بخش‌های خصوصی و تعاونی و ایجاد ظرفیت‌های جدید توسط بخش‌های خصوصی و تعاونی مورد تأکید قرار گرفته است.

بهبود فضای کسب و کار

ماده ۶۹- به منظور بهبود فضای کسب و کار در کشور وزارت بازرگانی مکلف است با همکاری اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران، اتاق تعاون، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و سایر دستگاه‌های ذی‌ربط با هماهنگی معاونت و در چهارچوب بودجه‌های سنواتی، ضوابط و سیاست‌های تشویقی لازم از جمله اهداء جوایز یا اعطاء تسهیلات یا کمک‌های

مالی، برای استفاده کالاها و خدمات از نام و نشان تجاری در بازار خرده‌فروشی و عمده‌فروشی با حفظ حقوق معنوی صاحب نشان را تا پایان سال اول برنامه تهیه و برای اجراء ابلاغ نماید.

ماده ۷۰- در مورد آن دسته از فعالیتهای اقتصادی که نیازمند اخذ مجوز از دستگاههای متعدد می‌باشند، دستگاه اصلی موضوع فعالیت، وظیفه مدیریت یکپارچه، هماهنگی و اداره امور اخذ و تکمیل و صدور مجوز را برعهده خواهد داشت.

ماده ۷۶- اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران موظف است با همکاری و حضور اتاق تعاون مرکزی جمهوری اسلامی ایران و شورای اصناف کشور، نسبت به شناسایی قوانین، مقررات و بخشنامه‌های مخل تولید و سرمایه‌گذاری در ایران اقدام نماید و با نظرخواهی مستمر از تشکلهای تولیدی و صادراتی سراسر کشور و بررسی و پردازش مشکلات و خواسته‌های آنها بطور مستمر گزارش‌ها و پیشنهادهایی را تهیه و به کمیته‌ای متشکل از دو نفر از هر قوه به انتخاب رئیس آن قوه ارائه دهد. کمیته مذکور موظف است ضمن بررسی پیشنهادهای ارائه‌شده راه‌کارهای قانونی لازم را بررسی و پیگیری نماید.

ماده ۷۸- دولت موظف است در جهت حمایت از تولیدات داخلی، کالاها و خدمات موردنیاز خود را با اولویت از تولیدکنندگان داخلی خرید نماید.

بهره‌وری

ماده ۷۹- در راستای ارتقاء سهم بهره‌وری در رشد اقتصادی به یک سوم در پایان برنامه و به منظور برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری، راهبری، پایش و ارزیابی بهره‌وری کلیه عوامل تولید از جمله نیروی کار، سرمایه، انرژی و آب و خاک، سازمان ملی بهره‌وری ایران به صورت مؤسسه دولتی وابسته به معاونت با استفاده از امکانات موجود ایجاد می‌شود تا برنامه جامع بهره‌وری کشور شامل شاخص‌های استاندارد بهره‌وری و نظام اجرایی ارتقاء بهره‌وری، دربرگیرنده توزیع نقش‌ها و مسؤولیت‌ها در کلیه بخش‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اعم از بخش‌های دولتی و غیردولتی، به صورت برنامه لازم‌الاجراء برای تمامی بخش‌های یادشده، تدوین نماید و به تصویب هیأت وزیران برساند. تمام دستگاه‌های اجرایی موظفند از سال دوم برنامه تغییرات بهره‌وری و اثر آن بر رشد اقتصادی مربوط به بخش خود را به طور مستمر منتشر نمایند و سیاست‌ها و متغیرهای اثرگذار بر رشد بهره‌وری را شناسایی کنند تا اثر بهره‌وری از دستگاه‌های مزبور رشد صعودی داشته باشد. سیاست‌های مذکور می‌تواند حاوی سیاست‌های تشویقی بخش‌های غیردولتی و شرکت‌های دولتی باشد.

اشتغال

ماده ۸۰ - به دولت اجازه داده می‌شود در راستای ایجاد اشتغال پایدار، توسعه کارآفرینی، کاهش عدم تعادل منطقه‌ای و توسعه مشاغل نو اقدام‌های زیر را انجام دهد:

الف - حمایت مالی و تشویق توسعه شبکه‌ها، خوشه‌ها و زنجیره‌های تولیدی، ایجاد پیوند مناسب بین بنگاه‌های کوچک، متوسط، بزرگ (اعطاء کمک‌های هدفمند) و انجام تمهیدات لازم برای تقویت توان فنی - مهندسی - تخصصی، تحقیق و توسعه و بازاریابی در بنگاه‌های کوچک و متوسط و توسعه مراکز اطلاع‌رسانی و تجارت الکترونیک برای آنها

ب - رفع مشکلات و موانع رشد و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط و کمک به بلوغ و تبدیل آنها به بنگاه‌های بزرگ و رقابت‌پذیر

ج - گسترش کسب و کار خانگی و مشاغل از راه دور و طرح‌های اشتغال‌زای بخش خصوصی و تعاونی به ویژه در مناطق با نرخ بیکاری بالاتر از متوسط نرخ بیکاری کشور

د - حمایت مالی و حقوقی و تنظیم سیاست‌های تشویقی در جهت تبدیل فعالیت‌های غیرمتمثل اقتصادی خانوار به واحدهای متمثل

ه - حمایت مالی از بخش غیردولتی به منظور توسعه و گسترش آموزش‌های کسب و کار، کارآفرینی، فنی و حرفه‌ای و علمی - کاربردی

و - اعمال تخفیف پلکانی و یا تأمین بخشی از حق بیمه سهم کارفرمایان کارگاه‌هایی که با تأیید و یا معرفی واحدهای وزارت کار و امور اجتماعی در جهت به کارگیری نیروی کار جدید مبادرت می‌نمایند، به شرط آن که واحد، تازه تأسیس بوده و یا در سال قبل از آن، کاهش نیروی کار نداشته باشد.

تبصره - آئین‌نامه اجرائی بندهای فوق شامل نحوه، میزان و مدت زمان استفاده از امتیازات موضوع بندهای فوق حداکثر ظرف شش ماه پس از تصویب این قانون به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ز - برای استمرار فرصت‌های شغلی، ماده (۱۰) قانون تنظیم بخشی از مقررات تسهیل نوسازی صنایع کشور و اصلاح ماده (۱۱۳) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در طول سال‌های برنامه پنجم تنفیذ می‌گردد.

پول و بانک

ماده ۹۲- شورای پول و اعتبار موظف است نرخ سود علی‌الحساب سپرده‌های یکساله را حداقل به میزان میانگین نرخ تورم سال قبل و پیش‌بینی سال مورد عمل تعیین نماید...

مناطق آزاد

ماده ۱۱۲- به منظور ساماندهی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی و ایفاء نقش مؤثر آنها در تحقق اهداف سند چشم‌انداز بیست ساله نظام، اعمال مدیریت یکپارچه و ایجاد رشد اقتصادی مناسب در این مناطق، هم‌پیوندی و تعامل اثرگذار اقتصاد ملی با اقتصاد جهانی و ارائه الگوی توسعه ملی در بخش‌های مختلف:

ه - به منظور گسترش ارتباطات علمی با مراکز و نهادهای آموزشی و تحقیقاتی معتبر بین‌المللی، ایجاد نمایندگی دانشگاه‌های داخلی و معتبر خارجی بر طبق اعلام وزارتخانه‌های ذی‌ربط و تأسیس دانشگاه‌های خصوصی در مناطق آزاد تجاری - صنعتی و ویژه اقتصادی با رعایت قوانین مربوط مجاز است.

و- محدوده آبی مناطق آزاد تجاری - صنعتی با رعایت ملاحظات امنیتی و دفاعی که به تأیید ستاد کل می‌رسد به فاصله هشتصد متر از قلمرو خاکی مناطق آزاد تعیین می‌گردد و از امتیازات قانون " چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی ایران " مصوب ۱۳۷۲/۶/۷ و اصلاحات بعدی آن برخوردار است.

ز- به منظور زدودن فقر از چهره مناطق آزاد تجاری، سازمان‌های مناطق آزاد موظفند حداقل یک‌درصد (۱٪) از محل وصول عوارض ورود و صدور کالاها و خدمات این مناطق را از طریق نهادهای حمایتی به محرومین و نیازمندان بومی این مناطق اختصاص دهند.

اصلاح نظام مالیاتی

ماده ۱۲۳- عوارض وصولی ارزش افزوده و عوارض آلودگی واحدهای تولیدی موضوع بند (الف) و تبصره (۱) ماده (۳۸) قانون مالیات بر ارزش افزوده در هر شهرستان به نسبت جمعیت بین شهرداری‌ها و دهیاری‌های همان شهرستان توزیع می‌گردد. در صورتی که آلودگی واحدهای بزرگ تولیدی (پنجاه نفر و بیشتر) به بیش از یک شهرستان در یک استان سرایت کند، عوارض آلودگی براساس سیاست‌های اعلامی معاونت به نسبت تأثیرگذاری، در کمیته‌ای مرکب از معاون برنامه‌ریزی استان، فرمانداران شهرستان‌های ذی‌ربط، مدیر کل محیط زیست و مدیر کل امور مالیاتی استان بین شهرستان‌های متأثر توزیع می‌شود.

در صورتی که شهرستان‌های متأثر از آلودگی در دو یا چند استان واقع شده باشند، اعضاء کمیته توزیع‌کننده عوارض آلودگی واحدهای بزرگ (پنجاه نفر و بیشتر) متشکل از نماینده معاونت، معاونین برنامه‌ریزی استان‌های ذی‌ربط، نماینده سازمان حفاظت محیط زیست و نماینده اداره کل مالیاتی براساس سیاست‌های اعلامی معاونت اقدام به توزیع عوارض آلودگی خواهند کرد.

نفت و گاز

ماده ۱۳۲- دولت دو درصد (۲٪) از درآمد حاصل از صادرات نفت خام و گاز طبیعی را به ترتیب یک‌سوم به استان‌های نفت‌خیز و گازخیز و دو سوم به شهرستان‌ها و مناطق کمتر توسعه یافته جهت اجرای برنامه‌های عمرانی در قالب بودجه‌های سنواتی اختصاص دهد.

ماده ۱۳۳- به منظور تنوع در عرضه انرژی کشور، بهینه‌سازی تولید و افزایش راندمان نیروگاه‌ها، کاهش اتلاف و توسعه تولید همزمان برق و حرارت، شرکت توانیر و شرکت‌های وابسته و تابعه وزارت نیرو موظفند:

الف - با استفاده از منابع حاصل از فروش نیروگاه‌های موجود یا در دست اجراء و سایر اموال و دارائی‌های شرکت‌های مذکور و با رعایت قانون نحوه اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) نسبت به پرداخت یارانه خرید برق از

تولیدکنندگان برق پراکنده با مقیاس کوچک و ظرفیت‌های تولید برق مشترکین از طریق عقد قراردادهای بلندمدت و همچنین تبدیل تا دوازده هزار (۱۲.۰۰۰) مگاوات نیروگاه گازی به سیکل ترکیبی اقدام نمایند.

تبصره - در صورت تمایل بخش‌های غیردولتی به تبدیل نیروگاه‌های گازی موجود خود به سیکل ترکیبی، شرکت توانیر و شرکت‌های وابسته و تابعه وزارت نیرو می‌توانند از محل منابع موضوع بند (الف) این ماده نسبت به پرداخت تسهیلات در قالب وجوه اداره‌شده به آنها اقدام نمایند.

ب - به شرکت توانیر و شرکت‌های وابسته و تابعه وزارت نیرو اجازه داده می‌شود نسبت به انعقاد قراردادهای بلندمدت خرید تضمینی برق تولیدی از منابع انرژی‌های نو و انرژی‌های پاک با اولویت خرید از بخش‌های خصوصی و تعاونی اقدام نمایند. قیمت خرید برق این نیروگاه‌ها علاوه بر هزینه‌های تبدیل انرژی در بازار رقابتی شبکه سراسری بازار برق، با لحاظ متوسط سالانه ارزش وارداتی یا صادراتی سوخت مصرف نشده، بازدهی، عدم انتشار آلاینده‌ها و سایر موارد به تصویب شورای اقتصاد می‌رسد.

تبصره - وزارت نیرو مجاز است با رعایت قانون نحوه اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم (۴۴) منابع مورد نیاز این جزء را از محل منابع حاصل از فروش نیروگاه‌ها و سایر دارایی‌ها از جمله اموال منقول و غیرمنقول، سهام و سهم‌الشرکه خود و سایر شرکت‌های تابعه و وابسته و بنگاه‌ها، تأمین و تمهیدات لازم را برای این نیروگاه‌ها جهت استفاده در شبکه سراسری برق فراهم نماید.

ج - از توسعه نیروگاه‌های با مقیاس کوچک تولید برق توسط بخش‌های خصوصی و تعاونی حمایت نماید.

د - وزارت نیرو مجاز است در طول برنامه نسبت به افزایش توان تولیدی برق تا بیست‌وپنج هزار (۲۵.۰۰۰) مگاوات از طریق سرمایه‌گذاری بخش‌های عمومی، تعاونی و خصوصی اعم از داخلی و خارجی و یا منابع داخلی شرکت‌های تابعه و یا به صورت روش‌های متداول سرمایه‌گذاری از جمله ساخت، بهره‌برداری و تصرف (BOO) و ساخت، بهره‌برداری و انتقال (BOT) اقدام نماید.

تبصره - سهم بخش‌های خصوصی و تعاونی از میزان بیست‌وپنج هزار (۲۵.۰۰۰) مگاوات مذکور در این بند، حداقل ده هزار (۱۰.۰۰۰) مگاوات است.

ه - وزارت نیرو حسب درخواست نسبت به صدور مجوز صادرات و عبور (ترانزیت) برق از نیروگاه‌های با سوخت غیریارانه‌ای متعلق به بخش‌های خصوصی و تعاونی اقدام نماید.

و - وزارت نیرو مکلف است در صورت نیاز با حفظ مسئولیت تأمین برق، به منظور ترغیب سایر مؤسسات داخلی به تولید هر چه بیشتر نیروی برق از نیروگاه‌های خارج از مدیریت آن وزارتخانه، براساس دستورالعملی که به تأیید شورای اقتصاد می‌رسد، نسبت به خرید برق این نیروگاه‌ها اقدام نماید.

ز- چنانچه بخش خصوصی با سرمایه خود تلفات انرژی برق را در شبکه انتقال و توزیع کاهش دهد، وزارت نیرو موظف است نسبت به خرید انرژی بازیافت شده با قیمت و شرایط در دوره زمانی که به تصویب شورای اقتصاد می‌رسد اقدام و یا مجوز صادرات به‌همان میزان را صادر نماید.

تبصره - آئین‌نامه اجرائی مربوط به این بند باید ظرف سه ماه پس از تصویب این قانون به تصویب وزیر نیرو برسد.

ح - قیمت انرژی برای واحدهایی که مصرف سالانه سوخت آنها بیش از دو هزار مترمکعب معادل نفت کوره و یا قدرت مورد استفاده آنها بیش از دو مگاوات است، در صورت عدم رعایت معیارها و ضوابط موضوع دستورالعمل‌های این ماده، که به تصویب شورای اقتصاد می‌رسد، با ارائه فرصت مناسب افزایش می‌یابد.

ماده ۱۳۴- به منظور اعمال صرفه‌جویی، تشویق و حمایت از مصرف‌کنندگان در راستای منطقی کردن و اصلاح الگوی مصرف انرژی و برق، حفظ ذخایر انرژی کشور و حفاظت از محیط زیست به وزارتخانه‌های نیرو، نفت و صنایع و معادن اجازه داده می‌شود براساس دستورالعملی که حداکثر تا پایان سال اول برنامه به تصویب شورای اقتصاد می‌رسد نسبت به اعمال مشوق‌های مالی جهت رعایت الگوی مصرف و بهینه‌سازی مصرف انرژی، تولید محصولات کم‌مصرف و با استاندارد بالا اقدام نمایند. منابع مالی مورد نیاز اجرای این ماده از محل وجوه حاصل از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، منابع داخلی شرکت‌های تابعه وزارتخانه‌های نفت، نیرو و صنایع و معادن و یا فروش نیروگاه‌ها و سایر دارائی‌ها از جمله اموال منقول و غیرمنقول، سهام و سهم‌الشرکه وزارت نیرو و سایر شرکت‌های تابعه و وابسته و بنگاه‌ها در قالب بودجه سنواتی تأمین می‌شود.

انرژی‌های پاک

ماده ۱۳۸- کلیه سازمان‌ها و شرکت‌های مشمول قانون برنامه که به منظور کاهش انتشار گازهای آلاینده در چهارچوب ساز و کارهای بین‌المللی موجود، مانند ساز و کار توسعه پاک (CDM)، موفق به اخذ گواهی کاهش انتشار می‌شوند، مجاز به واگذاری یا فروش آن طی سال‌های برنامه می‌باشند. هفتاد درصد (۷۰٪) وجوه حاصله جزء درآمدهای داخلی شرکت ذی‌ربط منظور می‌شود و هزینه‌های مربوط به اخذ گواهی‌های مزبور از همین محل قابل تأمین و پرداخت خواهد بود. سی درصد (۳۰٪) باقیمانده به خزانه کل کشور واریز می‌شود.

ماده ۱۳۹- به منظور ایجاد زیرساخت‌های تولید تجهیزات نیروگاه‌های بادی و خورشیدی و توسعه کاربرد انرژی‌های پاک و افزایش سهم تولید این نوع انرژی‌ها در سبد تولید انرژی کشور، دولت مجاز است با حمایت از بخش‌های خصوصی و تعاونی از طریق وجوه اداره‌شده و یارانه سود تسهیلات، زمینه تولید تا پنج هزار مگاوات انرژی بادی و خورشیدی در طول برنامه متناسب با تحقق تولید را فراهم سازد.

منابع آب

ماده ۱۴۱-

۳- نصب کنتورهای حجمی بر روی کلیه چاه‌های آب محفوره دارای پروانه با هزینه مالکان آن

۴- اعمال سیاست‌های حمایتی و تشویقی

۵ - اجرای نظام مدیریتی آب کشور براساس سه سطح ملی، حوضه‌های آبریز و استانی به نحوی اقدام نماید که تا پایان برنامه با توجه به نزولات آسمانی، تراز منفی سفره‌های آب زیرزمینی در این دشت‌ها نسبت به سال آخر برنامه چهارم حداقل بیست و پنج درصد (۲۵٪) (دوازده و نیم درصد (۱۲/۵٪) از محل کنترل آب‌های سطحی و دوازده و نیم درصد (۱۲/۵٪) از طریق آبخیزداری و آبخوان‌داری) با مشارکت وزارت جهاد کشاورزی بهبودیافته و با استقرار نظام بهره‌برداری مناسب از دشت‌های موضوع این بند اهداف پیش‌بینی‌شده را تحقق بخشد.

ب - وزارت جهاد کشاورزی طرح‌های تعادل بخشی نظیر آبخیزداری، آبخوان‌داری، احیاء قنوت، بهبود و اصلاح روش‌های آبیاری و استقرار نظام بهره‌برداری مناسب دشت‌های موضوع بند " الف " را به نحوی اجراء نماید که اهداف پیش‌بینی شده تحقق یابد.

ج - واردات و صادرات آب به کشورهای منطقه و اجرای طرح‌های مشترک آبی با کشورهای همجوار با رعایت منافع ملی و توجیه‌های فنی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی با تأیید شورای اقتصاد مجاز است.

د - واحدهای تولیدی، صنعتی، دامداری، خدماتی و سایر واحدهایی که فاضلاب با آلاینده‌گی بیش از حد مجاز استانداردهای ملی تولید می‌نمایند، موظفند تأسیسات جمع‌آوری فاضلاب، تصفیه و دفع بهداشتی پساب را اجراء نمایند. واحدهای متخلف جریمه می‌شوند.

هـ - دولت موظف است اعتبارات لازم را در قالب بودجه سنواتی به منظور تسریع در اجرای طرح‌های استحصال، تنظیم، انتقال و استفاده از حقابه کشور از رودخانه‌های مرزی و منابع مشترک آب منظور نماید.

ماده ۱۴۱-

الف - به منظور افزایش بهره‌وری آب کشاورزی، وزارت نیرو مکلف است نسبت به اصلاح تخصیص‌ها و پروانه‌های موجود آب و تحویل حجمی آب به تشکلهای آبریان به‌نحوی اقدام نماید که سالانه حداقل یک درصد (۱٪) از حجم آب مصارف موجود به ویژه در دشت‌های با بیلان آب زیرزمینی منفی کاهش یابد تا آب صرفه‌جویی‌شده در جهت توسعه اراضی جدید بخش کشاورزی یا سایر مصارف با روش‌های نوین آبیاری مورد استفاده قرار گیرد.

ب - وزارت نیرو مکلف است تا پایان برنامه به تدریج نسبت به صدور سند بهره‌برداری آب برای تمامی حقابه‌داران و دارندگان مجوز تخصیص آب اقدام نماید. مبادله این اسناد با اطلاع وزارت نیرو (شرکت‌های آب منطقه‌ای) و با رعایت

قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغات و اصلاحات بعدی آن و همچنین رعایت حفظ سطح کشت در بازارهای محلی مجاز است.

ج - دولت مکلف است در تهیه و اجرای همزمان طرح‌های تأمین آب و طرح‌های مکمل نظیر احداث شبکه‌های آبیاری و زهکشی و تجهیز و نوسازی اراضی پایین‌دست و طرح‌های حفاظت خاک و آبخیزداری در حوزه‌های بالادست سدهای مخزنی هماهنگی لازم به عمل آورد.

د - دولت شبکه‌های اصلی و فرعی آبیاری و زهکشی اراضی آبخور سدهای احداث شده را گسترش دهد به نحوی که سالانه حداقل بیست واحد درصد نسبت به عملکرد طرح‌های سال قبل افزایش یابد.

ماده ۱۴۲- به منظور تقویت بازارهای محلی و منطقه‌ای و توجه به ارزش آب:

الف - به وزارت نیرو اجازه داده می‌شود خرید آب استحصالی و پساب تصفیه‌شده از سرمایه‌گذاران اعم از داخلی و خارجی، آب مازاد ناشی از صرفه‌جویی حقابه‌داران در بخش‌های مصرف و همچنین هزینه‌های انتقال آب توسط بخش غیردولتی را با قیمت توافقی یا با پرداخت یارانه بر اساس دستورالعمل مصوب شورای اقتصاد، تضمین نماید.

ب - سرمایه‌گذاری و مالکیت، مدیریت و بهره‌برداری سدها و شبکه‌های آبرسانی با حفظ کلیه حقوق حقابه‌بران، توسط بنگاه‌ها و نهادهای عمومی غیردولتی و بخش‌های تعاونی و خصوصی با رعایت سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی و قانون مربوط مجاز است.

ج - به منظور جمع‌آوری آب‌های سطحی و هرز آب‌های پراکنده و نیز استفاده و جمع‌آوری نزولات آسمانی در فصل‌های غیرزراعی برای بهبود کشاورزی، وزارت نیرو موظف است در دو سال اول برنامه نسبت به احیاء آب‌بندان‌های شناخته‌شده اقدام و در صورت نیاز آب‌بندان‌های جدید احداث نماید.

کشاورزی

ماده ۱۴۳- به منظور حفظ ظرفیت تولید و نیل به خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی و دامی از جمله گندم، جو، ذرت، برنج، دانه‌های روغنی، چغندر قند و نیشکر، گوشت سفید، گوشت قرمز، شیر و تخم‌مرغ، اصلاح الگوی مصرف بر اساس استانداردهای تغذیه، گسترش کشاورزی صنعتی و دانش بنیان، فراهم نمودن زیرساخت‌های امنیت غذایی و ارتقاء ارزش افزوده بخش کشاورزی بر مبنای ملاحظات توسعه پایدار سالانه به میزان هفت درصد (۷٪) نسبت به سال ۱۳۸۸ در طول برنامه اقدامات زیر انجام می‌شود:

الف - ارتقاء راندمان آبیاری بخش به حداقل چهل درصد (۴۰٪) در سال آخر برنامه از طریق اجرای عملیات زیربنایی آب و خاک از جمله طرح‌های تجهیز و نوسازی، توسعه شبکه‌ها، زهکش‌ها و روش‌های نوین آبیاری و اجرای عملیات به زراعی و به‌نژادی

ب - تحویل آب موردنیاز کشاورزان به صورت حجمی براساس الگوی کشت هر منطقه و با استفاده از مشارکت بخش غیردولتی

ج - ارتقاء شاخص بهره‌وری مصرف آب در بخش کشاورزی و افزایش تولید محصول به ازاء واحد حجم مصرفی

د - گسترش مبارزه تلفیقی با آفات و بیماری‌های گیاهی، مصرف بهینه سموم، کودشیمیایی، مواد زیست‌شناختی (بیولوژیکی) و داروهای دامی و همچنین مبارزه زیست‌شناختی (بیولوژیکی) و توسعه کشت زیستی (ارگانیک) مدیریت تلفیقی تولید و اعمال استانداردهای ملی کنترل کیفی تولیدات و فرآورده‌های کشاورزی در راستای پوشش حداقل بیست و پنج درصد (۲۵٪) سطح تولید تا پایان برنامه

ه - برون‌سپاری فعالیت‌های غیرحاکمیتی و تصدیگری‌های بخش کشاورزی به بخش‌های خصوصی و تعاونی با تأکید بر به کارگیری کارشناسان تعیین‌صلاحیت‌شده عضو سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی و سازمان نظام دامپزشکی به عنوان ناظر و یا مشاور فنی مزارع کشاورزی و واحدهای دامی و دامپروری و آبی‌پروری، تعاونی‌ها و تشکلهای بخش کشاورزی

و - نوسازی ماشین‌آلات کشاورزی و خارج از رده‌کردن حداقل (۲۰۰) هزار دستگاه ماشین‌آلات فرسوده کشاورزی و توسعه ماشینی کردن (مکانیزاسیون) بر مبنای اقلیم و شرایط و همچنین قابلیت و توانایی کشاورزان هر منطقه به گونه‌ای که در پایان برنامه، ضریب نفوذ ماشینی کردن (مکانیزاسیون) از یک اسب بخار در هکتار سال ۱۳۸۸ به (۱/۵) اسب بخار در هکتار در سال آخر برنامه برسد.

ز - ترویج استفاده از کودهای آلی و زیستی (ارگانیک) در سطح مزارع و باغ‌های کشور حداقل در سقف یارانه سال آخر برنامه چهارم و افزایش میزان مصرف این گونه کودها به سی و پنج درصد (۳۵٪) کل کودهای مصرفی در پایان برنامه

ح - صدور سند مالکیت کلیه اراضی کشاورزی توسط سازمان ثبت اسناد و املاک کشور تا پایان برنامه
ط - گسترش پوشش بیمه تولیدات بخش کشاورزی و عوامل تولید به میزان حداقل پنجاه درصد (۵۰٪) تولیدات تا پایان برنامه

ی - دولت به منظور تجهیز منابع برای سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، بخشی از منابع خود را که در چهارچوب بودجه سالانه مشخص خواهد شد از طریق دستگاه اجرائی ذی‌ربط به عنوان کمک به تشکیل و افزایش سرمایه صندوق‌های غیردولتی حمایت از توسعه بخش کشاورزی و یا به صورت وجوه اداره شده در اختیار صندوق‌های مذکور قرار دهد. مبالغ پرداختی به صندوق‌ها به هزینه قطعی منظور می‌شود.

ماده ۱۴۴- به منظور حمایت از بخش کشاورزی، پایداری تولید و توسعه صادرات و رقابت‌پذیری و کاهش قیمت تمام‌شده وزارتخانه‌های صنایع و معادن، جهاد کشاورزی، بازرگانی و مسکن و شهرسازی با سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی هماهنگ

براساس تفاهم‌نامه‌ای که به تأیید معاونت می‌رسد، نسبت به حمایت هدفمند از استقرار و گسترش صنایع تبدیلی، تکمیلی و نگهداری محصولات اساسی کشاورزی توسط بخش غیردولتی در قطب‌های تولیدی اقدام نمایند.

ماده ۱۴۵- به منظور اقتصادی و رقابتی نمودن تولید و افزایش صادرات محصولات کشاورزی، ساماندهی مدیریت منابع، حفاظت از منابع پایه و ارزش افزایی و تکمیل زنجیره ارزش محصولات کشاورزی:

الف - حمایت از تولید محصولات کشاورزی در قالب جبران بخشی از یارانه سود و کارمزد تسهیلات بانکی، کمک‌های بلاعوض، پرداخت یارانه و سایر مشوق‌ها با اولویت رعایت الگوی کشت بهینه ملی - منطقه‌ای بر اساس آئین‌نامه‌ای است که به پیشنهاد وزارت جهاد کشاورزی به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ب - از ابتدای برنامه، وزارت بازرگانی و سایر اشخاص حقیقی و حقوقی اعم از دولتی و غیردولتی قبل از واردات کالاها و یا محصولات بخش کشاورزی اعم از خام و یا فرآوری‌شده و یا مواد اولیه غذایی موردنیاز صنایع غذایی و تبدیلی موظفند از وزارت جهاد کشاورزی مجوز لازم را اخذ نمایند. دولت مکلف است به منظور حمایت از تولیدات داخلی، برای واردات کلیه کالاها و محصولات بخش کشاورزی تعرفه مؤثر وضع نماید به گونه‌ای که نرخ مبادله همواره به نفع تولیدکننده داخلی باشد.

تبصره ۱- واردات نهاده‌های تولید بخش کشاورزی از قبیل بذر، نهال، کود و سم با هماهنگی و اخذ مجوز وزارت جهاد کشاورزی از اعمال تعرفه مؤثر مستثنی می‌باشد.

تبصره ۲- مسؤولیت انتخاب ابزار تعرفه‌ای، تعیین سهمیه مقداری، زمان ورود و مقدار تعرفه برای کالاهای کشاورزی و فرآورده‌های غذایی با وزارت جهاد کشاورزی خواهد بود.

ج - عملیات تولید، فرآوری، ذخیره‌سازی، قرنطینه و بازررسانی محصولات، نهاده‌ها و کالاهای کشاورزی نوظدید، ارائه خدمات نوین کشاورزی، عاملین و گواهی‌کنندگان فرآیندها براساس مقررات و استانداردهایی خواهد بود که توسط وزارت جهاد کشاورزی در سال اول برنامه تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ماده ۱۴۶- به منظور افزایش تولید و ارتقاء بهره‌وری و بازده زمین‌های کشاورزی در واحد هکتار، دولت حمایت‌های حقوقی و مالی لازم را از تشکیل تشکلهای حقوقی با اولویت تعاونی‌های تولید کشاورزی در جهت اعمال مدیریت واحد یا اتخاذ سیاست‌های تشویقی برای یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی به عمل می‌آورد.

ماده ۱۴۷- به منظور توانمندسازی ساختار مدیریت منابع طبیعی و آبخیزداری کشور اقدام‌های زیر انجام می‌شود:

الف - ارزش اقتصادی (کارکردهای بازاری و غیربازاری) منابع طبیعی، هزینه‌ها و منافع اجتماعی طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی، توسعه‌ای در مطالعات امکان‌سنجی طرح‌ها و پروژه‌ها ملاک عمل قرار گیرد.

ب - به منظور رفع معارض از اراضی دولتی و ملی، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور حسب مورد پس از تأیید

بالا ترین مقام دستگاه اجرایی مربوط، از پرداخت هزینه های دادرسی معاف است.

ج - وزارت جهاد کشاورزی (سازمان جنگل ها، مراتع و آبخیزداری کشور) موظف است ظرف مدت یک سال اول برنامه بدون رعایت تشریفات مناقصه، مدیریت، احداث، نگهداری، توسعه و بهره برداری پارک های جنگلی و مراتع قابل درختکاری، نهالستان های متروکه و اراضی واقع در کاربری های سبز و کمربند سبز شهرها را در محدوده و حریم شهرها با حفظ مالکیت دولت و کاربری طبق طرح مورد توافق شهرداری و سازمان مذکور بدون دریافت حقوق مالکانه به شهرداری مربوطه به منظور توسعه فضای سبز و استفاده بهینه واگذار نماید.

ماده ۱۴۸- دولت مکلف است جهت اصلاح الگوی بهره برداری از جنگل ها، مراتع و آب و خاک اقدامات زیر را انجام دهد:

الف - جایگزینی سوخت فسیلی و انرژی های تجدیدپذیر به جای سوخت هیزمی

ب - توسعه زراعت چوب و تشدید مبارزه با قاچاق چوب و محصولات جنگلی و مرتعی و حذف تعرفه واردات چوب و امکان واردات چوب عمل آوری نشده

ج - ساماندهی جنگل ها و حمایت از تولید دام به روش صنعتی

د - ساماندهی ساخت و ساز در مناطق جنگلی براساس قوانین و مقررات ذی ربط

ه - توسعه جنگل های دست کاشت

و - اجرای عملیات آبخیزداری تا سطح هشت میلیون هکتار تا پایان برنامه

ز - اجرای عملیات بیابان زدایی و کنترل کانون های بحران

تبصره - بهره برداری از جنگل ها فقط در چهارچوب مصوبات هیأت وزیران ممکن است و بهره برداری از مراتع و زیستگاه های طبیعی تنها بر مبنای توان بوم شناختی (اکولوژیک) و ضرورت حفظ آنها مجاز و مازاد بر آن ممنوع است. متخلف از احکام این تبصره علاوه بر جبران خسارت، ملزم به پرداخت جریمه ای معادل، تا دو برابر قیمت جنگل و یا مرتع و زیستگاه مورد بهره برداری یا تلف شده است.

ماده ۱۴۹- دولت مجاز است با هدف تأمین امنیت غذایی اقدامات زیر را انجام دهد:

الف - حمایت مالی از توسعه کشتارگاه های صنعتی و بهبود کشتارگاه های سنتی و نیمه صنعتی توسط بخش غیردولتی به منظور ارتقاء شاخص بهداشت کشتار انواع دام

ب - ارتقاء سطح کلی حمایت از کشاورزی به حداقل سی و پنج درصد (۳۵٪) ارزش تولید این بخش

ج - حمایت از افزایش تولید پروتئین حیوانی حاصل از انواع دام، طیور و آبزیان

تبصره ۱- وزارت جهاد کشاورزی مجاز است به منظور کنترل بیماری های دامی، تضمین سرمایه گذاری در بخش کشاورزی

و امنیت غذایی، از طریق ادارات و سازمان‌های تابعه و با همکاری سازمان نظام دامپزشکی، سامانه هوشمند مراقبت بیماری‌های دامی و هویت‌دارنمودن جمعیت دامی کشور را مستقر نماید.

تبصره ۲- دولت برنامه تأمین سلامت غذا از مزرعه تا سفره را طی سال اول برنامه تصویب و اقدامات قانونی لازم برای اجرای آن را به عمل آورد.

صنعت، معدن

ماده ۱۵۰- وزارت صنایع و معادن موظف است به منظور تحقق اهداف سند چشم‌انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران در قالب تدوین راهبرد (استراتژی) توسعه صنعتی و معدنی با هماهنگی معاونت در زیربخش‌های برگزیده صنعت و معدن، در جهت تحقق هدف رشد تولید صنعتی و معدنی با رعایت محورهای راهبردی ذیل به‌گونه‌ای اقدام کند که نرخ رشد ارزش افزوده بخش صنعت و معدن افزایش یابد:

الف - ارتقاء سطح رقابت‌مندی صنایع کشور با تأکید بر توسعه قابلیت‌های فناوری و انتقال نقطه اتکاء مزیت‌های نسبی از مواد اولیه و خام به توانایی‌های فناورانه (تکنولوژیک) و خلق مزیت‌های رقابتی

ب - متنوع‌سازی پایه صادرات صنعتی و افزایش سهم محصولات دارای پردازش بیشتر (صنایع نهایی) در صادرات

ج - توسعه پیوند مناسب صنایع کوچک، متوسط و بزرگ و شکل‌گیری خوشه‌های صنعتی و نشان تجاری (برند) و تمهید ادغام و شکل‌گیری بنگاه‌های بزرگ رقابت‌پذیر

د - توسعه زنجیره ارزش پایین‌دستی صنایع واسطه‌ای (پتروشیمی، فلزات اساسی، محصولات معدنی غیرفلزی) از طریق ترغیب گسترش سرمایه‌گذاری بخش‌های غیردولتی با تأکید بر ایجاد شهرک‌های صنعتی تخصصی غیردولتی

ه - افزایش توانمندی‌ها و قابلیت‌های طراحی، تدارک، ساخت، گسترش همکاری صنعت و دانشگاه، ساخت تجهیزات و ماشین‌آلات صنعتی، تعمیق تعامل صنایع با شهرک‌های فناوری و پارک‌های علم و فناوری و افزایش مستمر سهم صنایع مبتنی بر فناوری‌های برتر (صنایع نوین) در ترکیب تولید صنعتی، نوسازی و ارتقاء بهره‌وری صنایع و معادن

و - تقویت ساز و کارهای تمهیدی و نظارتی اجرای "قانون حداکثر استفاده از توان فنی و مهندسی تولیدی و صنعتی و اجرائی کشور در اجرای پروژه‌ها و ایجاد تسهیلات به منظور صدور خدمات مصوب ۱۳۷۵/۱۲/۱۲"

تبصره - کلیه فعالیت‌ها و اقدامات غیرحاکمیتی مذکور در این ماده توسط بخش‌های غیردولتی انجام می‌پذیرد.

ماده ۱۵۱-

الف - به منظور حمایت از سرمایه‌گذاری خطرپذیر در صنایع نوین به دولت اجازه داده می‌شود بخشی از سرجمع کل تسهیلات اعطائی سالانه به بخش‌های خصوصی و تعاونی که در قالب اعتبارات وجوه اداره‌شده برای صنایع نوین در

بودجه‌های سالانه منظور می‌شود شامل سود و کارمزد تسهیلات اعطائی را مورد بخشودگی قرار دهد.

آئین‌نامه اجرائی این بند مشتمل بر تعریف دامنه شمول صنایع نوین و دستورالعمل بخشودگی به پیشنهاد مشترک وزارت صنایع و معادن، معاونت، اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران و اتاق تعاون ظرف شش‌ماه پس از ابلاغ این قانون به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ب - عنوان صندوق " حمایت از تحقیقات و توسعه صنایع الکترونیک " به صندوق " حمایت از صنایع نوین " تغییر می‌یابد. اساسنامه صندوق مزبور به تصویب مجلس شورای اسلامی می‌رسد.

ماده ۱۵۲- به دولت اجازه داده می‌شود در جهت تقویت سازمان‌های توسعه‌ای از طریق اعمال اصلاحات لازم در اساسنامه و مقررات ناظر بر آنها و حذف موانع سرمایه‌گذاری صنعتی و معدنی با رویکرد تحرک، کارآیی، خوداتکائی و خطرپذیری (ریسک) براساس مصوبات هیأت وزیران و با رعایت قانون نحوه اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی اقدام قانونی به عمل آورد.

ماده ۱۵۳- به منظور تحرک بیشتر تشکلهای صنفی - حرفه‌ای غیردولتی فعال در بخش صنعت و معدن و استفاده از این تشکلهای در پیشبرد برنامه‌ها و سیاستگذاری‌ها، دولت مجاز است جهت بسترسازی برای این تشکلهای متناسب با اهداف راهبرد صنعتی، برای ایجاد نظام مهندسی صنعت به شکل خود انتظام فقط با استفاده از منابع بخش‌های غیردولتی، اقدام لازم را به عمل آورد.

ماده ۱۵۴- طبقه‌بندی واحدهای تولیدی و نحوه اعطاء تسهیلات و تخفیفات به آنها متناسب با میزان تولید، منطقه، رشته‌های صنعتی و معدنی مطابق مصوبه شورای اقتصاد است.

ماده ۱۵۵- کلیه دستگاه‌های اجرائی مکلفند در اجرای پروژه‌های فنی و عمرانی خود ضوابط، مقررات و معیارهای فنی و استانداردهای ملی را رعایت نمایند. خرید هرگونه کالا و خدمات مشمول استاندارد اجباری که فاقد علامت استاندارد ملی ایران باشد توسط دستگاه‌های اجرائی موضوع این ماده ممنوع است.

ماده ۱۵۶- به منظور توسعه صنایع میانی پتروشیمی و گسترش زنجیره ارزش صادراتی آن: شهرک‌های تخصصی غیردولتی که به منظور توسعه زنجیره‌های ارزش متانول، آمونیاک، استایرن و بوتادین با تصویب دولت تأسیس می‌گردند مشمول مقررات و مزایای مربوط به قانون تأسیس شرکت شهرک‌های صنعتی ایران مصوب ۱۳۶۲ و اصلاحات بعدی آن بدون وابستگی به وزارت صنایع و معادن خواهند بود.

درآمدهای حاصل از قراردادهای بلندمدت تأمین خوراک صنایع میانی پتروشیمی از معافیت‌های صادرات غیرنفتی برخوردارند. آئین‌نامه این ماده مشتمل بر دامنه صنایع مشمول و چهارچوب قراردادهای بلندمدت و سایر ضوابط مربوطه توسط معاونت با همکاری سایر دستگاه‌های مرتبط تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ماده ۱۵۷- در جهت توسعه فعالیت‌های معدنی و ارتقاء نقش معدن در اقتصاد ملی دولت موظف است در سقف بودجه سنواتی:

الف - نقشه‌های پایه زمین‌شناسی، شناسایی، پی‌جویی و اکتشاف عمومی کلیه ظرفیت‌های (پتانسیل‌های) معدنی کشور را تهیه و پس از بلوک‌بندی محدوده‌ها، ادامه عملیات را به بخش غیردولتی واگذار نماید.

ب - به منظور ساماندهی امر اکتشاف در کشور، پایگاه جامع علوم زمین را با استفاده از اطلاعات کلیه دستگاه‌های ذی‌ربط تا سال دوم برنامه راه‌اندازی کند.

ج - نسبت به تکمیل زیرساخت‌های لازم برای معادن بزرگ و مناطق معدنی و صنایع انرژی‌بر معدنی کمک نماید.

ماده ۱۵۸- در راستای حمایت از استقرار صنایع در شهرک‌ها و نواحی صنعتی و رقابت‌پذیری تولیدات صنعتی و معدنی:

الف - به دولت اجازه داده می‌شود در قالب بودجه‌های سنواتی کمک‌های لازم به شهرک‌ها و نواحی صنعتی دولتی و غیردولتی به ویژه در امور تأمین راه، آب، برق، گاز و تلفن تا ورودی واحدهای مستقر در این شهرک‌ها را در مناطق انجام دهد. دستورالعمل این بند با پیشنهاد وزارت صنایع و معادن به تأیید معاونت می‌رسد.

ب - صدور پروانه بهره‌برداری برای واحدهای صنعتی احداث‌شده با رعایت ضوابط مربوط بلامانع است.

ج - جمله " صدور پروانه تأسیس تنها در مواردی که برخوردار از معافیت مالیاتی می‌باشد مجاز است " از انتهای ماده (۶۶) قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت حذف می‌شود.

ماده ۱۵۹- به منظور تسهیل و تشویق سرمایه‌گذاری صنعتی و معدنی در کشور اقدامات زیر انجام می‌شود:

ب - میزان معافیت مالیاتی واحدهای صنعتی و معدنی مناطق کمترتوسعه‌یافته تا سقف معافیت‌های منظور شده در مناطق آزاد تجاری - صنعتی افزایش می‌یابد.

ماده ۱۶۰- تولید انواع خودرو با سوخت دیزل و ورود آن با رعایت قانون ارتقاء کیفی تولید خودرو و سایر تولیدات صنعتی داخلی به کشور آزاد است.

حمل و نقل

ماده ۱۶۳ -

الف - به منظور تأمین منابع مورد نیاز جهت توسعه و نگهداری و بهره‌برداری امور حمل و نقل جاده‌ای به سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای اجازه داده می‌شود از جابه‌جایی کالا و مسافر در جاده‌های کشور به استثناء جاده‌های روستایی و عشایری براساس تن کیلومتر و نفر کیلومتر با پیشنهاد مجمع عمومی سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای و با تصویب شورای اقتصاد عوارض وصول نماید.

و - به منظور بهره‌برداری بهینه از ظرفیت‌ها و موقعیت جغرافیایی کشور: ۱- وزارت راه و ترابری با هماهنگی و مشارکت مرکز آمار ایران موظف است تا پایان سال دوم برنامه نسبت به ایجاد بانک جامع حمل و نقل کشور و استقرار سامانه اطلاعات جامع حوادث و سوانح حمل و نقل دربرگیرنده اطلاعات دریافتی از پلیس، بخش بهداشت و درمان کشور، سازمان‌های راهداری، هواپیمایی کشوری و بنادر و دریانوردی، شرکت راه‌آهن و سایر سازمان‌های ذی‌ربط با هدف تجمیع، شفاف‌سازی و ارائه داده‌ها و اطلاعات صحیح و قابل استفاده در تحلیل و تدوین اهداف و برنامه‌های ملی ایمنی اقدام نماید. گزارش آماری حمل و نقل کشور همه ساله توسط مرکز آمار ایران تدوین و منتشر می‌شود.

۲ - طرح جامع حمل و نقل کشور با هدف پاسخگویی به تقاضاهای بالفعل و بالقوه و دستیابی به جایگاه مناسب در حوزه‌های ایمنی، انرژی، اقتصاد، حمل و نقل و محیط زیست تا پایان سال سوم برنامه به تصویب هیأت وزیران می‌رسد. از زمان تصویب طرح جامع، شروع کلیه طرح‌های جدید توسعه و ساخت زیربنای حمل و نقل، فقط براساس این طرح و در قالب بودجه سنواتی قابل اجراء است.

۳- دولت موظف است ساز و کارهای قانونی لازم به منظور کاهش سالانه ده درصد (۱۰٪) میزان تلفات جانی ناشی از تصادفات رانندگی در جاده‌های کشور در طول برنامه را فراهم نماید.

ز - به منظور تسهیل تجارت، رقابت‌پذیرکردن فعالیت‌های حمل و نقل با توجه به مزیت‌های نسبی در زنجیره عرضه و خدمات ترابری منطقه‌ای و بین‌المللی، دولت مجاز است:

۴- از ایجاد پارک‌های پشتیبانی (لجستیک)، احداث پایانه‌ها، شهرک‌های حمل و نقل ترکیبی مسافری و باری و گسترش بنادر خشک توسط بخش خصوصی و تعاونی حمایت نماید.

ماده ۱۶۴- به دولت اجازه داده می‌شود به منظور ایجاد رویکرد توسعه‌ای در شبکه حمل و نقل ریلی و افزایش سهم بار و مسافر توسط بخش‌های خصوصی و تعاونی و با هدف تفکیک وظایف حاکمیتی و تصدی‌گری در حمل و نقل نسبت به اصلاح ساختار و تغییر اساسنامه راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران و واگذاری بخش‌های غیرحاکمیتی آن به بخش‌های خصوصی و تعاونی و ایجاد ظرفیت‌های جدید توسط بخش‌های خصوصی و تعاونی اقدام قانونی معمول و زمینه استفاده از منابع داخلی و خارجی را برای رشد و توسعه فعالیت‌های ریلی فراهم نماید.

فصل ششم - توسعه منطقه‌ای

فصل ششم توسعه منطقه‌ای شامل دو بخش محیط زیست و توسعه روستایی می‌باشد. در این فصل چند موضوع بسترسازی توسعه منطقه‌ای مانند نهاد شورای برنامه‌ریزی توسعه استان، شورای آمایش استان و نظام ارزیابی راهبردی محیطی برای تنظیم راهبردهای کلی توسعه مناطق، شاخص اثرات محیطی، توسعه و شاخص ظرفیت زیستی، اعمال شاخص‌های پایداری منطقه‌ای و ملی و پایش برنامه‌ها و

طرح‌های توسعه‌ای منطقه‌ای و موضوعی پیش بینی شده است. همچنین نقش محیط زیست و حفاظت از آن در این بخش بسیار مورد توجه قرار گرفته است.

ماده ۱۷۸-

الف- به‌منظور تصمیم‌گیری، تصویب، هدایت، هماهنگی و نظارت در امور برنامه‌ریزی و بودجه استان‌ها، در چهارچوب برنامه‌ها و سیاست‌ها و خط‌مشی‌های کلان کشور، شورای برنامه‌ریزی و توسعه هر استان به ریاست استاندار و اعضاء زیر تشکیل می‌شود:

۱- رئیس واحد استانی وزارتخانه‌های دارای واحد استانی (یک نفر)

۲- معاون برنامه‌ریزی استان

۳- مدیرکل تربیت‌بدنی استان

۴- رئیس سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان

۵- مدیرکل حفاظت محیط زیست استان

۶- فرمانداران (حسب مورد)

۷- فرمانده بسیج استان

تبصره - در مورد وزارتخانه‌هایی که چند واحد استانی دارند یک نفر از رؤسای واحدهای تابعه استان به انتخاب وزیر در جلسات شورا شرکت می‌کند.

ماده ۱۷۹- به‌منظور تمرکززدایی و افزایش اختیارات در جهت توسعه و عمران استان‌ها، نظام درآمد - هزینه استانی به‌شرح زیر ساماندهی می‌گردد:

الف - بودجه سالانه استانی شامل منابع استانی اعم از درآمد استانی، درآمد اختصاصی، واگذاری دارائی‌های مالی و سرمایه‌ای و سهم از منابع ملی و همچنین مصارف استانی اعم از اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارائی‌های سرمایه‌ای و مالی هرکدام به صورت سرجمع در قوانین بودجه سنواتی درج می‌گردد. توزیع " دستگاه - برنامه " اعتبارات هزینه‌ای و توزیع سرجمع اعتبارات تملک دارائی‌های سرمایه‌ای شهرستان‌ها برعهده شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان است.

تبصره - اعتبار پروژه‌هایی که ماهیت استانی داشته و یا در چند شهرستان قرار می‌گیرند به‌طور مستقیم و توسط شورا به صورت مجزا تعیین می‌گردد.

ب - سند بودجه سالانه استان که تعهدات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان و معاونت را مشخص می‌نماید در قالب قراردادی تنظیم و بین رئیس شورا و معاونت مبادله می‌گردد. قالب قرارداد مذکور و دستورالعمل مربوط توسط معاونت تهیه و ابلاغ می‌شود.

ج - در هر استان، خزانه معین استان وابسته به خزانه‌داری کل و زیرنظر اداره کل امور اقتصادی و دارائی استان تشکیل می‌شود. خزانه‌داری کل موظف است برای هریک از خزانه‌های معین استان یک حساب به‌عنوان " حساب خزانه‌داری کل "

(خزانه معین استان) در مرکز استان افتتاح نماید و در ابتدای هر سال نیز میزان تنخواه‌گردان هر استان را متناسب با اعتبارات مصوب هزینه‌ای و تملک دارائی‌های سرمایه‌ای آن استان محاسبه و حداکثر تا بیستم فروردین ماه به "حساب خزانه‌داری کل" (خزانه معین استان) واریز نماید.

د - به منظور تخصیص اعتبارات استانی در اختیار استان با لحاظ وضعیت تحقق درآمدها، سیاست‌ها و خط‌مشی‌های کلی ناظر بر بودجه عمومی دولت، کمیته تخصیص اعتبارات استان با مسؤولیت استاندارد و عضویت معاون برنامه‌ریزی استان و رئیس سازمان امور اقتصادی و دارائی استان تشکیل می‌شود.

ه - به تناسب واگذاری و اجرای فعالیت‌ها و طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای ملی به استانی، معاونت علاوه بر اعتبارات تملک دارائی سرمایه‌ای مذکور در طول سال بخش مربوط از اعتبارات هزینه‌ای دستگاه‌های اجرائی ملی با تشخیص معاونت به استان‌ها منتقل می‌شود.

ماده ۱۸۰- در راستای تحقق اصل چهل و هشتم (۴۸) قانون اساسی، سیاست‌های کلی و جهت حصول به اهداف چشم‌انداز و به منظور استفاده متوازن از امکانات کشور و توزیع عادلانه و رفع تبعیض و ارتقاء سطح مناطق کمترتوسعه‌یافته و تحقق پیشرفت و عدالت، دولت مکلف است در توزیع منابع عمومی و یارانه سود تسهیلات به نحوی عمل نماید که فاصله شاخص برخورداری شهرستان‌های با کمتر از سطح متوسط کشور در پایان برنامه چهارم در بخش‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیربنایی و امنیتی در هر سال برنامه حداقل ده درصد (۱۰٪) به سطح یادشده نزدیک شود.

معادل دو درصد (۲٪) از اعتبارات بودجه عمومی دولت در قالب ردیف‌های مشخص برای مصارف معین در بودجه سنواتی در اختیار معاونت قرار می‌گیرد تا در راستای تحقق اهداف فوق توزیع و هزینه شود.

ماده ۱۸۱- به منظور ارتقاء نظام برنامه‌ریزی کشور با لحاظ نمودن دو اصل آمایش سرزمین و پایداری محیطی در کلیه فعالیت‌های توسعه‌ای و سرمایه‌گذاری‌های ملی و استانی، ایجاد هماهنگی بخشی، منطقه‌ای و بخشی - منطقه‌ای و رعایت عدالت در توزیع منابع و فرصت‌ها، توسعه متوازن مناطق، ارتقاء توانمندی‌های مدیریتی استان‌ها و انتقال اختیارات اجرائی به استان‌ها و تمرکز امور حاکمیتی در مرکز، ساز و کارها و شاخص‌های لازم به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

تبصره - هرگونه تخفیف، بخشودگی حقوق و عوارض شهرداری‌ها توسط دولت و قوانین مصوب منوط به تأمین آن از بودجه عمومی سالانه کشور است. در غیر این صورت بخشودگی و تخفیف حقوق و عوارض شهرداری ممنوع است.

ماده ۱۸۲- به منظور هماهنگی و نظارت بر تهیه و اجرای برنامه‌ها و طرح‌های توسعه سرزمینی، "شورای آمایش

سرزمین" با مسؤولیت معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور و با شرح وظایف اصلی ذیل تشکیل می‌شود:

الف - تدوین، تصویب و نظارت بر استقرار "نظام یکپارچه برنامه‌ریزی و مدیریت توسعه سرزمینی" و تنظیم روابط ارکان اصلی آن.

ب - بررسی و تصویب برنامه‌ها و طرح‌های توسعه سرزمینی در سطوح ملی، منطقه‌ای و استانی و نظارت بر اجرای آن‌ها
دو نفر از اعضای کمیسیون‌های برنامه و بودجه و محاسبات و عمران مجلس شورای اسلامی به انتخاب مجلس به عنوان

عضو ناظر در جلسات شورا شرکت می‌نمایند.

آئین‌نامه اجرائی این ماده شامل شرح وظایف تفصیلی، مسؤولیت‌ها، اختیارات و ارکان شورا حداکثر ظرف شش ماه پس از تصویب این قانون به پیشنهاد معاونت (دبیرخانه) به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

تبصره - ترکیب اعضاء شورا علاوه بر معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور عبارتند از: وزیران کشور، اطلاعات، جهاد کشاورزی، اقتصادی و دارائی، مسکن و شهرسازی، دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و رئیس سازمان حفاظت محیط زیست و سه نفر صاحب‌نظر شاغل در دستگاه‌های اجرائی به انتخاب رئیس‌جمهور.

ماده ۱۸۳- دستگاه‌های اجرائی مکلفند برنامه‌های عملیاتی خود را به گونه‌ای تنظیم نمایند که زمینه تحقق جهت‌گیری‌های آمایش سرزمین را فراهم آورد.

تبصره ۱- مسؤولیت پیگیری و نظارت بر تحقق مفاد این ماده بر عهده معاونت است.

تبصره ۲- به شورای اقتصاد اجازه داده می‌شود با پیشنهاد شورای آمایش سرزمین در چهارچوب قوانین مربوطه کشور، سیاست‌های تشویقی و بازدارنده، از جمله یارانه سود و کارمزد تسهیلات بانکی، تعرفه‌ها، عوارض و سایر مقررات را برای فعالیت‌ها و مناطق مختلف کشور به گونه‌ای تنظیم نماید که برنامه‌ها، اقدام‌ها و سرمایه‌گذاری‌های بخش‌های عمومی و غیردولتی در راستای تحقق جهت‌گیری‌های آمایش سرزمین هدایت شوند.

مصوبات شورای اقتصاد از طریق دبیرخانه (معاونت) ابلاغ می‌شود.

ماده ۱۸۴- به منظور تحقق اهداف مندرج در اصل پنجاهم (۵۰) قانون اساسی، "نظام ارزیابی راهبردی محیطی" در سطوح ملی، منطقه‌ای و موضوعی براساس محورهای ذیل تدوین و به‌اجراء در می‌آید:

الف - راهبردهای کلی توسعه مناطق و منظور نمودن اثرات تجمعی این راهبردها

ب - شاخص اثرات محیطی توسعه و شاخص ظرفیت زیستی

ج - اعمال شاخص‌های پایداری منطقه‌ای و ملی

د - پایش برنامه‌ها و طرح‌های توسعه‌ای منطقه‌ای و موضوعی

هـ - برنامه توانمندسازی و تعیین ساز و کار اجرائی ارزیابی راهبردی محیطی

تبصره ۱- شورای عالی حفاظت محیط زیست، نهاد ملی مسؤول ارزیابی راهبردی محیطی طرح‌ها و برنامه‌های توسعه ملی - موضوعی است.

تبصره ۲- شوراهای هماهنگی توسعه منطقه‌ای، مسؤول ارزیابی راهبردی محیطی برنامه‌های توسعه منطقه‌ای براساس ضوابط مصوب شورای عالی حفاظت محیط زیست می‌باشند.

تبصره ۳- شورای عالی اداری مکلف است وظایف اجرائی شورای عالی حفاظت محیط زیست را به واحدهای استانی سازمان حفاظت محیط زیست تفویض نماید.

آئین‌نامه اجرائی این ماده شامل فرآیند و ساز و کارهای اجرائی ارزیابی راهبردی به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ماده ۱۸۵- به منظور بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی و پایه، نظام شاخص‌های پایداری محیطی تا سال دوم برنامه در چهارچوب موارد ذیل تهیه و به اجرا در می‌آید:

الف - تدوین مدل ملی شاخص‌های پایداری

ب - ایجاد بانک داده و اطلاعات شاخص‌های پایداری

ج - تعیین شاخص‌های پایداری و کمی‌نمودن آن برای سال‌های برنامه

د - تعیین ضوابط و معیارهای پایداری ناظر بر متعادل‌سازی بار محیطی و کنترل اثرات توسعه بر محیط طبیعی و انسانی
آئین‌نامه اجرائی این ماده شامل دستگاه‌های اجرائی مسؤول و همکار، رویکردهای کلی و زمانبندی تدوین و اجرای نظام و مراجع تصویب آن به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ماده ۱۸۶- به دولت اجازه داده می‌شود نسبت به تدوین برنامه جامع تقسیمات کشوری، دربردارنده شاخص‌های ناظر بر بازنگری واحدهای تقسیماتی موجود برای ایجاد سطوح تقسیمات کشوری جدید با جهت‌گیری عدم تمرکز و تفویض اختیار به مدیران محلی و تقویت نقش استانداران به عنوان نمایندگان عالی دولت در استان‌ها، اقدام نماید.

محیط زیست

ماده ۱۸۷-

الف - به دولت اجازه داده می‌شود به منظور حفاظت، احیاء و بهره‌برداری پایدار از محیط زیست، منابع طبیعی و تنوع زیستی حداکثر تا پایان سال دوم برنامه نسبت به موارد زیر اقدام قانونی انجام دهد:

۱- تدوین و اجرای برنامه مدیریت یکپارچه زیست بومی و برنامه عملیاتی حفاظت و بهره‌برداری پایدار از تنوع زیستی زیست بوم‌های حساس و شکننده کشور.

ماده ۱۸۸- به منظور تسهیل امر سرمایه‌گذاری، سازمان حفاظت محیط زیست با همکاری وزارتخانه‌های صنایع و معادن و جهاد کشاورزی و با هماهنگی معاونت، ضوابط و استانداردهای زیست‌محیطی مشخص، شفاف و ثابت را در چهارچوب قوانین برای یک دوره زمانی پنج‌ساله تدوین و جهت درج در کتاب راهنمای سرمایه‌گذاری موضوع تبصره (۳) ماده (۷) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی ظرف شش ماه اول برنامه ارائه نماید. کلیه واحدهای تولیدی، صنعتی، عمرانی، خدماتی و زیربنایی موظف به رعایت ضوابط و استانداردهای فوق می‌باشند.
از سال دوم برنامه هرگونه الزام به اخذ مجوز موردی از دستگاه‌های متولی به جز صنایع بزرگ موضوع ماده (۱۰۵) قانون برنامه سوم توسعه، لغو و اعمال سیاست‌های مزبور از طریق کنترل اعمال ضوابط انجام می‌شود.

ب - نظام اطلاعات زیست محیطی کشور را در سطوح منطقه‌ای، ملی و استانی تا پایان سال اول برنامه پنجم ایجاد نماید تا زمینه پایش، اطلاع‌رسانی و ارزیابی زیست محیطی فراهم گردد. دستگاه‌های ذی‌ربط مکلفند در تدوین و اجرائی نمودن این نظام همکاری نمایند.

ماده ۱۹۰- کلیه دستگاه‌های اجرائی و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی موظفند جهت کاهش اعتبارات هزینه‌ای دولت، اعمال سیاست‌های مصرف بهینه منابع پایه و محیط‌زیست برای اجرای برنامه مدیریت سبز شامل مدیریت مصرف انرژی، آب، مواد اولیه و تجهیزات (شامل کاغذ)، کاهش مواد زائد جامد و بازیافت آنها (در ساختمان‌ها و وسایط نقلیه) طبق آئین‌نامه‌ای که توسط سازمان حفاظت محیط زیست و معاونت با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید اقدام نمایند.

ماده ۱۹۱-

الف - برنامه مدیریت زیست بومی در زیست بوم‌های حساس، به ویژه دریاچه ارومیه تهیه و به مرحله اجرا در می‌آید. سازمان حفاظت محیط زیست با همکاری معاونت و وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی، آئین‌نامه اجرائی این ماده را تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسانند.

ماده ۱۹۲- به منظور کاهش عوامل آلوده‌کننده و مخرب محیط زیست کلیه واحدهای بزرگ تولیدی، صنعتی، عمرانی، خدماتی و زیربنایی موظفند:

الف - طرح‌ها و پروژه‌های بزرگ تولیدی، خدماتی و عمرانی خود را پیش از اجرا و در مرحله انجام مطالعات امکان‌سنجی و مکان‌یابی براساس ضوابط مصوب شورای عالی حفاظت محیط زیست مورد ارزیابی اثرات زیست محیطی قرار دهند. رعایت نتیجه ارزیابی‌ها توسط مجریان طرح‌ها و پروژه‌ها الزامی است.

ب - نسبت به نمونه‌برداری و اندازه‌گیری آلودگی و تخریب زیست محیطی خود اقدام و نتیجه را در چهارچوب خوداظهاری به سازمان حفاظت محیط زیست ارائه نمایند. واحدهایی که قابلیت و ضرورت نصب و راه‌اندازی سامانه (سیستم) پایش لحظه‌ای و مداوم را دارند باید تا پایان سال سوم برنامه، نسبت به نصب و راه‌اندازی سامانه (سیستم)‌های مذکور اقدام نمایند. متخلفین مشمول ماده (۳۰) قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۷۴/۲/۳ می‌شوند.

ج - مشخصات فنی خود را به نحوی ارتقاء دهند که با ضوابط و استانداردهای محیط زیست و کاهش آلودگی و تخریب منابع پایه بالاخص منابع طبیعی و آب تطبیق یابد.

ماده ۱۹۳-

ب - سازمان حفاظت محیط زیست مکلف است تمهیدات لازم را برای کاهش آلودگی هوا تا حد استانداردهای جهانی با اولویت شناسایی کانون‌های انتشار ریزگردها و مهار آن، کنترل و کاهش میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای را فراهم آورد.

ج - از سال دوم برنامه، هرگونه بهره‌برداری صنعتی و معدنی جدید از تالاب‌های داخلی مطلقاً ممنوع است.

د - با توجه به شرایط ویژه تالاب‌های کشور از منظر اقتصادی، کشاورزی، زیست بومی، تنوع زیستی و گردشگری و وجود مراتع و اراضی زراعی مطلوب در اطراف آنها و وجود چالش‌های جدی در تخصیص منابع آب در این مناطق و به‌طور کلی، پیچیدگی و شکنندگی زیست بوم طبیعی این مناطق، دولت مکلف است در سال اول برنامه، با ساماندهی مجدد سازمان‌های موجود در بخش‌های آب، کشاورزی، منابع طبیعی، محیط زیست و گردشگری، نسبت به اعمال مدیریت یکپارچه با مشارکت بهره‌برداران در دشت‌های اطراف این تالاب‌ها اقدام نماید.

توسعه روستایی

ماده ۱۹۴- دولت مکلف است به منظور بهبود وضعیت روستاها در زمینه سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، راهبری، نظارت و هماهنگی بین دستگاه‌های اجرائی، ارتقاء سطح درآمد و کیفیت زندگی روستائیان و کشاورزان و کاهش نابرابری‌های موجود بین جامعه روستایی، عشایری و جامعه شهری، حمایت لازم را از اقدامات زیر به عمل آورد:

الف - ارتقاء شاخص‌های توسعه روستایی و ارائه خدمات نوین و تهیه برنامه اولویت‌بندی خدمات روستایی با توجه به شرایط منطقه‌ای و محلی

ب - حمایت از گسترش کشاورزی صنعتی و صنایع روستایی با اولویت توسعه خوشه‌ها و زنجیره‌های صنعتی - کشاورزی کوچک و متوسط که بخش اعظم نهاده‌ها و عوامل تولید آن در جغرافیای روستایی وجود دارد و همچنین صنایع دستی و خدمات گردشگری و ایجاد و توسعه بازارهای محلی با اولویت مراکز دهستان‌های دارای قابلیت توسعه

ح - ساماندهی روستاها در قالب مجموعه‌های روستایی به منظور خدمات‌رسانی بهتر و مؤثرتر

ط - احداث، ترمیم و نگهداری و ایمن‌سازی شبکه راه‌های روستایی

ی - ارتقاء شاخصهای توسعه عشایر از طریق اسکان و ساماندهی خانوارها

ل - اقدام قانونی در جهت ایجاد شرکت شهرک‌های کشاورزی با اصلاح اساسنامه یکی از شرکت‌های مادر تخصصی موجود در چهارچوب سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی به منظور هدایت، راهبری و احداث و توسعه زیرساخت‌های مجتمع‌های کشاورزی، دامی و شیلاتی

م - سرمایه‌گذاری مشترک با بخش‌های غیردولتی تا سقف چهل و نه درصد (۴۹٪) در چهارچوب سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی و از طریق شرکت مادر تخصصی "حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی" و شرکت مادر تخصصی "مدیریت منابع آب ایران"، در زمینه توسعه کشاورزی با فناوری نوین، اقتصادی و بهره‌ور و طرح‌های زیربنایی و نوپدید در بخش‌های کشاورزی و منابع آب و توسعه مناطق روستایی و جوان‌سازی بافت جمعیتی مناطق روستایی و عشایری

فصل هفتم - دفاعی، سیاسی و امنیتی

در این فصل در بحث سیاسی امنیتی تهیه طرح جامع امنیت پایدار مناطق مرزی پیش‌بینی شده است. در بخش سیاست خارجی نیز تعامل و همکاری با کشورهای همسایه و منطقه مورد تأکید قرار گرفته است.

امور دفاعی

ماده ۱۹۸- به منظور کاهش آسیب‌پذیری زیرساخت‌ها، ارتقاء پایداری ملی، حفاظت از مردم و منابع ملی کشور و تضمین تداوم خدمات به آنان در راستای تکمیل چرخه دفاع غیرنظامی، اقدامات زیر انجام می‌شود:

الف - تدوین استانداردهای فنی مورد نیاز پدافند غیرعامل طی سال اول برنامه

سیاسی، امنیتی

ماده ۲۰۳- در راستای تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی و کنترل مؤثر مرزها، وزارت کشور موظف است با همکاری وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارائی، دادگستری، اطلاعات و نیروی انتظامی و سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های ذی‌ربط طرح جامع امنیت پایدار مناطق مرزی را تا پایان سال اول برنامه تهیه و به تصویب شورای عالی امنیت ملی برساند به گونه‌ای که تا پایان برنامه طرح‌های مصوب کنترل و انسداد مرزها به صورت کامل اجراء گردد.

تبصره - طرح جامع شامل کنترل، مدیریت، حریم امنیتی، اقدام‌های عمرانی، انسدادی، اطلاعاتی، علمی، تجهیزاتی،

فرهنگی و اجتماعی، اقتصادی و تقویت مرزبانی، به کارگیری بسیج و نیروی مردمی است. هرگونه اقدام در مرزها و مناطق مرزی براساس برنامه و شاخص‌های مندرج در این طرح صورت می‌پذیرد.

ماده ۲۰۴- در راستای ارتقاء و تقویت اقتصاد و معیشت مرزنشینان با رعایت ملاحظات و تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی، دولت حمایت مالی و حقوقی لازم را از استقرار صنایع و شکل‌گیری تعاونی‌های مرزنشینان و حق بهره‌برداری از زمین‌های مستعد کشاورزی و استفاده حداکثری از منابع طبیعی و گردشگری در مناطق مرزی به عمل می‌آورد.

تبصره - به منظور هدایت و ارائه زیرساخت‌های مناسب توسعه صنعتی مناطق مرزی، افزایش مراودات اقتصادی - اجتماعی با کشورهای همسایه و نیز گسترش بازار تولیدات مناطق مرزی، اولویت استقرار صنایع در مناطق مزبور، با شهرک‌های صنعتی مرزی و واقع در مرزها خواهد بود.

سیاست خارجی

ماده ۲۱۰- ج - همکاری با کشورهای منطقه و اسلامی و نیز استفاده از سایر ظرفیت‌های اقتصادی، حقوقی، سیاسی، فرهنگی، رسانه‌ای و بین‌المللی برای کاهش حضور نظامی بیگانگان در منطقه

د - تقویت روابط حسنه با همسایگان، اعتمادسازی، تنش‌زدایی و همگرایی با کشورهای منطقه و اسلامی به ویژه حوزه تمدن ایران اسلامی

ه - تقویت دیپلماسی اقتصادی از طریق حمایت جدی از فعالیت‌های اقتصادی به ویژه بخش غیردولتی و ایجاد زمینه‌های لازم برای رابطه و حضور بخش مذکور در دیگر کشورها و منطقه جنوب غربی آسیا به ویژه کشورهای همسایه و اسلامی

ز - ارتقاء مدیریت ایران در حوزه اقتصادی در منطقه به ویژه در حوزه توزیع و عبور (ترانزیت) انرژی و تلاش برای قرار گرفتن در مسیرهای انتقال انرژی در منطقه

فصل هشتم - حقوقی قضائی

در این فصل مباحث بخشی - سرزمینی است.

فصل نهم - بودجه و نظارت

در این فصل مباحث افزایش کارآمدی و اثربخشی سرمایه‌گذاری‌ها، اهداف رشد اقتصادی و کاهش عدم تعادل‌ها مورد توجه است که در برنامه‌ریزی آمایش نیز مورد توجه قرار گرفته است.

ماده ۲۱۴- دولت موظف است به منظور افزایش کارآمدی و اثربخشی طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای با رعایت قانون نحوه اجرای اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی اقدامات زیر را به اجرا درآورد:

الف - نظام فنی و اجرایی مصوب ۱۳۸۵ را با رویکردهای نتیجه‌گرا و کنترل هر سه عامل هزینه، زمان و کیفیت در اجرای پروژه، تا سال سوم برنامه اصلاح و از سال چهارم به مورد اجرا گذارد.

ب - روش‌های اجرایی مناسب از قبیل "تأمین منابع مالی، ساخت، بهره‌برداری و واگذاری"، "تأمین منابع مالی، ساخت و بهره‌برداری"، "طرح و ساخت کلید در دست"، "مشارکت بخش عمومی - خصوصی" و یا "ساخت، بهره‌برداری و مالکیت" را با پیش‌بینی تضمین‌های کافی به کارگیرد.

ماده ۲۱۹- به منظور استقرار نظام بودجه‌ریزی عملیاتی، دولت موظف است تا پایان سال دوم برنامه به تدریج زمینه‌های لازم را برای تهیه بودجه به روش عملیاتی در کلیه دستگاه‌های اجرایی فراهم آورد به نحوی که لایحه بودجه سال سوم برنامه به روش مذکور تهیه، تدوین و تقدیم مجلس شورای اسلامی شود. دستورالعمل اجرایی توسط معاونت تهیه و ابلاغ می‌شود. همچنین در اجرای بند (۳۲) سیاست‌های کلی برنامه پنجم و استقرار نظام بودجه‌ریزی عملیاتی، اعتباراتی که براساس قیمت تمام‌شده موضوع ماده (۱۶) قانون مدیریت خدمات کشوری اختصاص می‌یابد پس از پرداخت به واحدهای مربوطه بدون الزام به رعایت قوانین و مقررات عمومی حاکم بر دستگاه‌های دولتی و فقط براساس آئین‌نامه‌های مالی و معاملاتی و اداری و استخدامی هزینه می‌گردد که متضمن پیش‌بینی نحوه نظارت بر هزینه‌ها و تحقق اهداف پیش‌بینی‌شده است و با پیشنهاد معاونت و وزارت امور اقتصادی و دارایی به تصویب هیأت‌وزیران می‌رسد.

ماده ۲۲۴-

ن - کلیه دستگاه‌های اجرایی دارای ردیف در قوانین بودجه سنواتی موظفند حداکثر تا پایان اردیبهشت ماه هر سال بر اساس اعتبار ابلاغی اعم از هزینه‌ای، مالی و نیز تملک دارائی‌های سرمایه‌ای جدید متن پیشنهادی موافقت‌نامه مربوط را براساس الزامات قانون برنامه و قوانین بودجه سنواتی و سایر قوانین و مقررات مربوط در چهارچوب فرم‌ها، شرایط و دستورالعمل‌های ابلاغی معاونت ارائه نمایند.

س - مازاد درآمدهای استانی نسبت به ارقام مصوب در ردیف مستقل در قوانین بودجه سنواتی پیش‌بینی می‌گردد که با اعلام خزانه‌داری کل کشور در مقاطع سه ماهه توسط معاونت توزیع می‌شود.

پنجاه درصد (۵۰٪) از مازاد درآمدهای مذکور به خود همان استان به نسبت هشتاد درصد (۸۰٪) تملک دارائی‌های سرمایه‌ای و بیست درصد (۲۰٪) اعتبارات هزینه‌ای و مابقی اعتبار در اختیار معاونت قرار می‌گیرد تا در راستای تعادل بخشی و ارتقاء شاخص‌های توسعه‌یافتگی بین استان‌ها توزیع گردد.

ماده ۲۳۲- دولت مکلف است نسبت به ساماندهی حمل و نقل بار و مسافر روستاها و پوشش برنامه‌های نگهداری و ایمن‌سازی شبکه راه‌های روستایی و برخورداری روستاهای بالای بیست خانوار و کانون‌های اسکان عشایری از راه مناسب اقدام نماید.

ماده ۲۳۴- در راستای سیاست‌های کلی برنامه پنجم دولت مکلف است در اجرای مفاد این قانون به نحوی عمل نماید که تا پایان برنامه پنجم اهداف زیر تحقق یابد:

الف - رشد نرخ متوسط هشت درصد (۸٪) سالیانه تولید ناخالص داخلی.

ب - کاهش شکاف پس‌انداز و سرمایه‌گذاری از طریق ایجاد ساز و کارهای تشویقی و انگیزش برای تبدیل پس‌انداز ملی به سرمایه‌گذاری ملی و حفظ نسبت پس‌انداز به تولید ناخالص داخلی به میزان متوسط چهل درصد (۴۰٪).

ج - قطع وابستگی هزینه‌های جاری دولت به درآمدهای نفت و گاز تا پایان برنامه.

د - انجام اقدامات ضروری و لازم برای کاهش نرخ بیکاری به هفت درصد (۷٪) در پایان برنامه.

ه - کاهش فاصله دو دهک بالا و پایین درآمدی جامعه از طریق اتخاذ سیاست‌های اجرایی مناسب و نیز استقرار سیستم تأمین اجتماعی فراگیر، گسترش پایه مالیاتی و توزیع مجدد درآمدها به طوری که ضریب جینی در پایان برنامه به (۰/۳۵) برسد.

و - توسعه و تقویت نظام استاندارد ملی.

ماده ۲۳۵- این قانون تا پایان سال ۱۳۹۴ هجری شمسی معتبر است.

قانون فوق مشتمل بر ۲۳۵ ماده و ۱۹۲ تبصره در جلسه علنی مورخ پانزدهم دی ماه یکهزار و سیصد و هشتاد و نه

مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۸۹/۱۰/۲۵ از سوی مجمع تشخیص مصلحت نظام موافق با مصلحت نظام تشخیص داده شد. / رئیس مجلس شورای اسلامی - علی لاریجانی / منبع روزنامه رسمی کشور پنجشنبه ۱۴ بهمن ۱۳۸۹ شماره ۱۹۲۰۴

ضمیمه پنجم: سیر تحولات نظری و تجربی در زمینه نقش و وظیفه دولت در اقتصاد

از آغاز شکل‌گیری و تولد علم اقتصاد، دخالت دولت در اقتصاد با مخالفت مکتب فیزیوکرات‌ها، و اقتصاد دانان کلاسیک روبرو بود. در ادبیات مکتوب اقتصادی، از زمان ظهور مکتب مرکانتیلیست‌ها و فیزیوکرات‌ها تا آدام اسمیت بحث چگونگی کارکرد اقتصاد و افزایش ثروت جامعه و برقراری تعادل اقتصادی اولین موضوعی بود که به آن پرداخته شد. بعد از آن در مکتب‌های کلاسیک و نوکلاسیک این بحث از یک طرف با چگونگی تخصیص منابع و تعادل قیمت‌ها و از طرف دیگر با بحث چگونگی حصول اشتغال کامل و اقتصاد پولی آمیخته شد و توسعه یافت. خلاصه این مباحث جعبه ۶-۳ ارائه شده است.

علم اقتصاد دارای سوابق مکتوب در تمدن‌های قدیمی یونان، روم، ایران، هند و چین بوده است. از سده ۱۶ میلادی تفکر عمده مرکانتیلیست‌ها در انگلستان که افزایش ثروت ملل را نتیجه توسعه تجارت و واردات مواد اولیه و تولید و صادرات کالاهای تمام شده می‌دانستند رو به رشد گذاشت. چندی بعد تفکر فیزیوکرات‌ها در فرانسه که ثروت ملل را حاصل کشاورزی می‌دانستند و مخالف دخالت دولت و اخذ مالیات‌های متعدد بودند و تنها وضع مالیات بر درآمد زمین‌داران بزرگ را تأیید می‌کردند، شکل گرفت. فکر عدم دخالت دولت و شعار "بگذار بشود، بگذار بگذرد" اشاره به اینکه دولت در امور اقتصادی دخالت نکند و بگذارد کارها از مجرای طبیعی خود پیش رود نیز از همین جا برخاست.

با انتشار کتاب "ثروت ملل" توسط آدام اسمیت در سال ۱۷۷۶ میلادی، به تأیید همگان علم جدید اقتصاد متولد شد. وی در این کتاب اصطلاح عوامل تولید اقتصادی را عنوان کرد و زمین، نیروی انسانی و سرمایه را به عنوان عوامل تولید اقتصادی برشمرد و برای اولین بار بحث تقسیم کار و تخصصی شدن نیروی کار و محدود شدن این متغیر به اندازه بازار را مطرح کرد که پایه و اساس نظریه تخصیص منابع شد. در نظر آدام اسمیت، اقتصاد ایده‌آل اقتصادی است که با کارکرد طبیعی بازار، خود به خود به سمت تعادل برود و نیاز جامعه را تأمین کند. وی مکانیسم‌های بازار را این‌گونه تشریح کرد که "دست‌های نامریی" وجود دارند که توسط آن همه افراد در جهت تأمین منافع خود بیشترین منافع را برای جامعه ایجاد می‌کنند. وی نظریه "بگذار بشود، بگذار بگذرد" فیزیوکرات‌ها را پذیرفت اما با این نظر آن‌ها که تنها زمین و کشاورزی عامل تولید هستند مخالفت کرد. آدام

اسمیت حتی تا آنجا پیش رفت که اگر بازارها رقابتی باشند، منافع عمومی بهتر حاصل می‌شود. نظریات وی بعدها با نظرات سایر اقتصاد دانان کلاسیک آن زمان، دیوید ریکاردو و جان استوارت میل توسعه بیشتری یافت. با توسعه انقلاب صنعتی در قرن نوزدهم، نظام اقتصادی متکی بر کشاورزی فئودالی، تولید کارگاهی فردی و تجارت کوچک مقیاس دگرگون شد و جای خود را به کارخانه‌ها و مؤسسه‌های بزرگ تولیدی و تجاری داد.

از سوی دیگر همه اقتصاد دانان و فیلسوفان سده ۱۹ با کارکرد بازار برای تأمین رفاه اجتماعی موافق نبودند و شاخه‌ای از این جریان فکری به تفکر سوسیالیسم منجر شد. تنش‌های کارگری و رواج افکار سوسیالیستی در این قرن بالا گرفت و در ابتدای قرن بیستم به انقلاب سال ۱۹۱۷ روسیه و در اواسط آن به انقلاب سال ۱۹۴۷ چین انجامید.

با وقوع انقلاب سال ۱۹۱۷ در روسیه، کلیه بازارهای اقتصادی به طور کامل در دست دولت قرار گرفت و تولید تمام کالاها از کفش تا هواپیما و ارایه تمام خدمات در حیطه برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری دولت مرکزی قرار گرفت و در نتیجه به علت آنکه تمام بازارها انحصاری و در اختیار دولت بود، دولت مجبور شد، به جای بازار، وارد عرصه تعیین قیمت برای نیروی کار، کالاها و خدمات بشود.

اروپا و آمریکا با روش‌های لیبرال‌تر و از جمله تنظیم و مدیریت روابط کارگر و کارفرما توانستند به نظام دیرین سرمایه‌داری متکی بر اقتصاد بازار پای‌بند بمانند و از انقلاب فاصله بگیرند و بازارهای اقتصادی (بازار کالا و خدمات، بازار کار، بازار سرمایه)، در این کشورها طبق عرف دیرین، تعیین کننده تخصیص منابع به مصارف بود. دیدگاه مکتب‌های اولیه اقتصادی به طور کلی آن بود که کارکرد طبیعی اقتصاد، تعادل را در بازار کالا (و خدمات) برقرار و به طور ضمنی اشتغال کامل منابع را نیز تأمین می‌نماید و به مداخله دولت‌ها در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی نیازی نیست. در مکتب‌های جدیدتر کلاسیک و نوکلاسیک نیز همین عقیده وجود داشت و در مدل‌های ریاضی چگونگی تخصیص منابع و تعادل قیمت‌ها با بحث چگونگی حصول اشتغال کامل و اقتصاد پولی آمیخته شد و توسعه یافت. در دنیای واقعی نیز دولت‌ها دخالت زیادی در این امور نداشتند.

بحران بزرگ اقتصادی سال ۱۹۲۹، و ناتوانی اقتصاد بازار در اعاده مجدد تعادل همراه با اشتغال کامل منابع، پایان جنگ جهانی دوم و لزوم بازسازی اقتصادی، آغازی شد بر تکامل نظریه‌های اقتصادی لیبرال و ضرورت و چگونگی دخالت دولت در بازارها برای برقراری تعادل عمومی.

نظریات جان مینارد کینز پایه‌ای برای توسعه سیاست‌های مالی دولت در اقتصاد از طریق ابزارهای مالی (مالیات و هزینه دولت)، برای هدایت اقتصاد شد. مکتب اقتصادی کینز و به خصوص کتاب مشهور وی "نظریه عمومی اشتغال، بهره و پول" در سال ۱۹۳۶، به بحث درباره عوامل تعیین کننده درآمد ملی در کوتاه مدت، در شرایطی که قیمت‌ها نسبتاً انعطاف ناپذیر هستند می‌پردازد. کینز در این کتاب تشریح کرده است چگونه در این

شرایط، بیکاری وسیع نمی‌تواند خود به خود تعادل را در بازار کار برقرار نماید و علت آن را پایین بودن "تقاضای مؤثر" می‌داند و در این شرایط کارکرد سیاست‌های پولی را غیر مؤثر می‌داند و کارکرد سیاست‌های مالی (یعنی دخالت دولت در اقتصاد) را توصیه می‌کند.

شکوفایی اقتصاد بلوک غرب با استفاده از روش‌های هدایتی و کنترلی و فروپاشی اقتصادی بلوک شرق تأییدی شد بر آنکه هزینه اجتماعی سنگین و ناکارایی بوروکراسی مرکزی نمی‌تواند جایگزین عملکرد طبیعی بازار شود. نظریه تعادل بازارها و نقش دولت‌ها در کارایی اقتصاد بعدها در توسعه علم اقتصاد در مکتب‌های نوکلاسیک و نظریه‌های جدید (مکتب mainstream economics) و شاخه اقتصاد رفاه و کارهای والراس، پارتو، ارو (برنده جایزه نوبل اقتصاد سال ۱۹۷۲)، استیگلز (برنده جایزه نوبل اقتصاد سال ۱۹۸۲)، و استیگلیتز (برنده جایزه نوبل اقتصاد سال ۲۰۰۱) به انواع مختلف مورد بررسی قرار گرفت.

در اقتصاد مدرن نیز مدل‌ها از صورت کیفی و توصیفی به مدل‌های ریاضی - تجربی تبدیل شدند و با نظریه‌های کنترل و چرخه‌های تجارتي (نوسانات اقتصادی) تکامل یافتند.

با این پیشرفت‌های نظری و تجربی دخالت دولت‌ها در اقتصاد تحت شرایطی نه تنها مورد حمایت نظری قرار گرفته است، بلکه مورد تأکید نیز قرار گرفت. اما در چند دهه اخیر توجهات نظری بیشتر به توسعه مبانی "سیاست‌گذاری اقتصادی برای افزایش کارایی نظام‌های مالی و پولی و کارایی اقتصادی" معطوف شده است. بخش مهمی از تفکر و مباحثات چند دهه اخیر حول موضوع کلیدی کارایی اقتصادی در بازارهای تعادلی و رابطه دولت با سیاست‌گذاری اقتصادی متمرکز شده است و چند دهه است که آزادی اقتصادی، همراه با نظارت مستمر دولت و بانک مرکزی کشورها بر روند اقتصادی و ضرورت مداخله‌های اصلاحی از طریق سیاست‌گذاری مالی و پولی (که از پیشرفت علمی و تجربی بالایی نیز برخوردار شده‌است) به عنوان روش برگزیده برای رشد و توسعه اقتصادی تبدیل شده است.

جعبه ۶-۳- سابقه نظریه تعادل عمومی و ورود دولت‌ها در مدیریت اقتصاد

در سیر تحول نظری، بعضی از اقتصاددانان به نتیجه تعادل بازار از دیدگاه عدالت اجتماعی انتقاد می‌کردند و پیشرفت‌های نظری به قضیه دوم بنیادی اقتصاد رفاه انجامید که توجیه‌کننده دخالت دولت در توزیع مواهب اقتصادی از طریق اخذ مالیات و باز توزیع آن در جامعه است.^۱

قضیه‌های بنیادی اقتصاد رفاه

قضیه بنیادی نخست اقتصاد رفاه بیان می‌کند که تعادل رقابتی (یا والراسی)، تحت شرایط آن قضیه، به یک نقطه تخصیص منابع و قیمت‌های تعادلی می‌انجامد که از "بهینگی پارتو" برخوردار است. بدین معنی که با توجه به دارایی‌های اولیه، میزان برخورداری افراد در وضعیتی قرار می‌گیرد که وضعیت بهتری برای مجموع عوامل وجود ندارد. یا به عبارت دیگر وضعیت هیچکس بهتر نمی‌شود مگر آنکه وضعیت دیگری (یا دیگران) بدتر شود. در این نقطه، منابع به بهترین وضع برای تأمین نیاز جامعه به کار گرفته می‌شوند و کارایی اقتصاد در بالاترین وضعیت قرار دارد. اثبات ریاضی این قضیه به طور ضمنی نظریه دست‌های نامرئی آدام اسمیت را هم تأیید کرده است. به این ترتیب این قضیه به خودی خود

همچنین بحران اقتصادی سال ۱۹۲۹، نظریه تعادل خود به خودی و ثبات آن را مورد تردید قرار داد. انتشار "نظریه عمومی اشتغال، بهره و پول" جان مینیارد کینز (۱۹۳۶)، نشان داد در حالت انعطاف ناپذیری قیمت‌ها عملکرد نظام پولی به تنهایی خروج از بحران اشتغال را تضمین نمی‌کند و اعمال سیاست‌های مالی در این شرایط ضروری است. این پشتوانه نظری، همراه با نیاز به بازسازی اقتصادی پس از جنگ جهانی دوم (۱۹۴۳ - ۱۹۳۹) و تشکیل صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی پای دولت‌ها را به اقتصاد باز کرد. نظام‌های لیبرال، سرمایه‌گذاری دولت‌ها را برای ایجاد اشتغال، رشد تولید و توسعه اقتصادی تشویق و در همان حال از دخالت در قیمت‌ها منع می‌کرد. از سوی دیگر نظام متمرکز برنامه‌ریزی شوروی سابق که در فاصله دو جنگ جهانی اول و دوم به یک ابر قدرت تبدیل شده بود، جاذبه‌ای برای برنامه‌ریزی در کشورهای رها شده از استعمار (پس از جنگ جهانی دوم) و کشورهای در حال توسعه فراهم کرد. این دسته از کشورها نیز به طور عمده راه میانه‌ای بین بلوک شرق و غرب را در پیش گرفتند.

چنانکه گفته شد با اقبال جهان غرب به این نظریه به خصوص همزمان با نیاز به بازسازی اقتصادی پس از جنگ جهانی دوم (۱۹۴۳ - ۱۹۳۹) و تشکیل صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی دخالت دولت‌ها در اقتصاد برای ایجاد اشتغال، رشد تولید و توسعه اقتصادی رو به افزایش گذاشت. بعد از جنگ جهانی دوم، در بلوک شرق تکنیک‌های برنامه‌ریزی پیچیده‌تر و مدل‌ها بزرگ‌تر می‌شد و ماشین حساب نیز امکان انجام محاسبات بیشتر را فراهم می‌کرد. غرب نیز راه خود را با توسعه روش‌های هدایت و کنترل اقتصاد با ابزارهای سیاست مالی و پولی و تئوری‌های کنترل که روز به روز پیشرفت می‌کرد ادامه می‌داد و اقتصاد غرب شکوفاتر می‌شد.

بانک جهانی برای هدایت اقتصاد کشورهای در حال توسعه، و سرگردان بین کشاکش دو بلوک شرق و

مخالف دخالت دولت در بازارها است. اما "بهینگی پارتو" الزاماً با عدالت اجتماعی یکسان نیست. به عنوان مثال اگر بخش عمده‌ای از مواهب در دست عده‌ای محدود و مقدار جزئی در دست باقی‌مانده افراد جامعه باشد، در شرایط بازار رقابتی باز هم نقطه تعادلی (تخصیص منابع، قیمت‌های نسبی و میزان بهره‌مندی افراد جامعه) در وضعیت "بهینگی پارتو" قرار می‌گیرد، اما از دیدگاه عدالت اجتماعی مورد تأیید نیست. قضیه بنیادی دوم بیان می‌کند که به ازای هر نقطه دارای ویژگی "بهینگی پارتو"، یک وضعیت مواهب اولیه را می‌توان یافت که به آن نقطه تعادلی منجر شود. نتیجه‌ای که از این قضیه دریافت می‌شود آن است که هرگاه توزیع منابع (درآمدها) که در بازارهای رقابتی حاصل می‌شود به لحاظ سیاسی یا اجتماعی قابل قبول نباشد دخالت دولت در تخصیص منابع توجیه می‌شود. اما طبق قضیه بنیادی دوم اقتصاد رفاه، دولت نباید برای بهبود توزیع درآمدها در قیمت‌ها اختلال ایجاد کند بلکه باید سیاست صحیح که در این مورد تغییر توزیع اولیه مواهب اقتصادی است را اتخاذ نماید.

به عنوان توضیح، اگر بخشی از جامعه به دلیل بازدهی و کارایی پایین دارای درآمد بسیار پایینی و مثلاً زیر خط فقر تعریف شده جامعه قرار گیرند و در همان حال برخی دیگر به دلیل کارایی بالا درآمد بسیار زیادی داشته باشند، این موضوع که از نمونه‌های "شکست بازار" است توجیه می‌کند که دولت در تخصیص منابع دخالت کند. اما طبق این قضیه برای آنکه در قیمت‌ها اختلال ایجاد نشود دولت باید با تنظیم نظام مالیاتی منابع لازم را از گروه‌های پر درآمد اخذ نماید (مالیات) و به گروه‌های کم‌درآمد منتقل نماید (باز توزیع مواهب اولیه).

غرب، راه میانه دخالت دولت در اقتصاد از طریق سرمایه‌گذاری در پروژه‌های تولیدی و زیربنایی (درجایی که بخش خصوصی نمی‌تواند فعالیت کند، یا به اصطلاح جدیدتر در موارد "شکست بازار")، را توصیه می‌کرد. در این راه روش‌شناسی "ارزیابی طرح و پروژه" و تکنیک‌های ارزیابی هزینه - فایده، هم از دیدگاه نظری و هم از دیدگاه کاربردی بسیار توسعه یافت و این روند تا دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ در بسیاری از کشورها رایج شد و هم اکنون نیز در بسیاری از موارد چه در دولت‌ها و چه در بانک‌ها برای ارزیابی سودآوری تجاری از دیدگاه بخش خصوصی، چه از دیدگاه رفاه اجتماعی و با عنوان ارزیابی اقتصادی (نه تجاری) ادامه دارد.

در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ تجویز بانک جهانی آن بود که "اگر در زمینه‌ای بخش خصوصی فعالیت نمی‌کند و فعالیت در آن زمینه تابع رفاه اجتماعی را افزایش می‌دهد دولت مستقیماً در آن زمینه فعالیت کند". این تجویز دولت‌ها را در کشورهای در حال توسعه به گسترش زیربنای، احداث واحدهای صنعتی و بسیاری از امور که بخش خصوصی به صورت بالقوه (در صورت فراهم شدن بعضی از زمینه‌ها) می‌توانست در آن فعالیت کند سوق داد.

اما به تدریج بر اساس ارزیابی‌هایی که از نقش و عملکرد دولت‌ها در زمینه انجام امور اقتصادی، بنگاهداری و غیره صورت گرفت، دولت‌ها به تدریج به این نتیجه رسیدند که واگذاری این امور به بخش خصوصی کم‌هزینه‌تر است و کارایی کل اقتصاد نیز در این صورت بیشتر می‌شود. عامل مؤثر دیگر در این زمینه تجربه فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و عیان شدن ناکارایی‌های نظام‌های متمرکز بود.

از طرف دیگر تجربه اصلاح نظام مالی کشورهایی مانند نیوزیلند، استرالیا و کانادا نیز به تجربه جهانی اضافه شد و از دهه ۱۹۹۰ تا کنون دیدگاه‌ها نسبت به دخالت دولت در امور اقتصادی و نحوه آن و نظام مالی کاملاً دگرگون شده است. این دیدگاه در حال حاضر این است "اگر در زمینه‌ای بخش خصوصی فعالیت نمی‌کند و فعالیت در آن بخش تابع رفاه اجتماعی را افزایش می‌دهد دولت سیاست‌های مالی را آنچنان اصلاح نماید که بخش خصوصی به فعالیت در آن زمینه ترغیب شود".

همچنین در دهه ۱۹۹۰ بر اساس بررسی‌های بسیار عمیق دولت‌های نیوزیلند، استرالیا و کانادا، نقش سیاست‌های مالی و تکنیک‌های اعمال سیاست‌های مالی نیز کاملاً دگرگون شد. در دهه‌های قبل تعریف بودجه این بود: "بودجه سندی است که درآمدها و مخارج دولت را برای یک سال مالی آرایه می‌کند"، اکنون تعریف بودجه این است: "بودجه سندی است حاوی ابزارهای مالی دولت به منظور تحقق اهداف پیش‌بینی شده". اگر کتاب‌های بودجه تا دهه قبل حاوی فهرستی از هزینه و درآمدها بود اکنون کتاب بودجه در کشورهای پیشرو در زمینه سیاست‌های مالی حاوی بودجه عملیاتی است که بیان می‌کند با

صرف بودجه چه اقدامی باید انجام شود و شاخص‌های رفاه و توسعه اقتصادی و اجتماعی چه تغییری خواهند یافت.

الف) راهبردها

۱) ریزگردها

اقدامات اجرایی برای حل مسأله ریزگردها بیشتر به بررسی و اقدام در سطح ملی و بین‌المللی نیازمند است تا اقدامات استانی. در هر صورت در سطح ملی ضرورت دارد اقدامات زیر صورت گیرد:

- انجام یک مطالعه صریح و سریع از اثرات ریزگردها بر سلامتی جامعه، گروه‌های خاص مانند نوزادان و زیان‌های اقتصادی-اجتماعی این پدیده،

- پیگیری موضوع در بالاترین سطوح ملی برای برنامه‌ریزی و حل ریشه‌ای مسأله ریزگردها،

- تشکیل گروه‌های کار منطقه‌ای (فرا کشوری با کشورهای همسایه و مرتبط با موضوع)، گروه‌های کار بین‌المللی با همکاری سازمان‌های بین‌المللی،

- تدوین برنامه‌های اجرایی بین کشوری، همراه با تعیین وظایف، مسئولیت‌ها و مشارکت مالی و اجرایی هر یک از کشورها و سازمان‌های بین‌المللی،

- اقدام و بررسی اثرات و انجام اصلاحات لازم در برنامه‌ها بر اساس بازخورد نتایج اجرایی،

همراه با اقدامات بالا ضرورت خواهد داشت اقداماتی نیز به صورت موازی در سطح استان صورت گیرد.

- بررسی اقداماتی که می‌تواند در سطح استان اثرات زیانبار این پدیده را کاهش دهد، شامل:

- مطالعه و اقدام برای حفاظت مردم و کاهش اثرات زیانبار این پدیده بر سلامتی مردم،

- مطالعه و اقدام برای تغییر الگوی کشت، در صورت ضرورت،

- مطالعه و اقدام برای تولید راهکارهای لازم برای کاهش اثرات زیانبار بر محصولات کشاورزی،

- مطالعه و اقدام برای یافتن حریم‌های مطمئن برای توسعه انواع صنعت،

- مطالعه و اقدام برای پیشنهاد راهکارهای لازم برای کاهش اثرات زیانبار این پدیده بر صنایع موجود،

- بررسی اثرات مثبت اقدامات بالا و بررسی ابعاد قلمروهای رها شده از تهدید در هر مرحله و تجدید نظرهای لازم در برنامه‌های اجرایی،

۲) برداشت آب از سرچشمه رودخانه‌های استان در استان‌های بالادست

چنانکه گفته شد گزینه مناسب برای حل این مسأله فراهم کردن زمینه تبادل علمی با مسئولان مرکزی است. استدلال منطقی، بر بالاتر بودن بازدهی آب در استان خوزستان قرار دارد که باید در برنامه‌ریزی و اجرا تقویت شود، زیرا با یک نگاه واقع بینانه بازدهی کشاورزی استان در مقایسه با منابع آن ضعیف‌تر از استان‌های پیشرو در تولید کشاورزی است.

دلیل اصلی پایین بودن راندمان کشاورزی استان، علی‌رغم در اختیار بودن منابع آب و خاک، کافی نبودن شبکه‌های آبیاری در گستره کشت آبی استان می‌باشد. اقدام در توسعه این شبکه‌ها چند منظوره است و به شدت توصیه می‌شود. نخست آن که بازدهی بخش کشاورزی را افزایش می‌دهد که خود هم از دید کلان و هم از دیدگاه افزایش درآمد کشاورزان بسیار مثبت می‌باشد، دوم آن که صرفه‌جویی حاصل در آب از این طریق می‌تواند زمین بیشتری را زیر کشت آبی برود و سوم آن که با افزایش بهره‌وری و افزایش تقاضای واقعی برای منابع آب بیشتر، قدرت استدلال و چانه‌زنی مدیران استانی را در سطح ملی افزایش می‌دهد.

از آنجا که خطر کاهش منابع آب یا تغییرات نوع نزولات مانند تبدیل بخشی از بارش برف به بارش باران و کاهش پایداری آن در فصل بهار نیز وجود دارد، توسعه شبکه‌های آبیاری برای مقابله با این تهدید نیز بسیار موجه است.

راهکار بسیار جدی دیگر در مقابله با بحران کم آبی، معرفی تخصصی- ترویجی بذرها، گونه‌ها و الگوهای مناسب کشت کم مصرف و مقاوم در این شرایط می‌باشد.

۳) اثرات تحریم‌های بین‌المللی کشور بر رشد اقتصادی استان

مهمترین راهکارهایی که برای کاهش اثرات منفی ناشی از تحریم و کند شدن فعالیت‌های اقتصادی پیشنهاد می‌شود عبارتند از:

- بهبود ساختار نظام مدیریت توسعه استان
- مدیریت نظم و انضباط مالی
- مدیریت برنامه‌ریزی مالی- اقتصادی به منظور حداکثر نمودن بازدهی سرمایه‌گذاری‌ها،
- مدیریت نظام مالی استان: تجهیز منابع استانی و هدایت آن به سرمایه‌گذاری در استان از طریق: ایجاد و توسعه بورس‌ها و بانک‌های سرمایه‌گذاری و توسعه استان، ایجاد شرکت‌های سرمایه‌گذاری برای ایجاد و راه‌اندازی صنایع جدید و انتقال سهام آن‌ها به سرمایه‌گذاران در بورس‌ها و بانک‌های توسعه استان

۴) مدیریت اجتماعی، فرهنگی و قومی

تجربه جنگ تحمیلی نشان داد که تکتک قومی نه تنها به هیچ وجه در خدمت آمال پلید دشمن و بیگانگان قرار نگرفت، بلکه انسجام ملی را نیز در این خطه تقویت نمود. قدرشناسی از این انسجام ملی و قومی ایجاب می‌نماید نگاه دولت و مسئولین نسبت به اقوام مختلف ساکن در استان به رأفت و همدلی بیشتر میل نماید و سطح برخورداری‌ها نیز به تعادل نزدیک‌تر شود. هرچند استان با بحرانی شدیدتر از وقوع جنگ تحمیلی روبرو نبوده است اما تداوم یا تشدید فشارهای اقتصادی در صورت همزمانی با نابرابری‌های اجتماعی – معیشتی ممکن است موجب بروز التهابات و ناآرامی‌ها گردد.

از یک طرف تلاش برای بهبود اقتصادی و از سوی دیگر کاهش عدم تعادل‌ها چاره مناسبی است اما در کوتاه مدت اثرات آن ظاهر نمی‌شود بنابراین همراه ساختن آن با نمادهایی از نگاه یکسان به اقوام می‌تواند در چنین شرایطی چاره ساز باشد.

۵) آینده روابط با کشورهای همسایه و از جمله با کشور عراق

بر اساس جهت‌گیری‌های سیاسی و گسترش همکاری‌های اقتصادی بین دو کشور می‌توان به طور ضمنی استنباط نمود که از دیدگاه سطوح بالای نظام جمهوری اسلامی ایران، این آینده مثبت ارزیابی می‌شود.

اما از نظر برنامه‌ریزی آمایش راهکارهایی که برای حالت عادی و حالت بحرانی پیشنهاد می‌شوند متفاوت خواهند بود. برای حالت مثبت و روابط عادی یا حسنه با این همسایه، راهکارهایی مانند توسعه راه‌های دسترسی، سرمایه‌گذاری در آن کشور، ایجاد کنسرسیوم‌های مشترک با آن کشور در کنار حمایت از توسعه شهرها و صنایع و فعالیت‌های استان پیگیری خواهد شد. اما برای احتمال وقوع بحران در این روابط، تمایل به سوی این کشور تبدیل به اجتناب از آن می‌شود. به این معنی که حریم فاصله‌های امنیتی احداث صنایع مهم بیشتر خواهد شد و تمایل به سرمایه‌گذاری در مناطق شرقی‌تر استان از این دیدگاه نیز مورد حمایت قرار می‌گیرد.

۶) سهم و جایگاه بلند مدت استان خوزستان در کشور از دیدگاه دولت و مجلس

راهبردهای دوگانه مذاکره با مقامات مرکز و همزمان تلاش برای استفاده حداکثر از منابع داخل استان. حتی در صورت تغییر این استراتژی‌ها، اثرات آن در کوتاه‌مدت ظاهر نمی‌شود. بنابراین چاره‌جویی در مقابل این تهدید در کوتاه‌مدت از اقدامات درون استان برای تجهیز منابع سرمایه‌گذاری و حداکثر استفاده از منابع استان در راستای تولید و اشتغال می‌باشد.

۷) بیکاری و مهاجر فرستی استان و تعدادی از شهرستان‌ها

این تهدید تبعی است و ناشی از سایر نقاط ضعف و تهدیدهای استان حاصل می‌شود. در صورت موفقیت در کاربرد راهبردهای دیگر، این تهدید نیز برطرف خواهد شد.

ب) نتیجه‌گیری

در مجموع با توجه به شرایط چهار سناریوی نخست می‌توان اظهار داشت که راهکارهای کاهش اثرات بحران در حالت عدم قطعیت‌های بالا، همگی راهکارهایی هستند که کاربست آنها در شرایط عادی نیز به نفع هدف‌های بنیادین توسعه استان می‌باشد. به عبارت دیگر به کار گرفتن راهکارها و سیاست‌هایی که برای حالت بحرانی پیشنهاد شده است، حتی اگر حالت بحرانی روی ندهد، منابعی را اتلاف نمی‌نماید.

در همین حال باید توجه داشت که در حال حاضر نیز وضعیت کشور و استان از نظر عدم قطعیت‌های یاد شده در وضعیت ایده‌آل قرار ندارد به عبارت دیگر در وضعیت کنونی با توجه به شرایط سخت اقتصادی، محدودیت کلان منابع آب، بروز پدیده ریزگردها و ضعف نظام مالی استان که جای بهبود زیادی دارد و استفاده ناکافی از ظرفیت‌های بومی و محلی در توسعه استان، هرچند استان در حالت بحران قرار ندارد، اما اتخاذ همه راهبردها و سیاست‌های مطرح شده قابل توصیه است. به عبارت دیگر کاربرد این راهکارها و سیاست‌ها چه در حالت عادی و چه در حالت بحران، فایده‌های اقتصادی و اجتماعی بسیار بالایی دارد که در هر شرایطی قابل توصیه هستند.

اما کاربرد راهکارهای پیشنهادی برای حالت بحرانی در عدم قطعیت آینده روابط با کشور عراق، می‌تواند در برگیرنده هزینه‌هایی باشد که بخشی از آن در حالت عادی ممکن است ضروری نباشد. اما برای پرهیز از ریسک، حتی برای شرایط پیش‌بینی حالت عادی قابل توصیه هستند. به عبارت دیگر ضرر ناشی از کاربست این راهکارها و در همان حال ادامه شرایط عادی بسیار کمتر از ضرر به کار نگرفتن این راهبردها و وقوع حالت بحرانی است.

موضوع تهدید	شماره راهبرد	زمینه راهبرد	عنوان راهبرد	جمع وزنی
تهدید زیست محیطی	۱	مدیریت توسعه استان - محیط زیست	چاره‌جویی در سطح ملی - بین‌المللی	۱۵۳
	۲	مدیریت توسعه استان - محیط زیست	چاره‌جویی در سطح استانی	۱۴۴
تهدید اجتماعی	۳	آب	توسعه شبکه‌های آبرسانی و تفکیک مصارف از بالا دست	۱۸۹

۴	کشاورزی - آب	توسعه اراضی قابل آبیاری و تجهیز آن به شبکه‌های آبرسانی و آبیاری مدرن	۱۸۷
۵	محیط زیست - منابع طبیعی	راهبردهای حفظ و توسعه منابع طبیعی	۱۶۷
۶	مدیریت توسعه استان - آب	مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت نسبی استان خوزستان در استفاده از منابع آب	۱۵۸
۷	کشاورزی - صنعت - آب	افزایش راندمان مصرف آب به خصوص در بخش کشاورزی	۱۵۸
۸	کشاورزی	افزایش راندمان تولید بخش کشاورزی (شامل برنامه‌های ترویجی افزایش راندمان، تجدید نظر در الگوی کشت و تجدید نظر در نهاده‌های کشاورزی)	۱۵۵
۹	محیط زیست - صنعت - کشاورزی	نظارت بیشتر در مکان‌یابی پروژه‌های بخش عمومی و خصوصی (قبل از تصویب) از نظر آلوده‌سازی منابع طبیعی و سازگاری نیاز آب در مقابل دسترسی به منابع آب در محل اجرای پروژه	۱۱۹
۱۰	محیط زیست - صنعت - کشاورزی	نظارت بیشتر بر فعالیتهای تولیدی در راستای کاهش آلوده‌سازی محیط	۱۱۹
۱۱	همه بخش‌ها	توسعه کانون‌های شهری حامی توسعه مناطق پیرامونی همراه با توسعه شبکه‌های حمل و نقل	۱۰۹
۱۲	مدیریت توسعه استان - تعادل منطقه ای	راهبردهای کاهش عدم تعادل منطقه‌ای	۱۰۶
۱۳	مدیریت توسعه استان - اقتصاد	راهبردهای توسعه اقتصادی استان به منظور افزایش سرمایه‌گذاری - تولید - اشتغال	۱۰۳
۱۴	کشاورزی - شیلات - صنعت	گسترش بازارهای داخلی و صادراتی (به منظور مقابله با کاهش درآمد کشاورزان و سایر تولیدکنندگان) از طریق توسعه کانون‌های شهری حامی توسعه مناطق پیرامونی	۸۷
۱۵	آب	توسعه شبکه‌های آبرسانی	۲۰۲
۱۶	کشاورزی	افزایش راندمان تولید بخش کشاورزی (شامل برنامه‌های ترویجی افزایش راندمان، شامل تجدید نظر در الگوی کشت و تجدید نظر در نهاده‌های کشاورزی)	۱۸۳
۱۷	صنعت - آب، برق، گاز، مخابرات، حمل و نقل	توسعه شهرک‌ها و نواحی صنعتی در جهت توسعه صنعت	۱۷۵
۱۸	محیط زیست - صنعت - آب	نظارت بیشتر در مکان‌یابی پروژه‌های بخش عمومی و خصوصی (قبل از تصویب) از نظر آلوده‌سازی منابع طبیعی و سازگاری نیاز آب در مقابل دسترسی به منابع آب در محل اجرای پروژه	۱۷۱
۱۹	کشاورزی - صنعت - آب	افزایش راندمان مصرف آب به خصوص در بخش کشاورزی	۱۴۶
۲۰	کشاورزی - شیلات - صنعت - کانون‌های توسعه شهری و حمل و نقل	گسترش بازارهای داخلی و صادراتی (به منظور مقابله با کاهش درآمد تولیدکنندگان)	۱۴۲
۲۱	مدیریت توسعه استان - اقتصاد	راهبردهای توسعه اقتصادی استان به منظور افزایش سرمایه‌گذاری - تولید - اشتغال	۱۳۶
۲۲	مدیریت توسعه استان - اقتصاد	بهبود شرایط کسب و کار و تسهیل سرمایه‌گذاری	۱۲۶
۲۳	مدیریت توسعه استان - اقتصاد	مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت نسبی استان خوزستان در استفاده از منابع آب و تولید کشاورزی صنعتی و سعی در هدایت منابع مالی بیشتر به استان خوزستان	۱۱۹
۲۴	مدیریت توسعه استان - تعادل منطقه ای	راهبردهای کاهش عدم تعادل منطقه‌ای	۱۱۲
۲۵	محیط زیست - منابع طبیعی	راهبردهای حفظ و توسعه منابع طبیعی	۱۱۰

طرح آمایش استان خوزستان ■ ۴۶۱.۶

فرهنگی و فومی	۲۶	مدیریت توسعه استان - حمل و نقل	مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت نسبی حمل دریایی از طریق بندر امام خمینی و توسعه این بندر و سعی در هدایت منابع مالی بیشتر به استان خوزستان به این منظور	۷۷
	۲۷	مدیریت توسعه استان - دانشگاهها - نفت - برق - کشاورزی - مخابرات - میراث فرهنگی	مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت نسبی استان خوزستان در توسعه فن‌آوری‌های نوین نانو، بیو، IT، و انرژی خورشیدی به منظور جذب و هدایت منابع مالی و پروژه‌ها در این زمینه به استان خوزستان	۷۱
	۲۸	مدیریت توسعه استان - تعادل منطقه ای	راهبردهای کاهش عدم تعادل منطقه‌ای	۱۲۱
	۲۹	مدیریت توسعه استان - اقتصاد	مذاکره با مقامات کشور و مطرح کردن مزیت‌های نسبی استان خوزستان و سعی در هدایت منابع مالی بیشتر به استان خوزستان	۱۱۵
	۳۰	مدیریت توسعه استان - فرهنگی - اجتماعی	حمایت از شوراهای محلی و مردم‌نهاد و دخالت دادن بیشتر آن‌ها در تصمیم‌گیری و اجرا	۱۱۲
	۳۱	مدیریت توسعه استان - اقتصاد	راهبردهای توسعه اقتصادی استان به منظور افزایش سرمایه‌گذاری - تولید - اشتغال	۱۰۵
	۳۲	محیط زیست - منابع طبیعی	راهبردهای حفظ و توسعه منابع طبیعی	۹۹